Ebû Cafer
Muhammed b. Cerir
et-Taberî

TABERÎ TEFSÎRİ

TERCÜME
KERİM AYTEKİN
HASAN KARAKAYA

HİSAR YAYINEVİ

بسم الله الرحمن الرحيم

TABERÎ TEFSÎRİ

Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî

TABERÎ TEFSÎRİ

CİLT 7

Tercüme

Hasan Karakaya
Ezher Üniversitesi
ve
İst. Ü. Hukuk Fakültesi mezunu

Kerim Aytekin
İst. Yüksek İslâm Enstitüsü
ve
İst. Ü. Hukuk Fakültesi mezunu

HİSAR YAYINEVİ
Beyazsaray 15 — Beyazıt - İst.
Tel: 518 26 29 - 518 26 13

Hisar Neşriyat: 86
Taberî Tefsîri: 7

Dizgi - İçdüzen: **SARAY AJANS Tel: 526 33 18**
Baskı:
Cilt:
İstanbul: 1996

FÂTIR SURESİ

Fâtır Suresi kırk beş âyettir ve Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu Sure-i Celile de, Allaha hamd ile başlayan surelerdendir. Hamd'in Allaha mahsus olduğu beyan edildikten sonra Allahın, insanlara gönderdiği herhangi bir rahmeti alıkoyup tutacak hiçbir kuvvetin bulunmadığı, Allahın, rahmeti tutması halinde de onu kimsenin salıveremeyeceği beyan edilmektedir.

Peygamber fendimiz (s.a.v.) bu Sure-i Celilede de, müşriklerin yalanlamasına karşı teselli edilmekte ve daha önce geçmiş olan Peygamberlerin de ümmetleri tarafından yalanlanmış oldukları, sonunda bütün işlerin Allaha döndürüleceği beyan edilmektedir.

İnkar edenler için şiddetli bir azabın bulunduğu, iman edip salih ameller işleyenler için ise mağfiretin ve büyük bir mükafaatın bulunduğu haber verilmektedir.

Rüzgarları gönderip de bulutları harekete geçirenin Allah olduğu, o bulutların, ölü bir ülkeye yağmur yağdırarak oraya hayat verdiği, bütün güç, kuvvet ve hakimiyetin Allaha ait olduğu beyan edilmektedir.

Sure-i Celilede devamla, Allahın, kullarına ihsan ettiği nimetlere dikkat çekilmekte, tatlı ve içimi kolay olan su ile tuzlu ve acı olan suyun bir olmadığı ve bunların her ikisinden de insanların, giyecek ve yiyecek bakımından istifade ettikleri beyan ediliyor.

Allah tealanın geceyi gündüze gündüzü de geceye kattığı, kainattaki bütün varlıkların onun emrine boyun eğdiği açıklanmaktadır.

İnsanların Allaha muhtaç oldukları, Allahın ise hiçbir şeye, muhtaç olmadığı, dilediğinde Allahın herşeyi yok edebileceği, bu işlerin de onun için çok kolay olduğu beyan edilmektedir.

Kör ile görenin, karanlıklarla aydınlığın, gölge ile sıcağın ve dirilerle ölülerin bir olmadığı, Peygamber (s.a.v.)in, Allahın emir ve yasaklarını duyuran bir uyarıcı olduğu haber verilmektedir.

Sure-i celilede cenab-ı hak Resulünü yine teselli etmekte, kavminin kendisini yalanlamasına üzülmemesini tenbih etmekte ve inkarcıları azabı ile yakalayacağını beyan etmektedir.

Sure-i Celilede bundan sonra, Allahın, biz insanlara ve diğer canlılara verdiği nimetlere işaret buyurulmaktadır. Gökten indirilen su ile değişik renklerde meyveler bitirildiği, dağların, çeşitli renkli tabakalar halinde yaratıldığı, çeşitli renklerde hayvanların var edildiği ve Allahın çok affeden ve şükrün karşılığını bolca veren olduğu beyan edilmektedir.

Sure-i Celilede beyan edilmektedir ki: Müminlerin mükafaatı Adn cennetleridir. Orada Allaha hamdederler, onlar orada yorgunluk ve bıkkınlık hissetmezler. İnkar edenlere ise cehennem ateşi vardır. Orada onların ölümlerine de hükmedilmez ki ölsünler. Onların orada azapları da hafifletilmez. Onlar cehennemde: "Ey rabbimiz, bizi buradan çıkar da dünyada işlediğimiz kötü amelleri bırakıp salih ameller işleyelim." diye bağırışırlar. Fakat artık onlara bu fırsat verilmez. Orada zalimlerin hiçbir yardımcısı da yoktur.

Kâfirler, kendilerine bir uyarıcı gelirse, ümmetler içinde en doğru yolu tutacaklarına dair en büyük yeminleriyle yemin ettiler. Fakat kendilerine uyarıcı gelince de onların nefretlerini artırmaktan başka bir işe yaramadı. Nefretlerinin sebebi, yeryüzünde kibirlenmeleri ve kötü tuzak kurmalarıydı.

Sure-i Celilede bundan sonra dikkatler çekilerek buyuruluyor ki: Onlar yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önceki kavimlerin âkıbetlerinin ne olduğuna bakmazlar mı? Halbuki onlar kendilerinden daha kuvvetliydiler. Göklerde ve yerde hiçbirşey Allahı âciz bırakamaz. Eğer Allah, insanları, işledikleri günahlar sebebiyle hemen cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat Allah, onların cezalarını belli bir zamana kadar erteler, ecelleri gelince de gereğini yapar. Şüphesiz ki Allah, kullarını çok iyi görür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولِي أَجْنِحَةٍ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾

1- Hamd, gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer ve dörder kanatlı elçiler yapan Allaha mahsustur. O, yarattığı varlıklarda dilediği şeyi artırır. Şüphesiz ki Allah, herşeye kadirdir.

Hamd ve övgü, ancak Allaha mahsustur. Onun dışında hiçbir kimseye hamdedilmez. O, yedi gökleri ve yeri yoktan var edendir. İkişer, üçer ve dörder kanatlı olan melekleri, kullarından dilediği kimseye elçi gönderendir. O, yarattıklarından dilediğini dilediği şekilde artırır. Nitekim Cebrailin kanatlarını altıyüz adet olarak yaratmış, bu kanatların herbirinin arasını da doğu ile batı arası kadar bir uzaklıkta kılmıştır. Zira o herşeye kadirdir.

*Abdullah b. Mes'ud diyor ki:

قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ مَسْعُودٍ أَنَّهُ رَأَى جِبْرِيلَ لَهُ سِتُّمِائَةِ جَنَاحٍ

"Resulullah (s.a.v.) Cebraili gördü. Onun altıyüz kanadı vardı."[1]

(1) Buhari, K.Bed'ül halk, bab: 7 / Müslim, K.el-İman, bab: 280, Hadis no:174.

مَا يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِن رَّحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ۖ وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِن بَعْدِهِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾

2- Allahın insanlara göndereceği herhangi bir rahmeti alıkoyup tutacak hiçbir kuvvet yoktur. Tuttuğunu da ondan başka salıverecek hiçbir kuvvet yoktur. O, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, hayırın anahtarlarının ve kilitlerinin kendi elinde olduğunu beyan etmektedir. Allah, insanlar için bir hayır ve rahmet kapısı açarsa artık onu kapayabilecek hiçbir kimse yoktur. Yine Allah, hayır ve rahmet kapısını kapatırsa artık onu açacak ta yoktur. Zira bütün işler onun elindedir. O, herşeye galiptir. Suçlu olanı cezalandırır. Suçluyu ondan kimse kurtaramaz. O, bütün yaptıklarında hikmet sahibidir. Rahmet kapılarını açması da kapatması da bir hikmete göredir.

أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) كَانَ يَقُولُ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ

Peygamber efendimiz (s.a.v.) her namazdan sonra

"Allahtan başka hiçbir ilah yoktur. O, tektir, onun hiçbir ortağı yoktur. Mülk onundur, hamd ona mahsustur. O, herşeye kadirdir." der ve şöyle dua ederdi: "Ey Allahım, senin verdiğine engel olacak yoktur. Engel olduğunu da verecek yokur. Ciddi olanın ciddiyeti (onun alacağı herhangi bir tedbir) sana karşı kendisine hiçbir fayda sağlamaz." (2)

(2) Buhari, K.el-Ezan, bab: 155 / Müslim, K.es-Salah, bab: 194.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ ۚ هَلْ مِنْ خَٰلِقٍ غَيْرُ ٱللَّهِ يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾

3- Ey insanlar, Allahın, üzerinizde olan nimetini hatırlayın. Sizi gökten ve yerden rızıklandıracak Allahtan başka bir yaratıcı var mı? Ondan başka hiçbir ilah yoktur. O halde nasıl oluyor da (tevhidden) döndürülüyorsunuz?

Ey insanlar, Allahın, hayır kapılarını açarak size lütfettiği nimetlerini ve temin ettiği rahat geçimi düşünün. Sizi, Allahtan başka göklerden ve yerden çeşitli nimetleriyle rızıklandırabilecek biri var mıdır? ki ona kulluk edesiniz. İyi bilin ki Allahtan başka kendisine kulluk edilecek hiçbir mabud yoktur. O halde ey insanlar, Allahı bırakıp da başka birşeye kulluk etmeyin. Zira o kulluk ettiğiniz şeyler size ne bir menfaat ne de bir zarar verebilirler. Hal böyle iken nasıl oluyor da Allaha kulluk yapmaktan çeviriliyorsunuz?

وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ ۚ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿٤﴾

4- Ey Muhammed, eğer seni yalanlıyorlarsa, senden önceki peygamberler de yalanlamışlardı. Bütün işler Allaha döndürülür.

Ey Muhammed, şayet kavminin müşrikleri seni yalanlıyorlarsa bu seni üzmesin. Ve senin gücüne gitmesin. Zira bu, müşriklerin süregelen adetidir. Daha önce geçmiş müşrikler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Senin de onların da yaptığınız işler Allaha döndürülür. Şayet onlar bu hallerinden vazgeçmezlerse Allah onları da, daha önceki yalanlayanları cezalandırdığı gibi cezalandıracaktır.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ ۖ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِٱللَّهِ

الْغَرُورُ ﴿٥﴾

5- Ey insanlar, şüphesiz Allahın vaadi haktır. Sakın sizi dünya hayatı aldatmasın. O çok aldatıcı şeytan sakın sizi Allahın affına güvendirerek aldatmasın.

Ey Allahın peygamberlerini yalanlayan insanlar, Allahın inkarınızda devam ettiğinizde sizi cezalandıracağı vaadi haktır. Bunu kesin olarak bilin. Cezası gelip çatmadan önce iman etmeye, yaptığınız kötülüklerden vazgeçmeye ve Allaha itaat etmeye koşun. Sakın sizleri, içinde yaşadığınız bu dünya hayatının mevki ve makamları, mal ve serveti aldatmasın. Sizler bunlara güvenerek Allaha ve peygambere iman etmekten geri durmayın Hilekâr şeytan sakın sizleri, Allah adına birtakım vaadlerde bulunarak ayartmasın. Sizi, inkarcılığınızda devam ettirmesin.

إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾

6- Şüphesiz ki şeytan, sizin düşmanınızdır. Siz de onu düşman edinin. O, kendi taraftarlarını ancak cehennemliklerden olmaya çağırır.

Ey insanlar, kendisine aldanmamanızı emrettiğim şeytan, şüphesiz ki sizin düşmanınızdır. Siz de onu düşman edinin ve ona karşı düşmanca davranın. Onun aldatmalarına kanmayın. Zira o, kendi taraftarlarını ancak cehennemlik olmaya davet eder.

الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾

7- İnkar edenler için şiddetli azap vardır. İman edip salih ameller işleyenler için de mağfiret ve büyük bir mükafaat vardır.

*Allah teala bundan önceki âyetlerde, insanı hak yoldan saptıran şeytana uymamayı emrettikten sonra bu âyet-i kerimede de, şeytana uyan kâfirlerle onu reddeden ve peygambere uyan müminleri karşılaştırmaktadır. Kâfirler için en şiddetli bir azap olan cehennemin hazırlandığını, müminler için ise Allahın affı ve en büyük mükafaatı olan cennetin var olduğunu bildirmektedir.

أَفَمَن زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ

فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾

8- Kötü ameli kendisine süslü gösterilip de onu güzel gören kimse (güzeli güzel, çirkini çirkin gören kimse gibi midir?) Şüphesiz Allah, dilediğini saptırır, dilediğini hidayete erdirir. O halde ey Muhammed, sakın hidayete gelmeyenlere üzülüp de kendini mahvetme. Şüphesiz ki Allah, onların ne yaptıklarını çok iyi bilir.

*Müfessirler bu âyet-i kerimeyi çeşitli şekillerde izah etmişlerdir. Bunlardan biri, mealde verildiği gibidir. Diğer bir izah şekli ise şöyledir: "Kendisine kötü ameli hoş gösterilerek onu güzel gören kimse için mi üzülüp de kendini mahvedeceksin?"

Diğer bir izah şekli de şöyledir: "Kendisine kötü ameli hoş gösterilerek onu güzel gören kimseye mi birşey yapabileceksin? Senin buna karşı hiçbir çaren yoktur. Zira Allah, dilediğini saptırır, dilediğini ise hidayete erdirir. O halde ey Muhammed, onların sapıklıklarına, inkarlarına ve yalanlamalarına üzülerek kendini mahvetme. Allah, şeytanın, kötü amellerini kendilerine güzel gösterdiği bu insanların ne yaptıklarını çok iyi bilmekte ve onları zaptettirmektedir ve onları amellerine göre cezalandıracaktır.

وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ إِلَىٰ بَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ

بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَٰلِكَ النُّشُورُ ﴿٩﴾

9- Rüzgarları gönderen Allahtır. O rüzgarlar bulutları harekete geçirir. Sonra o bulutları biz ölü bir ülkeye süreriz de, onunla ölümünden sonra toprağı yeniden diriltiriz. İşte kıyamet günü tekrar dirilme de böyledir.

Rüzgarları ancak Allah estirir. O rüzgarlar bulutları sevkeder. Biz o bulutları adeta ölmüş gibi kupkuru kesilen ülkeye göndeririz, o ülkenin topraklarını öldükten sonra diri hale getirir. İşte Allah, ölüp kabre giren insanları da aynen bu şekilde tekrar diriltecektir.

*Allah teala Kur'an-ı Kerimin birçok yerinde, yağmurlar vasıtasıyla yeryüzüne hayat bahşettiği gibi, insanları diriltmeyi dilediğinde onlara da tekrar hayat vereceğini beyan etmektedir. Böylece bizlere, öldükten sonra dirilmenin muhakkak olduğunu ispat etmektedir.

مَن كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا ۚ إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ
يَرْفَعُهُ ۚ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ۖ وَمَكْرُ أُولَٰئِكَ هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾

10- Kim üstünlük istiyorsa bilsin ki üstünlük tamamıyla Allahındır. Güzel sözler ancak ona yükselir. Güzel sözleri de salih amel yükseltir. Kötülük yapmak için tuzak kuranlara, işte onlara şiddetli bir azap vardır. Boşa çıkacak olan da onların tuzağıdır.

*Âyet-i kerimenin "Kim üstünlük isterse bilsin ki üstünlük tamamıyla Allahındır." bölümü çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Mücahid bunu: "Kim putlara taparak izzet ve şerefe erişmeyi isterse bilsin ki bütün izzet ve şeref ancak Allaha aittir." şeklinde izah etmiştir.

Katade ise: "Kim izzet ve şeref isterse Allaha itaat ederek istesin. Zira izzet ve şeref ancak Allahındır." şeklinde izah etmiştir. Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

Diğer bir kısım âlimler ise: "Kim, üstünlüğün kime ait olduğunu öğren-

mek isterse, bilsin ki her türlü üstünlük ancak Alaha aittir." şeklinde izah etmişlerdir.

Âyet-i kerimenin devamında şöyle buyurulmaktadır: "Güzel sözler ancak ona yükselir. Güzel sözleri de salih ameller yükseltir." Burada zikredilen "Güzel söz"den maksat, Allahı zikretmek, Kur'an okumak ve dua etmektir. Bu sözleri Allaha yükseltecek "Salih amel"den maksat ise, Allahın farz kıldığı ibadetleri yapmaktır. Kul, Allahın kendisine farz kıldığı salih amelleri işlemekle birlikte Allahı zikreder, Kur'an okur ve Allaha yalvarırsa bu yaptıkları Allahın katına varır. Aksi halde ona ulaşamaz geri döner.

Peygamber efendimiz, Allahı anmanın insanı arş'a yükselteceği hususunda şöyle buyuruyor:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) «إِنَّ مِمَّا تَذْكُرُونَ مِنْ جَلَالِ اللهِ، التَّسْبِيحَ وَالتَّهْلِيلَ وَالتَّحْمِيدَ. يَنْعَطِفْنَ حَوْلَ الْعَرْشِ لَهُنَّ دَوِيٌّ كَدَوِيِّ النَّحْلِ، تُذَكِّرُ بِصَاحِبِهَا. أَمَا يُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَكُونَ لَهُ، (أَوْ لاَ يَزَالَ لَهُ)، مَنْ يُذَكِّرُ بِهِ؟»

"Sizin, Allahın azametini anmanız, onu tesbih etmeniz, onu birlemeniz ve ona hamdetmeniz (Bu sebeple söylediğiniz kelimeler) Arş'ın çevresinde dolaşırlar. Bunların arının sesi gibi seleri vardır. Bu kelimeler kendilerini söyleyen kimseleri hatırlatırlar. Sizden biriniz, kendisini hatırlatan biri olsun istemez mi?" (3)

Âyet-i kerimelerin devamında: "Kötülük yapmak için tuzak kuranlara, işte onlara şiddetli bir azap vardır." buyurulmaktadır. Katade'ye göre "Tuzak kuranlar"dan maksat, müşriklerdir. İşte onların tuzakları boşa çıkacaktır. Onlar için cehennem azabı vardır.

Mücahid, Said b. Cübeyr ve Şehr b. Havşeb'e göre ise bunlardan maksat, amelleriyle gösteriş yapanlardır. Zira bunlar, yaptıkları amellerle Allaha itaat ettikleri görüntüsü verir ve böylece insanları aldatmış olurlar. Gerçekten bunlar Allah rızası için değil, belli menfaatler için bu amelleri işlerler. İşte şiddetli

(3) İbn-i Mace Kel-Edeb Babi 56 Hadis No: 380 Ahmed b. Hanbel. Müsned, C. 4 S. 268

azap bunlaradır ve bunların foyaları çok çabuk meydana çıkar.

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ
مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي
كِتَابٍ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١١﴾

11- Allah sizi topraktan, sonra da bir nutfeden yarattı. Sonra da sizi çiftler halinde var etti. Dişinin gebe kalması ve doğurması ancak onun bilgisiyledir. Ömrü olanın çok yaşatılması ve ömrün eksik kılınması mutlaka bir kitapta yazılıdır. Şüphesiz ki bu Allaha çok kolaydır.

Allah, sizin atanız Âdem'i topraktan yarattı. Sonra sizleri bir damla su olan meniden varetti. Sizleri erkek ve dişiler olmak üzere çift yarattı. Herhangi bir dişinin gebe kalması ve doğurması mutlaka Allahın bilgisiyledir. Herhangi bir yaratığın ömrünün uzun, bir diğerinin de kısa olması Levh-i Mahfuz'da yazılıdır. Şüphesiz ki bu Allah için pek kolaydır.

*Âyet-i kerimede geçen: "Ömrü olanın çok yaşatılması ve ömrün eksik kılınması mutlaka bir kitapta yazılıdır." ifadesi iki şekilde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas bunu şöyle izah etmiştir: "Kendisine uzun ömür verilen kimse mutlaka ömrünün sonuna kadar yaşayacaktır. O kimsenin ömrü ne uzatılır ne de kısaltılır. Kendisine kısa ömür takdir edilen de ömrü kadar yaşayacaktır. Onun ömrü de ne uzatılır ne de kısaltılır. Bu, Allah katında Levh-i mahfuzda böyle yazılmıştır. Taberi bu izah şeklini tercih etmiştir.

Ebu Mâlik, Süddî ve Ata'ya göre ise âyetin izahı şöyledir: "Kendisine ömür verilenin ömür boyu yaşatılması ve her geçen gün ve saat ömrünü tüketmesi Allah katında kitapta yazılıdır. Allah bunu bilmekte ve zaptettirmektedir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde:

قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ رِزْقُهُ أَوْ يُنْسَأَ لَهُ

فِي أَثَرِهِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ

"Kim, rızkının bollaştırılmasını veya ecelinin ertelenmesini arzu ederse akrabalarıyla ilgilensin." (4) buyurmuş ve diğer bir hadis-i şerifinde de burada geçen ecelin ertelenmesi meselesini şöyle beyan etmiştir: "Şüphesiz ki Allah, bir kişinin eceli gelince onu ertelemez. Ancak ecelin ertelenmesinden maksat, kula bahşedilen salih evlatlardır. O evlatlar, kul öldükten sonra ona dua ederler. Onların duaları kul kabirdeyken kendisine erişir. İşte ömrün artması budur."

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ
وَمِن كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ
فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾

12- Şu iki deniz bir olmaz. Bu tatlı, kandırıcı ve içimi kolaydır. Şu da tuzlu ve acıdır. Herbirinden de taze balık eti yersiniz, takındığınız süs eşyası çıkarırsınız. Gemilerin o suları yara yara gittiğini görürsünüz. Bu da Allahın lütfundan rızık aramanız ve şükretmeniz içindir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede çeşitli şeyleri yaratmaktaki büyük gücünü bize bildirmektedir. Bu kudretini gösteren delillerden biri de suların genel olarak iki kısma ayrılmasıdır. Bunlardan biri tatlıdır, içmek için kullanılır, diğeri tuzlu ve acıdır, diğer ihtiyaçları giderir. Bununla beraber her iki sudan da taze bir et olan balık çıkarılır. Bu sular yerine göre insanlar için yol olur. Oralardan gemilerle hem kendilerini,hem eşyalarını taşırlar. İşte bütün bu nimtelerin bedeli, onları veren Allaha şükretmektir. Kul bunu bilmeli ve bu şükrü eda etmelidir.

(4) Buhari, K.el-Büyu', bab: 13 / Müslim, K.el-Birr, bab: 20+21, Hadis no: 2557 Ebu Davud, K.ez-Zekât, bab: 45, Hadis no: 1693.

يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي
لِأَجَلٍ مُسَمًّى ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ
مِن قِطْمِيرٍ ﴿١٣﴾

13- Allah geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar. Güneş ve ay onun emri altındadır. Herbiri belli bir zamana kadar hareketine devam eder. İşte bütün bunları yapan Allah, sizin rabbinizdir. Mülk onundur. Onu bırakıp taptığınız ilahlar bir hurma çekirdeğinin zarına bile sahip değillerdir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede de yüce kudretini bizlere anlatarak buyuruyor ki: "Allah, geceyi kısaltıp onu gündüze katarak artırır. bazan da gündüzü kısaltarak geceye katar ve onu artırır. Güneşi ve ayı tarafından bir lütuf olarak yaratıklarının hizmetine tahsis etmiştir. Bunların herbiri belli bir zamana kadar hareketlerine devam edecektir. İşte bütün bunları yapan gerçek rabdır. Mülk ancak onundur. Allahın dışında, rab oldukları iddia edilen şeyler ise bir çekirdeğin zarına bile sahip değillerdir. O halde herşeyin maliki olan Allah bırakılır da bir takım uydurma rablere nasıl boyun eğilir?

إِن تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ
الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ﴿١٤﴾

14- Eğer Allahtan başka taptıklarınızı çağırsanız, çağırmanızı duymazlar. Duysalar bile size cevap vermezler. Kıyamet günü de kendilerini Allaha ortak koştuğunuzu inkar ederler. Sana, herşeyden haberdar olan Allah gibi haber veren olmaz.

Ey insanlar, Allahı bırakıp da tapmış olduğunuz o putları çağıracak olsanız onlar sizin çağırılarınızı duymazlar. Çünkü onlar, söylediğinizi anlamayan cansız varlıklardır. Onlar işitebilen varlıklar olsalar bile isteklerinize elbette ki

cevap veremeyeceklerdir. Zira onlar âciz varlıklardır. O halde neden herşeyin yaratıcısı olan Allahı bırakır da bu âciz varlıklara taparsınız? Kıyamet gününde ortak koştuğunuz putlar, kendilerinin, Allahın ortakları olduklarından beri olduklarını söyleyeceklerdir. Ey Muhammed, bu durumları, sana herşeyden haberdar olan Allahtan başka hiçbir kimse haber veremez.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلْفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِ ۖ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿١٥﴾

إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾

وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾

15- Ey insanlar, sizler Allaha muhtaçsınız. Allah ise hiçbir şeye muhtaç değildir, övülmeye layıktır.

16- Eğer dilerse sizi yok eder de yerinize yeni bir kavim getirir.

17- Bu, hiçbir zaman Allaha zor değildir.

Ey insanlar, sizler Allaha muhtaç varlıklarsınız. O halde ona kulluk edin ve onun rızasını kazanmaya koşusun ki ihtiyacınızı lütfuyla gidersin. Allah ise hiçbir şeye muhtaç değildir. Sizin ona ibadet etmenize de ihtiyacı yoktur. Allah, size verdiği nimetlerinden dolayı övülmeye layık olandır. Eğer Allah dilerse sizi helak eder. Zira sizi herhangi bir ihtiyacı için yaratmış değildir. Yerinize de yepyeni varlıklar yaratır, onlar da Allaha itaat eder ve emirlerini dinlerler. Sizleri yok edip yerlerinize başkalarını yaratması Allah için asla zor değildir. O halde ey insanlar, Allahın sizi helak etmesinden önce ona kulluk edin ve onu tanıyın.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ وَإِن تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَىْءٌ

وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۗ إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا
الصَّلَاةَ ۚ وَمَن تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ ۚ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾

18- Hiçbir günahkar kimse bir başkasının günahını çekmez. Eğer günahı ağır olan bir kimse, yükünü taşımak için bir başkasını çağırsa, akrabası bile olsa yükünden hiçbir şey taşımaz. Ey Muhammed, sen ancak görmedikleri halde rablerinden korkanları ve namaz kılanları uyarırsın. Kim (günahlarından) arınıp temizlenirse, kendisi için arınıp temizlenmiş olur. Nihayet dönüş Allahadır.

Hiçbir günahkar âhirette başkasının günahını yüklenmez. Günahı ağır olan kimse başkasına taşıtmak için akrabasını bile çağırsa onun günahını yüklenip taşımaz. Ey Muhammed, sen ancak gözleriyle bizzat görmedikleri halde kıyamet gününün azabından korkanları ve namazlarını kılanları uyarırsın. Kim, inkarcılıktan ve günahlardan kendini arındırıp iman eder ve yaptığı kötülüklerden vazgeçecek olursa o bunu kendisi için yapmış olur. Zira onun bu hali ancak kendisini cehennem azabından kurtarmış olur. Ey insanlar, dönüşünüz Allahadır. O herbirinizi yaptığı ile cezalandıracak veya mükafaatlandıracaktır.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, kıyamet gününde herkesin ameliyle başbaşa kalacağını beyan etmekte, başka bir âyette ise insanların birbirlerinden dahi kaçacaklarını bildirmektedir. "O gün insan kardeşinden, ana ve babasından, karısından ve çocuklarından kaçar. O gün herkesin, kendisine yetecek kadar derdi vardır."

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾
وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ﴿٢٠﴾
وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾

وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ ۖ وَمَا أَنْتَ
بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾

19- Kör ile gören bir olmaz.

20- Karanlıklarla aydınlık bir olmaz.

إِنْ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾

21- Gölge ile sıcak bir olmaz.

22- Dirilerle ölüler de bir olmaz. Şüphesiz ki Allah, dilediğine işittirir. Sen, kabirlerdekine işittiremezsin.

23- Sen sadece bir uyarıcısın.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, müminle kâfiri, imanla inkarı karşılaştırmakta, müminin gören ve diri olan bir insana, kâfirin de köre ve kabirde bulunan ölüye benzediğini beyan etmektedir. İman, nura ve kendisine sığınılan gölgeye inkar ise zifiri karanlıklara ve yakıcı ateşe benzetilmekte ve şöyle buyurulmaktadır: "Allahın Muhammed'e gönderdiği dine karşı kör olan kâfirle o dini gören ve Muhammed'e tabi olan mümin hiç bir olur mu?" Zira, zifiri karanlıklar gibi olan inkarcılıkla, kulun yolunu aydınlatan iman bir olur mu? Sıcağın dehşetinden kendisine sığınılan bir gölge gibi olan cennetle, insanın derisininin gözeneklerinden içeri girecek kadar şiddetli olan cehennem ateşi bir olur mu? Allaha ve peygamberine iman ederek kalbi diri olanla bunlardan kalbi gafil olan ve bu sebeple ölü gibi olan kâfir bir olur mu? Elbette ki bunlar bir olmaz. Ey Muhammed, Allah, dilediğine dilediği şeyi işittirir. Sen ise kabirlerdeki ölüler gibi olan bu gafil kafirlere hak dinini işittiremezsin. Sen ancak bir uyarıcısın. Kalbleri mühürlenmiş olan bu müşriklerin cezalandırılacaklarını bildirensin. O halde müşriklerin seni yalanlamalarından dolayı kendini mahvetme.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۚ وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾
وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾
ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٦﴾

24- Şüphesiz biz seni hak ile bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Hiçbir ümmet yoktur ki, içinde bir uyarıcı bulunmuş olmasın.

25- Ey Muhammed, eğer kavmin seni yalanlıyorsa, onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. Peygamberleri onlara apaçık deliller, sahifeler ve aydınlatıcı kitaplar getirmişlerdi.

26- Sonra ben, o inkar edenleri azabımla yakaladım. Yaptıklarını reddetmem (cezalandırmam) nasılmış bir bak.

Ey Muhammed, şüphesiz ki biz seni, hak din olan İslam ile gönderdik. Sen, iman edenleri cennetle müjdeleyen ve seni yalanlayanları cehennem azabıyla uyaransın. Geçmişte hiçbir ümmet yoktur ki onların içine kendilerini uyaran bir peygamber gönderilmiş olmasın. Şayet kavmin seni yalanlıyorsa, senden önce kendilerine uyarıcı peygamberler gönderilenler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Halbuki peygamberleri onlara apaçık deliller, mucizeler, sahifeler ve yollarını aydınlatan ilahi kitaplar getirmişlerdi. Onların iman etmeyenlerini biz azabımızla yakaladık. Benim onları cezalandırmam nasıl oldu bir bak.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde Resulullahı teselli etmekte, kavminin kendisini yalanlamasına karşı Resulullahın maneviyatını yükseltmektedir. Zira hakka karşı çıkmak eskiden beri süregelen bir davranıştır ve hakka karşı çıkanların cezalandırılması da Allahın bir kanunudur.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُّخْتَلِفًا
أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾
وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَٰلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ
مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾

27- Allahın gökten su indirdiğini görmedin mi. Biz onunla değişik renklerde meyveler çıkarmışısızdır. Dağlardan da beyaz kırmızı, simsiyah ve türlü renkte tabakalar yaratmışısızdır.

28- İnsanlardan, diğer canlı varlıklar ve büyük baş hayvanlardan da

çeşitli renkte olanlar vardır. Kulları içinde Allahtan hakkıyla korkanlar ancak âlimlerdir. Şüphesiz ki Allah, herşeye galiptir, çok affedendir.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, gökten yağmur yağdırarak çeşitli renklerde meyveler var ettiğini, dağları da beyaz kırmızı, siyah gibi çeşitli renklerde yarattığını, ayrıca insanları, canlıları ve büyük baş hayvanları da çeşitli renklerde yarattığını bildirmekte ve kudretinin büyüklüğünü bizlere göstermektedir. Ayrıca yüce mevlanın bu kudretinin büyüklüğünü ancak âlim kullarının idrak ederek rablerinden hakkıyla korkabileceklerini de beyan etmektedir. Bu da ilmin ve âlimlerin faziletini göstermekte ve bizleri ilme teşvik etmektedir.

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّن تَبُورَ ﴿٢٩﴾
لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

29- Allahın kitabını okuyanlar, namazlarını gereği gibi kılanlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık infak edenler, durgunluğa uğramayacak bir ticaret umarlar.

30- Böylece Allah onların mükafaatını eksiksiz verir ve lütfuyla da artırır. Şüphesiz o, çok affedendir, şükrün karşılığını bol verendir.

Allahın, peygamberi Muhammed'e indirdiği Kur'anı okuyanlar, farz kıldığı namazları vakitlerinde kılanlar, kendilerine verdiğimiz rızıkları gizli ve âşikâr olarak, Allah yolunda harcayanlar hiç durgunluğa uğramayacak bir ticaret umarlar. Bu amellerine karşılık Allah onların sevaplarını tam olarak verecek ve Lütfundan dolayı biraz da fazla verecektir. Zira Allah, günahları çok affeden, yapılan iyilikleri çok iyi takdir edendir.

* Allah teala bu âyetlerde, kendisine kulluk eden mümin kullarını, arkası kesilmeyen cennet nimetleriyle müjdelemektedir.

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾

بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٣١﴾

31- Ey Muhammed, sana vahyettiğimiz ve kendinden öncekileri tasdik eden bu kitap,hakikatin ta kendisidir.Şüphesiz ki Allah kullarından haberdardır, onları çok iyi görür.

Ey Muhammed, sana vahyettiğimiz bu Kur'an, hak bir kitaptır. Senin de ümmetinin de bu kitaba uymanız gerekmetedir. Bu kitap kendisinden önce gönderilen kitapları doğrulayan bu itabarla o kitapların ihtiva ettiklerini de içine alan bir kitaptır. Şüphesiz ki Allah kullarının yaptıklarından haberdardır ve onlar için neyin iyi olduğunu görmekte ve bilmektedir.

ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِإِذْنِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٣٢﴾

32- Sonra biz, kitabı kullarımızdan seçtiklerimize miras bıraktık. Onlardan kimi kedine zulmeder, kimi orta yolu tutar, kimi de Allahın izniyle hayırlı işlerde öne geçer. İşte bu, Allahın büyük bir lütfudur.

*Âyet-i kerimede zikredilen miras bırakılan kitabın hangi kitap ve ona mirasçı olanların da kimler olduğu hakkında farklı görüşler zikredilmiştir.

Abdullah b. Abbastan nakledilen bir görüşe göre buradaki kitaptan maksat, Kur'andan önce indirilen kitaplardır. Onlara mirasçı olanlar da Muhammed ümmetidir. Muhammed ümmeti bunların hak kitap olduklarına iman etmeye mirasçı olmuşlardır.

Muhammed ümmeti de üç kısma ayrılmaktadır. Bunlardan bazıları kendilerine zulmedenlerdir. Bunlar da günahkarladır. Bazıları ise orta yolu tutanlardır. Bunlar da farzları işleyip haramlardan kaçınan kimselerdir. Diğer bir kısmı ise hayır işlemede yarışa girişenlerdir. Bu gruplardan birincisi çetin bir hesaptan sonra cennete girecek, ikincisi kolay bir hesaptan sonra girecek üçüncüsü ise hesap vermeden cennete girecektir.

Abdullah b. Mes'ud ve Kâ'bul Ahbar bu görüştedirler. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

Ebudderda diyorki:

عَنْ أَبِي الدرداء قال سمعت رسول الله (ﷺ) يقول قال الله عز وجل ثم أورثنا الكتاب الذين اصطفينا من عبادنا فمنهم ظالم لنفسه ومنهم مقتصد ومنهم سابق بالخيرات باذن الله فأما الذين سبقوا بالخيرات فاولئك الذين يدخلون الجنة بغير حساب وأما الذين اقتصدوا فاولئك يحاسبون حسابا يسيرا وأما الذين ظلموا أنفسهم فاولئك الذين يحبسون في طول المحشر ثم هم الذين تلافاهم الله برحمته فهم الذين يقولون الحمد لله الذى اذهب عنا الحزن ان ربنا لغفور شكور الى قوله لغوب

"Ben Resulullahın bu âyeti okuduğunu ve şöyle izah ettiğini işittim: "Hayırda yarışanlar hesaba çekilmeden cennete gireceklerdir. Orta yolu tutanlar kolay bir hesaba çekilecekler, kendilerine zulmedenler ise mahşer boyu hesaba çekilecekler sonra Allah, rahmetiyle onları affedecektir. "Bizden üzüntüyü gideren Allaha hamdolsun. Şüphesiz ki rabbimiz çok affedicidir, şükrün karşılığını verendir. [7] diyecek olanlar işte bunlardır. [8]

Diğer bir görüşe göre ise miras bırakılan kitaptan maksat: "Kelime-i Şe-

(7) Fâtır suresi, âyet: 34
(8) Ahmed b. Hanbel, Müsned C.5 S. 198

hadet"tir. Buna mirasçı olanlar ise Muhammed ümmetidir. Muhammed ümmeti de üç sınıfa ayrılmaktadır. Bunlar şunlardır: Kendilerine zulmedenler ki bunlar da münafıklardır ve cehenneme gireceklerdir. Diğerleri orta yolu tutanlar ve hayırda yarışanlardır. Bunlar ise cennetlik olanlardır.

جَنَّٰتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا ۖ
وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾
وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ ۖ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٤﴾
الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِن فَضْلِهِ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا
لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾

33- Mükâfaat olarak onlar Adn cennetlerine girerler. Orada altın bilezikler ve incilerle süslenirler. Ordaki elbiseleri de ipektir.

34- Orada şöyle derler: "Bizden üzüntüyü gideren Allaha hamdolsun. Şüphesiz ki rabbimiz çok affedendir, şükrün karşılığını bol verendir.

35- O bizi, lütfuyla içinde edebi kalacağımız cennete yerleştirdi. Orada bize ne bir yorğunluk dokunacak ne de bir usanç gelecektir.

Kendilerini kitaba mirasçı kıldığımız o kullarımız kıyamet gününde Adn cennetlerine girecekler, orada altın'dan bilezikler takacaklar ve ipekten elbiseler giyeceklerdir. Onlar orada rablerine hamdederek şöyle diyeceklerdir:" Bizden cehennem üzüntüsünü veya ölüm üzüntüsünü yahut açlık korkusunu ya da yorulma korkusunu yahut kıyamet günü korkusunu gideren Allaha hamdolun. Şüphesiz ki bizim rabbimiz çokça affeden ve yapılan amelleri çokca mükafaatlandırandır. O bizi, lütfuyla, devamlı ikamet edilecek cennete yerleştirdi. Orada

bize hiçbir sıkıntı ve hiçbir yorğunluk dokunmayacaktır.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُم مِّنْ عَذَابِهَا
كَذَٰلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٦﴾
وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ
أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا
لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٣٧﴾

36- İnkâr edenlere ise cehennem ateşi vardır. Onların ölümlerine hükmedilmez ki ölsünler. Onlardan cehennem azabı da hafifletilmez. Biz, her kâfiri işte böyle cezalandırırız.

37-Onlar cehennemde:"Ey rabbimiz, bizi çıkar da, dünyada işlediğimiz kötü amelleri bırakıp salih amçller işleyelim. "diye bağırışırlır. Onlara şöyle denir: "Size, öğüt alan birinin öğüt alabileceği kadar bir ömür vermedik mi? Üstelik size uyarıcı da gelmişti. O halde tadın azabı. Zalimlerin hiçbir yardımcısı yoktur."

Allahı ve Peygamberi inkâr edenlere gelince, onlar için âhirette cehennem ateşi vardır. Cehennemde onların ölümlerine hüküm verilmez ki ölüp kurtulsunlar. Cehennem azabı da kendilerinden hafifletilmez ki biraz rahatlık hissetsinler. İşte biz, rabbinin rahmetine karşı nankörlük eden harkesi kıyamet gününde böyle cezalandırırız. Kâfirler, cehennemin içinde yardım dilerler ve şöyle bağırışırlar: "Ey rabbimiz, sen bizi cehennemden çıkar. Dünyada iken daha önce yaptığımız amellerden farklı olarak salih ameler işleyelim. sana itaat edelim." fakat bunların istekleri reddedilecek ve kendilerine şu cevap verilecketir:"Biz sizi, ibret alacak birinin ibret alacağı kadar yaşatmadık mı? Ayrıca size, bu azaba düşeceğiniz hususunda uyaran Peygamberler gelmedi mi? Elbette ki bunlar oldu. O halde bu azabı tadın. Zalimlerin hiçbir yardımcısı yoktur.

*Âyette zikredilen "Öğüt alanın, öğüt alabileceği kadar bir ömür." ifade-

sinden maksat, bazılarına göre kırk yıl bazılarına göre ise altmış yıldır. Taberi birinci görüşü tercih etmiştir.

Peygamber efendimiz buyuruyor ki:

عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ اَعْذَرَ اللّٰهُ اِلَى امْرِئٍ اَخَّرَ اَجَلَهُ حَتّٰى بَلَّغَهُ سِتِّيْنَ سَنَةً

"Allah, altmış yaşına ulaştırıncaya kadar yaşattığı kişiye özür bırakmamıştır." (9)

اِنَّ اللّٰهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اِنَّهٗ عَلِيْمٌ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿٣٨﴾

38- Şüphesiz göklerin ve yerin gaybını Allah bilir. O, kalblerin özünü çok iyi bilendir.

Şüphesiz ki Allah, sizin içinizde gizlediğinizi de açığa vurduğunuzu da bilir. Zira o, göklerin ve yerin gaybını bilendir. O halde içinizde gizlediğiniz inkarcılık veya şüpheden dolayı Allahtan korkun. O sizin kalblerinizin özünü çok iyi bilir.

هُوَ الَّذِيْ جَعَلَكُمْ خَلَآئِفَ فِي الْاَرْضِ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهٗ وَلَا يَزِيْدُ الْكٰفِرِيْنَ

كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِلَّا مَقْتًا وَلَا يَزِيْدُ الْكٰفِرِيْنَ كُفْرُهُمْ اِلَّا

خَسَارًا ﴿٣٩﴾

(9) Buhari, K.er-Riknk, bab: 5 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.275.

39- Sizi yeryüzünde halifeler yapan O'dur. Kim inkar ederse inkarı kendi aleyhinedir. Kâfirlere inkarları, rableri nezdinde gazaptan başka birşey artırmaz. Kâfirlere inkarları, hüsrandan başka birşey artırmaz.

Ey insanlar, sizleri, Âd, Semud vb. kavimleri helak ettikten sonra yeryüzünde halifeler kılan Allahır. Sizden kim Allahı inkar ederse o inkarının cezası kendinedir. O, bu inkarıyla kimseye zarar verecek değildir. Allah katında kafirlerin inkarları ancak onların, Allahın rahmetinden uzak olmalarını artırır. Kâfirlerin inkarları ancak helak olmalarına sebeptir. Onlara hiçbir menfaat sağlamaz. Müminler ise kafirlerin aksinedir. Onların iman ve amelleri âhiretteki derecelerini artırır.

قُلْ أَرَءَيْتُمْ شُرَكَآءَكُمُ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ ۖ أَرُونِى مَاذَا خَلَقُوا۟ مِنَ ٱلْأَرْضِ أَمْ
لَهُمْ شِرْكٌ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ ۚ أَمْ ءَاتَيْنَٰهُمْ كِتَٰبًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَتٍ مِّنْهُ ۚ بَلْ إِن يَعِدُ
ٱلظَّٰلِمُونَ بَعْضُهُم بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾

40- Ey Muhammed, sen müşriklere şöyle de: "Siz, hiç, Allahtan başka ibadet ettiğiniz ortaklarınıza baktınız mı? Gösterin bana, yeryüzünde ne yaratmışlardır? Yoksa göklerin yaratılmasında Allahla bir ortaklıkları mı vardır? Yahut biz onlara bir kitap vermişiz de onu mu delil ediniyorlar? Hayır, zalimler, birbirlerine aldatmadan başka birşey vaadetmezler.

Ey Muhammed, kavminin müşriklerine de ki: "Allahtan başka ilah kabul ettiğiniz ortaklarınızı görüyor musunuz? Gösterin bana, bunlar, yeryüzünde hangi şeyi yarattılar? Bunlar, yeryüzünde herhangi bir şeyi yaratmadıysalar, göklerde Allah ile bir ortaklıkları mı var? Yoksa Allah onlara gökten bir kitap indirdi de kendisine ortak koşmalarına izin verdi ve siz de buna mı dayanıyorsunuz? Elbette ki bunların hiçbiri olmadı.Daha doğrusu zalimler birbirlerine ancak aldatıcı sözler vaadederler. "Biz bu putlara, sadece bizi Allaha yaklaştırsınlar diye tapıyoruz." derler.

إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا ۚ وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ
مِنْ بَعْدِهِ ۚ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾

41- Şüphesiz ki Allah, yerlerinden ayrılıp gitmemeleri için, gökleri ve yeri mutlaka tutar. Yemin olsun ki eğer bunlar yerlerinden ayrılacak olursa, onları Allahtan başka kimse tutamaz. Şüphesiz o, kullarına karşı yumuşak davranan ve çok affedendir.

*Bu âyet-i kerimede, Allah teala, gökleri ve yeri kudretiyle boşlukta tuttuğunu, bunların, kendilerine tahsis edilmiş oldukları yerlerden ayrılmadıklarını, aksi takdirde Allahtan başka hiçbir kimsenin bunları tutmaya gücü yetmeyeceğini bildiriyor ve yüce kudretinin ne kadar büyük olduğunu bizlere beyan ediyor. Bu kudrete sahibolan Allahın, kullarına karşı çok yumuşak ve çok bağışlayan olduğunu müjdeliyor.

Allah teala kâfirleri ve günahkarları hemen cezalandırmayıp son nefeslerine kadar kendilerine fırsat vermekte ve hakka yönelme kapılarını açık bırakmaktadır. Bundan daha büyük bir lütuf olur mu?

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ ۖ
فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾
اسْتِكْبَارًا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ ۚ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ ۚ فَهَلْ يَنْظُرُونَ
إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ ۚ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ۖ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا
﴿٤٣﴾

42-43- Kâfirler, kendilerine bir uyarıcı gelirse, ümmetler içinde en doğru yolu tutacaklardan biri olacaklarına dair en büyük yeminleriyle yemin ettiler. Fakat kendilerine uyarıcı gelince bu onların nefretlerini artırmaktan başka birşey yapmadı. Nefretlerinin sebebi, yeryüzünde kibirlenmeleri ve kötü tuzaklar kurmalarıydı. Halbuki kötü tuzağın zararı ancak onu kurana dokunur. Onlar gelmiş geçmiş milletlere uygulanagelen kanundan başka birşey mi beklerler? Sen, Allahın kanununda hiçbir değişiklik bulamazsın. Sen, Allahın kanununda hiçbir sapma göremezsin.

Müşrikler, kendilerine peygamber gelmeden önce "Eğer bir peygamber gelecek olursa biz, geçmiş ümmetlerin en doğru yolda olanlarından biri olacağız." diye en ağır yeminleriyle yemin ediyorlardı. Fakat Muhammed, peygamber olarak gelip onları uyarınca onun daveti müşriklerin nefretini artırmaktan başka birşey yapmadı. Onların nefretlerinin artmasının sebebi, yeryüzünde böbürlenip içlerinden birinin peygamber olarak gönderilmesini gururlarına yedirememeleri bir de kötü tuzaklara başvurmalarıdır. Bu tuzaklarının biri de Allaha ortak koşmayı, kendilerine tabi olan zayıflara şirin göstermeleridir. Halbuki kötü niyetle tuzak kuran kimseler, kurdukları tuzağa kendileri düşerler. Bunlar da kurdukları şirk tuzağına kendileri düştüler. Bu itibarla geçmişte Allaha ortak koşanların hak ettikleri cezayı onlar da hak ettiler. Artık bunlar, kendilerinden önceki ümmetlerin cezalarından başka birşey mi beklerler? Ey Muhammed, sen Allahın, insanlar hakkında süregelen kanununda hiçbir değişiklik, hiçbir eğrilik bulamazsın. Zira hiçbir kimse Allahın hükmüne karşı gelemez.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَكَانُوا
أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِن شَيْءٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾

44- Onlar yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekı kavimlerin âkibetlerinin ne olduğuna bakmazlar mı? Halbuki onlar, kendilerinden daha kuvvetliydiler. Göklerde ve yerde hiçbir şey Allahı âciz bırakamaz. Şüphesiz ki Allah, heşeyi bilir, herşeye kadirdir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Resulullahı yalanlayan müşriklere, kendilerinden önce gelip geçen ve kendilerinden daha güçlü ve kuvvetli olan, Alla-

hın emirlerine karşı geldikleri için cezalandırılan kafirlerin âkıbetlerine bakıp ibret almalarını ve onların durumlarına düşmemelerini emrediyor. Zira Allah kendilerini cezalandırmak istediğinde hiçbir şey Allaha karşı çıkıp onu âciz bırakamaz. Allah, herkesin yaptığını çok iyi bilir ve herşeye kadirdir.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا مِن دَابَّةٍ وَلَٰكِن يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

45- Eğer Allah, işledikleri günahlar yüzünden insanları hemen cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat Allah onların cezalarını belli bir zamana kadar erteler. Ecelleri gelince de, şüphesiz ki Allah, kullarını çok iyi görmektedir. (Layık olduklarını verir.)

Eğer Allah, insanları işledikleri günah ve kötülüklerden dolayı hemen cezalandıracak olsa yeryüzünde hareket eden bir tek canlı bırakmaz. Fakat Allah, insanları tayin ettiği bir vadeye kadar erteler. Vadeleri gelince de kullarından kimin cezalandırılmaya layık olduğunu görmekte ve bilmektedir. Elbette ki onlar bu cezadan kaçıp kurtulamazlar.

*Allah teala, kullarından cezayı hak edenlerin bazılarını, dünyada tayin ettiği vakitlerde cezalandırırken diğer bir kısmını yine kendisinin tayin ettiği âhirette cezalandıracaktır.

Peygamber efendimiz bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) إِنَّ اللهَ لَيُمْلِي لِلظَّالِمِ حَتَّى إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ

"Şüphesiz ki Allah, zalime mühlet verir. Fakat onu yakalayınca da bir daha bırakmaz." (10)

(10) Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 11, bab: 5/Müslim K.el-Birr, bab: 61, Hadis no: 2583

YÂSİN SURESİ

Yasin Suresi seksen üç âyettir. Mekke'de nâzil olmuştur.

Allah teala bu sure-i celileye, Hz. Muhammed (s.a.v.)in Peygamberliğinin hak olduğuna yemin ederek başlıyor ve onun dosdoğru bir yol üzerinde bulunduğunu beyan ediyor.

Kâfirlerin başlarının yukarı kalkık olduğu bu yüzden bu anormal durumları ve davranışları sebebiyle gerçeği bulamadıkları ayrıca onların önlerine ve arkalarına perdeler çekildiği bu sebeple de hakkı göremedikleri ifade ediliyor.

Allah tealanın, insanları hak yola çağıran elçilerinin durumlarına bir misal veriliyor ve şöyle ediliyor: Bir kasabaya onları uyaran elçiler gönderiliyor. Önce iki elçi gönderiliyor, insanlar onlara inanmıyor ve onları yalanlıyorlar. Bunun üzerine bir üçüncü elçi onlara yardımcı gönderiliyor ve bunlar, kendilerinin Allah tarafından elçiler olduklarını ve insanları hak yola davet etmek için görevli bulunduklarını söylüyorlar. Fakat insanlar onlara inanmıyor hatta onlar sebebiyle uğursuzluğa duçar olduklarını söylüyorlar. Elçiler ise uğursuzluğunonların kendilerinde olduğunu söylüyorlar. Bu ara şehrin uzak yerinden bir adam koşarak geliyor ve halka, elçilere uymalarını tavsiye ediyor ve nasihatlarda bulunuyor. O kişi bu yaptığı ile cennete giriyor ve kavminin de bu durumu bilmesini arzu ediyor. İman etmeyen kavmin üzerine ise şiddetli bir çığlık geliyor ve hepsi helak oluyorlar.

Sure-i celilede bundan sonra ölü hale gelmiş olan yerin sularla diriltildiği, orada çok çeşitli bitki ve meyveler var edildiği, gecenin, gündüzün, güneşin ve ayın yaratıldığı ve bütün bunların, yüce Allahın takdiriyle hareketlerine devam ettikleri beyan ediliyor.

Gemilerin suda yürümesi, insanların suda boğulmadan onun üzerinde taşınmaları ve bütün bunların Allahın birer nimeti oldukları beyan ediliyor. Sur'a ikinci defa üfürülünce insanların kabirlerinden kalkacakları ve hesap vermek

üzere Allahın huzurunda toplanacakları ve o gün hiç kimseye haksızlık yapılmayacağı haber veriliyor.

Ameli, salih olup cennete girenlerin zevk içinde, gölgelikler altında, her türlü nimetlerin içinde rablerinin "Selam" sözüyle yaşayacakları cehennem ehlinin ise hak ettikleri azaba sürüklenecekleri beyan ediliyor.

Bir damlacık sudan yaratılan insanın, kendisini yaratan Allahı unutarak ona hasım kesildiği ve "Çürümüş kemikleri kim diriltecek?" diye sorduğu beyan ediliyor. İnsanların bu sorularına ise peygamberimizin şöyle cevap vermesi emrediliyor: "De ki: Onları ilk defa yaratan diriltecektir. Zira herhangi bir şeyi var etmenin Allah için çok kolay olduğu, olmasını istediği şeye "Ol" demesinin kâfi geldiği, böylece o şeyin hemen oluvereceği ve sonunda hep birlikte Allaha döndürüleceğimiz beyan ediliyor

SURENİN FAZİLETİ

Bu Sure-i Celile hakkında bir kısım hadis-i şerifler zikredilmiştir. Peygamber efendimiz bu hadis-i şeriflerinin birinde buyuruyor ki:

قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): اِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ قَلْباً، وَقَلْبُ الْقُرْآنِ يَسٍ. وَمَنْ قَرَأَ يَسٍ كَتَبَ اللّٰهُ لَهُ بِقِرَاءَتِهَا قِرَاءَةَ الْقُرْآنِ عَشْرَ مَرَّاتٍ.

"Herşeyin bir kalbi vardır. Kur'anın kalbi de Yasin'dir. Kim Yasin suresini okursa Allah o kişinin Yâsini okumasından dolayı ona Kur'anı on kere okumuş kadar sevap yazar." (1)

Peygamber efendimiz diğer bir hadis-i şerifinde de şöyle buyuruyor:

قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): اِقْرَؤُا (يَسٍ) عَلَىٰ مَوْتَاكُمْ

"Yâsini ölülerinizin başında okuyun" (2) Yani, can çekişmekte olan hastalarınızın yanında okuyun. Umulur ki Allahın rahmeti onun üzerine iner de ra-

1- Tirmizî, K.el-Fadail el-Kur'an, bab: 7, Hadis no: 2887

2-Ebu Dâvûd, K. el-Cenaiz, bab: 24, Hadis no: 3121 / İbn-i Mâce, K.el-Cenaiz, bab: 4 Hadis no: 1448

hatça can verir. Veya ölmüş olan kişilerin üzerine okuyun umulur ki Allah onların taksiratlarını affeder.

Peygamber efendimiz diğer bir hadis-i şerifinde de şöyle buyurmuştur:

ان رسول الله (ﷺ) قال البصرة سنام القرآن وذروته نزل مع كل آية منها ثمانون ملكا واستخرجت الله لا اله الا هو الحى القيوم من تحت العرش فوصلت بها أو فوصلت بسورة البقرة ويس قلب القرآن لا يقرؤها رجل يريد الله تبارك وتعالى والدار الآخرة الا غفر له واقرؤها على موتاكم

"Bakara suresi Kur'anın hörgücü ve zirvesidir. Onun her âyetiyle birlikte seksen melek yere inmiştir. Âyete'l-Kürsi Arş'ın altından çıkarılıp Bakara suresine eklenmiştir. Yâsin ise Kur'anın kalbidir. Kim, Allah tealanın rızasını ve âhiret yurdunu dileyerek Yâsini okuyacak olursa onun günahı bağışlanır. Siz onu, ölülerinizin üzerine okuyun." (3)

3- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.5, S.26.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allahın adıyla.

يٰسٓ ﴿١﴾

1- Yâ, Sin.

*Mukattaa harfleri hakkında Bakara suresinin başında gerekli açıklamalar yapılmıştır. Ancak burada geçen Yâ, Sin hakkında ayrıca şunlar söylenmiştir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre "Yâ Sin" kelimesi Allah tealanın isimlerinden biridir. Allah teala bu ismine yemin ederek sureye başlamıştır.

Katade'ye göre ise "Yâ Sin" kelimesi, Kur'anın isimlerinden biridir.

İkrime'nin Abdullah b. Abbas'tan naklettiği diğer bir görüşe göre Yâ Sin kelimesinin manası "Ey insan" demektir.

Mücahid'e göre ise "Yâ Sin" kelimesi söze başlamayı ifade eden bir kelimedir. Allah teala burada kelamına bu sözle başlamıştır.

وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾

إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣﴾

عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٤﴾

2-3- Hikmetle dolu Kur'ana yemin olsun ki şüphesiz sen ey Muhammed, peygamberlerdensin.

4- Sen, dosdoğru bir yol üzerindesin.

İhtiva ettiği hükümler sapasağlam olan Kur'ana yemin olsun ki ey Muhammed sen, Allah tarafından gönderilen peygamberlerdensin ve sen, dosdoğru bir yol olan İslam dini üzeresin.

تَنزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٥﴾

لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾

5-6- Ataları uyarılmamış, bu yüzden de gafil kalmış bir kavmi uyarması için bu Kur'an, herşeye galip ve merhamet sahibi olan Allah tarafından indirilmiştir.

*Bu âyetler iki şekilde izah edilmiştir: Birinci izah tarzı mealde zikredildiği gibidir. Bu izah tarzına göre âyette zikredilen kavimden maksat, Araplar ve kendilerine peygamber gönderilmeyen diğer bütün kavimlerdir. Resulullahın peygamberliği umumi olduğu için o, kendilerine daha önce Peygamber gönderilen kavimleri uyardığı gibi hiç peygamber gönderilmeyen kavimleri de uyarmıştır.

Diğer bir izah şekli ise şöyledir: Daha önce ataları uyarılan, buna rağmen gaflet içinde olan bir kavmi uyarman için bu Kur'an sana indirilmiştir. Veya daha önce ataları nasıl uyarılmışsa senin de bu kavmi o şekilde uyarman için bu Kur'an sana indirilmiştir. Bu kavim gaflet içindedir.

لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾

7- Şüphesiz ki o vaad, insanların çoğuna hak olmuştur. Onlar iman etmezler.

Şüphesiz ki onların çoğunu cezalandırmak farz olmuştur. Zira Allah onların kalblerini mühürlemiştir. Onlar Allaha ve peygamebre iman etmezler.

إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُم مُّقْمَحُونَ ﴿٨﴾

8- Şüphesiz biz, kâfirlerin boyunlarına, çenelerine kadar daynan demir halkalar geçirdik. Bu yüzden onların başları yukarı kalkıktır. (Hakkı göremezler)

Şüphesiz ki biz, kâfirlerin ellerini boyunlarına bağlayarak onların boğazlarına, çenelerine kadar dayanan halkalar geçirdik. Onlar, elleri boyunlarına bağlı, başları yukarı kalkık bir haldedirler. Yani hakkı göremez ve herhangi bir hayır işleyemezler.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, kalbleri mühürlenen kâfirleri, hidayete erişmemeleri yönünden, elleri boyunlarına bağlı olan insanlara benzetmektedir. Elleri boynuna bağlı olup kafası yukarı dikilmiş olan insan, önünü görüp serbest hareket edemediği gibi kalbleri mühürlü olan kâfirler de hakkı görüp onu rahatça kabullenemezler.

Allah teala bu tür insanlar için başka bir benzetme yaparak şöyle buyurmaktadır:

وَجَعَلْنَا مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾

9- Biz onların hem önlerine hem de arkalarına birer set çekerek gözlerini perdeledik. Artık onlar görmezler.

Biz o müşriklerin önlerine ve arkalarına setler çektik, gözlerini örttük.Artık onlar hakkı göremez oldular.

*Burada adı geçen "Set"den maksat, onların hakkı görmelerine engel olan heva ve hevesleri, kötü amelleri ve sapıklıklarıdır.

İkrime bu âyet-i kerimenin, Ebu Cehil hakkında nâzil olduğunu söylemiştir. Ebu Cehil: "Yemin olsun ki eğer Muhammed'i görürsem ona şöyle şöyle yapacağım." demiş. Bunun üzerine, bundan önceki âyetle bu âyet nâzil olmuştur. Orada bulunanlar Ebu Cehil'e: "İşte Muhammed." demelerine rağmen Ebu Cehil Hz. Muhammed'i göremiyor: "Nerde o? Nerde o?" diye soruyormuş.

وَسَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾

10- Sen onları uyarsan da uyarmasan da aynıdır onlar iman etmezler.

Ey Muhammed, senin, azabı hak edenleri uyarıp uyarmaman fark etmez. Zira onlar iman etmeyeceklerdir. Çünkü Allah, onların iman etmeyeceklerini bilmektedir.

إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ ٱتَّبَعَ ٱلذِّكْرَ وَخَشِيَ ٱلرَّحْمَٰنَ بِٱلْغَيْبِ ۖ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾

11- Sen ancak Kur'ana uyan ve görmediği halde rahman olan Allahtan korkan kimseyi uyarırsın. Sen o kimseyi mağfiret ve güzel bir mükafaatla müjdele.

Ey Muhammed, senin uyarman ancak Kur'ana iman edip ondaki hükümlere uyana ve kimsenin görmediği yerde rahman olan Allahtan korkana fayda verir. Kâfirlerle beraber olduğunda Allahın dinini alaya alan ve müminler içinde bulunduğu zaman da müslüman olduğunu söyleyen münafığa ve kalbi mühürlenmiş olan müşrike fayda vermez. Ey Muhammed, sen, Kur'anın hükümlerine uyan ve herhangi bir kimsenin olmadığı yerde rahman olan Allahtan korkanı, günahlarının affedileceği ile ve güzel bir mükafaat olan cennetle müjdele.

إِنَّا نَحْنُ نُحْىِ ٱلْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا۟ وَءَاثَٰرَهُمْ ۚ وَكُلَّ شَىْءٍ أَحْصَيْنَٰهُ فِىٓ إِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿١٢﴾

12- Şüphesiz ölüleri biz diriltiriz ve insanların dünyada yaptıklarını ve geride bıraktıkları eserlerini biz kaydederiz. Biz, herşeyi apaçık bir kitapta sayıp tesbit etmişizdir.

Şüphesiz ki yarattıklarımızdan öldürdüklerimizi diriltecek olan ve onların dünyadayken işledikleri hayır ve şerleri ve geriye bıraktıkları eserleri zaptettiren biziz. Olmuş ve olacak herşeyi biz Ümmül Kitap olan Levh-i Mahfuzda sayıp tesbit etmişizdir.

*Âyet-i kerimede geçen "Öldürülenlerin diriltilmesi"nden maksat, ölenlerin kıyamet gününde diriltilerek hesaba çekilmesidir. Bazı müfessirler ise bu diriltmenin, ölü durumunda olan kâfirlerin kalblerine iman vermek suretiyle diriltmek manasına geldiğini söylemişlerdir.

Yine âyet-i kerimede geçen "Eserler" ifadesinden maksat, müminlerin, öldükten sonra geriye bıraktıkları eserlerdir.

Bu hususta Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmaktadır:

"Cerir b. Abdullah diyor ki: "Resulullaha üzerlerinde kaba yün elbiseler bulunan bazı Bedeviler geldi. Resulullah onların hallerinin perişan olduğunu anladı. Fakir düşmüşlerdi. Resulullah, halkı bunlara sadaka vermeye teşvik etti. Fakat insanlar biraz ağırdan aldılar. Resulullahın yüzünde memnuniyetsizlik belirtileri görüldü. Bunun üzerine Ensar'dan bir kişi bir kese gümüş getirdi. Ondan sonra bir başkası daha getirdi. Bunu diğerleri takibetti. Resulullahın yüzünde sevinç belirtileri görüldü ve şöyle buyurdu: "Her kim İslamda güzel bir iş yapar da kendisinden sonra aynı iş yapılacak olursa o işi her yapanın sevabı kadar bir sevap o işi ilk önce yapan kişiye de yazılır. Ve bunun yazılması o işi yapanların mükafatlarından birşey eksiltmez. Her kim de İslamda kötü bir iş yapar da kendisinden sonra aynı iş yapılacak olursa o işi yapanın günahı kadar bir günah o işi ilk önce yapan kişiye de yazılır. Ve bunun yazılması o işi yapanların günahından bir şey eksiltmez." (4)

Diğer bir hadis-i şerifte de şöyle buyurulmuştur:

أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ «إِذَا مَاتَ الإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلاَّ مِنْ ثَلاَثَةٍ: لأَ مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ. أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ. أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُوا لَهُ»

4- Bkz. Müslim, K.el-İlm, bab: 15, Hadis no: 1017 / Nesai, K.ez-Zekât, bab: 64.

"İnsanoğlu öldüğünde ameli kesilir ancak üç şey hariç. Bunlar, devam eden sadaka, kendisinden faydalanılan ilim ve ölene arkasından dua edecek olan salih evlattır." (5)

Diğer bir görüşe göre âyet-i kerimede geçen "Eserler"den maksat, insanların hayır veya şer işlerken bıraktıkları ayak izleridir.

Bu hususta Cabir b. Abdullah diyor ki:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبد الله ؛ قَالَ : خَلَتِ الْبِقَاعُ حَوْلَ الْمَسْجِد . فَأَرَادَ بَنُو سَلِمَةَ أَنْ يَنْتَقِلُوا إِلَى قُرْبِ الْمَسْجِد. فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ الله (ﷺ) . فَقَالَ لَهُمْ « إِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّكُمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَنْتَقِلُوا قُرْبَ الْمَسْجِد » قَالُوا: نَعَمْ. يَا رَسُولَ الله! قَدْ أَرَدْنَا ذَلِكَ. فَقَالَ « يَا بَنِي سَلِمَةَ! دِيَارَكُمْ. تُكْتَبُ آثَارُكُمْ. دِيَارَكُمْ. تُكْتَبُ آثَارُكُمْ.

"Mescid-i Nebevi'nin çevresindeki "Bika'" denen yer boşaldı. Seleme oğulları mescide yaklaşmak için oraya taşınmak istediler. Bu haber Resulullaha ulaştı. Resulullah onlara: "Mescide yakın bir yere taşınmak istediğinizi duydum." dedi onlar da: "Evet ya Resulullah biz öyle istedik." dediler. Resulullah: "Ey Seleme oğulları, yerinizde kalın, izleriniz yazılmaktadır. Yerlerinizde kalın izleriniz yazılmaktadır." buyurdu. (6)

Abdullah b. Abbas, Cabir b. Abdulah, Ebu Said el-Hudri ve Hasan-ı Basrî bu âyet-i kerimenin, Seleme oğulları hakkında nâzil olduğunu söylemişlerdir. Taberi de bu görüştedir.

5- Müslim, K.el-Vasiyyet, bab: 14, Hadis no: 1631 /ebu Davud, K.el-Vasaya, bab: 14, Hadis no: 2880.
6- Müslim, K.el-Mesacid, bab: 280, Hadis no: 665.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾

إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ

مُرْسَلُونَ ﴿١٤﴾

13- Ey Muhammed, sen insanlara o kasaba halkının kıssasını misal ver. Bir zaman onlara elçiler gelmişti.

14- Biz onlara iki elçi göndermiştik de onlar o elçileri yalanlamışlardı. Bunun üzerine biz de onları bir üçüncüsüyle desteklemiştik. Onlar kavimlerine: "Şüphesiz bizler size gönderilen elçileriz." demişlerdi.

*Âyet-i kerimede zikredilen kasaba ve oraya gönderilen elçiler hakkında iki görüş zikredilmiştir. Bir görüşe göre bu kasabadan maksat, Antakya şehridir. Hz. İsa bu şehre, halkının iman etmesi için Havarilerden iki kişi göndermiş sonra da bir kişi daha göndererek onları güçlendirmiştir. Katade ve İkrime bu görüştedirler.

Diğer bir görüşe göre ise bu kasabadan maksat yine Antakya şehridir. Bu şehrin kralı Allaha ortak koşan ve putlara tapan bir kimsedir. Allah teala bu şehir halkına iki peygamber göndermiştir. Kasaba halkı bunları yalanlayınca Allah üçüncü bir peygamberle onları desteklemiştir. Buna rağmen kasaba halkı o peygamberlere iman etmemiş ve gelecek âyetlerde beyan edildiği gibi davranmışlardır. Bu görüş Abdullah b. Abbas, Kâ'bul Ahbar ve Vehb b. Mühebbih'ten nakledilmiştir.

قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَٰنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾

15- Onlar da şöyle cevap vermişlerdi: "Siz de ancak bizim gibi bir beşersiniz. Rahman olan Allah hiçbirşey indirmemiştir. Siz, yalancıdan başka birşey değilsiniz.

O kasaba halkı, kendilerine gönderilen üç elçiye şöyle cevap vermişlerdir: "Sizler de bizim gibi insandan başka birşey değilsiniz. Eğer iddia ettiğiniz gibi peygamber olmuş olsaydınız meleklerden olurdunuz. Rahman olan Allah size peygamberlik veya kitap vermiş değildir. Sizler, "Biz size gönderilmiş elçileriz." demenizde yalan söylüyorsunuz.

قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾

وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٧﴾

16- Elçiler de şöyle demişlerdi: "Rabbimiz biliyor ki, gerçekten bizler size gönderilmiş elçileriz.

17- Bizim üzerimize düşen, açıkça tebliğ etmektir.

Gönderilen o elçiler de, kendilerini yalanlayan kasaba halkına tekrar tebliğde bulunarak: "Rabbimiz olan Allah da biliyor ki şüphesiz bizler size gönderilmiş elçileriz. Bizim yükümlü olduğumuz görevimiz, Allahın emirlerini açıkça tebliğ etmektir. Şayet kabul ederseniz doğru yolu bulmuş olursunuz. Kabul etmezseniz biz üzerimize düşeni yapmış oluruz. Sizin işiniz ise Allaha kalmıştır. Hakkınızda o hüküm verecektir.

قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ

أَلِيمٌ ﴿١٨﴾

18- Onlar da şöyle demişlerdi: "Biz sizinle uğursuzluğa düştük. Yemin olsun ki eğer vazgeçmezseniz sizi taşlarız ve bizden size can yakıcı bir azap dokunur.

O kasaba halkı, kendilerine gönderilen peygamberlere şöyle demişlerdir: "Doğrusu biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa düştük. Şayet bize bir bela gelecek olursa bu sizin yüzünüzden olacaktır. Yemin olsun ki eğer bizi davet etmekten ve tanrılarımıza dil uzatmaktan vazgeçmezseniz sizi taşa tutarız. Ve sizlere, tarafımızdan can yakıcı bir azap dokunur."

قَالُوا طَٰٓئِرُكُم مَّعَكُمْ ۚ أَئِن ذُكِّرْتُم ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿١٩﴾

19- Elçiler de şöyle demişlerdi: "Uğursuzluk sizin kendinizdedir. Size hak hatırlatıldığı için mi? (Uğursuzluğa uğradığınızı söylüyorsunuz?) Doğrusu siz, haddi aşan bir kavimsiniz.

Elçiler, kasaba halkına şu cevabı vermişlerdir: "Uğrsuzluğunuz sizin kendinizdendir. Amelleriniz, rızıklarınız, hayır ve şer olan payınız size aittir. Bu, bizim uğursuzluğumuzdan dolayı meydana gelen birşey değildir. Sizler, uyarıldığınız için mi uğursuzluğa uğradığınızı söylüyorsunuz? Daha doğrusu sizler, haddi aşıp Allaha isyan eden ve günahlara batan bir topluluksunuz."

وَجَآءَ مِنْ أَقْصَا ٱلْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَىٰ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱتَّبِعُوا۟ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٢٠﴾

ٱتَّبِعُوا۟ مَن لَّا يَسْـَٔلُكُمْ أَجْرًا وَهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٢١﴾

وَمَا لِىَ لَآ أَعْبُدُ ٱلَّذِى فَطَرَنِى وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٢﴾

ءَأَتَّخِذُ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً إِن يُرِدْنِ ٱلرَّحْمَٰنُ بِضُرٍّ لَّا تُغْنِ عَنِّى شَفَٰعَتُهُمْ شَيْـًٔا وَلَا يُنقِذُونِ ﴿٢٣﴾

إِنِّىٓ إِذًا لَّفِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٢٤﴾

إِنِّيٓ ءَامَنتُ بِرَبِّكُمْ فَٱسْمَعُونِ ﴿٢٥﴾

20-21- Şehrin en uzak yerinden bir adam koşarak gelmiş ve şöyle demişti: "Ey kavmim, uyun gönderilen elçilere. Uyun sizden hiçbirşey istemeyen ve doğru yolda olanlara."

22- Ben, beni yaratana nasıl ibadet etmeyeyim? Oysa siz de ona döndürüleceksiniz.

23- Allahtan başka ilahlar mı edineyim ki rahman olan Allah bana bir zarar vermek dilediğinde o ilahların yardımları bana bir fayda vermez. Beni kurtaramazlar da.

24- O takdirde ben, apaçık bir sapıklık içinde olurum.

25- Şüphesiz ben, rabbinize iman ettim, beni dinleyin."

*Abdullah b. Abbas, Kâ'bul Ahbar ve Vehb b. Münenbih'ten rivayet edildiğine göre, burada zikredilen: "Şehrin en uzak yerinden koşarak gelen kişinin "Habib" isminde iman etmiş bir kişi olduğu ve bu zatın dokumacılık yaptığı ve cüzzam hastalığına yakalanmış bir kişi olduğu buna rağmen kazancını ikiye ayırarak yarısını aile fertlerine harcadığı, diğer yarısını ise sadaka olarak dağıttığı rivayet edilmektedir.

İşte bu zat, Antakya halkı, kendilerine dini tebliğ etmeye gelen üç kişiyi öldürmeye karar verdikleri zaman meseleyi duymuş ve şehrin en uzak yerinden koşarak gelmiş ve o kavme, âyetlerde zikredildiği gibi öğütlerde bulunmuştur. Fakat kasaba halkı bu zatın üzerine yürümüş hep birlikte onu öldürmüşlerdir. Onu savunacak tek bir kişi daha bulunmamıştır.

Katade, şehrin halkının bu zatı taşlayarak öldürdüklerini onun da bu sırada: "Ey Allahım, sen kavmimi hidayete eriştir, ey Allahım sen kavmimi hidayete eriştir." diye dua ettiğini ve kavminin onu olduğu yerde öldürdüğünü rivayet etmektedir.

Abdullah b. Mes'ud ise kavminin o zatı ayaklarının altında çinediklerini ve bağırsaklarının dışarı fırladığını rivayet etmiştir.

Abdullah b. Abbas, Kâ'bul Ahbar ve Vehb b. Mühebbih ise kavminin hep birden onun üzerine saldırarak, zaten hastalıktan zayıf düşmüş olan bu zatı öldüklerini rivayet etmektedirler.

قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٧﴾

26-27- (Kavmini uyardığı için) öldürülen kişeye: "Gir cennete." denildi. O da: "Keşke kavmim, rabbimin beni bağışladığını ve ikram edilenlerden kıldığını bilse." dedi.

Şehrin zalim halkı tarafından öldürülen bu zata, imanının ve sabrının mükafaatı olarak: "Cennete gir." denildi. Bu zat ise hayatındayken kavmini hayra ve imana davet ettiği gibi öldürülmesinden sonra da yine kavminin hidayete kavuşmasını arzulamış ve şöyle demiştir: "Keşke kavmim, benim, rabbim tarafından affedilmemin ve ikram edilenlerden kılınmamın sebebini bilmiş olsalar da onlar da iman edip bu ikramlara erişselerdi.

*Abdullah b. Mes'ud diyor ki: "Allah o zata "Gir cennete." dedi. O, diri bir şekilde cennete girdi. Orada kendisine rızıklar verildi. Allah ondan, dünyadaki hastalığını, üzüntüsünü ve yorgunluğunu giderdi. Bu zat Allahın cennetine ve diğer ikramlarına erişince: "Keşke kavmim, rabbimin beni bağışladığını ve ikram edilenlerden kıldığını bilse." dedi.

وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُندٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ ﴿٢٨﴾

إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ ﴿٢٩﴾

28- Biz o adamdan sonra kavminin üzerine gökten bir ordu indirmedik. Zaten indirmeyiz de.

29- O sadece bir çığlıktı. Hemen sönüp gittiler.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, kavmini hakka davet eden mümin kişinin öldürülmesinden sonra onu öldüren kavimden nasıl intikam alındığını ve onları, gökten herhangi bir felaket indirmeksizin çok kolay bir şekilde helak ettiğini böylece onların küçümsedikleri o mümin kulun Allah nezdinde ne kadar bir değeri olduğunu bildirmektedir. Onlar o mümin kulu nasıl küçümseyerek bir

anda üzerine çullanıp öldürdülerse Allah teala da o zalim kavmi hor ve hakir kılarak ve sadece bir çığlıkla yok ediverdi.

Mücahid ve Katade: "Biz o adamdan sonra kavminin üzerine gökten bir ordu indirmedik." ifadesinden maksadın: "Biz o kavme artık peygamber göndermedik." demek olduğunu söylemişlerse de Taberi bu görüşe katılmamakta ve bu ifadeden maksadın: "O kavmin, gökten melekler ordusu indirirek helak edilmediğini, onların sadece bir çığlıkla helak edildiğini beyan olduğunu söylemektedir. Abdullah b. Mes'ud da bu görüştedir.

يَٰحَسۡرَةً عَلَى ٱلۡعِبَادِۚ مَا يَأۡتِيهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُواْ بِهِۦ يَسۡتَهۡزِءُونَ ﴿٣٠﴾

30- Yazıklar olsun o kullara ki kendilerine herhangi bir peygamber gelmeyedursun ille de onu alaya alırlardı.

Yazıklar olsun o kullara, onlar peygamberleri alaya aldıkları için nasıl üzülecekler ve perişan olacaklardır. zira onlara hiçbir peygamber gelmemiştir ki onu alaya almamış olsunlar.

أَلَمۡ يَرَوۡاْ كَمۡ أَهۡلَكۡنَا قَبۡلَهُم مِّنَ ٱلۡقُرُونِ أَنَّهُمۡ إِلَيۡهِمۡ لَا يَرۡجِعُونَ ﴿٣١﴾

وَإِن كُلٌّ لَّمَّا جَمِيعٌ لَّدَيۡنَا مُحۡضَرُونَ ﴿٣٢﴾

31- Onlar, kendilerinden önce nice nesilleri helak ettiğimizi ve helak edilenlerin onlara dönmediklerini hiç görmezler mi?

32- Onların hepsi mutlaka huzurumuzda toplanıp hesap için hazır bulundurulacaklardır.

Ey Muhammed, kavminin Allaha ortak koşanları, kendilerinden önce, Peygamberlerimizi yalanlayan ve âyetlerimizi inkar eden nice kavimleri helak ettiğimizi ve helak edilenlerin bir daha geri dönmediklerini görmezler mi? Geçmiş ve gelecek bütün ümmetler kıyamet gününde hesaba çekilmek için huzurumuzda hazır bulundurulacaklardır. Hayır işleyene sevabı şer işleyene de cezası verilecektir.

وَءَايَةٌ لَّهُمُ ٱلْأَرْضُ ٱلْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَٰهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ

يَأْكُلُونَ ﴿٣٣﴾

33- Ölü hale gelmiş olan toprakta da onlar için bir delil vardır. Biz onu diriltir ve ondan taneler çıkarırız. O tanelerden kendileri de yerler.

Allahın, otları ve ekinleri kurumuş olan toprakları, gökten indirdiği yağmur ve sularla tekrar canlandırması ve topraklardan, insanların da yedikleri çeşitli taneler ve bitkiler çıkarması, müşrikler için Allahın varlığını ve kudretini gösteren delillerdendir. İşte Allah, ölüleri de böyle diriltir.

وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّٰتٍ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَٰبٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ ٱلْعُيُونِ ﴿٣٤﴾

34- Orada hurma ve üzüm bahçeleri yarattık ve oradan pınarlar fışkırttık.

Hayat verdiğimiz yeryüzünde çeşitli bağlar ve bahçeler yarattık. Hurmalıklar ve üzüm bağları meydana getirdik. Orada yeryüzünü yarıp çeşitli pınarlar akıttık. İşte bunlar da, Allahın, ölüleri dirilteceğini gösteren delillerindendir.

لِيَأْكُلُوا مِن ثَمَرِهِۦ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ ۖ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾

35- Böylece onun mahsulünden ve ellerinin yaptıklarından yesinler. Hiç şükretmezler mi?

Biz, ölü bir duruma gelmiş olan yeryüzüne tekrar hayat vererek orada bağlar bahçeler yarattık ki kullar onların meyvelerinden ve bizzat kendi elleriyle yetiştirdiklerinin meyvelerinden yesinler. Bütün bundan sonra hâlâ şükretmezler mi?

*Bazı müfessirler bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmişlerdir:

"Biz o bağ ve bahçeleri yarattık ki kullar onların çeşitli meyvelerinden

yesinler. Bu meyveleri biz yarattık. Onlar, kendi elleriyle yapmış değillerdir. O halde niçin şükretmezler?

سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾

36- Yerin bitirdiklerinden, kendilerinden ve bilmedikleri daha nice şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir.

Bütün çiftleri yaratan Allah, her türlü eksiklik ve kusurlardan beridir. Bu çiftler, yeryüzünde biten bitkilerde, bizzat insanların kendilerinde ve insanların bilmediği daha nice şeylerde mevcuttur.

*Allah teala bu âyet-i kerimede bitkileri, insanları ve bilinmeyen daha birçok şeyleri erkekli dişili olarak çiftler şeklinde yarattığını beyan ediyor. Bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyuruluyor: "Düşünüp ibret alasınız diye biz herşeyi çift çift yarattık." (7)

وَآيَةٌ لَّهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُم مُّظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾

37- Gece de onlar için bir delildir. Ondan gündüzü sıyırıp alırız da karanlıkta kalıverirler.

Allahın dilediği herşeyi yapmaya kadir olduğunu gösteren delillerden biri de "Gece" dir. Allah, gündüzü geceden ayırdığında insanlar gecenin karanlığı içinde kalırlar. Eğer Allah, gündüzü tekrar göndermeyecek olsa insanlar buna nasıl bir çare bulacaklardır?

7- Zariyat Suresi, âyet: 49.

وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾

38- Güneş de kendi karargâhında dönüp durmaktadır. Bu, herşeye galip olan ve herşeyi bilen Allahın bir takdiridir.

*Ebu Zer el-Ğifârî (r.a.) diyor ki:

عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ سَأَلْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا قَالَ مُسْتَقَرُّهَا تَحْتَ الْعَرْشِ

"Ben, Resulullaha "Güneş de kendi mihveri etrafında dönüp durmaktadır." âyetini sordum. Resulullah: "Güneşin karargâhı arş'ın altındadır." buyurdu. (8)

وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ ﴿٣٩﴾

39- Ay'a da konaklar tayin ettik. Nihayet o, eski hurma salkımının eğri sapına döner.

*Allah teala, gökte yoluna devam eden ay için menziller tayin etmiştir. Ay, ışığını güneşten almasına rağmen ilk doğduğu gün çok küçük görünmekte daha sonra giderek büyümekte ve tekrar küçülmeye başlamaktadır. Güneş, gündüz vazifesini ifa ederken ay vazifesini gece ifa etmektedir.

لَا الشَّمْسُ يَنبَغِي لَهَا أَن تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ ۚ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

40- Ne güneşin aya erişmesi mümkün olur ne de gece gündüzü geçer. Herbiri bir yörüngede yüzmektedir.

Allah teala bu âyet-i kerimede güneşin ve ayın vazifelerinin farklı olduğunu, gece ve gündüzün birbirlerini takib etmelerine rağmen birinin diğerinin önüne geçmediğini beyan etmekte böylece kainattaki ahenk ve nizamın kendisi

8- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an Sure: 36, bab: 1.

tarafından sağlandığını, bunun da varlığının ve kudretinin büyük bir delili olduğunu bildirmektedir.

وَءَايَةٌ لَّهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾

وَخَلَقْنَا لَهُم مِّن مِّثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾

41-42- Onların soyunu yüklü gemilerde taşımamız ve onlar için gemiye benzer şeylerden binekler yaratmamız, kendileri için bir delildir.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, denizlerde seyreden insanları ve yüklerini taşıyan gemilerin de insanlar için Allahın kuvvet ve kudretini gösteren bir delil olduğunu beyan ediyor ve insanların soylarının Hz. Nuh'un gemisinde taşıtılmasının, Allahın büyük lütuflarından biri olduğuna işaret ediyor ve buyuruyor ki: "Nuh'un yüklü gemisinde insanların soylarını taşımamız ve insanlar için o geminin benzeri binekler yaratmamız bizim kudretimizi gösteren bir delildir."

Âyet-i kerimede, gemiye benzer binekler yaratılması zikredilmektedir. Gemiye benzer bu bineklerden neyin kasdedildiği hakkında iki görüş zikredilmiştir.

Abdullah b. Abbas, Ebu Mâlik, Hasan el-Basrî, Ebu Salih, Dehhak, Katade ve İbni Zeyd'den nakledilen bir görüşe göre burada zikredilen geminin benzeri bineklerden maksat, Nuh'un gemisinden daha küçük olan diğer gemilerdir. Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

Yine Abdullah b. Abbas, İkrime, Abdullah b. Şeddad ve Hasan-ı Basri'den nakledilen diğer bir görüşe göre buradaki gemiye benzer bineklerden maksat "Çöl vapuru" denen develerdir.

Mücahid ise bu bineklerden maksadın binek hayvanları olduğunu söylemiştir.

Âyet-i kerimenin manasının umumi oluşu, buradaki "Vapura benzeyen binekler"den maksadın bütün taşıtları kapsadığını söylemenin daha uygun olduğunu gösterir.

وَإِن نَّشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنقَذُونَ ﴿٤٣﴾

إِلَّا رَحْمَةً مِّنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٤٤﴾

43-44- İstesek onları suda boğarız da hiç imdatlarına koşan olmaz. Onlar kurtarılamazlar da. Onları ancak nezdimizden bir rahmet olarak ve belli bir zamana kadar yaşatmak için böyle yapmayız.

Dilersek bize ortak koşan müşrikleri vapura bindikleri zaman suda boğarız da onlar kendilerini kurtaracak bir yardımcı bulamazlar. Onlar kurtarılamazlar da. Ancak tarafımızdan bir merhamet olarak onları biz kurtarırız ve ecelleri gelinceye kadar yaşatırız.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾

وَمَا تَأْتِيهِم مِّنْ آيَةٍ مِّنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾

45- Onlara: "Önünüzdeki ve arkanızdaki hadiselerden korkun ki merhamet olunasınız." denildiği zaman dinlemezler.

46- Onlara, rablerinin âyetlerinden bir âyet gelmeye dursun. İlle de ondan yüzçevirirler.

Allaha ortak koşan ve peygamberini yalanlayan bu müşriklere "Sizden önceki ümmetlerin başına gelen felaketlerin sizin de başınıza gelmeyeceğinden ve helak edilmenizden sonra âhirette de uğratılacağınız azaptan korkun ki rabbiniz size merhamet etsin.

Şayet inkarcılık üzere ölmüş olursanız merhamet olunmazsınız." denildiği zaman onlar bu ikazı dinlemezler. İnkarcılıklarında ısrar ederler. Müşriklere, Allahın birliğini ve peygamberinin doğruluğunu gösteren âyet ve delillerden herhangi biri geldiği zaman onlar bundan yüzçevirirler. O delili düşünüp ibret almazlar ve delilin niçin gönderildiğini araştırmazlar.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنُطْعِمُ مَن

لَوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ أَطْعَمَهُۥٓ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٤٧﴾

47- Onlara: "Allahın size verdiği rızıklardan infak edin." dendiği zaman, inkar edenler, iman edenlere: "Allahın istese doyurabileceği kimseyi biz mi doyuracak mışız? Siz ancak apaçık bir sapıklık içindesiniz." derler.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, kâfirlerin cimri olduklarını, çeşitli bahanelere başvurarak mallarını Allahın yolunda harcamadıklarını beyan etmektedir. Kâfirler âhirete iman etmedikleri için harcadıkları mallarından sevap beklememektedirler. Bu itibarla adeta elleri boyunlarına bağlanmışcasına fakirlere karşı cimri davranırlar.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٤٨﴾

48- Eğer doğru söylüyorsanız bu vaadedilen ne zamandır? derler.

Bu müşrikler, kıyamet gününün gelmesini alaya alarak: "Eğre doğru söyleyenlerdenseniz bu vaadedilen kıyamet ne zamandır?" derler. Rablerinin kendilerini hemen cezalandırmasını isterler. Allah teala müşriklerin bu sorularına cevaben buyuruyor ki:

مَا يَنظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَٰحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾

فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَآ إِلَىٰٓ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾

49- Onlar çekişip dururlarken kendilerini ansızın yakalayıverecek bir çığlıktan başka bir şey beklemezler.

50- O zaman ne vasiyette bulunabilirler ne de ailelerine dönebilirler.

*Bu âyetlerde, birinci Sur'a üflendiğinde insanların nasıl aniden yakalanacakları beyan edilmektedir.

Abdullah b. Amr diyor ki: "İnsanlar yollarda, çarşılarda, pazarlarda ve

oturma yerlerinde bulunurlarken Sur'a üfürülecektir. Öyle ki iki kişi bir elbise için pazarlık halinde olacaklar biri onu diğerine teslim etmeden Sur'a üfürülecektir. Kişi sabahleyin evinden çıkacak evine dönmeden Sur'a üflenmiş olacaktır. İşte bu âyetler bu hususları beyan etmektedir.

Peygamber efendimiz, kıyametin aniden nasıl geleceğini tasvir ederek buyuruyor ki:

أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا فَإِذَا طَلَعَتْ فَرَآهَا النَّاسُ آمَنُوا أَجْمَعُونَ فَذَلِكَ حِينَ لاَ يَنْفَعُ نَفْساً إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْراً وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدْ نَشَرَ الرَّجُلاَنِ ثَوْبَيْهِمَا بَيْنَهُمَا فَلاَ يَتَبَايَعَانِهِ وَلاَ يَطْوِيَانِهِ وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدِ انْصَرَفَ الرَّجُلُ بِلَبَنِ لِقْحَتِهِ فَلاَ يَطْعَمُهُ وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَهُوَ يَلِيطُ حَوْضَهُ فَلاَ يَسْقِي فِيهِ وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدْ رَفَعَ أُكْلَتَهُ إِلَى فِيهِ فَلاَ يَطْعَمُهَا

"Güneş battığı yerden doğmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Güneş buradan doğunca insanlar onu görecekler ve hepsi iman edeceklerdir. Fakat bu imanları "... Rabbinin alametlerinden bir kısmının geldiği gün daha önce inanmamış veya imanıyla bir iyilik kazanmamış olan bir nefse imanı fayda vermeyecektir.. [9] âyetinde zikredildiği anda tahakkuk edecek ve kendilerine bir fayda vermeyecektir. Kıyamet öyle ani bir şekilde kopacak ki iki kişi aralarında elbiselerini açacaklar onu satmaya veya katlamaya vakit bulamayacaklardır. Kıyamet öyle ani bir şekilde kopacaktır ki, kişi süt hayvanının sütünü sağacak fakat onu içmeye vakit bulamayacaktır.

Kıyamet öyle ani bir şekilde kopacaktır ki kişi lokmasını ağzına götürecek fakat onu yemeye zaman bulamayacaktır." [10]

9- En'am Suresi, âyet: 158.

10- Buhari, K.er-Rikak, bab: 40 / Müslim, K.el-Fiten, bab: 140, Hadis no: 2954.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ ﴿٥١﴾
قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا ۜ هَٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ وَصَدَقَ
الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾

51- Sur'a üfürülünce, bir de bakarsın ki onlar kabirlerinden kalkmışlar rablerine koşuyorlar.

52- "Vay halimize, uyuduğumuz yerden bizi kim kaldırdı?" derler. Onlara: "Bu, rahman olan Allahın vaadettiği kıyamet günüdür. Peygamberler doğru söylemişlerdir." denilir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede ise Sur'a ikinci kez üfleneceğini ve ölülerin kabirlerinden kalkarak Allahın huzuruna koşarak gideceklerini beyan etmektedir. Kabirlerinden çıkan kafirler, orada azap görmelerine rağmen kıyamet gününün daha dehşetli olduğunu görünce kendi kendilerine şöyle diyeceklerdir: "Vay halimize, uyuduğumuz yerden bizi kim kaldırdı?" Onların bu sözüne karşılık ise: "Bu rahman olan Allahın vaadettiği kıyamet günüdür. Peygamberler doğru söylemişlerdir." denilecektir.

Kâfirlere bu sözü söyleyenler ya melekler veya müminlerdir. Bu son sözün, kâfirlerin kendi sözlerinin devamı olduğunu söyleyenler de vardır. Bu görüşe göre âyetin manası şöyledir: "Kâfirler: "Vay halimize, uyuduğumuz bu yerden bizi kim kaldırdı? Bu, rahman olan Allahın vaadettiği kıyamet günüdür. Demek ki peygamberler doğru söylemişlerdir."

إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾
فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾

53- Sadece bir çığlık kopar. Bir de bakarsın ki hepsi hesap vermek üzere huzurumuzda toplanıvermişler.

54- Bugün kimseye hiçbir haksızlıkta bulunulmaz. Siz ancak yaptıklarınızın karşılığını görürsünüz.

İnsanların, kabirlerinden kalkmalarını ilan eden ikinci sur da ancak bir çığlıktır. İşte o anda bütün varlıklar huzurumuza getirileceklerdir. Herkes yaptığı amelin karşılığını bulacaktır. O kıyamet gününde hiçbir kimseye haksızlık yapılmayacak ve sizler ancak işlediğiniz amellere göre cezalandırılacak veya mükafaatlandırılacaksınız.

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ ﴿٥٥﴾

55- Şüphesiz ki cennetlikler bugün eğlence ve zevk içindedirler.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, cehennemliklerin hesap yeri olan arasattan ayrılıp cennet bahçelerine gittiklerinde nasıl mes'ut bir hayat geçireceklerini zevk ü sefa içinde yaşayacaklarını bildirmektedir.

Bazı müfessirlere göre buradaki "Zevk ü sefa"dan maksat, cennetliklerin cennet nimetleri içinde yaşamalarıdır. Mücahid ve Hasan-ı Basri bu görüştedirler.

Diğer bazılarına göre ise buradaki "Zevk ü sefa"dan maksat, cennetlik olanların cehennemliklerin çektikleri azaplardan uzak olmalarıdır. Diğer bir kısım müfessirlere göre ise, Zevk ü sefadan maksat, cennetliklerin, bakire hanımlarla evlenmeleridir.

هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِئُونَ ﴿٥٦﴾

لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ ﴿٥٧﴾

56- Onlar ve eşleri gölgelerdedir. Koltuklara yaslanırlar.

57- Onlar için orada meyveler ve arzuladıkları herşey vardır.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, cennetliklerin cennetin içinde ağaçların gölgeleri altında gölgeleneceklerini koltuklara yaslanacaklarını ve onlara arzuladıkları herşeyin verileceğini beyan etmektedir.

Bu hususta peygamber efendimiz bir hadis-i şerifinde sahabilerine şöyle buyurmuştur:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ)، ذَاتَ يَوْمٍ لأَصْحَابِهِ «أَلاَ مُشَمِّرٌ لِلْجَنَّةِ؟ فَإِنَّ الْجَنَّةَ لاَ خَطَرَ لَهَا. هِيَ، وَرَبِّ الْكَعْبَةِ! نُورٌ يَتَلأْلأُ، وَرَيْحَانَةٌ تَهْتَزُّ، وَقَصْرٌ مَشِيدٌ، وَنَهْرٌ مُطَّرِدٌ، وَفَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ نَضِيجَةٌ، وَزَوْجَةٌ حَسْنَاءُ جَمِيلَةٌ، وَحُلَلٌ كَثِيرَةٌ. فِي مَقَامٍ أَبَداً. فِي حَبْرَةٍ وَنَضْرَةٍ. فِي دُورٍ عَالِيَةٍ سَلِيمَةٍ بَهِيَّةٍ» قَالُوا: نَحْنُ الْمُشَمِّرُونَ لَهَا. يَا رَسُولَ اللهِ! قَالَ «قُولُوا: إِنْ شَاءَ اللهُ» ثُمَّ ذَكَرَ الْجِهَادَ وَحَضَّ عَلَيْهِ.

"Cennet için kollarını sıvayan var mıdır? Zira cennetin hiçbir benzeri yoktur. Kâbe'nin rabbine yemin olsun ki, o pırıl pırıl parlayan bir nur, sallanan bir reyhan, inşa edilmiş bir köşk, devamlı akan bir nehir, olgunlaşmış bol meyveler, güzel ve yakışıklı eşler ve çokça elbiselerdir. Bu nimetler, devamlı olarak kalınacak yerlerde bolluk ve sevinç içinde yüksek, sağlam, şahane evlerde bulunacaktır." Sahabiler: "Ey Allahın Resulü biz onun için kollarımızı sıvamışız." dediler. Resulullah da buyurdu ki: "İnşallah." deyin. "Resulullah daha sonra cihadı anlattı ve ona teşvik etti. (11)

سَلَٰمٌ قَوْلًا مِّن رَّبٍّ رَّحِيمٍ ﴿٥٨﴾

58- Bir de rahim olan rablerinden onlara söz olarak "Selam" vardır.

*Bu âyet-i kerime farklı şekillerde izah edilmiştir. Bu izahlardan biri mealde verildiği gibidir. Diğer bir izah tarzına göre de âyetin manası şöyledir: "Cennetlikler için arzuladıkları herşey vardır. Bu da Allahın, onları güvenlik içinde kılması ve esenliğe kavuşturmasıdır. Bu, rahman olan rab tarafından bir sözle gerçekleşir.

Cabir b. Abdullah'tan bu âyet-i kerimeyi izah eden şu hadis-i şerif rivayet edilmiştir: "Cabir diyor ki:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) «بَيْنَا أَهْلُ الْجَنَّةِ فِي نَعِيمِهِمْ إِذْ سَطَعَ لَهُمْ نُورٌ. فَرَفَعُوا رُءُوسَهُمْ، فَإِذَا الرَّبُّ قَدْ أَشْرَفَ عَلَيْهِمْ مِنْ فَوْقِهِمْ. فَقَالَ: السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ، يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ! قَالَ وَذَلِكَ قَوْلُ اللهِ: سَلاَمٌ قَوْلاً

11- İbn-i Mâce, K.ez-Zühd, bab: 39, Hadis no: 4332.

مِن رَبٍّ رَحِيمٍ. قَالَ فَيَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَيَنْظُرُونَ إِلَيْهِ. فَلَا يَلْتَفِتُونَ إِلَى شَيْءٍ مِنَ النَّعِيمِ مَا دَامُوا يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ حَتَّى يَحْتَجِبَ عَنْهُمْ وَيَبْقَى نُورُهُ وَبَرَكَتُهُ عَلَيْهِمْ فِي دِيَارِهِمْ».

"Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Cennetlikler kendilerine verilen nimetler içinde yaşarken birden onları bir nur kaplar. Onlar başlarını kaldırırlar bir de bakarlar ki rableri üstten onlara bakmaktadır. Ve "Ey cennet ehli selam olsun size." der. Allahın: "Bir de rahim olan rablerinden onlara söz olarak selam vardır." sözü bunu ifade eder. Allah onlara bakar. Onlar da ona bakarlar. Cennetlikler Allaha baktıkları müddetçe hiçbir nimete iltifat etmezler. Nihayet Allah onlara görünmez olur. Ancak Allahın nuru ve bereketi onların yurtlarında, üzerlerinde devam eder." (12)

وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٠﴾

وَأَنِ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾

وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾

هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٣﴾

اصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾

59- Ey mücrimler, bugün müminlerden ayrılın.

60-61- Ey Âdemoğulları ben size, şeytana tapmayın o sizin için apaçık bir düşmandır. Bana kulluk edin. İşte doğru yol budur." diye emretmemiş miydim?

62- Şüphesiz ki şeytan sizden birçok nesilleri doğru yoldan saptırmıştı. Hiç düşünmüyor musunuz?

63- İşte vaadolunduğunuz cehennem.

64- Eğer dilesiydik onların gözlerini silme kör ederdik de yollarını bulmak için koşuşup dururlardı. Fakat nasıl göreceklerdi?

Ey, Allahı inkar eden kâfirler, bugün müminlerden ayrılın. Çünkü sizler, onların gidecekleri yerden başka yerlere gideceksiniz. Onlar cennete sizler ise cehenneme sevkedileceksiniz. Orada insanlara şöyle denilecektir: "Ey

12- İbn-i Mâce, K.el-Mukaddime, bab: 13, Hadis no: 184.

Âdemoğulları ben size, dünyada iken emretmemiş miydim ki şeytana uymayın, Allaha karşı gelerek şeytana itaat etmeyin. Zira o sizin apaçık düşmanınızdır. Çünkü o, atanız Ädem'e secde etmeyerek düşmanlığını açığa vurmuştur. Vesvese ile Âdem'i ve zevcesi Havva'yı cennetten çıkarmıştır. Sizler sadece bana kulluk edin. İşte sahih olan din ve doğru olan yol budur." Bununla beraber şeytan sizden birçok nesilleri hak yoldan çıkardı. Sadece bana kulluk etmekten ve bana itaattan uzaklaştırdı. Sizi putlara taptırdı. Ey müşrikler, Allahı bırakıp da başka şeylere taparak şeytana itaat ettiğiniz zaman bunun size hiç yakışmayacağını hiç düşünmediniz mi? Benim de sizin de düşmanınız olan şeytana itaatin kötülüğünü idrak etmediniz mi? İşte sizlere, dünyadayken yalanlamış olduğunuz cehennem. Allahı inkar etmeniz ve peygamberini yalanlamanız halinde bu cehenneme gireceğiniz size vaadedilmişti. İşte inkarınız sebebiyle bugün girin bu cehenneme.

اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰٓ اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ اَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾

65- O gün, biz onların ağızlarını mühürleriz de bize elleri konuşur. Ayakları da ne yaptıklarına şahitlik eder.

Kıyamet gününde biz o müşriklerin ağızlarını mühürleriz. Artık ağızları konuşamaz olur. Dünyada işledikleri isyanları bize elleri bildirir. Ve dünyada kazandıkları kötü amellerine ayakları şahitlik eder.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, kıyamet gününde, kâfir ve münafıkların hesap verme şekillerini beyan etmektedir.

Enes b. Mâlik diyor ki:

عَنْ أَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) فَضَحِكَ فَقَالَ «هَلْ تَدْرُونَ مِمَّ أَضْحَكُ؟» قَالَ قُلْنَا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ «مِنْ مُخَاطَبَةِ الْعَبْدِ رَبَّهُ. يَقُولُ: يَا رَبِّ! أَلَمْ تُجِرْنِي مِنَ الظُّلْمِ؟ قَالَ يَقُولُ: بَلَىٰ. قَالَ فَيَقُولُ: فَإِنِّي لَا أُجِيزُ عَلَىٰ نَفْسِي إِلَّا شَاهِداً مِنِّي. قَالَ فَيَقُولُ: كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ شَهِيداً. وَبِالْكِرَامِ الْكَاتِبِينَ شُهُوداً. قَالَ فَيُخْتَمُ عَلَىٰ فِيهِ. فَيُقَالُ لِأَرْكَانِهِ: انْطِقِي. قَالَ فَتَنْطِقُ بِأَعْمَالِهِ. قَالَ ثُمَّ يُخَلَّىٰ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَلَامِ. قَالَ فَيَقُولُ: بُعْداً لَكُنَّ وَسُحْقاً. فَعَنْكُنَّ كُنْتُ أُنَاضِلُ.

"Birgün biz Resulullahın yanında bulunuyorduk. Resulullah güldü ve: "Neden güldüğümü biliyor musunuz?" dedi. "Allah ve Resulü daha iyi bilir." dedik. Resulullah dedi ki: "Kulun rabbiyle konuşmasına güldüm. Kul diyecek ki "Ey rabbim, sen bana zulmetmekten beni beri kılmamış mıydın?" Allah "Evet beri kılmıştım." diyecek. Kul, "Ben kendi aleyhime benim dışımda birinin şahitlik etmesine izin vermem." diyecek. Allah ise: "Senin aleyhine bizzat kendi şahitliğin ve Kiramen kâtibîn meleklerinin şahitliği kâfidir," diyecek ve onun ağzını mühürleyecektir. O kişinin organlarına: "Konuş" denecek organları da yaptığı işleri anlatacaktır. Sonra kişiye konuşma izni verilecek o da organlarına: "Kahrolun, ezilin. Ben sizi savunuyordum." diyecektir. (13)

وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰٓ أَعْيُنِهِمْ فَٱسْتَبَقُوا۟ ٱلصِّرَٰطَ فَأَنَّىٰ يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾

66- Eğer dileseydik, onların gözlerini silme kör ederdik de yollarını bulmak için koşuşup dururlardı. Fakat nasıl göreceklerdi?

*Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir: Abdullah b. Abbas'tan nakledilen birinci izah şekli şöyledir: "Eğer biz dileseydik onları, doğru yolu görmekten kör eder ve onları haktan saptırırdık. Onlar, o halleriyle hakkı nereden bulacaklardı?

Hasan-ı Basrî ve Katade'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise âyetin manası şöyledir: "Eğer dileseydik biz onları, inkarlarının cezası olarak kör yapardık, bocalayıp dururlardı. Ve kendileri için yol ararlardı. O halleriyle nasıl yol bulabileceklerdi? Fakat biz onları derhal cezalandırmadık." Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

وَلَوْ نَشَآءُ لَمَسَخْنَٰهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا ٱسْتَطَٰعُوا۟ مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾

67- Eğer dileseydik suretlerini değiştirip oldukları yerde dondururduk da ne ileri gidebilirlerdi, ne de geri dönebilirlerdi.

Eğer dileseydik bu müşriklerin bulundukları yerde şekillerini değiştirirdik de oldukları yerde kalıverirlerdi. Ne ileri gidebilirlerdi ne de geri kalabilirlerdi.

13- Müslim, K.ez-Zühd, bab: 17, Hadis no: 2969.

وَمَن نُّعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ ۖ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾

68- Biz kimi uzun ömürlü kılarsak, yaratılışını tersine çevririz. (Kuvvetten sonra âcizliğe düşürürüz) hiç düşünmezler mi?

Kimi uzun ömürlü kılarsak onun yaratılışını önceki haline çevirirız. İhtiyar halinde adeta bir çocuğa dönüşür. Böylece bildiği şeyleri de unutmuş olur. Bu müşrikler, Allahın dilediğini yapma gücünde olduğunu hiç düşünmezler mi?

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنبَغِي لَهُ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُّبِينٌ ﴿٦٩﴾

69- Biz Muhammed'e şiir öğretmedik. Bu ona yakışmaz da. Ona inen ancak bir öğüt ve apaçık Kur'andan başka birşey değildir.

*Taberi bu âyet-i kerimeyi izah ederken şöyle demiştir: "Biz Muhammed'e şiir öğretmedik. Ona şiir yakışmaz da. Muhammed'in peygamber olarak gönderilmesi sizin için ancak bir hatırlatmadır. Allah onu göndererek sizin doğru yolu bulma imkanına sahibolmanızı hatırlatmıştır. Muhammed'e gönderilen ise apaçık bir Kur'andır. Aklı olan, bunun, Allah tarafından olduğunu bilir.

لِّيُنذِرَ مَن كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧٠﴾

70- Bu Kur'an Muhammed'e, hayatta olanları uyarması ve kâfirlere vaadedilen azabın hak olması için indirilmiştir.

Muhammed'e indirilen apaçık bir Kur'andır ki Muhammed onunla, kalbi diri olan müminleri uyarsın. Kâfirlere ise cehennem azabı hak olsun. Böylece kimse için bahane bulunmasın.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُم مِّمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ ﴿٧١﴾

وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾

وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

71- Onlar kendileri için bizzat kudretimizin eseri olarak yarattığımız hayvanları görmüyorlar mı? Üstelik o mallara sahiptirler.

72- Biz o hayvanları kendilerine boyun eğdirdik. Bazıları onların bineğidir. Bazılarının da etini yerler.

73- Kendileri için onlarda daha nice faydalar ve içecekler vardır. Hiç şükretmezler mi?

Allaha ortak koşan bu müşrikler görmezler mi ki, bizzat kudretimizle onlar için deve, sığır, koyun gibi hayvanlar yarattık? Onlar o hayvanlara sahiptirler. Onlarda diledikleri gibi tasarruf ederler. Ve biz bu hayvanları, kendilerinden daha güçlü ve kuvvetli oldukları halde onlara boyun eğdirdik. Onların bir kısmını binek olarak kullanırlar. At, katır, merkep bu cinstendir. Diğer bir kısmının ise etini yerler. Koyun, keçi bu cinstendir. Bir kısmını ise her iki maksat için de kullanırlar. Deve ve sığır da bu türdendir. Onlar için bu hayvanlarda daha nice menfaatlar vardır. Onların yünlerinden, kıllarından, tüylerinden, derilerinden istifade ederler. Onların sütlerini çeşitli şekillerde içerler. Benim bu nimet ve ihsanlarıma karşı nasıl şükredip itaatta bulunmazlar?

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٧٤﴾

لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾

74- Onlar, yardım görecceklerini ümit ederek Allahtan başka ilahlar edindiler.

75- İlahlar onlara yardım edemezler. Halbuki kendileri, ilahların hazır askeri durumundadırlar.

Bu müşrikler, Allaha şükretmeleri yerine onu bırakıp başka ilahlar edindiler. O ilahların, kendilerini, Allahın azabından kurtaracağını ümideddtiler.

Halbuki bu ilahlar, Allaha karşı onlara asla yardım edemezler. Allahın kendileri için takdir ettiği azabı kendilerinden uzaklaştıramazlar. O müşrikler ise taptıkları ilahlar için hazır vaziyete getirilmiş askerlerdir. Yani dünyada iken putlarını korumak için adeta onların askeri gibidirler. Kimsenin onlara dokunmasını istemezler. Onları yerenlere karşı çıkarlar ve onlar uğurunda canların ıfeda ederler.

فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۘ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٦﴾

76- Ey Muhammed, onların sözü sakın seni üzmesin. Şüphesiz biz, onların gizlediklerini de biliriz, açığa vurduklarını da.

Ey Muhammed, müşriklerin sana: "O bir şairdir." getirdiğin Kur'ana da "O bir şiirdir." demeleri, Allahın âyetlerini yalanlamaları ve senin peygamberliğini inkar etmeleri seni üzmesin. Şüphesiz ki biz, onların, içlerinde gizledikleri sırları da biliriz, açığa vurduklarını da. Onlar, içlerinden senin Hak Peygamber olduğunu tasdik ederler ve seni kıskandıkları için de bunu itiraf etmekten kaçınırlar. Biz bunları bilmekteyiz ve onları buna göre cezalandıracağız.

أَوَلَمْ يَرَ الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿٧٧﴾

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ ۖ قَالَ مَن يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾

77-78- İnsan, kendisini bir damla sudan yarattığımızı görmez mi ki, hemen apaçık bir hasım kesilir. Yaratılışını unutarak bize misal getirir ve "Çürümüş kemikleri kim diriltecekmiş?" der.

Çürümüş kemikleri kim diriltecektir?" diyen insan, hiç görmez mi ki biz onu bir damla sudan var edip mükemmel bir hale getirdik. Sonra da o, rabbinin kendisine gönderdiği emirlere karşı apaçık bir düşman kesildi. Bizzat kendi yaratılışının nasıl olduğunu unutarak bize misal vermeye kalkıştı ve "Çürümüş kemikleri kim diriltebilir?" dedi. Bir damla suyu mükemmel bir insan haline getirenin kemiklere hayat verebileceğini düşünemedi.

*Mücahid ve Katade bu âyetlerin, Übey b. Halef hakkında nâzil olduğunu söylemişlerdir. Bu adam, Resulullaha, çürümeye yüz tutmuş bir kemiği getirmiş onu ezdikten sonra havaya savurmuş ve sonra: "Ey Muhammed, bu çürü-

müş kemiği kim diriltecektir?" demiştir. Resulullah: "Onu Allah diriltecektir. Sonra seni öldürecek ve cehennem ateşine sokacaktır." demiştir. Daha sonra bu Übey b. Halef denen adam Uhut savaşında öldürülmüştür.

Said b. Cübeyr ise bu âyetlerin, Âs b. Vâil hakkında nâzil olduğunu söylemiş ve uykarıda zikredilen sözlerin ona ait olduğunu nakletmiştir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen başka bir görüşe göre ise bu âyetler, Abdullah b. übey hakkında nâzil olmuş ve yukarıda geçen sözler onun tarafından söylenmiştir.

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

79- Ey Muhammed, sen şöyle de: "Onları ilk defa yaratan diriltecektir." O, bütün yaratılanları çok iyi bilendir.

Ey Muhammed, "Bu çürümüş kemikleri kim diriltecektir?" diyen kâfire de ki: "Onları ilk yaratan diriltecektir." Burada şaşılacak ne vardır? Allah, yarattıklarını çok iyi bilendir. O onları nasıl öldüreceğini de bilir nasıl dirilteceğini de.

الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾

80- O, sizin için yeşil ağaçtan ateş yarattı da siz de ondan ateş tutuşturuyorsunuz.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, su ile yeşil ağacı meydana getirdiğini sonra ona meyve verdiğini daha sonra onu kurutup odun haline getirdiğini ve insanların onunla ateş yaktıklarını beyan ediyor ve bunu yapan Allahın herşeyi yapmaya kadir olduğunu, bu itibarla ölüleri tekrar dirilteceğini bildiriyor.

Bir kısım müfessirler burada adı geçen yeşil ağaçtan maksadın "Merh" ve "Afar" diye adlandırılan, Hicaz topraklarında yetişen iki ağaç olduğunu söylemişlerdir. Bu ağaçlar birbirlerine sürtülmek suretiyle ateş meydana getirirler." denilmiştir.

أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُم ۚ بَلَىٰ وَهُوَ

الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾

81- Gökleri ve yeri yaratan Allah, onların benzerini yaratmaya kadir değil midir? Elbette kadirdir. Herşeyi yaratan ve herşeyi hakkıyla bilen O'dur.

*Allah teala bu âyet-i kerimede: "Kemikler çürüdükten sonra onları kim diriltecektir?" diyen kâfire cevaben buyuruyor ki: "Yedi göğü ve yeri yaratmaya kadir olan, onların benzerlerini yaratmaya kadir olamaz mı?" Elbette ki yedi gök ve yeri yaratmak, onların çürümüş kemiklerini yaratmaktan daha büyük bir iştir. Evet, Allah onların benzerlerini yaratmaya kadirdir. O, dilediğini çok iyi yaratan ve çok iyi bilendir.

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾

82- Birşeyin olmasını dilediği zaman, onun emri o şeye sadece "Ol" demesidir. O da hemen oluverir.

Allah birşeyi yaratmayı dilediğinde onun için sadece bir kere emir verir o da hemen oluverir.

Ebuzer el-Ğifâri diyor ki:

عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): يَقُولُ اللهُ تَعَالَى يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ ضَالٌّ إِلاَّ مَنْ هَدَيْتُهُ فَسَلُونِي الْهُدَى أَهْدِكُمْ، وَكُلُّكُمْ فَقِيرٌ إِلاَّ مَنْ أَغْنَيْتُ فَسَلُونِي أَرْزُقْكُمْ، وَكُلُّكُمْ مُذْنِبٌ إِلاَّ مَنْ عَافَيْتُ، فَمَنْ عَلِمَ مِنْكُمْ أَنِّي ذُو قُدْرَةٍ عَلَى الْمَغْفِرَةِ فَاسْتَغْفَرَنِي غَفَرْتُ لَهُ وَلاَ أُبَالِي، وَلَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَحَيَّكُمْ وَمَيِّتَكُمْ وَرَطْبَكُمْ وَيَابِسَكُمْ اجْتَمَعُوا عَلَى أَتْقَى قَلْبِ عَبْدٍ مِنْ عِبَادِي مَا زَادَ ذَلِكَ فِي مُلْكِي جَنَاحَ بَعُوضَةٍ، وَلَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَحَيَّكُمْ وَمَيِّتَكُمْ وَرَطْبَكُمْ وَيَابِسَكُمْ اجْتَمَعُوا عَلَى أَشْقَى قَلْبِ عَبْدٍ مِنْ عِبَادِي مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِنْ مُلْكِي جَنَاحَ بَعُوضَةٍ، وَلَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَحَيَّكُمْ وَمَيِّتَكُمْ وَرَطْبَكُمْ وَيَابِسَكُمْ اجْتَمَعُوا فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ فَسَأَلَ كُلُّ إِنْسَانٍ مِنْكُمْ مَا بَلَغَتْ أُمْنِيَّتُهُ

فَأَعْطَيْتُ كُلَّ سَائِلٍ مِنْكُمْ مَا سَأَلَ مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِنْ مُلْكِي إِلاَّ كَمَا لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ مَرَّ بِالْبَحْرِ فَغَمَسَ فِيهِ إِبْرَةً ثُمَّ رَفَعَهَا إِلَيْهِ ذَلِكَ بِأَنِّي جَوَادٌ مَاجِدٌ أَفْعَلُ مَا أُرِيدُ عَطَائِي كَلاَمٌ وَعَذَابِي، كَلاَمٌ إِنَّمَا أَمْرِي لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْتُهُ أَنْ أَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ.

"Resulullah (s.a.v.) Allah tealanın şöyle buyurduğunu söyledi: "Ey kullarım, benim hidayete erdirdiğim hariç hepiniz sapıklık içindesiniz. Benden hidayet isteyin sizi hidayete kavuşturayım. Benim zenginleştirdiğim hariç hepiniz fakirsinizdir. Benden dileyin sizi rızıklandırayım. Benim affettiğim hariç hepiniz günahkarsınızdır. Sizden kim, benim affetmeye kadir olduğumu bilirse benden af diler ben de onu affederim. Durumuna aldırmam (Kulun yaptığı hatanın ardına düşmem) sizin geçmişleriniz ve gelecek olanlarınız dirileriniz ve ölüleriniz, gençleriniz ve ihtiyarlarınız kullarımdan en takva sahibi olan kulumun kalbi gibi olmalı ittifak etseler bu benim mülkümde bir sivrisineğin kanadı kadar birşey artırmaz. Şayet sizin geçmişleriniz ve gelecek lanlarınız, dirileriniz ve ölüleriniz, gençleriniz ve ihtiyarlarınız, kullarımdan en isyankâr bir kulumun kalbi gibi olmada ittifak etseler bu benim mülkümden bir sivisineğin kanadı kadar birşey eksiltmez. Şayet sizin geçmişleriniz ve gelecek olanlarınız, dirileriniz ve ölüleriniz, gençleriniz ve ihtiyarlarınız tek bir alanda toplanıp sizden her bir insan, isteyebileceği kadar şey istese ben de her dileyene dilediğini verecek olsam bu benim mülkümden ancak, sizden birinizin denize sokup çıkardığı bir iğnenin, denizin suyundan eksilttiği kadar eksiltir. Zira ben, cömertim, şerefliyim, dilediğimi yaparım. Benim vermem bir sözdür. Azabım da bir sözdür. Benim emrim, bir şeyin olmasını dilediği zaman o şeye sadece "Ol" dememdir. O da hemen oluverir. (14)

فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

83- Herşeyin mülkü elinde olan Allah, layık olmadığı sıfatlardan münezzehtir. Siz, ona döndürüleceksiniz.

Evet, herşeyin mülkü kendisine ait olan Allah, ona yakışmayan bütün eksik sıfatlardan uzaktır, beridir. Bütün insanlar, kıyamette onun huzuruna çıkarılacak ve yaptıklarından hesap verecektir.

14- Tirmizi, K. el-Kıyame, bab: 48, Hadis no: 2495 / İbn,i Mâçe, K.ez-Zühd, bab: 30, Hadis no: 4257 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.5, S.154-157.

SÂFFÂT SURESİ

Sâffat suresî, yüz seksen iki âyettir ve Mekke'de nâzil olmuştur.

Cenab-ı Hak bu mübarek sureye, ilahımızın tek bir ilah olduğuna, onun, göklerin, yerin ve herşeyin rabbi olduğuna yemin ederek başlıyor.

Dünya göğünün yıldızlarla süslendiği ve oranın isyankâr şeytanlardan korunduğu beyan ediliyor. Bu sebeple şeytanların, gökte konuşulanları dinleyemedikleri ancak oradan bir söz kapıp kaçanların da peşlerine,herşeyi delip geçen bir ateşin takıldığı açıklanıyor.

Kâfirlerin, cenab-ı Hakkın kudretini gösteren muhteşem delillerden ibret almadıkları, bilakis onlarla alay edip onlara "Sihir" dedikleri, ölüp toprak olduktan sonra tekrar dirilmeye inanmadıkları beyan ediliyor. Evet, herkes âhirette dirilecek ve bu dünyadayken inanmadığı o günden dolayı çok büyük bir pişmanlık duyacaktır. Onlara orada: "İşte bu, yalanlayıp durduğunuz gündür." denilecek ve onlar toplanıp cehenneme sürüleceklerdir.

O âhiret gününde, dünyadayken Allahı bırakıp da kendilerine tapınılanlar ile tapanlar arasında bir münakaşa başlayacak ve onlar arada birbirlerini suçlayacaklardır. Ve işte onların hepsi orada azapta ortak olacaklardır.

Allaha ve âhirete iman eden ihlaslı kullar için ise çeşitli meyveler, Naim cennetlerinde tahtlar üzerinde ikramlar vardır.

Cehennemliklere ise zakkum ağacından yedirileceği, karınlarını bunlarla doldurduktan sonra üzerine de kaynar su içirileceği beyan ediliyor.

Sure-i Celilede bu hususların beyanından sonra Nuh (a.s.)ın kısasına işaret ediliyor. Nuh (a.s.)ın ve ona iman edenlerin büyük bir felaketten kurtarıldıkları ve yeryüzünde sadece Nuh (a.s.)ın zürriyetinin bırakıldığı ve "Âlemler içinde Nuh'a selam olsun." dedirtme suretiyle, nesiller içinde Nuh (a.s.)a güzel bir nam bırakıldığı beyan ediliyor. Ona iman etmeyenlerin ise suda boğuldukları haber veriliyor.

Bundan sonra Hz. İbrahim kıssasına yer veriliyor. Hz. İbrahim'in, kav-

miyle beraber toplantı yerine gitmemek için onlara "Ben hastayım" dediği ve onlar gittikten sonra putlarını balta ile kırdığı beyan ediliyor. Kavmi gelip onu cezalandırmak için büyük bir ateş yakıyor ve Hz. İbrahim'i o ateşin içine atıyor. Fakat Allah teala onu düşmanlarının bu tuzağından koruyor, ateşi ona güllük gülistanlık haline getiriyor.

Daha sonra Hz. İbrahim oradan ayrılıyor ve Allahtan kendisine bir çocuk vermesini istiyor. Allah da ona bir çocuk veriyor. Çocuk yanında büyüyüp yürümeye başlayınca ona: "Yavrucuğum, ben, rüyamda seni boğazladığımı görüyorum. Sen bu işe ne dersin?" diye soruyor. Çocuk da: "Babacığım emrolunduğunu yap. Beni sabredenlerden bulacaksın." diyor. Her ikisi de Allahın emrine boyun eğip İbrahim (a.s.) oğlu İsmail'i kurban etmek için yüzükoyun yatırıyor ve işte o anda Allah teala, Hz. İbrahim'in, rüyasına sadakat göstermesinden dolayı onu mükafatlandırıyor ve oğlunun yerine, kurban etmesi için ona bir kurbanlık veriyor. Böylece Hz. İbrahim'in de âlemler içinde güzel bir nâmı kalıyor.

Sure-i Celilede bundan sonra Hz. Musa ile Hz. Harun'un kıssası beyan ediliyor. Allah teala Hz. Musa ve Hz Harun'a yardım ediyor ve onları, İsrailoğullarıyla birlikte Firavuna galip fetiriyor ve onlara da âlemler içinde güzel bir nam bırakıyor.

Bundan sonra Hz. İlyas'ın kıssası geliyor. İlyas (a.s) kavmini hidayete davet ediyor, putlara tapmaktan vazgeçmelerini istiyor. Fakat kavmi onu yalanlıyor. Allah teala da o kavmi helak ediyor. Böylece Hz. İlyas'a da âlemler içinde güzel bir nam veriliyor.

Daha sonra Lut (a.s.)ın kıssası geliyor. Hz. Lut'un kavmi, kendisini dinlemediği için Allah teala, onları, Hz. Lut'un karısı da içlerinde olduğu halde helak ediyor.

Sonra Yunus (a.s.)ın kıssası beyan ediliyor. Yunus (a.s.) kaçıp bir gemiye biniyor. Gemide, denize atılacak olan bir kişi için kur'a çekiliyor o da Yunus (a.s.)a çıkıyor. Böylece onu denize atıyorlar. Yunus (a.s.)ı balık yutuyor. Ve sonunda hasta bir halde, Allahın dilemesiyle balığın karnından sahile çıkıyor. Oradaki bitkilerle vücudunu tedavi ediyor. Daha sonra, sayısı çok olan bir kavme peygamber olarak gönderiliyor. O kavim, Yunus (a.s.)ın davetini kabul ediyor ve öylece belli bir zamana kadar yaşayıp gidiyorlar.

Sure-i celilede bundan sonra, kızları Allaha nisbet edip oğulları da kendileri için ayıran cahil müşriklerin bu garip ve çirkin davranışlarına dikkat çekiliyor ve bu müşrikler şiddetle kınanıyor.

Sure-i celilede daha birçok hususlar beyan edildikten sonra, "Kuvvet ve kudret sahibi olan rabbin onların uydurdukları sıfatlardan münezzehtir." "Gönderilen peygamberlere selam olsun." "Âlemlerin rabbi olan Allaha hamdolsun."

buyurularak sure-i celile sona eriyor.

Abdullah b. Ömer diyor ki:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) يَأْمُرُ بِالتَّخْفِيفِ وَيَؤُمُّنَا بِالصَّافَّاتِ

"Resulullah bizlere namazı çok uzatmamamızı emreder ve Sâffat suresini okuyarak bize namaz kıldırırdı." (1)

1- Nesaî, K.el-İmame, bab: 36 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.26.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allahın adıyla.

وَالصَّافَّاتِ صَفًّا ﴿١﴾

فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًا ﴿٢﴾

فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٣﴾

إِنَّ إِلَٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ ﴿٤﴾

1-4- Saf saf dizilinlere, engel olanlara (veya sevk ve idare edenlere), âyetleri okuyanlara yemin olsun ki, sizin ilahınız elbette birdir.

*Birinci âyet-i kerimede zikredilen "Sıra sıra dizilenler"den maksat, Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbas, Mesruk, Said b. Cübeyr, İkrime, Mücahid, Süddi ve Katade'ye göre "Meleklerdir."

Katade: "Melekler gökte saf saftır. Bu nedenle Allah teala onları "Saf saf dizilenler." şeklinde sıfatlandırmıştır." diyor.

Mücahid ve Süddî ikinci âyette ifade edilenlerin de melekler olduklarını, bunlar bulutları sevkettikleri için: "Sevk ve idare edenler." diye sıfatlandırıldıklarını söylemişlerdir. Taberi bu görüşü tercih etmiştir. Bu görüşe göre âyetin meali: "Bulutları sevk ve idare edenlere yemin olsun ki." demektir.

Katade ve Rebi' b. Enes ise burada zikredilenlerden maksadın Kur'an-ı kerim'in âyetleri olduklarını söylemişlerdir. Zira bu âyetler insanları kötülüklerden alıkoyarlar. Bu görüşe göre ise âyetin meali: "İnsanları kötülüklerden alıkoyan âyetlere yemin olsun ki." şeklindedir.

Âyet-i kerimede geçen: "Âyetleri okuyanlar"dan maksat, Mücahid ve Süddi'ye göre yine meleklerdir. Zira onlar, Allah katından Kur'anı ve diğer semavi kitapları getirip peygamberlere okuyanlardır.

Katade'ye göre ise burada: "Âyetleri okuyanlar"dan maksat, geçmiş ümmetlere ait olan haberleri bizlere anlatan Kur'an âyetleridir.

رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ۝٥

5- O, göklerin, yerin ve aralarındakilerin rabbidir. O, doğuların da rabbidir.

Ey insanlar, sadece kendisine kulluk etmeniz emredilen rabbiniz birdir. Onun herhangi bir benzeri ve ortağı yoktur. O halde sadece ona kulluk edin. İbadetlerinizde hiçbirşeyi ona ortak koşmayın. O, yedi gökleri ve yeri ve ikisinin arasında bulunanları yaratandır. O halde sadece ona kulluk edin. İbadetlerinizde hiçbirşeyi ona ortak koşmayın. O, yedi gökleri ve yeri ve ikisinin arasında bulunanları yaratandır. O halde sadece ona kulluk edin. Herhangi bir zarar veya menfaat veremeyecek olan yaratıkları ona ortak koşmayın. O, doğuların rabbidir.

*Aslında "Doğu" bir tane olduğu halde âyet-i kerimede çoğul olarak "Doğuların rabbi" ifadesi kullanılmıştır. Çünkü burada güneşin, yaz ve kış mevsimlerinde doğuş yerlerinin farklı oluşuna işaret vardır.

إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ ٱلْكَوَاكِبِ ۝٦

وَحِفْظًا مِّنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَّارِدٍ ۝٧

لَّا يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلَإِ الْأَعْلَىٰ وَيُقْذَفُونَ مِن كُلِّ جَانِبٍ ۝٨

دُحُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ ۝٩

6- Şüphesiz biz, dünya göğünü, bir zinet olan yıldızlarla süsledik.

7- Biz o göğü, her isyankâr şeytandan koruduk.

8-9- Böylece onlar, o yüce topluluğu dinleyemezler. Kovulmak için her taraftan kendilerine ateş atılır. Kıyamet gününde de onlar için devamlı bir azap vardır.

إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿١٠﴾

10- Ancak o yüce topluluktan bir söz kapanların da peşine, herşeyi delip geçen bir alev takılır.

Ey insanlar, gökyüzünün size yakın olan tarafını onun süsü olan yıldızlarla süsledik ve dünyaya yakın olan göğü her isyankâr ve murdar olan şeytandan koruduk. Artık şeytanlar, yüce varlıklar olan meleklerden hiçbirşey işitemez oldular. Onlar, meleklerden birşey işitmeye teşebbüs ettikleri zaman göğün her tarafından onlara uzaklaştırıcı ateş atılır. Meleklerin konuşmasından bazı kısımları çalmak isteyen bu şeytanlar için, devamlı ve ızdırap verici bir azap vardır. Bu şeytanlardan, meleklerin konuştukları şeylerden kulak hırsızlığı yapmaya çalışanları ise, dokunduğu yeri delip geçen bir ateş kovalamaktadır.

*Âyet-i kerimelerde, gökte bulunan meleklerin konuşmalarından birşey çalmak isteyen şeytanların, yıldızlardan çıkan ateşlerle kovuldukları, böylece yüce varlıklar olan meleklerin konuşmalarını dinleme imkânını bulamadıkları zikredilmektedir.

Bu hususta Hicr Suresinin on sekizinci âyetinin izahında malumat verilmiştir.

فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا ۚ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ ﴿١١﴾

11- Ey Muhammed, onlara sor. Kendilerini yaratmak mı daha zor? Yoksa diğer bütün yarattıklarımızı mı? Şüphesiz ki biz onları nihayet yapışkan bir çamurdan yarattık.

Ey Muhammed, öldükten sonra dirilmeyi inkar eden müşriklerden sor ki, onların yaratılması mı daha zordur? Yoksa onların dışında yarattığımız meleklerin,şeytanların, göklerin, yerin ve orada bulunanların yaratılması mı daha zordur? Şüphesiz ki biz onların atası olan Âdem'i yapışkkan bir çamurdan yarattık ve onları da Âdem'in soyundan meydana getirdik.

بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٢﴾

12- Doğrusu sen (Bu muhteşem kudrete) hayran kalıyorsun. Onlar ise alay ediyorlar.

*Bu âyet-i kerime farklı şekillerde izah edilmiştir. Bazı müfessirlere göre burada hitap Resulullahadır. Buna göre âyetin manası şu şekillerde izah edilmiştir: "Ey Muhammed, sen, sana verilen Kur'ana hayran oluyorsun. müşrikler ise onu alaya alıyorlar." "Ey Muhammed, sen, Allahın sana verdiği lütuflar karşısında hayran oluyorsun. Müşrikler ise bunları alaya alıyorlar." "Ey Muhammed, sen öldükten sonra dirilmeyi inkar edenlerin yalanlamalarına şaşıyorsun. Onlar ise senin, kendilerine söylediğin şeylerle alay ediyorlar."

Diğer bir kısım müfessirlere göre ise âyette hitap yoktur. Allah teala bizzat kendisi ifade buyurmaktadır. Buna göre de âyetin manası şöyledir: "Ben, bu müşriklerin bana ortak koşmalarına ve benim indirdiğim âyetleri yalanlamalarına şaşıyorum. Onlar ise bu konularla alay ediyorlar." Taberi bu iki yorum şeklinin de uygun olduğunu beyan etmektedir.

وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿١٣﴾

وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾

وَقَالُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾

أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٦﴾

أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿١٧﴾

13- Onlar, hatırlatıldıkları zaman öğüt almazlar.

14- (Allahın kudretini gösteren) bir âyet gördükleri zaman da hemen onu alaya alırlar.

15- Ve şöyle derler: "Bu, apaçık bir sihirden başka birşey değildir."

16- Ölüp toprak ve kemik olduğumuz zaman mı? Biz mi tekrar dirileceğiz?

17- Bizden önceki atalarımız da mı? (Tekrar dirilecek)

Müşriklere, düşünüp ibret almaları ve Allaha itaat etmeleri için Allahın âyetleri hatırlatıldığı zaman onlar bu hatırlatmadan faydalanıp öğüt almazlar. Bilakis, Allahın kudretini ve Muhammed'in peygamberliğini gösteren herhangi bir delil gördükleri zaman onu alaya alırlar. Muhammed'e: "Senin bu getirdiğin apaçık bir sihirden başka birşey değildir. Bizler ölüp toprak ve kemik olduktan sonra mı? Bizler mi kabirlerimizden çıkarılacağız? Bizden önce ölüp yok olan atalarımız da mı böyle olacaklardır?" derler.

قُلْ نَعَمْ وَأَنتُمْ دَاخِرُونَ ﴿١٨﴾

18- Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Evet, hepiniz dirileceksiniz. Hem de zelil ve perişan olarak."

Ey Muhammed, öldükten sonra dirilmeyi inkar eden kafirlere de ki: "Evet. Sizler toprak ve kemik olduktan sonra, ölmezden önceki şeklinizle aynen diriltileceksiniz. Hem de hor ve hakir bir şekilde.

فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنظُرُونَ ﴿١٩﴾

19- O (kıyamet günü tekrar dirilmek) ancak bir ses'ten ibarettir. Bir de bakarsın ki onlar gözleriyle onu göreceklerdir.

Öldükten sonra dirilme, ancak Sur'a bir kere üfürülmekten meydana gelen ses'ten ibarettir. Bir de bakarsın ki onlar, gözlerini belertmişler kendilerine vaadedilen kıyamete bakıyor ve onu bizzat görüyorlardır.

*Âyet-i kerime, insanların Sur'a ikinci defa üfürüldükten sonra kabirlerinden çıkarılacaklarına işaret etmektedir.

وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَٰذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾

20- Ve şöyle diyeceklerdir: "Vay halimize, işte bu ceza günüdür."

Öldükten sonra dirilmeyi inkar eden kafirler, kıyameti bütün dehşetiyle bizzat görünce, dünyada iken yaptıklarına pişman olacaklar, kendi kendilerine zulmettiklerini itiraf edecekler ve şöyle diyeceklerdir: "Yazıklar olsun bize. İşte bugün ceza ve hesap günüdür."

هَٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢١﴾

21- Onlara şöyle cevap verilir: "İşte bu, dünyada yalanlayıp durduğunuz hüküm günüdür."

Allah teala, melekler ve müminler o kâfirlere diyeceklerdir ki: "İşte bugün, yalanlayıp durduğunuz hüküm verme günüdür. Allah, adaletiyle, yaratıklarını amellerine göre birbirleinden ayırdedecektir. Cennetliklerin cennete, cehennemliklerin de cehenneme gireceklerine hüküm verilecektir.

احْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٢٢﴾

مِن دُونِ اللَّهِ فَاهْدُوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطِ الْجَحِيمِ ﴿٢٣﴾

22-23- (Allah, meleklerine şöyle der): "Zulmedenleri, onlarla işbirliği yapanları ve Allahtan başka taptıklarını bir araya toplayıp onlara cehennemin yolunu gösterin."

*Âyet-i kerimede zikredilen "Zalimlerle işbirliği yapanlar"dan maksat, zalimlerin kendileri gibi olan eşleri veya kardeşleri yahut arkadaşları veya benzerleridir. Âyet-i kerimenin zahiri: "O zulmedenlerin kendileri gibi olan eşleri." anlamına daha yakındır.

وَقِفُوهُمْ إِنَّهُم مَّسْئُولُونَ ﴿٢٤﴾

24- Onları durdurun. Çünkü onlar sorguya çekileceklerdir.

*Âyet-i kerimede, kâfirlerin mahşerde hesap vermek için bir araya toplanacakları zikredilmektedir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): مَا مِنْ دَاعٍ دَعَا إِلَى شَيْءٍ إِلاَّ كَانَ مَوْقُوفاً يَوْمَ الْقِيَامَةِ لاَزِماً بِهِ لاَ يُفَارِقُهُ، وَإِنْ دَعَا رَجُلٌ رَجُلاً ثُمَّ قَرَأَ قَوْلَ اللهِ: (وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ مَا لَكُمْ لاَ تَنَاصَرُونَ).

"Hiçbir davet eden kimse yoktur ki kıyamet gününde o davet ettiği şeyin başında durdurulmuş olmasın. O, onun başında durur ve ondan ayrılamaz. Bu davet, bir kişinin diğer bir kişiyi davet etmesi şeklinde olsa bile." buyurmuş ve sonra: "Onları durdurun çünkü onlar sorguya çekileceklerdir." âyetini okumuştur. (2)

Kâfirlerin, kıyamette durdurulduklarında kendilerinden neyin sorulacağı hususunda farklı izahlarda bulunulmuştur. Bazı müfessirlere göre onlara "Cehennem ateşine girmenin hoşlarına gidip gitmeyeceğinin sorulacağı ifade edilmektedir. Bazılarına göre ise onlara "Dünyadayken hangi amelleri işledikleri sorulacaktır. "Diğer bazılarına göre ise onlara "Allahın dışında neye taptıkları sorulacaktır."

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾

بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾

25- Ey müşrikler, size ne oldu ki, birbirinizle yardımlaşmıyorsunuz?"

26- Hayır, onlar bugün teslim olmuşlardır.

Ey müşrikler size ne oldu da birirnize destek olacağınızı sandığınız halde bugün birbirinize yardım etmiyorsunuz?" denilecektir. Daha doğrusu onlar, Allahın, haklarındaki hükmüne boyun eğmişler ve azabının kesin olarak gerçekleşeceğini anlamışlardır.

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٧﴾

2- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 37, bab: 1, Hadis no: 3228.

27- Birbirlerine yönelip sorarlar.

Kâfirler kıyamet gününde arasat meydanında birbirleriyle tartışırlar ve şöyle derler:

قَالُوٓا۟ إِنَّكُمْ كُنتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ ٱلْيَمِينِ ﴿٢٨﴾

28- (Uyanlar, kendilerine uydukları kimselere) "Şüphesiz siz bize doğru görünerek geliyordunuz." derler.

*Âyet-i kerimede zikredilen birbirlerini suçlayanların kimler oldukları ve bu suçlama ile ne demek istedikleri farklı şekillerde izah edilmiştir.

Dehhak, Abdullah b. Abbas'tan şunu nakletmiştir: "Burada birbirlerini suçlayanları, ileri gelen müşriklerle onlara tabi olan mustaz'aflardır." O suçlama ise mustaz'afların müstekbirlere: "Siz bizi, güç ve kuvvetinizle eziyor ve zorla kendinize tabi kılıyordunuz." şeklindeki sözleridir.

Mücahid ise burada birbirlerini suçlayanların kâfirlerle şeytanlar olduğunu suçlamanın ise, kâfirlerin şeytanlara: "Siz bize suret-i hak'tan görünüyordunuz." demeleri olduğunu söylemiştir.

Katade ise burada birbirleriyle tartışanların, insanlarla cinler olduklarını, suçlamanın ise insanların cinlere: "Siz bize hayırı gösterenler olarak görünüyor ve bizi gerçek hayırdan uzaklaştırıyordunuz." demeleri olduğunu söylemiştir.

İbn-i Zeyd de burada birbirlerini suçlayanların, insanoğlu ile şeytanlar olduklarını söylemiş suçlamanın ise, insanların, kâfir olan şeytanlara: "Siz bize sağlam bir yoldan gelir gibi gözüküyor fakat bizi hayırdan uzaklaştırıyor, İslamdan, imandan ve amel-i salih'ten alıkoyuyordunuz." şeklinde olduğunu söylemiştir.

قَالُوا۟ بَل لَّمْ تَكُونُوا۟ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٩﴾

وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُم مِّن سُلْطَٰنٍ ۖ بَلْ كُنتُمْ قَوْمًا طَٰغِينَ ﴿٣٠﴾

فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَآ ۖ إِنَّا لَذَآئِقُونَ ﴿٣١﴾

فَأَغْوَيْنَٰكُمْ إِنَّا كُنَّا غَٰوِينَ ﴿٣٢﴾

29- Onlar da şöyle derler: "Hayır, aslında siz, iman eden kimseler değildiniz."

30- Bizim sizin üzerinizde bir hakimeyetimiz de yoktu. Bilakis siz, azgın bir kavimdiniz.

31- Bu yüzden rabbimizin azap vaadi, bize hak oldu. Biz o azabı mutlaka tadacağız.

32- Biz sizi azdırdık. Çünkü biz azmış kimselerdik.

Kendilerine tabi olanları saptıranlar, şimdi kendilerini suçlayan bu kimselere şöyle derler: "Allahın birliğini itiraf etmiyordunuz. Bir kısım putlara kulluk ediyordunuz. Bizim sizi, imandan alıkoyacak bir hakimiyetimiz de yoktu. Bilakis sizler, azgın bir kavimdiniz. Allaha isyan etme ve onun emirlerine karşı gelme isteğindeydiniz. Bu yüzden rabbimizin bize vaadettiği azap üzerimize hak olmuştur. Bizler de sizler de dünyada yaptığımız amellerden dolayı bu azabı mutlaka tadacağız. Biz sizi, Allahın yolundan ve ona iman etmekten saptırdık. Zira bizler de sapık kimselerdik.

فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِى ٱلْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٣﴾

إِنَّا كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾

33- Şüphesiz o gün, onların hepsi azapta ortaktırlar.

34- İşte biz, suçluları böyle cezalandırırız.

Şüphesiz ki kâfirler, onların taraftarları, taptıkları şeyler, kıyamet gününde cehennem azabını ortaklaşa tadacaklardır. Biz dünyadayken inkarı imana, isyanı itaata tercih eden suçluları işte böyle cezalandırırız. Yani onlara can yakıcı azabı tattırır ve onların hepsini bu azaba ortak kılarız.

إِنَّهُمْ كَانُوٓا۟ إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾

35- Çünkü onlara: "Allahtan başka hiçbir ilah yoktur." denildiği zaman büyüklük taslarlardı.

وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوٓا۟ ءَالِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ ﴿٣٦﴾

36- "Deli bir şair olan Muhammed için ilahlarımızı mı bırakacağız?" derlerdi.

Çünkü onlara dünyada iken "Lailaheİllallah." deyin denildiği zaman bunu söylemeyi gururlarına yediremezlerdi. Ve üstelik şöyle derlerdi: "Biz, deli bir şair olan Muhammed için ibadet ettiğimiz ilahlarımızı mı bırakacağız ve Allahtan başka hiçbir ilah olmadığını söyleyeceğiz?"

بَلْ جَآءَ بِٱلْحَقِّ وَصَدَّقَ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾

37- Bilakis o hakkı getirmiş ve bütün peygamberleri tasdik etmişti.

Bilakis Muhammed, hak olan Kur'anı getirdi ve kendisinden önce gönderilen peygamberleri tasdik etti.

إِنَّكُمْ لَذَآئِقُوا۟ ٱلْعَذَابِ ٱلْأَلِيمِ ﴿٣٨﴾

وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾

38- Şüphesiz ki siz, o can yakıcı azabı tadacaksınız.

39- Dünyada yaptıklarınızdan başkasıyla da cezalandırılmayacaksınız.

Ey müşrikler, şüphesiz ki sizler, âhirette, can yakıcı bir azap olan cehen-

nem azabını tadacaksınız ve sizler bu azabı, dünyada işlediğiniz isyanın karşılığı olarak tadacaksınız.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾

أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ ﴿٤١﴾

40- Ancak Allahın ihlaslı kulları bunun dışındadır.

41- İşte onlar için belli rızık vardır.

Ancak, Allahın ihlaslı olan kulları bundan müstesnadır. Onlar, can yakıcı bir azabı tatmayacaklardır. Bilakis onlar için belli rızıklar vardır.

فَوَاكِهُ وَهُم مُّكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾

فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٤٣﴾

عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٤٤﴾

42-44- Çeşitli meyveler., Ayrıca onlar, Naim cennetlerinde tahtlar üzerinde karşılıklı otururak ikram edilirler.

O rızıklar çeşitli meyvelerdir. Bununla birlikte onlar cennette tahtlar üzerinde karşılıklı otururak kendilerine ikram edilen kişiler olacaklardır.

يُطَافُ عَلَيْهِم بِكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ ﴿٤٥﴾

بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ ﴿٤٦﴾

45- Onların çevrelerinde akan kaynaktan doldurulmuş kaseler dolaştırılır.

46- O kaselerdeki içecekler berraktır ve içenlere zevk verir.

Hizmetçiler o cennetliklerin çevresinde sular gibi akan kaynaklardan doldurulmuş içecek kaselerini dolaştırırlar. O içecekler ve kaseler berraktır. O içecekler içenlere zevk verir.

لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنزَفُونَ ﴿٤٧﴾

47- O içeceklerde kötü birşey yoktur. Onlar o içeceklerden sarhoş da olmazlar.

O içeceklerde içenleri rahatsız edecek hiçbirşey yoktur. O cennetlikler içtikleri şeyle akıllarını kaybedip sarhoş olmazlar.

*Bazı müfessirlere göre burada geçen "İçenleri rahatsız eden şey" den maksat, "Karın ağrısı" bazılarına göre "Baş ağrısı" bazılarına göre "Sersem yapma" bazılarına göre "Tiksindirme" bazılarına göre ise "Günah işlemektir." Taberi buradaki ifadenin bütün bunları kapsar mahiyette olduğunu söylemiştir. O içeceklerde, içen kimsenin vücuduna ve aklına zarar verecek veya sevmeyeceği bir hali meydana getirecek hiçbirşey yoktur.

وَعِندَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ ﴿٤٨﴾

كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُونٌ ﴿٤٩﴾

48- Yanlarında, gözlerini kocalarından başka kimseye çevirmeyen iri gözlü huriler vardır.

49- Onlar, el değmemiş örtülü yumurtalar gibidirler.

Allahın cennete giren ihlaslı kullarının yanında kocalarından başkasına bakmayan iri gözlü huriler vardır. Onlar, sanki hiç el değmemiş muhafaza edilen yumurtalar gibidirler.

*Adı geçen "El değmemiş örtülü yumurtalar." ifadesi, çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Said b. Cübeyr, Süddi ve Katade'ye göre cennetteki huriler renk bakımından yumurtanın içindeki beyaz renge benzetilmişlerdir. Bu izah tarzına göre kabuğun içindeki bu beyaza hiç el değmediği gibi cennetteki bu hirelere de hiç el değmemiştir ve onların renkleri de beyazdır.

İbn-i Zeyd'e göre ise bu ifade ile cennetteki huriler, kuşların, üzerinde kuluçkaya yattıkları yumurtaya benzetilmektedirler. Bu yumurtalar yabancı ellerin değmesinden korundukları gibi renkleri de kırmızımsı beyazdır.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise bu ifade ile huriler, saklı incilere benzetilmişlerdir. İşte buradaki "Yumurtalar"dan maksat, incilerdir. Taberi ise "Bu ifade ile huriler yumurtanın kabuğunun altındaki zara benzetilmişlerdir." demiştir.

فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٠﴾

50- (İhlaslı) kullar, birbirlerine yönelip sorarlar.

Cennettekiler birbirleriyle sohbet ederler ve birbirlerinden bazı şeyler sorarlar.

قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥١﴾

51- İçlerinden biri şöyle der: "Benim bir arkadaşım vardı."

*Cennetliklerden biri diğerlerine şunu anlatır. "Benim, dünyada iken bir arkadaşım vardı." Burada zikredilen arkadaş'tan maksat, Mücahid'e göre şeytandır. Şeytan, musallat olduğu kişiye, bundan sonra zikredilecek şeyleri telkin etmeye çalışır.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise buradaki "Arkadaş"tan maksat, mümin kulun dünyadaki müşrik arkadaşıdır. Mümin onu İslama davet etmesine rağmen müşrik inkarında ısrar eder ve onu alaya alarak şöyle der:

يَقُولُ أَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٢﴾

أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٣﴾

52- Bana şöyle derdi: "Sen de mi tasdik edenlerdensin?"

53- Ölüp toprak ve kemik olduğumuz zaman mı? Biz mi tekrar dirilip hesaba çekileceğiz?

Sende mi öldükten sonra dirilmeye inananlardansın? Bizler ölüp çürüdükten, etlerimiz toprak olup kemiklerimiz ortaya çıktıktan sonra mı bizler tekrar diriltileceğiz? Ve dünyadayken yaptıklarımızdan hesap vereceğiz?

قَالَ هَلْ أَنتُم مُّطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾
فَاطَّلَعَ فَرَآهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٥٥﴾
قَالَ تَاللَّهِ إِن كِدتَّ لَتُرْدِينِ ﴿٥٦﴾
وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٥٧﴾
أَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ ﴿٥٨﴾
إِلَّا مَوْتَتَنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٩﴾
إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾

54- Yanındakilere: "Bir bakar mısınız?" der.

55- Sonra kendisi bakar ve arkadaşını cehennemin ta ortasında görür.

56- Ona şöyle der: "Allaha yemin ederim ki az kalsın beni de mahvedeceksin.

57- Eğer rabbimin nimeti olmasaydı ben de cehenneme getirilenlerden olurdum.

58-59- İlk ölümümüzden başka bir daha ölmeyecektik, azap görmeyecektik değil mi?"

60- Şüphesiz ki cennete erme, büyük bir kurtuluştur.

Cennete giren ihlaslı kullardan biri diğer arkadaşlarına: "Siz cehennem ateşine bakar mısınız? Belki dünyadayken bana, öldükten sonra dirilme olmaya-

cağını söyleyen kişiyi orada görebileceğiz." der. Başını uzatıp bakar. Dünyadaki o arkadaşının cehennemin ortasında olduğunu görür ve ona seslenerek şöyle der: "Nerdeyse sen beni dünyadayken, öldükten sonra dirilmeyi inkar etmemi tavsiye ederek helak edecektin. Eğer rabbimin, bana doğru yolu gösterme ve öldükten sonra dirilmeye iman etme lütfu olmasaydı ben de seninle birlikte azaba uğratılanlardan olurdum."

Diğer yandan cennete giren bu ihlaslı kul, cennette karşılaştığı nimetlere sevinerek arkadaşlarına: "Biz dünyadayken "Birinci ölümümüzden sonra bir daha ölecek değiliz ve biz azaba uğratılmayacağız değil mi? Allahın cennette bize verdiği bu nimetler, bizim ölmeyip ebediyyen diri kalmamız ve herhangi bir azaba uğratılmamamız şüphesiz ki büyük bir kurtuluştur." der.

لِمِثْلِ هَٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾

61- Çalışanlar bunun için çalışsınlar.

*Allah teala bizleri, cennetlikler gibi olmaya teşvik ederek buyuruyor ki: "Dünyada iken amel işleyenler, işte bu salih kullarıma vereceğim nimetler için amel tesinler ki onlara vereceğim nimetlere ulaşsınlar.

أَذَٰلِكَ خَيْرٌ نُّزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾

إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِّلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾

إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾

طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾

فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٦٦﴾

62- İkram olarak bu mu daha hayırlıdır? Yoksa zakkum ağacı mı?

63- Şüphesiz biz onu, zalimler için bir bela kıldık.

64- O, cehennem dibinden çıkan bir ağaçtır.

65- Onun tomurcukları şeytanların başları gibidir.

66- Cehennemlikler bunlardan yerler ve karınlarını bunlarla doldururlar.

İhlaslı müminlere cennette vereceğim bu nimetler ve onları ağırlayacağım bu ikramlar mı daha hayırlıdır? Yoksa cehennemlikler için hazırladığım zakkum ağacı mı? Şüphesiz ki biz o ağacı," cehennem ateşinin içinde ağaç mı olur?" şeklinde itirazda bulunan o zalimler için bir fitne kıldık. O, cehennemin dibinde biten ve ateşle beslenen bir ağaçtır. Bu ağacın tomurcukları, çirkinliği yönünden sanki şeytanların başlarıdır. Cehennemlikler o ağaçtan yiyecekler ve karınlarını onunla dolduracaklardır.

*Allah teala, zakkum ağacının tomurcuklarını, şeytanların başlarına benzetmektedir. Burada zikredilen "Şeytanlar"dan maksat, bilinen şeytanlardır. Araplar, bir şeyin kötülüğünün zirvede olduğunu ifade etmek için onu şeytana benzetirler. Bu itibarla zakkum ağacının tomurcukları, mahiyetleri bilinmemesine rağmen, şeytanların başlarına benzetilmiştir.

Bir kısım âlimler, burada zikredilen şeytanlardan maksadın, ibikli yılanların bir çeşidi olduğunu ve zakkum ağaçlarının tomurcuklarının bu yılanların başlarına benzetildiğini söylemişlerdir.

Bir kısım âlimler ise: Buradaki şeytanların başlarından maksat, "Şeytan başı" diye adlandırılan bir bitkidir. Zakkum ağacı, çirkinlik yönünden ona benzetilmiştir." demişlerdir.

ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٦٧﴾

ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾

67- Sonra onlara, zakkum ağacının üzerine içecekleri, kaynar su karıştırılmış içkiler vardır.

68- Sonra, onların dönüp varacakları yer, mutlaka cehennemdir.

Sonra, ölüp de dirilmeyi inkar eden bu müşrikler için, yedikleri zakkum

ağacı üzerine, kaynar sularla karışık, kanlı ve irinli içecekler vardır. Sonra onların, varıp kalacakları yer, mutlaka cehennemdir.

إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ﴿٦٩﴾

فَهُمْ عَلَىٰ آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾

69-70- Şüphesiz onlar, atalarını sapıklık içinde buldular ve onların izini, koşturulurcasına takip ettiler.

Kendilerine, "Lâilahe İllallah." demeleri teklif edildiğinde, onu söylemeyi gururlarına yediremeyen müşrikler, kendilerinden önce gelen atalarını sapıklık içinde buldular. Onlar da atalarının izini tabiketmek için, koşturulurcasına onların peşinden giderler. İşte bu sebeple cehennemdeki çeşitli azapları hak ederler.

*Peygamber efendimizin bir hadis-i şerifinde zakkum ağacını vasıflandırdığı hususunda Abdullah b. Abbas diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَرَأَ هَذِهِ الآيَةَ (اتَّقُوا اللهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ) قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): لَوْ أَنَّ قَطْرَةً مِنَ الزَّقُّومِ قُطِرَتْ فِي دَارِ الدُّنْيَا لأَفْسَدَتْ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا مَعَايِشَهُمْ فَكَيْفَ بِمَنْ يَكُونُ طَعَامَهُ.

"Bir gün Resulullah: "Ey iman edenler Allahtan hakkıyla korkun ve ancak müslümanlar olarak ölün." (3) âyetini okudu ve şöyle buyurdu: "Şayet zakkum ağacından, dünyaya bir damla düşecek olsa, dünyada yaşayanların yaşama imkanlarını ifsad eder. Ya yemeği zakkum olanın hali ne olacaktır?" (4)

Peygamber efendimiz, cehennemliklerin içecekleri kan ve irinli kaynar suları anlatarak buyuruyor ki:

3- Âl-i İmran Suresi, âyet: 102.

4- Tirmizî, K.el-Cehennem, bab: 4, Hadis no: 2585 / İbn-i Mâce, K.ez-Zühd, bab: 38, Hadis no: 4325 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.1, S.301.

عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) فِي قَوْلِهِ (وَيُسْقَىٰ مِنْ مَاءٍ صَدِيدٍ يَتَجَرَّعُهُ) قَالَ: يُقَرَّبُ إِلَى فِيهِ فَيَكْرَهُهُ، فَإِذَا أُدْنِيَ مِنْهُ شَوَى وَجْهَهُ وَوَقَعَتْ فَرْوَةُ رَأْسِهِ، فَإِذَا شَرِبَهُ قَطَّعَ أَمْعَاءَهُ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ دُبُرِهِ، يَقُولُ اللَّهُ (وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ) وَيَقُولُ (وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ).

"O içecek, cehennemliğin ağzına yaklaştırıldığında o içecekten nefret edecek, o içecek cehennemliğe getirildiğinde onun yüzünü kavuracak, başının derisi yüzülüp düşecektir. O suyu içtiğinde barsaklarını parçalayacak, öyle ki barsakları makatından dökülecektir.

Bu hususta Allah teala şöyle buyurmaktadır: "Cehennemliklere, orada barsaklarını parça parça edecek kaynar sular verilecektir." (5) "Susuzluktan kavrulup yardım istediklerinde onlara erimiş maden gibi bir su verilir ki yüzleri haşlar. O ne kötü bir içecektir. O cehennem ne kötü bir yerdir." (6) (7)

وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٧٢﴾

فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٧٣﴾

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾

71- Şüphesiz onlardan önce geçenlerin çoğu onlardan önce sapmıştı.

72- Şüphesiz ki biz onlara uyarıcılar göndermiştik.

73- Uyarılıp da yola gelmeyenlerin âkıbetleri nasıl oldu bir bak.

5- Muhammed Suresi, âyet: 15
6- Kehf Suresi, âyet: 29
7- Tirmizi, K.el-Cehennem, bab: 4, Hadis no: 2583

74- Ancak Allahın ihlaslı kulları bunun dışındadır.

Ey Muhammed, senin kavmin olan Kureyş müşriklerinden önce geçen ümmetlerin çoğu bunlardan önce sapmışlardı. Biz, o geçmiş ümmetlere, inkarlarından ve yalanlamalarından vazgeçmelerini, aksi halde ilahi azaba uğrayacaklarını bildiren uyarıcılar göndermiştik. Fakat o insanlar kendilerini uyaranları yalanladılar, öğütlerini kabul etmediler. Bunun üzerine biz de onları azabımıza uğrattık. Ey Muhammed, uyarıdan öğüt almayanların âkıbetleri nasıl oldu bir bak. Biz onları helak edip kullarımız için bir ibret ve öğüt yaptık. Ancak Allahın, samimi olarak iman eden kulları müstesnadır. Bunlar, kötü âkıbetlerden kurtulmuşlardır.

*Allah teala, geçmişte inkarcılıkta bulunan ümmetlerin âkıbetlerinin felaket olduğunu bildirdikten sonra gelen âyetlerde de Nuh (a.s.)ın kavminden başlayarak birçok kavmin nasıl helak olduklarını özet olarak zikretmekte fakat Hz. İbrahim'in kıssasını uzun bir şekilde beyan etmektedir.

وَلَقَدْ نَادَىٰنَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾

75- Şüphesiz ki Nuh, (Kavminin imana gelmemesi üzerine) bize dua etmişti de ne güzel kabul etmiştik.

*Âyet-i kerimede, Hz. Nuh'un, kavminin iman etmesinden ümidini kesince Allahtan onları helak etmesini istediği, Allah tealanın da bu dileği kabul ettiği zikredilmektedir. Hz. Nuh'un, kavmi aleyhindeki duası, diğer âyetlerde şöyle zikredilmektedir: "Nuh şöyle dedi: "Rabbim, kâfirlerden yeryüzünde dolaşan tek kişi bırakma." "Eğer onları yeryüzünde bırakırsan kullarını saptırırlar ve ancak günahkar ve kâfir çocuklar doğururlar." (8)

وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾

76- Biz Nuh'u ve ona iman edenleri büyük bir felaketten kurtardık.

Biz Nuh'u ve onunla birlikte gemiye binen ailesini, kâfirlerin eziyeti, tufan ve boğulma gibi büyük sıkıntılardan kurtardık.

8- Nuh Suresi, âyet, 26-27.

وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾

77- Yeryüzünde sadece Nuh'un zürriyetini kurtardık.

*Allah teala, Hz. Nuh'un zamanında yaşayan bütün insanları tufan ile boğmuş ve sadece Hz. Nuh'a iman eden zürriyetini sağ bırakmıştır. Bu itibarla Hz. Nuh, insanlığın ikinci atası sayılmaktadır.

عَنْ سَمُرَةَ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) فِي قَوْلِ اللهِ: (وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ) قَالَ حَامٌ وَسَامٌ وَيَافِثُ كَذَا.

Semure b. Cündeb, Resulullah (s.a.v.)in "Biz, yeryüzünde sadece Âdem'in zürriyetini bıraktık." âyetinin izahında şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir. Resulullah buyurdu ki: "Bunlar (geride sağ kalanlar) Hâm, Sâm ve Yâfes'tir." (9)

Diğer bir rivayette ise Resulullah şöyle buyurmuştur:

عَنْ سَمُرَةَ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: سَامٌ أَبُو الْعَرَبِ، وَحَامٌ أَبُو الْحَبَشِ، وَيَافِثُ أَبُو الرُّومِ.

"Sâm, Arapların babasıdır. Hâm, Habeşler'in babasıdır. Yâfes ise Rumların babasıdır." (10)

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿٧٨﴾

سَلَامٌ عَلَىٰ نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾

78-79- Âlemler içinde Nuh'a selam olsun" dedirtmek suretiyle, sonradan gelen nesillerde biz Nuh'a güzel bir nam bıraktık.

*Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir. Birinci izah şekli mealde verildiği gibi iki âyetin birbirine bağlanarak yapılmasıdır. İkinci izah şeklinde ise âyetler ayrı telalki edilmiş ve şöyle açıklanmıştır. "Biz, Nuh'tan sonra gelenlerin üzerinde Nuh'un güzel bir hatırasını bıraktık. Onlar Nuh'u hayır ile ve överek yadederler. "Bütün âlemler içinde Nuh'a selam olsun. O, Allah tarafından kendisine verilen bir güven içinde bulunsun."

9- Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure 37, bab: 3, Hadis no: 3230
10- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure 37, bab: 3, Hadis no: 3231

إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾
إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾
ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿٨٢﴾

80- Biz, iyilikte bulunanları işte böyle mükafaatlandırırız.

81- Çünkü Nuh, bizim mümin kullarımızdandı.

82- Sonra diğer iman etmeyenleri de suda boğduk.

Bizim, Nuh'u, bize itaat etmesi, bizim rızamızı kazanmak için kavminin eziyetlerine katlanması neticesinde mükafaatlandırdığımız gibi, bizim emrimizi tutup yasaklarımızdan kaçınıp herkesi de böyle mükafaatlandırırız. Zira Nuh, bize samimiyetle iman eden ve ihlasla ibadet eden kullarımızdandı. Biz, Nuh'u ve ailesini büyük sıkıntılardan kurtarırken bunların dışındaki kavmini suda boğduk.

وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ ﴿٨٣﴾
إِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾
إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾
أَئِفْكًا آلِهَةً دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾
فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾

83- Şüphesiz İbrahim de Nuh'un yolundaydı.

84- Hani bir zaman o, rabbine bir kalb-i selim ile gelmişti.

85- Babasına ve kavmine şöyle demişti: "Nelere tapıyorsunuz?"

86- Sırf yalan uydurmak için Allahtan başka ilahlar mı edinmek istiyorsunuz?

87- Âlemlerin rabbi hakkında zannınız nedir?

Şüphesiz ki İbrahim de Nuh'un yolu ve sünneti üzere yürüyen ve onun dininde olan bir Peygamberdi. Bir zaman o, rabbine, ona ortak koşmaktan arınmış bir kalble, Allahtan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet getiren bir yürekle gelmişti.

*Hz. İbrahim'in, kalb-i selim ile rabbine gelmesinden maksat, Allaha samimi bir şekilde yönelmesidir. Kalb-i selim ise, Allaha ortak koşmayan kalb demektir. İşte bu kalb-i selimin bir ifadesi olmak üzere Hz. İbrahim kavmine şöyle demiştir: "Siz, hangi şeylere tapıyorsunuz? Sırf iftirada bulunmak için mi Allahın dışında başka ilahlar ediniyorsunuz? Ve onlardan bir şeyler bekliyorsunuz? Âlemlerin rabbi olan Allahın, bu şekilde davranmanıza karşılık size ne yapacağını sanıyorsunuz?"

فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾

فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ﴿٨٩﴾

فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾

88-89- Sonra, İbrahim yıldızlara bir göz attı ve "Ben hastayım." dedi.

90- Bunun üzerine kavmi, kendisinden yüzçevirip uzaklaştılar.

*Hz. İbrahim'in, kavmine, hasta olduğunu söylemesi, şehirin içinde kalıp putları kırmak istemesindendir. Zira kavmi, bayram dolayısıyla şehirin dışına çıkma hazırlığı içinde idi. İbrahim'in de kendileriyle beraber gitmesini istemişlerdi. Hz. İbrahim, yıldızlara bakıp uğur tesbit etmeye çalışan kavmini ikna etmek için yıldızlara baktı ve onlara: "Ben hastayım, taun hastalığına yakalandım." dedi. Kavmi, taun hastalığından korktukları için ondan uzaklaştı.

Hz. İbrahim'in, hasta olmadığı halde kavmine: "Ben hastayım." demesi iki şekilde izah edilmiştir. Birinci izah tarzına göre Hz. İbrahim'in böyle söylemesi, hayattayken söylediği üç yalandan biridir. Bu hususta peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) لَمْ يَكْذِبْ اِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ اِلاَّ ثَلاَثاً حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَحْبُوبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ اَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ لَمْ يَكْذِبْ اِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ اِلاَّ ثَلاَثَ كَذَبَاتٍ ثِنْتَيْنِ مِنْهُنَّ فِي ذَاتِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ قَوْلُهُ اِنِّي سَقِيمٌ وَقَوْلُهُ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا وَقَالَ بَيْنَا هُوَ ذَاتَ يَوْمٍ وَسَارَةُ اِذْ أَتَى عَلَىٰ جَبَّارٍ مِنَ الْجَبَابِرَةِ فَقِيلَ لَهُ اِنَّ هٰهُنَا رَجُلاً مَعَهُ اِمْرَأَةٌ مِنْ اَحْسَنِ النَّاسِ فَأَرْسَلَ اِلَيْهِ فَسَأَلَهُ عَنْهَا فَقَالَ مَنْ هٰذِهِ قَالَ اُخْتِي فَأَتَى سَارَةَ قَالَ يَا سَارَةُ لَيْسَ عَلَىٰ وَجْهِ الأَرْضِ مُؤْمِنٌ غَيْرِي وَغَيْرُكِ وَاِنَّ هٰذَا سَأَلَنِي عَنْكِ فَأَخْبَرْتُهُ اَنَّكِ اُخْتِي فَلاَ تُكَذِّبِينِي

"İbrahim üç defa yalan söylemiştir. Ebu Hureyre'den rivayet edilmiştir ki: Bunlardan ikisi Allah rızası içindir. Bunlar da (bu âyette belirtildiği gibi) "Ben hastayım." demesi ve "Bilakis o putları şu büyükleri (Büyük put) kırmıştır." sözüdür." (11)

Bir de İbrahim, karısı Sâre ile birlikte zorba idarecilerden birinin yanına varmışlardı. O zorba idareciye: "Burada bir adam var yanında da insanların en güzeli bir kadın bulunuyor." dediler. Zorba idareci İbrahim'e bir adam göndererek kadının kim olduğunu sordurdu. Adam İbrahim'e "Bu kimdir?" diye sordu. İbrahim de "Kızkardeşimdir." dedi. Sonra Sâre'nin yanına vardı ve ona: "Ey Sâre yeryüzünde benimle senden başka mümin yok. Bu adam senin kim olduğunu benden sordu ben de ona, senin, kızkardeşim olduğunu söyledim. Sakın beni yalancı çıkarma." dedi. (12) Taberi bu izah tarzını benimsemiştir.

İkinci izah tarzına göre ise Hz. İbrahim burada bir kelime oyunu ile, ölüme mahkum olan her varlığın sonunda hasta olacağını kasdetmiş bu itibarla kendisinin de hasta olduğunu söylemiştir.

11- Enbiya Suresi, âyet: 63

12- Buhari, K.el-Enbiya, bab: 8 / Müslim, K.el-Fadail, bab: 154, Hadis no: 2371.

فَرَاغَ إِلَىٰٓ ءَالِهَتِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾

مَا لَكُمْ لَا تَنطِقُونَ ﴿٩٢﴾

فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًۢا بِٱلْيَمِينِ ﴿٩٣﴾

91-92- İbrahim de gizlice onların ilahlarına sokulup şöyle dedi: "Size ikram edilen yemekleri yemiyor musunuz? Neden konuşmuyorsunuz?"

93- Sonra üzerlerine gizlice yürüyüp onlara sağ eliyle kuvvetli bir darbe indirdi.

Kavmi İbrahim'i putların bulunduğu yerde bırakıp gidince İbrahim putlara yaklaştı ve onlara halk tarafından ikram edilen yemekleri sunarak "Yemez miziniz?" Neden cevap vermiyorsunuz?" dedi. Sonra putlara yaklaştı ve onlara sağ eliyle vurmaya başladı ve onların en büyükleri hariç hepsini parça parça etti.

فَأَقْبَلُوٓا۟ إِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾

قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾

وَٱللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

94- Kavmi koşarak İbrahim'e geldiler.

95-96- İbrahim onlara şöyle dedi: "Kendi ellerinizle yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz? Oysa sizi de yaptıklarınızı da yaratan Allahtır."

Putların kırıldığını gören kavmi, koşarak İbrahim'e geldiler. Ve ona putları niçin kırdığını sordular. İbrahim onlara: "Ey kavim, ellerinizle yontup yaptığınız putlara mı tapıyorsunuz? Halbuki sizi de yaptığınız şeyleri de yaratan Allahtır. O halde asıl ibadet edilmeye layık olan Allaha kulluk edin." dedi.

قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴿٩٧﴾

فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ﴿٩٨﴾

97- Puta tapan kavmi: "Onun için bir bina yapın ve onu ateşin ortasına atın." dediler.

98- Böylece onlar İbrahim'e tuzak kurmak istediler. Biz de tuzaklarını boşa çıkarıp onları perişan ettik.

Kavmi Hz. İbrahim'e karşı kendilerini fikren savunmaktan âciz kalınca bu defa zor'a başvurmuşlar ve Hz. İbrahim için tandır şeklinde büyük bir bina yapmışlar, içini odunla doldurduktan sonra ateşi tutuşturup Hz. İbrahim'i onun içine atmışlardır.

*Fakat Allah tealanın: "Ey ateş, İbrahim'e karşı soğuk ve selamet ol." (13) demesi üzerine ateş, Hz. İbrahim için selametli bir yer haline gelmiştir. Böylece Allah teala, Hz. İbrahim'e tuzak kurmak isteyen kavminin tuzağını başına geçirmiş ve onları rezil ve rüsvay etmiştir.

Katade diyor ki: "Allah teala bu olay üzerine çok bekletmeden bu kavmi helak etmiştir.

وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٩٩﴾

99- İbrahim bunun üzerine şöyle dedi: "Ben, rabbimin emrettiği yere gidiyorum. O, bana doğru yolu gösterecektir.

*Bu âyet-i kerime farklı şekillerde izah edilmiştir. Bu izah şekillerinden biri şöyledir: "İbrahim ateşten kurtulmuş ve şöyle demiştir: "Ben, Allaha iman etmeyen bu kavmin beldesinden hicret edip rabbimin bana emrettiği mukaddes topraklara gideceğim. Allaha kulluk etmek için bunlardan ayrılacağım." Taberi bu izah şeklini tercih etmiştir.

Diğer bir izah şekli ise şöyledir: "Kavmi, odun toplayıp ateşi tutuşturduk-

13- Enbiya Suresi, âyet: 69.

larında ve İbrahim'i oraya atmaya karar verdiklerinde İbrahim: "Ben, rabbime gidiyorum. O bana, çıkar bir yol gösterecektir." dedi.

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠٠﴾

100- Rabbim, bana salihlerden evlat ihsan et."

*Hz. İbrahim, kavminden ayrılınca Allah tealadan, kendisine kavminin yerini tutacak salih evlatlar vermesini diledi.

فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾

101- Biz de onu, halim selim bir çocuk ile müjdeledik.

*Allah teala Hz. İbrahim'e, halim selim bir çocuk vereceğini müjdelemiştir. Allah tealanın, Hz. İbrahim'e vereceğini müjdelediği ve Hz. İbrahim'in de, büyüyünce Allaha kurban etmek istediği çocuğun, Hz. İbrahim'in oğullarından hangisi olduğu hususunda iki görüş zikredilmiştir.

Bir görüşe göre Hz. İbrahim'in, kurban etmek istediği bu oğlu Hz. İshak'tır. Ahnef b. Kays ve İkrime, Abdullah b. Abbas'ın bu görüşte olduğunu söylemişlerdir.

Abdullah b. Mes'ud, Kâ'bul Ahbar, Mesruk, Ubeyd b. Umeyr, Abdullah b. Umeyr, Ebu Huzeyl, İbn-i Sâbıd, Ebu Meysere ve İbn-i Ebil Huzeyl'in de bu görüşte oldukları rivayet edilmektedir.

Taberi bu görüşü tercih etmiş ve gerekçe olarak da özetle şunları zikretmiştir: Allah teala bu âyette Hz. İbrahim'e, halim selim bir evlat hediye edeceğini müjdelediğini bildiriyor. Bundan sonra gelen âyetlerde de bu çocuğun Hz. İbrahim tarafından kurban edilmek istendiği zikredilmektedir. Kur'an-ı Kerimin diğer âyetlerinde Hz. İbrahim'e müjdelenen çocuğun Hz. İshak olduğu açık bir şekilde zikredilmiştir. Nitekim bir âyette şöyle buyurulmaktadır: "(Lut kavmini helak etmek için meleklerin geldiği sırada) İbrahim'in hanımı ayaktaydı ve güldü. Biz ona İshak'ı, İshak'ın ardından da Yakub'u müjdeledik." (14) Buradan açıkça anlaşılıyor ki Kur'an-ı Kerimin, Hz. İbrakhim'e müjdelendiğini haber verdiği çocuk Hz. İshak'tır.

İkinci görüşe göre ise burada Hz. İbrahim'e hediye edileceği müjdelenen

ve daha sonra Hz. İbrahim'in kurban etmek istediği çocuk Hz. İsmail'dir.

Abdullah b. Ömer'in bu görüşte olduğu rivayet edilmektedir. Şa'bî, Said b. Cübeyr, Yusuf b. Mihran, Mücahid, Atâ b. Ebi Rebah ve Ebuttufeyl, Abdullah b. Abbas'ın bu görüşte olduğunu rivayet etmişlerdir. Ayrıca Âmir, Şa'bî, Yusuf b. Mihran, Mücahid, Hasan-ı Basrî, Muhammed b. Kâ'bil Kurezî, Muaviye b. Ebi Süfyan ve Ömer b. Abdül Azizin de bu görüşte oldukları rivayet edilmektedir. Bunlar da görüşlerine delil olarak şunu zikretmişlerdir: Allah teala bu surenin yüz on ikinci âyetinde, Hz. İbrahim'e İshak'ı ayrıca müjdelediğini haber vermektedir. Halbuki bu âyetten daha önce geçen âyetlerde, Hz. İbrahim'e hediye edilen ve Hz. İbrahim tarafından kurban edilmek istenen çocuğun kıssası zikredilip bitirilmiştir. Ayrıca aynı çocuğun Hz. İbrahim'e tekrar müjdelendiği söylenemez. Ayrıca Allah teala Hz. İbrahim'e İshak'ı müjdelerken İshak'ın oğlu Yakub'u da müjdelemektedir. Allah tealanın Hz. İbrahim'e ilerde evlat sahibi olacağını bildirdiği çocuğunu kurban etmesini emretmesi mümkün değildir. Buradan da anlaşılıyor ki Hz. İbrahim'e müjdelenen ve kurban edilmesi istenen bu çocuk Hz. İsmail'dir.

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا
تَرَىٰ قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿١٠٢﴾

102- Çocuk, babası ibrahim'in yanında yürüyüp koşacak çağa girince İbrahim ona: "Yavrucuğum ben rüyamda seni boğazladığımı görüyorum? Bak ne dersin?" dedi. Çocuk da: "Babacığım emrolunduğunu yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın." dedi.

İbrahim, hediye edileceği müjdelenen çocuk dünyaya geldikten sonra büyüyüp, kendisiyle birlikte yürüyüp koşma veya çalışıp iş görme çağına gelince, İbrahim ona, görmüş olduğu bir rüyayı anlatarak şöyle dedi: "Yavrucuğum ben rüyamda seni kurban edeceğimi görüyorum sen buna ne dersin?" dedi. Çocuk da: "Babacığım sen emrolunduğunu yap inşallah beni sabredenlerden bulacaksın." diye cevap verdi.

فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٣﴾

وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿١٠٤﴾
قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾
إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾
وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾

103-105- Her ikisi de Allahın emrine boyun eğip, İbrahim çocuğu alnı üzerine yatırınca biz ona: "Ey İbrahim, rüyana sadakat gösterdin. İyilikte bulunanları işte biz böyle mükafatlandırırız." diye nida ettik.

106- Şüphesiz bu apaçık bir imtihandı.

107- Biz ona büyük bir kurbanlığı, çocuğun yerine fidye olarak verdik.

*Abdullah b. Abbas bu âyet-i kerimenin izahında diyor ki:

ان ابراهيم لما أمر بالمناسك عرض له الشيطان عند السعي فسابقه فسبقه ابراهيم ثم ذهب به جبريل الى جمرة العقبة فعرض له شيطان قال يونس الشيطان فرماه بسبع حصيات حتى ذهب ثم عرض له عند الجمرة الوسطى فرماه بسبع حصيات قال قد تله للجبين قال يونس وثم تله للجبين وعلى اسمعيل قميص أبيض وقال يا أبت انه ليس لى ثوب تكفننى فيه غيره فاخلعه حتى تكفننى فيه فعالجه ليخلعه فنودى من خلفه أن يا ابراهيم قد صدقت الرؤيا فالتفت ابراهيم فاذا هو بكبش أبيض أقرن أعين

"İbrahim (a.s.)a Hac ibadetlerini yapması emredildiğinde o sa'y yapıyordu. O sırada şeytan ona göründü. Hz. İbrahim'le yarış yaptı. Hz. İbrahim onu geçti. Sonra Cebrail Hz. İbrahim'i alıp Mina'daki Akabe Cemresine (Büyük şey-

tanın taşlandığı yere) götürdü. Şeytan orada da Hz. İbrahim'e göründü. Hz. İbrahim ona yedi tane çakıl taşı attı. Bunun üzerine şeytan kayboldu. Sonra İbrahim orta cemreyi yaparken (Orta cemreyi taşlarken) şeytan ona yine göründü. Hz. İbrahim orada da ona yedi tane çakıl taşı attı. İşte Hz. İbrahim, oğlu Hz. İsmail'i kurban etmek için orada yüzükoyun yatırmıştı. Hz. İsmail'in üzerinde beyaz bir entari bulunuyordu. O, babasına: "Ey babacığım beni kefenlemen için başka elbisem yoktur. Elbisemi sırtımdan çıkar ki beni bununla kefenleyesin." dedi. Hz. İbrahim elbiseyi çıkarmak için uğraşırken arkasından ona: "Ey İbrahim, rüyana sadakat gösterdin." diye nida edildi. Bunun üzerine Hz. İbrahim dönüp arkasına baktı ki beyaz, boynuzlu ve iri gözlü bir koç var." (15)

Âyet-i kerimede, Hz. İbrahim'e, oğlunun yerine fidye olarak büyük bir kurbanlık verildiği zikredilmiştir. Bu kurbanlık, bazı âlimlere göre bir koçtur.

Hz. Ali, Abdullah b. Abbas, Katade, Said b. Cübeyr, Mücahid, Süddi, İbn-i Vehb ve Dehhak bu görüştedirler.

Abdullah b. Abbas ve Hasan-ı Basrî'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise burada zikredilen kurbanlık bir dağ tekesi idi.

Âyet-i kerimede, kurbanlığın büyük olduğu zikredilmektedir. Abdullah b. Abbas, gelen bu kurbanlık koçun,kırk yıl cennette otlamasından dolayı "Büyük" diye vasıflandırdığını söylemiştir.

Mücahid ise bu kurbanlığın, kabul edilmesinden dolayı "Büyük" diye vasıflandırıldığını söylemiştir.

Hasan-ı Basrî ise bu kurbanlığın, Hz. İbrahim'in dini üzere kesildiği ve kıyamete kadar kesilmesine devam edileceği için ona "Büyük" vasfının izafe edildiğini söylemiştir.

Taberi, Allah tealanın, bu kurbanlığın "Büyük" olduğunu beyan edip büyüklüğünün özelliğini belirtmediği için büyüklüğün sebebinin" "Falan sebeptir." denilmesinin doğru olmadığını söylemiştir.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٣٣﴾

سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿١٣٤﴾

15- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.1, S.297.

108-109- İbrahim'e selam olsun." dedirtmek suretiyle sonradan gelen nesillerde biz İbrahim'e güzel bir nam bıraktık.

*Bu âyetler için yapılması gereken izah, bunların benzeri olan yetmiş sekiz ve yetmiş dokuzuncu âyetlerde geçmiştir.

كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٠﴾

إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾

وَبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحَٰقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّٰلِحِينَ ﴿١١٢﴾

وَبَٰرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰ إِسْحَٰقَ ۚ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ مُبِينٌ ﴿١١٣﴾

110- İyilikte bulunanları işte biz böyle mükafaatlandırırız.

111- Şüphesiz İbrahim, bizim mümin kullarımızdandı.

112- Biz İbrahim'e, salihlerden bir peygamber olmak üzere İshak'ı müjdeledik.

113- Biz, İbrahim ve oğlu İshak'a hayır ve bereket verdik. Her ikisinin neslinden iyilikte bulunan da vardır. Kendisine açıkça zulmeden de.

Biz, İbrahim'i, emirlerimize itaat ettiği için böyle mükafaatlandırdığımız gibi, iyilikte bulunan her kulumuzu da işte bu şekilde mükafaatlandırırız. Şüphesiz ki İbrahim bize samimi olarak iman eden kullarımızdandı. Biz, İbrahim'in sabır ve itaatına bir mükafaat olarak onu, salih peygamberlerden olacak olan oğlu İshak ile müjdeledik. Biz, İbrahim'e ve oğlu İshak'a hayır ve bereket verdik. Onları mübarek kıldık. Onların soyundan, Allaha iman edip güzelce itaatta bulunanlar da, Allahı inkar ederek kendilerine açıkça zulmedenler de kıldık.

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ﴿١١٤﴾

وَنَجَّيْنَٰهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿١١٥﴾

وَنَصَرْنَٰهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَٰلِبِينَ ﴿١١٦﴾

وَآتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ ﴿١١٧﴾
وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١١٨﴾
وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ ﴿١١٩﴾
سَلَامٌ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿١٢٠﴾
إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾
إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾

114- Şüphesiz ki biz, Musa'ya ve Harun'a büyük nimetler verdik.

115- Biz onları ve kavimlerini büyük bir sıkıntıdan kurtardık.

116- Onlara yardım ettik de galip gelen onlar oldu.

117- Biz onlara hükümleri açıklayan o kitabı verdik.

118- Onlara doğru yolu gösterdik.

119-120- "Musa'ya ve Harun'a selam olsun." dedirtmek suretiyle, sonradan gelen nesillerde, biz, Musa ve Harun'a güzel bir nam bıraktık.

121- Şüphesiz biz, iyilikte bulunanları işte böyle mükafaatlandırırız.

122- Gerçekten onlar, bizim, mümin kullarımızdandı.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, İmran'ın iki oğlu Hz. Musa ve Hz. Harun'a peygamberlik vererek ve onları, İsrailoğullarını zulmü altında tutan Firavundan kurtararak nasıl lütufta bulunduğunu zikrediyor ve o ikisine, cehaletin karanlıklarını aydınlatan Tevratı verdiğini, onlara doğru yolunu gösterdiğini, onları, kendilerinden sonra gelen ümmetlerin diliyle yâdettirdiğini beyan ediyor ve buyuruyor ki: "Şüphesiz ki biz, Musa ve Harun'a lütufta bulunduk. Biz onları Peygamber yaptık. Biz onları ve kavimlerini içinde bulundukları büyük bir sıkıntıdan kurtardık. Böylece Firavun'un zulmünden halâs oldular. Firavun'a karşı onlara yardım ettik. Firavun denizde boğulup gitti. Sonunda galip gelenler onlar oldu. Biz, Musa ve Harun'a doğru yolu açıkça gösteren ve hükümleri tafsilatlı olan Tevratı verdik. Biz o ikisini, Allahın dosdoğru yolu olan hak dine, İslama ilettik. Biz onları, kendilerinden sonra gelenlerin dilinde iyilikle yâdettirerek: "Musa ve Harun'a selam olsun." dedirttik. İşte biz, emirlerimize itaat eden kul-

larımızı böyle mükafaatlandırırız. Şüphesiz ki Musa ve Harun bize samimiyetle iman eden kullarımızdandı.

Hz. Musa ve Hz. Harun'un kıssaları Kur'an-ı Kerimin çeşitli surelerinde zikredilmiştir. Özellikle Tâ. Hâ. suresinde geniş bir şekilde beyan edilmektedir. Bu surede ise, diğer peygamberlerin kıssaları gibi kısa bir şekilde tekrar zikredilmiştir.

وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾

123- Şüphesiz İlyas da peygamberlerdendi.

*Âyet-i kerimede zikredilen İlyas, Hz. Harun'un torunlarından olan Yâsin'in oğludur. Bir kısım âlimler buradaki İlyas'dan maksadın Hz. İdris olduğunu, ona aynı zâmanda İlyas'da dendiğini zikremişlerdir. Bu görüş Ebu İshak, Katade ve Abdullah b. Mes'ud'dan nakledilmiştir. Vehb b. Münebbih ise Hz. İlyas hakkında şunları zikretmeştir. "Allah, Hezkil b. Yuza'yı vefat ettirdikten sonra İsrailoğulları arasında büyük olaylar meydana gelmiş ve onlar, Allahın kendilerine emrettiği şeyleri unutmuşlardır. Öyle ki onlar, birtakım putlar dikip onlara tapmaya girişmişlerdir. Allah teala da onlara Yâsin oğlu İlyas'ı peygamber olarak göndermiştir. Hz. Musa'dan sonra İsrailoğullarına gönderilen Peygamberler,İsrailoğullarının Tevrat'tan terkettikleri kısımları yeniden onlara tatbik etmek için görderilmişlerdir. İlyas (a.s.) İsrailoğullarının karallarından "Ehab" isimli birisiyle birlikte bulunuyordu. Kralın karısının adı da "Erbil" idi. Kral Hz. İlyas'ın sözünü dinliyor ve onu kabul ediyordu. İlyas (a.s.) da ona yön veriyordu. İsrailoğullarından diğer topluluklar ise "Ba'l" isimli bir put edinmiş ona tapıyorlardı.

إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾
أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ ﴿١٢٥﴾
اللَّهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٢٦﴾

124-126- O bir zaman kavmine şöyle demişti: "Allahtan korkaz mısınız?" En güzel yaratanı, sizin de geçmiş atalarınızın da rabbi olan Allahı bırakıp da "Ba'l " putuna mı tapıyorsunuz?"

Bir zaman İlyas, kavmi İsrailoğullarına: "Ey kavim, Allahtan korkup onun sizi cezalandırmasından çekinmiyor musunuz? Ba'l putunu ilah ediniyor en güzel yaratıcıyı yani sizin de geçmiş atalarınızın da rabbi olan Allahı bırakıyor musunuz?" demişti.

*Müfessirler, burada adı geçen Ba'l putunun asıl manasının ne olduğu hususunda şunları zikretmişlerdir: İkrime, Mücahid, Katade, Süddi ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre Ba'l Yemen halkının dilinde "Rab" anlamına gelmektedir. Buna göre İsrailoğullarının bir kısmı putlarına "Rab" adını vermişlerdir.

Dehhak ve İbn-i Zeyd'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise burada adı geçen "Ba'l'in manası "Put" demektir. Şu anda Lübnan'da bulunan "Ba'lbek" şehri adını buradan almaktadır.

İbn-i İshak'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise Ba'l, İsrailoğullarının taptıkları bir kadının adıdır. İsrailoğulları Allahı bırakıp bu kadına tapmışlardır.

فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٢٧﴾

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٢٨﴾

127- Fakat kavmi onu yalanladı. Şüphesiz onlar (kıyamet günü) cehenneme götürüleceklerdir.

128- Ancak, Allahın ihlaslı kulları bunun dışındadır.

İsrailoğulları İlyas'ı yalanladılar. Şüphesiz ki onlar, Allahın azabına sevkedileceklerdir. Ancak, Allahın ihlaslı kulları bu azaptan hariç tutulacaklardır.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٢٩﴾

سَلَامٌ عَلَىٰ إِلْ يَاسِينَ ﴿١٣٠﴾

إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣١﴾

إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾

129-130- "İlyâsîn'e selam olsun" dedirtmek suretiyle sonradan gelen nesillerde biz, İlyas'a güzel bir nam bıraktık.

131- Şüphesiz biz, iyilik yapanları işte böyle mükafaatlandırırız.

132- Gerçekten o, bizim mümin kullarımızdandı.

*Âyet-i kerimede zikredilen "İlyâsîn"den maksat, bazılarına göre Hz. İlyas'ın isminin bir başka söyleniş biçimidir. Nitekim İbrahim'e aynı zamanda "İbraham" da denmektedir. Bu göüşe göre surede geçen "Selam olsun" ifadelerinin tümümün peygamberler için kullanıldığını buradaki "Selam olsun." ifadesinin de Hz. İlyas için kullanıldığını bu itibarla "İlyâsîn" den maksadın "İlyas" olduğunu söylemişlerdir.

Diğer bir kısım âlimlere göre ise âyette zikredilen "İlyâsîn"den maksat, yâsîn ailesidir. Bu izah tarzına göre selam, İlyas'a, babası Yâsin'e ve ona tabi olanlaradır. Bazı âlimler, buradaki "İlyâsîn" kelimesinin "Âl-i Yâsin" kıraatı ile okumuşlar ve "Yâsin"den maksadın Hz. Muhammed (s.a.v.) olduğunu "Âl-i Yâsin" kıraatı ile okumuşlar ve "Yâsin"den maksadın Hz. Muhammed (s.a.v.) olduğunu "Âl"den maksadın ise Resulullahın ailesi olduğunu söylemişlerdir. Bu izah tarzına göre âyetin manası: "Muhammed'e ve ailesine selam olsun." demektir. Taberi birinci görüşü tercih etmiş ve burada zikredilen "İlyâsîn" kelimesinden maksadın Hz. İlyas olduğunu söylemiş bunun dışındaki görüşlerin doğru olmadığını beyan etmiştir.

وَإِنَّ لُوطًا لَّمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾

إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٣٤﴾

إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾

ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٣٦﴾

133- Şüphesiz Lût da peygamberlerdendi.

134-135- Hani bir zaman biz Lut'u ve geride kalıp helak olanlardan bir ihtiyar kadın hariç bütün ailesini azaptan kurtarmıştık.

136- Sonra diğerlerini helak etmiştik.

Şüphesiz ki Lut da insanlara gönderilen peygamberlerdendi. O, kavmini, daha önce benzeri görülmemiş olan hayasızlığı yapmaktan vazgeçmeye çağırdı. Fakat onlar onu yalanladılar. Biz de onların üzerine kızgın taşlar yağdırarak helak ettik. Lut'u ve ailesini ise bu azaptan kurtardık. Ancak helak olanlarla birlikte geride kalan karısı hariç.

وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِم مُّصْبِحِينَ ﴿١٣٧﴾
وَبِاللَّيْلِ ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٣٨﴾

137-138- Şüphesiz siz(ler sabah akşam onların memleketlerinden geçiyorsunuz. Hiç düşünmez misiniz?

Ey Kureyş müşrikleri, şüphesiz ki sizler Şam'a gidip gelirken, sabah akşam Lut kavminin diyarından geçiyorsunuz. Siz bunları hiç düşünmüyorsunuz? Allah emirlerine karşı gelenlerin bu türlü azaplara uğratıldıklarını anlamıyor musunuz?

وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٩﴾
إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١٤٠﴾
فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿١٤١﴾

139- Şüphesiz Yunus da peygamberlerdendi.

140- Bir zaman o kaçıp yüklü bir gemiye binmişti.

141- (Gemidekilerden birinin denize atılması için) aralarında kura çekilmişti de Yunus kurayı kaybedenlerden olmuştu.

Allah teala, Yunus (a.s.)ı Musul şehrine yakın bir şehir olan Ninova halkına peygamber olarak göndermiştir. Hz. Yunus, insanları hak dine davet etmesine rağmen, onlar inkarlarında ısrar etmişler ve Yunus'u dinlememişlerdir. Yunus (a.s.) bunun üzerine oradan ayrılmış ve Allahın üç gün sonra göndereceği bir azabı haber vermiştir. Ninova halkı azabın kendilerine mutlaka geleceğini anlayınca çoluk çocuklarını ve hayvanlarını alarak çöllere açılmışlar ve orada rablerine yalvararak göndereceği azabı kendilerinden kaldırmasını istemişlerdir. Bunun üzerine Allah teala da dualarını kabul edip azabı kendilerinden kaldırmıştır.

Yunus (a.s.) ise kavminin inkarcılığını görünce, onları bırakıp bir vapura binerek oradan uzaklaşmak istemiş, vapur dalgalara tutulmuş yükünün ağırlığından dolayı batıp boğulacaklarını anlayınca yolcular aralarında kur'a çekerek içlerinden birini denize atmaya karar vermişler, kur'a Yunus"a çıkmış, Yunus'u denize atmamak için kur'ayı üç defa tekrar etmişler, hepsinde de kur'a Yunus'a çıkmış, bunun üzerine Yunus (a.s.) soyunarak kendisini denize atmıştır.

Allah tealanın vazifelendirdiği bir balık gelip Yunus'u yutmuş, bunun üzerine Yunus, denizin, gecenin ve balığın karnının meydana getirdikleri karanlıklar içinde kalmıştır. İşte orada rabbine niyaz ederek "Senden başka hiçbir ilah yoktur, Seni tenzih ve tesbih ederim. Doğrusu ben, zalimlerden oldum." diye Allaha yalvarmıştır.

فَٱلْتَقَمَهُ ٱلْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٤٢﴾

142- (O, kendisini denize atınca) kınanmış bir haldeyken balık onu yutmuştu.

*Âyet-i kerimede Hz. Yunus'un, Allah tealanın vazifelendirdiği bir balık tarafından yutulduğu zikredilmektedir. Hz. Yunus'u yutan balık ona herhangi bir zarar vermemiştir. Yunus (a.s.) balığın karnında rabbine ibadet etmiş ve ona şöyle dua etmiştir: "Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni tenzih ve tesbih ederim. Doğrusu ben zalimlerden oldum." (16)

16- Enbiya Suresi, âyet: 87.

Katade, Yunus (a.s.)ın, balığın karnında üç gün, Câfer-i Sâdık yedi gün, ebu Mâlik kırk gün, Mücahid ve Şa'bî ise kuşluk ile yatsı arası kadar bir vakit kaldığını söylemişlerdir.

Âyette Yunus (a.s.)ın kınanmış olduğu zikredilmektedir. Ancak bu kınanmanın sebebinin ne olduğu beyan edilmemiştir.

Mücahid ve İbn-i Zeyd "Bundan maksat, Yunus (a.s.)ın bir hata işlemiş olmasıdır." demişlerdir.

فَلَوْلَآ أَنَّهُۥ كَانَ مِنَ ٱلْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٣﴾

لَلَبِثَ فِى بَطْنِهِۦٓ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤٤﴾

143-144- Eğer o, Allahı tesbih edenlerden olmasaydı, insanların tekrar dirileceği kıyamet gününe kadar balığın karnında kalırdı.

Şayet Yunus, balığın kendisini yutmasından önceki serbest zamanlarında Allaha kulluk edip onu tesbih edenlerden olmasaydı, balığın karnında, içine düştüğü sıkıntıda kıyamet gününe kadar devam ederdi. Fakat o, Allahı çokça zikredenlerdendi. Bu sebeple Allah onu balığın karnında uzun süre tutmayıp sahile çıkardı.

فَنَبَذْنَٰهُ بِٱلْعَرَآءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿١٤٥﴾

145- Biz onu balığın karnından, hasta bir halde çorak bir sahile attık.

*Âyet-i kerimede zikredilen bu çorak sahilden maksat, üzerinde bitki ve bina bulunmayan bir arazidir. Bazı müfessirlere göre burası Dicle nehrinin kenarıdır. Bazılarına göre ise Yemen topraklarıdır.

Âyette Yunus (a.s.)ın balığın karnından çıktığında hasta olduğu zikredilmektedir. Bundan maksat Yunus (a.s.)ın vücudunun zayıf düşmüş olması ve annesinden yeni doğan bebeğin vücudu gibi olmasıdır. Abdullah b. Mes'ud bu durumu tarif ederken Yunus (a.s.)ın, tüyleri bitmemiş civciv gib olduğunu söylemiştir.

وَأَنۢبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِّن يَقْطِينٍ ﴿١٤٦﴾

146- Biz onun için geniş yapraklı bir bitki bitirdik.

*Âyet-i kerimede zikredilen bu bitkinin nasıl birşey olduğu ve Yunus (a.s.) için nasıl faydalı olduğu hususunda farklı görüşler zikredilmiştir.

Bazı müfessirlere göre bu bitkiden maksat, gövdesi olmayan bir bitkidir. Bu, kabak, karpuz, yaban karpuzu vb. bitkilerden herhangi biridir. Bu görüş Said b. Cübeyr, Mücahid ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilmektedir.

Diğer bir görüşe göre ise Yunus (a.s.) için bitirilen bu bitki kabaktır. Bu görüş ise Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbas, Katade, Dehhak, Atâ ve Vehb b. Münebbih'ten nakledilmektedir.

Hz. Yunus'un bu kabaktan yediği ve bu yolla hem açlığını hem de susuzluğunu giderdiği rivayet edilmiştir.

Diğer bazılarına göre ise, burada zikredilen bitki, kabağın yaprakları gibi yaprakları bulunan ve Yunus (a.s.)a gönderilen bir ağaçtır. Bu görüş de Said b. Cübeyr'den nakledilmiştir.

وَأَرْسَلْنَٰهُ إِلَىٰ مِاْئَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ ﴿١٤٧﴾

فَـَٔامَنُوا۟ فَمَتَّعْنَٰهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١٤٨﴾

147- Biz onu, sayısı yüzbin hatta daha fazla olan bir kavme peygamber olarakgönderdik.

148- Onlar Yunus'un davetini kabul edip iman ettiler. Biz de onları belli bir vakte kadar nimetlerimizle yaşattık.

*Allah teala bu âyette Yunus (a.s.)ı yüzbin veya daha fazla kişiye peygamber olarak gönderdiğini zikretmiştir. Übey b. Kâ'b, Resulullahın, yüzbinden fazla olan miktarın yirmi bin olduğunu söylediğini rivayet etmiştir. (17)

17- Bkz. Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 37, Hadis no: 3229.

Hz. Yunus'un bu kadar insana peygamber olarak gönderilişi, balığın kendisini yutmasından önce mi yoksa sonra mı gerçekleştiği hususunda iki görüş zikredilmektedir.

Hasan-ı Basrî ve Mücahid'den nakledilen bir görüşe göre Hz. Yunus, balık kendisini yutmadan önce Ninova halkına peygamber olarak gönderilmiştir. Bunlar, Allahın azabının kendilerine geleceğini anlayınca hepsi iman etmişler ve Allah onları, ecelleri gelinceye kadar yaşatmıştır.

Şehr b. Havşeb'in Abdullah b. Abbas'tan naklettiği diğer bir görüşe göre Hz. Yunus kendisini balığın yutup bilahare dışarı çıkamasından sonra Ninova halkına peygamber olarak gönderilmiştir. O kavim Allaha iman etmiş Allah da onları azaba uğratmamış, ecelleri gelinceye kadar yaşatmıştır.

فَٱسْتَفْتِهِمْ أَلِرَبِّكَ ٱلْبَنَاتُ وَلَهُمُ ٱلْبَنُونَ ﴿١٤٩﴾

149- Ey Muhammed, müşriklere sor, kızlar rabbinin de oğlanlar onların mıymış?

*Kureyş müşrikleri "Melekler Allahın kızlarıdır." diyorlar ve onlara tapıyorlardı. Bu sebeple Allah teala Resulullaha, müşriklerden bunu sormasını emrediyor ve onları kınıyor. Zira onlara kız çocukları doğduğu müjdelenince yüzleri simsiyah kesiliyor ve öfkeleniyorlardı. Kızlarından bu kadar utanç duyan müşrikler, melekleri dişi olarak kabul ediyor ve onların, Allahın kızları olduklarını iddia ediyorlardı. Allah teala onların bu iftiralarına cevap vererek buyuruyor ki:

أَمْ خَلَقْنَا ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ إِنَٰثًا وَهُمْ شَٰهِدُونَ ﴿١٥٠﴾

أَلَآ إِنَّهُم مِّنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ ﴿١٥١﴾

وَلَدَ ٱللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَٰذِبُونَ ﴿١٥٢﴾

أَصْطَفَى ٱلْبَنَاتِ عَلَى ٱلْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾

150- Yoksa melekleri dişi olarak yarattığımızı mı gördüler?

151-152- İyi bilinmelidir ki onlar iftiralarından dolayı: "Allah doğurdu." diyorlar. Şüphesiz ki onlar yalancıdırlar.

153- Allah, kızları oğullara mı tercih etmiş?

Yoksa meleklerin Allahın kızları olduklarını iddia eden bu müşrikler, biz bu melekleri dişi olarak yaratırken onları görüyorlar mıydı? Hayır bu böyle değildir. İyi bilinmelidir ki onlar sırf iftiralarından dolayı: "Allah çocuk kazandı." diyorlardı. Şüphesiz ki onlar yalancıdırlar. Ey müşrikler, Allah, kızları oğullara tercih mi etmiştir? Böyle mi zannediyorsunuz?

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾

أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾

أَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُّبِينٌ ﴿١٥٦﴾

فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٥٧﴾

154- Ne oldu size? Nasıl da böyle hüküm veriyorsunuz?

155- Hiç düşünmüyor musunuz?

156- Yoksa elinizde apaçık bir deliliniz mi var?

157- Eğer sözünüzde sadık iseniz getirin kitabınızı.

Ne oluyor size? Nasıl böyle bir hüküm verebiyorsunuz? Kızları kendinize yakıştırmadığınız halde Allahın kızları bulunduğunu, oğlanların ise size ait olduğunu söylüyorsunuz? Söylediklerinizin neyere varacağını hiç düşünmüyor musunuz? Hâlâ hatanızı anlayıp iddianızdan vazgeçmeyecek misiniz? Sizin bu söylediğinizin doğru olduğunu ortaya koyan bir deliliniz var mı? Şayet bu iddianızda doğruysanız deliliniz olan ilahi kitabı getirin de görelim.

*Bazı müfessirler bu âyette zikredilen delili "Özür" manasına almışlar ve âyeti şöyle izah etmişlerdir: Yoksa sizin: "Erkekler bizim, kızlar Allahındır." demenizi mazur gösterecek bir deliliniz mi var?

وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا ۚ وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾

سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾

158- Onlar, Allah ile cinler arasında bir soy bağı uydurdular cinler de o müşriklerin, (Hesap vermek üzere) Allahın huzuruna çıkarılacaklarını bilirler.

159- Allah onların uydurdukları sıfatlardan münezzehtir.

Müşrikler, Allah ile cinler arasında soy bağı bulunduğunu iddia etmişlerdir.

*Abdullah b. Abbas'tan rivayet edilen bir görüşe göre bu müşrikler soy bağını, hâşâ Allah ile İblisin kardeş olduğunu iddia ederek kurmaya çalışmışlardır.

Mücahid ise, müşriklerin, Allahın cinlerle evlenerek melek kızları olduğunu iddia ederek Allah teala ile cinler arasında nesep bağı kurmaya çalıştıklarını söylemiştir.

Katade ise bu iddiayı Yahudilerin ileri sürdüklerini söylemiştir.

Âyet-i kerimede: "Şüphesiz ki cinler de o müşriklerin, hesap vermek üzere Allahın huzuruna çıkarılacaklarını bilirler." buyurulmaktadır. Bu ifade iki şekilde izah edilmiştir.

Bir izah şekli şöyledir: "Şüphesiz ki cinler de hesaba çekilmeyi bizzat göreceklerini bilmektedirler."

Diğer bir izah şekli ise şöyledir: "Şüphesiz ki cinler de bu sözleri söyleyenlerin azaba sevkedeliceklerini bilmektedirler." Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾

160- Ancak Allahın ihlaslı kulları bu iddialardan uzaktır.

*Taberi bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmiştir: "Melekler Allahın

kızlarıdır." diyenler cehennem azabına sevkedileceklerdir. Ancak Allahın ihlaslı kıldığı kulları bundan müstesnadırlar.

فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾
مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ ﴿١٦٢﴾
إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾

161-162- Siz ve taptıklarınız Allaha karşı hiçbir kimseyi yoldan çıkaramazsınız.

163- Ancak cehenneme girecek kimse müstesna.

Ey müşrikler, ne sizler ne de taptığınız putlar herhangi bir kimseyi Allaha karşı saptırabilirsiniz. Sizler ancak cehenneme girecek olanları baştan çıkarabilirsiniz. Onlar da Allahın, cehenneme gireceklerini ezelde bildiği kimselerdir.

وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾
وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ ﴿١٦٥﴾
وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾

164- (Melekler şöyle derler) "Bizim herbirimizin mutlaka belli bir makamı vardır."

165- Biziz o saf saf dizilenler biz.

166- Biziz Allahı tesbih ve tenzih edenler biz."

Melekler topluluğu şöyle dediler: "Bizden hiçbirimiz yoktur ki onun gökte belli bir makamı olmasın."

*Hz. Aişe (r.anh.) bu hususta Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: Dünya semasında ayak basacak kadar bir yer yoktur ki onun üzerinde secde eden veya kıyamda duran bir melek bulunmuş olmasın. Allahın şu kelamı bunu ifade etmektedir." Melekler şöyle derler: "Bizim herbirimizin mutlaka belli bir makamı vardır Biziz o saf saf dizilenler biz. Biziz Allahı tesbih ve tenzih edenler biz."

Ebu Nadre diyor ki: "Namaz kılmak için kamet getirildiğinde müminlerin emiri Ömer b. el-Hattab yüzünü insanlara döner ve şöyle derdi: "Ey insanlar safları düzgün tutunuz. Zira Allah sizi, "Biziz o saf saf dizilenler biz. Biziz Al-

lahı tesbih ve tenzih edenler biz." diyen meleklerin durumunda görmek ister. Safları düzgün tutun. Ey falan sen öne geç. Ey falan sen geri geç." der, saflar düzelince öne geçer tekbir alırdı.

وَإِن كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿١٦٧﴾

لَوْ أَنَّ عِندَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦٨﴾

لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٩﴾

فَكَفَرُوا بِهِ ۖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾

167-169- Doğrusu, kâfirler kendilerine peygamber gönderilmeden önce şöyle diyorlardı: "Eğer elimizde geçmiş kavimlere indirilen kitaplardan biri olsaydı şüphesiz Allahın ihlaslı kullarından olurduk."

170- Fakat kitap gelince de onu inkar ettiler. Onlar yakında bileceklerdir.

Doğrusu Kureyş müşrikleri, Muhammed kendilerine peygamber olarak gönderilmeden önce, kendi aralarında şöyle diyorlardı: "Şayet bizim elimizde de önceki ümmetlere verilen Tevrat ve İncil gibi bir ilahi kitap olsaydı yahut Hıristiyan ve Yahudilere geldiği gibi bize de bir peygamber gelmiş olsaydı şüphesiz ki bizler Allahın ihlaslı kulları olurduk." Fakat Muhammed onlara Kur'anı getirince de onu inkar etmişlerdir. Yakında huzurumuza çıktıklarında inkarları yüzünden nasıl bir azaba uğratılacaklarını bileceklerdir.

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾

إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنصُورُونَ ﴿١٧٢﴾

وَإِنَّ جُندَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿١٧٣﴾

171- Şüphesiz bizim peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımıza ezelden şu vaadimiz vardır.

172- Onlar mutlaka yardım görecekterdir.

173- Şüphesiz galip gelecek olan da bizim ordumuzdur.

Şüphesiz biz, peygamber olan kullarımız için Levh-i Mahfuzda şunu yazmışızdır. "Onlar çeşitli delillerle galip gelecekler ve onlara yardım edilecektir. Sonunda galip gelecek olan mutlaka bizim ordumuzdur."

*Allah teala bu âyetlerde, dünyada da âhirette de hayırlı âkıbetin peygamberlerin ve onlara uyanların olduğunu bildirmektedir. Bu hususta başka âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Allah: "Ben ve peygamberlerim mutlaka üstün geleceğiz." diye yazmıştır. Şüphesiz ki Allah herşeyden kuvvetli ve herşeye galiptir." (18) "Şüphesiz biz, Peygamberlerimize ve iman edenlere hem dünya hayatında hem de şahitlerin şahitlik edeceği kıyamet gününde mutlaka yardım edeceğiz." (19)

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٤﴾

174- Ey Muhammed, belli bir zamana kadar onlardan yüzçevir.

*Burada zikredilen "Belli bir zaman"dan maksat "Ölümlerine kadar" demektir. Süddi'ye göre bundan maksat: "Bedir günündeki cezalandırılmalarına kadar." İbn-i Zeyd'e göre ise "Kıyamet gününe kadar" demektir. Taberi, Süddî'nin görüşünü tercih etmektedir.

وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾

175- Bak onların haline, onlar yakında göreceklerdir.

Ey Muhammed, sen onların haline bir bak. Yakında onlar nasıl bir azabımıza uğratılacaklarını göreceklerdir.

18- Mücadele Suresi, âyet: 21.
19- Mümin Suresi, âyet: 51.

أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾

176- Onlar, azabımızı acele olarak mı istiyorlar?

Onlar: "Eğer doğru söylüyorsanız bu vaadettiğiniz azap ne zamangelecektir?" diyerek azabızımın kendilerine derhal gelmesini mi istiyorlar?

فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنذَرِينَ ﴿١٧٧﴾

177- Azabımız yurtlarına inince, daha önce azapla uyarılanların sabahı ne kötü olur.

Azabımız, onun derhal gelmesini istiyen kâfirlerin yurduna gelince, daha önce azapla uyarılmış fakat yine de yola gelmemiş olanların hali ne kötü olur.

*Enes b. Mâlik, uyarılan Hayber halkı hakkında Peygamber efendimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

قَالَ فَلَمَّا رَآهُمْ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) قَالَ اللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ خَرِبَتْ خَيْبَرُ إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ

"Allahu Ekber Allahu Ekber, Hayber harap oldu. Biz bu kavmin yurduna girince uyarılanların sabahı ne kötü olur." (20)

وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٨﴾

وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾

20- Buhari, K. el-Ezan, bab: 6, K. Salal el-Havf, bab: 6, Müslim, K.el-Cumua, bab: 120-121, Nadis no: 1365

178- Sen, belli bir zamana kaan onlardan yüzçevir.

179- Bak onların haline. Onlar yakında göreceklerdir.

Ey Muhammed, sen şu müşriklerden yüzçevir ve onları belli bir zamana kadar rableri hakkında uydurdukları yalanlarla başbaşa bırak. Onların haline bak ve gör ki onlar yakında nasıl bir azaba uğrayacaklarını ve âkıbetlerinin ne olacağını göreceklerdir.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾

وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

180- Kuvvet ve kudret sahibi rabbin, onların uydurdukları sıfatlardan münezzehtir.

181- Gönderilen Peygamberlere selam olsun.

182- Âlemlerin rabbi olan Allaha hamdolsun.

Ey Muhammed, güç ve kudret sahibi olan rabbin, müşriklerin onu vasıflandırdığı: "Melekler Allahın kızlarıdır." gibi sıfatlardan beridir, münezzehtir. Çeşitli ümmetlere göndermiş olduğu peygamberlere, en korkunç gün olan kıyamet gününde Allahın azabından selamette olmaları vardır. Âlemlerin rabbi olan Allaha hamdolsun. Zira kullarına verilen bütün nimetler onun tarafındandır.

*İbn-i Ebi Hâtim, Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Kim kıyamet gününde mükafaatının dolu ölçeklerle ölçülmesini isterse o, bulunduğu meclisten kalktığı zaman en sonunda: "Kuvvet ve kudret sahibi olan rabbin, onların uydurdukları sıfatlardan münezzehtir. Gönderilen peygamberlere selam olsun. Âlemlerin rabbi olan Allaha hamdolsun." desin.

SÂD SURESİ

Sâd Suresi seksen sekiz âyettir ve Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu sure-i celile, kâfirlerin, Hz. Muhammed (s.a.v.)in peygamberliğini yalanlamalarını ve onun getirdiği Tevhid inancına karşı çıkmalarını kınayarak başlamakta ve o müşriklerin, mağlup olmaya mahkum, derme çatma bir topluluk olduklarını beyan etmektedir.

Cenab-ı Hak, onlardan önce Nuh kavminin, Âd kavminin, Firavunun, Semud'un, Lut kavminin ve Eyke ashabının da peygamberleri yalanladıklarını haber vererek Resulullahı teselli etmektedir.

Sure-i Celilede devamla, Resulullahın, kâfirlerin söylediklerine sabretmesi tavsiye edilmekte ve Hz. Davud'u hatırlaması emredilmektedir ve buyurulmaktadır ki: "Şüphesiz ki biz, dağları Davud'un emrine vermiştik. Onlar, Davud'la beraber gece kuşluk vakti tesbih ederlerdi." "Biz, kuşları da toplu olarak onun emrine vermiştik. Hepsi de ona boyun eğiyorlardı." (1)

Bundan sonra, Davud (a.s.)a gelen davacılar haber verilmekte ve Hz. Davud'un, o davalılar arasındaki ihtilafta hüküm verdiği haber verilmekte ve onun, yeryüzünde halife kılındığı, insanlar arasında hak ile hükmetmesinin ve keyfine tabi olmamasının emredildiği beyan edilmektedir.

Daha sonra, Davud (a.s.)a evlat olarak Hz. Süleyman'ın ihsan edildiği ve onun da güzel bir kul olduğu haber verilmektedir. Hz. Süleyman'ın atlarının bulunduğu, onları sevdiği, sonra hastalanarak çok zayıf düştüğü ve bilahare tekrar sağlığına kavuştuğu haber verilmektedir.

Hz. Süleyman, Allah tealadan, kendisinden sonra gelecek hiçbir kimseye nasibolmayacak bir saltanat vermesini istiyor. Allah teala da şeytanlar ve diğer varlıklardan bir çoğunun emrine veriyor. Sure-i celilede bu kıssaların beyanından sonra Eyyub aleyhisselamın da hatırlanması emrediliyor.

1- Sâd Suresi, âyet: 18-19

Eyyub (a.s.) hastalanıyor ve kendisine: "Ayağını yere vur. İşte sana yıkanılacak ve içilecek bir su." (2) diye vahyediliyor. Ve onun, sabırlı, daima Allaha yönelen ve güzel bir kul olduğu beyan ediliyor.

Allah teala Resulullaha, kuvvetli ve basiret sahibi kullarından, İbrahim'i, İshak'ı ve Yakub'u da hatırlamasını emrediyor ve onların, âhiret yurdunu hatırlama özelliğine sahibolduklarını ve kendi yanında seçkin ve hayırlı kimseler olduklarını açıklıyor. İsmail'i, Elyesa'ı ve Zülkifl'i de hatırlamasını istiyor, onların hepsinin de seçkin kimseler olduklarını beyan ediyor.

Sure-i Celilede devamla, Allahtan korkan ve onun emir ve yasaklarına uyanlar için Adn cennetleri ve orada çeşitli nimetlerin bulunduğu, haddi aşan azgınlar için ise kötü bir âkıbet ve cehennem olduğu, onların oraya girecekleri ve çok şiddetli bir azap görecekleri ve cehenneme girenlerin orada birbirlerini suçlayarak münakaşa edecekleri beyan ediliyor.

Bu sure-i celilede, Hz. Âdem'in yaratılışı, Allahın emriyle bütün meleklerin ona sevde ettikleri, iblis'in ise secde etmeyip kibirlenerek kâfirlerden olduğu, secde etmemesine gerekçe olarak ta Allahın, Âdem'i çamurdan kendisini ise ateşten yarattığı hususunu öne sürdüğü beyan ediliyor.

İblis, Allahın emrine karşı geldiği için Allahın rahmetinden kovuluyor ve âhiret gününe kadar Allahın lanetinin onun üzerine olacağı söyleniyor kendisine. İblis ise insanların tekrar dirilecekleri güne kadar kendisine mühlet verilmesini istiyor. Allah teala da ona "Sen, vakti belli olan bir güne kadar mühlet verilenlerdensin." (3) buyuruyor. İblis diyor ki: "İzzet ve şerefine yemin olsun ki onlardan ihlaslı kulların hariç, bütün insanları yoldan çıkaracağım." (4)

Ve Sure-i Celile şu âyetlerle sona eriyor: "Bu Kur'an, sadece âlemlere bir öğüttür. Onun haberlerinin doğru olduğunu bir müddet sonra mutlaka öğreneceksiniz." (5)

2- Sâd Suresi, âyet: 42.
3- Sâd Suresi, âyet: 80-81
4-Sâd Suresi, âyet: 82-83
5- Sâd Suresi, âyet: 87-88

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allahın adıyla.

صٓ وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ﴿١﴾

1- Sâd. Şeref ve öğüt dolu Kur'ana yemin olsun ki (durum, kâfirlerin iddia ettiği gibi değildir.)

*Bu âyetin başındaki "Sâd" kelimesi, çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Hasan-ı Basrî bu kelimenin manasının: "Amelini Kur'anla karşılaştır." demek olduğunu söylemiştir. Süddî ise bu kelimenin, diğer bir kısım surelerin başında bulunan mukatta'a harflerinden biri olduğunu söylemiştir.

İbn-i Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre ise bu kelime, Allah tealanın isimlerinden biridir. Allah teala bununla yemin etmiştir.

Katade ise bu kelimenin, Kur'anın isimlerinden biri olduğunu Allah tealanın Kur'anın bu ismiyle yemin ettiğini söylemiştir. Dehhak da bu kelimenin "Allah doğru söyledi.3" manasına geldiğini söylemiştir.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ﴿٢﴾

2- Bilakis onlar, boş bir gurur ve ihtilaf içindedirler.

*Bazı müfessirler bu âyet-i kerimenin, birinci âyetteki yeminin cevabı olduğunu söylemişler ve bu âyetlerin birlikte şöyle izah etmişlerdir. "Şeref sahibi olan ve öğüt veren Kur'ana yemin olsun ki, kâfirler gurur ve ayrılık içindedirler." Taberi de bu izah tarzını tercih etmektedir.

Âyet-i kerimede, müşriklerin, cahiliyye taassubu içinde böbürlendikleri, Allahın ve peygamberinin emirlerine karşı ayrılığa düştükleri, bu itibarla öğüt veren Kur'andan ibret almadıkları ifade edilmektedir.

كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّن قَرْنٍ فَنَادَوا وَّلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ ﴿٣﴾

3- Biz, onlardan önce nice nesilleri helak ettik. (Azabımız başlarına inerken kurtulmak için) onlar feryad ediyorlardı. Fakat zaman, kaçıp kurtulma zamanı değildi.

Biz, peygamberimiz Muhammed'i yalanlayan müşriklerden önce, kendilerine gönderilen peygamberleri yalanlayan nice kavimleri helak ettik. Azabımız gelip onlara çatınca, onun dehşetinden kurtulmak için o kavimler rablerine yalvarıp yakardılar. Yaptıklarından vazgeçip yardım istediler. Fakat azabın geldiği zaman artık kaçıp kurtulma anı değildi. Onlar, tevbenin fayda etmediği bir zamanda tevbe ettiler. Bu sebeple azaptan kurtulamadılar. İşte bu müşrikler de aynı âkibete düşeceklerinden korksunlar.

وَعَجِبُوا أَن جَاءَهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾

أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَٰهًا وَاحِدًا إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾

وَانطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَىٰ آلِهَتِكُمْ إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ ﴿٦﴾

مَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَٰذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ ﴿٧﴾

أَأُنزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِن بَيْنِنَا ۖ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِّن ذِكْرِي ۖ بَل لَّمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ ﴿٨﴾

4-5- Kendilerine, içlerinden bir uyarıcı (Peygamber) gelmesine şaştılar. Kâfirler: "Bu, çok yalancı bir sihirbazdır. İlahları bir tek ilah mı yaptı? Doğrusu bu şaşılacak bir şey." dediler.

6-8- Kâfirlerin ileri gelenlerinden bir gurup, birbirlerine: "Haydi yürüyün, ilahlarınıza ibadet etmekte direnin, sizden beklenen de budur. Biz bu tevhidi başka bir dinde duymadık. Bu, uydurmadan başka bir şey değil-

dir. Kur'an, aramızdan ona mı indirildi?" diyerek kalkıp yürüdüler. Doğrusu onlar, benim vahyimden şüphe içindedirler. Daha doğrusu onlar, azabımı henüz tatmadılar.

*Said b. Cübeyr, Abdullah b. Abbas'ın, bu âyetlerin nüzul sebebi hakkında şunları söylediğini rivayet etmektedir. Abdullah b. Abbas demiştir ki:

عن سعيد بن جبير عن ابن عباس قال لما مرض أبو طالب دخل عليه رهط من قريش منهم أبو جهل فقالوا ياأبا طالب ابن أخيك يشتم آلهتنا يقول ويقول ويفعل ويفعل فارسل اليه فانه قال فارسل اليه أبو طالب وكان قرب أبى طالب موضع رجل فخشى ان دخل النبى (ﷺ) على عمه ان يكون أرق له عليه فوثب فجلس في ذلك المجلس فلما دخل النبى (ﷺ) لم يجد مجلسا الا عند الباب فجلس فقال أبو طالب يا ابن أخى ان قومك يشكونك يزعمون انك تشتم آلهتهم وتقول وتقول وتفعل وتفعل فقال يا عم انى انما أريدهم على كلمة واحدة تدين لهم بها العرب وتؤدى اليهم بها العجم الجزية قالوا وما هى نعم وأبيك عشرا قال لا اله الا الله قال فقاموا وهم ينفضون ثيابهم وهم يقولون أجعل الآلهة الها واحدا ان هذا لشئ عجاب قال ثم قرأ حتى بلغ لما يذوقوا عذاب

"Ebu Talip hastalanınca, içlerinde Ebu Cehil'in de bulunduğu Kureyş'ten bir topluluk onu ziyarete geldi. Onlar: "Ey Ebu Talib, kardeşinin oğlu bizim ilahlarımıza sövüyor, onlar için şöyle şöyle diyor ve onlara şöyle şöyle yapıyor. Birini ona gönder de onu böyle yapmaktan vazgeçir." dediler. Bunun üzerine Ebu Talib birini Resulullaha gönderdi. Ebu Talib'in yanında bir kişinin oturacağı kadar yer bulunuyordu. Ebu Cehil, Resulullah'ın, amcasının yanına gelip oraya oturursa amcasının ona şefkatli davranacağından korktu ve hemen gidip oraya oturdu. Resulullah içeri girince, kapının yanından başka oturacak bir yer bulamadı ve oraya oturdu. Ebu Talib ona: "Ey kardeşimin oğlu, kavmin senden şikayetçi oluyor. Senin, onların putlarına sövdüğünü, onlara şunu şunu söylediğini ve onlara şunu şunu yaptığını sanıyorlar." dedi. Resulullah: "Ey amca, ben

onlardan sadece bir sözü söylemelerini istiyorum. Onlar bunu söyledikleri takdirde bütün Araplar onlara boyun eğecek ve Acemler onlara cizye verecektir." dedi. Kureyşliler: "O söz nedir? Babanın şerefine yemin olsun ki biz onu ve onun on katını da söyleriz." dediler. Resulullah: "O söz, Lailahe İllallah, Allahtan başka hiçbir ilah yoktur." sözüdür." dedi. Bunun üzerine Kureyşliler oradan yaka silkerek ve şöyle diyerek kalkıp gittiler: "O ilahları bir tek ilah mı yaptı?" İşte bunun üzerine bu âyetler nâzil oldu. "O, ilahları bir tek ilah mı yaptı? Doğrusu bu, şaşılacak bir şeydir. Haydi yürüyün, ilahlarınıza ibadet etmekte direnin, sizden beklenen de budur. Biz, bu tevhidi başka bir dinde duymadık. Bu, uydurmadan başka birşey değildir. Kur'an aramızdan ona mı indirildi? Doğrusu onlar, benim vahyimden şüphe içindedirler. Daha doğrusu onlar azabımı henüz tatmadılar." (6)

Taberi bu âyetleri şöyle izah etmektedir: "Kureyş müşrikleri, kendilerinden bir uyarıcının Allah tarafından gönderilip onları uyarmasına şaştılar ki, bu uyarıcı da Muhammed'dir. Allahın birliğini inkar eden bu kâfirler, kendilerini Allahın azabıyla uyaran Muhammed'e: "Bu, yalancı bir sihirbazdır. Bu, bütün ilahları tek bir ilah mı yapıyor? O tek ilahın, hepimizin dualarını işiteceğini ve yaptığımız ibadetleri bileceğini mi sanıyor? Şüphesiz ki bu iddia, şaşılacak bir iddiadır." dediler.

Kâfirlerin ileri gelenleri Resulullahın yanından ayrılıp gittiler ve birbirlerine şöyle dediler: "Haydi yürüyün. İlahlarınıza tapmakta sabırlı olun. Düşmanlarınızın istediği, ilahlarınızdan ayrılmanızdır. Şüphesiz ki Muhammed, bizden, bu söylediğini kabul etmemizi ve böylece bizi tahakküm altına almayı istiyor. Muhammed'in bizi çağırdığı bu sözü, en son din olan Hıristiyanlıkta veya atalarımızın dininde de görmedik. Muhammed'in getirdiği bu Kur'an, onun uydurmasından başka bir şey değildir. Bizim aramızdan öğüt buna mı indirilmiş? Şereflilerimize değil de buna mı mahsus kılınmış?"

Allah teala bunlara cevaben buyuruyor ki: "Doğrusu bu müşrikler, bizim, Muhammed'e indirdiğimiz vahyin ve Kur'anın, bizim tarafımızdan gönderildiğinden şüphe ediyorlardı. Daha doğrusu bunlar, henüz azabımızı tatmadılar. Azabımızı tadacak olsalar, yalanladıkları şeyin gerçek olduğunu idrak ederler. Fakat o zaman bu onlara bir fayda vermez.

أَمْ عِندَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ ﴿٩﴾

6- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C. 1, S.362 / Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 38, bab: 1, Hadis no: 3232.

9- Yoksa onların yanında, herşeye galip ve ihsanı bol olan rabbinin rahmet hazineleri mi var?

Allahın, peygamberi Muhammed'e Kur'anı vahyetmiş olduğunu inkar eden bu kâfirlerin elinde, herşeye galip olan ve kullarına bolca nimet veren rabbinin rahmet hazineleri mi var da onlar rabbinin sana verdiği lütuflara engel olmaya kalkışıyorlar?

أَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْأَسْبَابِ ﴿١٠﴾

10- Yoksa göklerin, yerin ve aralarındakilerin mülkü kendilerine mi aittir? Öyleyse yollarını bulup göklere çıksınlar.

Yoksa göklerin, yerin ve onların aralarında bulunanların mülkiyeti, gururlanan ve peygamberle ayrılığa düşen bu kâfirlere mi aittir de kendilerinde Allaha ve peygambere karşı çıkma cesareti buluyorlar? Elbetteki göklerin, yerin ve aralarındakilerin mülkiyeti bana aittir. O halde benim mülkümde bana nasıl karşı çıkıyorlar? Eğer iddia ettikleri gibi göklerin ve yerin mülkiyeti onlara ait ise bir yolunu bularak oralara çıkıp gezsinler. Zira birşeye sahip olan kimsenin, kendi mülkünü gezip denetlenmesinin imkansız olması düşünülemez.

جُندٌ مَّا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِّنَ الْأَحْزَابِ ﴿١١﴾

11- Onlar, orada çeşitli guruplardan meydana gelen, mağlup olmaya mahkum bir ordudur.

Böbürlenme ve ayrılık içinde bulunan bu kâfirler Bedir'de mağlubiyete mahkum olacak olan İblisin guruplarından oluşan bir ordudan başka bir şey değildir.

*Katade bu âyeti izah ederken şöyle demiştir: "Resulullah (s.a.v.) daha Mekke'de iken Allah ona, müşriklerin ordusunu mağlup edeceğini bu âyette haber vermiş ve bu haber Bedir savaşında gerçekleşmiştir. Bu hususta başka âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır:"Yoksa onlar: "Biz, intikam alacak bir topluluğuz." mu diyorlar?" "Yakında o topluluk hezimete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır."[7]

7- Kamer Suresi, âyet: 44-45

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ ﴿١٢﴾

وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ لْئَيْكَةِ أُولَٰئِكَ الْأَحْزَابُ ﴿١٣﴾

إِن كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾

12-13-Onlardan önce Nuh kavmi, Âd, kazıklar sahibi (saltanat sahibi) Firavun, Semud, Lut kavmi ve Ashab- ı Eyke de (kendilerine gönderilen peygamberleri) yalanlamışlardı. İşte guruplaşanlar bunlardır.

14- Şüphesiz onların hepsi peygamberleri yalanlayıp azabımı hak ettiler.

Bütün ilahları tek bir ilah mı yaptı?" diyen bu Kureyş müşriklerinden önce gelen Nuh kavmi, Âd kavmi, kazıklar sahibi Firavun, Semud kavmi, Lut kavmi ve Eyke halkı, işte bütün bu gruplar kendilerine gönderilen peygamberleri ve kitapları yalanladılar. Bütün bu ümmetler, Allahın kendilerine gönderdiği peygamberleri yalanlayanlardan başka birşey değillerdi. Bu yüzden benim onlara azabım hak oldu. Ey Muhammed, senin bu kavmin de onlar gibi davranırlarsa onların âkıbetlerine uğrarlar.

*Âyet-i kerimede Firavun "Kazıklar sahibi" olarak vasıflandırılmıştır. Said b. Cübeyr, Katade ve İbn-i Abbas, Firavunun böyle vasıflandırılmasının sebebinin, Firavunun birtakım kazıklarla oynamış olması olduğunu söylemişlerdir. Süddi ve Rebi' b. Enes ise Firavun'un bu şekilde sıfatlandırılmasının sebebinin, insanlara kazıklarla işkence etmiş olması olduğunu söylemişlerdir. Dehhak ise "Bu ifadeden maksat, Firavun'un, çokça binalara sahip olduğunu ifade etmektir." demiştir.

"Eyke halkı"ndan maksat, Şuayb (a.s.)ın kendilerine peygamber olarak gönderildiği kavimdir. "Eyke" kelimesinin manası, "Birbirine girmiş sık ağaçlık." demektir. Bu kavim, Allaha ortak koşmak, yol kesmek, ölçü ve tartıyı eksik yapmak gibi fiilleriyle zalim bir kavim olmuş bu sebeple de zelzele ve üzerlerini kaplayan siyah bir bulutla helak olup gitmişlerdir.

وَمَا يَنظُرُ هَٰؤُلَاءِ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَّا لَهَا مِن فَوَاقٍ ﴿١٥﴾

15- Onlar ancak bir çığlığı bekliyorlar. Onun geri dönüşü yoktur.

*Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir. Birincisi şöyledir: "Ey Muhammed, bu Kureyş müşrikleri, ancak birinci sur'a üflenirken meydana gelecek olan çığlığı beklemektedirler. O çığlık meydana gelince artık onun tesirinden kurtulmak mümkün değildir.

Diğer bir izah şekline göre de âyetin manası şöyledir: "Bu müşrikler ancak Allahın beklemektedirler. Onlara Allahın azabı geldikten sonra bir daha kendilerine gelemezler. Zira o azap onları helak eder."

وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّل لَّنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾

16- Kâfirler: "Rabbimiz, hesap gününden önce payımıza düşen (azabı) hemen gönder." dediler.

*Âyet-i kerimede kâfirlerin, Allah tealadan, paylarına düşen şeyi derhal kendilerine vermesini istedikleri zikredilmekte ve paydan düşen şeyden neyi kasdettikleri açıkça zikredilmemektedir. Bu itibarla müfessirler bu ifadeyi farklı şekillerde izah etmişlerdir.

Abdullah b. Abbas, Mücahid ve Katade'den nakledilen görüşe göre, burada, kâfirlerin, acele olarak verilmesini istedikleri paylarından maksat, Resulullah'ın, kendilerine geleceğini haber verdiği ilahi azaptır. Bu izaha göre kâfirler, ilahi azabın derhal gelmesini isteyerek onunla alay etmişlerdir. Taberi, bundan sonra gelen âyetin, Resulullaha sabretmeyi emrettiğini dikkate alarak bu görüşü tercih etmiştir. Zira Resulullahın sabrı, onların alaylarına karşı söz konusudur.

Süddî ise burada kâfirlerin, Allahtan acele olarak kendilerine vermesini istedikleri paylarından maksadın, iman ettikleri takdirde cennette erişecekleri mevki ve makamları olduğunu söylemektedir. Kâfirler bunları dünyada iken hemen görmek istemişler ve böylece Hz. Muhammed (s.a.v.)in doğru söylediğine kanaat getirip ona iman etmek istemişlerdir.

Said b Cübeyr ise: "Burada kâfirler, âhiretteki paylarının kendilerine dünyada iken verilmesini istemişlerdir." demiştir

İsmail b. Ebi Halid ise: "Kâfirler, kendilerine rableri tarafından takdir

edilen rızkın derhal verilmesini istemişlerdir." demiştir.

Diğer bazı âlimlere göre ise burada kâfirlerin, Allah tealadan acele olarak kendilerine vermesini istedikleri paydan maksat, amel defterleridir. Kur'an-ı Kerim, amel defterlerinin sağ ve soldan verilmesinin, insanların cennetlik veya cehennemlik olacaklarını gsöterdiğini zikretmiştir. Kâfirler Kur'anla alay ederek Allah tealadan amel defterlerinden olan paylarının dehhal kendilerine verilmesini, böylece kendilerinin ne olduğunu anlayarak hak yolu tutacaklarını alay yoluyla söylemek istemişlerdir.

اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوٗدَ ذَا الْاَيْدِ اِنَّهٗ اَوَّابٌ ﴿١٧﴾

17- Ey Muhammed, kâfirlerin söylediklerine sabret. Güç ve kuvvet sahibi olan kulumuz Davud'u hatırla. Şüphesiz ki o, Allaha çokça yöneldi.

Ey Muhammed, sen, kavminin müşriklerinin sana söyledikleri kötü sözlere karşı sabret. Zira biz, senden önceki peygamberleri imtihan ettiğimiz gibi seni de imtihan ediyoruz. O peygamberler imtihanı başarınca biz onlara yüce mertebeler verdik. Allaha itaatta ve eziyet ve işkencelere karşı sabretmede güç ve kuvvet sahibi olan kulumuz Davud da bu peygamberlerden biriydi. Sen onu an.. Şüphesiz ki Davud rabbine çokça yönelen biriydi.

*Âyet-i kerimede, Hz. Davud'un güç ve kuvvet sahibi olduğu zikredilmektedir. Buradaki güç ve kuvvetten maksat Allaha kulluk ve ona itaatta metanetli olmak ve dinî anlamada güçlü olmaktır.

Ayrıca âyet-i kerimede, Hz. Davud'un, Allaha çokça yönelen biri olduğu zikredilmektedir. Onun Allaha yönelmesinden maksat, Mücahid'e göre yaptığı kusurlardan derhal vazgeçmesi, Katade'ye göre Allaha çokça itaat edip namaz kılması, Süddi'ye göre ise, Allahı çokça tesbih etmesidir.

Peygamber efendimiz, Hz. Davud'un Allaha çokça yöneldiğini bir hadis-i şerifinde beyan ederek şöyle buyurmuştur:

قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) «إِنَّ أَحَبَّ الصِّيَامِ إِلَى اللهِ صِيَامُ دَاوُدَ، وَأَحَبَّ الصَّلَاةِ الى اللهِ صَلَاةُ دَاوُدَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ). كَانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ. وَيَقُومُ ثُلُثَهُ. وَيَنَامُ سُدُسَهُ. وَكَانَ يَصُومُ يَوْماً وَيُفْطِرُ يَوْماً.

"Allaha oruçların en sevimlisi Davud'un orucu, yine namazların Allaha en sevimlisi Davud'un namazıdır. Davud gecenin yarısına kadar uyuyor sonra

kalkıp gecenin üçte birinde ibadet ediyordu ve geriye kalan altıda birini ise tekrar uyuyordu. O, yıl boyunca bir gün oruç tutar bir gün yerdi." (8)

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ ﴿١٨﴾

وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً كُلٌّ لَّهُ أَوَّابٌ ﴿١٩﴾

18- Şüphesiz biz dağları Davud'un merine vermiştik. Onlar Davud'la beraber gece ve kuşluk vakti tesbih ederlerdi.

19- Biz, kuşları da toplu olarak onun emrine vermiştik. Hepsi de ona boyun eğiyorlardı.

*Âyet-i kerimelerin zahiri, dağların ve kuşların Hz. Davud'la birlikte Allahı tesbih ettiklerini göstermektedir. Bu, Hz. Davud'a verilen bir mucizedir. O, Zebur'u okurken gökte uçan kuşlar yerlerinde durup onunla birlikte Allahı tesbih ederler ve engin dağlar da onun sesinin yankısıyla Allahı tesbih ve tenzih eder adeta onun tesbihine iştirak ederlerdi.

Hz. Davud'un, Allahı zikretme vakitleri olarak gece ve kuşluk vakitleri belirtilmektedir. Abdullah b. Abbas, Ümmühani (r.anh.)dan nakledilen ve resulullahın Mekke'yi fethettikten sonra sekiz reat kuşluk namazı kıldığını bildiren rivayetine dayanarak kuşluk vaktinde namaz kılmanın gerekli olduğunu söylemiş ve bu âyetteki kuşluk vaktini de bu rivayete göre yorumlamıştır.

وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾

20- Biz Davud'un mülkünü de kuvvetli kılmıştık. Ona, meseleleri ayırdetme kabiliyeti vermiştik.

*Âyet-i kerimede, Allah tealanın, Hz. Davud'un mülkünü kuvvetli kıldığı zikredilmektedir. Süddî "Bu kuvvetten maksat, Hz. Davud'un ordusunun kalabalık olmasıdır. Öyle ki gece gündüz kendisini dört bin asker beklemekteydi." demiştir.

8- Müslim, K.es-Siyam, bab: 189, Hadis no: 1159

Abdullah b. Abbas ise Hz. Davud'a verilen bu kuvvetten maksadın onun belli bir mesele hakkında vermiş olduğu hükümden dolayı insanlar üzerindeki saygınlığı olduğunu söylemiştir.

Taberi ise âyet-i kerimenin, Allah tealanın Hz. Davud'u genel manada her yönüyle güçlendirdiğini zikrettiğini, bunun şeklinin ordu gücüyle veya insanlar üzerinde elde edilen saygınlıkta meydana geldiğine dair herhangi bir şey söylemediğini bu itibarla âyetin genel manasına bağlı kalmanın daha uygun olacağını söylemiş ve bu güçlülüğün adı geçen sebeplerden herhangi biri olabileceği gibi her ikisinin de bunlardan başka herhangi bir şeyin olabileceğini zikretmiştir.

Âyet-i kerimede Allah tealanın Hz. Davud'a hikmet verdiği zikredilmektedir. Süddi bu hikmetten makadın, peygamberlik olduğunu, Katade bundan maksadın sünnet olduğunu söylemiştir.

Mücahid ise bu hikmetten maksadın, anlayışlı olmak, akıllı olmak, adaletli davranmak, doğruyu bulmak olduğunu izah etmiştir.

Âyet-i kerimede Hz. Davud'a "Meseleleri ayırdetme kabiliyetinin" verildiği zikredilmektedir. Abdullah b. Abbas, Mücahid, Süddi ve İbn-i Zeyd, Hz. Davud'a verilen bu özellikten maksadın, onun verdiği kararlarda isabetli olması ve hakkı batıldan ayırdedecek bir anlayışa sahibolması olduğunu söylemişlerdir.

Kadî Şüreyh, Şa'bî ve Katade'ye göre ise Hz. Davud'a verilen kabiliyetten maksat, onun, davacıdan delil getirmesini davalıdan da yemin etmesini istemesidir.

Şa'bî'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise Hz. Davud'a verilen "Meseleleri ayırdetme kabiliyeti"nden maksat, Hz.Davud'un konuşmaya başlarken, girişten sonra "Meseleye gelince" anlamına gelen "Emmâ Ba'd" ifadesini kullanmasıdır.

Taberi, âyet-i kerimenin umumi ifadesine uygun olarak Hz. Davud'a, hüküm vermede, tartışmada ve konuşmada, meseleleri birbirinden ayırdetme ve kesin neticeye bağlama kabiliyeti verildiğini söylemenin daha doğru olacağını izah etmektedir.

وَهَلْ أَتَىٰكَ نَبَؤُا۟ ٱلْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا۟ ٱلْمِحْرَابَ ﴿٢١﴾

إِذْ دَخَلُوا۟ عَلَىٰ دَاوُۥدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ ۖ قَالُوا۟ لَا تَخَفْ ۖ خَصْمَانِ بَغَىٰ بَعْضُنَا عَلَىٰ بَعْضٍ فَٱحْكُم

بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَىٰ سَوَاءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾

21- Ey Muhammed, sana davacıların haberi geldi mi? Hani onlar (duvardan, Davudun ibadet ettiği yer olan) mihraba tırmanmışlardı.

22- Onlar Davud'un yanına girmişlerdi de Davud onları görünce korkmuştu. Onlar Davud'a "Korkma" demişlerdi. "Biz iki davacıyız. Birimiz diğerinin hakkına tecavüz etmiştir. Sen aramızda hak ile hükmet, zulmetme. Bizi, yolların doğrusuna ilet."

Ey Muhammed, Davud, evinin özel bir yerindeki yüksek mihrapta bulunurken iki davacının, onun mihrabına tırmandıkları ve onun yanına girdikleri haberi sana geldi mi? Onlar, Davud'un yanına kapıdan gitmeyip duvara tırmanarak girdikleri için Davud onlardan korkmuş onlar da Davud'a: "Sana bir kötülük yapacağımızdan korkma. Biz, birbirlerine haksızlık eden iki hasımız. Sen, aramızda adaletle hüküm ver. Hükmünde taraf tutma ve haksızlığa kaçma, sen bize, gideceğimiz doğru yolu göster." demişlerdi.

*Hz. Davud'un yanına tırmanan bu iki kişinin iki melek olduğu rivayet edilmiş, Hz. Davud'un bunlardan korkmasının sebebinin ise bunların, kapıdan girmeyip duvardan tırmanarak Davud'un yanına girmeleri veya geceleyin gelmeleri olduğu izah edilmiştir.

إِنَّ هَٰذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ أَكْفِلْنِيهَا
وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾

23-Şüphesiz ki bu kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu vardır. Benim ise bir koyunum vardır." Onu bana ver de benimkilerle birlikte bakayım." dedi ve konuşmada beni yendi."

*Bu âyet-i kerimenin anlattığı olayın mahiyeti net olarak açıklanmamıştır. Bu hususta Resulullah (s.a.v.)den de sahih bir hadis rivayet edilmemiştir. Ancak Taberi dahil bir kısım müfessirler bu olay hakkında çeşitli kıssalar zikretmişlerdir. Bu kıssaların sıhhatine güvenilmemektedir. Bu itibarla burada zikredilmemişlerdir.

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَىٰ نِعَاجِهِ ۖ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ
عَلَىٰ بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ ۗ وَظَنَّ دَاوُودُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ
فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ﴿٢٤﴾

24- Davud şöyle dedi: "Şüphesiz ki koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana zulmetmiştir. Gerçekten ortakların çoğu birbirlerine haksızlık ederler. İman edip salih ameller işleyenler bunun dışındadır, onlar da çok azdır. Davud, kendisini imtihan ettiğimizi sandı, rabbinden mağfiret diledi, eğilip secdeye kapandı ve Allaha yöneldi.

Davud, arkadaşından şikayetçi olan davacıya şöyle dedi: "Şüphesiz ki arkadaşın senin bir koyununu alıp kendi koyunlarına katmak istemesiyle sana haksızlık etmiştir. Şurası bir gerçektir ki ortaklardan birçoğu birbirlerine karşı haksızlık ederler. Ancak iman edip salih amel işleyenler bundan müstesnadır. Onlar da başkalarına nisbetle pek azdır."

Davud, bizim bu davacıları yanına göndererek kendisini imtihan ettiğimize kanaat getirdi. Bu sebeple rabbinden kusurlarının affını istedi. Rükua eğilip rabbine secdeye kapandı, rabbinin rızasına döndü.

فَغَفَرْنَا لَهُ ذَٰلِكَ ۖ وَإِنَّ لَهُ عِندَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٢٥﴾

25- Biz de Davud'u, bu acele hükmünden dolayı bağışladık. Şüphesiz onun, nezdimizde ayrı bir yakınlığı ve güzel bir âkıbeti vardır.

Biz de Davud'u bu halinden dolayı affettik. Şüphesiz ki Davud'un, kıyamet gününde bizim nezdimizde yakınlığı ve güzel bir makamı vardır.

يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا

تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ
اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٢٦﴾

26- (O zaman biz Davud'a şöyle vahyetmiştik) "Ey Davud, şüphesiz ki biz seni yeryüzünde halife kıldık. İnsanların arasında hak ile hükmet. Sakın keyfe tabi olma. Yoksa o seni Allahın yolundan saptırır. Şüphesiz ki Allahın yolundan sapanlara, hesap gününü unuttukları için şiddetli bir azap vardır."

Biz Davud'a: "Ey Davud, şüphesiz ki biz seni, senden önceki peygamberlerden sonra yeryüzünde halife kıldık. Seni, yeryüzü halkına hakem tayin ettik. O halde sen, insanlar arasında adaletle hüküm ver. İnsanlar arasında hüküm verirken heva ve hevesinin etkisinde kalarak hükmünde haktan ayrılma. Çünkü hak yolundan sapanlara, hesap gününde sorguya çekileceklerini unuttukları için kıyamet gününde şiddetli bir azap vardır. O azap da cehennemdir.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ۚ ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ
كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾

27- Biz göğü, yeri ve aralarındakileri boşu boşuna yaratmadık. Bu, kâfirlerin zannıdır. Uğrayacakları ateşten dolayı vay o kâfirlerin haline,

Biz, gökleri, yeri ve onların aralarında bulunan varlıkları boşu boşuna yaratmadık. Biz onları ancak kendimize itaat etme yeri olarak yarattık. Bizim, onları boşu boşuna yarattığımızı ancak kâfirler zannederler. Zira onlar Allahın birliğine inanmaz ve onun yüceliğini takdir edemezler. Bunlar, Allahın, boşuna birşey yaratmayacağını idrak etmez ve bu zanlara düşerler. Cehennem ateşinden dolayı vay kâfirlerin haline. Onlar o ateşten ne kadar ızdırap çekeceklerini bir bilseler.

*Allah teala bundan sonra gelen âyet-i kerimede, adaleti ve hikmeti gereği, kendisinin birliğini inkar eden kâfirlerle, ona iman eden müminleri aynı tut-

mayacağını ve herkese layık olduğu şekilde davranacağını beyan ederek buyuruyor ki:

أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾

28- Yoksa biz, iman edip salih amel işleyenleri, yeryüzünde bozgunculuk çıkaranlar gibi mi tutacağız? Yoksa Allahtan hakkıyla korkanları günahkarlar gibi mi tutacağız ? ,

Yoksa bizim, Allahı ve peygamberini tasdik eden, Allahın emrettiğini tutup yasaklarından kaçınan müminlerle, yeryüzünde bozgunculuk çıkaran ve Allahın emir ve yasaklarına karşı gelen kâfirleri aynı tutacağımızı mı zannediyorlar? Bizim, Allaha itaat ederek ondan korkanları, Allahın haram kıldığı şeyleri işleyen günahkarlar gibi kılacağımızı mı tahmin ediyorlar? Elbetteki biz bunları bir tutmayacağız.

*Allah teala bundan sonra gelen âyette, insanları cehaletin karanlıklarından çıkarıp hakkın aydınlığına ulaştıracak olan vasıtanın ancak Kur'an-ı Kerim olduğunu beyan ederek buyuruyor ki:

كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٢٩﴾

29- Bu Kur'an, âyetlerini iyice düşünsünler, akıl sahipleri ibret alsınlar diye sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır.

Ey Muhammed, bu Kur'an, sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Biz bunu, içinde bulunan delilleri düşünüp onun hükümleriyle amel etsinler diye indirdik. Bir de akıl sahipleri ondaki âyetlerden öğüt ve ibret alsınlar, böylece sapıklığı bırakıp Kur'anın gösterdiği yolu tutsunlar.

وَوَهَبْنَا لِدَاوُۥدَ سُلَيْمَٰنَ ۚ نِعْمَ ٱلْعَبْدُ ۖ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٌ ﴿٣٠﴾

30- Biz, Davud'a Sülcyman'ı ihsan etmiştik. O, ne güzel bir kuldu. O, işlerinde daima Allaha yönelirdi.

Biz Davud'a, oğlu Süleyman'ı bir peygamber olarak bahşettik. Sülcyman ne güzel bir kul idi. O, Allaha çokça yönelen, ona çokça tevbe eden ve onu çokça tesbih edendi.

إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِٱلْعَشِىِّ ٱلصَّٰفِنَٰتُ ٱلْجِيَادُ ﴿٣١﴾

31- Hani bir zaman akşamüstü Sülcyman'a cins, üç ayağı üzerinde durup, dördüncüsünü tırnağının üzerine basıp dinlendiren ve rahvan atlar gösterilmişti.

*Hz. Süleyman'ın birçok atının bulunduğu, bu atların birtakım özelliklerinin bulunduğu rivayet edilmektedir.

İbn-i Zeyd bu atların, cinler tarafından denizlerin dalgalarından çıkarılarak Hz. Süleyman'a verilen atlar olduklarını söylemiş İbrahim et-Teymî ise bu atların yirmi tane olduklarını ve kanatları bulunduğunu söylemiştir.

İbn-i Ebi Hatim'in rivayet ettiği başka bir görüşte ise Hz. Süleyman'a verilen atların yirmi bin kadar olduğu ve bunların, kendisini Allahı anmaktan alıkoymaları üzerine hepsini kestirdiği rivayet edilmiştir.

فَقَالَ إِنِّىٓ أَحْبَبْتُ حُبَّ ٱلْخَيْرِ عَن ذِكْرِ رَبِّى ۖ حَتَّىٰ تَوَارَتْ بِٱلْحِجَابِ ﴿٣٢﴾

32- Süleyman: "Gerçekten ben at sevgisine, rabbimin zikrinden dolayı düştüm." dedi. Nihayet atlar gözden kayboldu.

*Taberi bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmektedir: "Süleyman şöyle dedi: "Şüphesiz ki bana at sevgisi verildi ve bu sevgi beni, rabbimi anacağım namazdan alıkoydu. Nihayet güneş batıp gözden kayboldu."

Bu izah tarzına göre Hz. Süleyman, kendisine atlar sevdirilerek imtihan

edilmiş ve bu atlarla meşgul olurken ikindi namazını geçirmiştir. Burada, Hz. Süleyman'ın ikindi namazını geçirdiğini söyleyen görüş onun bu namazı unutarak geçirdiğini, bundan dolayı sorumlu olmadığını ilave etmiştir. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.) de Hendek savaşında ikindi namazını geçirip onu güneş battıktan sonra kılmıştır.

Bazı âlimler ise Hz. Süleyman'ın dininde, savaş gibi özürlerden dolayı namazın ertelenmesinin caiz olduğunu bu nedenle Hz. Süleyman'ın, savaş atlarıyla meşgul olurken, ikindi vaktini geçirmemek için fazla titiz davranmadığını söylemişlerdir.

رُدُّوهَا عَلَيَّ ۖ فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾

33- Süleyman: "Onları bana geri getirin." dedi. Atlar gelince de bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı.

*Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir. Birincisi mealde verildiği şekildedir. Bu izah şekli Abdullah b. Abbas'tan rivayet edilmektedir. Taberi de bu görüşü tercih etmiş ve daha sonra zikredilecek olan görüşte beyan edildiği gibi, Hz. Süleyman'ın durup dururken, Allahın kendisine vermiş olduğu atları kesmesinin öyle bir peygambere yakışmayacağını söylemiştir.

Bu âyet-i kerimeyi, Katade, Süddî ve Hasan-ı Basrî ise şu şekilde izah etmişlerdir. "Süleyman, kendisini namazdan alıkoyan atların tekrar kendisine getirilmesini emretmiş ve onların ayaklarını kesip boyunlarını vurdurmuştur.

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَأَلْقَيْنَا عَلَىٰ كُرْسِيِّهِ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ ﴿٣٤﴾

34- Şüphesiz ki biz, Süleyman'ı imtihan etmiştik. Onun tahtının üzerine bir ceset bıraktık. Sonra da sağlığına kavuşup eski haline dönmüştü.

*Müfessirler bu âyet-i kerimenin izahında, selef-i salihîn'den nakledilen ve ehl-i kitap'tan alındığı anlaşılan bazı kıssalar anlatmışlardır. Bu kıssaların sıhhatine güvenildiği için burada zikredilmemişlerdir. Bunlarda özellikle şu hususlar zikredilmektedir: Hz. Süleyman'ın iktidarının bir teminatı olan mühürü şeytanların eline geçmiş böylece Süleyman belli bir süre tahtından uzaklaşmış ve onun yürene eşeytanlar geçip mülkünü sevk ve idare etmişlerdir. Sonunda Hz. Süleyman mühürünü tekrar elde ederek tahtına oturmuş ve memleketini sevk ve idare etmeye devam etmiştir. İşte âyette zikredilen, Hz. Süleyman'ın imtihan edilmesi, tahtının üzerine bir cesedin konması ve sonunda da eski haline dönmesinden maksad, işte bu olayı beyan etmektir." denmiştir.

Yine bir kısım müfessirler, Hz. Süleyman'ın, hastalıkla imtihan edildiğini, öyle ki tahtının üzerinde oturan bir ceset haline geldiğini sonra da tekrar sıhhatına kavuşup eski haline döndüğünü söylemişlerdir.

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَّا يَنبَغِي لِأَحَدٍ مِّن بَعْدِي ۖ إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾

35- Süleyman şöyle demişti: "Rabbim, beni bağışla. Bana, benden sonra kimseye nasib olmayan bir saltanat ihsan et. Şüphesiz ki, çokça lutfeden ancak sensin."

*Buhari bu âyet-i kerimeyi izah ederken, Resulullahın şu hadis-i şerifini zikretmiştir. Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ اِنَّ عِفْرِيتاً مِنَ الْجِنِّ تَفَلَّتَ عَلَيَّ الْبَارِحَةَ أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا لِيَقْطَعَ عَلَيَّ الصَّلاَةَ فَأَمْكَنَنِي اللهُ مِنْهُ وَأَرَدْتُ اَنْ اَرْبِطَهُ اِلَى سَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ حَتَّى تُصْبِحُوا وَتَنْظُرُوا اِلَيْهِ كُلُّكُمْ فَذَكَرْتُ قَوْلَ اَخِي سُلَيْمَانَ رَبِّ هَبْ لِي مُلْكاً لاَ يَنْبَغِي لاَحَدٍ مِنْ بَعْدِي قَالَ رَوْحٌ فَرَدَّهُ خَاسِئاً

"Resulullah şöyle buyurdu: "Dün bana cinlerden bir ifrit namazımı bozdurmak için sataştı. Allah bana onu yakalama imkanı verdi. Ben onu, mescidin direklerinden birine bağlamak istedim. Tâ ki sabah olduğunda hepiniz onu göresiniz. Fakat ben, kardeşim Süleyman'ın: "Rabbim bana, benden sonra hiçkimseye nasip olmayan bir saltanat ihsan et." sözünü hatırladım." Ravilerden biri olan Revh diyor ki: "Resulullah o cini zelil bir şekilde kovdu."[9]

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ ﴿٣٦﴾

36- Bunun üzerine biz de rüzgarı ona boyun eğdirdik. Rüzgar onun emriyle onun istediği yere kolayca eser giderdi.

Biz, Süleyman'ın duasını kabul ettik. Ve ona, kendisinden sonra hiçkimseye verilmeyecek bir mülk verdik. Öyle ki onu namazdan alıkoyan atların yerine rüzgarları onun emrine verdik. Rüzgarlar onun istediği yere yumuşak ve itaatkar bir şekilde esiyorlardı.

*Peygamber efendimiz buyuruyor ki:

عَنْ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) أَنَّ سُلَيْمَانَ بْنَ دَاوُدَ (عليه السلام) لَمَّا بَنَى بَيْتَ الْمَقْدِسِ سَأَلَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خِلاَلاً ثَلاَثَةً سَأَلَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ حُكْماً يُصَادِفُ حُكْمَهُ فَأُوتِيَهُ

9- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 38, bab: 2.

وَسَأَلَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ مُلْكاً لاَ يَنْبَغِي لأَحَدٍ مِنْ بَعْدِه فَأُوتِيَهُ وَسَأَلَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ حِينَ فَرَغَ مِنْ بِنَاءِ الْمَسْجِدِ أَنْ لاَ يَأْتِيَه أَحَدٌ لاَ يَنْهَزُهُ إِلاَّ الصَّلاَةُ فِيهِ أَنْ يُخْرِجَهُ مِنْ خَطِيئَتِه كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ.

"Davud'un oğlu Süleyman, Kudüs'ü yapınca Allah tealadan üç şey diledi: Diliyordu ki kendisine, Allahın hükmüne uygun bir şekilde hüküm verme kabiliyeti nasib edilsin. Ve bu ona nasib edildi. O, Allahtan, kendisinden sonra hiçkimseye verilmeyecek olan bir mülk istedi. Kendisine o da verildi. Yine o, Mescid-i Aksâ'nın yapımını bitirdikten sonra, Mescid-i Aksâ'ya ancak namaz kılmak için gelen bir kimsenin, mescitten çıkmadan, annesinden doğduğu gibi hatalarından arınmış olarak çıkmış olmasını istedi. (10)

Hasan-ı Basrî diyor ki: "Atlarla meşgul olmak Hz. Süleyman'ı namaz kılmaktan alıkoyunca o bunlara kızdı ve hepsini kesti. Bunun üzerine Allah teala ona atlardan daha süratli olan rüzgarları müsahhar kıldı. Rüzgarlar Süleyman'ın emriyle yumuşak bir şekilde esip onu dilediği yere götürüyorlardı. Süleyman sabahleyin Kudüs'ten çıkıp öğleye kadar Kazvin'e gidiyordu. Öğlenden sonra Kazvin'den çıkıp akşama Kâbil'e gidiyordu.

وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّآءٍ وَغَوَّاصٍ ﴿٣٧﴾
وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٣٨﴾

37-38- Her bina ustası ve dalgıç şeytanları ve birbirlerine zincirlerle bağlanmış diğer şeytanları da Süleyman'ın emrine âmâde kılmıştık.

*Allah teala bu âyetlerde üç sınıf şeytanı Hz. Süleyman'ın emrine âmâde kıldığını beyan ediyor. Bunlardan birincilerin duvar ustaları olduklarını zikrediyor. Diğer bir âyette de bunların neler yaptıkları zikredilerek buyuruluyor ki: "Cinler Süleyman'ın istediği gibi, saraylar, heykeller, havuzlar kadar büyük çanaklar ve sabit kazanlar yaparlardı." (11)

Bunlardan ikincileri ise, denizlere dalarak oralardan Hz. Süleyman'a inci ve mercanları ve çeşitli mücevherleri çıkarıyorlardı. Bu şeytanların üçüncü sınıfı ise isyankâr olduklarından zincirlerle birbirlerine bağlanan şeytanlardır.

10- Nesai, K. el-Mesacid, bab: 6 / İbn-i Mâce, K.el-İkameti's-Salah, bab: 196, Hadis no: 1408.
11- Sebe' Suresi, âyet: 13.

هَٰذَا عَطَآؤُنَا فَٱمْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾

39- İşte bizim ihsanımız budur. Onu başkalarına ver veya verme. Bu yüzden asla hesaba çekilmeyeceksin.

*Âyet-i kerimede, Süleyman'a verildiği zikredilen "İhsan"dan maksat, Hasan-ı Basrî ve Dehhak'a göre, ona verilen mülktür. Allah teala Hz. Süleyman'ı bu mülkten dilediğini dilediğine vermekte serbest bırakmıştır. Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

Katade ise: "Burada Süleyman'ın emrine verilen "İhsan"dan maksat, şeytanların onun emrine verilmesidir." demiştir. Bu izaha göre, Allah teala Hz. Süleyman'a, şeytanlardan dilediğini tutsak edip cezalandırmakta ve dilediğini hür bırakıp istihdam etmekte serbest bırakmıştır.

İkrime'nin Abdullah b. Abbas'tan naklettiği diğer bir görüşe göre ise burada Hz. Süleyman'a verildiği ifade edilen "İhsan"dan maksat, ona bahşedilen yüz erkek kuvvetidir. Bu görüşe göre Hz. Süleyman dilediği hanımla evlenmekte ve dilediğinden de ayrılmakta serbest bırakılmıştır.

Allah teala bu âyet-i kerimede, Hz. Süleyman'a daha dünyadayken büyük lütuflarda bulunduğunu zikrettikten sonra onun âhirette de büyük mükafaatlara nail olacağını beyan ederek buyuruyor ki:

وَإِنَّ لَهُۥ عِندَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَـَٔابٍ ﴿٤٠﴾

40- Şüphesiz Süleyman'ın, nezdimizde ayrı bir yakınlığı ve güzel bir âkıbeti vardır.

*Taberi, Hz. Süleyman'ın, bir peygamber olduğu halde Allahtan nasıl olup da dünya malı istediğini ve kendisine verilen mülkün başka hiçbir kimseye verilmemesini nasıl dilemiş olduğunu beyan ederek özetle şunları söylemektedir: "Hz. Süleyman'ın Allah tealadan dünya malını istemesi, onun dünya sevgisinden değil Allah katındaki derecesini öğrenmek istemesindendir. Kendisine verilen mülkün, kendisinden sonra herhangi bir kimseye verilmemesini istemesi ise kendi zamanında, kendisinden sonra peygamber olmayan insanlara onun mülkü gibi bir mülkün verilmemesini istemesidir. Tâ ki onun hak peygamber olduğu ortaya çıkmış olsun.

وَٱذْكُرْ عَبْدَنَآ أَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥٓ أَنِّى مَسَّنِىَ ٱلشَّيْطَٰنُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾

ٱرْكُضْ بِرِجْلِكَ هَٰذَا مُغْتَسَلٌۢ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾

وَوَهَبْنَا لَهُۥٓ أَهْلَهُۥ وَمِثْلَهُم مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنَّا وَذِكْرَىٰ لِأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٤٣﴾

41- Ey Muhammed, kulumuz Eyyub'u hatırla. Hani bir aman o rabbine: "Gerçekten şeytan bana yorgunluk ve ızdırap dokundurdu." diye nida etmişti.

42- Ona: "Ayağını yere vur. İşte sana, yıkanılacak ve içilecek soğuk bir su." dedik.

43- Nezdimizden bir rahmet ve akıl sahiplerine bir öğüt olmak üzere, biz ailesini ona bahşettik ve bir o kadar da artırdık.

Ey Muhammed, sen, kulumuz Eyyub'u an. Bir zaman o, içine düştüğü sıkıntıdan dolayı rabbine nida ederek şöyle demişti. "Rabbim, şüphesiz ki şeytan beni yıprattı. Bana çile ve meşakkat verdi. Biz de ona: "Sen ayağını yere vur. Senin için, yıkanılacak ve içilecek bir soğuk su çıkardık." dedik.

*Vehb b. Münebbih diyor ki: "Eyüp (a.s.) Allahın emri üzerine ayağını yere vurdu. Oradan bir pınar kaynadı. Eyüp onun içine girip yıkandı. Allah da ondan bu yolla bütün dertlerini giderdi.

Taberi ve İbn-i Ebi Hâtim, Enes b. Mâlik'in, Hz. Eyüp hakkında Resulullah'tan şunu rivayet ettiğini söylemişlerdir: "Resulullah buyurdu ki: "Allahın peygamberi Eyüb'ün derdi on sekiz sene devam etmiştir. Uzak yakın herkes onu terketmiştir. Ancak kardeşlerinin en samimilerinden olan iki kişi onu terketmemişlerdir. Sabah akşam onun yanına gidip gelmişlerdir. Bu kişilerden biri diğerine şöyle demiştir: "Biliyor musun Eyüp öyle bir günah işlemiş ki, âlemlerden hiçbir kimse o günahı işlememiştir. Arkadaşı "Nedir o günah?" diye sormuş o da:"On sekiz seneden beri Allah ona merhamet edip ondaki derdi gidermemiştir. (Bu da onun böyle bir günah işlediğini gösterir) demiştir.

Bu iki kişi Eyüb'ün yanına gidince, kendisine Eyüb'ün günah işlediği anlatılan kişi sabredemeyip bunu Eyüb'e anlatmıştır. Bunun üzerine Eyüp demiştir ki: "Senin ne dediğini anlamıyorum. Ancak Allah da biliyor ki, ben, birbiriyle tartışan ve tartışırken Allahı da sözlerine katan iki adamın yanından geçtiğim zaman evime dönüyor, Allahı hak dışında anmalarını çirkin görerek onlardan uzak duruyordum."

Eyyub (a.s) tuvalet için dışarı çıkıp ihtiyacını giderdiğinde hanımı onun elinden tutuyor ve onu yerine getiriyordu. Birgün tuvalet ihtiyacı sırasında geç kaldı. Bu arada allah teala Eyyub (a.s.)a: "Ayağını yere vur işte sana yıkanılacak ve içilecek soğuk bir su." âyetini indirdi. Kadın, Eyyub'un geç kalmasından telaşlanmıştı. Ne yaptığını görmek için ona doğru döndü ve Eyyub'u karşısında

gördü. Allah ondan derdini gidermişti. O, en güzel halindeydi. Kadın onu görünce: "Maşallah Bârekallah. Sen, Allahın dertlenen peygamberini gördünmü? Allaha yemin olsun ki o sağlam iken ona senden daha çok benzeyen birini görmedim." dedi. Bunun üzerine Eyyub" Ben işte o peygamberim." dedi.

Eyyub'un bir buğday bir de arpa ambarı vardı. Allah iki bulut gönderdi. O bulutlardan biri buğday ambarının üzerine gelince oraya altın akıttı. Öyle ki ambar dolup taştı. Diğer bulut ise arpa ambarının üzerine gümüş akıttı o da dolup taştı.

Peygamberefendimiz bir hadis-i şerifinde şöyle buyuruyor:

عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ بَيْنَا اَيُّوبُ يَغْتَسِلُ عُرْيَانًا فَخَرَّ عَلَيْهِ جَرَادٌ مِنْ ذَهَبٍ فَجَعَلَ اَيُّوبُ يَحْتَثِي فِي ثَوْبِهِ فَنَادَاهُ رَبُّهُ يَا اَيُّوبُ اَلَمْ اَكُنْ اَغْنَيْتُكَ عَمَّا تَرَى قَالَ بَلَىٰ وَعِزَّتِكَ وَلٰكِنْ لَا غِنَىٰ بِي عَنْ بَرَكَتِكَ

"Bir gün Eyyub soyunmuş yıkanırken onun üzerine altından çekirgeler düşmeye başladı. Eyyub onları avuçlayıp elbisesine doldurmaya başladı. Bunun üzerine rabbi ona:"Eyyub, ben seni, bu gördüklerine muhtaç olmayacak bir hale getirmedim mi?" diye seslendi. Eyyub: "Şerefine yemin olsun ki evet. Fakat ben senin bereketinden müstağni olamam." dedi. (12)

وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنَثْ ۗ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا ۚ نِّعْمَ الْعَبْدُ ۖ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٤٤﴾

44- Biz Eyyub'a: "Eline bir demet alıp onunla vur, yeminini bozma." demiştik. Gerçekten biz onu sabırlı bulmuştuk. O, ne güzel kuldu. O, daima Allaha yönelirdi.

Ey Eyyub, sen, eline bir demet sap veya odun al da onunla hanımına vur ki yeminin yerine gelsin. Şüphesiz ki biz Eyyub'u sabırlı bulduk. O, ne güzel bir kuldu. O, her zaman rabbine yönelirdi.

12- Buhari, K.el-Ğusl, bab: 20, K.et-Tevhid, bab: 35, K.el-Enbiya, bab: 20, Nesai, K.el-Ğusl, bab: 7.

*Allah tealanın, Eyyub (a.s.)a eline bir demet alıp hanımına vurmasını emretmesinin sebebi hakkında bazı rivayetler vardır. Bunlarda özetle şöyle denmektedir. "Eyyub (a.s.) hasta iken hanımı bir meseleden dolayı onu kızdırmış bunun üzerine o da hanımına yüz değnek vuracağına dair yemin etmiştir. Eyyub (a.s.) hastalığından iyileşince, Allah teala, Eyyub'a hizmet eden ve ona karşı şefkatli ve merhametli davranan hanımının bu şekilde cezalandırılmasını hafifletmiş ve Eyyub'a, eline yüz sopa alarak ona bir defa vurmasını ve böylece yeminini yerine getirmiş olmacağını emretmiştir.

وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ ﴿٤٥﴾

45- Ey Muhammed, kuvvetli bir basiret sahibi olan kullarımız İbrahim'i, İshak'ı ve Yakub'u hatırla.

Ey Muhammed, sen, peygamber olan kullarım, İbrahim, İsak ve Yakub'u an. Onlar Allaha itaatte güçlü ve kuvvetli ve hakkı görmekte basiretli kişilerdi.

إِنَّا أَخْلَصْنَٰهُم بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ﴿٤٦﴾

46- Biz onlara, âhiret yurdunu hatırlama özelliği verdik.

*Bu âyet-i kerime, farklı şekillerde izah edilmiştir. İzahlardan biri, mealde verildiği şekildedir. Bu izah tarzı Mücahid'e aittir. Yani, Allah bu peygamberleri sadece âhiret için amel eden ve onu düşünen insanlar olarak yaratmıştır.

Katade ise şöyle izah etmiştir: "Şüphesiz ki biz, İbrahim, İshak ve Yakub'a, insanlara, Allahı ve âiret gününü hatırlatma özelliği verdik.

İbn-i Zeyd ise şöyle izah etmiştir: "Şüphesiz ki biz, İbrahim, İshak ve Yakub'a, âhiret yurdu olan cennetteki en üstün olan şeyleri tahsis ettik.

وَإِنَّهُمْ عِندَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ ﴿٤٧﴾

47- Şüphesiz onlar, nezdimizde seçkin ve hayırlı kimselerdendir.

Şüphesiz ki İbrahim, İshak ve Yakup, bizim nezdimizde, âhireti anmak için seçtiğimiz, kendilerine peygamberlik verdiğimiz ve itaatımız için seçtiğimiz kullardır.

وَاذْكُرْ إِسْمَٰعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ ۖ وَكُلٌّ مِّنَ الْأَخْيَارِ ﴿٤٨﴾

48- Ey Muhammed, İsmail'i, Elyesa'ı ve Zülkifl'i hatırla. Hepsi de seçkin kimselerdendi.

Ey Muhammed, sen İsmail'i, Elyesa'ı ve Zülkifl'i ve onların, Allaha itaat yolunda çektikleri çileleri hatırla. Onlarla teselli bul ve onların yolunu tut. Bunların hepsi de Allah tarafından seçilmiş kişilerdi.

هَٰذَا ذِكْرٌ ۚ وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٤٩﴾
جَنَّاتِ عَدْنٍ مُّفَتَّحَةً لَّهُمُ الْأَبْوَابُ ﴿٥٠﴾
مُتَّكِئِينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾
وَعِندَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ أَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾
هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٣﴾
إِنَّ هَٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِن نَّفَادٍ ﴿٥٤﴾

49- İşte bu bir zikirdir. Şüphesiz, Allahtan korkanlar için güzel bir âkıbet vardır.

50- Bu da, kapıları kendilerine tamamen açılmış Adn cennetleridir.

51- Orada koltuklara yaslanarak çeşitli meyveler ve içecekler isterler.

52- Yanlarında, gözlerini kocalarından başka kimseye çevirmeyen yaşıt huriler vardır.

53- İşte bunlar hesap gününde size vaadolunanlardır.

54- Şüphesiz bu, bizim bitip tükenmeyen rızkımızdır.

Ey Muhammed, sana indirmiş olduğumuz bu Kur'an, senin ve kavmin için bir zikirdir. Biz onu sana ve kavmine hatırlattık ki emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınarak ondan korkanlar için dönecekleri güzel bir yer vardır. O da kapıları kendileri için açık tutulan Adn cennetleridir. Onlar o cennetlerde tahtlara yaslanacaklar ve orada birçok cennet meyvelerini ve içeceklerini talep edeceklerdir. Ayrıca onların yanında, gözlerini kocalarından ayırmayan aynı yaşta olan huriler vardır. Ey müminler, işte sizin için âhiret gününde vaadedilen nimetler bunlardır. Bizim, takva sahiplerine verdiğimiz bu nimet ve lezzetler, bitmek tükenmek bilmeyen rızıklardır.

هَٰذَا ۚ وَإِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَآبٍ ﴿٥٥﴾
جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا ۖ فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾
هَٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿٥٧﴾
وَآخَرُ مِن شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ ﴿٥٨﴾

55- Bu böyle. Şüphesiz haddi aşan azgınlar için de kötü bir âkıbet vardır.

56- O da cehennemdir. Onlar oraya girecekledir. Ne kötü döşektiro.

57- İşte kaynar su ve irin. Tatsınlar onu.

58- Buna benzer daha başka çeşit çeşit azaplar.

Eve, cennetlikler için bu mükafaatlar vardır. Rablerine karşı gelen ve emirlerine isyan eden azgınlara gelince, bunlar için de kötü bir âkibet vardır. Bunların âhirette varacakları kötü âkibet, cehennemdir. Onlar onun içine gireceklerdir. Cehennem azgınlar için ne kötü bir döşektir. Orada onlara denilecektir ki: "İşte kaynar sular, kan ve irinler. Siz bunları tadın. Bunların dışında bunlara benzeyen daha kat kat azaplar vardır.

*Burada zikredilen "Kaynar sular"dan maksat, sıcaklığın son derecesine

ulaşmış sulardır. "İrin" diye tercüme edilen "Gassak" kelimesinden maksat ise, Katade'yi göre, cehemnemliklerin vücutlarından akan kan ve irindir. Süddî'ye göre, gözlerinden akan yaşlardır. İbn-i Zeyd'e göre cehennemliklerin vücutlarından ateşte eriyip giden parçalardır. Bu parçalar bir havuzda toplanır cehennemliklere içecek olarak sunulur. Kâ'b'a göre ise "Ğassak" yılan ve akrep gibi zehirli hayvanların zehirlerinin toplanarak pınar şeklinde akan bir gözedir. Cehennemlikler getirilip onun içine bir defa sokulup çıkarıldıklarında derileri ve etleri dökülür. Kemikleri ortaya çıkar, derileri topuklarına dolaşır. Etleri elbise parçaları gibi arkalarından sürüklenir.

Mücahid ve Dehhak'a göre ise: "Ğassak" tahammül edilemeyecek derecede soğuk olan bir içecektir.

Abdullah b. Abbas'a göre ise "Ğassak" pis kokan bir içecektir.

Ebu Said el-Hudrî "Ğassak" hakkında, Resulullah (s.a.v.) efendimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

وَبِهَذَا الإِسْنَادِ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: لَوْ أَنَّ دَلْواً مِنْ غَسَّاقٍ يُهْرَاقُ فِي الدُّنْيَا لأَنْتَنَ أَهْلُ الدُّنْيَا

"Şayet Ğassak'tan dünyaya bir kova dökülecek olsa dünya halkı mutlaka kokar." (13)

Taberi "Ğassak"ın, bu görüşlerden, cehennemliklerden akan irin olduğunu söyleyen görüşü tercih etmiştir.

Âyette geçen "Çeşit çeşit azap"tan maksat ise Abdullah b. Mes'ud'a göre "Dondurucu soğuk", Hasan-ı Basrî'ye göre ise "Dünyada benzeri olmayan azaplar"dır. Diğer âlimlere göre bu azaplar, vücudun gözeneklerinden işleyen güçlü ateş azabı, zakkum, uçurumlara yuvarlanma, tepelere tırmanma gibi azaplardır.

هَٰذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَّعَكُمْ ۖ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ ۚ إِنَّهُمْ صَالُو النَّارِ ﴿٥٩﴾

قَالُوا بَلْ أَنتُمْ ۖ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ ۚ أَنتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا ۖ فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٦٠﴾

13- Tirmizî, K.el-Cehennem, bab: 4, Hadis no: 2584 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.3, S.28

59- Kâfirlere: "İşte şu gurup da sizinle cehenneme atılacaktır." denir. Onlar da: "Onlara merhaba yok. Çünkü onlar da cehenneme gireceklerdir." derler.

60- Bunun üzerine (Dünyada onlara uyan guruplar da) "Asıl size merhaba yok. Bu cehennemi bize siz hazırladınız. Ne kötü yermiş" derler.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, cehennemliklerin birbirleriyle kavga ettiklerini ve birbirlerinden rahatsız olduklarını beyan etmektedir. Cehennemlikler hiçbir zaman huzur içinde olamayacaklar , birbirleriyle çekişecekler, birbirlerini yalanlayacaklar, birbirlerine lanet okuyacaklardır. Bu hususlar başka âyetlerde de izah edilmektedir. "Allah, kıyamet gününde onlara der ki: "Sizden önce geçmiş cin ve insan ümmetleriyle beraber cehennem ateşine girin." Cehenneme giren her ümmet, kendi din kardeşine lanet eder. Nihayet hepsi oraya toplandığında, sonrakiler öncekiler hakkında derler ki: "Rabbimiz, işte şunlar bizi doğru yoldan saptırdı. Onlara cehennem ateşinden iki kat azap ver." Allah der ki: "Herkesin azabı kat kattır. Fakat siz bilemezsiniz."(14)

قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هَٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ﴿٦١﴾

61- Ey rabbimiz, bunu bize kim hazırladıysa onun cehennem ateşindeki azabını kat kat artır." derler.

Dünyada iken azgınlara tbi olan ve o azgınlar cehenneme girdikten sonra onların gidecekleri yerlere zorla atılan yandaşları, Allaha yalvararak şöyle diyeceklerdir: "Ey rabbimiz, dünyada iken bizi buna sürükleyen amellere kim sevkettiyse sen onun ateşteki azabını kat kat yap.

وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَىٰ رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ ﴿٦٢﴾

أَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْأَبْصَارُ ﴿٦٣﴾

14- A'raf Suresi, âyet: 38

إِنَّ ذَٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ ﴿٦٤﴾

62- O azgınlar (müminleri kasdederek) Ne oluyor bize? Dünyada kötü saydığımız adamları burada göremiyoruz.

63- Dünyadayken biz onlarla alay ederdik. Yoksa onlar, gözümüzden mi kaçtılar?

64- İşte cehennem halkının birbiriyle münakaşa etmesi, şüphe götürmez bir gerçektir.

Dünyada iken dini kabul etmeyip zorbalık yapan azgın kafirler cehenneme girdiklerinde, dünyadayken kendileriyle alay ettikleri ve hakir gördükleri müminleri orada göremeyecekler ve kendi kendilerine şöyle diyeceklerdir: "Ne oluyor bize ki, dünyadayken kötü saydığımız insanları burada yanımızda göremiyoruz. Halbuki biz dünyadayken onlarla alay ediyorduk. Yoksa onlar da cehenneme girdiler de gözden kayboldukları için mi onları göremiyoruz?

*Görüldüğü gibi cehennemlikler birbirleriyle tartışacaklar ve huzursuz olacaklardır.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنذِرٌ ۖ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾

رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾

65-66- Ey Muhammed, sen şöyle de: "Ben ancak bir uyarıcıyım. Bir de herşeye galip olan Allahtan başka ilah yoktur. O, göklerin, yerin ve aralarındakilerin rabbidir. O, herşeye galiptir, çok affedendir.

Ey Muhammed, de ki: "Ey Kureyş topluluğu, ben sadece sizi, gelecekteki ilahi azapla uyaran birisiyim. İnkarınıza devam ettiğiniz takdirde bu azabın gelip sizi kuşatacağını biliyorum. O halde bu azaptan kaçının. Azap gelmeden evvel yaptıklarınızdan vazgeçin. Alahtan başka kendisine kulluk edilecek ve boyun eğilecek hiçbir ilah yoktur. O, birdir ve kahredicidir. Göklerin ve yerin ve ikisinin arasında bulunanların sahibi ve sevk ve idare edenidir. O, herşeye galiptir, çokça bağışlayandır.

قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيمٌ ﴿٦٧﴾

أَنتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿٦٨﴾

مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الْأَعْلَىٰ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾

إِن يُوحَىٰ إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٧٠﴾

67- Ey Muhammed, sen şöyle de: "O, çok büyük haberdir."

68- Siz ise ondan yüzçeviriyorsunuz.

69- Yüce varlıklar birbirleriyle münakaşa ederken benim onlar hakkında hiçbir bilgim yoktur.

70- Bana ancak benim apaçık bir uyarıcı olduğum vahyolunuyor.

Ey Muhammed, kavminden,senin peygamber olduğunu ve senin getirdiğin şeylerin yalan olduğunu söyleyen müşriklere de ki: "Bu Kur'an büyük bir haberdir. Fakat sizler ondan yüz çeviriyorsunuz ve onunla amel etmiyorsunuz. Onun delillerini düşünüp öğüt almıyorsunuz. Ey Muhammed, yine kavminin müşriklerine de ki: "Bana vahiy gönderilmeden önce yüce varlıklar olan meleklerin, Âdem'in yeryüzüne halife olarak gönderilmesindeki tartışmalarına dair hiçbir bildiğim yoktu. Bunları rabbim bana vahiyle bildirdi. Benim size bunları bildirmem, Kur'anın Allah tarafından gönderilmiş olduğuna dair apaçık bir delildir. Çünkü sizler de Kur'an inmeden önce, benim bu hususlarda herhangi bir bilgimin olmadığını çok iyi biliyordunuz.

*Bu izahtan da anlaşıldığı gibi âyette zikredilen "Yüce varlıklar"dan maksat, meleklerdir. Onların tartışma konuları, Hz. Âdem'in nefis sahibi bir beşer olarak yeryüzüne halife olarak gönderilmesidir. Bu husus başka bir âyet-i kerimede şöyle ifade edilmektedir. "Bir zaman rabbin meleklere: "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım." demişti. Melekler de: "Orada bozgunculuk yapacak ve kan dökecek birisini mi yaratacaksın? Halbuki biz seni överek tesbih ediyoruz ve tenzih ediyoruz." dediler. Allah da onlara: "Şüphesiz ki ben, sizin bilmediklerinizi bilirim." dedi." (15)

15- Bakara Suresi, âyet: 30.

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّي خَٰلِقٌۢ بَشَرًا مِّن طِينٍ ﴿٧١﴾

فَإِذَا سَوَّيْتُهُۥ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا۟ لَهُۥ سَٰجِدِينَ ﴿٧٢﴾

فَسَجَدَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾

إِلَّآ إِبْلِيسَ ٱسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٧٤﴾

71-72- Hani bir zaman rabbin meleklere: "Ben, balçıktan bir insan yaratacağım. Şeklini tamamlayıp ruhumdan üflediğim zaman hemen ona secde edin." demişti.

73- Bunun üzerine bütün melekler birlikte secde etmişlerdi.

74- Yalnız İblis secde etmedi. Kibirlenip kâfirlerden oldu.

Meleklerin Âdem hakkında tartışmaları şu zaman olmuştu. Rabbin meleklere: "Ben, balçıktan bir insan yaratacağım." demişti. Ben onu tam düzgünhale koyup ve ona ruhumdan üflediğim zaman hepiniz ona secdeye kapanın." demişti. Bunun üzerine, göklerde ve yerde bulunan bütün melekler Âdem'e saygı secdesinde bulunmuşlardı. İblis hariç. O büyüklenerek ve inkarcılardan olarak Âdem'e secde etmedi.

*Âyet-i kerimede, Allah tealanın, Âdem'e ruhundan üflediği zikredilmektedir. Dehhak burada zikredilen Ruh'dan maksadın, Allahın kudreti olduğunu zikretmiştir. Allah teala Âdem'e hareket etme kudretini verince o da hemen hareket etmeye başlamıştır.

قَالَ يَٰٓإِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَن تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَىَّ ۖ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ ٱلْعَالِينَ ﴿٧٥﴾

75- Allah şöyle dedi: "Ey İblis, bizzat vasıtasız olarak yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan nedir? Kibirlendin mi? Yoksa şımaranlardan mı oldun?

İblis, Allahın emrine karşı gelip Âdem'e secde etmeyince Allah ona: "Bizzat benim yarattığım Âdem'e secde etmekten seni alıkoyan nedir? Sen, büyüklük mü tasladın? Yoksa sen, kendini yükseklerde gören ve şımaranlardan mı oldun? diye sordu.

قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ ﴿٧٦﴾

76- İblis: "Ben ondan daha hayırlıyım. Beni ateşten yarattın. Onu ise balçıktan yarattın." dedi.

İblis şu cevabı verdi: "Ben, senin secde etmemi emrettiğin Âdem'e secde etmedim. Zira sen beni ateşten yarattın, Âdem'i ise balçıktan yarattın. Ateş balçıktan daha üstündür. Zira ateş balçığı pişirir, yer ve bitirir."

*Allah teala bu âyetlerde Hz. Âdem ile İblisin kıssasını anlatarak, Hz. Muhammed (s.a.v.)e karşı kibirlenenleri kınamakta ve onların da İblisin durumuna düştüklerini beyan etmektedir.

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٧٧﴾
وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٧٨﴾

77-78- Allah şöyle dedi: "O halde hemen oradan çık. Artık sen, rahmetimden kovuldun. Kıyamet gününe kadar benim lanetim senin üzerinedir."

Allaha karşı itiraza kalkışan İblise Allah şöyle dedi: "Artık sen cennetten çık. Şüphesiz ki sen, kovulan birisin. Kıyamet gününe kadar benim lanetim senin üzerine olsun."

قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾

79- İblis: "Ey rabbim, insanların tekrar dirilecekleri güne kadar bana mühlet ver." dedi.

İblis ise: "Ey rabbim, insanların diriltilip kabirlerinden çıkarılacakları ve yaptıklarından hesaba çekilecekleri güne kadar bana mühlet ver de ben de yapacağımı yapayım." dedi.

قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ ﴿٨٠﴾
إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾

80-81- Allah da: "Sen, vakti belli olan bir güne kadar mühlet verilenlerdensin." dedi.

Allah da: "Ey İblis, sen, tayin edilen bir vakte kadar kendisine mühlet verilenlerdensin." dedi.

قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٢﴾
إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٨٣﴾

82-83- İblis: "İzzet ve şerefine yemin olsun ki, onlardan ihlaslı kulların hariç, bütün insanları yoldan çıkaracağım." dedi.

İbliş ise: "Ey rabbim, senin izzet ve şerefin hakkı için ben onların tümünü doğru yoldan saptıracağım. Ancak senin, sana kulluk etmeye muvaffak kıldığın kulların hariç. Bana onların üzerinde bir nüfuz vermedin. Benim onları saptırmaya ve onlara vesvese vermeye gücüm yetmez.

قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ ﴿٨٤﴾

لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكَ وَمِمَّن تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾

84-85- Allah şöyle dedi: "Ben, hakkım, hakkı söylerim. Yemin olsun ki ben cehennemi seninle ve onlardan bütün sana uyanlarla dolduracağım."

*Allah teala bu âyetlerde, şeytanı ve şeytana uyanları cehenneme koyacağını ve cehennemi bunlarla dolduracağını beyan etmektedir.

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾

وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾

86- Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Ben sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Ben, özenerek kendiliğinden birşey yapan kimselerden değilim.

87- Bu Kur'an, sadece âlemlere bir öğüttür.

88- Onun haberlerinin doğru olduğunu bir müddet sonra mutlaka öğreneceksiniz.

Ey Muhammed: "Aramızda vahiy buna mı indirilmiş?" diyerek seninle alay eden kavminin müşriklerine de ki: "Bana inen bu Kur'andan dolayı ben sizden herhangi bir maddi menfaat beklemiyorum ve ben, zorla birşeyler ortaya koymaya çalışanlardan da değilim. Bu Kur'an ancak bütün âlemler için bir öğüt ve bir hatırlatandır. Allah bununla insanlara ve cinlere, kendisine iman edenleri kurtarıp kâfirleri helak edeceğini bildirmektedir. Ey Allaha ortak koşan müşrikler, bu Kur'anın verdiği haberlerin gerçek olduğunu belli bir süre sonra mutlaka bilmiş olacaksınız.

*Âyette zikredilen "Belli bir süre"den maksat, "Ölüm"dür. Kişi ölünce Kur'anın verdiği haberlerin gerçek olduğunu idrak edecektir.

İbn-i Zeyd'e göre buradaki "Belli bir zaman"dan maksat, kıyamettir. Kıyamet kopunca insanlar Kur'anın bildirdiği vaad ve tehditlerin gerçek olduğunu anlayacaklardır.

Süddî buradaki "Belli bir zaman"ı, Bedir savaşıyla yorumlamıştır. Bu izaha göre müşrikler, Bedir savaşından sonra Kur'anın bildirdiği haberlerin gerçek olduğunu anlamışlardır.

Taberi buradaki belli bir zamanın, herhangi bir zamanla tahsis edilmeyip genel bırakılmasının, Kur'anın ruhuna daha uygunluğunu söylemiş ve insanların, Kur'anın haberlerinin gerçek olduğunu, kişiden kişiye değişen belli zamanlarda anladıklarını beyan etmiştir. Şöyle ki, bir kısım insanlar, Kur'anın verdiği haberlerin gerçek olduğunu Bedir savaşından sonra anlamış diğer bir kısımları ise ölümlerinden sonra anlayacaklardır. Başka bir gurup ise kıyamet koptuktan sonra anlamış diğer bir kısımları ise ölümlerinden sonra anlayacaklardır. Başka bir gurup ise kıyamet koptuktan sonra anlayacaklardır.

ZÜMER SURESİ

Zümer Suresi yetmiş beş âyettir. 52, 53 ve 54. âyetleri Medine'de diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu Sure-i Celile, Kur'anın, Allah tarafından hak olarak indirildiğini beyan ederek başlıyor.

Allah tealanın, gökleri ve yeri yerli yerince yarattığı, gece ile gündüzün birbirlerini bürüdükleri beyan ediliyor. İnsan olarak Hz. Âdem'in yaratılışı, ondan da eşinin var edilişi ve onlardan türeyip çoğalan insanoğlunun yaratılışlarındaki merhaleler beyan ediliyor. İnsanın başına bir dert gelince hemen rabbine yönelip yalvardığı, kendisine bir nimet verilince de daha önceki durumunu unutup Allaha eşler koşmaya başladığı ifade ediliyor.

Sure-i celilede bundan sonra Resulullaha hitaben buyuruluyor ki: "Ey Muhammed, de ki: "Ben, dini sadece Allaha tahsis ederek ona ibadet etmekle ve müslümanların ilki olmakla emrolundum. Ben, rabbime karşı gelirsem şüphesiz büyük bir günün azabından korkarım." (1)

Gerçekten zarara uğrayanların kıyamet gününde hüsrana uğrayanlar oldukları, onlara üstlerinden ve altlarından ateşler verileceği, Allaha yönelenlere ise müjdelerin bulunduğu haber veriliyor.

Allahın, gökten su indirip onu yer altındaki kaynaklara kattığı, o sularla çeşitli renklerde bitkiler bitirdiği beyan ediliyor ve bütün bunlardan akıl sahiplerinin ibret alacağı açıklanıyor.

Allah tealanın, Kur'anı, insanların ondan öğüt almaları için indirdiği ve Kur'anın, insanlara doğruyu ve yanlışı beyan ettiği bildiriliyor.

Doğruyu tasdik eten takva sahipleri için rableri katında diledikleri herşeyin bulunduğu, Allahın onları bağışlayacağı ve onları, işlediklerinin en güzeliyle mükafaatlandıracağı haber veriliyor.

1- Zümer Suresi, âyet: 11, 12, 13.

Sure-i celilede bundan sonra, insanın uykudaki hali ölüm haline benzetiliyor. Uyuduktan sonra eceli gelenlerin ruhlarının bedene iade edilmeyerek öldükleri, eceli gelmeyenlerin ise uyanarak tekrar yaşamaya devam ettikleri ifade ediliyor.

Allah teala, biz kullarından, kendisinden ümit kesmememizi istiyor ve Resulullaha hitaben buyuruyor ki: "Ey Muhammed, kullarıma şöyle dediğimi söyle: "Ey, kendi aleyhine haddi aşan kullarım, Allahın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz ki Allah, bütün günahları bağışlar. Muhakkak ki o, çok affeden ve çok merhamet edendir." (2)

Sure-i celilede bundan sonra kıyametin kopmasına işaret edilerek, kıyamet için Sur'a birinci defa üfürüldüğünde insanların, kabirlerinden doğrularak bakışacakları haber veriliyor ve kâfirlerin bölük bölük cehenneme, rablerinden korkan müminlerin ise bölük bölük cennete sevkedilecekleri beyan ediliyor ve sure-i celile, âhiretin ahvalinden haber veren: "Meleklerin, arşın etrafını çepeçevre kuşatarak rablerini hamd ile tesbih ettiklerini görürsün. Artık varlıkların arasında adaletle hükmedilir" Âlemlerin rabbi olan Allaha hamdolsun." denilir." (3) âyetiyle sona eriyor.

2- Zümer Suresi, âyet: 53
3- Zümer Suresi, âyet: 75.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾

إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّينَ ﴿٢﴾

أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ ۚ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ ۚ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾

1- Bu kitabın indirilmesi, herşeye galip, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah tarafındandır.

2- Şüphesiz biz sana bu Kur'anı hak olarak indirdik. O halde dini sadece Alaha tahsis ederek ona ibadet et.

3- İyi bilinmelidir ki, hâlis din Allahındır. Allahı bırakıp ondan başka dost edinenler: "Biz onlara ancak, bizi Allaha yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz." derler. Muhakkak ki Allah, aralarında ihtilaf ettikleri hususlarda hükmedecektir. Şüphesiz ki Allah, yalancı ve kâfir olan bir kimseyi hidayete erdirmez.

Ey Muhammed, bu kitabın sana indirilmesi, düşmanlarını cezalandırmaya gücü yeten ve yaratıklarının sevk ve idaresinde hikmet sahibi olan Allah tarafındandır. Bu hususta hiçbir şüphen bulunmasın.

Ey Muhammed, biz bu Kur'anı sana, hak ve adaleti emreden bir kitap olarak indirdik. Bu hak ve adaletten biri de, dinin sadece Allaha ait olduğuna iman ederek ona kulluk etmendir. O halde sadece Allaha kulluk et. Dinin ona ait olduğunu ortaya koy. İbadetinde ona herhangi bir şeyi ortak koşma.

İyi bilinmelidir ki ibadet ve itaat sadece Allahadır. Onun hiçbir ortağı

yoktur. Böyle bir iddiada bulunmak ta kimseye yaraşmaz. Zira Allahın dışındaki bütün varlıklar onun mülküdür. Kendilerinin gerçek mâlikleri olan Allaha itaattan başka bir yolları yoktur. Allahı bırakıp da başka şeyleri dostlar edinip onlara tapanlara gelince, onlar ilahları için şöyle derler: "Biz bunlara, bizi sadèce Allaha yaklaştırmaları ve Allah katında bize şefaatçi olmaları için tapıyoruz." Şüphesiz ki Allah, dünyada iken Allahtan başkasını dostlar edinen bu hizipler arasında, dünyada iken kime kulluk edeceği hususundaki ihtilafları hakkında kıyamet günü hükmünü verecektir. Sadece Allaha ibadet edenleri cennete gönderecek, onların dışındakileri ise cehenneme sevkedecektir. Şüphesiz ki Allah, kendisine karşı yalan uyduran ve "Allah çocuk edindi." şeklinde iftirada bulunan ve Allahın rahmetine karşı nankörlük edeni, onun rablığını inkar edeni, hakka ve islam dinine ve Allahı birlemeye muvaffak kılmaz.

*Âyette zikredilen: "Biz sana bu Kur'anı hak olarak indirdik." ifadesinden maksat, "Biz sana Kur'anı indirdik. O, hakkı ve adaleti emreder." demektir. "Dini sadece Allaha tahsis ederek ona ibadet et." ifadesinden maksat ise, "İbadeti sadece Allaha yap, ilahlığın sadece ona ait olduğunu bil ve yaptığın ibadetten herhangi bir şeyi ona ortak koşma." demektir.

"İyi bilinmelidir ki halis din Allahındır." ifadesi ise "İbadet ve itaat sadece Allahadır, onun hiçbir ortağı yoktur." manasınadır.

Âyet-i kerimede yine müşriklerin: "Biz, putlara ancak bizi Allaha yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz." dedikleri beyan edilmektedir. Mücahid diyor ki "Kureyş müşriklerinin, putları için söyledikleri bu sözlerini, onlardan önceki müşrikler, meleklere, Meryemoğlu İsa'ya ve Hz. Üzeyir'e söylemişlerdi."

Görülüyor ki müşrikler Allahın varlığını inkar etmeyip onun rızasına tam olarak erişmek için birtakım araçlara tapmaktadırlar. Müminlerin bu tür davranışlardan uzak olmaları ve Allahın birliğine gölge düşürecek davranışlardan uzak olmaları ve Allahın birliği inancına ters düşürecek her türlü iş ve sözden kaçınmaları gerekmektedir.

لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ سُبْحَانَهُ ۖ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ
الْقَهَّارُ ﴿٤﴾

4- Eğer Allah, çocuk edinmek isteseydi yarattıklarından dilediğini seçerdi. O, (kendisine layık olmayan şeylerden) münezzehtir. O, bir ve herşeye galip olan Allahtır.

Eğer Allah çocuk edinmek isteseydi, müşriklerin zannetikleri gibi melekleri kızlar edinmek veya Hıristiyanların zannettikleri gibi İsa'yı oğul edinmek gibi belli şahısları evlat edinme ihtiyacını hissetmezdi. Yaratıklarından dilediği şeyi seçip evlat edinirdi. Halbuki Allah böyle birşeyden münezzehtir. O, birdir ondan başka ilah yoktur. O, bütün yaratıklarını kahredecek güce sahiptir. Her şey ona boyun eğmektedir ve onun gazabı karşısında korku içindedir.

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ يُكَوِّرُ الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ
عَلَى الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِي لِاَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ اَلَا هُوَ
الْعَزِيْزُ الْغَفَّارُ ۝٥

5- O, gökleri ve yeri yerli yerince yarattı. O, gece ile gündüzü sarıyor. O, güneşi ve ayı emrine âmâde kıldı. Onların her biri belli bir zamana kadar hareket eder. İyi bilinmelidir ki Allah, herşeye galiptir ve çok affedendir.

Allah, gökleri ve yeri yerli yerince yaratmıştır. Gece ile gündüzü sarmaktadır, gündüz ile de geceyi sarmaktadır. Bunlardan biri gelince diğeri örtülmektedir. Allah, güneşi ve ayı da kullarının hizmetine tahsis etmiştir. Güneş ve aydan her biri belli bir vadeye kadar dönmeye devam edeceklerdir. İyi bilinmelidir ki bütün bunları yapan Allah, herşeye galiptir, kendisine karşı gelenleri şiddetle cezalandırır. Hata ve günahlarından vazgeçenler için ise çokça affedendir.

خَلَقَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِّنَ الْاَنْعَامِ ثَمٰنِيَةَ
اَزْوَاجٍ ۚ يَخْلُقُكُمْ فِيْ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ خَلْقًا مِّنْۢ بَعْدِ خَلْقٍ فِيْ ظُلُمٰتٍ ثَلٰثٍ ۚ ذٰلِكُمُ

اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾

6- (Ey insanlar) Allah sizi bir tek kişiden yarattı. Sonra ondan da eşini varetti. Allah, sizin için, hayvanlardan sekiz çift indirdi. O, sizi annelerinizin karnında bir merhaleden bir merhaleye geçirerek üç karanlık içinde yaratır. İşte bunu yapan, rabbiniz olan Allahtır. Mülk ancak onundur. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. O halde nasıl çeviriliyorsunuz?

*Âyet-i kerimede zikredilen "Bir tek kişi"den maksat, Hz. Âdem, "Ondan meydana getirilen eşinden maksat ise Hz. Havva'dır. Katade, Hz. Havva'nın Hz. Âdemin kaburgasından yaratıldığını söylemiştir. Allah insanları Hz. Âdem ve Hz. Havva'dan meydana getirmiştir.

Âyette "Allah sizin için hayvanlardan sekiz çift indirdi." buyurulmaktadır. Bu sekiz çift hayvan deve, sığır, koyun ve keçidir. Nitekim şu âyette de bu husus açıkça belirtilmektedir: "Sekiz çifti yaratan da O'dur. İkisi koyun ikisi keçidir. Ey Muhammed de ki: "Allah o çiftlerden iki erkeği mi yoksa iki dişiyi mi yahut o her iki dişinin karnındakileri mi haram kılmıştır? Eğer doğru iseniz bilgiye dayanarak bana haber verin." "Geriye kalanın ikisi deve ikisi de sığırdır. De ki: "Allah bu çiftlerden iki erkeği mi yoksa iki dişiyi mi yahut o dişelirin karnındakileri mi haram kılmıştır? Yoksa Allah bunu size emrederken huzurunda mı bulunuyordunuz? "Hiçbir bilgiye dayanmadan, insanları saptırmak için Allaha karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki Allah, zalim kavmi hidayete erdirmez." (4)

Bu hayvanların indirilmesinden maksat ise bunların cennetten gönderilmeleri veya bunların yaşamasına sebep olan otları bitiren yağmurun gökten indirilmesidir. Yahut da burada geçen "indirildi." kelimesi "Yarattı." veya "Takdir etti." anlamına gelmektedir. Hayvanlardan özellikle bu türlerin zikredilmesi ise insanlara en çok bunların faydalı olmasındandır. Bu hayvanlar, sütleri, etleri, tüyleri, derileri, yünleri ve kendilerine binilmesi, yük taşımaları ve ziraat işlerinde kullanılmaları gibi birçok yönleriyle faydalı olan hayvanlardır.

Âyette zikredilen "Merahleden merhaleye geçirme"den maksat, insanın bir damla sudan, rahimin cidarına yapışan bir kan pıhtısı haline getirilmesi sonra birçoğunun ete dönüştürülmesi sonra kemiklerin meydana getirilerek onların et ile bürünmesi nihayet son şekli verilerek bambaşka bir yaratık haline getirilmesidir. Nitekim bu husus diğer âyetler de şöyle izah edilmektedir:

4- En'am Suresi, âyet: 143-144.

"Yemin olsun ki biz insanı süzülmüş özlü balçıktan yarattık." "Sonra onu 'nutfe' halinde müstahkem bir karargâh olan rahme yerleştirdik." "Sonra 'nutfe'yi kan pıhtısı haline getirdik. Kan pıhtısını bir çiğnem et yaptık. Bir çiğnem eti kemiklere çevirdik. Kemiklere de et giydirdik. Sonra da onu bambaşka bir varlık yaptık. Şekil verenlerin en güzeli olan Allah ne yücedir." (5)

Âyette zikredilen 'Üç karanlık'tan maksat ise, karın, rahim ve çocuk kesesidir.

Abdullah b. Abbas, İkrime, Mücahid, Katade, Süddî, ibn-i Zeyd ve Dehhak bu üç karanlığı bu şekilde izah etmişlerdir.

Âyet-i kerimenin son bölümünde: "İşte bunu yapan, rabbiniz olan Allahtır, mülk ancak onundur. Ondan başka ilah yoktur. O halde nasıl çeviriliyorsunuz?" buyurulmaktadır. Yani: "Ey insanlar, sizin rabbiniz işte bütün bunları yapan Allahtır. Kendisine herhangi bir menfaat ve zarar veremeyen, sizin için herhangi bir fayda sağlayıp sizden herhangi bir zararı gideremeyen âciz putlar değildir. "Dünya ve âhiretin mülkü ve onun egemenliği ancak Allaha aittir. Ondan başka ibadet edilmeye layık olan hiçbir ilah yoktur. O halde ey insanlar, nasıl oluyor da sıfatları bu olan rabbinize ibadet etmekten çeviriliyorsunuz? Herhangi bir menfaat ve zarar sağlayamayan putlara tapıyorsunuz?

إِن تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِن تَشْكُرُوا يَرْضَهُ
لَكُمْ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُم مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا
كُنتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾

7- Eğer inkar ederseniz., şüphesiz ki Allah, sizin hiçbir şeyinize muhtaç değildir. Fakat o, kullarının inkarına razı olmaz. Şayet verdiği nimetlere şükrederseniz sizden razı olur. Hiçbir günahkar kimse bir başkasının günahını yüklenmez. Sonunda dönüşünüz rabbinizedir. O, yaptıklarınızı size haber verecektir. Şüphesiz ki o, kalblerin özünü çok iyi bilendir.

5- Mü'minûn Suresi, âyet: 12-14

Ey kâfirler, eğer inkarınızda devam ederseniz, iyi bilin ki Alahın size hiçbir ihtiyacı yoktur. O, kendisine iman eden samimi kullarının kâfir olmalarına razı olmaz. Eğer siz de iman ederek inkarcılığınızdan vazgeçer, Allahın nimetlerine karşı ona şükrederseniz o sizden razı olur. Şunu da iyi bilin ki hiçbir günahkar başka bir günahkarın günahını yüklenmez ve hiçbir kimse başka birisinin günahından dolayı cezalandırılmaz. Sizler dünyada iken iyi veya kötü ameller işledikten sonra ölecek ve rabbinize döndürüleceksiniz. Ve o size, dünyada iken yapmış olduğunuz hayır ve şer amellerinizi bildirecektir. Şüphesiz ki o, göğüslerin özünü çok iyi bilendir. Sizin, içinizde sakladığınız şeyler ona asla gizli değildir. O halde ondan korkun ve onun emirlerine göre hareket edin.

وَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ
مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِن قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَندَادًا لِّيُضِلَّ عَن سَبِيلِهِ ۚ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ
قَلِيلًا ۖ إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾

8- İnsanın başına herhangi bir musibet geldiği zaman hemen rabbine yönelerek ona yalvarır. Sonra Allah ona, tarafından bir nimet verince de daha önce ondan istediğini unutuverir. Allahın yolundan saptırmak için ona eşler koşmaya başlar. Ey Muhammed sen ona, "İnkarınla biraz eğlene dur. Şüphesiz ki sen, cehennemliklerdensin." de.

İnsana, gerek vücudunda hastalık ve sakatlık gibi bir musibet gerekse yaşantısında kıtlık ve sıkıntı gibi bir felaket geldiğinde o, daha önce yaptığı günah ve inkardan vazgeçip rabbine yalvarmaya başlar. Musibet ve felaketleri kendisinden kaldırmasını ister. Sonra da Allah insana, tarafından bir lütufta bulunur, sıhhat ve bolluk gibi nimetleri ona verecek olursa bu defa da insan, daha önce Allaha yalvarmasını unutur, hatta daha da ileri giderek, Allahın yarattığı bazı şeyleri ona denk tutmaya kalkışır. Onlara itaat eder ve onlara tapar. Ey Muhammed, sen bu tür kafirlere de ki: "Allahı inkar ederek eceliniz gelinceye kadar bu dünyada az bir süre yaşayın, eceliniz gelince öleceksiniz ve şüphesiz ki siz, cehennemliklersiniz."

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ ۗ
قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۗ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو
الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾

9- (kâfir mi hayırlıdır?) Yoksa gecenin saatlerini, secde ederek, kıyamda durarak ibadetle geçiren, âhiretten korkup da rabbinin rahmetini uman mı? Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Hi ç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akıl sahipleri düşünür.

*Bu âyet-i kerimenin başı farklı kıraatlarla okunduğu için farklı şekillerde izah edilmiştir. Bu izahlardan biri, mealde verildiği gibidir.

Başka bir izah şekli de şöyledir: "Ey kâfir, sen cehennemliklerdensin. Gece saatlerinde secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden kişi cennetlik, sen ise cennetliklerdensin."

Başka bir izah şekli de şöyledir: "Gece saatlerinde secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden âhiret azabından korkan ve rabbinin rahmetini uman kimse, insanları Allahın yolundan saptırmak için ona ortak koşan kimse gibi olur mu?"

Âyet-i kerimede "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" buyurulmaktadır. Bunun izahı ise şöyledir: "Hiç, rablerine itaat ettikleri takdirde sevap kazanacaklarını ve ona karşı geldikleri takdirde günahkar olacaklarını bilenlerle hiçbirşey bilmeyen, yaptığı amellerden hayır ve şer ümit etmeyenler bir olur mu? Elbette ki bunlar bir değildir. Fakat bunu ancak akıl sahibi olanlar düşünüp anlarlar. Cahiler böyle bir farkı idrak edemezler.

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا
حَسَنَةٌ ۗ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ ۗ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ

حِسَابٍ ﴿١٠﴾

10- (Ey Muhammed, müminlere rabbinin şu emrini) tebliğ et: "Ey iman eden kullarım, rabbinizden korkun. Bu dünya hayatında iyilik yapanlar için (ahirette) iyilik vardır. Allahın toprağı geniştir. Şüphesiz sabredenlere mükafaatları hesapsız olarak ödenecektir.

*Âyet-i kerimede, bu dünyada iyilik yapanlara iyilik vaadedilmektedir. Bu iyiliğin sevabının âhirette verileceği kabul edildiği takdirde bu iyilikten maksat, cennettir. Dünyada verileceği kabul edildiği takdirde ise bundan maksat, dünyada iken insana verine sıhhat ve âfiyettir.

Âyet-i kerimede, Allahın arzının geniş olduğu zikredilmektedir. Bunun zikredilmesinden maksat ise, müşriklerin içinde yaşayan bir müslümanın, rabbine hakkıyla ibadet edemediği takdirde müşiklerin diyarını bırakıp rabbine rahatça ibadet edebileceği bir yere gitmesidir.

Âyet-i kerimenin sonunda, hesapsız sevaplara ancak zorluk ve çilelere karşı sabredenlerin erişebileceği bildirilmekte ve müminler sabırlı olmaya davet edilmektedir.

قُلْ إِنِّيٓ أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ ٱللَّهَ مُخْلِصًا لَّهُ ٱلدِّينَ ﴿١١﴾

وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾

قُلْ إِنِّيٓ أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣﴾

قُلِ ٱللَّهَ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَّهُ دِينِي ﴿١٤﴾

فَٱعْبُدُوا مَا شِئْتُم مِّن دُونِهِ ۗ قُلْ إِنَّ ٱلْخَٰسِرِينَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ أَلَا ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْخُسْرَانُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٥﴾

11- Ey Muhammed şöyle de: "Ben, dini sadece Allaha tahsis ederek ona ibadet etmekle emrolundum.

12- Müslümanların ilki olmakla emrolundum."

13- De ki: "Rabbime karşı gelirsem, şüphesiz büyük bir günün azabından korkarım."

14-15- De ki: "Ben dinimi Allaha tahsis ederek ona ibadet ediyorum. Siz de ondan başka dilediğinize tapın." De ki: "Gerçek zarara uğrayanlar, kıyamet günü kendilerini ve ailelerini hüsrana uğratanlardır." Dikkat edin, işte apaçık hüsran budur.

Ey Muhammed, kavminin müşriklerine de ki: "Allah bana, sadece kendisine itaat ederek ona kulluk etmemi, onun dışında sizin taptığınız putları reddetmemi emretti. Bana bunu emretti ki ben sizin aranızda ilk müslüman olan kişi olayım ve sadece Allaha kulluk edeyim. Ey Muhammed sen onlara de ki: "Şayet ben rabbimin, sadece kendisine kulluk etmem emrine karşı gelecek olursam ben, dehşeti büyük olan kıyamet gününün azabından korkarım. "Ey Muhammed, yine kavminin müşriklerine de ki: "Ben itaat ve ibadetimi sadece Allaha yaparak ona kulluk ediyorum. Sizler ise dilediğiniz put ve heykellere tapın. Yakında, Allahı bırakıp da başka şeylere tapmanın cezasının ne olduğunu bileceksiniz.

Ey Muhammed, yine onlara de ki: "Asıl helak olanlar, kendilerini aldatan ve kendileriyle birlikte ailelerini helak edenlerdir. Onların dünyada iken eş ve dostların, aile fertleri varken, kıyamette cehennem azabına girdikleri zaman aile fertlerinden hiçbiri onlarla beraber olmayacaktır. İşte apaçık hüsran budur.

لَهُمْ مِّن فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ النَّارِ وَمِن تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذَٰلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ
فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾

16- Onlar için üstlerinde gölgeleyen ateşler, altlarında gölgeleyen ateşler vardır. İşte Allah, kullarını bununla korkutur. Ey kullarım, benden korkun.

İşte bu hüsrana uğrayanların, kıyamet gününde cehennemde üzerlerinde bulut gibi ateşler altlarında da bulut gibi ateşler vardır. İşte Allah, siz kullarını bununla korkutur ki inkarınızdan vazgeçip imana yönelesiniz. Allahın emirlerini tutup yasaklarından kaçınasınız ve böylece azabından kurtulasınız.

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ ۚ فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾
الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ ۖ وَأُولَٰئِكَ
هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾

17-18- Tağuta kulluk etmekten uzaklaşıp Allaha yönelenlere, onlara müjde vardır. Ey Muhammed, sözü dinleyip de onun en güzeline uyan kullarımı müjdele. İşte Allahın hidayete erdirdiği kimseler onlardır. Akıl sahipleri de işte onlardır.

Allahtan başka tapılan herşeyden uzaklaşıp Allaha yönelen, onun birliğini ikrar edip şirkten arınan kimselere âhirette cennete gireceklerine dair müjde vardır. Ey Muhammed, sen konuşanların sözünü dinleyip en doğru ve en isabetlisine uyan kullarımı müjdele. İşte Allahın doğru yola kavuşturduğu ve hakkı bulmaya eriştirdiği kişiler bunlardır. Akl-ı silem sahibi olanlar da bunlardır.

*Zeyd b. Eslem bu iki âyetin, İslam gelmeden önce cahiliye döneminde "Lailahe İllallah" "Allahtan başka hiçbir ilah yoktur" diyen Zeyd b. Amr b. Nufeyl, Ebuzer el-Ğifârî ve Selman'ı Fârisî hakkında nâzil olduğunu söylemiştir.

أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ ۖ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾

19- Aleyhine azap vaadi gerçekleşen kimseyi mi, cehennemde olanı mı sen kurtaracaksın?

*Bu âyet-i kerime şu şekilde de izah edilmiştir: Ey Muhammed sen, hakkında azap vaadi gerçekleşen kimseyi mi hidayete erdirecek ve sen mi onu cehennem ateşinden kurtaracaksın? Sen buna güç yetirecek değilsin.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, insanları hidayete kavuşturacak olanın ancak kendisi olduğunu, Hz. Muhammed'in dahi insanları hidayete erdirmeye gücünün yetmeyeceğini beyan ediyor. Böylece Resulullahı, iman etmeyen inatçı kâfirler karşısında teselli etmiş oluyor.

لَٰكِنِ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِّن فَوْقِهَا غُرَفٌ مَّبْنِيَّةٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا
ٱلْأَنْهَٰرُ ۖ وَعْدَ ٱللَّهِ ۖ لَا يُخْلِفُ ٱللَّهُ ٱلْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾

20- Fakat rablerinden korkanlar için üst üste bina edilmiş, altlarından ırmaklar akan köşkler vardır. Bunu Allah vaadetmiştir. Allah vaadinden dönmez.

*Allah teala bu âyet-i kerimede ise takva sahibi olan kulları için, âhiret yurdunda nasıl mükafaatlar hazırladığını beyan ediyor ve bu mükafaatlardan birinin de en muhteşem bir şekilde yapılmış köşkler olduğunu bildiriyor.

Ebu Said el-Hudrî, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ اِنَّ اَهْلَ الْجَنَّةِ يَتَرَاءَيُونَ اَهْلَ الْغُرَفِ مِنْ فَوْقِهِمْ كَمَا يَتَرَاءَيُونَ الْكَوْكَبَ الدُّرِّيَّ الْغَابِرَ فِي الْأُفُقِ مِنَ الْمَشْرِقِ اَوِ الْمَغْرِبِ لِتَفَاضُلِ مَا بَيْنَهُمْ قَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ تِلْكَ مَنَازِلُ الْاَنْبِيَاءِ لَا يَبْلُغُهَا غَيْرُهُمْ قَالَ بَلَىٰ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ رِجَالٌ آمَنُوا بِاللّٰهِ وَصَدَّقُوا الْمُرْسَلِينَ

"Şüphesiz ki cennetlikler, cennetteki köşk sahiplerini, üst taraflarından, doğu veya batıda, ufukta batmakta olan aydınlatıcı yıldızları görür gibi görürler. Bu, onların aralarındaki üstünlüklerindendir." Sahabiler: "Ey Allahın Resulü bu zikrettiğin şey, kendilerinin dışında kimsenin erişemeyeceği peygamberlerin makamı mıdır?" deyince Resulullah: "Hayır, kimsenin erişemeyeceği bir makam değildir. Nefsim kudret elinde olan Allaha yemin olsun ki, onlar, Allaha iman eden ve peygamberleri tasdik eden kimselerdir." buyurmuştur. (6)

6- Buhari, K.el-Bed'ül-halk, bab: 8 / Müslim, K.el-Cenne, bab: 11, Hadis no: 2831.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا
مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي
ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾

21- Görmez misin? Allah gökten su indirip onu yer altındaki kaynaklara katar sonra onunla çeşitli renklerde bitkiler çıkarır. Sonra o bitkiler kurur. Sararıp solduklarını görürsün. Sonra da Allah onları çerçöp haline getirir. Şüphesiz ki bunda, akıl sahipleri için ibret vardır.

*Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir. Birinci izah şekli mealde verildiği gibidir. Buna göre gökten inen yağmurlar yer yuvarağının içinde bulunan su kaynaklarına katılmakta ve onları takviye etmektedir.

Diğer bir izah şekli ise şöyledir: Ey Muhammed, Allahın, gökten su indirerek onu yeryüzünde pınarlar haline getirdiğini görmez misin? Bu izaha göre yer yuvarlağının içinde bulunan su kaynakları aslında gökten inmiştir.

Abdullah b. Abbas, İkrime, Said b. Cübeyr ve Şa'bî bu görüştedirler. Taberi de âyeti bu görüşe göre izah etmiştir.

Âyet-i kerimenin devamında şöyle buyurulmaktadır: "Sonra Allah, gökten indirdiği bu yağmur aracılığıyla yeryüzünde buğday, arpa, ayçiçeği ve pirinç gibi değişik şekil ve renklerde mahsuller çıkarır. Sonra o mahsuller kurur. Sen onların sararıp solduğunu görürsün. Sonra Allah o mahsulleri çer çöp haline getirir. Şüphesiz ki Allahın böyle yapmasında, akıl sahipleri için öğüt ve ibret vardır. Bunları düşünür ve bunları yaratanın, başka her türlü şeyi de yaratmaya gücü yettiğini anlarlar.

أَفَمَن شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّن رَّبِّهِ ۚ فَوَيْلٌ لِّلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُم
مِّن ذِكْرِ اللَّهِ ۚ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٢﴾

22-Allahın, gönlünü islama açtığı ve rabbinden bir nur üzere olan kimse, kalbi katılaşmış olan kimse gibi midir? Kalbleri Allahın zikrine karşı katılaşanların vay haline. İşte onlar apaçık bir sapıklık içindedirler.

Hiç, Allahın, kalbini kendisini bilmeye, birliğini ikrar etmeye, rabbine boyun eğmeye, itaatini kabullenmeye açtığı ve rabbi tarafından apaçık bir nur üzere olan kimse ile Allahın, kalbini katılaştırdığı, kendisini anmaktan boş bıraktığı, hakkı işitmeye daralttığı, hidayete ve salih amel işlemeye muvaffak kılmadığı kimse gibi midir? Allahı anmaya karşı kalbleri katı olanların ve Allahın indirdiği Kur'andan yüzçevirenlerin vay haline. İşte Allahın zikrine karşı kalbleri katı olan bu insanlar apaçık bir sapıklık içindedirler. Düşünenler bunu bilirler.

*"Rabbi tarafından bir nur üzere olmak."tan maksat, Allah tarafından gönderilen kitaba iman etmek demektir. Gerçekten Kur'an, mümin kullar için, cehaletin karanlıklarını aydanlatan bir nurdur.

اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيْثِ كِتٰبًا مُّتَشَابِهًا مَّثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُوْدُ الَّذِيْنَ
يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِيْنُ جُلُوْدُهُمْ وَقُلُوْبُهُمْ اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِيْ
بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾

23- Allah, sözlerin en güzeli olan Kur'anı, âyetleri birbirine benzeyen, tekrar eden (karşılıklı hükümleri zikreden) bir kitap olarak indirmiştir. O Kur'andan, rablerinden korkanların derileri ürperir. Sonra, derileri ve kalbleri de Allahın zikrine karşı yumuşar. İşte bu Kur'an, Allahın bir hidayet rehberidir. Allah onunla dilediğini hidayete erdirir. Allah kimi de doğru yoldan saptırırsa, ona doğru yolu gösterecek kimse yoktur.

*Allah teala bu âyette Kur'an-ı Kerimi överek vasıflandırmakta ve onun âyetlerinin birbirine benzediğini ve tekrar ettiğini zikretmektedir. Âyetlerin birbirlerine benzemelerinden maksat, onların birbirleriyle çelişmemeleri, birbirlerini tasdik eter mahiyette olmaları ve birbirlerini tamamlayan bir bütünün parçaları halinde bulunmalarıdır." Âyetlerin tekrar edilmesi"ndan maksat ise farklı şekillerden izah edilmiştir.

Hasan-ı Basrî ve İkrime'ye göre Allah teala Kur'an-ı Kerimde haberleri, hükümleri ve delilleri tekrar tekrar zikretmiştir. Bu itibarla Kur'ana "Âyetleri

tekrar eden." sıfatı verilmiştir.

Süfyan b. Uyeyne'ye göre ise "Tekrar eden"den maksat, birbirine zıt kavramların yan yana zikredilmesidir. Kur'an-ı Kerimde bu tür âyetler pek çoktur.

Dehhak'a göre ise "Tekrar eden"den maksat, Kur'anın anlaşılması için tekrar tekrar okunması ve buna rağmen insanın onu okumaktan usanmamasıdır.

Allah teala âyet-i kerimenin devamında, müminlerin, Kur'an-ı kerime karşı nasıl saygılı olduklarını ve onu dinlerken nasıl içtenlikle dinlediklerini beyan ederek buyuruyor ki: "Rablerinden korkanlar Kur'an dinledikleri zaman tüyleri ürperir. Onun manasını anladıktan sonra ise kalbleri hükümleriyle amel etmeye yumuşar ve Kur'anın hükümlerine göre amel ederler. İşte bu, Allahın bir tevfikidir. Allah Kur'anla dilediği kulu hidayete erdirir. Allah kime de iman nasibetmez ve onu saptırırsa artık onu hidayete erdirecek kimse bulunmaz.

أَفَمَن يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾

24- Kıyamet günü azabın dehşetinden kendisini yüzü ile korumaya çalışan kimse (Emniyet içinde olan kimse gibi midir) O gün zalimlere: "Kazandıklarınızın cezasını tadın." denilecektir.

*"Kişinin kendisini cehennem azabından yüzü ile koruması" iki şekilde izah edilmektedir. Cehennemlik olan insanın elleri boynuna bağlı olacağı için cehenneme atılırken ateşten korunmak için yüzünü öne tutmaktan başka çaresi yoktur. Böylece ateş önce onun yüzünü yakar. Âyetin bu şekilde izah edilişi Abdullah b. Abbas'tan rivayet edilmiş Taberi ise bu rivayet zincirini zayıf gördüğünü bildirmiştir.

Mücahid'den nakledilen diğer bir izah tarzına göre ise cehennemlik kişiler yüzükoyun cehenneme atılacaklar böylece kendilerini cehennem ateşinden korumaktan âciz kalacaklar ve önce yanacak olan yerleri yüzleri olacaktır. Bu itibarla kendilerini ateşten korumak için yüzlerini ateşe doğru uzatmaktan başka çare bulamayacaklardır.

كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾

25- Onlardan öncekiler de (Peygamberlerini) yalanlamışlardı da hiç beklemedikleri bir yönden kendilerine azap gelmişti.

Kureyş müşriklerinden önceki kâfirler de kendilerine gönderilen peygamberleri yalanlamışlardı. Bu yüzden onlara Allahın azabı hiç beklemedikleri bir yönden gelip onları helak etmişti.

فَأَذَاقَهُمُ اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

26- Bunun üzerine Allah da onlara, dünya hayatında rezil ve rüsvaylığı tattırdı. Âhiret azabı daha büyüktür. Keşke bilseler.

Allah, kendilerine gelen peygamberleri yalanlayan o kavimlere, daha dünya hayatında yaşarlarken rezil olma azabını tattırdı. Onları çeşitli azaplarla helak etti. Âhirette görecekleri cehennem azabı ise elbette ki daha büyüktür. Bir bilmiş olsalar! Peygamberlerin sonuncusu olan Muhammed'i inkar edenler, bunlardan ibret alsınlar.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

27- Şüphesiz ki biz bu Kur'anda, öğüt alsınlar diye insanlara her türlü misali verdik.

Şüphesiz ki biz, Kur'anda, geçmiş ümmetlere ait her misali müşriklere zikrettik ki bu misallerden öğüt alsınlar ve kendilerinden önceki insanların durumuna düşmesinler.

قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾

28- Allahtan korksunlar diye biz onlara, eğri tarafı ve eksiği bulunmayan arapça bir Kur'an indirdik.

Biz, içinde insanlara her türlü misali zikrettiğimiz bu Kur'anı Arapça olarak herhangi bir eksik tarafı olmaksızın indirdik ki insanlar onu anlayıp Allahın yasakladığı şeylerden kaçınsınlar, ona ortak koşmaktan uzak dursunlar.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ
يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾

29- Allah, geçimsiz efendileri olan adamla tek bir kişiye bağlı olan bir adamı misal verir. Hi ç bunlar bir olur mu? Hamd Allaha mahsustur. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler.

Allah, çeşitli putlara tapıp şeytanlara itaat eden bir kâfirle sadece Allaha kulluk eden bir mümini misal vererek buyurmuştur ki "Allah, birbirleriyle geçinemeyen ortak mâliklerin sahibolduklan bir köle ile sadece bir kişiye ait olan bir köleyi misal vermiştir." Hiç bunlar bir olur mu? Birbirleriyle geçinemeyenler, ortak kölelerine çelişkili emirler verir ve onu şaşkına çevirirler. Tek bir kişiye ait olan köle ise bir yerden emir alır ve gereğini yapar. İşte Allah ile birlikte bir kısım putlara tapanlar ikinci kölenin durumundadırlar. Müminin durumu ise sadece bir efendiye tabi olan kişinin durumuna benzer. O, bir tek olan Allaha ibadet eder. Sadece onun emir ve yasaklarına uyar. İşte bunların durumu nasıl bir değilse putlara tapanlarla yalnızca Allaha kulluk edenlerin durumu da bir değildir. Hamd ancak âlemlerin rabbi olan Allaha mahsustur. Sadece o övülmeli ve sadece ona kulluk edilmelidir. Fakat müşriklerin çoğu, iman edenle Allaha ortak koşanın farklı olduklarını ve övülmenin sadece Allaha ait olduğunu bilmezler. Ve imanla şirki birbirine katarlar.

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿٣٠﴾
ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾

30-31- Ey Muhammed şüphesiz sen de öleceksin onlar da ölecekler. Sonra muhakkak siz kıyamet günü rabbinizin huzurunda birbirinizle davalaşacaksınız.

Ey Muhammed, şüphesiz ki sen de kavminden seni yalanlayan kâfirler ve sana iman eden müminler de eceliniz gelince öleceksiniz. Sonra sizler, kıyamet gününde rabbinizin huzurunda muhakemeleşeceksiniz ve rabbiniz, hakkınızda kesin kararını verecektir.

*Burada zikredilen "Davalaşacak" insanlardan maksat, müminler, kâfirler, haklılar, haksızlar, zalimler, mazlumlar, zayıflar ve güçlülerdir. Bunlardan her biri diğerine karşı kendisini haklı çıkarmaya çalışacak ancak Allah teala kesin hükmünü vererek haklı olanları haksız olanlardan ayırdedecektir. Müminleri cennete kâfirleri cehenneme sevkedecek, zalimlerden mazlumların haklarını alacaktır.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ ۚ أَلَيْسَ فِي
جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾

32- Allaha karşı yalan uydurandan ve kendisine hak geldikten sonra onu yalanlayandan daha zalim kimdir? Kâfirler için cehennemde yer mi yok?

Allahın çocuğu olduğunu veya haram kılmadığı bir şeyi haram kıldığını iddia etme gibi iftiralarla Allaha karşı yalan uydurandan ve kendisine hak olan Kur'an geldikten sonra onu yalanlayandan daha zalim kim olabilir? Allahı inkar eden ve Muhammed'in peygamberliğini reddeden kâfirlere cehennemde yer mi yok? Cehennem onların hepsini içine alacak büyüklüktedir.

وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾

33- Doğruyu getiren ve onu tasdik edenler, işte onlar takva sahiplerinin ta kendileridir.

*Âyette zikredilen "Doğruyu getiren"in kim olduğu, getirdiği doğrunun ne olduğu ve getirdiği bu doğruyu tasdik edenin kim olduğu hakkında çeşitli izahlar verilmiştir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre, "Doğruyu getiren" Resulullah, getirdiği doğru, "Lailahe İllallah"tır. Getirdiği doğruyu tasdik eden de yine kendisidir.

Hz. Ali'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise "Doğruyu getiren" Resulullah, doğruyu tasdik eden ise Hz. Ebubekir'dir.

Katade'den nakledilen bir görüşe göre ise "Doğruyu getiren" Resulullah, doğru da "Kur'an-ı Kerimdir" Doğruyu tasdik eden ise müminlerdir.

Süddî'ye göre ise "Doğruyu getiren" Cebrail "Doğru" Kur'an, doğruyu tasdik eden Resulullahtır.

Mücahid'e göre ise "Doğruyu getiren" müminlerdir. Onlar kıyamet gününde Kur'anı getirip: "Ey rabbimiz senin bize verdiğin kitap işte budur." diyeceklerdir. Buna göre doğruyu getirecek olanlar, müminler, getirdikleri doğru Kur'an, o doğruyu tasdik edecek olanlar da yeni müminler olacaktır.

Taberi'ye göre ise "Doğruyu getiren"den maksat, Allahı birlemeye, onun peygamberini tasdik etmeye ve peygamberinin getirdiği ile amel etmeye davet eden herkestir. Bu ifadenin içine, Resulullah, onun sahabileri ve bu vazifeleri yapan müminler dahildir. Doğru'dan maksat ise Kur'an-ı Kerim ve "Lailahe İllallahtır." "Doğruyu tasdik edenler"den maksat ise, Kur'anı tasdik eden herkestir.

Allah teala, doğruyu getirenlerin ve getirilen doğruyu tasdik edenlerin takva sahibi olduklarını zikretmektedir. Burada zikredilen "Takva sahipleri"nden maksat, Allaha ortak koşmaktan kaçınan, onun emirlerini yerine getiren ve onun yasaklarından uzak durandır.

لَهُمْ مَا يَشَآءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ذَٰلِكَ جَزَآءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٤﴾

34- Onlar için rableri katında diledikleri herşey vardır. İşte iyilikte bulunanların mükafaatı budur.

Doğruyu getiren ve getirilen doğruyu tasdik edenler için, kıyamet gününde rablerinin huzurunda arzuladıkları ve gözlerinin hoş gördüğü herşey vardır. İşte dünyada iken Allaha itaat edip yasaklarından kaçınarak iyilikte bulunanların mükafaatı budur.

لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ الَّذِي
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾

35- Çünkü Allah onların işledikleri günahların en kötüsünü bile bağışlayacak, onları, yaptıkları amellerin en güzeliyle mükafaatlandıracaktır.

*Allah teala bu âyet-i kerime ile, mümin olduğu halde günah işleyenlerin cennette verilen nimetlerden mahrum bırakılmayacaklarına işaret buyurmaktadır. Tâ ki günahkarlar ümitsizliğe kapılmasın, Allahtan günahlarının affını dileyip nimetlerine mazhar olmaya çalışsınlar.

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ ۖ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِن دُونِهِ ۚ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ
فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾
وَمَن يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّضِلٍّ ۗ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انتِقَامٍ ﴿٣٧﴾

36-37- Allah, kuluna kâfi değil midir? Ey Muhammed, kâfirler seni, Allahtan başka şeylerle korkutmak istiyorlar. Allah kimi saptırırsa artık onu hidayete erdirecek hiçbir kimse yoktur. Kimi de hidayete erdirirse artık onu saptıracak hiç kimse yoktur. Allah, herşeye galip olan ve layık olanın cezasını veren değil midir?

Allah, kulu Muhammed'e kâfi değil midir? Ey Muhammed, bu müşrikler seni, Allahın dışındaki putlarla korkutuyorlar. Onları yermen halinde putların seni çarpacağını iddia ediyorlar. Allah kimi hak yoldan saptırırsa artık onu doğru yola getirecek kimse yoktur. Kimi de iman etmeye muvaffak kılarsa onu saptıracak kimse yoktur. Ey Muhammed, Allah, yaratıklarından kendisini inkar edenlere karşı galip ve intikam sahibi değil midir?

*Katade diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) Halid b. Velid'i, müşriklerin "Uzza" putunu diktikleri Sukam vadisine gönderdi. Putun hizmetçisi Halid'i görünce: "Ey Halid, ben seni, Uzza'ya karşı gelmekten sakındırırım. Zira bunun öyle

bir hışmı vardır ki hiçbir şey onun karşısında duramaz." dedi. Halid onu dinlemeyerek ilerledi ve elinde bulunan balta ile putun burnunu dağıttı. İşte müşrikler, Resulullahı ve müslümanları, tapınış oldukları putlardan bu şekilde korkutuyorlardı. Âyet-i kerime bu hususu beyan etmektedir.

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۚ قُلْ أَفَرَأَيْتُم
مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ
ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ ۚ قُلْ
حَسْبِيَ اللَّهُ ۖ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾

38- Ey Muhammed, yemin olsun ki eğer sen onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı? diye sorsan, elbette "Allah yarattı." derler. Sen onlara şöyle de: "Söyleyin bakalım, eğer Allah bana herhangi bir zarar vermek istese, sizin, Allahı bırakıp da taptıklarınız onun bu zararını giderebilir mi? Yahut bana bir rahmet dilese onun bu rahmetini durdurabilirler mi?" De ki: "Bana Allah yeter. Güvenenler sadece ona güvenirler."

Ey Muhammed, yemin olsun ki sen, putları Allaha denk tutan bu müşriklere: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye soracak olsan onlar, "Allah yarattı." diyeceklerdir. Onlar böyle söyleyince sen onlara de ki: "Söyleyin bakayım, şayet Allah bana herhangi bir zarar vermeyi dileyecek olsa, sizin, Allahtan başka taptığınız bu putlar Allahın o zararını giderebilirler mi? Veya bana bir nimet ve bolluk verecek olsa onlar bu nimetin bana gelmesine engel olabilirler mi? Elbette onlar "Hayır" demek zorunda kalacaklardır. İşte o zaman de ki: "Allah bana yeter ondan başkasına benim ihtiyacım yoktur. Ben sadece ona kulluk eder ve sıkıntılarımda sadece ona başvururum. Zira zarar ve menfaat onun elindedir. Güvenenler ona güvenirler.

*Abdullah b. Abbas diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: كُنْتُ خَلْفَ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) يَوْماً، فَقَالَ: يَا غُلَامُ إِنِّي أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ: احْفَظِ اللهَ يَحْفَظْكَ، احْفَظِ اللهَ تَجِدْهُ تُجَاهَكَ، إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللهَ، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللهِ. وَاعْلَمْ أَنَّ الأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ

يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلاَّ بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللهُ لَكَ، وَلَوْ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إِلاَّ بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللهُ عَلَيْكَ، رُفِعَتِ الأَقْلاَمُ وَجَفَّتِ الصُّحُفُ.

"Bir gün Resulullahın terkisine binmiştim. O bana şöyle buyurdu: "Ey genç ben sana bazı şeyler söyleyeceğim. Sen Allahın emrini koru o da seni korur. Sen Allahın emrini koru onu yanında bulursun. Birşey istediğinde Allahtan iste, yardım dilediğinde Allahtan yardım dile. Şunu iyi bil ki, şayet bütün insanlar sana bir menfaat sağlamak için bir araya gelmiş olsalar, Allahın, senin için takdir ettiğinin dışında hiçbir fayda sağlayamazlar. Şayet insanlar sana herhangi bir zarar vermek için bir araya gelmiş olsalar Allahın, senin için takdir ettiğinin dışında sana herhangi bir zarar veremezler. Artık kalemler kaldırılmış sahifeler kurumuştur." (7)

قُلْ يَٰقَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَٰمِلٌ ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾
مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٤٠﴾

39-40- De ki: "Ey kavmim, siz bulunduğunuz durumda devam edin ben de kendi yoluma devam edeceğim. Rezil ve rüsvay edici azap kime gelecek, devamlı azap kime inecek yakında bileceksiniz.

Ey Muhammed, kavminin, Allahı bırakıp da putlara tapan müşriklerine de ki: "Sizler yapmakta olduğunuz amellerinize bulunduğunuz yerde devam edin. Ben de bulunduğum benden önceki peygamberlerin yolunda amel etmeye devam edeceğim. Yakında hor ve hakir kılan azabın kime geleceğini ve ardı arkası kesilmeyen cehennem azabının kimi yakalayacağını bileceksiniz.

*Görüldüğü gibi bu âyetlerde Allahı bırakıp da putlara tapan müşrikler, cehennem azabına uğratılmakla tehdit edilmektedirler.

إِنَّآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ لِلنَّاسِ بِٱلْحَقِّ ۖ فَمَنِ ٱهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن
ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَآ أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾

41- Şüphesiz biz sana bu Kur'anı insanlar için hak olarak indirdik. Kim doğru yola gelirse kendi yararınadır. Kim de saparsa sapıklığı kendi zararınadır. Sen onların vekili değilsin.

7- Tirmizî, Kıal-Kıyame bab: 59 Hadis no: 2516 Ahmed b. Hanbel I, 293, 303, V, 330

Ey Muhammed, biz sana, Kur'anı, insanlara açıklaman için hak bir kitap olarak indirdik. Kim bu indirilen kitabın hükümleriyle amel ederek doğru yolu tutacak olursa kendi menfaati içindir. Çünkü böyle yapan kimse Allahın rızasını kazanır, cenneti elde eder ve cehennemden kurtulmuş olur. Kim de sana indirilen bu kitapla amel etmeyerek saparsa onun sapıklığının zararı kendisine aittir. Çünkü o kimse bu haliyle Allahın gazabına uğrar ve cehennem azabını hak eder. Ey Muhammed, sen, kendilerine peygamber olarak gönderildiğin insanların vekili değilsin. Sen onların ne yaptıklarını kontrol edip amellerini zaptedecek değilsin. Senin vazifen ancak tebliğ etmektir. Onları hesaba çekmek ise bize aittir.

اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ حِيْنَ مَوْتِهَا وَالَّتِيْ لَمْ تَمُتْ فِيْ مَنَامِهَا ۚ فَيُمْسِكُ الَّتِيْ قَضٰى
عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْاُخْرٰٓى اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ
يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿٤٢﴾

42- Allah, canlıların ruhlarını ölüm anında alır. Henüz ölmemiş olanların ruhlarını da uyurken alır. (uyurken) eceli gelenlerin ruhlarını bedene göndermeyip tutar. Diğerlerinin (eceli gelmeyenlerin) ruhlarını ise belli bir vakte kadar bedene iade eder. Şüphesiz ki bunda, düşünen bir kavim için deliller vardır.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, ilahlığın sadece kendisine ait olduğunu, bunun delilinin ise öldürme ve öldürtmenin onun tarafından gerçekleştirilmesi olduğunu beyan ederek buyuruyor ki: "Canlıların eceli gelince Allah onları öldürür. Sağ olanlar da uyku uyurken ölmüş gibi olurlar. Uyku uyuyanların bir kısmının eceli gelmişse uyku anında alınan ruhlarını tekrar vücutlarına iade etmez. Böylece uykularından uyanamayıp ölürler. Uyku uyuyanların henüz eceli gelmemişse Allah onların ruhlarını tekrar vücutlarına iade eder. Onlar da uyanıp hayatlarına, ecelleri gelinceye kadar devam ederler.

*Süddî diyor ki: "Allah, diriler uyudğu zaman, onlarla ölülerin ruhlarını bir araya getirir. Onlar Allahın dilediği kadar birbirleriyle tanışırlar, görüşürler ve birbirlerine sorular sorarlar Dirilerin ruhları sebrest bırakılır onlar tekrar bedenlerine dönerler. Diğerlerinin ruhları da geri dönmek isterler. Allah, ölmelerini takdir ettiği kimselerin ruhlarını geri göndermez. Ölmelerini takdir etmediği

kimselerin ruhlarını ecelleri gelinceye kadar vücutlarına iade eder."

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadırlar:

أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ «إِذَا أَوَىٰ أَحَدُكُمْ إِلَىٰ فِرَاشِهِ فَلْيَأْخُذْ دَاخِلَةَ إِزَارِهِ، فَلْيَنْفُضْ بِهَا فِرَاشَهُ، وَلْيُسَمِّ اللهَ. فَإِنَّهُ لَا يَعْلَمُ مَا خَلَفَهُ بَعْدَهُ عَلَىٰ فِرَاشِهِ. فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَضْطَجِعَ، فَلْيَضْطَجِعْ عَلَىٰ شِقِّهِ الْأَيْمَنِ. وَلْيَقُلْ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ! رَبِّي بِكَ وَضَعْتُ جَنْبِي وَبِكَ أَرْفَعُهُ، إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي، فَاغْفِرْ لَهَا. وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ.

"Sizden biriniz yatağına çekildiğinde elbiselerinin ucu ile döşeğini süpürsün. "Bismillah" desin. Çünkü o yataktan kalkıp gittikten sonra onun yerine yatakta neyin yattığını bilemez. Yatağa yatmak isterken sağ tarafına yatsın ve "Ey Allahın seni tesbih ederim. Yanımı senin adınla buraya koyuyorum ve senin adınla buradan kaldıracağım. Eğer ruhumu tutup gördemyeceksen (ölecekse) sen onu affet. Şayet tekrar göndereceksen sen onu salih kullarını muhafaza ettiğin şey ile muhafaza et." (8)

أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ ۚ قُلْ أَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾

قُل لِّلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا ۖ لَّهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾

43-44- Yoksa Allahtan başka şefaatçiler mi edindiler? Ey Muhammed, en onlara şöyle de: "Hiçbir şeye sahip olmayan ve düşünmeyen şeyler olsalarda mı? (Onları şefaatçılar edineceksiniz?)

Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Her türlü şefaat, Allahın iznine bağlıdır. Göklerin ve yerin mülkü Allahındır. Sonra ona döndürüleceksiniz."

Yoksa Allaha ortak koşan müşrikler, Allahın dışında putlarını kendileri için şefaatçi mi edindiler? Onların Allah nezdinde kendilerine şefaatçi mi olacaklarını sandılar? Ey Muhammed, sen onlara de ki: "Şefaatçi edindiğiniz o

8- Müslim, K.ez-Zikr, bab: 64, Hadis no: 2714 / Buhari K.ed-Da'vât, bab: 13.

ilahlarınız sizin için herhangi bir menfaat veya zarar sağlayamayacak ve herhangi bir şeyi düşünemeyecek olsalar da mı yine onları şefaatçi kabul edeceksiniz? Sen onlara de ki: "Eğer bunun için o putlara tapıyorsanız onları bırakın. Zira bütün şefaatler sadece Allaha aittir. O halde yalnızca Allaha kulluk edin ve ilahlığın ona ait olduğunu kabul edin. Göklerin ve yerin mülkü ancak ona aittir. Sonra ona döndürüleceksiniz. Müşrik olarak döndüğünüz takdirde o sizleri cezalandıracaktır.

وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ ۖ وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾

45- Allah tek olarak zikredildiği zaman, âhirete iman etmeyenlerin kalbleri nefret eder. Allahtan başkası anıldığı zaman ise bakarsın yüzleri gülüverir.

"Allahtan başka hiçbir ilah yoktur." denilereke yalnızca Allah zikredildiğinde, öldükten sonra dirilmeye iman etmeyen kâfirlerin kalbleri, Allahı birleme karşısında nefret eder ve ondan uzaklaşır. Allahın dışında taptıkları putları zikredildiğinde ise bir de görürsün ki onlar sevinirler, yüzler gülüverir.

قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ أَنتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾

46- Ey Muhammed, de ki: "Ey gökleri ve yeri yaratan, görülmeyen ve görüleni bilen Allahım, ihtilafa düştükleri hususlarda kulların arasında hükmü sadece sen verirsin.

*Allah teala, müşrikleri ve onların tevhid inancından nasıl nefret ettiklerini zikrettikten sonra peygamberine kendisini birlemeyi ve bu müşriklerle kendisi arasında hüküm verecek olanın ancak Allah olduğunu bildirmesini emrederek buyuruyor ki: "Ey Muhammed de ki: "Ey gökleri ve yeri yoktan var eden, görülmeyen ve görülen herşeyi bilen Allahım, kullarının anlaşmazlığa düştükleri mevzular hakkında kesin hüküm verecek olan ancak sensin. Sen onları birgün huzuruna toplayacak, dünyada iken senin ve kudretin hakkındaki ihtilaflarını halledecek ve hükmünü vereceksin. İşte o zaman kimin gerçekten haklı kimin haksız olduğu ortaya çıkacaktır.

وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ
مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا
يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾

47- Eğer yeryüzündeki bütün varlıklar ve buna ilaveten bir o kadarı da zalimlerin olsaydı kıyamet gününün kötü azabından kurtulmak için mutlaka feda ederlerdi. Hiç hesap etmedikleri şeyler, Allah tarafından kıyamet günü karşılarına çıkacaktır.

Şayet, Allaha ortak koşarak kendilerine zulmeden bu insanlar, bütün yeryüzünde olanlara sahib olacak olsalar ve bir o kadar da fazlasını elde etseler ve bunu, kıyamet günündeki azabın dehşetinden kurtulmak için fidye olarak verseler bu onlardan kabul edilmez. Onlar için Allah tarafından, beklemedikleri büyük bir azap vardır.

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٤٨﴾

48- İşledikleri amellerin kötülükleri onların karşısına çıkacaktır. Alaya aldıkları azap onları kuşatacaktır.

Kıyamet gününde müşriklere amel defterleri sol taraflarından verilince kazandıklarının kötü olduğu gözlerinin önüne serilecektir ve onların alaya alıp durdukları ilahi azap onların peşini bırakmayacaktır.

فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ ۚ
بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾

49- İnsanın başına bir musibet geldiği zaman hemen bize yalvarır. Sonra nezdimizden kendisine bir nimet verdiğimizde "Bu bana ancak ilmim sayesinde verilmiştir." der. Aksine bu bir imtihandır. Fakat çokları bilmezler.

İnsana bir sıkıntı ve bir bela isabet ettiğinde onun kaldırılması için bize yalvarır. Sonra biz ondan o sıkıntıyı kaldırıp rahatlık ve bolluk verdiğimizde de o şımarır ve: "Bu bolluk ve nimetler bana benim bilgim sayesinde verildi." der. Bilakis bu bolluk ve nimetler onun için bir imtihandır. Fakat çokları bunun böyle olduğunu bilmezler. Nimetlerin kendilerine ne sebeple verildiğini idrak edemezler.

*Âyet-i kerimenin "Bu bana ancak ilmim sayesinde verilmiştir." kısmı Taberi ve İbn-i Kesir tarafından şu şekilde izah edilmiştir.. "Kendisine nimet verilen insan şöyle der: "Allah benim bu nimetlere layık olduğumu bildiği ve benim yaptıklarımdan razı olduğu için bu nimetler bana verilmiştir."

قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾
فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا ۚ وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَٰؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ
مَا كَسَبُوا وَمَا هُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾

50-51- Aynı sözü onlardan öncekiler de söylemişti. Fakat kazandıkları şeyler onlara hiçbir fayda sağlamamıştı. Neticede kazandıkları şeylerin kötülükleri başlarına gelmişti. Kazandıkları kötülüklerin azabı şu zalimlerin başına da gelecektir. Onlar, Allahı âciz bırakamazlar.

"Bu nimetler bana, benim bilgim sayesinde verilmiştir." veya "Bu nimetler bana, bunlara layık olduğum bilinerek verilmiştir." sözünü bu müşriklerden önce gelip geçen ve peygamberlerini yalanlayan insanlar da söylemişlerdir. Fakat kazandıkları şeyler onları, Allahın peygamberini yalanladıklarından dolayı çarptırıldıkları cezadan kurtaramamıştır. Putlara yaptıkları ibadetler ve hizmetler onlara herhangi bir fayda vermemiş putları da kendileri için şefaatçi olamamışlardır. Bu sözü söyleyenlere kazandıkları günahların cezası dokunmuş ve onlar daha dünyadayken rezil ve rüsvay edilmişlerdir. Karun da bunlardan biridir. Senin kavminden de Allahı inkar ederek kendilerine zulmedenleri ve bunun gibi sözler söyleyenleri, işledikleri günahın cezası yakalayacaktır ve onlar, rab-

lerinin cezasından kaçıp onu kendilerini yakalamaktan âciz bırakamayacaklardır.

*Evet, Resulullahın ümmetinden olan bu tür inkarcı zalimler, Bedir savaşında daha dünyadayken rüsvay olmuşlardır.

أَوَلَمْ يَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ
لَـَٔايَـٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

52- Onlar, Allahın, dilediğinin rızkını genişletip dilediğinin rızkını daralttığını bilmiyorlar mı? Şüphesiz bunda, iman eden bir kavim için nice deliller vardır.

Ey Muhammed, kendilerinden sıkıntıyı kaldırmamızdan sonra refah ve nimete kavuştuklarında: "Bu bize ilmimiz sayesinde verildi." diyen bu kafirler hiç bilmezler mi ki? Allah, rızkını dilediğine bol verir dilediğininkini de daraltır. Şüphesiz ki bunda, Allaha iman eden bir topluluk için birçok ibretler vardır. Zira müminler, bunları yapanın ancak Allah olduğuna iman ederler.

قُلْ يَـٰعِبَادِىَ ٱلَّذِينَ أَسْرَفُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا۟ مِن رَّحْمَةِ ٱللَّهِ ۚ
إِنَّ ٱللَّهَ يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾

53- Ey Muhammed, kullarıma şöyle dediğimi söyle: "Ey kendi aleyhlerine haddi aşan kullarım, Allahın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz ki Allah, bütün günahları bağışlar. Muhakkak ki o, çok affeden ve çok merhamet edendir.

*Âyette zikredilen kullardan kimin kastedildiği hususunda farklı görüşler zikredilmiştir:

Abdullah b. Abbas, Mücahid, Atâ b. Yesar, Katade, Süddî ve İbn-i Zeyd'e göre bu âyette zikredilen "Kullar"dan maksat, cahiliye döneminde çokça günah işleyen müşriklerdir. Resulullah bunları iman etmeye davet edince bunlar ümitsizliğe kapılmış ve affedilmeyeceklerini zannetmişlerdir. Bunun üzerine

bu âyet-i kerime nâzil olmuş ve onların yaptıklarından vazgeçip iman etmeleri halinde affedilebileceklerini bildirmiştir.

Bu hususta İbn-i Abbas diyor ki:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا اَنَّ نَاساً مِنْ اَهْلِ الشِّرْكِ كَانُوا قَدْ قَتَلُوا وَاَكْثَرُوا وَزَنَوْا وَاَكْثَرُوا فَأَتَوْا مُحَمَّداً (ﷺ) فَقَالُوا اِنَّ الَّذِى تَقُولُ وَتَدْعُو اِلَيْهِ لَحَسَنٌ لَوْ تُخْبِرُنَا اَنَّ لِمَا عَمِلْنَا كَفَّارَةً فَنَزَلَ وَالَّذِينَ لاَ يَدْعُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهاً آخَرَ وَلاَ يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِى حَرَّمَ اللّٰهُ اِلاَّ بِالْحَقِّ وَلاَ يَزْنُونَ. وَنَزَلَ قُلْ يَا عِبَادِىَ الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلَى اَنْفُسِهِمْ لاَ تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ.

"Müşriklerden birtakım insanlar çokça adam öldürmüş ve çokça zina etmişler sonra da Hz. Muhammed (s.a.v.)e gelerek şöyle demişlerdir: "Senin söylediğin ve bizi davet ettiğin şey pek güzel. Fakat sen bize bildirsene, yaptıklarımızın herhangi bir keffareti var mı?" Bunun üzerine: "Onlar Allahın yanında bir başkasını ilah edinip ona kulluk etmezler. Ölümü hak edenler dışında, Allahın haram kıldığı cana kıymazlar. Zina etmezler. Kim de bunları yaparsa işlediği günahın cezasını görür." (9) âyeti ve "Ey Muhammed, kullarıma şöyle dediğimi söyle..." âyeti nâzil olmuştur. (10)

Abdullah b. Ömer'e göre ise bu âyet-i kerime bir kısım müslümanlar hakkında nâzil olmuştur. Mekke'de bazı kişiler müslüman olduktan sonra müşrikler onların Medine'ye hicret etmelerine engel olmuş ve onları fitneye düşürmüşlerdir. Bunun üzerine bu insanlar Allahın, artık tevbelerini kabul etmeyeceği zannına kapılmışlardır. İşte bunun üzerine bu âyet-i kerime nâzil olmuş ve Allah tealanın, kullarından dilediğinin bütün günahlarını affedebileceğini beyan etmiştir.

Abdullah b. Ömer'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise bu âyet-i kerime, müminlerden büyük bir günah işleyenlerin cehennemlik olduklarını zannedenler hakkında nâzil olmuş ve Allah tealanın, kullarından dilediğinin bütün günahlarını affedeceğini bildirmiştir. Abdullah b. Ömer diyor ki: "Biz, Resulullahın sahabileri, yaptığımız bütün iyiliklerin kabul edildiği kanaatında idik. Sonra şu âyet-i kerime nâzil oldu, "Ey iman edenler Allaha itaat edin, peygambere itaat edin, sakın amellerinizi heder etmeyin." (11) Bizler, amellerimizi heder ede-

9- Furkan Suresi, âyet: 6
10- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 9, bab: 1 / Müslim, K.el-İman bab: 193, Hadis no: 122.
11- Muhammed Suresi, âyet: 33

cek olan şeyin büyük günahlar ve hayasızlık olduğunu söylemeye başladık. Bunlardan birini yapanı gördüğümüz zaman "Artık bu helak oldu." diyorduk. Nihayet: "Ey Muhammed, kullarıma şöyle dediğimi söyle "Ey kendi aleyhlerine haddi aşan kullarım, Allahın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz ki Allah, bütün günahları bağışlar. Muhakkak ki o, çok affeden ve çok merhamet edendir." âyeti nâzil oldu. Biz de artık bunları söylemekten vazgeçtik. Bunlardan herhangi birini söyleyeni gördüğümüzde o kişi için korkuyorduk. İşlemeyenleri gördügümüzde ise onun için ümitli oluyorduk.

Hz. Ali'ye göre ise bu âyet-i kerimenin hükmü bütün insanları kapsamaktadır.

İbn-i Sîrîn diyor ki: "Bir gün Ali (r.a.) "Kur'anda en geniş âyet hangi âyettir?" diye sordu. Orada bulunanlar: "Kim bir kötülük işler veya nefsine zulmeder ve sonra Allahtan bağışlanmasını dilerse, Allahı, mağfiet ve merhamet edici olarak bulur." [12] âyeti olduğunu söylediler Bunun üzerine Ali (r.a.) "Kur'anda "Ey Muhammed, kullarıma şöyle dediğimi söyle "Ey kendi aleyhine haddi aşan kullarım, Allahın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz ki Allah, bütün günahları bağışlar. Muhakkak ki o, çok affeden ve çok merhamet edendir." âyetinden daha geniş bir âyet yoktur." dedi.

Taberi, âyet-i kerimenin, mümin ve müşrik, kendi aleyhine haddi aşan herkes için hüküm ifade ettiğini söylemiş ve müşriklerin de tevbe etmeleri halinde günahlarının affedileceğini söylemiştir.

وَأَنِيبُوٓا۟ إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا۟ لَهُۥ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ ٱلْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٥٤﴾

54- Size azap gelmeden önce rabbinize yönelin ve ona teslim olun. Sonra yardım olunmazsınız.

Ey insanlar, tevbe ederek rabbinize yönelin, itaat ederek ona dönün. Size yaptığı, kendisini birleme ve sadece kendisine ibadet etme davetini kabul edin. İnkarınızdan dolayı azabı gelip sizi yakalamadan önce ona itaat ederek boyun eğin ve Hanif dini olan İslamı kabullenin. Aksi takdirde size herhangi bir yardımcı bulunup, Allahın gelecek olan azabından sizi kurtaramaz.

12- Nisa Suresi, âyet: 110.

وَاتَّبِعُوٓا۟ أَحْسَنَ مَآ أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ
ٱلْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾

55- Ansızın ve hiç farkına varmadığınız bir sırada azap gelmeden önce rabbiniz tarafından size indirilenin en güzeline uyun.

Ey insanlar, rabbinizin azabı aniden gelip, habersiz bir şekilde sizi hırpalamadan önce, rabbiniz tarafından size indirilen Kur'anın emirlerine uyun. Yasaklarından kaçının. Zira Kur'anın emirleri sizin için en güzel şeyler, yasakları da sizin için en kötü şeylerdir.

*Taberi diyor ki: "Eğer denilecek olursa ki "Kur'anın bir kısmının diğerinden güzel olduğu nasıl düşünülebilir? Halbuki Kur'anın hepsi güzeldir?" Bunun cevabı şudur: "Bu ifade senin anladığın gibi değildir. Bu âyetin manası: "Sizler, rabbiniz tarafından size indirilen, emir, yasak, haber, misal, kıssa, cedel, vaad ve tehditten en güzeline uyun." demektir. Bunların en güzeli ise, Allahın emrettiği şeylere uymak ve yasakladığı şeylerden kaçınmaktır. Bunların en kötüsü ise Allahın yasakladığı şeyleri işlemektir.

أَن تَقُولَ نَفْسٌ يَٰحَسْرَتَىٰ عَلَىٰ مَا فَرَّطتُّ فِى جَنۢبِ ٱللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ
ٱلسَّٰخِرِينَ ﴿٥٦﴾

أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ ٱللَّهَ هَدَىٰنِى لَكُنتُ مِنَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾

أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى ٱلْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِى كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾

56- Yoksa kıyamet günü, kişi: "Allaha karşı işlediğim kusurlardan dolayı vah bana. Gerçekten ben, alay edenlerden idim." der.

57- Veya: "Eğr Allah beni hidayete erdirseydi elbette ben de muttakilerden olurdum." der.

58- Yahut azabı gördüğü zaman: "Keşke benim için dünyaya bir daha dönüş olsaydı da, iyilik yapanlardan olsaydım." der.

Ey insanlar rabbinize boyun eğin ve ona yönelin ki sizden biriniz kıyamet gününde: "Allaha karşı işlediğim kusurlardan dolayı vah bana! Gerçekten ben, Allahın emri, kitabı, peygamberi ve müminlerle alay edenlerdendim." demiş olmasın. Veya: "Eğer Allah beni hidayete erdirseydi elbette ben de muttakilerden olurdum." demiş olmasın. Yahut azabı bizzat gözüyle müşahade ettiği zaman: "Keşke tekrar dünyaya döndürülme imkanım olsaydı da, rabbime itaatte iyilikte bulunanlardan olsaydım." demiş olmasın.

*Allah teala diğer âyet-i kerimelerde, bunların, tekrar dünyaya döndürülseler bile yine de doğru yolu tutmayacaklarını beyan ederek şöyle buyurmuştur: "Tekrar dünyaya döndürülseler yine kendilerine yasak edilen şeylere dönerler. Doğrusu onlar yalancıdırlar." (13)

بَلَىٰ قَدْ جَاءَتْكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾

59- Hayır. Sana âyetlerim geldi. Sen ise onları yalanladın, büyüklük tasladın ve kâfirlerden oldun.

*Allah teala: "Keşke Allah beni hidayete kavuşturmuş olsaydı da ben de takva sahiplerinden olsaydım." diyene cevaben buyuruyor ki: "Hayır, bu senin iddia ettiğin gibi değildir. Sana peygamberler göndererek ve çeşitli hükümleri kapsayan kitaplar indirerek çeşitli delillerimi gönderdim. Fakat sen bu âyetlerimi yalanladın. Bunları kabul etmedin ve bunlara uymayı gururuna yediremedin, böbürlendin. Böylece kâfirlerden oldun. Onların yaptıklarını yapıp onların yolunda gittin. O halde boş bahaneler ileri sürme.

وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ

13- En'am Suresi, âyet: 28

مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾

60- Ey Muhammed, kıyamet günü, Allaha karşı yalan uyduranların yüzlerinin simsiyah kesildiğini görürsün. Kibirlenenler için cehennemde yer mi yok?

Ey Muhammed, kavminden, Allaha çocuk isnad ederek ona karşı yalan uyduranların, kıyamet gününde yüzlerinin simsiyah kesildiğini görürsün. Allaha karşı böbürlenip onu birlemeyen, onun emirlerini tutup yasaklarından kaçınmayan kibirli insanlar için sanki cehennemde yer mi yok? Cehennem onların hepsini alacak genişliktedir.

*Peygamber efendimiz, kibirlilerin kıyamet günündeki durumlarını belirterek buyuruyor ki:

عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: يُحْشَرُ الْمُتَكَبِّرُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْثَالَ الذَّرِّ فِي صُوَرِ الرِّجَالِ يَغْشَاهُمُ الذُّلُّ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ، فَيُسَاقُونَ إِلَى سِجْنٍ فِي جَهَنَّمَ يُسَمَّى بُولُسَ تَعْلُوهُمْ نَارُ الْأَنْيَارِ يُسْقَوْنَ مِنْ عُصَارَةِ أَهْلِ النَّارِ طِينَةَ الْخَبَالِ

"Kıyamet gününde kibirliler insan suretinde fakat zerrecikler kadar küçük bir şekilde haşrolunurlar. Her yönden kendilerini zillet kaplamış olur. Onlar cehennemde: "Bulus" diye adlandırılan bir zindana sevkedilirler. Ateşlerden çıkan en güçlü alevler onların üzerini örter. Onlara cehennemliklerden akan ve adına "Tıynetül Habal" denilen sıvılardan içirilir." (14)

وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾

61- Allah takva sahiplerini başarıları sayesinde kurtuluşa erdirir. Onlara hiçbir kötülük dokunmaz. Onlar mahzun da olmazlar.

Allah, dünyada iken emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak kendisinden korkan kullarını, üstünlükleri ve amelleri sayesinde cehennem azabından kurtarır.Onlara cehennemin kötülüklerinden birşey dokunmaz. Onlar, dünyada elde edemedikleri birtakım ihtiyaçlarından dolayı da üzülmezler. Zira onlar Allahın ikramlarına ve cennet nimetlerine erişmişlerdir.

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾

14- Tirmizî, K.el-Kıyame, bab: 47, Hadis no: 2492 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.179.

62- Allah herşeyin yaratıcısıdır. Ve o, herşeyi idare edendir.

Herşeyin yaratıcısı, ilahlık kendisine mahsus olan Allahtır. Onun dışında hiçbir kimsenin yaratmaya gücü yetmez. Allah, herşeyin sevk ve idare edicisidir. Onları o korur ve himaye eder.

لَهُۥ مَقَالِيدُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ أُو۟لَٰٓئِكَ
هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٦٣﴾

63- Göklerin ve yerin anahtarları onundur. Allahın âyetlerini inkar edenler,işte onlar, hüsrana uğrayanların ta kendileridir.

Göklerin ve yerin hazinelerinin anahtarları Allahın elindedir. Allah o hazineleri yarattıklarından dilediğine açar, dilediğine kapatır. Allahın delillerini inkar eden ve âyetlerini yalanlayanlar, işte bu ilahi hazinelerden mahrum edilerek zarara uğrayacaklardır. Zira onlar, âhirette cehennem azabına düşerek Allahın nimetlerinden tamamen mahrum kalacaklardır. Onlar dünyada da en değerli nimet olan "Allaha iman" nimetinden mahrum kalmışlardır.

قُلْ أَفَغَيْرَ ٱللَّهِ تَأْمُرُوٓنِّىٓ أَعْبُدُ أَيُّهَا ٱلْجَٰهِلُونَ ﴿٦٤﴾

64- Ey Muhammed, de ki: "Ey cahiller, bana, Allahtan başkasına ibadet etmemi mi emrediyorsunuz?

Ey Muhammed, kavminin müşriklerinden, seni putlara davet edenlere de ki: "Ey Allahı bilmeyen cahiller, sizler benim, Allahın dışındaki zarar veya menfaat veremeyecek olan şeylere tapmamı mı istiyorsunuz? Ben bunu asla yapmam. Sizleri de Allaha ibadete davet ederim.

وَلَقَدْ أُوحِىَ إِلَيْكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ
عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٦٥﴾

بَلِ اللَّهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾

65- Ey Muhammed, sana da senden öncekilere de: "Yemin olsun ki eğer Allaha ortak koşarsan muhakkak amelin boşa gider ve mutlaka hüsrana uğrayanlardan olursun." diye vahyolundu.

66- Hayır, Allaha kulluk et ve şükredenlerden ol.

Ey Muhammed, rabbin sana da senden önce gönderilmiş olan Peygamberlere de şunu vahyetmiştir: "Yemin olsun ki eğer herhangi bir şeyi Allaha ortak koşacak olursan amelin mutlaka iptal edilir, ondan hiçbir sevap kazanamazsın ve sen Allaha ortak koşmanla mutlaka hüsrana uğrayanlardan olursun. Hayır, sakın sen, kavminin müşriklerinin, Allahı bırakıp da birtakım putlara kulluk etme emellerine uyma. Bilakis, yalnızca Allaha kulluk et ve onun sana vermiş olduğu nimetlere karşı şükredenlerden ol.

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

67- Onlar, Allahı hakkıyla takdir edemediler. Halbuki bütün yeryüzü, kıyamet günü onun kudret ve hakimiyeti altındadır. Gökler onun kudretiyle dürülmüş olacaktır. O, müşriklerin koştuğu ortaklardan münezzeh ve yücedir.

Ey Muhammed, senin putlara tapmanı isteyen bu müşrikler, Allahı hakkıyla takdir etmiş ve onun kudretine inanmış değillerdir. Zira; Allahın herşeye kadir olduğuna iman edenler Allahı hakkıyla takdir etmiş olurlar. Kıyamet gününde bütün yeryüzü onun avucundadır. Bütün gökler ise onun sağ eliyle dürülmüş olacaktır.

*Ebu Hureyre (r.a.) bu âyet-i kerimenin izahında, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet eder:

اَنَّ اَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) يَقُولُ يَقْبِضُ اللهُ الاَرْضَ وَيَطْوِى السَّمَاوَاتِ بِيَمِينِهِ ثُمَّ يَقُولُ اَنَا الْمَلِكُ اَيْنَ مُلُوكُ الاَرْضِ

"Allah, yeri avucunun içine alır. Gökleri sağı ile dürer sonra şöyle der: "Hükümran benim. Nerde yeryüzünün hükümranları?" (15)

Abdullah b. Ömer ise Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor.

اَخْبَرَنِى عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) «يَطْوِى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ السَّمَاوَاتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. ثُمَّ يَأْخُذُهُنَّ بِيَدِهِ الْيُمْنَى. ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ. أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟ ثُمَّ يَطْوِى الْاَرَضِينَ بِشِمَالِهِ. ثُمَّ يَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ. أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟».

اللهُ عَزَّ وَجَلَّ سَمَاوَاتِهِ وَأَرْضِيهِ بِيَدَيْهِ. فَيَقُولُ: أَنَا اللهُ. (وَيَقْبِضُ أَصَابِعَهُ وَيَبْسُطُهَا) أَنَا الْمَلِكُ» حَتَّى نَظَرْتُ إِلَى الْمِنْبَرِ يَتَحَرَّكُ مِنْ أَسْفَلِ شَيْءٍ مِنْهُ. حَتَّى إِنِّى لاَقُولُ: أَسَاقِطٌ هُوَ بِرَسُولِ اللهِ (ﷺ)؟

"Allah Azze ve Celle, kıyamet gününde gökleri dürecek sonra onları sağ eline alacak sonra da şöyle diyecektir: "Hükümran benim nerede zorbalar? Nerede kibirlenenler? Sonra yeryüzünü solu ile dürecek ve şöyle diyecektir: "Hükümran benim, nerede zorbalar? nerede kibirlenenler?" Abdullah b. Ömer diyor ki: "Resulullah bunları söylerken parmaklarını açıp kapatıyordu. Ben, minbere baktım alttan üste kadar her tarafı sallanıyordu. Öyle ki ben, "O, Resulullah ile beraber düşecek mi?" diyordum." (16)

Abdullah b. Mes'ud diyor ki:

15- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 39, bab: 2, K.et-Tevhid, bab: 6 K.er-Rikak, bab: 44 / Müslim, K.el-münafikîn, bab: 23, Hadis no: 2787

16- Müslim, K.el-Münafikîn, bab: 24-25, Hadis no: 2788.

عَنْ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ جَاءَ حَبْرٌ مِنَ الأَحْبَارِ إِلَى رَسُولِ اللهِ (ﷺ) فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّا نَجِدُ أَنَّ اللهَ يَجْعَلُ السَّمَاوَاتِ عَلَى إِصْبَعٍ وَالأَرَضِينَ عَلَى إِصْبَعٍ وَالشَّجَرَ عَلَى إِصْبَعٍ وَالْمَاءَ وَالثَّرَى عَلَى إِصْبَعٍ وَسَائِرَ الْخَلاَئِقِ عَلَى إِصْبَعٍ فَيَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ فَضَحِكَ النَّبِيُّ (ﷺ) حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ تَصْدِيقاً لِقَوْلِ الْحَبْرِ ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) وَمَا قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ

"Yahudi âlimlerden birisi Resulullaha geldi ve ona: "Ey Muhammed veya ey Ebul Kasım, şüphesiz ki biz (Tevratta) şunu buluyoruz: Allah, kıyamet gününde gökleri bir parmağının üstünde, yerleri de bir parmağının üstünde, ağaçları bir parmağının üstünde, suyu ve toprağı bir parmağının üstünde ve diğer yaratıkları da bir parmağının üstünde tutacaktır. Sonra "Hükümran benim, hükümran benim." diyecektir. Resulullah (s.a.v.) Yahudi âlimin söylediklerine hayret ederek ve onu tasdik ederek güldü. Öyle ki azı dişleri göründü ve sonra: "Onlar Allahı hakkıyla takdir edemediler." âyetini okudu.": (17)

Selef-i Salihîn, bu gibi hadis-i şerifleri olduğu gibi kabul etmişler, bunları herhangi bir yoruma tabi tutmamışlardır. Sonradan gelen âlimler ise, yanlış anlamalara sebep olmaması için bu gibi âyet ve hadisleri en uygun şekillerde te'vil etmişlerdir. Mesela: "Allahın eli" ifadesinde geçen "El"den maksadın, "Allahın kudreti" olduğunu söylemişlerdir.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾

68- Sur'a üfürülecektir. O zaman, Allahın dilediklerinin dışında göklerde ve yerde kim varsa düşüp ölecektir. Sonra sur'a bir defa da üfürülecektir. Bir de ne görürsün, insanlar kabirlerinden doğrulmuş bakışıyorlar.

17- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 39, bab: 2 / Müslim, K.el-Münafıkin bab: 19-21-22, Hadis no: 2786.

*Âyet-i kerimede "Sur kelimesi geçmektedir. Resulullah (s.a.v.) Sur'un ne olduğunu beyan ederek şöyle buyurmuştur:

قَالَ أَعْرَابِيٌّ: يَا رَسُولَ اللهِ مَا الصُّورُ؟ قَالَ: قَرْنٌ يُنْفَخُ فِيهِ.

"Sur, kendisine üflenecek bir boynuzdur." (18)

Bu âyette, kendisine üç defa üfürülecek olan sur'un son iki üfürülüşü zikredilmektedir. Sur'a birinci üfürülüşte herşey büyük bir korkuya kapılıp sarsılacaktır. Resulullah (s.a.v.) bu duruma işaret ederek şöyle buyurmuştur: "Ben kendimi nasıl rahat hissedebilirim. Sur sahibi sur'u ağzına almış, alnını yere eğmiş, kulağını Allahın emrine vermiş ona üflemek için "Üfle" emrine beklemektedir."

İkinci üfürülüşte ise Allah tealanın, diledikleri hariç, bütün yaratıklar öleceklerdir.

Âyette zikredilen, Allah tealanın, ölmeyeceklerini dilediği kimselerden maksat Enes b. Mâlik ve Süddî'ye göre Cebrail, Mikâil, İsrafil ve Azrail'dir. Allah teala bütün yaratıkların ruhlarını aldıktan sonra geriye bu melekler kalır. Daha sonra bunların da canlarını alır geriye sadece kendi zatı kalır.

Ebu Hureyre (r.a.)dan nakledilen diğer bir rivayete göre ise, Sur'a birinci defa üfürülünce sadece şehitler sarsılmaz. İkinci üfürülüşte ise herşey ölür geriye Cebrail, Mikâil, Azrail ve Arş'ı sırtında taşıyan melekler kalır. Sonra Cebrail ve Mikâilin canlarını alır. Allah teala, arşı sırtlarında taşıyan meleklere emreder onlar da ölürler. Geriye sadece Azrail kalır. Sonra Allah teala onun da ölmesini emreder ve sadece Allahın kendisi kalır,

Peygamber efendimiz (s.a.v.) dünya hayatının nasıl sona erip âhiretin nasıl başlayacağını bir hadis-i şerifinde beyan ederek şöyle buyurmaktadır:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): «يَخْرُجُ الدَّجَّالُ فِي أُمَّتِي فَيَمْكُثُ أَرْبَعِينَ (لاَ أَدْرِي أَرْبَعِينَ يَوْماً، أَوْ أَرْبَعِينَ شَهْراً، أَوْ أَرْبَعِينَ عَاماً). فَيَبْعَثُ اللهُ عِيسَىٰ ابْنَ مَرْيَمَ كَأَنَّهُ عُرْوَةُ بْنُ مَسْعُودٍ. فَيَطْلُبُهُ فَيُهْلِكُهُ ثُمَّ يَمْكُثُ النَّاسُ سَبْعَ سِنِينَ لَيْسَ بَيْنَ اثْنَيْنِ عَدَاوَةٌ. ثُمَّ يُرْسِلُ اللهُ رِيحاً بَارِدَةً مِنْ قِبَلِ الشَّأْمِ. فَلاَ يَبْقَىٰ عَلَىٰ وَجْهِ

18- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 39, Hadis no: 3244.

الأَرْضِ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ أَوْ إِيمَانٍ إِلاَّ قَبَضَتْهُ. حَتَّى لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ دَخَلَ فِي كَبِدِ جَبَلٍ لَدَخَلَتْهُ عَلَيْهِ، حَتَّى تَقْبِضَهُ». قَالَ سَمِعْتُهَا مِنْ رَسُولِ اللهِ (ﷺ). قَالَ «فَيَبْقَىٰ شِرَارُ النَّاسِ فِي خِفَّةِ الطَّيْرِ وَأَحْلاَمِ السِّبَاعِ لاَ يَعْرِفُونَ مَعْرُوفاً وَلاَ يُنْكِرُونَ مُنْكَراً. فَيَتَمَثَّلُ لَهُمُ الشَّيْطَانُ فَيَقُولُ: أَلاَ تَسْتَجِيبُونَ؟ فَيَقُولُونَ: فَمَا تَأْمُرُنَا؟ فَيَأْمُرُهُمْ بِعِبَادَةِ الأَوْثَانِ. وَهُمْ فِي ذَلِكَ دَارُّ رِزْقُهُمْ، حَسَنٌ عَيْشُهُمْ ثُمَّ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ. فَلاَ يَسْمَعُهُ أَحَدٌ إِلاَّ أَصْغَىٰ لِيتاً وَرَفَعَ لِيتاً. قَالَ وَأَوَّلُ مَنْ يَسْمَعُهُ رَجُلٌ يَلُوطُ حَوْضَ إِبِلِهِ. قَالَ فَيَصْعَقُ وَيَصْعَقُ النَّاسُ ثُمَّ يُرْسِلُ اللهُ ـ أَوْ قَالَ يُنْزِلُ اللهُ ـ مَطَراً كَأَنَّهُ الطَّلُّ أَوِ الظِّلُّ (نُعْمَانُ الشَّاكُّ) فَتَنْبُتُ مِنْهُ أَجْسَادُ النَّاسِ. ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَاهُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ. ثُمَّ يُقَالُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ! هَلُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ. وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ. قَالَ ثُمَّ يُقَالُ: أَخْرِجُوا بَعْثَ النَّارِ. فَيُقَالُ: مِنْ كَمْ؟ فَيُقَالُ: مِنْ كُلِّ أَلْفٍ، تِسْعَمِائَةٍ وَتِسْعَةً وَتِسْعِينَ. قَالَ فَذَاكَ يَوْمَ يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيباً وَذَلِكَ يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ».

Ümmetimin zamanında Deccal çıkacaktır. Kırk'a kadar devam edecektir. (Ravi diyor ki, bilmiyorum kırk gün mü yoksa kırk ay mı yahut da kırk yıl mı devam edecektir.) Sonra Allah, Urve b. Mesud'a benzeyen Meryemoğlu İsa'yı gönderecek. İsa, Deccalı arayıp helak edecektir. Sonra insanlar (tam bir barış içinde) yedi sene yaşayacaklardır. Aralarında düşmanlık bulunan iki kişi bile bulunmayacaktır. sonra Allah, Şam tarafından soğuk bir rüzgar gönderecek, o rüzgar, kalbinde hardal tanesi kadar bir hayır veya iman bulunan hiçbir kimseyi sağ bırakmayacaktır. Öyle ki sizden biriniz, dağın tam içinde olsa bile, rüzgar oraya girip onu öldürecektir. Böylece yeryüzünde insanların sadece şerlileri kalacak, bunlar, şerre koşmakta kuşlar gibi hafif, saldırganlıkta yırtıcı hayvan zihniyetinde olacaklardır. Onlar ne iyilik bilirler ne de kötülüğe mani olurlar. Onların gözüne şeytan (şirin bir şekilde) gözükür ve onlara: "Beni dinlemez misiniz?" der. Onlar: "Ne emredersin?" derler. Şeytan da onlara,putlara tapmalarını emreder. Onlar bu halde iken, rızıkları bol, yaşantıları güzeldir. Böyle devam ederken sura üflenir. Onu işiten herkes o sese karşı önce kulağının birini daha sonra da ötekini verir. Suru ilk işiten insan, devesinin su kavuzunu sıvayan bir kişi olacaktır. O, bayılıp ölecek, onun peşinden de diğer insanlar bayılıp ölecek-

lerdir. Sonra Allah, kırağı gibi bir yağmur gönderecek, insanların vücudunu, otların bitmesi gibi onunla bitirecektir. Ardından Sur'a bir daha üfürülecek ve insanlar, derhal kabirlerinden çıkarak durumu göreceklerdir. Sonra: "Ey insanlar, rabbinize gelin, ey melekler, onları durdurun, onlar hesap vereceklerdir." denilecektir. Sonra insanlara "İçinizden cehennem gurubunu çıkarın." denecek. "Kaçta kaçı?" diye sorulacaktır. "Binde dokuzyüz doksandokuzu." denilecektir. İşte o gün, çocukları ihtiyarlatacak ve yine o günün dehşetinden dolayı bacaklar sıvanacaktır." (20)

وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ
وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾

69- O gün yer, rabbinin nuruyla aydınlanır, amel defterleri ortaya konur, peygamberler ve şahitler getirilir. İnsanların aralarında adaletle hükmedilir. Onlar asla zulme uğratılmazlar.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, kıyamet gününde insanları hesaba çekeceğini beyan ederek buyuruyor ki: "Ey Muhammed, rabbin âhirette yaratıkları arasında hüküm verirken yer onun nuruyla aydınlanacak, insanların amel defterleri getirilip ortaya konacak, peygamberler getirilecek, rableri onlara ümmetlerinin kendilerine ne cevap verdiklerini soracak, Muhammed ümmeti de şahitler olarak getirilecek ve rableri onlara,Peygamberlerin, ümmetlerine nasıl tebliğde bulunduklarını, ümmetlerinin de peygamberlere ne gibi cevaplar verdiklerini soracak ve onları şahit tutacaktır.

Bu hususta başka bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Böylece biz sizin, insanlara karşı şahitler olmanız, Peygamberin de size karşı şahit olması için sizi, orta yolu tutan bir ümmet kıldık. Yöneldiğin tarafı, sadece Peygambere uyan kimseyi gerisin geri dönenden ayırdetmek için kıble yaptık. Bu, ancak Allahın hidayet ettiklerinin dışındakilere ağır gelir. Allah, sizin imanınızı zayi edecek değildir. Şüphesiz Allah, insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir?" (21)

20- Müslim, K.el-Fiten, bab: 116, Hadis no: 2940 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.166.
21- Bakara Suresi, âyet: 143.

وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾

70- Herkese yaptığının karşılığı tam olarak verilir. Allah, onların ne yaptıklarını çok iyi bilir.

Kıyamet gününde Allah herkese yaptığının karşılığını eksiksiz olarak verecektir. Allah herkesin dünyadayken ne gibi bir amel işlediğini çok iyi bilmektedir. Bu itibarla kimseye zulmedilmeyecektir. Herkes yaptığının karşılığını görecektir.

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا
وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ
وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا ۚ قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ
عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾

71- Kâfirler bölük bölük cehenneme sürülürler. Cehenneme geldiklerinde kapıları açılır. Cehennem zebanileri onlara: "Size içinizden rabbinizin âyetlerini okuyan ve sizi bu gününüze kavuşmakla uyaran Peygamberler gelmedi mi?" derler. Onlar da:"Evet geldi fakat kâfirlere azap sözü hak oldu." derler.

Allahı inkar eden kâfirler, kıyamet gününde Allahın, kendileri için hazırladığı cehennem ateşine melekler tarafından bölük bölük sevkedilirler. Kâfirler cehenneme yaklaşınca onun yedi kapısı da açılır ve cehennem zebanileri kâfirlere şöyle derler: "Sizlere, rabbinizin âyet ve delillerini okuyan ve bugünde karşılaşacağınız şeylerle sizi uyaran peygamberler gelmediler mi? ki bu hale düştünüz? Cehenneme sevkedilen kâfirler şu cevabı vereceklerdir: "Evet, bizlere içimizden peygamberler gelmişti ve bizleri böyle bir günle karşılaşacağımızla uyarmıştı. Fakat Allahın, kendisini inkar eden kâfirlere azap edeceği sözü bizim üzerimize hak oldu."

*Allah teala bu âyet-i kerimede, kıyamet gününde kâfirlerin cehenneme nasıl sevkedileceklerini beyan etmektedir. Kâfirler cehenneme azarlanarak ve tehdit edilerek sürüklenecekler. İçleri susuzluktan kavrulacak, gözleri kör, kulakları sağır olacaktır.

Bu hususu beyan eden pek çok âyet mevcuttur. Bunlardan bazılarında şöyle buyuruluyor: "Kıyamet günü takva sahiplerini rahman olan Allahın huzurunda heyetler halinde toplayacağız. Suçluları ise susuz olarak cehenneme süreceğiz." (22) "Allahın doğru yola sevkettiği kimse hidayettedir. Kimi de saptırırsa sen Allahtan başka onlar için dostlar bulamazsın. Biz onları kıyamet gününde yüzükoyun körler, dilsizler ve sağırlar olarak toplayacağız. Sığınacakları yer cehennemdir. Cehennemin her ateşi hafifledikçe onun ateşini artırırız." (23)

قِيلَ ادْخُلُوٓا۟ أَبْوَٰبَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۖ فَبِئْسَ مَثْوَى ٱلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾

72- Onlara: "İçinde ebedi kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. Kibirlenenlerin yeri ne kötü bir yerdir." denilir.

Cehennem zebanileri, kâfirlere işte o sırada şöyle diyeceklerdir: "Siz, cehennemin yedi kapısından, cehennemdeki yerlerinize göre girin. Orada ebedi olarak kalacaksınız. Dünyada iken Allahın bir olduğunu söylemeye karşı böbürlenenlerin karargâhı ne kötür bir yerdir.

وَسِيقَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ رَبَّهُمْ إِلَى ٱلْجَنَّةِ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُوهَا
وَفُتِحَتْ أَبْوَٰبُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ
فَٱدْخُلُوهَا خَٰلِدِينَ ﴿٧٣﴾

22- Meryem Suresi, âyet: 85-86.
23- İsra Suresi, âyet: 97

73- Rablerinden korkanlar ise bölük bölük cennete sevkedilirler. Cennete geldiklerinde kapıları açılır. Cennetin bekçileri onlara: "Selam size, tertemizsiniz. Artık ebediyyen kalmak üzere girin cennete." derler.

Dünyada iken Allahın emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak sadece Allahın ilahlığını kabul edip yalnızca ona kulluk ederek rablerinden korkan insanlar ise bölük bölük cennete götürüleceklerdir. Onlar cennete varınca cennetin kapıları açılacak ve bekçileri onlara: "Selam olsun size. Sizler dünyada iken de âhirette iken de temiz oldunuz. Ebediyyen kalmak üzere girin cennete." diyeceklerdir.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا

وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٧﴾

74- Onlar da: "Bize verdiği vadinde duran ve bizi bu yere vâris kılan Allaha hamdolsun. Cennette istediğimiz yeri yurt edinebiliyoruz. İyi amellerde bulunanların mükafaatı ne güzelmiş." derler.

Cennete sevkedilen takva sâhipleri, onun içine girince, Allah tealaya, vermiş olduğu nimetlere karşı şükranda bulunarak şöyle diyeceklerdir: "Dünyada iken, kendisine itaat ettiğimiz takdirde bizi cennete koyacağını vaadeden ve vaadini gerçekleştiren Allaha hamdolsun. O bizi cennete vâris kıldı. Zira buralar, iman etselerdi cehennemliklerin olacaktı. Cennetten dilediğimiz yerde konaklıyor ve arzuladığımız yerde kalıyoruz. Allaha itaat edenlerin ve dünyada iken onun emirlerine uyanların âhiretteki mükafaatları olan bu cennet ne güzelmiş.

*Peygmaber efendimiz bir hadis-işerifinde cennetlikleri vasfederek şöyle buyurmuştur:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) أَوَّلُ زُمْرَةٍ تَلِجُ الْجَنَّةَ صُورَتُهُمْ عَلَىٰ صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ لَا يَبْصُقُونَ فِيهَا وَلَا يَمْتَخِطُونَ وَلَا يَتَغَوَّطُونَ آنِيَتُهُمْ فِيهَا الذَّهَبُ أَمْشَاطُهُمْ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَمَجَامِرُهُمُ الْأَلُوَّةُ

وَرَشْحُهُمُ الْمِسْكُ وَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ زَوْجَتَانِ يُرَىٰ مُخُّ سُوقِهِمَا مِنْ وَرَاءِ اللَّحْمِ مِنَ الْحُسْنِ لَا اخْتِلَافَ بَيْنَهُمْ وَلَا تَبَاغُضَ قُلُوبُهُمْ قَلْبٌ وَاحِدٌ يُسَبِّحُونَ اللَّهَ بُكْرَةً وَعَشِيًّا.

"Cennete giren ilk insanların şekli, on dördünde bulunan ayın şekli gibidir. Onlar cennette tükürmezler, sümkürmezler, tuvalet ihtiyacı duymazlar, oranın, kapıları altından, tarakları ise altın ve gümüştendir. Buhurdanlıkları Hint ağacındandır, terleri misk'tir. Herkesin iki hanımı vardır. Güzelliklerinden dolayı bacaklarındaki etlerinin içindeki kemiklerin ilikleri görünür. Aralarında ne bir anlaşmazlık vardır ne de kin. Kalbleri tek bir kalb gibidir. Sabah akşam Allahı tesbih ederler." (24)

وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ۚ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٥﴾

75- Meleklerin, Arşın etrafını çepeçevre kuşatarak rablerini hamd ile tesbih ettiklerini görürsün. Artık varlıkların arasında adaletle hükmedilir. "Âlemlerin rabbi olan Allaha hamdolsun." denilir."

Ey Muhammed, sen, meleklerin, rahman olan Allahın arşını kuşattıklarını, rablerini tesbih ederek onu tesbih ettiklerini görürsün. Allah, Peygamberleriyle, kendilerine peygamber gönderilen ümmetleri ve bunlara şahitlik edecek kimseler arasında adaletle hüküm verecek, iman ehlini cennete, kâfirleri de cehenneme koyacaktır. Verilen hükmün neticesinde, âlemlerin rabbi olan Allaha hamdedilecektir.

24- Buhari, K.Bed'ül halk, bab: 8 / Müslim, K.el-Cenne bab: 17, Hadis no: 2834.

MÜMİN (ĞAFİR) SURESİ

Mümin Suresi seksen beş âyettir. 56 ve 57. âyetleri Medine'de diğerleri Mekkede nâzil olmuştur.

Bu mübarek sure, Kur'an-ı Kerimin, herşeye galip olan, herşeyi bilen, günahları affeden, tevbeleri kabul eden, cezası çok şiddeli olan, lütuf ve keremi bol olan Allah tarafından indirildiğini beyan ederek başlıyor.

Allahın âyetleri üzerinde ancak kâfirlerin münakaşa ettikleri, bu kâfirlerden önce, Nuh kavminin ve diğer birçok topluluğun, peygamberlerini hesaba çekmek ve onları ortadan kaldırmak için haksız bir mücadele verdikleri beyan ediliyor.

Arş'ı taşıyan ve Allahı hamd ile tesbih eden meleklerin, müminlerin günahlarının bağışlanmasını dileyerek: "Ey rabbimiz, rahmet ve ilmin herşeyi kaplamıştır o halde tevbe edenleri ve yoluna tabi olanları bağışla. Onları cehennem azabından koru." [1] diye dua ettikleri haber veriliyor. Kıyamet gününde kâfirlere ise Allahın gazabının büyük olacağı beyan ediliyor.

Cenab-ı Hak sure-i celilede bu hususları beyan ediyor ve kullarının her türlü hal ve harekatını, gizlisini ve açığını bildiğini haber veriyor ve buyuruyor ki: "Allah, gözlerin hain bakışını ve kalblerin gizlediklerini bilir." [2]

Allah teala bundan sonra, insanların, yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önce geçen kavimlerin âkıbetlerinin nasıl olduğuna bakmalarını tavsiye ediyor ve onların, kuvvet ve yeryüzündeki eserler bakımından kendilerinden daha güçlü olduklarını beyan ediyor ve öyleyken peygamberlerini inkar etmeleri sebebiyle onları da yok ettiğini haber veriyor.

Sure-i celilede bundan sonra Hz. Musa'nın kıssasına temas ediliyor ve onun Firavun ile mücadelesinden bahsediliyor. Hz. Musa, mucizelerle Firavuna, Hamâna ve Karun'a gidiyor. Onlara ilahi gerçeği tebliğ ediyor. Fakat Firavun, Hz. Musa ile beraber Allaha iman edenlerin oğullarının öldürülmesini emredi-

---

1- Mümin Suresi, âyet: 7

2- Mümin Suresi, âyet: 19

yor. Firavun Hz. Musa'yı da öldürmek istiyor. Hz. Musa ise onun şerrinden Allaha sığınıyor.

Firavun, veziri Hâmân'a bir kule yapmasını emrediyor. Oraya çıkarak göklerin yoluna erişebileceğini söylüyor. Firavun kavminden, imanını gizleyen bir adam, kavmini doğru yola davet ediyor. Allah teala da bu adamı kavminin kötülüklerinden koruyor.

Sure-i Celilede bundan sonra kâfirlerin cehennemde birbirleriyle münakaşa edecekleri ve birbirlerini suçlayacakları haber veriliyor.

Allah tealanın, dinlenmemiz için geceyi, çalışmamız ve aydınlanmamız için de gündüzü var ettiği beyan ediliyor ve bütün bu nimetlerin yalnızca Allah teala tarafından lutfedildiği açıklanıyor.

Bundan sonra insanoğlunun yaratılışına temas ediliyor ve onun topraktan, sonra nutfeden sonra da kan pıhtısından yaratıldığı beyan ediliyor.

Allah tealanın, bizim faydamız için hayvanlar yarattığı beyan ediliyor ve yine yeryüzünü gezip dolaşarak bizden önce geçen kavimlerin âkıbetlerinin nasıl olduğuna bakmamız tavsiye ediliyor. Ve Sure-i celile, Allahın azabı geldikten sonra iman etmenin fayda vermeyeceğini beyan eden: "Azabımızın şiddetini görünce imana gelmeleri onlara hiçbir fayda sağlamadı. Allahın, kulları hakkında ötedenberi uygulanagelen kanunu budur. İşte kâfirler o zaman hüsrana uğrarlar." [3] âyetiyle son buluyor.

SURENİN FAZİLETİ

Peygamber efendimiz bu surenin fazileti hakkında şöyle buyurmuştur:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): مَنْ قَرَأَ حم الْمُؤْمِنَ إِلَى (إِلَيْهِ الْمَصِيرُ) وَآيَةَ الْكُرْسِيِّ حِينَ يُصْبِحُ حُفِظَ بِهِمَا حَتَّى يُمْسِيَ، وَمَنْ قَرَأَهُمَا حِينَ يُمْسِي حُفِظَ بِهِمَا حَتَّى يُصْبِحَ.

3- Mümin Suresi, âyet: 85.

"Her kim bu Mümin suresini "İleyhil masîr" âyetine kadar ve âyetel kürsî'yi sabahleyin okuyacak olursa akşam oluncaya kadar bunların sayesinde korunmuş olur. Kim de bunları akşamleyin okursa sabahlayıncaya kadar bunların sayesinde korunmuş olur. (4)

Abdullah b. Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Herşeyin bir özü vardır. Kur'anın özü de Hâ.Mim.lerdir."

Abdullah b. Mes'ud ise şöyle demiştir: "Ben (okurken) Hâ.mîm.lere geldiğim zaman kendimi, içinde süslendiğim gül bahçelerine düşmüş hissederim."

Peygamber efendimiz bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

عَمَّنْ سَمِعَ النَّبِيَّ (ﷺ) يَقُولُ: إِنْ بَيَّتَكُمُ الْعَدُوُّ فَقُولُوا (حم) لاَ يُنْصَرُونَ.

"Şayet düşman size geceleyin baskın yapacak olursa "Hâ.Mîm." deyin. Onlar yardım göremez. (galip gelemez)" (5) Diğer bir rivayette ise:

من سمع النبى (ﷺ) [يقول]: «إن بُيِّتُم فَلْيَكُنْ شِعَارُكُمْ حم لا ينصرون».

"Baskına uğradığınız zaman parolanız "Hâ.Mîm." olsun. Düşmanınıza yardım olunmaz." buyurulmuştur. (6)

4- Tirmizî, K.Fadail el-Kur'an, bab: 2, Hadis no: 2879.
5- Tirmizî, K.Fadail el-Cihad, bab: 11, Hadis no: 1682.
6- Ebu Davud, K.el-Cihad, bab: 71, Hadis no: 2597.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

حٰمٓ ﴿١﴾

1- Hâ.Mîm.

*Bu gibi harflere "Huruf-ı Mukatta'a" dendiği bilinmektedir. Huruf-ı Mukatta'a hakkında Bakara suresinin başında açıklamalar yapılmıştır. Ancak Hâ.Mim'ler için özellikle şu izahlar yapılmıştır.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre, "Hâ.Mîm." "Allah tealanın, Rahman ve Rahim isimlerinin kısaltılmışıdır. Hâ. "Rahman" Mîm, "Rahim" demektir.

Süddî ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise "Hâ. Mîm." Allahın isimlerinden bir isimdir. Allah bu ismine yemin etmiştir.

Katade ise "Hâ.Mîm. kelimesi Kur'anın isimlerinden biridir." demiştir. Bazı müfessirlere göre bu "Hâ.Mim." Hece harflerinden ikinci harftir. Sure bu harflerle başlatılmıştır.

تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٢﴾

غَافِرِ الذَّنبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ

الْمَصِيرُ ﴿٣﴾

2-3- Bu Kur'an, herşeye galip olan, herşeyi bilen, günahları affeden, tevbeleri kabul eden, cezası çok şiddetli olan, lütuf ve keremi bol olan Allah

tarafından indirilmiştir. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. Dönüş sadece onadır.

Bu kitap Allah tarafından indirilmiştir. Allah, düşmanlarından intikam alması bakımından herşeye galiptir.Onların ne yaptıklarını çok iyi bilendir. Kullarının işledikleri günahları affeden ve tevbeleri kabul edendir. Bu itibarla hiçbir günahkar ümitsizliğe kapılmamalıdır. Allah, cezalandırması da şiddetli olandır. Bu sebeple de Allahın merhametine güvenilerek, onun emir ve yasaklarına karşı gelinmemelidir. Devamlı olarak ondan korkulmalıdır. Allah, yaratıklarından dilediğine karşı lütuf ve nimet sahibidir. Onlara hak etmedikleri halde çeşitli nimetler verir.. Allahtan başka kendisine kulluk edilecekk hiçbir ilah yoktur. O halde onun dışında hiçbir şeye kulluk etmeyin. Dönüşünüz sadece onadır. Bu itibarla onun dışında ilahlaştırılan şeylerin hiçbir etkileri yoktur.

*Allah teala, bu âyetlerde kulunun, rabbine ümit ile korku arasında ibadet etmesini, ondan tamamen ümidini kemenin veya onun azabından korkmamanın doğru olmadığını beyan etmektedir. Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Ey peygamber, kullarıma benim son derece bağışlayıcı ve merhametli olduğumu, azabımın da gerçekten can yakıcı bir azap olduğunu söyle."(7)

مَا يُجَٰدِلُ فِىٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ إِلَّا ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِى ٱلْبِلَٰدِ ﴿٤﴾

4- Allahın âyetleri üzerinde ancak kâfirler münakaşa ederler. Ey Muhammed, o kâfirlerin ülke ülke dolaşmaları sakın seni aldatmasın.

Allahın birliğini gösteren âyet ve delilleri hakkında ancak onun birliğini inkar edenler tartışmaya girişirler. Ey Muhammed, kâfirlerin, memleket memleket dolaşmaları, inkarlarına rağmen oralarda yerleşip kalmaları seni, kâfirlere iyi davrandığımız yahut onların kısmen haklı oldukları kanaatine götürmesin. Zira biz onlara, ecelleri gelinceye kadar mühlet verir, inkarlarından dolayı derhal cezalandırmayız. Fakat onlar için takdir edilen gün gelince onları asla cezasız bırakmayız.

*Allah teala kâfirlere mühlet vermesinin hikmetini beyan ettikten sonra Resulullaha, geçmiş ümmetleri, onlara gönderilen peygamberleri ve onlarla peygamberleri arasındaki mücadeleleri ve onların sonunda cezalandırıldıklarını beyan ediyor ve böylece kavmi ile yaptığı mücadele hususunda kendisini teselli

7- Hicr Suresi, âyet: 49-50.

ediyor ve onların âkıbetlerinin de geçmiş ümmetler gibi olacağını bildiriyor.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ ۖ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ
لِيَأْخُذُوهُ ۖ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ ۖ فَكَيْفَ كَانَ
عِقَابِ ﴿٥﴾

5- Onlardan önce Nuh kavmi ve onlardan sonra birçok topluluklar da (Peygamberlerini) yalanlamışlardı. Her ümmet kendi peygamberini hesaba çekmeye girişmişti. Hakkı bâtılla ortadan kaldırmak için haksız bir mücadele vermişti. Ben de onları yakalayıverdim. Azabım nasılmış bir bak.

Ey Muhammed, senin peygamberliğini yalanlayan ve seninle bâtıl yollarla tartışmaya giren bu kavminden önce Nuh kavmi ve o kavimden sonra gelen Âd, Semud, Lut kavimleri yalanlamışlardı. Bu ümmetlerin herbiri, peygamberlerine karşı birleşmiş ve onları öldürmeye kadar varmışlardı. Onlar peygamberlerine karşı bâtıl yollarla mücadele vermişlerdir. Böylece bâtılla hakkı ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. Peygamberlerine karşı bu tür teşebbüste bulunanları öyle bir yakaladım ki benim, onları cezalandırmam nasılmış bir bak. Ben onları helak edip, kendilerinden sonra gelenlere ibret ve öğüt kıldım. Yurtlarını ve meskenlerini vahşi hayvanların yuvası haline getirdim.

وَكَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿٦﴾

6- Böylece kâfirlere: "Onlar cehennemliktir." diye rabbinin sözü hak olmuştur.

Ey Muhammed, sana anlattığım ümmetlerin, hakkı ortadan kaldırmak için haksız yere peygamberleriyle tartışmaları yüzünden azabımız gelip çattığı gibi seni yalanlayan ve senin getirdiğin hakkı ortadan kaldırmak için haksız yere seninle cedelleşen kavmin de azabı hak etmiştir. Çünkü onlar, cehennemliktirler.

الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ
وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا
وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٧﴾
رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ
وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٨﴾
وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ
الْعَظِيمُ ﴿٩﴾

7- Arşı taşıyanlar ve onun etrafında bulunan melekler, hamd ile rablerini tesbih edip ona iman ederler. Müminlerin günahlarının bağışlanmasını dileyerek şöyle derler: "Ey rabbimiz, rahmet ve ilmin herşeyi kaplamıştır. O halde tevbe edenleri ve yoluna tabi olanları bağışla. Onları cehennem azabından koru.

8- Ey rabbimiz, o müminleri ve babalarından, eşlerinden ve soylarından salih olanları, kendilerine vaad ettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz ki sen, herşeye galipsin, hüküm ve hikmet sahibisin.

9- Ey rabbimiz, onları kötülüklerden koru. Sen o gün kimi kötülüklerden korursan muhakkak ona merhamet etmiş olursun. İşte büyük kurtuluş budur.

*Allah teala bu âyetlerde, arşı yüklenen, dereceleri yüksek melekleri ve yine arşın etrafında bulunan melekleri bizlere bildiriyor ve onların müminler için Allahtan nasıl hayırlı dileklerde bulunduklarını beyan ediyor ve buyuruyor ki: "Arşı yüklenen melekler ve arşın çevresinde bulunan melekler, rablerini överek, ona şükrederek tesbihte bulunurlar. Onlar, Allahtan başka hiçbir ilah bulunmadığını ikrar eder ve ona kulluk hususunda böbürlenmezler. Onlar, rablerinden, kendileri gibi rablerini birleyen müminlerin günahlarını affetmesini dilerler ve şöyle derler: "Ey rabbimiz, senin rahmetin ve ilmin, bütün yaratıklarını kuşatmıştır. Sen herkese merhamet eder ve herkesin ne yaptığını bilirsin. Sen, sana

ortak koşmaktan ve emirlerine karşı gelmekten vazgeçip tevbe eden, senin emir ve yasaklarına uyan kullarının günahlarını affet. Sen onları, kıyamet gününde cehennem azabından koru. Ey rabbimiz, sen bu müminleri, iman ehline vaadettiğin Adn cennetlerine koy. Onlarla birlikte senin yolunu tutan salih atalarını, eşlerini ve soylarınıda Adn cennetlerine koy. Ey rabbimiz, sen, düşmanlarından intikam almakta herşeye galip olansın, yaratıklarının işlerini sevk ve idarede hikmet sahibisin. Ey rabbimiz, sen bu mümin kullarını, tevbe etmeden önce yaptıkları kötülüklerin fena âkıbetlerinden koru. Sen onları bu yaptıklarından dolayı hesaba çekip onlara azabetme. Sen kimi, kıyamet gününde, tevbe etmeden önce yapmış olduğu kötülüklerin cezasından koruyacak olursan şüphesiz ki sen ona rahmet etmiş olursun. İşte büyük kurtuluş da budur. Zira o kimse bu yolla cehennem ateşinden kurtulup cennete girmiş olur.

Allah teala, Arşı yüklenen meleklerin âhiretteki sayısı hakkında diğer bir âyette şöyle buyurmaktadır:

"Melekler göğün etrafındadırlar. O gün rabbinin arşını o meleklerin de üstünde sekiz melek yüklenir." (8)

Dünya hayatının devamı sırasında Arşı yüklenen meleklerin sayısı ise bir rivayete göre dört, diğer rivayete göre de sekizdir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللَّهِ أَكْبَرُ مِن مَّقْتِكُمْ أَنفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ

إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾

10- (Kıyamet günü) kâfirlere şöyle seslenilir: "Allahın gazabı sizin kendinize olan öfkenizden daha büyüktür. Çünkü siz (dünyada) imana davet edildiğiniz zaman inkar ediyordunuz."

Allahı inkar edenler kıyamet gününde cehennem azabına girmeye çağırılırlar ve onlar gelip cehenneme girince öfkelenip kızarlar. Bunun üzerine onlara: "Sizin dünyada iken imana davet edildiğinizde Allahı inkar ederken Allahı gazaplandırmanız, sizin bugün kendi kendinize kızmanızdan ve nefsinizi suçlamanızdan daha büyüktü." denilir.

8- Hâkka Suresi, âyet: 17.

قَالُوا رَبَّنَا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ
إِلَىٰ خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ ﴿١١﴾

11- Kıyamet günü kâfirler şöyle derler: "Ey rabbimiz, bizi iki defa öldürdün iki defa da diriltin. Biz de günahlarımızı itiraf ettik. Şimdi bir kurtuluş yolu var mıdır?"

*Âyet-i kerimede, cehenneme girmeye davet edilen kâfirlerin, suçlarını itiraf edecekleri, cehennem azabından kurtulmak için Allahtan, çıkar bir yol istedikleri ve bunların, iki kere öldürülüp iki kere diriltildiklerini söyledikleri zikredilmektedir.

Burada ifade edilen "İki kere öldürülme" ve "İki kere diriltilme"den neyin kasdedildiği hakkında şu görüşler de zikredilmektedir."

Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbas, Katade, Dehhak ve Ebu Mâlik'ten nakledilen bir görüşe göre "İki kere öldürülmek"ten maksat, insanların, atalarının sulbünde iken ölü olmaları bir de dünyada yaşadıktan sonra ölmeleridir." İki kere diri" olmalarından maksat ise insanların meniden hayat bulmaları ve öldürüldükten sonra âhirette diriltilmeleridir. Dehhak, İbn-i Abbas ve ibn-i Mes'ud bu hususu izah ederlerken şu âyetin de bunu beyan ettiğini söylemişlerdir. "Allahı nasıl inkar edersiniz? Halbuki siz, ölüler idiniz sizi o diriltti. Sonra öldürecek sonra tekrar diriltecektir. Nihayet ona döndürüleceksiniz." (9)

Süddî'ye göre ise "İki kere öldürülmek"ten maksat, insanların dünyada iken öldürülmeleri ve kabirde diriltilip hesaba çekildikten sonra tekrar öldürülmeleridir. "İki kere diriltilmeleri"nden maksat ise, kabirlerinde diriltilmeleri ve kabirden kalkarak âhirette diriltilmeleridir.

İbn-i Zeyd'e göre ise "İki kere öldürülmeleri"nden maksat, insanlar Hz. Âdem'in sulbünde iken Allahın onlardan ahd aldıktan sonra onları öldürmesi ve daha sonra rahimlerde yarattıktan sonra doğup yaşamalarından sonra onları öldürmesidir. "İki kere diriltilme"lerinden maksat ise, insanların Hz. Âdem'in sulbünde iken diriltilip Allaha ahd vermeleri, bir de rahimlerde oluşup dünyaya gelmeleriyle diriltilmeleridir.Birinci görüş tercihe şayan görülmüştür. Zira Süddî ve İbn-i Zeyd'in görüşlerine göre insanlar iki defa değil üç defa diriltilmiş ve öldürülmüş olurlar. Âyet ise "İki kere öldürülmek"ten bahsetmektedir.

9- Bakara Suresi, âyet: 28.

ذَٰلِكُمْ بِأَنَّهُۥٓ إِذَا دُعِىَ ٱللَّهُ وَحْدَهُۥ كَفَرْتُمْ ۖ وَإِن يُشْرَكْ بِهِۦ تُؤْمِنُوا۟ ۚ فَٱلْحُكْمُ لِلَّهِ ٱلْعَلِىِّ ٱلْكَبِيرِ ﴿١٢﴾

12- Onlara: "Bunun sebebi, yalnız Allaha davet edildiğiniz zaman inkar etmeniz, ona ortak koşulunca da tasdik etmenizdir. Hüküm, ancak yüceler yücesi olan ulu Allaha aittir." denilir.

Kâfirlere şöyle cevap verilir: "Ey kâfirler, sizin için bir kurtuluş yolu yoktur. Zira insanlar, sadece Allahı birlemeye davet edildiği zaman sizler, ilahlığın sadece Allaha ait olduğunu inkar ettiğiniz ve "Bütün ilahları tek bir ilah mı yapalım?" dediniz. Herhangi biriniz ve "Bütün ilahları tek bir ilah mı yapalım?" dediniz. Herhangi birşey Allaha ortak koşulduğunda ise siz, ona ortak koşanı tasdik ettiniz. Artık bugün hüküm yalnız, yüceler yücesi olan ulu Allaha aittir. Onun hükmüne kimsenin müdahale etmesi mümkün değildir. Bu itibarla siz cehennemde ebedi olarak kalacaksınız.

هُوَ ٱلَّذِى يُرِيكُمْ ءَايَٰتِهِۦ وَيُنَزِّلُ لَكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ رِزْقًا ۚ وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾

13- Size delilleri gösteren, size gökten rızık indiren O'dur. Bunlardan ancak Allaha yönelen ibret alır.

Ey insanlar, size bildiğiniz ve hak olduğunun delillerini gönderen ancak Allahtır. Gökten yağmur yağdırıp yerden bitkiler bitirerek sizin rızkınızı veren de O'dur. Fakat Allahın birliğini gösteren bu delillerden ancak ona yönelen ve ona itaat etmeye boyun eğen kimseler ibret alır. Şımank kâfirlerin bunlardan öğüt alma nasipleri yoktur.

فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾

14- Ey iman edenler, kâfirler istemeseler de dini Allaha tahsis ederek sadec ona yalvarın.

Ey Mü'minler, sadece Allaha kulluk edin, ibadetinizi ona tahsis edin, hiçbirşeyi ona ortak koşmayın, İbadet ve itaatlerinde Allaha ortak koşan kâfirler sizin, yalnızca ona, İbadet ve itaatinizden hoşlanmasalar da böyle yapın.

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾

15-Makamları yücelten ve arşın sahibi olan Allah, insanları, buluşma günü olan kiyametle uyarmak için kullarından dilediğine emri ile ruhu (vahyi) indirir.

*Ayet-i kerimede geçen ve makamları yücelten" diye tercüme edilen cümle iki şekilde izah edilmiştinr. Birinci şekli Mealde verildiği gibidir. Buna göre âyetin açıklaması şöyledir: "Allah yaratıkları, ilim ve ahlak yönünden birbirlerinden farklı kılmış, onların bazılarının derecelerini diğerlerinden yükseltmiştir. Peybaygamberlerin, Meleklerin ve Salih kulların derecelerini diğerlerinden üstün kılmıştır.

Bu cümlenin diğer bir izah şekli ise şöyledir: "Allah, yaratıklarından pek yücedir, üstün sıfatlara sahiptir. Bu sıfatların biri de Allahın herşeyi kuşatan Arş'ın sahibi olmasıdır. Yine âyet-i kerimede geçen:"Allah, kullarından dilediğine emriyle ruhu indirir. "Cümlesi de farklı şekillerde izah edilmiştir. Katedeye göre buradaki "Ruh" tan maksat, " Vahiy" Dehhaka göre "Kitap" İbn-i Zeyd'e göre "Kur'an" Süddi'yi gröe ise "Peygamberlik"tir. Taberi bu izahlar arasında farklar bulunsa da mânâlarının birbirlerine yakın olduğunu söylemekte ve neticelerinin aynı olacağını ifade etmektedir.

Âyette geçen "Buluşma günü"nden maksat, kayamet günüdür. O güne buluşma günü denmesinin sebebi, yaratanla yaratılanların karşı karşıya gelmesi, gökte yaşayanlarla yerde yaşayanların birbirleriyle buluşması ve insanların bir arada toplanmalardır.

يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾

16- Ogün insanlar ortaya çıkarlar. Onların hiçbirşeyi Allaha gizli değildir. "Bugün hakimiyet kimindir?"diye sorulur" Bir ve kahhar olan Allahındır. " cevabı verilir.

*Kıyemet gününde kendilerine Peygamber gönderilerek uyarılanlar, gören gözler önünde açıkta bulunacaklardır. Onların birbirlerini görmelerine engel olacak ne bir dağ ne de bir ağaç bulunacaktır. Bu hususu beyan eden âyetlerde şöyle buyuruluyor:"Ey Muhammed kıyamet günü dağların ne olacağını sorarlar. sen onlara şöyle de:"Rabbim onları(un ufak edip) savuracaktır." "Yerlerini dümdüz boş bir arazi halinde bırakacaktır." "Sen orada hiçbir çukur, hiçbir tümsek göremezsin."(10)

O gün insanların hiçbirşeyi Allaha gizli kalmayacaktır. O gün Allah: "Bugün hükümranlık kimindir?" diye sorar ve bu soruya yine bizzat kendisi : " Bir ve kahbar olan Allahındır." evabını verir.

اَلْيَوْمَ تُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾

17- Bugün herkese dünyada kazandığının karşılığı verilir. Bugün asla zulüm yoktur. Şüphesiz ki Allah, hesabı çok çabuk görendir.

Allah yaratıkları tekrar diriltip kabirlerinden çıkarttığı zaman onlara şöyle diyecektir:" Bugün herkese, dünyada iken yaptığının karşılığı verilecektr. Hayır işleyen mükâfaatlandırılacak şer işleyen ise ceazalandırılacaktır. Bugün hiçbir haksızlık yapılmayacaktır. Hayır işleyenin amelinin mükafaatı eksiltilmeyecek şer isleyenin cezası artılılmayacaktır. Şüphesiz ki Allah, kullarını kıyamet gününde süratli bir şekilde hesaba çekecektir.

*Peygamber efendimiz(s.a.v.) Allah tealanın, bir hadis-i Kudsihe zulmü hem kendisine hem de kullarına haram kıldığını beyan ederek şöyle buyurduğunu ziketmektedir.

عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ)، فِيمَا رَوَىٰ عَنِ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنَّهُ ، قَالَ: يَا عِبَادِي! إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَىٰ نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا فَلَا تَظَالَمُوا. يَا عِبَادِي! كُلُّكُمْ ضَالٌّ إِلَّا مَنْ هَدَيْتُهُ فَاسْتَهْدُونِي أَهْدِكُمْ . يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ جَائِعٌ إِلَّا مَنْ أَطْعَمْتُهُ فَاسْتَطْعِمُونِي أُطْعِمْكُمْ يَا عِبَادِي! كُلُّكُمْ عَارٍ إِلَّا مَنْ كَسَوْتُهُ

فَاسْتَكْسُونِي أَكْسُكُمْ. يَا عِبَادِي! إِنَّكُمْ تُخْطِئُونَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، وَأَنَا أَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً. فَاسْتَغْفِرُونِي أَغْفِرْ لَكُمْ. يَا عِبَادِي! إِنَّكُمْ لَنْ تَبْلُغُوا ضُرِّي فَتَضُرُّونِي. وَلَنْ تَبْلُغُوا نَفْعِي فَتَنْفَعُونِي. يَا عِبَادِي! لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ كَانُوا عَلَى أَتْقَىٰ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ مَا زَادَ ذَلِكَ فِي مُلْكِي شَيْئاً. يَا عِبَادِي! لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ كَانُوا عَلَى أَفْجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ. مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِنْ مُلْكِي شَيْئاً. يَا عِبَادِي! لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ قَامُوا فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ فَسَأَلُونِي. فَأَعْطَيْتُ كُلَّ إِنْسَانٍ مَسْأَلَتَهُ. مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِمَّا عِنْدِي إِلاَّ كَمَا يَنْقُصُ الْمِخْيَطُ إِذَا أُدْخِلَ الْبَحْرَ. يَا عِبَادِي! إِنَّمَا هِيَ أَعْمَالُكُمْ أُحْصِيهَا لَكُمْ. ثُمَّ أُوَفِّيكُمْ إِيَّاهَا. فَمَنْ وَجَدَ خَيْراً فَلْيَحْمَدِ اللهَ. وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذَلِكَ فَلاَ يَلُومَنَّ إِلاَّ نَفْسَهُ.

"Ey kullarım, ben zulmü kendime haram kıldım. Sizlerin aranızda da haram kıldım. Sakın birbirinize zulmetmeyin. Ey kullarım, hepiniz sapıksınızdır. Ancak benim doğru yolu gösterdiğim müstesnadır. Benden hidayet dileyin sizi hidayete erdireyim. Ey kullarım, hepiniz açsınızdır. Benim doyurduğum müstesnadır. Benden yemek isteyin sizi doyurayım. Ey kullarım, hepiniz çıplaksınızdır. Ancak benim giydirdiğim müstesnadır. Benden ,kendinizi giydirmemi isteyin ben sizi giydireyim. Ey kullarım, sizler gece ve gündüz hata işlersiniz. Ben ise bütün günahları affederim. Benden af dileyin sizi affedeyim. Ey kullarım, sizler bana zarar verme durumuna gelemezsiniz ki bana zarar veresiniz. Yine sizler bana fayda verme durumuna gelemezsniz ki bana menfaat sağlayasınız. Ey kullarım, şayet sizin önceki geçenleriniz, sonradan gelecekleriniz, insanlarınız ve cinleriniz, içinizden en takva sahibi olan birinin kalbi gibi olsanız bu benim mülkümde hiçbirşeyi artırmaz. Ey kullarım, şayet sizin önceki geçmişleriniz, sonradan gelecekleriniz, insanlarınız ve cinleriniz, içinizden en facir bir adamın kalbi gibi olsanız bu benim mülkümden hiçbirşeyi eksiltmez, Ey kullarım, şayet sizin önceki geçmişleriniz, sonradan gelecekleriniz, insanlarınız ve cinleriniz hep bir araya toplanıp benden istekelerde bulunacak olsanız ben de her insana istediğni verecek olsam bu verilenler benim mülkümden ancak denize girip çıkan bir iğnenin, denizin suyundan eksilttiği kadar bir miktar eksiltir. Ey kullarım ben sizin amelllerinizi zaptettirip saymaktayım. Sonra onların kar-

şılıklarının size tam olarak vereceğim. Kim, işlediği amelin hayırlı olduğunu görürüse Allaha hamdetsin. Kim de bunun dışında bir amel bulacak olursa ancak kendisini kınasın.(11)

وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ مَا لِلظَّالِمِينَ
مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾

18- Ey Muhammed, sen onları yaklaşan kıyamet günüyle uyar. O gün yürekler gırtlaklara dayanır, insanlar elem ve ızdırap içinde yutkunurlar. Zalimlerin ne bir sıcak dostu ne de makbul bir şefaatçisi vardır.

Ey Muhammed, sen kavminin müşriklerini, yaklaşan kıyamet günüye uyar. O gün Allahın huzuruna kötü amelleriyle çıkıp Allahın, kendilerini can yakıcı bir azapla cezalandırırmasını hak etmiş olmasınlar. O gün kalbler, Allahın cezalandırması korkusundan yerlerinden oynayıp gırtlaklara dayanır. İnsnlar onları tekrar yerlerine döndürmek isterler ve bu sebeple yutkunup dururlar. Fakat kalbler ne geri dönüp insanları rahatlatırlar ne de ağızlarından dışarı çıkıp onları öldürürler. O gün, Allahı inkar eden zalimler için ne sıcak bir himayeci vardır ki onları Allahın azabına karşı himaye etmeye kalksın ne de bir aracı vardır ki onlar için şefaatçi olsun.

يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ﴿١٩﴾

19- Allah ,gözlerin hain bakışını ve kalblerin gizlediklerini bilir.

"Allah teala bu ayet-i kerimede, herşeyi bilme sıfatının bir tecellisi olarak gözlerin hainliklerini ve sinelerde gizlenen sırları da bildiğini beyan etmektedir.

Abdullah b. Abbas, gözlerin hainliğine misal vererek:"Kişi girmiş olduğu evde veya yanlarından geçmiş olduğu insanların içinde insanları savsaklayarak bir kadına bakar, insanlar kendisine baktığında da gözlerini kapatırsa işte hain bakış budur. "demiştir. Dehhak ise "Hain bakışın, göz kırpmak, gördüğü halde"

(11) Müslim, K. el-Birr, bab: 55, Hadis No: 2577/Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.5. S. 160

Görmedim." demek veya görmediği halde "Gördüm" demek olduğunu söylemektedir.

وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ ۗ إِنَّ اللَّهَ
هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾

20- Allah, hak ile hükmeder. Müşriklerin, Allahtan başk edindikleri ilahlar ise hiçbirşeye hüküm veremezler. Şüphesiz Allah, her şeyi işitendir, görendir.

Allah, hain bakan gözler hakkında da hain bakışın neticesinde kalblerde gizlenen düşünceler hakkında da hak olan hükmünü verir. Harama karşı gözlerini yuman ve kalbinin vesveselerinden ayrı durana güzel mükafaat verir. Harama bakan ve kalbinde köülük işleme hislerini taşıyanları ise layık oldukları cezalar ile cezalandırır.

Allaha ortak koşan müşriklerin, Allahın dışında taptıkları put ve heykelleri ise hiçbir hüküm veremezler. Zira onlar herhangi bir şeyi bilmez ve hiçbir şeye güç te yetiremezler. O halde siz, herşeye kadir olan amellerinizden herhangi bir şey kendisine gizli kalmayan Allaha kulluk edin ki iyilik edenlerinizi iyilikle mükafaatlandırsın, kötülük edenleri ise kötülükleriyle cezelandırsın. Şüphesiz ki Allah dillerinizin konuştuğu herşeyi çok iyi işitendir. Azalarınızın yaptığı amelleri çok iyi görendir.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا
مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ
بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنَ اللَّهِ مِن وَاقٍ ﴿٢١﴾

21- Yeryüzünde dolaşıp, kendilerinden önce geçmiş kavimlerin akıbeti nasıl olmuş görmüyorlar mı? Onlar, kuvvet ve yeryüzündeki eserleri bakımından kendilerinden çok daha güçlüydüler. Öyleyken işledikleri gü-

nahlar yüzünden Allah onları cezalandırdı. Onları Allahın azabından koruyan da olmadı.

Allaha ortak koşmaya devam eden ve kendilerine gönderilen Peygamberi yalanlayan müşrikler, yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önce gelen ve kendilerinin yaptığını yapan ümmetlerin sonlarının ne olduğunu görmezler mi? Onlardan önceki o ümmetler bunlardan daha güçlü kuvvetli ve yeryüzündeki eserleri daha fazla idi. Onların ne güçleri ne de yeryüzünde meydana getirdikleri eserleri onlara fayda sağladı. Allah onları, isyanları yüzünden ezabıyla kıskıvrak yakalayıverdi Onlar, kendilerini Allahın azabından korruyacak hiçbir yardımcı bulamadılar ve Allah onları helak etti.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَأَخَذَهُمُ
اللَّهُ ۚ إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾

22- Çünkü kendilerine apaçık delillerle Peygamberleri gelirdi. onlar ise inkar ederlerdi. Bu yüzden de Allah, onları azabıyla helak etmişti. Şüphesiz o kudret ve kuvvet sahibidir. Cezası çok şiddetli olandır.

Bu müşriklerden önceki kafirlerin helak edilme sebepleri, onlara Allahın Peygamberleri Allahın varlık ve birliğini gösteren apaçık deliller getirdiği halde onların, Peygamberleri reddetmeleri ve allahın birliğini inkan etmleriydi. İşte bunun üzerine Allah onları azabıyla yakalamış ve helak etmişti. Şüphesiz ki Allah, kuvvet ve kudret sahibidir. Hiçbir şey ona galip gelemez ve onu âciz bırakamaz. O, azabı pek şiddetli olandır.

*Allah teala bu ayette Resulullahı yayanlayan Kureyş müşriklerini tehdit etmekte, onları, imanlarından vazgeçmeye çağırmakta, aski halde kendilerinden önceki müşriklerin akıbeterine uğrayacaklarını bildirmektedir.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٢٣﴾
إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾

23-24- Doğrusu biz, Musayı mucizelerimizle ve apaçık bir delille Firavuna, Hamana ve Karuna göndermiştik de onlar:"Bu yalancı bir sihirbazdır." demişlerdi.

Şüphesiz ki biz Musayı, âyetlerimizle ve apaçık bir delille Firavuna, Hâmâna ve Karuna göndermiştik te onlar da Musaya: "Âsâ ile sihir yapan bir sihirbazdır ve Allaha karşı yalan söyleyen, insanlara, Peygamber olarak gönderildiğini iddia eden bir yalancıdır," demişlerdi.

*Allah teala bu âyetlerde Resulullah (s.a.v.)i, kavmi olan Kureyşlilerden gördüğü çeşitli eziyetlere karşı teselli etmekte, onlardan önce Hz. Musanın da, kavminden çeşitli eziyetler gördüğünü bildirmektir.

فَلَمَّا جَآءَهُم بِٱلْحَقِّ مِنْ عِندِنَا قَالُوا۟ ٱقْتُلُوٓا۟ أَبْنَآءَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ
وَٱسْتَحْيُوا۟ نِسَآءَهُمْ ۚ وَمَا كَيْدُ ٱلْكَٰفِرِينَ إِلَّا فِى ضَلَٰلٍ ﴿٢٥﴾

25- Musa nezdimizden onlara gerçeği getirince, Firavun ve beraberindekiler, adamarına:"Musa ile beraber Allaha iman edenlerin oğullarını öldürün, kadınlarını sağ bırakın. "dediler. Fakat kâfirlerin tuzağı elbette boşa çıkmağa mahkumdur..

Musa, Firavun Hâman ve Karuna, tarafımızdan, Allahı birleme ve ona itaat etme gerçeğini götürünce onlar Musayı dinlemediler, Onlar, daha öncedenberi tatbik ettikleri İsrailoğullarının erkek çocuklarını öldürmeleri yanında ayrıca Musaya iman edenlerin de erkek çocuklarını öldürmelerini ve kadınlarını sağ bırakmalarını emrettiler. Ancak kâfirlerin, iman ehline kurmuş oldukları tuzaklar haktan uzaktır ve boşa çıkmaya mahkumdur.

*Görüldüğü gibi Firavun, İsrailoğullarının çoğalıp iktidarı elinden alacakları korkusuyla onların erkek çocuklarını öldürüp kadınlarını sağ bırakmakta iken Hz. Musa ortaya çıkıp onu imana davet edince bu sefer ona her iman edenin erkek çocuklarının da öldürülmesini emretmiştir. Fakat Allah onun bu tuzağını kendi aleyhine çevirmiş ve onu yok etmiştir.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِىٓ أَقْتُلْ مُوسَىٰ وَلْيَدْعُ رَبَّهُۥٓ ۖ إِنِّىٓ أَخَافُ أَن يُبَدِّلَ دِينَكُمْ

أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ ﴿٢٦﴾

26- Firavun kavmine şöyle dedi: "Bırakın beni Musayı öldüreyim. O, rabbini çağıradursun, Onun, dininizi değiştirmesinden veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmasından korkuyorum."

Firavun, çevresinde bulunanlara: "Bırakın beni Musayı öldürüp kurtulayım., O, kendisini Peygamber olarak gönderdiğini söylediği rabini yardımına çağıradursun. Zira ben onu öldürmezsem onun, sizin dininizi değiştireceğinden veya Mısır topraklarında, sizi çağırdığı rabbine ibadet etme fesadını yayacağından korkuyorum."

*Ayet-i kerime, Firavunun, Hz. Musayı öldürmeyi kastettiğini, Allah tealaya açıkça karşı koymaya giriştiğini ve bu tutumunu kavmine anlatırken de vaaz ve nasihat eden bir insan pozuna büründüğünü beyan etmektedir. Bu tür Tağutların yaldızlı sözlerine aldanılmaması gerekmektedir.

وَقَالَ مُوسَىٰ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾

27- Musa da Firavuna ve onun kavmine şöyle dedi: "Ben, hesap gününe inanmayan her kibirliden, benim de rabbim sizin de rabbiniz olan Allaha sığındım."

Musa, Firavuna ve kavmine şu cevabı verdi: "Ey kavmim, ben insanların hesaba çekileceği hesap gününe iman etmeyen her zorba kibirlinin şerrinden, benim de sizin de rabbiniz olan Allaha sığınırım."

*Hz. Musa, Firavunun şerrinden Allaha sığınırken onun, âhirete iman etmeme sıfatını zikretmektedir. Zira, âhirete iman etmeyen kişi, hesaba çekileceğinden korkmadığı için iyiliklerden dolayı mükafaatlandırılacağını ve kötülüklerden dolayı da cezalandırılacağını beklemez. Böylece nefsinin ve şeytanın, kendisine süslü gösterdiği her şeyi rahatlıkla yapabilir.

وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَن يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ
وَقَدْ جَاءَكُم بِالْبَيِّنَاتِ مِن رَّبِّكُمْ ۖ وَإِن يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ ۖ وَإِن يَكُ
صَادِقًا يُصِبْكُم بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾

28- Firavun ailesinden, imanını gizleyen mümin bir adam, kavmine hitaben şöyle dedi: "Bir adamı "Rabbim Allahtır." dediği için mi öldüreceksiniz? Halbuki o size, rabbinizden apaçık deliller getirmiştir. Eğer yalancı ise yalanının vebali sadece kendinedir. Eğer doğru söylüyorsa size vaadettiği azabın bir kısmı mutlaka başınıza gelir. Şüphesiz ki Allah, haddi aşan yalancıyı hiçbir zaman doğru yola ulaştırmaz.

Firavun Musa'yı öldürmek isteyince kavminden Musa'ya iman eden ve imanını Firavundan gizleyen biri, Firavunun bu davranışına karşı çıkarak şöyle dedi: "Ey kavim, siz Musa'yı sırf "Rabbim Allahtır" dediğin için mi öldürmek istiyorsunuz? Halbuki o, rabbiniz tarafından size söylediklerinin gerçek olduğunu ortaya koyan "Âsâ" ve "Parlayan el" gibi mucizeler getirdi. Şayet Musa, Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğu sözünde yalancı ise onun yalancılığının günahı sadece kendisine aittir. Şayet size söylediğin bu sözde doğru ise ve sizler de bu batıl dininiz üzere devam ederseniz, onun size vadettiği felaketlerin bir kısmı gelip size dokunur. O halde sizin onu öldürmenize hiç gerek yoktur. Şüphesiz ki Allah, haksız yere kan akıtarak haddi aşan ve rabbine karşı yalan uyduran insanı başarıya ulaştırmaz, ona doğru yolu göstermez."

*İmanını gizleyen bu kişi, sözlerine devamle şöyle demiştir:

يَا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَن يَنصُرُنَا مِن بَأْسِ اللَّهِ
إِن جَاءَنَا ۚ قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَىٰ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ

الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾

29- Ey kavmim, yeryüzünde galip olarak bugün hakimiyet sizindir. Ama bize Allahın azabı gelirse bizi onun azabından kim kurtarabilir?" Firavun şöyle dedi: "Ben size, kendi görüşümden başkasını söylemiyorum. Ben sizi ancak doğru yola sevkediyorum."

Ey Firavun ve topluluğu, bugün Mısır topraklarında, İsrailoğullarına galip olarak hakimiyet sizindir. Şayet Musa'yı öldürmenizden dolayı bize Allahın azabı gelecek olursa onun azabına karşı bize kim yardım edebilecektir?

Firavun ise bu mümin kula cevaben şöyle dedi: "Ey insanlar, ben kendim için uygun ve doğru olduğuna inandığım görüşümün sizin için de uygun olduğunu söylüyorum. Ben, kendi görüşümden başkasını söylemiyorum ve ben, Musa'nın öldürülmesini emrederek sizleri ancak doğru yola çağırıyorum. Zira sizler onu öldürmezseniz o sizin dininizi değiştirecek ve yeryüzünde bozgunculuk çıkaracaktır.

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُم مِّثْلَ يَوْمِ الْأَحْزَابِ ﴿٣٠﴾
مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِن بَعْدِهِمْ ۚ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ
ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ ﴿٣١﴾

30- O mümin adam da şöyle dedi: "Ey kavmim, peygamberlerine karşı işbirliği yapan toplulukların uğradıkları "Azap günü" gibi bir günün başınıza gelmesinden korkuyorum.

31- Nuh, Âd, Semud ve onlardan sonra gelen kavimlerin durumu gibi... Allah, kullarına zulmetmeyi asla istemez."

Firavunun kavminden iman eden kişi, Firavun ve topluluğuna şöyle dedi: "Ey kavmim, sizin, Musa'yı öldürmeniz halinde, geçmiş ümmetlerden, peygamberleri aleyhine işbirliği yapan insanların uğradıkları azap günü gibi bir günün azabına uğrayacağınızdan korkuyorum. Allahın, Nuh, Âd, Semud ve onlardan sonra gelen kavimlere tatbik edegeldiği kanununu sizlere de tatbik ederek sizi helak edeceğinden korkuyorum. Allah, helak etmiş olduğu bu ümmetleri suçsuz

olarak helak etmemiştir. Zira o, kullarına asla zulmetmek istemez. Ancak onları hak ettikleri cezalardan dolayı helak etmiştir.

وَيَٰقَوْمِ إِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ ٱلتَّنَادِ ﴿٣٢﴾

32- Ey kavmim, sizin için, insanların birbirlerini çağıracakları o kıyamet gününden korkuyorum.

*Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir. Bunlardan biri, mealde verildiği gibidir. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir. Buna göre âyetin izahı şöyledir: "Firavunun kavminden iman eden kişi, sözlerine devamla, Firavun ve topluluğuna şöyle dedi: "Ey kavmim, ben sizler için cennetliklerin ckehennemliklere cehennemliklerin de cennetliklere seslendiği veya Sur'a üfleminin ortaya çıkardığı korkudan dolayı insanların birbirlerini yardıma çağırdıkları o dehşetli günün azabından korkuyorum."

Allah teala diğer âyet-i kerimelerde cennetliklerin cehennemliklere ve cehennemliklerin de cennetliklere seslenerek birbirleriyle konuştuklarını şu şekilde beyan etmektedir. "Cennetlikler, cehennemliklere "Rabbimizin bize vaadettiğini gerçek bulduk siz de rabbinizin size vaadettiğini gerçek buldunuz mu?" diye seslenirler. Cehennemlikler de "Evet" derler. Bunun üzerine aralarında bir çağırıcı şöyle seslenir: "Allahın laneti zalimler üzerine olsun." (12)

İkinci bir izah şekli ise şöyledir: Firavunun kavminden iman eden o kişi Firavun ve topluluğuna şöyle demiştir: "Ey kavmim, ben sizin için inananların cehennemin dehşetini görüp kaçıştıkları günün azabından korkuyorum."

Kıyamet gününde gökler yarılıp melekler yeryüzüne inince ve cehennem getirilip insanların önüne kurulunca, insanlar gerisin geri kaçarlar. Fakat her gittikleri yerde meleklerin kendilerini çember içine aldıklarını görecekler ve tekrar yerlerine dönmek zorunda kalacaklardır. Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Rabbin ve saf saf olan melekler karşına çıktığı zaman" "İşte o gün cehennem getirilecek yine o gün insan herşeyi anlayacaktır. Fakat bu anlamanın ona ne faydası olacak?" (13)

يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ مَا لَكُم مِّنَ ٱللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ ۚ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ

12- A'raf Suresi, âyet: 44.
13- Şeer Suresi, âyet: 22-23.

مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

33- O gün arkanızı dönüp kaçacaksınız. Fakat hiç kimse sizi Allahın azabından koruyamayacaktır. Allah, kimi doğru yoldan saptırırsa artık onu hidayete erdirecek hiçkimse yoktur.

İşte o gün sizler Allahın azabından ve cehennemi gözünüzle görmenizden dolayı arkanızı dönüp kaçacaksınız. Fakat sizi Allahın azabından kurtaracak hiçbir kimse bulamayacaksınız. Allah kimi saptırır da onu hakka muvaffak kılmazsa artık onu yola iletecek hiçbir kimse bulunmayacaktır.

وَلَقَدْ جَآءَكُمْ يُوسُفُ مِن قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِّمَّا جَآءَكُم بِهِۦ
حَتَّىٰٓ إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَن يَبْعَثَ ٱللَّهُ مِنۢ بَعْدِهِۦ رَسُولًا ۚ كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ مَنْ هُوَ
مُسْرِفٌ مُّرْتَابٌ ﴿٣٤﴾

34- Şüphesiz ki daha önce Yusuf da size apaçık delillerle gelmişti. Onun getirdiklerinden de devamlı şüphe etmiştiniz. Yusuf ölünce de "Allah, bundan sonra hiçbir peygamber göndermeyecek." demiştiniz. İşte Allah, haddi aşan şüphecileri böyle saptırır.

Ey kavim, size Musa'dan önce peygamber olarak Yusuf geldi. O size apaçık deliller getirmişti. Yusuf'un sizlere rabbiniz katından getirdiği şeyler hakkında şüphe edip durmuştunuz. Nihayet Yusuf öldü sonra sizler "Allah, Yusuf'tan sonra artık peygamber göndermez." dediniz. İşte Allah, kendisini inkar ederek haddi aşan ve peygamberlerinin verdiği haberlerden şüphe eden kimseleri böyle haktan uzaklaştırır.

ٱلَّذِينَ يُجَٰدِلُونَ فِيٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَٰنٍ أَتَىٰهُمْ ۖ كَبُرَ مَقْتًا

عِندَ اللَّهِ وَعِندَ الَّذِينَ آمَنُوا ۚ كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ قَلْبِ
مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

35- O şüpheciler, kendilerine verilmiş bir delil bulunmadan Allahın âyetleri üzerinde münakaşa ederler. Onların bu hareketleri Allahın nezdinde de, müminlerin yanında da büyük bir gazap vesilesidir. Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler.

Mümin kul, sözlerine devamla Firavun ve topluluğuna şöyle demiştir: "Allahın saptırdığı, haddi aşan ve şüpheye düşen insanlar, kendilerine Allah tarafından hiçbir delil gelmediği halde, peygamberlerinin, kendilerine getirdikleri delil ve mucizeler hakkında tartışmaya girdiler, o delil ve mucizeleri yalanlamaya kalkıştılar. Allahın âyetleri hakkında yapmış oldukları bu tartışmalar hem Allah katında hem de Allaha iman eden müminler katında büyük bir gazap vesilesidir. Allah, ellerinde hiçbir delil bulunmadığı halde onun âyetleri hakkında tartışmaya girişen insanların kalblerini mühürlediği gibi her böbürlenen zorbanın kalbini de mühürler.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَّعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ ﴿٣٦﴾
أَسْبَابَ السَّمَاوَاتِ فَأَطَّلِعَ إِلَىٰ إِلَٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا ۚ
وَكَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ ۚ وَمَا كَيْدُ
فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ ﴿٣٧﴾

36-37- Firavun, (Veziri Hâmân'a): "Ey Hâmân, benim için yüksek bir kule yap. Belki onunla yollara, göklerin yollarına ulaşırım da Musa'nın ilahını görürüm. Şüphesiz ki ben, Musa'nın yalancı olduğunu sanıyorum." dedi. İşte Firavunun kötü ameli kendisine böylece güzel gösterilip ve doğru

yoldan alıkonuldu. Firavunun tuzağı elbette helakle sonuçlanacaktı.

*Firavun kavminden iman eden kul, Firavunun, Musa'nın öldürülmesini emretmesi üzerinde onu bu işe girişmekten alıkoymaya çalışmış ve Musa'yı öldürmenin sonucunun felaket olacağına dair Firavunun dikkatini çekmiştir. Bunun üzerine Firavun, kendisinin, şer işlerinde danışmanı olan Hâmân'a şöyle demiştir: "Ey Hâmân, sen benim için yüksek bir kule yap. Belki ben oraya çıkarak göklere yükselme yolunu bulur ve orada Musa'nın ilahını görürüm. Bununla beraber ben, Musa'nın yalancı olduğunu sanıyorum."

Evet, Allah, kendisine karşı isyan eden Firavuna, yapmış olduğu kötü amelleri güzel gösterdi ve böylece Firavunun kendi nefsi onu doğru yoldan alıkoydu. Şüphesiz ki Firavunun Musa'nın ilahını görmek için yaptığı iş neticesiz kalacaktı. Firavunun, kule yapımı için harcamış olduğu herşey boşa gitmiş olacaktı.

وَقَالَ الَّذِيٓ ءَامَنَ يَٰقَوْمِ ٱتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ ٱلرَّشَادِ ﴿٣٨﴾
يَٰقَوْمِ إِنَّمَا هَٰذِهِ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا مَتَٰعٌ وَإِنَّ ٱلْءَاخِرَةَ هِىَ دَارُ
ٱلْقَرَارِ ﴿٣٩﴾

38- (Firavunun ailesinden, imanını gizleyen) o mümin adam, sözlerine şöyle devam etti: "Ey kavmim, bana uyun size doğru yolu göstereyim.

39- Ey kavmim, muhakkak bu dünya hayatı gelip geçici bir geçimlikten ibarettir. Âhiret ise şüphesiz, karar kılınacak bir mekandır.

Firavunun kavminden iman eden kişi kavmine şöyle dedi: "Eğer bana uyar ve size söylediklerimi kabul edecek olursanız ben sizlere doğru yolu açıklarım. O yolu tuttuğunuz takdirde kurtuluşa ermiş olursunuz. O yol da Allahın, Musa ile göndermiş olduğu dindir. Ey kavmim, dünyada iken size verilen bu hayat, ancak bir geçimliktir. Sizler, eceliniz gelinceye kadar bu dünya hayatında yaşayacaksınız. Sonra öleckesiniz ve bu hayatı kaybedeceksiniz. Ondan sonra varacağınız âhiret yurdu ise devamlı kalacağınız bir yerdir. Artık orada ölüm diye birşey yoktur. O halde âhiret yurdunu isteyin ve onun için amel işleyin.

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَىٰٓ إِلَّا مِثْلَهَا ۖ وَمَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ
وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ
﴿٤٠﴾

40- Kim bir kötülük yaparsa, ancak yaptığı kötülük kadar ceza görür. Kim de erkek olsun kadın olsun, mümin olarak bir salih amel işlerse işte onlar cennete girerler ve orada hesapsız nimetlerle rızıklandırılırlar.

Kim, bu dünya hayatındayken Allaha karşı gelerek kötü amel işleyecek olursa, ancak işlediği amel kadar cezalandırılacaktır. Erkek olsun kadın olsun her kim de Allaha iman ederek salih amel işleyecek olursa işte onlar âhirette cennete girecekler ve onlara orada hesapsızca rızık verilecektir. Onların mükafaatları kat kat olacak, cehennemliklerinki gibi sadece yaptıklarının karşılığı olarak kalmayacaktır.

وَيَٰقَوْمِ مَا لِىٓ أَدْعُوكُمْ إِلَى ٱلنَّجَوٰةِ وَتَدْعُونَنِىٓ إِلَى ٱلنَّارِ ﴿٤١﴾
تَدْعُونَنِى لِأَكْفُرَ بِٱللَّهِ وَأُشْرِكَ بِهِۦ مَا لَيْسَ لِى بِهِۦ عِلْمٌ ۖ وَأَنَا۠ أَدْعُوكُمْ
إِلَى ٱلْعَزِيزِ ٱلْغَفَّٰرِ ﴿٤٢﴾
لَا جَرَمَ أَنَّمَا تَدْعُونَنِىٓ إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُۥ دَعْوَةٌ فِى ٱلدُّنْيَا وَلَا فِى ٱلْءَاخِرَةِ وَأَنَّ
مَرَدَّنَآ إِلَى ٱللَّهِ وَأَنَّ ٱلْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ﴿٤٣﴾
فَسَتَذْكُرُونَ مَآ أَقُولُ لَكُمْ ۚ وَأُفَوِّضُ أَمْرِىٓ إِلَى ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ بَصِيرٌۢ
بِٱلْعِبَادِ ﴿٤٤﴾

41- Ey kavmim, neden, ben sizi kurtuluşa davet ederken siz beni ateşe davet ediyorsunuz?

42- Siz beni, Allahı inkar etmeye ve bilmediğim bir şeyi ona ortak koşmaya davet ediyorsunuz. Ben sizi, herşeye galip ve çok affedici olan Allaha davet ediyorum.

43- Şüphesiz ki sizin beni davet ettiğiniz şeyin, dünyada da âhirette de insanları çağıracak hiçbir gücü yoktur. Bizim varacağımız yer, Allahın huzurudur. Haddi aşanlar, işte onlar, cehennemliklerin ta kendileridir.

44- İlerde size söylediklerimi hatırlayacaksınız. Ben işimi Allaha bırakıyorum. Şüphesiz ki Allah, kullarını çok iyi görendir."

Firavun kavminden, iman etmiş olan o kişi, sözlerine devamla şöyle dedi: "Ey kavmim, ne oluyor size? Ben sizi, Allaha iman edip peygamberi Musa'ya tabi olarak Allahın azabından kurtulmaya davet ederken siz beni, cehenneme sokacak işleri yapmaya davet ediyorsunuz, Firavunun dininde kalmamı istiyorsunuz. Benim, Allahı inkar etmemi ve ibadete layık olduklarını bilmediğim şeyleri ona ortak koşmamı istiyorsunuz. Ben ise sizi, herşeye galip olan ve tevbe edenlerin günahlarını bağışlayan Allaha kulluk etmeye davet ediyorum. O halde gelip Allaha kul olun. Herhangi bir menfaat ve zarar veremeyecek şeyleri bırakın.

Gerçekten, sizlerin, beni kulluk etmeye davet ettiğiniz putların, dünyada da âhirette de herhangi bir şeye davet etmeleri sözkonusu değildir. Çünkü onlar, konuşamayan ve anlamayan cansız varlıklardır. Onlar, kendilerine dua edenlere cevap verme gücünde değillerdir. Öldükten sonra hepimizin dönüp varacağı yer Allahın huzurudur. O, orada bizleri hesaba çekecektir. Allaha ortak koşarak ve Allah haram kıldığı halde insanları öldürerek haddi aşan kimseler ise cehennemliklerin ta kendileridir. Eğer Musa'yı öldürecek olursanız siz de cehennemlik olursunuz. Ey kavim, sizler, Allahın azabını gözlerinizle gördüğünüz zaman benim size söylediğim bu şeylerin gerçek olduğunu hatırlayacaksınız. Ben işimi Allaha bırakıyor ve ona tevekkül ediyorum. Zira o, kendisine tevekkül edenler için kafidir. Şüphesiz ki Allah, kullarını çok iyi görendir. Onlardan kimin itaatkâr kimin de isyankâr olduğunu bilir. Herkese yaptığı amelin karşılığını verir.

فَوَقَىٰهُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِ مَا مَكَرُوا۟ وَحَاقَ بِـَٔالِ فِرْعَوْنَ سُوٓءُ

الْعَذَابِ ﴿٤٥﴾

45- Allah o mümin adamı, Firavunun ve adamlarının kurdukları tuzağın kötülüklerinden korudu. Firavun ailesini de kötü bir azap kuşatıverdi.

Allah, Firavun ailesinden iman eden bu mümin kulu, iman ettiğinden dolayı, Firavun ve adamlarının, kendilerine karşı gelenlere yapmış oldukları tuzakların kötülüklerinden korudu. Firavun ailesini ise azapların kötüsü kuşattı.

*Âyette zikredilen "Firavun ailesinden" maksat, ona tabi olanlar ve ona itaat edenlerdir. "Azapların kötüsü"nden maksat ise, suda boğulmak sonra da cehenneme atılmaktır.

اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا ۚ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ ۖ اَدْخِلُوا

اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٤٦﴾

46- O azap ateştir. Onlar sabah akşam ateşe takdim edilirler. Kıyamet kopunca da "Firavun ailesini azapların en şiddetlisine sokun." denilecektir.

Firavun kavminin uğratılacağı o kötü azap, ateş azabıdır. Onlar, sabah akşam, ruhları siyah kuşların içinde olmak üzere kıyamet gününe kadar o ateşe takdim edilirler. Kıyamet kopunca da Firavun ve taraftarlarını "Azapların en şiddetlisi olan cehennem azabına koyun." denilir.

*Süddî diyor ki: "Firavun kavminin ruhları siyah kuşlar şeklindeki varlıklar içindedir. Onlar günde iki defa, sabah ve akşam ateşe takdim edilirler. Kıyamet kopuncaya kadar bu böyle olur."

Katade'den ise, şunu söylediği rivayet edilir: "Firavun taraftarlarına bir azap olmak üzere, sabah akşam cehennemdeki yerleri gösterilir. "Ey Firavun ailesi, işte sizin cehennemdeki yeriniz budur." denilir.

وَاِذْ يَتَحَآجُّونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا اِنَّا

كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنتُم مُّغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِّنَ النَّارِ ﴿٤٧﴾

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُلٌّ فِيهَا إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ

الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾

47- Kâfirler cehennemde birbirleriyle münakaşa ederlerken, güçsüzler büyüklük taslayanlara şöyle diyeceklerdir. "Biz size uymuştuk. Şimdi ise siz ateşin bir kısmını olsun bizden uzaklaştırabilir misiniz?

48- Büyüklük taslayanlar ise: "Şimdi hepimiz cehennemdeyiz. Şüphesiz Allah, kulları arasında hükmünü vermiştir." derler.

Ey Muhammed, sen o kâfirlere, cehennem ateşinin içinde birbirleriyle tartışacaklarını hatırlat. O zaman Allaha ortak koşmakta ve onu inkarda ileri gelenlerine tabi olan zayıf ve güçsüzler, tabi oldukları şımarık liderlerine şöyle diyeceklerdir: "Biz dünyada kâfirlikte size uyduk. Bugün sizler azabın bir kısmını olsun bizden hafifletir misiniz? Zira biz dünyada iken sizin emrinize koşuyorduk. Bu azap bize sizin yüzünüzden geldi. Siz olmasaydınız biz orada iman etmiş olurduk, başımıza bunlar da gelmezdi. Kendilerine uyulan şımarık liderler ise, dünyada iken peşlerine taktıkları insanlara şu cevabı vereceklerdir. "Ey kavim, bizler de sizler de bu ateşte ebedi olarak kalacağız. Bundan kurtulmamıza imkan yoktur. Zira Allah, kulları arasında kesin hükmünü vermiştir. Cennetlikleri cennete cehennemlikleri de cehenneme yerleştirmiştir. Artık ne bizler, içinde bulunduğumuz bu sıkıntılardan kurtulabileceğiz ne de cennetlikler, içinde yaşamış oldukları nimetlerden mahrum olacaklardır."

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ

الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾

قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُم بِالْبَيِّنَاتِ ۖ قَالُوا بَلَىٰ ۚ قَالُوا فَادْعُوا

وَمَا دُعٰٓؤُا الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ۝٥٠

49- Cehennem ateşinde bulunanlar, cehennem zebanilerine: "Rabbinize dua edin de azabımızdan birgün olsun hafifletsin." derler.

50- Cehennem zebanileri: "Size peygamberleriniz apaçık delillerle gelmiyor muydu?" derler. Onlar da: "Evet geliyordu." derler. Cehennem zebanileri de: "O halde kendiniz dua edin." derler. Şüphesiz ki kâfirlerin duası hep boşunadır.

Cehennemlikler, ckehennemin bekçilerinden ve idarecilerinden, içinde bulundukları sıkıntının hafifletilmesi için yardım isteyecekler ve onlara: "Siz olsun rabbinizi çağırın da bizim içinde bulunduğumuz bu azabı bizden dünya günüyle olsun birgün hafifletsin." diyeceklerdir. Cehennemin bekçi ve idarecileri ise onlara şu cevabı vereckelerdir: "Sizlere dünyada iken peygamberleriniz Allahın varlığını ve birliğini gösteren deliller getirmediler mi? ki siz onu birleyip ona iman edesiniz ve onun dışındaki şeyleri ilah kabul etmekten uzak olasınız." Cehennemlikler ise diyecekler ki: "Evet, peygamberlerimiz bize bu gibi deliller getirmişlerdi. Fakat biz onları yalanlamıştık."

Bunun üzerine cehennemin idarecileri onlara şu cevabı vereceklerdir: "O halde şimdi sizler, peygamberlerinizin sizleri iman etmeye davet ettiği rabbinizi çağırın." Onlar da Allahı çağıracaklar fakat kâfirlerin duası hep boşuna olacaktır. Zira onlara müsbet hiçbir cevap verilmeyecek, onlara sadece: "Kesin sesi konuşmayın." denecektir.

اِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُوْمُ الْاَشْهَادُ ۝٥١

51- Şüphesiz biz, peygamberlerimize ve iman edenlere hem dünya hayatında hem de şahitlerin şahitlik edeceği kıyamet gününde mutlaka yardım edeceğiz.

Şüphesiz ki biz, peygamberlerimize ve onlara iman eden müminlere, hem dünya hayatlarında hem de meleklerin, peygamberlerin ve müminlerin,

kâfirlerin aleyhine şahitlik edecekleri âhiret hayatında yardım ederiz.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, dünya hayatındayken, peygamberlerine yardım ettiğini bildirmektedir. Ancak Hz. Yahya, Hz. Zekeriyya, Hz. Şa'ye gibi peygamberler, kavimleri tarafından öldürülmüş, Hz. İbrahim ülkesini terkedip hicret etmek zorunda kalmış, Hz. İsa, öldürülme teşebbüsü neticesinde Allah tarafından göklere kaldırılmıştır. Bu nedenle âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir.

Birinci izah şekline göre âyet-i kerimenin manası şöyledir: Allah teala, peygamberlerine, kendilerine eziyet edenlere karşı yardım etmiş, bu yardım onlara ya sağ iken erişmiş, Allah onları düşmanlarına galip getirmiş onlar da düşmanları ezmişlerdir. Hz. Davud, Hz. Süleyman ve Hz. Muhammed (s.a.v.) bunlardandır.

Veya Allah teala,peygamberleri kavimleri tarafından öldürüldükten sonra onları öldürenleri helak etmiş böylece peygamberlerinin intikamını almış ve onların davalarına yardım etmiştir. Hz. Şa'ye ve Hz. Zekeriyya bunlardandır.

Veya kavimleri peygamberlerini öldürdükten sonra Allah teala o kavimlerin düşmanlarını onlara musallat etmiş ve düşmanları eliyle onları yok etmiştir. Hz. Yahya'yı öldürenlere Buhtunnasr'ın musallat edilmesi buna misaldir.

Yahut da, Peygamberler ümmetlerinden ayrıldıktan sonra, Allah teala, peygamberlerine karşı çıkan o ümmetleri mahvetmiştir. Hz. İbrahim ve Hz. İsa'nın kavimleri bunlara misaldir. Zira Allah teala, Hz. İsa'yı öldürmeye teşebbüs eden Yahudilere Bizans Rumlarını musallat etmiş ve onları hor ve hakir duruma düşürmüştür.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i kudsîde Allah tealanın şöyle buyurduğunu beyan etmektedir:

قَالَ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) إِنَّ اللهَ قَالَ مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ.

"Kim benim bir velime düşmanlık ederse şüphesiz ki ben ona karşı savaş açmış olurum." (14)

Âyet-i kerimenin ikinci izah şekli ise şöyledir: "Âyette her ne kadar Allah tealanın, bütün peygamberlerine yardım ettiği zikredilmiş ise de onlardan özellikle bazılarına yardım ettiği kasdedilmiştir. Buna göre âyeti şu şekilde izah etmek mümkündür. "Şüphesiz ki biz, peygamberimiz Muhammed'e ve ona iman eden müminlere, dünya hayatında ve şahitlerin şahitlik yapacağı âhiret gününde yardım edeceğiz."

14- Buhari, K.er-Rikak, bab: 38.

يَوْمَ لَا يَنفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ
الدَّارِ ﴿٥٢﴾

52- O gün zalimlere, mazeretleri hiçbir fayda sağlamayacaktır. Lanet onlaradır. Yurdun kötüsü de onlaradır.

Şahitlerin şahitlik yapacağı kıyamet gününde, Allaha ortak koşarak veya onu inkar ederek zalim olanlara, ileri sürecekleri mazeretleri fayda vermeyecektir. Zira onlar, tutarsız mazeretler ileri süreceklerdir. Lanet onlaradır, yurtların en kötüsü olan cehennem de onlaradır.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَىٰ وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ ﴿٥٣﴾

53- Şüphesiz ki biz Musa'ya bir hidayet rehberi verdik. İsrailoğullarına da Tevratı miras bıraktık.

*Âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir: Bunlardan biri, mealde verildiği şekildedir. Buna göre Hz. Musa'ya verilen hidayet rehberinden maksat, Tevrat'tır.

İkinci izah şekline göre ise âyetin manası şöyledir: "Şüphesiz ki biz Musa'ya hidayet verdik, İsrailoğullarını da Tevrata mirasçı kıldık.

Bu izaha göre Hz. Musa'ya verilen hidayetten maksat, Allahın kendisine verdiği peygamberliği insanlara tebliğ etmesidir. Taberi de âyeti bu şekilde izah etmiştir.

هُدًى وَذِكْرَىٰ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٥٤﴾

54- O, akıl sahipleri için bir hidayet rehberi ve bir öğüttür.

O Tevrat, akıl sahipleri için dini hükümleri beyan eden bir rehber ve bir öğüttür.

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ

بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿٥٥﴾

55- Ey Muhammed, sabret. Şüphesiz ki Allahın vaadi haktır. Kusunun affını dile. Akşam sabah rabbini hamd ile tesbih et.

Ey Muhammed, rabbinin emirlerine karşı sarılı ol. Sana verdiği peygamberliğinin icaplarını yerine getir. Onu kavmine tebliğ et. Allahın, sana ve iman edenlere yardım edeceği vaadine kesinlikle inan. Zira onun vaadi haktır. O, vaadinden dönmez. Allahtan, günahlarının bağışlanmasını dile. Akşam sabah rabbini överek namaz kıl.

إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ

إِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ

الْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾

56-Kendilerine verilmiş hiçbir delil olmadan Allahın âyetleri üzerinde münakaşa edenlerin kalblerinde, ulaşamadıkları büyüklenmeden başka birşey yoktur. O halde sen Allaha sığın. Şüphesiz o, herşeyi işitendir, görendir.

Ey Muhammed senin, rabbinin katından getirmiş olduğun âyetler hakkında kendilerinde, Allah katından hiçbir delil bulunmadığı halde tartışan o insanların tartışma sebebi, kalblerinde kibirin bulunmasıdır. Bu kibirden dolayı sana tabi olmayı ve senin, Allah katından getirdiğin dini kabul etmeyi gururlarına yediremezler. Onlar, Allahın sana verdiği üstünlüğü kıskandıkları için böyle ya-

parlar. Fakat onlar bu davranışlarıyla Allahın sana verdiği üstünlüğe asla erişemezler. Zira bu, Allahın, kullarından dilediğine verdiği lütfudur. Kulların istekleriyle elde edilecek birşey değildir. O halde sen bunların şerrinden ve kalbine kibir gelmesinden Allaha sığın. Allah, bu tartışmaya girişenlerin sözlerini çok iyi işiten ve davranışlarını çok iyi görendir. Onlara layık oldukları cezayı verecektir.

*Âyet-i kerimede geçen: "Kalblerinde, ulaşamadıkları büyüklenmeden başka birşey yoktur." cümlesi iki şekilde izah edilmiştir.

Bu izahların birine göre mana şöyledir: Onlar, kibirlenmelerinden ve kıskanmalarından dolayı Allahın âyetleri hakkında tartışmaya girerler. Fakat kıskandıkları o peygamberlik mertebesine asla erişemeyeceklerdir. Zira o, Alllah vergisidir. Kulun, çalışmakla o mertebeyi elde etmesi mümkün değildir.

لَخَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾

57- Şüphesiz, göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir iştir. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler.

*Allah teala bu âyette, insanları, öldükten sonra diriltmeye kadir olduğuna işaret ederek buyuruyor ki: "Elbette ki göklerin ve yerin henüz bir örneği olmadan yaratılmaları, insanların yaratılmasından ve öldükten sonra tekrar diriltilmelerinden daha büyük bir iştir. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler. Bu hususta Allah teala diğer bir âyette şöyle buyurmaktadır: "Gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratmada hiçbir güçlük çekmeyen Allahın, ölüleri tekrar diriltmeye kadir olduğunu görmüyorlar mı? Evet, elbette o herşeye kadirdir." (15)

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِيءُ ۚ قَلِيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ إِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾

15- Ahkaf Suresi, âyet: 33.

58- Körle gören, iman edip salih amellerde bulunanla kötülük işleyen bir değildir. Ne kadar da az düşünüyorsunuz.

*Âyet-i kerimede zikredilen "Kör"den maksat, Allahın varlığını ve birliğini gösteren delilleri göremeyen, onları düşünüp onlardan ibret alamayan, Allahın birliğini ve herşeye kadir olduğunu anlamayan kâfirdir. "Gören"den maksat ise Allahın delillerini gözüyle görebilen, onları düşünüp onlardan ibret alan ve yaratıcısının çok büyük ve herşeyi yaratmaya kadir olduğunu idrak eden müminlerdir.Âyette zikredilen "Kötülük işleyen"den maksat ise, rabbini inkar eden kâfir, ona isyan eden fâcir ve onun emirlerine karşı gelen zalimlerdir.

Âyet-i kerimenin sonunda "Ne de az düşünüyorsunuz." buyurulmaktadır. Yani, ey insanlar, Allahın delillerini pek az düşünüyor ve onlardan pek az öğüt ve ibret alıyorsunuz. Şayet sizler, Allahın âyetlerini hakkıyla düşünüp onlardan ibret alacak olsanız elbetteki yaptığınız hatayı anlamış olacaksınız. Allahın, insanları, öldükten sonra tekrar diriltme gücünde olduğunu idrak etmiş olacaksınız.

إِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾

59- Kıyamet mutlaka gelecektir. Bunda hiç şüphe yoktur. Fakat insanların çoğu iman etmezler.

Ey insanlar, Allahın, insanları diriltip mükafaatlandıracağı veya cezalandıracağı kıyamet günü gelmektedir. Bunun geleceğinde asla şüphe yoktur. Sizler bunu kesin olarak böyle bilin. Öldükten sonra diriltilip amellerinizden dolayı hesaba çekileceğinizi unutmayın. Bu sebeple rabbinize tevbe edin. Fakat insanların çoğu kıyametin geleceğine iman etmezler ve böylece cehenneme atılma cezasını hak ederler.

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي
سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾

60- Rabbiniz şöyle dedi: "Bana dua edin ki duanızı kabul edeyim, bana ibadet etmeyi kibirlerine yediremeyenler, şüphesiz rezil ve perişan olarak cehenneme gireceklerdir.

*Âyet-i kerimede zikredilen "Dua"dan maksat, Allaha samimi bir şekilde kulluk etmektir. Kişi yalnız Allaha kulluk ettiği takdirde Allah onun duasını karşılıksız bırakmaz. Ona merhametli davranır ve onu affeder.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde:

قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) يَقُولُ: الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ ثُمَّ قَرَأَ (وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ.

"Şüphesiz ki dua ibadettir." buyurmuş ve sonra bu âyeti okumuştur. (16)

Peygamber efendimiz duanın gerekliliği hakkında da şöyle buyurmuştur:

قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) « مَنْ لَمْ يَدْعُ اللهَ، سُبْحَانَهُ، غَضِبَ عَلَيْهِ.

"Kim Allaha dua etmezse Allah ona karşı gazaplanır." (17)

Diğer bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmaktadır: "Allah nezdinde duadan daha bütün birşey bulunmamaktadır." (18)

Yine bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmaktadır:

عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: الدُّعَاءُ مُخُّ الْعِبَادَةِ.

"Dua ibadetlerin beynidir." (19)

16- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 40, bab: 1, Hadis no: 3241 / İbn-i Mâce, K.ed-Dua, bab: 1, Hadis no: 3822 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.4, S.267-271.
17- ibn-i Mâce, K.ed-Dua, bab: 1, Hadis no: 3827 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.443, 477.
18- İbn-i Mâce, K.ed-Dua, bab: 1, Hadis no: 3829 / Tirmizî, K.ed-Dua, bab: 1, Hadis no: 3370 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.1, S.162.
19- Tirmizî, K.ed-Dua, bab: 1, Hadis no: 3371.

Peygamber efendimiz, Allah tealaya çeşitli şekillerde duada bulunmuştur. Bu dualarına misal olarak şunlar zikredilebilir:

كَانَ يَقُولُ «اللَّهُمَّ! إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ، وَالْهَرَمِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ. اَللَّهُمَّ آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا. وَزَكِّهَا أَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَّاهَا. أَنْتَ وَلِيُّهَا وَمَوْلاَهَا. اَللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لاَ يَنْفَعُ، وَمِنْ قَلْبٍ لاَ يَخْشَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لاَ تَشْبَعُ وَمِنْ دَعْوَةٍ لاَ يُسْتَجَابُ لَهَا».

"Ey Allahım, âcizlikten, tembellikten, korkaklıktan cimrilikten yaşlılıktan ve kabir azabından sana sığınırım. Allahım, sen nefsime takvasını ver. Sen onu arındır. Sen onu en hayırlı arındıransın ve onun velisi ve mevlasısın. Ey Allahım, ben fayda vermeyen ilimden, ürpermeyen kalbden, doymayan nefisten ve kabul edilmeyen duadan sana sığınırım." (20)

Peygamber efendimiz, duaların kabul edilmeme sebeplerinden bazılarını zikrederek de şöyle buyurmaktadır:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) «أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لاَ يَقْبَلُ إِلاَّ طَيِّباً. وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ. فَقَالَ: يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحاً إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ. وَقَالَ: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلُ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ. يَا رَبِّ! يَا رَبِّ! وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ، وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ؟».

20- Müslim, K.ez-Zikr, bab: 73, Hadis no: 3722

"Ey insanlar, şüphesiz ki Allah temizdir, ancak temiz olanı kabul eder. Allah, müminlere de peygamberlerine emrettiğini emretmiştir. Peygamberlerine: "Ey peygamberler, temiz ve helal rızıklardan yeyin, salih ameller işleyin. Şüphesiz ki ben sizin yaptıklarınızı çok iyi bilirim." (21) buyurmuş, müminlere ise: "Ey iman edenler, size verdiğim rızıkların temiz olanlarından yeyin. Şayet sadece Allaha iman ediyorsanız ona şükredin." (22) buyurmuştur.

Peygamber efendimiz daha sonra uzun bir yolculuk yapan bir adamı anlatmış ve onun için şöyle buyurmuştur: "Bu adamın saçı başı birbirine karışmış, ayaklarını toz bürümüştür. Ellerini göğe doğru kaldırır: "Ya rab, Ya rab." der. Fakat yediği haram, içtiği haram, giydiği haramdır ve kendisi haramla beslenmiştir. Artık onun duası nasıl kabul edilecektir?" (23)

اَللّٰهُ الَّذِیْ جَعَلَ لَكُمُ الَّیْلَ لِتَسْكُنُوْا فِیْهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ
لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا یَشْكُرُوْنَ ﴿٦١﴾

61- İçinde dinlenesiniz diye sizin için geceyi yaratan ve gündüzü aydınlık yapan Allahtır. Şüphesiz Allah, insanlara lütufkârdır. Fakat insanların çoğu şükretmezler.

Ey insanlar, geceyi, içinde dinlenesiniz diye yaratan, gündüzü de rızkınızı aramanız için aydınlık kılan Allahtır. Şüphesiz ki Allah, insanlar için emsalsiz lütuflarda bulunandır. Fakat insanların çoğu Allaha itaat ederek ve sadece onun ilahlığını kabul ederek bu lütuflarına karşı ona şükretmezler.

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَیْءٍ ۖ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ فَاَنّٰى تُؤْفَكُوْنَ ﴿٦٢﴾

21- Müminun Suresi âyet: 51
22- Bakara Suresi, âyet: 172.
23- Müslim, K.ez-Zekât, bab: 65, Hadis no: 1015 /Tirmizî, Ket-Tefsir, Sure: 2 bab: 36, Hadis no: 2989.

62- İşte bu nimetleri size veren, herşeyi yoktan var eden rabbiniz Allahtır. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. O halde ona ibadet etmekten nasıl döndürülürsünüz?

Ey insanlar, işte bu işleri yapan ve sizlere bu nimetleri veren, sizin sahibiniz ve işlerinizi düzene koyan Allahtır. O, herşeyi yaratandır. Ondan başka ibadete layık olan hiçbir ilah yoktur. O halde nasıl olur da ondan çevirilir ve uzaklaştırılırsınız?

كَذَٰلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾

63- Allahın âyetlerini inkar edenler işte böyle döndürülürler.

Ey insanlar, sizin, hakkı bırakıp batıla yöneldiğiniz gibi sizden önce Allahın delillerini yalanlayan ve onlara iman etmeyenler de hakkı bırakıp bâtıla yönelirlerdi. Şimdi siz de onların yolunu tutuyorsunuz.

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٤﴾

64- Yeryüzünü sizin için durulacak yer kılan, göğü de bina eden, size şekil verip şeklinizi güzel kılan ve sizi helal ve temiz nimetlerden rızıklandıran Allahtır. İşte bütün bunları yapan, rabbiniz olan Allahtır. Âlemlerin rabbi olan Allah, yüceler yücesidir.

Ey insanlar, yeryüzünü sizler için üzerinde yaşadığınız bir karargâh kılan, gökleri de üzerinize bina edip yukarı kaldıran, size şekil verip o şeklinizi de diğer yaratıklardan daha güzel yapan, size helal ve lezzetli rızıklar veren Allahtır. Ey insanlar, işte bütün bu işleri yapan ve sizlere bu nimetleri veren Allahtır. İlahlık sadece ona aittir. Rablik de ona aittir. Bütün âlemlerin rabbi ve yaratıkların sahibi olan Allah, yüceler yücesidir.

هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٥﴾

65- O diridir. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. O halde dini Allaha

tahsis ederek ve "Âlemlerin rabbi olan Allaha hamdolsun." diyerek sadece ona yalvarın.

O, devamlı diri olandır. Onun dışında olan herşeyin hayatı son bulacaktır. Ondan başka, kendisine hakkıyla kulluk edilecek hiçbir ilah yoktur. O halde ey insanlar, dini sadece ona ait kılarak ve ilahlığın sadece ona ait olduğunu kabul ederek ona yalvarın, ibadette ona herhangi birşeyi ortak koşmayın. "Âlemlerin rabbi olan Allaha hamdolsun." deyin ve ona şükredin.

*Bu âyet-i kerimenin sonunda bulunan "Allaha hamdolsun diyerek" ifadesi ayrı bir cümle olarak şu şekilde de izah edilmiştir. "Allah buyurdu ki "Âlemlerin rabbi olan Allaha hamdolsun."

Abdullah b. Abbas ve Said b. Cübeyr bu âyet-i kerimeye bakarak "Kim 'Lailahe İllallah' derse, hemen arkasından da "Elhamdülillahi Rabbil âlemin." desin." demişlerdir.

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِيَ
الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

66- Ey Muhammed, o müşriklere şöyle de: "Rabbim tarafından bana apaçık deliller gelince ben sizin, Allahtan başka taptıklarınıza ibadet etmekten kesinlikle men edildim ve âlemlerin rabbi olan Allaha teslim olmakla emrolundum."

Ey Muhammed, kavminin müşriklerine de ki: "Ey kavim, bana rabbim tarafından indirilen kitabın apaçık âyetleri geldikten sonra sizin, Allahı bırakıp da tapmış olduğunuz putlara ibadet etmem yasaklanmıştır. Rabbim bana, herşeyin rabbi ve mâliki olan kendisine boyun eğmemi ve itaati sadece ona yapmamı emretti.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا

ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓا۟ أَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا۟ شُيُوخًا ۚ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ مِن قَبْلُ

وَلِتَبْلُغُوٓا۟ أَجَلًا مُّسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

67- Sizi topraktan sonra nutfeden sonra kan pıhtısından yaratan sonra sizi bir çocuk olarak dünyaya getiren sonra büyüyüp en güçlü çağınıza eresiniz, daha sonra da ihtiyarlayasınız diye sizi yaşatan O'dur. İçinizden bir kısmınız, daha önceden vefat ettirilmektedir. Bu şekilde yaratılmanız, Allahın takdir ettiği belli bir vakte yetişmeniz ve onun bundaki hikmetlerini düşünmeniz içindir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Resulullaha müşriklere, Allahın bir olduğunu gösteren delilleri beyan etmesini emretmekte ve buyurmaktadır ki: "Ey Muhammed, kavminin müşriklerine de ki: "Ben, âlemlerin rabbi olan Allaha boyun eğmekle emrolundum. Zira o sizin atanız Âdem'i topraktan yarattı, sonra sizi bir damla sudan daha sonra da bir kan pıhtısından var etti. Sonra sizleri annenizin karnından, küçük bir bebek olarak dünyaya getirdi. Sonra sizin hayatınızı devam ettirdi ki büyüyüp en güçlü çağınıza eresiniz sonra da ihtiyarlayasınız. İçinizden bazılarınız daha önceden, annesinin düşük yapmasıyla veya küçük yaşta yahut gençlik çağında ya da olgunlaştığında ihtiyarlamadan evvel vefat ettirilir. Biz bunları böyle yaparız ki siz belli bir süreyi doldurasınız ve bu yapılanları düşünüp de ibret alasınız.

هُوَ ٱلَّذِى يُحْىِۦ وَيُمِيتُ ۖ فَإِذَا قَضَىٰٓ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾

68- Dirilten de öldüren de O'dur. O, herhangi bir şeyin olmasını dilediği zaman ona sadece "Ol" der. O da hemen oluverir.

Ey Muhammed, yine onlara de ki: "Bütün canlılara hayat veren, daha sonra da onların hayatını sona erdiren sadece Allahtır. Allahtan başka hiçbir kimsenin buna gücü yetmez. O, birşeyin olmasını diler de onun olmasına hükmederse o şey için sadece "Ol" der. O da hemen oluverir. Bütün bu işleri yapmak için Allahın çaba harcaması söz konusu değildir.

أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يُجَٰدِلُونَ فِىٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ أَنَّىٰ يُصْرَفُونَ ﴿٦٩﴾

69- Ey Muhammed, Allahın âyetleri üzerinde münakaşa edenleri

görmez misin? (Haktan) nasıl da çevriliyorlar.

Ey Muhammed, Allahın âyetleri ve delilleri hakkında seninle tartışan kavminin şu müşriklerini görmez misin? Haktan nasıl yüzçeviriyor ve olgunlaşmadan uzaklaşıyorlar.

*Muhammed b. Sîrîn bu âyet-i kerimenin, kader hususunda tartışanlar hakkında nâzil olduğunu söylemiş, İbn-i Zeyd ise bu âyetin, müşrikler hakkında nâzil olduğunu söylemiş, Taberi de bu görüşü tercih ederek bundan sonra gelen âyetlerin bu hususu açıkladığını söylemiştir.

الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا ۖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٧٠﴾

70- Onlar, Kur'anı ve peygamberlerimizle gönderdiklerimizi yalanlayanlardır. Yakında bileceksiniz.

Allahın âyetleri hakkında tartışanlar, Allahın kitabı olan Kur'anı ve peygamberlerimizle gönderdiğimiz Tevhid inancını ve öldükten sonra dirilmeyi yalanlayan kimselerdir. Allahın âyetleri hakkında tartışmaya giren ve Allahın kitabını ve peygamberlerinin getirdiği tevhid inancını yalanlayan bu kimseler yakında neyin ne olduğunu bilecekler ve senin haber verdiğin şeylerin gerçek olduğunu anlayacaklardır.

*Bu âyet-i kerime, Allaha ortak koşanları tehdit etmekte, bundan sonra gelen âyetler ise geleceği haber verilen azabın nasıl olacağını bildirmektedir.

إِذِ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُونَ ﴿٧١﴾

فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٧٢﴾

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٧٣﴾

مِنْ دُونِ اللَّهِ ۖ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُو مِنْ قَبْلُ شَيْئًا ۚ كَذَٰلِكَ

يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾

71-72- O zaman onlar, boyunlarında halkalar ve zincirler olduğu halde önce kaynar suda süründürüleceklcr sonra da ateşte yakılacaklardır.

73-74- Sonra onlara: "Nerede Allaha ortak koştuğunuz şeyler?" denilecektir. Onlar da: "Bizi bırakıp kayboldular. Meğer dünyada biz hiçbir şeye ibadet etmiyormuşuz." derler. İşte Allah, kâfirleri böyle şaşırtır.

Allahın âyetleri hakkında tartışmaya girişen, Allahın kitabı Kur'anı ve peygamberiyle gönderdiği tevhid inancını yalanlayanların boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde kaynar suların içinde çekilip sürüklendiklerini sonra da üzerlerinde ateşler yakıldığını bir görsen. İşte o zaman onlar neyin ne olduğunu bileceklerdir. Sonra onlara şöyle denecektir: "Nerede sizin, Allaha ibadet ederken ona ortak koştuğunuz putlarınız? Yardımınıza koşup ta sizi, içinde bulunduğunuz bu perişanlıktan kurtarsınlar. Zira kendisine kulluk edilen ilah, kulunu ve hizmetçisini kurtarmaya koşar.

Perişan durumda olan müşrikler ise şu cevabı vereceklerdir. "Allaha ortak koştuğumuz şeyler kaybolup gittiler. Bizi bu azabın içinde bıraktılar.Daha doğrusu biz dünyada iken, gerçekte ibadete layık olan hiçbirşeye kulluk etmemişiz."

Evet, Allah, kâfirleri işte böyle sapıklığa düşürür. Onlara merhamet edip cehennem azabından kurtamaz ve onların azaplarını da hafifletmez.

ذَٰلِكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنتُمْ تَمْرَحُونَ ﴿٧٥﴾

ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٦﴾

75-76- O gün kâfirlere: "İçinde bulunduğunuz bu azap, yeryüzünde haksız yere sevindiğiniz ve çılgınca şımardığınız içindir. Ebedi kalacağınız cehenneme kapılarından girin." denilecektir. Kibirlenenlerin yeri ne kötüdür.

O kâfirlere âhirette şöyle denecektir: "Ey insanlar, bugün içinde bulunmuş olduğunuz azap sizin, dünyada iken, Allah size izin vermediği halde, yeryüzünde batılın peşinden gidip günah işleyerek sevinmenizden ve böbürlenip şımarmanızdan dolayıdır. Şimdi sizler cehennemin yedi kapısından ve herbiriniz

için ayrılmış olan kapılardan içeri girin. Sizler orada ebedi olarak kalacaksınız. Dünyada iken Allahı birlemeyi ve peygamberlerine iman etmeyi gururlarına yedíremeyen kibirli kâfirlerin yeri ne kötüdür.

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ
فَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾

77- Ey Muhammed, sabret. Şüphesiz Allahın vaadi haktır. Biz, ya kâfirlere vaadettiğimiz azabın bir kısmını sana dünyada göstereceğiz veya göstermeden ruhunu alacağız. Nasıl olsa onlar bize döndürüleceklerdir.

Ey Muhammed,, sen bu müşriklerin, Allahın sana indirdiği âyetler hakkındaki tartışmalarına ve seni yalanlamalarına karşı sabret. Zira Allah, onlar hakkında sana vaadettiği zaferi ve onlara vereceği cezayı mutlaka gerçekleştirecektir. Çünkü Allahın vaadi haktır. Ey Muhammed, yine sen hayattayken müşrikler için vaadettiğimiz azabın bir kısmını sana göstereceğiz yahutta seni, onları azaba uğratmadan önce vefat ettireceğiz. Onların da senin de döneceğiniz yer, bizim huzurumuzdur. Biz o zaman seninle onlar arasında doğru olan hükmümüzü vereceğiz ve onların ebediyyen cehennemde kalacaklarını senin de nimetlerle dolu cennetlere konacağına karar vereceğiz. O halde sen üzülme, onların yaptıklarına karşı sabret.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ
مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ فَإِذَا
جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾

78- Şüphesiz ki biz, senden önce birçok peygamberler gönderdik. Onlardan bir kısmını sana anlattık, bir kısmını da anlatmadık. Allahın izni olmadan peygamberlerden hiçbiri bir âyet dahi getiremez. Allahın emri geldiği zaman onlar arasında hak ile hükmolunur. İşte o zaman batılla uğ-

raşanlar hüsrana uğrarlar.

Ey Muhammed, şüphesiz ki senden önce de bir kısım ümmetlere peygamberler gönderdik. Onların bir kısmını sana anlattık diğer bir kısmını ise anlatmadık. Bu peygamberlerden herhangi birine, Allahın kendisine izin vermeden, ümmetleriyle kendisinin arasını tam ayıracak mucize getirme imkanı vermedik. Bu itibarla sana da iznimiz olmadan kavminin istediği mucizeleri getirme imkanını vermedik. Allahın emri gelince adaletle hüküm verilir. Peygamberler ve onlarla birlikte iman eden kurtarılır. İşte orada yalan söyleyip Allaha karşı iftirada bulunarak ve Allahın ortağı bulunduğunu iddia ederek batılla uğraşanlar hüsrana uğratılmış olurlar.

اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٩﴾
وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ
تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾
وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَأَيَّ آيَاتِ اللّٰهِ تُنْكِرُونَ ﴿٨١﴾

79-80- Allah sizin için hayvanları yarattı ki bir kısmına bincsiniz, bir kısmının etinden yiyesiniz -Onlarda sizin için daha nice menfaatlr vardır- İhtiyaç duyduğunuz şeylere de onlarla ulaşasınız. Siz onların yanında gemilerle de taşınırsınız.

81- Allah size delillerni gösteriyor. Allahın delillerinden hangisini inkar edersiniz?

Ey Allaha ortak koşan müşrikler, sizin için deve, sığır, koyun gibi hayanları yaratan ancak Allahtır. Allah onlardan at, katır, merkep gibi bir kısmını binmeniz için, deve, sığır, koyun gibi bir kısmının da etinden yemeniz için yaratmıştır. Ayrıca sizler için hayvanlarda birçok menfaatler vardır. Derilerinden, yünlerinden, tülerinden, kıllarından çeşitli şekillerde istifade eder, sütlerinden çeşitli gıdalar elde edersiniz. Bir de bu hayvanlar vasıtasıyla, çok güçlükle ulaşabileceğiniz yerlere varıp ulaşırsınız. Sizler bir yandan bu hayvanların sırtında taşınır diğer yandan da su üzerinde yüzen gemilerle taşınırsınız.

Ey insanlar, Allah size, varlığına ve birliğine işaret eden delillerini gösterir. Artık sizler, Allahın âyetlerinden hangisinin yanlış olduğunu söyleyebilirsi-

niz de Allahın birliğini yalanlayıp onun dışında ilahlar edinirsiniz?

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَانُوا
أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

82- Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önce geçmiş milletlerin âkıbeti nasıl olmuş görmüyorlar mı? Onlar kuvvet ve yeryüzündeki eserleri bakımından kendilerinden çok daha güçlüydüler. Onların kazandıkları kendilerine hiçbir fayda sağlamamıştır.

Ey Muhamed, kavminin müşrikleriden, Allahın âyetleri hakkında tartışan o insanlar, yeryüzünde dolaşarak kendilerinden önce geçen kavimlerin sonlarının nasıl olduğunu görmezler mi? Onlar, peygamberlerimizi yalanlamaları ve âyetlerimizi inkar etmeleri yüzünden nasıl helak ettiğimizi anlamazlar mı? Halbuki bunlardan önce geçen ümmetler sayı bakımından bu müşriklerden daha çok, güç bakımından daha kuvvetliydiler. Öyle ki dağları oyup evler yapılorlar ve oralarda işyerleri kuruyorlardı. Fakat bizim azabımız gelip çatınca onların bu yaptıkları şeyler kendilerine hiçbir şey sağlamadı, hepsi birden helak olup gittiler. Şimdi senin kavmin de onlara bakarak ibret alsınlar. Aksi halde onların sonu da hüsrandır.

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِندَهُم مِّنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِم
مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٨٣﴾

83- Onlara peygamberleri apaçık delillerle gelince sahiboldukları ilimle şımardılar. Alaya aldıkları azap da onları çepeçevre kuşatıverdi.

Önce geçmiş olan bu kavimlere peygamberleri, Allahın apaçık delillerini

getirdiği zaman onlar cehalatlerinden dolayı kendilerinde var olan ilimle şımarıp durdular. "Biz, neyin ne olacağını daha iyi biliriz. Biz, öldükten sonra diriltilip azap edilmeyeceğiz." dediler. Fakat onları, peygamberlerinden acele olarak getirmesini istedikleri azap çepeçevre kuşatıverdi. Böylece, alaya aldıkları şey onları helak etti.

فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ﴿٨٤﴾

84- Onlar, azabımızın şiddetini gördükleri zaman: "Biz sadece Allaha iman ettik. Ona ortak koştuğumuz şeyleri inkar ettik." dediler.

Geçmişte peygamberlerini yalanlayan bu ümmetlere peygamberlerinin haber verdiği azabımız gelip çatınca onlar bunu gözleriyle gördüler ve "Allahın birliğine iman ettik. Ondan başka bir ilah bulunmadığını tasdik ettik. Allaha ortak koştuğumuz şeyleri inkar ettik." dediler.

فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ ۖ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

85- Azabımızın şiddetini görünce imana gelmeleri onlara hiçbir fayda sağlamadı. Allahın, kulları hakkında ötedenberi uygulanagelen kanunu budur. İşte kâfirler o zaman hüsrana uğrarlar.

Fakat Allahın azabını dünyada iken gözleriyle gördüklerinde iman etmek zorunda kalan bu kavimlere, imanları hiçbir fayda vermedi. Çünkü onlar imanın fayda vermeyeceği bir anda iman etmişlerdi. Zira inkar edenlere Allahın azabı geldikten sonra inkarcıların inkarlarından vazgeçip tevbe etmelerinin kendilerine herhangi bir fayda sağlayamayacağı, Allahın, kulları hakkında süregelen bir kanunudur. Bu sebeple Allah onların tevbelerini kabul etmemiştir. İşte Allahın azabı gelince kâfirler hüsrana uğramışlardır. Dünya karşılığında âhireti satmaları sebebiyle zarar etmişlerdir.

FUSSILET SURESİ

Fussılet Suresi elli dört âyettir ve Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu sure-i celile, Kur'an-ı Kerimin, rahman ve rahim olan Allah tarafından indirildiğini beyan ederek başlıyor ve kâfirlerin Resulullaha şöyle dediklerini haber veriyor: "Bizi davet ettiğin şeye karşı kalblerimizde bir örtü, kulaklarımızda bir ağırlık ve bizimle senin aranda bir perde vardır. Sen istediğini yap biz de istediğimizi yapacağız." (1)

Sure-i celilede bundan sonra, Resulullahın da ancak bir insan olduğu fakat kendisine, ilahın ancak bir ilah olduğu vahyinin geldiği beyan ediliyor.

Bundan sonra, Allah tealanın, yeri iki günde yarattığı ve oraya sabit dağlar yerleştirerek bereketler verdiği sonra Allahın iradesinin, duman halinde bulunan semaya yönelerek onlara "İsteyerek veya istemeyerek gelin" dediği onların da "İsteyerek geldik." dedikleri beyan ediliyor. Daha sonra, Allah tealanın yedi semayı iki günde yarattığı ve her semaya, kendisine ait hususların vahyedildiği haber veriliyor.

Daha sonra Resulullah (s.a.v.)e, Kur'andan yüz çeviren kâfirleri Âd ve Semud kavimlerinin başına gelen o korkunç yıldırıma benzer bir yıldırımla uyarması emrediliyor. Âd kavminin üzerine soğuk bir rüzgarın gönderildiği, Semud kavmini de zelil edici bir azabın yıldırımının çarptığı haber veriliyor.

Allah düşmanlarının âhirette derilerinin ve diğer azalarının aleyhlerine şahitlik edeceği beyan ediliyor.

"Rabbimiz Allahtır" deyip doğru yolda devam edenlere, meleklerin inerek onlara korkmamalarını söyleyecekleri ve onları cennetle müjdeleyecekleri açıklanıyor.

"Ben Müslümanım" diyenden daha güzel sözlü kimsenin bulunmadığı, kötülüğün en güzel şekilde önlenmesi gerektiği, bunun da ancak sabredenlere ve hayırda büyük payı olanlara verildiği beyan ediliyor.

Sure-i celilede daha sonra şu hususlar beyan ediliyor: "Gece, gündüz, gü-

---

1- Fussılet Suresi, âyet: 5.

neş ve ay, Allahın delillerindendir. Gece ve gündüz, Allahı tesbih ederler ve bundan asla usanmazlar. Yeryüzü kupkuru iken gökten su iner ve orası harekete geçer ve canlanır.

Sure-i celilede bundan sonra, salih amel işleyenin mükafaatının kendisine ait olacağı, kötü amel işleyenin zararının da yine kendisine ait olacağı haber veriliyor.

Kıyametin ne zaman kopacağını bilmenin sadece Allaha ait olduğu, aslında herşeyin bilgisinin de yine Allahın nezdinde bulunduğu, onun bilgisi dışında hiçbir meyvenin tomurcuğundan çıkamayacağı beyan ediliyor.

İnsanın, başına bir felaket geldikten sonra ona bir nimet tattırılınca "Bu benim hakkımdır. Kıyametin kopacağını da sanmıyorum." dediği, inkar edenlere, mutlaka yaptıklarının haber verileceği ve ağır bir cezaya çarptırılacakları beyan ediliyor ve sure-i celile, "İyi bilinmelidir ki onlar, rablerinin huzuruna çıkmaktan şüphe etmektedirler. İyi bilinmelidir ki Allah, herşeyi kuşatandır." (2) âyetiyle sona eriyor.

İşte bunlar, Sure-i celilenin ana hatlarıyla ihtiva ettiği meseleler ve mesajlardır. Şimdi bütün âyetlerin tekar tekar izahını görelim.

2- Fussılet Suresi, âyet: 54.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allahın adıyla.

حٰمٓ ﴿١﴾

1- Hâ. Mim.

*Bu mukatta'a harfleri hakkında Bakara suresinin başında gerekli izahat verilmiştir. Burada geçen Hâ. Mim, harfleri için de ayrıca bundan öce geçen Hâ.Mim. de izahat verilmiştir.

تَنزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾

كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾

بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾

2- Bu Kur'an, Rahman ve rahim olan Allah tarafından indirilmiştir.

3-4- Bu, bilen bir kavim için âyetleri açıklanmış bir kitaptır. Müjdeleyici ve uyarıcı olan Arapça bir Kur'andır. Onların çoğu yüz çevirdiler. Onlar dinlemezler de.

Bu Kur'an, rahman ve rahim olan Allah tarafından peygamberi Muhammed'e indirilmiş bir kitaptır. Bu kitap, Arapça bilenler için, âyetleri açıklanmış Arapça bir kitaptır, Arapça bir Kur'andır. İnsanları, iman edip salih ameller işledikleri takdirde cennetle müjdeleyen, kendisini yalanlayıp hükümleriyle amel etmeyenleri ise cehennemde ebedi olarak kalmakla uyaran bir kitaptır Fakat Kur'anın kendilerine gönderildiği bu insanların bir çoğu, ondan yüzçevirdiler, gururlarından dolayı onurlarına yediremediler.

وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ وَمِن بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ إِنَّنَا عَامِلُونَ ﴿٥﴾

5- Kâfirler peygambere şöyle dediler: "Bizi davet ettiğin şeye karşı kalblerimizde bir örtü, kulaklarımızda bir ağırlık ve bizimle senin aranda bir perde vardır. Sen istediğini yap, biz de istediğimizi yapacağız."

Kur'andan yüzçeviren müşrikleri, Allahın peygamberi Muhammed, Allahı birlemeye ve Kur'andaki emir ve yasakları tasdik etmeye çağırdığı zaman onlar peygambere şöyle dediler: "Ey Muhammed, senin, bizi davet ettiğin inancına ve getirdiğin şeylere iman etmeye karşı kalblerimiz kapalıdır. Senin ne dediğini anlamıyoruz. Kulaklarımız ağır işitiyor. Bizi davet ettiğin şeyi duymuyoruz. Bizimle senin aranda perde var. Bu da din ayrılığıdır. Bu sebeple bir araya gelip beraber olamıyoruz. Ey Muhammed, sen kendi dinine göre amel et. Biz de kendi dinimize ve görüşlerimize göre amel edelim. Sen bizi kendi dinine davet etmeyi bırak. Zira biz bu davetini kabul etmeyeceğiz.

قُلْ إِنَّمَآ أَنَا۠ بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰٓ إِلَيَّ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ فَٱسْتَقِيمُوٓا۟ إِلَيْهِ وَٱسْتَغْفِرُوهُ ۗ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ ﴿٦﴾

6- Ey Muhammed, de ki: "Ben de ancak sizin gibi bir beşerim. Bana, ilahınızın yalnız bir tek ilah olduğu vahyolunuyor. O halde ona yönelin. Ondan, bağışlanmanızı dileyin. Müşriklerin vay haline."

Ey Muhammed, Allahın âyetlerinden yüzçeviren o insanlara de ki: "Ben de sizin gibi ancak bir beşerim. Ben melek değilim. Sizin cinsinizden ve sizin şeklinizde bir insanım. Bana, hakkıyla ibadet edilecek ilahınızın tek bir ilah olduğu vahyolunuyor. O halde o bir tek olan ilaha itaat ederek ve bütün putları ve ilahları bırakıp sadece ona kulluk ederek ona yönelin. Ve onun, daha önce ortak koşmanızdan dolayı günahlarınızı affetmesini isteyin. Allaha ortak koşanların vay haline. Onlar, cehennemliklerin kan ve irinlerinin aktığı veyl deresine atılacaklardır.

ٱلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلْءَاخِرَةِ هُمْ كَٰفِرُونَ ﴿٧﴾

7- Onlar ki zekâtlarını vermezler. Âhireti de inkar ederler.

O müşrikler, öyle kimselerdir ki, Allaha itaat ederek kendilerini günahlardan arındırmazlar ve Allahın, mallarında farz kıldığı zekatı vermezler. Onlar, kıyametin kopup Allahın, yaratıkları kabirlerinden tekrar kaldıracağı âhiret gününü inkar ederler.

*Âyet-i kerimede geçen "Onlar ki zekatlarını vermezler." cümlesi iki şekilde izah edilmiştir: Abdullah b. Abbas ve İkrime'ye göre buradaki "Zekat vermek"ten maksat, kendilerini şirkin pisliklerinden arındırmakla kötü ahlaklardan temizlemektir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Müşrikler öyle kimselerdir ki Allaha itaat ederek ve onun bir olduğuna şehadet ederek kendilerini manevi kirlerden temizlemezler."

Süddi ve Katade'ye göre ise burada zikredilen "Zekat vermek"ten maksat, mallarının zekatlarını vermektir. Buna göre de âyetin manası şöyledir: "O müşrikler öyle insanlardır ki mallarının zekatı olduğunu kabul etmezler ve onların zekatını vermezler."

Taberi "Zekat verme" ifadesinde ilk hatıra gelenin, malın zekatının verilmesi olduğunu söylemiş ve bu son görüşü tercih etmiştir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾

8- İman edip salih ameller işyelenlere ise, şüphe yok ki kesintisiz mükafaat vardır.

Allahı ve peygamberini tasdik edip onların emirlerini tutarak yasaklarından kaçınanlar için, eksiltilmeyecek olan mükafaatlar vardır.

قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ أَندَادًا ۚ ذَٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٩﴾

9- Ey Muhammed, onlara de ki: "Siz, yeri iki günde yaratanı inkar edip ona eşler mi koşuyorsunuz? İşte o, âlemlerin rabbi olan Allahtır.

*Allah teala bu âyette ve bundan sonra gelen âyetlerde yerin, göklerin ve oralarda bulunan varlıkların, henüz mevcut değillerken var edildiklerini beyan etmektedir. Bu âyetlere göre yeryüzü, göklerden önce yaratılmıştır.

Nâziat Suresinin "Sizi yaratmak mı daha zordur, yoksa göğü mü? ki Allah onu yaptı. Yüksekliğini yükseklere kaldırdı ve nizama koydu." Onun gecesini karanlık gündüzünü aydınlık yaptı." [3] âyetleri ise önce göğün yaratıldığı daha sonra da yeryüzünün yaratıldığı intibaını vermektedir.

Bir kişi, Abdullah b. Abbas'ın yanına gelerek Kur'an-ı Kerimin bazı âyetlerini anlamakta güçlük çektiğini ona söylemiş ve bu âyetler içinde, gökler-

le yerin yaratılmasındaki sıralamayı belirten bu surenin âyetleriyle Nâziat Suresinin yukarıda zikredilen âyetleri arasında bir farklılık olduğunu söylemiştir. Yani bu suredeki âyetlerin önce yerin yaratıldığını, Nâziat Suresindeki âyetlerin ise önce göğün yaratıldığını beyan ettiğini söylemiştir.

Abdullah b. Abbas bu kişiye şu cevabı vermiştir:

وَخَلَقَ الأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ ثُمَّ خَلَقَ السَّمَاءَ ثُمَّ اسْتَوىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ فِي يَوْمَيْنِ آخَرَيْنِ ثُمَّ دَحَا الأَرْضَ وَدَحْوُهَا أَنْ أَخْرَجَ مِنْهَا الْمَاءَ وَالْمَرْعَىٰ وَخَلَقَ الْجِبَالَ وَالْجِمَالَ وَالآكَامَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي يَوْمَيْنِ آخَرَيْنِ فَذَلِكَ قوله دحاها وَقَوْلُهُ خَلَقَ الأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ فَجُعِلَتْ الأَرْضُ وَمَا فِيهَا مِنْ شَيْءٍ فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ وَخُلِقَتِ السَّمَاوَاتُ فِي يَوْمَيْنِ

"Allah önce iki günde yeryüzünü yaratmış sonra iki günde de göğü yaratıp düzene koymuş, daha sonra da yeryüzünü iki gün içinde düzene koymuştur. Yeryüzünü düzene koymasından maksat ise, oradan sular çıkarma, otları bitirme, dağları, develeri, diğer hayvanları ve yerle gök arasında bulunan diğer varlıkları yaratmasıdır. İşte Nâziat suresindeki "Bundan (göğün yaratılmasından) sonra yeryüzünü düzgün bir şekle koydu." ifadesinden maksat budur. Yani: Gökten önce yaratılanın yerin, göğün yaratılmasından sonra düzene konmasıdır. Bu Fussilet suresinde geçen: "Yeri iki günde yaratan.." ifadesinden maksat, yeryüzünün gökten önce iki günde yaratılmasıdır. Yeryüzünü düzene koyması ve oradaki varlıkları yaratması ise, göklerin yaratılmasından sonraki iki günde olmuştur. Böylece yeryüzü tam dört günde gökler ise iki günde yaratılmıştır. (4)

وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِن فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءً لِّلسَّائِلِينَ ﴿١٠﴾

10- O, yeryüzünün üzerine sabit dağlar yerleştirdi. Ve oraya bereket verdi. Orada yaşayanların rızıklarını takdir etti. Bütün bunları tam dört günde yarattı. Bu, soranlar için bir açıklamadır.

3- Nâziat Suresi, âyet: 27-29.

4- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 41, bab: 1.

*Âyet-i kerimede, Allah tealanın, yeryüzünde yaşayanların rızıklarını da o yeryüzünde var ettiği beyan edilmektedir. Bu rızıklardan maksat, yeryüzünde yaşayanların bütün geçimlikleri ve onlar için faydalı olacak şeylerdir. Bunlar da: Yiyecekler, bunların meydana gelmesine vesile olan yağmurlar, iklimler, bölgeler,altlarından çeşitli madenler çıkarılan dağlar, içinden çeşitli yiyecek ve eşyalar çıkarılan denizler vb. şeylerdir.

Allah teala, yeryüzünün kendisini iki günde yarattığını, yeryüzünde var edilen ve orada yaşayanlar için gerekli olan şeyleri de iki günde var ettiğini bildirmekte böylece bütün bu işlerin dört günde bittiğini beyan etmektedir.

Âyet-i kerimenin "Bu, soranlara bir açıklamadır." diye tercüme edilen cümlesi, farklı şekillerde izah edilmiştir.

Katade ve Süddi diyorlar ki: "Bu cümlenin manası şöyledir: "Bu, yerin ve orada bulunan şeylerin kaç günde yaratıldığını soran kimseler için tam bir açıklamadır. Onlar, tam dört günde yaratılmıştır."

Bu cümleyi şu şekilde de izah edenler vardır: "Bu rızıklar, isteyecekler için tam istedikleri kadardır." veya: "Bu günler, soranlar için birbirine eşit tam dört gündür." Yahut: "Yerin ve üzerindekilerin yaratıldığı bu günler, tam dört gündür. Soranlar bunu böyle bilsinler." Veya: "Bu rızıklar soranlar için de sormayanlar içinde aynıdır." Yahut da:"Rızık isteyenlerin ihtiyaçları denktir."

Âyette zikredilen "Dört gün"ü dört mevsim olarak izah edenler de vardır.

ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ
كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ ﴿١١﴾

11- Sonra Allahın iradesi, duman halinde bulunan semaya yöneldi. Semaya ve yere: "İsteyerek veya istemeyerek gelin." dedi. Onlar da "İsteyerek geldik." dediler.

Sonra Allah, sulardan yükelen buhar halinde olan göğe yöneldi ve onlara: "İsteyerek veya istemeyerek, size vereceğim hükme boyun eğmek üzere gelin." Yani: "Ey sema, sen, sende yarattığım güneşi, ayı ve yıldızları göster. Ey

yer sen de senin üzerinde var ettiğim ağaç, meyva ve bitkileri dışarı çıkar ve nehirlerin akması için yarıklar meydana getir." hükmümüze, isteyerek veya istemeyerek boyun eğip gelin." dedi. Onlar da: "Ey rabbimiz, biz sana isyan ederek değil itaat ederek geldik, emirlerini yerine getirdik." dediler.

فَقَضَىٰهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا ۚ وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا
بِمَصَابِيحَ ۖ وَحِفْظًا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿١٢﴾

12- Sonra Allah, yedi semayı iki günde yarattı. Her semaya kendilerine ait hususları vahyetti. Biz, dünya semasını kandillerle donattık ve onu koruduk. Bu, herşeye galip olan ve herşeyi bilen Allahın takdiridir.

Allah yerleri yarattıktan sonra duman halinde bulunan göğü, yedi gök olarak iki günde yarattı. Yedi gökten her birerine, kendisine ait olan hususları emretti. Onlarda hangi varlıkların nasıl devam edeceklerini ve nasıl yaşayacaklarını bildirdi. Dünyadan görülen semayı ise kandiller gibi olan yıldızlarla süsledi ve o göğü şeytanların dokunmasından muhafaza etti. İşte bütün bunlar, herşeye galip olan ve herşeyi bilen Allahın bir takdiri ve planlamasıdır.

*Taberi, âyet-i kerimede geçen "Biz onu koruduk." ifadesinin "Biz onu korumak için yıldızlarla süsledik." şeklinde izah edilmesinin daha uygun olduğunu söylemiştir.

Bu izaha göre, Allah teala, gökteki yıldızları hem semanın bir süsü hem de gökteki şeytanların şerrinden koruyan vasıtalar olarak yaratmıştır.

Bu hususta başka bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Biz, dünya semasını, lamba gibi parlayan yıldızlarla donattık. Onlarla şeytanların taşlanmasını sağladık. Âhirette de biz, şeytanlara alev alev yanan bir azap hazırladık." (5)

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِّثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ﴿١٣﴾

5- Mülk Suresi, âyet: 5

إِذْ جَآءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنۢ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّا ٱللَّهَ ۖ قَالُوا۟ لَوْ شَآءَ رَبُّنَا
لَأَنزَلَ مَلَٰٓئِكَةً فَإِنَّا بِمَآ أُرْسِلْتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿١٤﴾

13- Ey Muhammed, yine yüzçevirirlerse onlara şöyle de: "Ben sizi, Âd ve Semud kavimlerinin başlarına inen o korkunç yıldırıma benzer bir yıldırımla uyardım."

14- Bir zaman onlara, önlerinden arkalarından peygamberler gelmişti. "Allahtan başkasına ibadet etmeyin." demişlerdi. Onlar da: "Eğer rabbimiz bize peygamber göndermek istesydi melekleri gönderirdi. Onun için sizinle gönderilenleri inkar ediyoruz." demişlerdi.

Ey Muhammed, şayet o müşrikler, benim beyan ettiğim ve onları uyardığım bu delillerden yüzçevirir ve bütün bunları yapanın ben olduğumu kabul etmeyecek olurlarsa sen onlara de ki: "Ben sizleri, Âd ve Semud kavimlerini helak eden o korkunç çığlık gibi bir çığlığın sizin de başınıza geleceği ile uyarırım." Bir zaman Âd ve Semud kavimlerine, önce atalarına daha sonra da torunlarına peygamberler gönderilmişti. Peygamberler onlara: "Yalnızca Allaha kulluk edin. Hiçbir şeyi ona ortak koşmayın." demişlerdi. Onlar ise, kendilerini Allahı birlemeye davet eden peygamberlerine şu cevabı vermişlerdir." Şayet rabbiniz, sadece kendisine kulluk etmemizi dilemiş olsaydı bizlere peygamber olarak gökten melekler gönderirdi. Bizim gibi bir beşer olan sizleri göndermezdi. Bu da rabbimizin, bizim ona ortak koşmamızdan razı olduğunu gösterir. Biz, rabbiniz tarafından size gönderildiğini iddia ettiğiniz şeyleri inkâr ediyoruz."

فَأَمَّا عَادٌ فَٱسْتَكْبَرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ وَقَالُوا۟ مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً ۖ أَوَلَمْ يَرَوْا۟
أَنَّ ٱللَّهَ ٱلَّذِى خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۖ وَكَانُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾

15- Âd kavmine gelince: Onlar, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve: "Bizden daha kuvvetli kim var?" dediler. Kendilerini yaratan Allahın, onlardan daha kuvvetli olduğunu görmüyorlar mıydı? Âyetlerimizi de inkar etmişlerdi.

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ نَحِسَاتٍ لِنُذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَىٰ وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٦﴾

16- Bunun üzerine biz de, dünya hayatında perişan edici azabı tattırmak için o uğursuz günlerde üzerlerine uğultulu soğuk bir rüzgar gönderdik. Âhiret azabı ise daha fazla perişan edicidir. O gün onlar hiç yardım da görmeyeceklerdir.

Âd kavmi, yeryüzünde, rableri kendilerine izin vermediği halde böbürlendiler, büyüklük tasladılar ve "Bizden daha güçlü ve kuvvetli kim var?" dediler. Bunlar, kendilerini yaratan ve kendilerine güç ve kuvvet veren Allahın kendilerinden daha güçlü ve kuvvetli olduğunu görmediler. Bu itibarla onun azabından korkup yaptıkları kötülüklerden vazgeçmediler. Onlar, bizim kendilerine gönderdiğimiz çeşitli delil ve mucizeleri inkar ettiler. Bu sebeple biz de onların üzerine, birbirlerini takibeden o uğursuz ve dehşetli günlerde, uğultu çıkaran dehşetli rüzgarları gönderdik ki onlar daha dünya hayatındayken, kendilerini rezil eden azabı onlara tattıralım. Bizim onlara, âhirette vereceğimiz azap ise onları daha fazla rezil ve rüsvay edecektir. Onlar, kıyamet gününde kendilerini bu durumdan kurtaracak herhangi bir yardımcı da bulamayacaklardır.

*Allah teala, bu kavmi nasıl helak ettiğini başka âyetlerde de şöyle açıklamaktadır: "Âd kavmi ise, uğultu çıkaran, herşeyi kasıp kavuran ve şiddetli esen bir rüzgarla yok edildi." "Allah onların köklerini kazımak için o kasırgayı yedi gece sekiz gün aralıksız estirdi. Eğer orada olsaydın onların, kökünden sökülmüş kof hurma kütükleri gibi yere serildiklerini görürdün." "Sen onlardan hiç kurtulup kalanı gördün mü?"

وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَىٰ عَلَى الْهُدَىٰ فَأَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ
الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾
وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾

17- Semud'a gelince: Biz onlara doğru yolu gösterdik. Fakat onlar körlüğü hidayete tercih ettiler. Bunun üzerine onları, kazandıkları günahlar yüzünden o zelil edici azabın yıldırımı çarpıverdi.

18- İman edip Allahtan korkanları ise kurtardık.

Salih peygamberin kavmi olan Semud'a ise biz, hak yolu ve kemale erdiren sırat-ı müstakimi, onlara peygamberimiz salih vasıtasıyla gösterdik. Fakat onlar,kendilerine görterdiğimiz bu yolu görmeye karşı kör olmayı tercih ettiler. Allahı birlemediler, hidayeti bırakıp sapıklığı aldılar. İşte bu yaptıkları ameller sebebiyle onları, hor ve hakir düşüren bir azap yakalayıverdi. Böylece helak olup gittiler. Onlardan, iman eden ve Allaha karşı gelmekten korkanları ise kurtardık.

*Allah teala başka bir âyette de bu kavmin nasıl helak olduğunu şöyle beyan ediyor:

"Biz onların üzerine bir çığlık gönderdik de, ağılcının ağılını çevirdiği kuru çalı çırpı gibi kırılıp döküldüler."

وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾
حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُم بِمَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾
وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدتُّمْ عَلَيْنَا ۖ قَالُوا أَنطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ
خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾

19- O gün, Allahın düşmanları cehennem ateşine sevkedilirler ve hepsi bir araya getirilirler.

20- Cehenneme geldikleri zaman da kulakları, gözleri ve derileri, işledikleri hakkında aleyhlerine şahitlik eder.

21- Allahın düşmanları, derilerine: "Niçin bizim aleyhimizde şahitlik yapıyorsunuz?" derler. Onlar da: "Bizi, herşeyi konuşturan Allah konuşturdu. Sizi ilk defa yaratan O'dur. Yine ona döndürülüyorsunuz." derler.

Ey Muhammed, hatırla o günü ki, Allahın düşmanları o günde cehennem ateşine sevkedilirler ve orada bir araya getirilirler. Onlar cehennem ateşine varınca da dünyada işledikleri çeşitli günahları hakkında, gözleri gördüklerine, kulakları işittiklerine, derileri de dokunduklarına dair aleyhlerine şahitlik ederler. Cehenneme sürüklenen Allah düşmanları ise derilerine: "Dünyada yaptığımız şeyler hakkında niçin aleyhimize şahitlik ediyorsunuz?" derler. Derileri dile gelerek onlara: "Herşeyi konuşturan Allah bizi de konuşturdu ve böylece biz de konuştuk." cevabını verirler.

Ey insanlar sizi ilk yaratan Allahtır. Öldükten sonra da onun huzuruna çıkarılacaksınız.

*Allah teala bu âyetlerde, insanın âzâlarının, kıyamet gününde aleyhine şahitlik edeceğini beyan etmektedir. Bu husus başka âyetlerde de şöyle beyan edilmektedir: "O gün biz onların ağızlarını mühürleriz de bize elleri konuşur, ayakları da ne yaptıklarına şahitlik eder." (6)

Bu hususta Enes b. Mâlik, Resulullahtan şunu rivayet ediyor:

عَنْ أَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ قَالَ: كُنَّ عِنْدَ رَسُولِ (ﷺ) فَضَحِكَ فَقَالَ «هَلْ تَدْرُونَ مِمَّ أَضْحَكُ؟» قَالَ قُلْنَا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ «مِنْ مُخَاطَبَةِ الْعَبْدِ رَبَّهُ. يَقُولُ: يَا رَبِّ! أَلَمْ تُجِرْنِي مِنَ الظُّلْمِ؟ قَالَ يَقُولُ: بَلَىٰ. قَالَ فَيَقُولُ: فَإِنِّي لاَ أُجِيزُ عَلَىٰ نَفْسِي إِلاَّ شَاهِداً مِنِّي. قَالَ فَيَقُولُ: كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ شَهِيداً. وَبِالْكِرَامِ الْكَاتِبِينَ شُهُوداً. قَالَ فَيُخْتَمُ عَلَىٰ فِيهِ. فَيُقَالُ لأَرْكَانِهِ: انْطِقِي. قَالَ فَتَنْطِقُ بِأَعْمَالِهِ. قَالَ ثُمَّ يُخَلَّى بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَلاَمِ. قَالَ فَيَقُولُ بُعْداً لَكُنَّ وَسُحْقاً كُنْتُ أُنَاضِلُ.

Enes diyor ki: "Resulullahın yanında bulunduğumuz bir sırada Resulullah güldü ve: "Neden güldüğümü biliyor musunuz?" dedi. "Allah ve Resulü daha iyi bilir." dedik. Resulullah: "Ben, kulun rabbine hitaben konuşmasına güldüm. Kul şöyle der: "Ey rabbim, sen beni zulümden kurtaracağını vaadetmemiş miydin?" Allah "Evet vaadetmiştim. "der. Kul: "Ben, kendi aleyhime kendimden başka hiçbirşeyin şahitlik etmesini kabul etmem." der. Allah: "Senin nefsin ve Kiramen kâtibîn melekleri (Amelleri yazan melekler) şahit olarak sana yeter." der. Bunun üzerine kulun ağzı mühürlenir ve onun âzâlarına: "Hadi konuş" de-

6- Yasin Suheri, âyet: 65.

nir. Âzâlar yaptığı amelleri konuşurlar. Sonra kul konuşmakta serbest bırakılır ve kul âzâlarına şöyle der: "Kahrolasınız, ezilesiniz! Ben sizin için mücadele veriyordum." (7)

وَمَا كُنتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَن يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَٰكِن ظَنَنتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

وَذَٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنتُم بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُم مِّنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾

22- Siz günahlarınızı, kulaklarınızın, gözlerinizin ved erilerinizin, aleyhinize şahitlik etmelerinden korkarak gizlemiyordunuz. Aksine, Allahın, yaptıklarınızın çoğunu bilmediğini sanıyordunuz.

23- İşte rabbinize karşı beslediğiniz bu kötü zan, sizi helak etti de böylece hüsrana uğrayanlardan oldunuz.

Sizler dünyada iken yaptığınız işleri; gözlerinizin ve derilerinizin kıyamet gününde aleyhinize şahitlik edeceklerinden korkarak gizlemiyordunuz. İnsanlar görmesin diye gizliyordunuz. Sizler, Allahın işlediğiniz günahlardan çoğunu bilmediğini zannediyordunuz. İşte sizin dünyada iken rabbinize karşı beslediğiniz bu zan sizi helake sürüklemiştir ve sizler bugün hüsrana uğrayanlardan oldunuz, zanlarınızda yanıldınız.

*Abdullah b. Mes'ud, yirmi ikinci âyetin nüzul sebebi hakkında şunları zikretmiştir: Diyor ki:

عَنْ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ اجْتَمَعَ عِنْدَ الْبَيْتِ قُرَشِيَّانِ وَثَقَفِيٌّ أَوْ ثَقَفِيَّانِ وَقُرَشِيٌّ كَثِيرَةٌ شَحْمٌ بُطُونِهِمْ قَلِيلَةٌ فِقْهُ قُلُوبِهِمْ فَقَالَ أَحَدُهُمْ أَتَرَوْنَ أَنَّ اللهَ يَسْمَعُ مَا نَقُولُ قَالَ الآخَرُ يَسْمَعُ إِنْ جَهَرْنَا وَلَا يَسْمَعُ إِنْ أَخْفَيْنَا وَقَالَ الآخَرُ إِنْ كَانَ يَسْمَعُ إِذَا جَهَرْنَا فَإِنَّهُ يَسْمَعُ إِذَا أَخْفَيْنَا فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ

"Kâbe'de iki Kureyşli bir de Sakiyf kabilesinden bir adam veya Sakiyf kabilesinden iki kişi Kureyşten bir adam bir araya geldiler. Bunlar, karınlarının iç yağı bol (şişman), kalblerinin anlayışı kıt olan kişilerdi. Bunlardan biri: "Şimdi Allah bizim konuştuklarımızı işitiyor mu? ne dersiniz." diye sordu. Diğeri:

"Açık konuşursak işitir. Gizli konuşursak işitmez." dedi. Bir diğeri de şöyle dedi: "Açık konuştuğumuzda işitiyorsa gizli konuştuğumuzda da işitir." Bunun üzerine Allah teala: "Siz, günahlarınızı, kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmelerinden korkarak gizlemiyorsunuz. Aksine, Allahın, yaptıklarınızın çoğunu bilmediğini sanıyordunuz." âyetini indirdi. (8)

Hasan-ı Basrî, yirmi üçüncü âyeti okuduktan sonra şöyle demiştir: "İnsanların amelleri, rableri hakkındaki zanlarına göredir. Mümin, Allah hakkında iyi zanda bulunur ve bu itibarla iyi ameller işler. Kâfirler ve münafıklar ise Allah hakkında kötü zanda bulunurlar ve kötü ameller işlerler.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i kudsîde Allah tealanın şöyle buyurduğunu söylemiştir:

قَالَ قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) يَقُولُ اللّٰهُ تَعَالَى اَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِى بِي وَاَنَا مَعَهُ اِذَا ذَكَرَنِى فَاِنْ ذَكَرَنِى فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِى نَفْسِى وَاِنْ ذَكَرَنِى فِى مَلَأٍ ذَكَرْتُهُ فِى مَلَأٍ خَيْرٍ مِنْهُمْ وَاِنْ تَقَرَّبَ اِلَىَّ بِشِبْرٍ شِبْرًا تَقَرَّبْتُ اِلَيْهِ ذِرَاعًا وَاِنْ تَقَرَّبَ اِلَىَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ اِلَيْهِ بَاعًا وَاِنْ اَتَانِى يَمْشِى اَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً.

"Ben, kulumun beni zannettiği gibiyim. O beni andığında ben onunla beraber olurum. O beni içinden anarsa ben de onu içimden anarım. O beni bir topluluğun içinde anarsa ben de onu o topluluktan daha hayırlı bir toplulukta anarım. O bana bir karış yaklaşacak olursa ben ona bir arşın yaklaşırım. O bana bir arşın yaklaşacak olursa ben ona bir kulaç yaklaşırım. Eğer o bana yürüyerek gelecek olursa ben ona koşarak giderim." (9)

فَإِن يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ ۖ وَإِن يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُم مِّنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿٢٤﴾

24- Sabretseler de onların yeri cehennem ateşidir. Sızlansalar da şikayetleri kabul edilmez.

Cehenneme sevkedilen bu kâfirler, cehennemin ateşine karşı abrederlerse zaten orası onların meskenidir. Şayet onlar, sevkedildikleri cehennemin azabını hafifletilmesi için başvuracak olurlarsa onların bu istekleri kabul edilerek azapları hafifletilmez ve cennete gönderilmezler.

8- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 41, bab: 2 / Tirmizî, K.Tefsir el-Kuran, Seri: 41, bab: 1, Hadis no: 3248, 3249.

9- Buhhari, K.et-Tevhid, bab: 15 / Müslim, K. et-Tevbe, bab: 1, Hadis no: 2675.

*Bu hususta başka âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Onlar şöyle derler "Ey rabbimiz, bize kötülüğümüz galip geldi. Biz, sapık bir kavim olduk." "Rabbimiz, bizi buradan çıkar. Eğer tekrar inkara dönersek, gerçekten zalimler oluruz." "Allah onlara şöyle der: "Kesin sesi (oturun yerinizde) Benimle konuşmayın." (10)

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُم مَّا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ
الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿٢٥﴾

25- Biz dünyada onların arkasına birtakım kötü arkadaşlar taktık. O arkadaşları onlara, yapmakta oldukları ve geçmişte yaptıkları kötülükleri güzel gösterdiler. Böylece kendilerinden önce geçmiş cin ve insandan ümmetler içinde, üzerlerine azap hak oldu. Şüphesiz onlar hüsrana uğrayanlardı.

Biz, Allahın düşmanı olan o kâfirlerin yanına, şeytanlardan arkadaşlar verdik. Bu arkadaşları onlara, dünyada yaptıkları şeyleri süslü gösterdiler. Onlar da bunları güzel gördüler ve bunları âhirete tercih ettiler. Şeytanlar bunlara, âhiretle ilgili hususları da yaldızlı gösterdiler. Onlar bunu da güzel gördüler. Öldükten sonra dirilmeyi ve hesaba çekilerek cezalandırılmayı yalanladılar. Böylece bu kâfirler, arzuladıkları herşeyi yaptılar ve zevklerine uygun düşen her türlü hayasızlığı işlediler. Yanlarına şeytanları arkadaş olarak taktığımız bu Allah düşmanı kâfirlere, kendilerinden önce geçen cin ve insanlar gibi, azaba uğramaları hak oldu. Azabı hak eden bu cin ve insanlar, hüsrana uğramışlardı. Onlar, Allahın rızasını ve rahmetini verip karşılığında gazap ve azabını alarak bu alışverişlerinde zarar etmişlerdi.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾

26- Kâfirler, birbirlerine şöyle dediler: "Bu Kur'anı dinlemeyin. Okunurken gürültü yapın. Belki bu yolla galip gelirsiniz."

10- Mü'minûn Suresi, âyet: 106-108.

Allahı ve peygamberini inkar eden o Kureyş müşrikleri, kendilerine itaat eden diğer müşrik arkadaşlarına: "Muhammed Kur'an okuduğu zaman onu dinlemeyin, ondaki şeylere uyarak onunla amel etmeyin, Kur'an okunurken ıslık çalarak, el çırparak, araya laf sokarak karışıklık çıkarın, gürültü yapın. Böylece belki galip gelirsiniz. Bu davranışınızla onu dinlemek isteyenleri engellemiş olursunuz. Böylece onu dinlemeyen kimse Muhammed'e uyup onun söylediklerriyle amel etmez, siz de ona galip gelmiş olursunuz."

*Âyette zikredilen "Gürültü yapın" ifadesini, Abdullah b. Abbas,, "İnsanları meşgul edin.", Mücahid "Islık çalarak, el çıpraka, söz karıştırarak onu dinlemeyin." Dehhak "Onu ayıplayın", Katade "Onu inkar edin, ona karşı çıkın.", Ma'mer "Konuşun, bağırıp çağırın ki işitmesinler." şeklinde izah etmişlerdir.

فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾

27- Şüphesiz ki biz, kâfirlere şiddetli bir azap tattıracağız. Yaptıkları en kötü amellerin karşılığı ile cezalandıracağız.

Allahı inkar eden kâfirlere, âhirette şiddetli bir azap tattıracağız ve onları, dünyada iken işlemiş oldukları amellerin en kötüsü ile cezalandıracağız.

ذَٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾

28- İşte bu, Allah düşmanlarının cezası, ateştir. Âyetlerimizi inkar etmenin cezası olarak onlar için cehennemde, içinde ebedi kalacakları bir mesken vardır.

Muhammed'i yalanlayan Kureyş müşriklerine verilecek olan bu ceza, Allah düşmanlarının cezasıdır. Evet bu ceza cehennem ateşidir. Allaha ortak koşan

ve onu inkar eden Allah düşmanlarına, âyetlerimizi yalanlamalarının bir cezası olarak o ateşin içinde devamlı kalacakları bir yurt vardır.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ نَجْعَلْهُمَا
تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

29- Kâfirler cehennemde şöyle derler: "Ey rabbimiz, bize, cinden ve insandan bizi saptıranları göster de onları ayaklarımızın altına alalım. Böylece onlar, en altta kalan alçak kimselerden olsunlar.

Allahı ve Resulünü inkar eden kâfirler, kıyamet gününde cehennem azabına girdikten sonra şöyle diyeceklerdir: "Ey rabbimiz, senin yarattıklarından bizi saptıran cin ve insanları bize göster de onları ayaklarımızın altına alalım. Böylece onlar, azabı daha şiddetli olan cehennemin en alt tabakasında kalanlardan olsunlar.

*Hz. Ali (r.a.)den nakledildiğine göre âyette zikredilen "Cin"den maksat, İblistir. "İnsan"dan maksat ise, Hz. Âdem'in kardeşini öldüren oğludur. İblis, Allaha ortak koşarak cehenneme girenlere örnek olmuş, Hz. Âdem'in, katil olan oğlu Kabil ise büyük günah işleyenlere örnek olmuştur.

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ
أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾
نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي
أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾
نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ ﴿٣٢﴾

30-32- "Rabbimiz Allahtır" deyip sonra doğru yolda devam edenlere melekler inerler ve şöyle derler: "Korkmayın, üzülmeyin, vaadolunduğunuz cennetle müjdelenin. Biz, dünya hayatında da, âhirette de sizin dostunuzuz. Âhirette sizin için, affeden ve merhamet eden Allah tarafından bir ikram olarak canınızın çektiği herşey vardır. Orada istediğiniz herşeyi bulabilirsiniz.

"Rabbimiz yalnız Allahtır. Onun hiçbir ortağı yoktur." diyen, Allahı birlemeye devam eden, herhangi bir şeyi Allaha ortak koşarak tevhid inancını terketmeyen insanlara, öldükleri zaman veya kabirlerinden çıktıkları anda melekler gelirler ve onlara şöyle derler: "Sizler geleceğinizden korkmayın, geçmişinize de üzülmeyin. Size, dünyada iken vaadedilen cennetle sevinin. Ey insanlar, biz dünyada da sizlerin dostunuz idik. Bizler âhirette de sizlerin dostunuzuz. Sizin için âhirette Allah katında arzuladığınız şeyler vardır ve orada istediğiniz şeyler verilecektir. Bu nimetler size, günahlarınızın affedilmesine sebep olan tevbenizden sonra size azap etmeyip merhamet eden rabbiniz tarafından bir ikram ve bir ağırlamadır.

*Âyet-i kerimede geçen "Doğru yolda devam etmek"ten neyin kasdedildiği hususunda çeşitli açıklamalar yapılmıştır.

Bazı müfessirlere göre burada geçen "Doğru yolda devam etmek"ten maksat, "İslam dini üzere devam etmek ve herhangi bir şeyi Allaha ortak koşmamaktır. Bu hususta Enes b. Malik diyor ki:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَرَأَ (إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا) قَالَ قَدْ قَالَ النَّاسُ ثُمَّ كَفَرَ أَكْثَرُهُمْ، فَمَنْ مَاتَ عَلَيْهَا فَهُوَ مِمَّنْ اسْتَقَامَ.

"Resulullah (s.a.v.) bu âyeti okudu ve sonra dedi ki: "Bunu (rabbimiz Allahtır sözünü) insanlar söylediler ve sonra çoğu bunu inkar ettiler. Kim bu söz üzerinde devam ederek ölecek olursa işte doğru yolda devam eden o'dur." (11)

Said b. Ümran diyor ki: "Ben, Ebubekir es-Sıddıyk (r.a.)ın yanında "Rabbimiz Allahtır deyip sonra doğru yolda devam edenlere..." âyetini okudum o da "Bunlar, herhangi bir şeyi Allaha ortak koşmayanlar ve bu hal üzere devam edenlerdir." dedi.

11- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 41, Hadis no: 3250

Süfyan es-Sevrî ve Esved b. Hilal da, Hz. Ebubekir'in aynı sözü söylediğini nakletmişlerdir.

Mücahid, Süddî ve İkrime de bu âyetten maksadın, "Rabbimiz Allahtır." deyip de sonra "Lailahe İllallah" demeye devam eden ve bu inançla ölenler olduklarını söylemişlerdir.

Diğer bazı müfessirlere göre ise "Doğru yolda devam etmek"ten maksat, Allaha itaate devam etmektir.

Zührî diyor ki: "Ömer b. el-Hattab (r.a.) minberin üzerinde: "Rabbimiz Allahtır deyip sonra doğru yolda devam edenlere... "âyetini okudu ve şöyle dedi: "Vallahi onlar Allaha itaatte doğru yoldan ayrılmadılar. Onlar, tilki gibi insanlarıa aldatmadılar." Katade ve Hasan-ı Basrî de bu âyeti bu şekilde izah etmişlerdir. Abdullah b. Abbas ve İbn-i Zeyd'den de bu görüş nakledilmiştir.

Bu konu ile ilgili olarak Süfyan b. Abdullah es-Sakafi diyor ki:

عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ الثَّقَفِيِّ، قَالَ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! قُلْ لِي فِي الإِسْلاَمِ قَوْلاً، لاَ أَسْأَلُ عَنْهُ أَحَداً بَعْدَكَ (وَفِي حَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ غَيْرَكَ) قَالَ «قُلْ آمَنْتُ بِاللهِ فَاسْتَقِمْ».

"Dedim ki: Ey Allahın Resulü, İslam hakkında bana öyle bir söz söyle ki senden başka onu hiçbir kimseye sorma ihtiyacını hissetmeyeyim." Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Allaha iman ettim." de ve doğru ol." (Doğru yolda devam et) Tevhid inancından ve Allaha itaatten ayrılma." (12)

Âyette geçen "Melekler"in, inanlar dünyada iken onların yaptıkları amelleri yazan "Kiramen kâtibîn" isimli melekler oldukları ve bu meleklerin müminlere ya ölümleri anında veya kabirlerinden çıkarken gelecekleri rivayet edilmektedir.

Âyet-i kerimede, müminlere, cennette arzuladıkları herşeyin verileceği zikredilmektedir. Peygamber efendimiz, bir hadis-i kudside Allah tealanın şöyle buyurduğunu beyan etmektedir:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) قَالَ اللهُ أَعْدَدْتُ لِعِبَادِيَ الصَّالِحِينَ مَا لاَ عَيْنٌ رَأَتْ وَلاَ أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلاَ خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ.

"Ben, salih kullarıma, gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve herhangi bir beşerin hatırına gelmeyen nimetler hazırladım." (13)

12- Müslim, Kel-İman, bab: 62, Hadis no: 38 / 64

Peygamber efendimiz bir hadis-i şerifinde de, cennetliklerin içine girecekleri çadırların durumunu beyan ederek buyuruyor ki:

أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ الْخَيْمَةُ دُرَّةٌ مُجَوَّفَةٌ طُولُهَا فِي السَّمَاءِ ثَلاَثُونَ مِيلاً فِي كُلِّ زَاوِيَةٍ مِنْهَا لِلْمُؤْمِنِ أَهْلٌ لاَ يَرَاهُمُ الآخَرُونَ

"Oradaki çadırlar, içi boş incilerdendir. Uzunukları otuz mil'dir. Çadırın herbir köşesinde mümin kulun bir ailesi vardır. Bunlar birbirlerini görmezler." (14)

Peygamber efendimiz yine bir hadis-i şerifinde cennete giren müminleri ve cennetteki eşyaları vasıflandırarak buyuruyor ki:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) أَوَّلُ زُمْرَةٍ تَلِجُ الْجَنَّةَ صُورَتُهُمْ عَلَىٰ صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ لاَ يَبْصُقُونَ فِيهَا وَلاَ يَمْتَخِطُونَ وَلاَ يَتَغَوَّطُونَ آنِيَتُهُمْ فِيهَا الذَّهَبُ أَمْشَاطُهُمْ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَمَجَامِرُهُمُ الأَلُوَّةُ وَرَشْحُهُمُ الْمِسْكُ وَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ زَوْجَتَانِ يُرَىٰ مُخُّ سُوقِهِمَا مِنْ وَرَاءِ اللَّحْمِ مِنَ الْحُسْنِ لاَ اخْتِلاَفَ بَيْنَهُمْ وَلاَ تَبَاغُضَ قُلُوبُهُمْ قَلْبٌ وَاحِدٌ يُسَبِّحُونَ اللهَ بُكْرَةً وَعَشِيًّا.

"Cennete giren ilk zümrenin şekli, ayın ondördündeki şekli gibidir. Onlar cennette tükürmezler, sümkürmezler, tuvalete gitmezler (Buna ihtiyaçları olmaz) orada kapları altından, tarakları altın ve gümüştendir. Buhurdanlıkların yakıtları, ud-El Hindî'dendir. Kokuları ise misktendir. Orada herkesin iki hanımı olacaktır. Güzelliklerinden dolayı bacaklarının etleri içindeki kemiklerin iliği

14- Buhari, K.Bed'ül halk, bab: 8 / Müslim, K.el-Cemaat, bab: 23-25, Hadis no: 2838.

görülecektir. Cennetlikler arasında herhangi bir ihtilaf ve kin olmayacaktır. Kalbleri tek bir adamın kalbi gibi olacaktır. Onlar, sabah akşam Allahı tesbih edeceklerdir."(15)

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَٰلِحًا وَقَالَ إِنَّنِى مِنَ
الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾

33- İnsanları Allaha davet edip salih amel işleyen ve: "Ben müslümanlardanım." diyen kimseden daha güzel sözlü kimdir?

Ey insanlar, "Rabbimiz Allahtır." diyen sonra bu iman üzere devam eden, Allahın emir ve yasaklarına titizlikle uyan ve Allahın kullarını, Allaha iman etmeye davet eden ve söyledikleriyle amel eden ve "Ben, Allaha boyun eğen müslümanlardanım." diyen kimseden daha güzel sözlü olan kim vardır?

*Âyet-i kerimede, vasıfları belirtilen bu kişiden kimin kasdedildiği hakkında çeşitli açıklamalar yapılmıştır:

Süddî ve İbn-i Zeyd'e göre bu âyette belirtilen davetçiden maksat, Hz. Muhammed (s.a.v.)dir.

Kays b. Ebi Hâzım ve diğer bir kısım âlimlere göre ise bu âyette zikredilen davetçiden maksat, "Müezzin" ve "İşlenilen salih amel"den maksat da ezanla kamet arasında kıldığı namazdır. Zira birçok hadis-i şeriflerde müezzinlerin faziletleri beyan edilmiştir. Peygamber efendimiz bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) يَقُولُ «الْمُؤَذِّنُونَ أَطْوَلُ النَّاسِ أَعْنَاقاً يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

15- Buhari, K.Bed'ül halk, bab: 8 / Müslim, K.el-Cennet, bab: 15-17, Hadis no: 2834.

"Müezzinler kıyamet gününde insanların en uzun boyunlu olanlarıdır." (16)

Diğer bir hadis-i şerifte de şöyle buyurulmaktadır:

قال رسول الله (ﷺ): «الإمام ضامن والمؤذن مؤتمن، اللهم أرشد الأئمة، وأغفر للمؤذنين»

"İman kefildir, müezzin ise mutemettir. Ey Allahım, sen imamları irşad et ve müezzinleri affet." (17)

Hasan-ı Basrî ise bu âyet-i kerimeyi, Allaha davet eden ve salih amel işleyen herkes için yorumlamış ve şöyle demiştir: "İşte bu kişi, Allahın sevdiği, onun dostu, onun seçkin kulu, onun üstün kulu ve yarattıkları içerisinde en sevdiğidir. Allahın davetine icabet etmiş ve insanları, kendisinin kabul ettiği ilahî davete çağırmış ve çağırdığı dava uğrunda salih ameller işlemiş ve "Ben müslümanlardanım." demiştir. İşte bu kişi Allahın halifesidir.

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾

34- İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel şekilde önle. O zaman aranızda düşmanlık olan kimse sana sanki samimi bir dost gibi oluverir.

"Rabbimiz Allahtır." deyip de sonra doğru yoldan ayrılmayan, rablerinin çağrılarını kabul edip insanları Allaha davet eden kimselerin iyiliği ile, Kur'an okunurken Onu okumayın, onu dinlemeyin, gürültü yapın belki galip gelirsiniz." diyen kimselerin kötülüğü bir değildir. Bunların, Allah katındaki hal ve makamları da aynı değildir. Ey Muhammed, sana karşı cahillik edenin cahilliğini yumuşak ahlakınla, sana kötülük edenlerin kötülüğünü ise affınla def et. Şa-

16- Müslim, K.es-Salah, bab: 4, Hadis no: 387 / İbn-i Mâce, K.el-Ezan, bab: 5, Hadis no: 725.
17- Ebu Davud, K.es-Salah, bab: 32, Hadis no: 517.

yet sana emrettiklerimi yaparsan, seninle kendisi arasında düşmanlık bulunan kimse senin çok yakın dostun olur.

*Âyet-i kerimede ifade edilen "Kötülüğü en güzel şekilde önlemek"ten maksat, kişinin, öfkeli halinde halim selim olması ve kötülük yapanı affetmesidir. Allah, işte böyle yapan kullarını şeytanın şerinden muhafaza eder ve düşmanlarını ona boyun eğdirir. Böylece onlar sanki onun dostu olurlar.

Atâ ve Mücahid "Kötülüğü en güzel şekilde önleme"nin, kötülük yapanla karşılaştığında ona selam vermekle olacağını söylemişlerdir.

وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ٱلَّذِينَ صَبَرُوا۟ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٣٥﴾

35- Kötülükleri iyilikle önleme hasleti, ancak sabredenlere verilir. Bu, ancak hayırdan büyük payı olanlara verilir.

Kötülüğü iyilikle karşılama özelliği, ancak zorluklara karşı Allah rızası için sabredenlere ve cennete girmeye nasibi olanlara verilir.

وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ نَزْغٌ فَٱسْتَعِذْ بِٱللَّهِ ۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٣٦﴾

36- Eğer şeytandan seni dürtecek bir vesvese gelirse hemen Allaha sığın. Şüphesiz o, herşeyi işiten ve bilendir.

*Süddî'ye göre âyet-i kerimede zikredilen "Şeytanın dürtmesi"nden maksat, onun tarafından insana verilecek vesvesedir. Kendi cinsinden olan şeytanların şerlerinin def edilme yolu, onlara iyi davranmaktır. Asıl şeytanın vermiş olduğu vesveseyi defetmenin yolu ise, yaratıcısı olan Allaha sığınmaktır. Zira onu, gözüyle görmediğinden onun şerrinden bu şekilde emin olur.

İbn-i Zeyd'e göre ise burada zikredilen "Şeytanın dürtüklemesi"nden maksat, insanın öfkelenmesidir. Kişi öfkelendiği zaman Allaha sığınarak o öfkeyi yenmeye çalışmalıdır.

وَمِنْ ءَايَٰتِهِ ٱلَّيْلُ وَٱلنَّهَارُ وَٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ ۚ لَا تَسْجُدُوا۟ لِلشَّمْسِ وَلَا
لِلْقَمَرِ وَٱسْجُدُوا۟ لِلَّهِ ٱلَّذِى خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾

37- Gece, gündüz, güneş ve ay, Allahın delillerindendir. Ne güneşe secde edin ne de aya. Bunları yaratan Allaha secde edin. Eğer gerçekten ona ibadet ediyorsanız.

Allahın bir olduğunu, yaratıcı olduğunu, kuvvet ve kudretinin büyük olduğunu gösteren delillerden biri de, gece ve gündüzün arka arkaya değişmesi, gündüzün güneşin, geceleyin de ayın doğmasıdır. O halde ey insanlar siz, güneş ve aya secde etmeyin. Zira onlar gökyüzünde size faydalı olmak için hareket etmiş olsalar da onları hareket ettiren Allahtır. Onlar, hareket ve seyirlerinde Allaha boyun eğmektedirler. Allah onları hareket ettirip sizin hizmetinize vermiştir. Onlar, kendiliklerinden herhangi bir şey yapmaktan âcizdirler. Eğer Allah dilerse onların ışıklarını siler de sizi, karanlıklar içerisinde şaşkın bir şekilde bırakır. Ne yolbulabilirsiniz ne de birşey görebilirsiniz. O halde gerçekten Allaha kulluk etmek istiyorsanız sadece ona ibadet edin. İbadetinizde ona herhangi bir şeyi ortak koşmayın.

فَإِنِ ٱسْتَكْبَرُوا۟ فَٱلَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُۥ بِٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ
وَهُمْ لَا يَسْـَٔمُونَ ﴿٣٨﴾

38- Ey Muhammed, eğer bunu kibirlerine yediremiyorlarsa üzülme. Rabbinin nezdinde bulunanlar, gece gündüz onu tesbih ederler ve asla usanmazlar.

Ey Muhammed, senin, içlerinde yaşadığın Kureyş müşrikleri, kendilerini ve ayı ve güneşi yaratan rablerine secde etmeyi gururlarına yediremezlerse sen bundan dolay üzülme. Zira rabbinin katında bulunan melekler, rablerine secde etmeye karşı kibirlenmezler. Bilakis gece ve gündüz onu tesbih ederler ve onun

rızası için namaz kılarlar ve bu ibadetleri yapmaktan uzanmazlar.

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنَّكَ تَرَى ٱلْأَرْضَ خَٰشِعَةً فَإِذَآ أَنزَلْنَا عَلَيْهَا ٱلْمَآءَ ٱهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ۚ إِنَّ ٱلَّذِىٓ
أَحْيَاهَا لَمُحْىِ ٱلْمَوْتَىٰٓ ۚ إِنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

39- Allahın delillerinden biri de şudur ki, sen, yeryüzünü boynu bükük (kupkuru) görürsün. Üzerine su indirdiğimiz zaman harekete geçip kabarır. Şüphesiz toprağa can veren Allah, ölüleri de diriltir. Muhakkak o, herşeye kadirdir.

Ey Muhammed, Allahın, insanları öldürdükten sonra tekrar diriltmeye kadir olduğunu gösteren delillerden biri de şudur ki, sen yeryüzünü adeta, rabbinden yağmur istemek için boynu bükük bir şekilde kupkuru olarak görürsün. Biz, gökten, bu halde olan yeryüzüne su indirince de yeryüzü harekete geçer kabarır ve neticede ondan rengarenk bitkiler ve otlar biter. İşte adeta ölmüş olan bu yeryüzünü dirilterek ondan tekrar bitkiler çıkaran Allah, insanları da öldükten sonra işte böyle diriltecektir. Zira o herşeye kadirdir. Hiçbirşey onu, dilediğini yapmaktan âciz bırakamaz.

إِنَّ ٱلَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِىٓ ءَايَٰتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا ۗ أَفَمَن يُلْقَىٰ فِى ٱلنَّارِ خَيْرٌ أَم مَّن يَأْتِىٓ ءَامِنًا
يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ ٱعْمَلُوا۟ مَا شِئْتُمْ ۖ إِنَّهُۥ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤٠﴾

40- Şüphesiz ki âyetlerimize dil uzatarak doğru yoldan sapanlar, bize gizli değildir. Ateşe atılan mı daha hayırlıdır, yoksa kıyamet günü emniyet içinde gelen mi? Dilediğinizi yapın. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızı çok iyi görendir.

Delillerimiz ve âyetlerimiz hususunda haktan ayrılanlar iyi bilsinler ki onların bu halleri bize gizli değildir. Biz onları gözetmekteyiz. Huzurumuza vardıklarında nasıl bir azapla karşılaşacaklarını göreceklerdir. Bugün dünyada, âyetlerimize çeşitli şekillerde dil uzatanlara, kıyamette cehennem ateşi vardır.

Şimdi cehennem ateşine atılacak olan bu insan mı daha hayırlıdır yoksa Allaha iman ettiği için kıyamet gününde Allahın azabından korkmayan ve güven içinde olacak olan mümin kul mu daha hayırlıdır? Ey, âyetlere dil uzatan müşrik ve kâfirler, sizler, dünyada iken dilediğinizi yapmakta serbestsiniz. Fakat Allah, yaptıklarınızı çok iyi görendir, o bunları cezasız bırakmayacaktır.

*Mücahid, burada ifade edilen "Âyetlere dil uzatmak"tan maksadın, müşriklerin, gürültü yaparak ve ıslık çalarak âyetleri alaya almaları olduğunu söylemiştir.

Katade ise bundan maksadın, âyetleri yalanlamak olduğunu söylemiş, Süddî de bundan maksadın, müşriklerin, âyetlerle ayrılığa düşmeleri ve onlara karşı inatlaşmaları olduğunu söylemiştir. İbn-i Zeyd ise, âyetlere dil uzatmaktan maksadın, müşriklerin ortak koşmaları ve inkarda bulunmaları olduğunu söylemiştir. Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise âyetlere dil uzatmaktan maksat, Allahın kitabının âyetlerinin manalarını değiştirmek ve tahrif etmektir.

Taberi, âyetin genel ifadesinin bütün bu görüşleri kapsar mahiyette olduğunu söylemiş ve bunlardan herhangi birinin tercihe şayan bulmadığını beyan etmiştir.

Âyet-i kerimede: "Dilediğinizi yapın. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızı çok iyi görendir." buyurulmaktadır. Bu ifadeden maksat, Allahın âyetlerine dil uzatanları tehdittir, Allahın, onları cezasız bırakmayacağını beyan etmektir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ ۖ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ﴿٤١﴾

41- Şüphesiz ki zikir (Kur'an) kendilerine gelince onu inkar edenler, (mutlaka cezalandırılacaklardır) şüphesiz o aziz bir kitaptır.

*Müfessirler, bu âyet-i kerimede mahzuf olan cümleyi farklı şekillerde takdir etmişlerdir. Herbirinin takdir şekline göre âyetin manasında farklılık meydana gelmektedir. Bu takdir şekillerinden biri, mealde verildiği gibidir ve parantez içerisinde gösterilmiştir. Diğer takdir şekilleri ise şöyledir: "Şüphesiz ki Kur'an kendilerine gelince onu inkar edenler (helak olmuşlardır)" "Şüphesiz ki Kur'an kendilerine gelince onu inkar edenler (bize gizli değildir)" "Şüphesiz ki Kur'an kendilerine gelince onu inkar edenler (uzaktan çağırılırlar, yani onu

işitmezler)" "Şüphesiz ki Kur'an kendilerine gelince onu inker edenler (sana, senden önceki peygamberlere söylediklerini söyleyeceklerdir)"

لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ ۖ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾

42- Ona batıl ne önünden ne de arkasından sokulabilir. O, hikmet sahibi ve hamd'e layık olan Allah tarafından indirilmiştir.

Şüphesiz ki bu Kur'an, Allahın aziz kılmasıyla ve onu muhafaza etmesiyle mükemmel olan bir kitaptır. Allah onu, insanların, cinlerin ve şeytanların değiştirmesinden, tahrif etmesinden ve bozmasından korumuştur.

*Âyette geçen: "Ona bâtıl ne önünden ne de arkasından sokulabilir." ifadesindeki "Bâtıl"dan maksat, Said b. Cübeyr'e göre: "Dinin yasakladığı kötü şeylerdir. Katade'ye göre ise "İblis"tir. Yani şeytan Kur'ana yaklaşarak ne ondaki hakikatları eskitebilir ne de ona dışarıdan bir şey sokuşturabilir.

مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿٤٣﴾

43- Ey Muhammed, sana da ancak senden önceki peygamberlere söylenen şeyler söylenir. Muhakkak ki senin rabbin, mağfiret sahibidir, hem de can yakıcı azap sahibidir.

Ey Muhammed, senin, rabbin tarafından getirdiğin şeyleri yalanlayan bu müşrikler sana, senden önceki peygamberlerin ümmetlerinin kendilerine söyledikleri sözleri söyleyeceklerdir. Onlardan, Ülül Azim peygamberlerin sabrettikleri gibi sen de müşriklerin: "Muhammed sihirbazdır." veya: "Delidir" şeklinde-

ki sözlerine karşı sabret ve bil ki rabbin, bunlardan, yaptığı kötülükleri bırakarak tevbe edenleri affedendir. İnkar ve günahlarında ısrar edenleri ise can yakıcı bir azapla cezalandırandır.

وَلَوْ جَعَلْنَٰهُ قُرْءَانًا أَعْجَمِيًّا لَّقَالُوا۟ لَوْلَا فُصِّلَتْ ءَايَٰتُهُۥٓ ءَا۬عْجَمِىٌّ وَعَرَبِىٌّ ۗ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ
ءَامَنُوا۟ هُدًى وَشِفَآءٌ ۖ وَٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِىٓ ءَاذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ
عَمًى ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ يُنَادَوْنَ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ﴿٤٤﴾

44- Eğer biz bu Kur'anı, yabancı (Arapçadan başka) bir dille indirseydik, iman etmeyenler mutlaka: "Âyetleri uzun uzadıya açıklansaydı ya. Kendisi yabancı bir dilde, indirilen ise Arap, nedir bu?" derlerdi. Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "O Kur'an, iman edenlere bir hidayet rehberi ve şifadır. İman etmeyenlerin ise kulaklarında bir ağırlık vardır. Kur'an onları kör eder. Onlar tıpkı uzak bir yerden çağırılıp da duymayan kimseler gibidirler."

Ey Muhammed, eğer sana indirdiğimiz bu Kur'anı, Arapçadan başka bir dille indirmiş olsaydık, kavminin müşrikleri, Kur'an hakkında şöyle derlerdi: "Bu Kur'anın âyetleri açıklanmış olsaydı da biz onu anlamış olsaydık ve içindekileri öğrenmiş olsaydık. Bu nasıl bir iş? Kur'an Arapça'dan başka bir dilde, Kur'an kendisine indirilen Muhammed ise Arap." Ey Muhammed, sen onlara de ki: "Kur'an, Allaha ve peygamberine iman eden ve peygamberinin, Allah katından getirdiklerini tasdik eden, insanlar için hakkı açıklayan bir rehber ve cehalet hastalığını tedavi eden bir şifadır. Allaha, Resulüne ve Resulünün, Allah katından getirdiklerine iman etmeyenlerin ise kulaklarında Kur'ana karşı bir ağırlık vardır, onu işitmezler ve Kur'an onların basiretlerini kapatır, âdeta kör olurlar da ona bakıp ondan istifade edemezler. İşte bu tür insanlar, âdeta uzakta olan kişiler gibi çağırılır fakat yine de hakkı işitmezler.

*Âyet-i kerimede geçen: "Âyetleri uzun uzadıya açıklansaydı ya. Kendisi yabancı bir dilde, indirilen ise Arap, nedir bu? derlerdi." ifadesi şu şekilde izah edilmiştir: "Kur'anın âyetleri açıklanmış olsaydı ya. Onun âyetlerinden bir kısmı yabancı dillerde olsaydı da yabancılar onu anlasaydı. Diğer bir kısmı Arapça olsaydı da Araplar da o kısmı anlasaydılar." derlerdi.

Âyet-i kerimenin sonunda: "Onlar tıpkı uzak bir yerden çağırılıp da duymayan kimseler gibidirler." buyurulmaktadır.

Mücahid ve İbn-i Zeyd bu kısmı, mealde verildiği şekilde izah etmişler ve Allah tealanın, Kur'ana karşı kalbleri kör olanları, uzak mesafelerde bulundukları halde çağırılan kimselere benzettiğini söylemişlerdir. Uzakta bulunan insanın, kendisini çağıranın sesini duymaması gibi Kur'ana karşı kalbleri perdeli olanlar da Kur'andan herhangi birşey hissetmezler.

Dehhak ise bu kısmı şu şekilde izah etmiştir: "İman etmeyenler, kıyamet gününde en çirkin adlarıyla, uzak mesafelerden çağırılacaklardır, böylece rüsvay edilmiş olacaklardır.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ
مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾

45- Şüphesiz ki biz, Musa'ya Tevrat'ı verdik. Onun hakkında ihtilafa düşüldü. (Eğer azaplarının kıyamet gününe kadar ertelenmesi hususunda) rabbinin geçmiş bir sözü olmasaydı, aralarında çoktan hüküm verilmiş olurdu. Şüphesiz ki onlar, onun hakkında şüphe içindedirler.

Ey Muhammed, sana Kur'anı verdiğimiz gibi Musa'ya da Tevrat'ı vermiştik. Kendilerine Tevrat verilen Yahudiler, onun hükümleriyle amel etme hususunda ihtilafa düştüler. Şayet rabbinin, daha önceden, onların azabının kıyamet gününe erteleneceğine dair bir sözü bulunmamış olsaydı, Yahudilerden batıl yolda olanları helak ederek ihtilaf ettikleri konularda kesin hüküm verilmiş olurdu. Şüphesiz ki onlar, Tevrat'ı yalanlamalarında açık bir delil üzere değillerdi. Sadece bir şüphe içinde onu inkar ediyorlardı.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ
لِلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾

46- Kim salih amel işlerse onun mükafaatı kendinedir. Kim de kötü amel işlerse, onun zararı yine kendinedir. Yoksa abbin, kullarına karşı asla zalim değildir.

Kim bu dünyadayken Allaha itaat ederek, onun emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak salih amel işleyecek olursa o, kendi menfaati için bunu işlemiş olur. Zira âhirette bunun karşılığı olarak rabbi tarafından, cehennemden kurtarılmış ve cennete konulmuş olur. Kim de dünyada iken Allaha karşı gelerek bir kötülük işleyecek olur ise o, kendi aleyhine kötülük işlemiş olur. Zira o kimse, ameliyle Allahın gazabını üzerine çekmiş olur. Ey Muhammed, rabbin, herhangi bir kimseyi haksız yere cezalandırarak kullarına asla zulmeden değildir.

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ وَمَا تَخْرُجُ مِن ثَمَرَاتٍ مِّنْ أَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ
أُنثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ ۚ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ شُرَكَائِي قَالُوا آذَنَّاكَ
مَا مِنَّا مِن شَهِيدٍ ﴿٤٧﴾

47- Kıyametin kopmasını bilme, sadece Allaha havale edilir. Onun bilgisi dışında hiçbir meyve, tomurcuğundan çıkamaz. Hiçbir dişi gebe kalamaz ve doğuramaz. Allahın müşriklere: "Ortaklarım nerede?" diye nida ettiği gün, onlar: "Sana açıkça bildiriyoruz ki, içimizde senin ortağın olduğuna şahitlik edecek kimse yoktur." derler.

Allahı bilen âlimler, kıyametin ne zaman kopacağı bilgisini ancak Allaha havale ederler. Zira onun kopmasını Allahtan başka kimse bilmez. Herhangibir meyvenin, tomucuğundan çıkması herhangi bir dişinin hamile kalması ve doğurması ancak Allahın bilgisi dahilinde gerçekleşir. Bunlardan herhangi bir şey Allaha gizli kalmaz. Dünyada iken putları Allaha ortak koşan müşriklere, Allahın seslenerek "İbadette bana ortak koşmuğunuz ortaklarım nerede?" diye sorduğu gün, kendilerini savunamayan müşrikler şu cevabı vereceklerdir: "Biz sana kesinlikle bildiriyoruz ki içimizde senin ortağın olduğuna dair şahitlik edecek hiçbir şahit yoktur."

وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَدْعُونَ مِن قَبْلُ وَظَنُّوا مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ ﴿٤٨﴾

48- O gün onların, dünyada taptıkları şeyler, kendilerinden uzaklaşıp kaybolacaktır. Onlar, kendileri için kaçıp kurtulacak hiçbiryer olmadığını farkedeceklerdir.

Müşrikler, dünyada iken taptıkları ilahlarını kaybedeceklerdir. Onlar, o müşriklerin gittikleri yolun dışında başka bir yol takibadeceklerdir. O ilahlar, Allahın azabına uğratılmış olan müşriklere hiçbir fayda sağlayamayacaklardır. Müşrikler de artık Allahın azabından kaçıp sığınacakları bir sığınağın olmadığını kesin olarak anlayacaklardır.

لَا يَسْـَٔمُ الْإِنسَـٰنُ مِن دُعَآءِ الْخَيْرِ وَإِن مَّسَّهُ الشَّرُّ فَيَـُٔوسٌ قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾

49- İnsan, menfaat istemekten usanmaz. Kendisine bir kötülük gelince de hemen ümitsizliğe ve karamsarlığa düşer.

Kâfir olan kişi, rabbinden mal ve vücut sağlığı gibi nimetleri istemekten asla usanmaz. Ancak ona canında veya malında bir zarar dokunduğunda ise o, Allahtan ümidini keser ve karamsarlığa düşer.

وَلَئِنْ أَذَقْنَـٰهُ رَحْمَةً مِّنَّا مِنۢ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هَـٰذَا لِى وَمَآ أَظُنُّ
السَّاعَةَ قَآئِمَةً وَلَئِن رُّجِعْتُ إِلَىٰ رَبِّىٓ إِنَّ لِى عِندَهُۥ لَلْحُسْنَىٰ ۚ فَلَنُنَبِّئَنَّ ٱلَّذِينَ
كَفَرُوا۟ بِمَا عَمِلُوا۟ وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾

50- Yemin olsun ki, şayet başına gelen bir musibetten sonra insana nezdimizden bir rahmet tattırsak, mutlaka: "Bu benim hakkımdır. Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Yemin olsun ki, rabbime döndürülsem bile onun yanında benim için daha güzel şeyler vardır." der. İnkar edenlere, yaptıklarını mutlaka haber vereceğiz ve onlara elbette ağır bir azap tattıracağız.

Yemin olsun ki eğer biz, malı veya canı hususunda bir sıkıntıya düşen kafirden bu sıkıntısını kaldırıp da ona tarafımızdan sıhhat ve âfiyet ve çokça mal gibi nimetlerimizi tattıracak olsak o buna karşı şükretmez. Bilakis böbürlenir ve şöyle der: "Bu benim hakkımdır. Allah benim yaptıklarımdan razı olduğu için bunları bana vermiştir. Kıyametin kopacağını benim de o gün bunlardan hesap vereceğimi sanmıyorum. Yemin olsun ki öldükten sonra dirilmek ve rabbimin huzuruna varmak diye bir şey olsa da rabbim bu dünyada bana iyilikte bulunduğu gibi orada da bana iyilikte bulunacaktır. Bana orada da mal ve servet verecektir." Bunları söyleyen kâfirler, bilsinler ki biz onlara, dünyada iken işledikleri kötü amelleri bildireceğiz ve o amellerin hepsine karşı onları cezalandıracağız. Şüphesiz ki biz, onlara, "Ebediyyen cehennemde kalmak" olan ağır bir azabı tattıracağız.

وَإِذَآ أَنْعَمْنَا عَلَى ٱلْإِنسَٰنِ أَعْرَضَ وَنَـَٔا بِجَانِبِهِۦ وَإِذَا مَسَّهُ ٱلشَّرُّ فَذُو دُعَآءٍ عَرِيضٍ ﴿٥١﴾

51- İnsana nimet verdiğimiz zaman yüzçevirir, yan çizçip uzaklaşır. Başına bir kötülük gelince de uzun uzun yalvarır.

Biz, kâfir olan kişiden sıkıntıları kaldırıp ona sıhhat ve âfiyet ve bol rızık gibi nimetler verdiğimiz zaman o, kendisini davet ettiğimiz itaattan yüzçevirir ve ondan uzaklaşır. Başına tekrar bir sıkıntı geldiği zaman da bol bol dua eden bir insan olur.

قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن كَانَ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ ثُمَّ كَفَرْتُم بِهِۦ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِى شِقَاقٍۭ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾

52- Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Söyleyin bakalım, eğer bu Kur'an, Allah nezdinden ise sonra siz de onu nikar ediyorsanız, haktan çok uzak bir ayrılığa düşenden daha sapık kim olabilir?"

Ey Muhammed, sen, rabbinin katından getirmiş olduğun bu Kur'anı yalanlayanlara de ki: "Söyleyin bana, yalanladığınız bu Kur'an, Allah tarafından gönderilen hak bir kitap ise ve siz de bunu inkar ediyorsanız haktan ayrılmış ol-

muyor musunuz? Allahın emrinden ayrılan ve ona itaatten kopandan daha sapık kim olabilir? O halde sizler bu halinizle en büyük sapıklarsınız.

سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ ۗ أَوَلَمْ
يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾

53- Kur'anın hak olduğu onlar için apaçık ortaya çıkıncaya kadar, biz onlara delillerimizi hem dış âlemde hem de kendi iç âlemlerinde göstereceğiz. Rabbinin herşeye şahit olması yetmez mi?

Kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'anın, hak bir kitap olduğu açıkça ortaya çıkıncaya kadar, gerek insanın haricindeki dış âlemde gerekse bizzat insanın içinde, çeşitli delillerimizi göstereceğiz. Ey Muhammed, rabbinin, yaratıklarının yaptığı herşeye şahit olması, onları cezalandırması veya mükafaatlandırması yetmez mi? Onun, kendi şahitliğinden başka bir delile ihtiyacı var mı?

*Âyette zikredilen: "Dış âlemdeki deliller"den maksat, Süddî'ye göre Hz. Muhammed (s.a.v.)in müşriklere galip gelmesidir. İbn-i Zeyd'e göre ise, göklerdeki güneş,ay, yıldızlar vb. gezegenlerdir. "İç âlemdeki deliller"den maksat ise Süddî'ye göre, müşriklerin içinde yaşadıkları Mekke'nin fethedilmesi, diğerlerine göre ise insanın vücudunun zahirî ve bâtınî halleridir.

أَلَا إِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِّن لِّقَاءِ رَبِّهِمْ ۗ أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطٌ ﴿٥٤﴾

54- İyi bilinmelidir ki onlar, rablerinin huzuruna çıkmaktan şüphe etmektedirler. İyi bilinmelidir ki Allah, herşeyi kuşatandır.

İyi bilinmelidir ki, Allahın âyetlerini yalanlayan bu kâfirler, öldükten sonra dirilip rablerinin huzuruna çıktıklarında yaptıklarından hesaba çekilecekleri hususunda şüphe içindedirler. Bu nedenle o günü düşünmezler ve onun için herhangi bir amel işlemezler. Şunu da iyi bilin ki Allah, bütün yaratıklarını bilgisi ve kudretiyle kuşatmıştır. Hiçbir şey onun yakalanmasından kurtulamaz.

ŞURÂ SURESİ

Şurâ Suresi elli üç âyettir. 23, 24, 25 ve 27. âyetleri Medine'de diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu Sure-i Celile de, diğer Mekkî sureler gibi insanlara tevhid inancını telkin etmekte, Allahın varlık ve birliğini beyan eden delilleri açıklamakta, göklerde ve yerde bulunan herşeyin Allaha ait olduğunu bildirerek başlamaktadır. Bu hususta şöyle buyurulmaktadır: "Göklerde ve yerde bulunan herşey onundur. O, herşeyden yücedir, büyüktür." (1)

Allah tealanın azamet ve büyüklüğünden, neredeyse göklerin çatlayacak hale geldikleri, meleklerin de Allah tealayı hamd ile tesbih ettikleri ve yeryüzündekilerin bağışlanması için ondan mağfiret diledikleri beyan edilmektedir.

Çok çeşitli hususların beyan edildiği bu sure-i celilede özet olarak şu açıklamalar yer almaktadır: Bu Kur'an apaçık bir Arapçayla indirildi ki Mekke ve etrafındakileri uyarasın. Kıyamet gününde insanların bir kısmı cennete bir kısmı da cehenmeme girecektir. Eğer Allah dileseydi bütün insanları tek bir ümmet yapardı. Fakat o, dilediğini rahmetine kavuşturur. İhtilafa düştüğünüz hususlarda hüküm vermek Allaha mahsustur. Gökleri ve yeri yoktan var eden O'dur. O, insanları ve hayvanları çift çift yaratmıştır. Göklerin ve yerin anahtarları onundur. O, dilediğinin rızkını genişletir, dilediğininkini ise daraltır.

Sure-i celilede bundan sonra Allah tealanın, Hz. Nuh'a, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya:"Dini ayakta tutun. Onda ihtilafa düşmeyin." diye emrettiği, bu emirlerin, Hz. Muhammed (s.a.v.)e de şeriat kılındığı beyan edilmektedir.

Peygamber efendimize hitaben buyurulmaktadır ki: "Ey Muhammed, işte bunun için sen onları hakka davet et. Emrolunduğun gibi dosdoğru ol." (2)

Bu mübarek surede devamla şu hususlar beyan edilmektedir: Allahın dini hakkında münakaşa edenlerin delilleri batıldır. Kitabı ve ölçüyü bir hak olarak

---

1- Şura Suresi, âyet: 4

2- Şura Suresi, âyet: 15.

indiren Allahtır. Kıyamet belki de yakındır. Kıyamet gününe iman etmeyenler onun acele olarak kopmasını isterler. Allah, kullarına son derecede lütufkârdır. Âhiret mükafaatını isteyenin mükafaatı artırılır.

Cenab-ı Hak bu hususların beyanından sonra buyuruyor ki: "Ey Muhamed, sen onlara şöyle de: "Ben, Allahın dinini tebliğe karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Ben sizden ancak yakınlıkta sevgi istiyorum." (3)

Sure-i celilede devamla şu hususlar beyan edilmektedir: "Kullarının tevbelerini kabul eden Allahtır. O, iman edip salih amel işleyenlerin dualarını kabul eder. Allah, rızkı dilediği ölçüde indirir. Yağmuru indirip rahmetini yayan da O'dur. Gökleri ve yeri yaratması ve orada birtakım canlıları yayması onun varlığının delillerindendir.

Sure-i celilede bundan sonra cenab-ı hak, biz insanların vazife ve sorumluluklarını gösteren şu âyet-i kerimeyi beyan ediyor: "Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle kazandığınız günahlar yüzündendir. O, işlenenlerin birçoğunu da affeder." (4)

Sure-i celilede bu âyet-i kerimeden sonra Allah tealanın varlık ve birliğini beyan eden şu hususlar açıklanıyor: Denizlerde akıp giden dağ gibi gemiler, onun kudretinin delillerindendir. Eğer o dilerse rüzgarı keser de bu gemiler oldukları yerde kalakalırlar. Dilerse gemidekilerin işledikleri günahlar yüzünden onları yok eder.

Sure-i celilede devamla, Allahın âyetleri ve kudreti hakkında münaşaka edenler için şöyle buyuruluyor: "Âyetlerimiz hakkında münakaşa edenler, kendileri için kaçacak bir yer olmadığını bilsinler." (5)

Birçok meselenin beyan edildiği, muhtevası çok yüklü bu sure-i celilede yine şu hususlar açıklanmaktadır: İnsanlara verilenler, dünya hayatının geçimliğinden ibarettir. İman edip rablerine güvenenler, günahlardan ve hayasızlıklardan sakınanlar, öfkelendikleri zaman affedenler, rablerinin davetine uyanlar, namazlarını dosdoğru kılanlar, işlerini aralarında müşavere ile yürütenler için Allahın nezdindeki nimetler daha hayırlı ve daha devamlıdır. Kötülüğün cezası onun gibi bir kötülüktür. Kendisine yapılan kötülüğü affedip barışanın mükafaatı Allaha aittir. Ceza, zulmedenlere ve yeryüzünde bozgunculuk çıkaranlaradır.

3- Şura Suresi, âyet: 23
4- Şura Suresi, âyet: 30
5- Şura Suresi, âyet: 35

Göklerin ve yerin mülkü Allahındır.. O, dileğini yaratır.

Sure-i celilede bundan sonra, Resulullah (s.a.v.) efendimizin, dosdoğru bir yol üzerinde olduğu beyan ediliyor ve sure-i celile şu âyet-i kerime ile sona eriyor: "O yol, göklerin ve yerin sahibi olan Allahın yoludur. İyi bilin ki bütün işler Allaha döner." (6)

6- Şura Suresi, âyet: 53.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allahın adıyla.

حٰمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾

1- Hâ.Mim.

2- Ayn, Sîn, Kaf.

*Mukatta'a harfleri hakkında Bakara suresinin başında gerekli açıklamalar yapılmıştır. Burada geçen "Ha mim, Ayn, Sin, Kaf" hakkında ise birtakım açıklamalar yapılmıştır.

كَذَٰلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ ۙ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾

3- İşte herşeye galip, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah, senden öncekilere vahyettiği gibi, böylece sana da vahyeder.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, bütün peygamberlerine vahiy gönderdiğini beyan etmektedir. Kur'an-ı Kerim de Resulullah (s.a.v.)e şüphesiz vahiy yoluyla gelmiştir. Vahyin nasıl geldiği hususunda Hz. Aişe (r..anh.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ الْحَرِثَ بْنَ هِشَامٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سَأَلَ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ يَأْتِيكَ الْوَحْيُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) أَحْيَانًا يَأْتِينِي مِثْلَ صَلْصَلَةِ الْجَرَسِ وَهُوَ أَشَدُّهُ عَلَيَّ فَيُفْصَمُ عَنِّي وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْهُ مَا قَالَ وَأَحْيَانًا يَتَمَثَّلُ لِيَ الْمَلَكُ رَجُلًا فَيُكَلِّمُنِي فَأَعِي مَا يَقُولُ قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَنْزِلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ فِي الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الْبَرْدِ فَيُفْصِمُ عَنْهُ وَإِنَّ جَبِينَهُ لَيَتَفَصَّدُ عَرَقًا.

"Birgün Hâris b. Hişam Resulullah'a: "Ey Allahın Resulü sana vahiy nasıl geliyor?" diye sordu. Resulullah: "Vahiy bana bazan çıngırak sesine benzer bir şekilde geliyor. Benim için en ağır olanı budur. O hal benden gidince ben o vahyi iyice bellemiş olurum. Bazan vahiy getiren melek bana insan şeklinde görünür. O benimle konuşur ben de onun söylediklerini iyice bellerim." Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki: "Ben, çok soğuk bir günde ona vahiy geldiğini ve o hal onda geçince alnından ter aktığını gördüm." (7)

7- Buhari, K.el-Bed'ül Vahy, hab: 2 / Müslim, K.el-Fadail, hab: 87, Hadis no: 2333.

لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۖ وَهُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْعَظِيمُ ﴿٤﴾

4- Göklerde ve yerde bulunan heşrey onundur. O, herşeyden yücedir, büyüktür.

Göklerde ve yerde ne varsa hepsinin mülkü Allaha aittir. Allah, herşeyden yücedir. Çünkü herşey onun kudreti ve hakimiyeti altındadır. Onlar hakkında dilediğini yapar. Azamet ve kulluk ona mahsustur.

تَكَادُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ يَتَفَطَّرْنَ مِن فَوْقِهِنَّ ۚ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فِى ٱلْأَرْضِ ۗ أَلَآ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥﴾

وَٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ ٱللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَآ أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ ﴿٦﴾

5- (Allahın azamet ve büyüklüğünden) neredeyse gökler üstlerinden çatlayacak hale gelirler. Melekler de hamd ile rablerini tesbih ederler ve yeryüzündekiler için mağfiret dilerler. İyi bilin ki Allah, şüphesiz çok affeden ve çok merhamet edendir.

6- Ey Muhammed, kendisinden başkasını dostlar edinenleri, Allah murakaba etmektedir. Sen onların vekili değilsin.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, yüceliği ve azameti karşısında merdeyse göklerin parça parça olacağını ve meleklerin devamlı olarak ona ibadette bulunmak suretiyle hamd ettiklerini, buna mukabil kâfir ve müşriklerin, onu bırakıp başkalarını dost edindiklerini, Allah tealanın da onları kontrol altında tuttuğunu, bu itibarla onlara, layık oldukları cezaları vereceğini beyan etmekte ve Hz. Muhammed (s.a.v.)i ima etmeyen kâfirlere karşı teselli etmektedir. Zira Resulullah, kâfirlerin iman etmelerine vekil değildir.

وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لِّتُنذِرَ أُمَّ ٱلْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنذِرَ يَوْمَ ٱلْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۚ فَرِيقٌ فِى ٱلْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِى ٱلسَّعِيرِ ﴿٧﴾

7- Ey Muhammed, işte böylece biz sana Arapça bi Kur'an indirdik ki Ümmül Kurâ (Mekke) ve etrafındakileri uyarasın ve insanları, gerçekleşmesinden asla şüphe olmayan, onların bir araya toplanacağı kıyamet günü ile korkutasın. O gün insanlardan bir kısmı cehenneme girecektir.

Ey Muhammed, şehirlerin ana merkezi olan Mekke halkını ve onun çevresinde yaşayanları uyarman için sana da Arapça bir Kur'an verdik. Ayrıca sen bu Kur'anla Allahın insanları bir araya toplayarak cezalandıracağı kıyamet gü-

nünün geleceği ile uyarasın. Zira o günün geleceğinde asla şüphe yoktur. O gün insanlar iki kısma ayrılacak, iman edip peygamberin getirdiklerine uyanlar cennete girecek, iman etmeyen ve peygamberin getirdiğine karşı çıkanlar ise cehenneme sevkedileceklerdir.

*Âyet-i kerimede, Mekke için "Ümmül Kurâ" yani, şehirlerin ana merkezi ifadesi geçmektedir. Bu, Mekke'nin, yeryüzünün en değerli yeri olduğunu göstermektedir. Bu hususta Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde orayı şöyle övmektedir: Abdullah b. Adiy diyor ki:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَدِيِّ بْنِ حَمْرَاءَ الزُّهْرِيِّ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) وَاقِفاً عَلَى الْحَزْوَرَةِ فَقَالَ: وَاللهِ إِنَّكِ لَخَيْرُ أَرْضِ اللهِ، وَأَحَبُّ أَرْضِ اللهِ إِلَى اللهِ، وَلَوْلاَ أَنِّي أُخْرِجْتُ مِنْكِ مَا خَرَجْتُ.

"Ben, Resulullahı Mekke'de "Hazvere" denen yerde ayakta duruyor gördüm. O Mekke'ye hitaben şöyle buyurdu: "Allaha yemin olsun ki sen, Allahın en hayırlı yeri ve Allaha en sevimli olan yerisin. Şayet ben senden çıkarılmamış olsaydım hiç çıkmazdım." (8)

Abdullah b. Abbas diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) لِمَكَّةَ: مَا أَطْيَبَكِ مِنْ بَلَدٍ، وَأَحَبَّكِ إِلَيَّ، وَلَوْلاَ أَنَّ قَوْمِي أَخْرَجُونِي مِنْكِ مَا سَكَنْتُ غَيْرَكِ.

"Resulullah (s.a.v.) Mekke için şöyle buyurdu: "Sen ne güzel bir şehirsin. Benim için ne kadar sevimlisin. Şayet kavmim beni senden çıkarmamış olsaydı senin dışında bir yerde oturmazdım." (9)

وَلَوْ شَآءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن يُدْخِلُ مَن يَشَآءُ فِي رَحْمَتِهِ ۚ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُم مِّن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٨﴾

8- Eğer Allah dilseydi bütün insanları tek bir ümmet yapardı. Fakat o, dilediğini rahmetine kavuşturur. Zalimlerin ise ne bir dostu ne de bir yardımcısı vardır.

Eğer Allah yaratıklarını hidayette birleştirip tek bir din üzerinde ittifak etmelerini dileseydi onları tek bir ümmet kılardı. Allah bunu böyle yapmadı. Herkesi hak dini kabul edip etmemekte kendi iradesiyle başbaşa bıraktı. Fakat Allah, kullarından dilediğini hak din olan İslama girmeye muvaffak kılarak rahme-

8- Tirmizî, K.el-Menakıb, bab: 68, Hadis no: 3925 / İbn-i Mâce, K.el-Menasık, bab: 103, Hadis no: 3108.

9- Tirmizî, K.el-Menakıb, bab: 68, Hadis no: 3926.

tine koyar. Kâfirlerin ise kıyamet gününde ne bir dostları ne de bir yardımcıları vardır.

*Allah teala bu âyet-i kerimede Hz. Muhammed (s.a.v.)i, davetinden yüz-çeviren kavmine karşı teselli etmekte, insanları hidayete kavuşturmanın kendi elinde olduğunu bildirmektedir.

أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ ۖ فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٩﴾

9- Yoksa Allahtan başkasını mı dostlar ediniyorlar? Halbuki gerçek dost sadece Allahtır. Ölüleri dirilten O'dur. O, herşeye kadirdir.

Yoksa Allaha ortak koşan bu müşrikler, Allahın dışında bir kısım putları mı dost ediniyorlar? Onlar, şunu bilsinler ki, Allahı tanıyan kullar için gerçek dot sadece Allahtır. O halde onlar kendilerine herhangi bir fayda ve zarar vermeyen putları bırakıp ta sadece Allahı dost edinsinler. Ölüleri tekrar diriltecek ve kıyamet günü mahşerde bir araya toplayıp hesaba çekecek olan da yalnız Allahtır. Zira o, herşeye kadirdir.

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِن شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ۚ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿١٠﴾

10- İhtilafa düştüğünüz hususlarda hüküm vermek Allaha aittir. De ki: "İşte o Allah benim rabbimdir. Ben sadece ona yönelirim.

Ey insanlar, herhangi bir şey hakkında ihtilaf eder ve aranızda anlaşmazlığa düşerseniz, onun hakkında hüküm verecek olan Allahtır. O halde ihtilaf ettiğiniz konuların hükümlerini, Allahın, peygamberine gönderdiği şeriatta arayın. Ey Muhammed, Allaha ortak koşan müşriklere de ki: "Benim rabbim, sizin taptığınız putlar değil bütün bu sıfatların sahibi olan Allahtır. Ben ona tevekkül ettim. İşlerimde ona başvururum, kusurlarımın affını ondan dilerim."

فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا ۖ يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ ۚ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١١﴾

11- Gökleri ve yeri yoktan var eden O'dur. O, sizin için kendi cinsinizden, hayvanlar için de kendi cinslerinden eşler yarattı. Allah sizi bu şekilde çoğaltır. Onun hiçbir benzeri yoktur. O, herşeyi işiten ve görendir.

Sizin için yedi göğü ve yeri yaratan Allahtır. O, sizin için kendinizden eşler yarattı. Hayvanlardan da çift çift yarattı. O sizi bu şekilde var etmeye devam eder. Allahın hiçbir benzeri yoktur. O, kullarının yaptıklarını çok iyi işiten ve çok iyi görendir. Herkesi kazandığı ile cezalandıracak veya mükafaatlandıracaktır.

*Âyet-i kerimede geçen "Allah sizi bu şekilde çoğaltır." ifadesi çeşitil şekillerde izah edilmiştir. Bunları şöyle özetlemek mümkündür: "Allah sizi bu yaratılışta, bu sıfat üzerine yaratır ve sizleri erkekli dişili olarak nesil nesil var etmeye devam etmektedir."

"Allah sizleri ana rahminde bu şekilde erkekli dişili olarak yaratır. Hayvanları da böyle yapar. Allah, sizleri ve hayvanları erkekli ve dişili yaparak yaşatır."

Âyet-i kerimede "Allahın hiçbir benzerinin olmadığı "zikredilmiştir. Allah tealanın, yaratıklarından herhangi birine benzemediği muhakkaktır. Alah tealanın bu sıfatına "Muhalefetün Lilhavadis" denmektedir. Allah tealanın, yaratıklarından herhangi birine benzediği hissini veren nasslara "Müteşabih nassalar" denilmiştir. Bunların manalarını ancak Allah bilir. "Allahın eli, yüzü, oturması" gibi ifadeler bu kabildendir. Selef uleması bu tür ifadeleri oluğu gibi kabul edip te'vil etmeye gerek görmemişler ve bunların ne demek olduğunu Allah tealanın daha iyi bildiğini söylemişlerdir. Sonra gelen âlimler ise Allahın, yaratıklarına benzediği hissini veren ifadeleri uygun şekillerde açıklamayı tercih etmişlerdir.

لَهُۥ مَقَالِيدُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّهُۥ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢﴾

12- Göklerin ve yerin anahtarları onundur. O, dilediğinin rızkını genişletir, dilediğinin rızkını daraltır. Şüphesiz ki o herşeyi çok iyi bilendir.

Göklerin ve yerin hazinelerinin, hayır ve şerlerinin anahtarları Allahın elindedir. O, kime rahmetini esirgeyecek olursa onu gönderecek yoktur. Allah, kullarından dilediğine bolca rızıklar verir, malını çoğaltır ve zenginleştirir. Dilediğinin de rızkını daraltır, onu fakir kılar. Allah, kime bol rızık verdiğini, kimin rızkını kısıtladığını ve kimin bol rızık verilmeye layık olup kimin olmadığını çok iyi bilendir. O halde ey insanlar, sadece Allah'a kulluk edin, herhangi bir menfaat ve zarar sağlayamayan putlara tapmayın.

شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا
بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ
مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾

13- Allahın, dinden Nuh'a emrettiği, sana vahiyle bildirdiğimiz, İbrahim'e, Mus'ya ve İsa'ya emrettiğimiz: "Dini ayakta tutun, onda ihtilafa düşmeyin." emrini Allah size de şeriat kıldı. Ey Muhammed, davet ettiğin hususlar, müşriklere ağır geldi. Allah, dilediğini kendine seçer.İtaatine yöneleni de kendine iletir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Nuh (a.s.)ı, peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed (s.a.v.) ve ikisinin arasında geçen, Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa'yı zikretmiş böylece bu beş peygamberin azimet sahibi olduklarına bizzat işaret buyurmuştur.

Âyet-i kerimede, bu peygamberlere şeriat olarak gönderilen dinin emelinin bir olduğu beyan edilmektektedir ki o da sadece Allaha kulluk etmektir. Yani tevhid inancıdır. Allah teala bütün peygamberlerine bu hak dini ayakta tutmayı ve onda ayrılığa düşmemeyi emretmiştir.

Hak dini ayakta tutmak, onun hükümleriyle amel etmek suretiyle gerçekleşir. Onda ihtilaf etmemek ise hükümleri arasında ayrılık gözetmemekle tahakkuk eder.

Allah teala, âyet-i kerimede, kulları, sadece kendisine kulluk etmeye davet eden tevhid inancının müşriklere ağır geldiğini bu itibarla Hz. Muhammed (s.a.v.)i dinlemediklerini beyan etmektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki, müşriklerin iman etmemeleri, Resulullahın kusurundan dolayı değildir. Zira Allah teala dilediği kulunu sevgisine ve dostluğuna seçer, onu Peygamber yahut veli kılar ve kendisine yönelenlere hak yolunu gösterir, peygamberlerine uymaya muvaffak kılar.

وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ

مِن رَّبِّكَ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى لَّقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۗ وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَابَ
مِن بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ﴿١٤﴾

14- Bu insanlar ancak kendilerine bilgi geldikten sonra, birbirlerini çekememe yüzünden ihtilafa düştüler. Eğer belirli bir süreye kadar ertelenmeleri hususunda rabbinin geçmişteki bir sözü olmasaydı, muhakkak aralarında hüküm verilirdi. İhtilafa düşenlerden sonra, kitaba vâris kılınanlar da muhakkak ki ondan şüphe ve tereddüt içindedirler.

İnsanlar, kendilerine Allah tarafından gönderilen vahiy yoluyla bilgiler ulaştıktan sonra, birbirlerini çekememeleri yüzünden, dinleri hakkında ihtilafa düştüler. İhtilafa düşmeleri, bilgisizlikten değildi. Zira kendilerine peygamberler gönderilerek bilgilendirilmişlerdi. Ey Muhammed, şayet rabbinin, suç işleyenleri belli bir vadeye kadar erteleyeceğine dair daha önce vermiş olduğu bir sözü bulunmamış olsaydı, din hakkında ihtilaf edenler arasında derhal kesin hükmünü verir, haklıyı haksızdan ayırdederek suçluları cezalandırırdı.

Nuh kavminden sonra kendilerine Tevrat ve İncil gibi hak kitaplar gönderilen kavimler de hak din hususunda şüphe içindedirler. Onlar, delilsiz olarak körü körüne atalarını taklit etmektedirler.

فَلِذَٰلِكَ فَادْعُ ۖ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ ۖ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ ۖ وَقُلْ آمَنتُ بِمَا
أَنزَلَ اللَّهُ مِن كِتَابٍ ۖ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ ۖ اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۖ لَنَا
أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ ۖ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ ۖ اللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا ۖ
وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

15- Ey Muhammed, işte bunun için sen onları hakka davet et. Emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Müşriklerin heva ve heveslerine uyma. Onlara şöyle de: "Ben, Allahın indirdiği bütün kitaplara iman ettim. Aranızda adaletli davranmakla emrolundum. Bizim de rabbimiz sizin de rabbiniz Allahtır. Bizim amellerimiz bize sizin amelleriniz sizedir. (Hak apaçık orta-

da olduğu için) bizimle sizin aranızda tartışılacak bir mesele yoktur. Allah bizi bir araya getirecektir. Dönüş ancak onadır."

Ey Muhammed, sen insanları, Nuh'a şeriat kılınan ve sana vahyettiğimiz bu dine davet et. Onunla amel etmekten geri durma. Onda karar kıl. Allahın size şeriat olarak göndermiş olduğu bu hak din hususunda şüpheye düşenlerin heva ve heveslerine uyup sen de onda şüpheye düşme. Se onlara deki: "Ben, Allahın gönderdiği her kitaba iman ettim. Bu kitap Tevrat olsun İncil olsun Zebur olsun. Ben bunlardan herhangi birini yalanlamam." Sen onlara de ki: "Ey, ayrılığa düşen insanlar, rabbim bana gönderdiği hakka davet etmemi emretti. Ey ihtilafa düşen kitap ehli, bizim de sizin de rabbiniz Allahtır. Bizim yapmış olduğumuz amellerin mükafaatları bize, sizin yapmış olduğunuz amellerin mükafaatları da size aittir. Bizimle sizin aranızda aslında bir düşmanlık yoktur. Allah, kıyamet gününde bizleri bir araya toplayıp ihtilaf ettiğimiz konularda aramızda, doğru olan hükmünü verecektir. Ölümümüzden sonra dönüşümüz ona olacaktır ve o, herkesin hesabını görecektir.

*Süddî, bu âyet-i kerimenin, müşriklerle savaşmayı emreden âyetten önce nâzil olduğunu söylemiştir.

وَالَّذِينَ يُحَآجُّونَ فِي اللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُۥ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِندَ رَبِّهِمْ
وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾

16- İnsanlar,Allahın dinine uyduktan sonra onun hakkında hâlâ münakaşa edenlerin delilleri, rableri nezdinde batıldır. Allahın gazabı onların üzerinedir. Onlar için şiddetli bir azap vardır.

*Abdullah b. Abbas bu âyet-i kerimenin, Allahın davetini kabul edip müslüman olan insanlarla tartışmaya girişen ve onları hidayetten alıkoymaya çalışan kitap ehli hakkında nâzil olduğunu söylemiştir. Katade ise bu âyet-i kerimenin, müslümanlar: "Bizim kitabımız sizin kitabınızdan daha önce inmiş ve bizim peygamberimiz de sizin peygamberinizden önce gelmiştir. O halde bizler sizden daha hayırlıyız." diyen Yahudi ve Hıristayanlar hakkında nâzil olduğunu söylemiştir.

اَللّٰهُ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ وَالْمِيْزَانَ ۭ وَمَا يُدْرِيْكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيْبٌ ﴿١٧﴾

يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِهَا ۚ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مُشْفِقُوْنَ مِنْهَا ۙ وَيَعْلَمُوْنَ اَنَّهَا

الْحَقُّ ۭ اَلَآ اِنَّ الَّذِيْنَ يُمَارُوْنَ فِي السَّاعَةِ لَفِيْ ضَلٰلٍۢ بَعِيْدٍ ﴿١٨﴾

17- Kitabı ve ölçüyü, bir hak olarak indiren Allahtır. Ne bileceksin belki de kıyamet yakındır.

18- Kıyamet gününe iman etmeyenler, kıyametin acele olarak kopmasını isterler. İman edenler ise ondan korkarlar ve onun bir gerçek olduğunu bilirler. Şunu iyi bilin ki, kıyamet hakkında münaşaka edenler, derin bir sapıklık içindedirler.

Kur'anı hak olarak indiren ve insanlar arasında doğru hüküm veresin diye adaleti gönderen ancak Allahtır. Ey Muhammed, sen ne bileceksin belki de kıyametin kopacağı zaman pek yakındır. Fakat kıyametin kopacağına iman etmeyenler senden, onun acele kopmasını isterler. Zira onlar, kıyametin kopacağınainanmazlar. Kıyametin kopacağına iman edenler ise onun kopmasından korkarlar. Zira onlar, kıyamette Allahın kendilerine nasıl davranacağını bilmezler. Ancak bu müminler kıyametin hak olduğunu ve onun mutlaka gerçekleşeceğini bilirler. Kıyametin kopup kopmayacağı hakkında tartışmaya girişenler ise büyük bir sapıklık içindedirler. Doğru yoldan tamamen ayrılmışlardır.

*Mücahid ve Katede, âyette zikredilen "Ölçü"den maksadın "Adlet" olduğunu söyleşilerdir. Taberi de âyeti buna göre izah etmiştir.

اَللّٰهُ لَطِيْفٌۢ بِعِبَادِهٖ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَاۗءُ ۚ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيْزُ ﴿١٩﴾

19- Allah, kullarına son derece lütufkardır. O kullarından dilediğini rızıklandırır. O, çok göçlüdür, herşeye galiptir.

Allah, kullarına karşı büyük lütuf shibidir. O, kullarından dilediğine bol rızık erir, dilediğininin ise rızkının daraltır. O, pek güçlüdür, bir kimseyi cezalandırmak istediğinde ona karşı gelme imkanı yoktur. O, herşeye galiptir, intikam almak istediğinde kimse ona engel olamaz.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ
الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ﴿٢٠﴾

20-Kim, ahiret menfaatini isterse, onun mükafaatını artırırız. Kim de dünya menfaatini isterse ona dünyada istediğinin bir kısmını veririz. Ahirette ise hiçbir nasibi yoktur.

Kim, yaptığı amelle âhiret sevabını isterse biz onun ahiretteki sevabını, derecesine göre artırırız. Kim de yaptığı amelle dünya menfaatini ister, âhiret için değil de dünya için çaba harcarsa biz ona dünyada neyi taksim etmişsek onu veririz, Artık onun ahirette bir payı yoktur.

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ وَلَوْلَا كَلِمَةُ
الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢١﴾
تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ وَالَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ
رَبِّهِمْ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾

21- Yoksa o kafirlerin, Allahın izin vermediği bir dini, kendilerine meşru kılan ortakları mı var? Eğer Allahın (haklıyı hksızdan) ayırdedecek sözü olmasaydı, insanlar arasında hemen hüküm verilirdi. Şüphesiz zalimler için can yakıcı bir azap vardır.

22- Sen o zalimlerin, dünyada yapıklarının cezasının başlarına gelmesinden korktuklarını görürsün. Halbuki işlediklerinin cezası onların başlarına mutlaka gelecektir. İman edip salih ameller işleyenler ise cennetlerin bahçelerindedirler. Onlar için rableri nezdinde istedikleri herşey vardır. İşte büyük lütuff budur.

Yoksa Allaha ortak koşan bu müşriklerin, Allahın izin vermediği, putlara tapmayı kendilerine meşru bir din kılacak ortakları mı var? Şayet Allahın, bunların azabını belli bir zamana kadar ertelemeye dair ezeldeki kesin sözü olmasaydı onların arasında derhal hüküm verilir ve layık oldukları cezalara çarptırılırlardır. Fakat Allahı inkar edenler için kıyamet gününde elem verici bir azap vardır. Ey Muhammed, sen, kıyamet gününde kafirlerin, dünyada işledikleri amellerden dolayı cezalandırılacaklarından korktuklarını görürsün. Onların korktukları azap başlarına gelecektir. İman edip salih ameller işleyenler ise âhirette cennetlerin bahçelerinde olacaklardır. Onlar için rehberleri katında arzuladıkları her türlü nimet vardır. İşte âhirette onlara verilecek olan bu nimetler, Allahın onlara olan büyük bir lütfudur.

*Allah teala, Kur'an-ı kerimin çeşitli ayetlerinde beyan ettiği gibi bu ayetlerde de kafirlerle iman edenleri beyan etmekte ve bunlardan herbirinin yaptıkları amellerin karşılıklarını ahirette nasıl göreceklerini bildirmektedir.

ذَٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۗ قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ۗ وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا ۚ إِنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾

23- İşte Allah, iman edip salih amel işleyen kullarını bu büyük lütufla müjdeliyor. Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Ben, Allahın dinini tebliğe karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Ben sizden ancak yakınlıkta sevgi istiyorum. "Kim bir iyilik kazanırsa biz onun bu hususlaki iyiliğini artırırız: Şüphesiz Allah, çok affeden ve şükredenlerin şükrünü kabul edendir.

*Ayet-i kerimenin: "Ben sizden bir ücret istemiyorum. Ben sizden ancak yakınlıkta sevgi istiyorum. "bölümü bir kaç şekilde izah edilmiştir:

Şa'bi ve Tâvus, Abdullah b. Abbastan, Muğire İkrimeden, Husayn, Ebu Malikten, Said b. Cübeyr, Katadeden, Ebi Nüceyh, Mücahidden, bu ayeti şöyle izah ettiklerini rivayet etmişlerdir: "Ey Muammed, de ki: "Ey kavim, sizi davet ettiğim hakka karşı sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Sizden ancak, benimle sizin aranızdaki akrabalık bağını koparmamanızı istiyorum."

Bu izah tarzına göre, Peygamber efendimiz Kureyşlilere seslenerek de-

miştir ki: "Bana yardım etmiyorsunuz hiç olmazsa şerrinizi benden uzak tutun. Rabbimin Peygamberliğini tebliğ etmem için beni serbest bırakın. Benimle sizin aranızda olan akrabalık bağını gözetin. " Taberi de bu görüşü tercih etmiş ve "Da" anlamını veren "Fi" harfi cerinin bu görüşü kuvvetlendirdiğini söylemiştir.

Bu hususta Tâvus diyor ki:

قَالَ سَمِعْتُ طَاوُساً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُمَا أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ قَوْلِهِ اِلاَّ الْمُوَدَّةَ فِي الْقُرْبىٰ فَقَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ قُرْبىٰ آلِ مُحَمَّدٍ (ﷺ) فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ عَجِلْتَ اِنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) لَمْ يَكُنْ بَطْنٌ مِنْ قُرَيْشٍ اِلاَّ كَانَ لَهُ فِيهِمْ قَرَابَةٌ فَقَالَ اِلاَّ اَنْ تَصِلُوا مَا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ مِنَ الْقَرَابَةِ

Abdullah b. Abbas'a ayetin bu bölümü soruldu. Fakat o henüz cevap vermeden, Said b. Cübeyr: "Buradaki yakınlıktan maksat, Muhammed (s.a.v.) in ailesinden olan akrabalarıdır. " diye cevap verdi. Bunun üzerine Abdullah b. Abbas şöyle dedi: "Sen acele ettin. Zira Kureyşin herhangi bir kolu yoktur ki onda Resulullahın akrabsı bulunmuş olmasın. Allah teala burada şunu buyurmuştur.: Ey Muhammed, de ki: "Ben sizden, hakka davetime karşılık herhangi bir mükafaat istemiyorum. Ben sizden ancak benimle sizin aranızda olan akrabalık bağını koparmamanızı istiyorum. (10)

*Surenin Mekki oluşu ayetin bu şekilde izahını desteklemektedir. Zira Mekke döneminde Hz. Fatımanın soyundan gelen ahl-i Beytten her hangi bir kimse yoktu.

Mücahidin, abdullah b. Abbastan, Mamerin de Katadeden naklettikeri ve Hasan-ı Basri'nin de rivayet ettiği ikinci bir görüşe göre ise ayetin manası şöyledir: "Ey Muhammed, de ki: "Benim size getirmşi olduğum hidayet ve ayetlere karşı sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Ancak sizlerin, Allahı sevmenizi ve itaat ederek ona yaklaşmanızı istiyorum."

Abdullah b. Abbas diyor ki:

(10) Buhari, K. Tefsir el- Kur'an sure 42, bab: 1/Tirmrmizi, K. Tefsir el Kur'an, sure 43, bab: 1, Hadis No: 3251

عن ابن عباس ان رسول الله (ﷺ) قال لا أسألكم على ما أتيتكم به من البينات والهدى أجرا الا ان توادوا الله ورسوله وان تقربوا اليه بطاعته.

"Resulullah şöyle buyurdu: "Ben, size getirmiş olduğum apaçık deliller ve hidayet karşılığında sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Ben sizden ancak Allahı ve Resulünü sevmenizi ve Allaha itaat ederek ona yaklaşmanızı istiyorum."(11)

Abdullah b. Kasım ise ayet-i kerimenin bu bölümünü şu şekilde izah etmiştir: "Ben sizden, hakkı tebliğ etmeme karşılık herhangi bir ücret istemiyorum. Ben sizden ancak, kendi akrabalarınızı sevmenizi istiyorum."

Said b. Cübeyr ve Ebu Deylem ise âyetin bu kısmını şöyle izah etmişlerdir:" Ey Muhmmed, sen, sahben olan müminlerlere de ki: "Ben, size getirdiğim şöylere karşı sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Ben sizden ancak akrabalırınızı sevmeninizi istiyorum."

Taberi diyor ki: "Suddi, Ebu Deylemin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Hüseyinin oğlu Ali esir olarak getirilip Şam'ın merdivenlerinde durdurulduğu zaman Şamlılardan bir kişi ayağa kalkıp şöyle dedi: "Sizi öldüren, kökünüzü kurutan ve fitnenin boynuzlarını kıran Allaha hamdolsun, "Bunun üzerine Hz .Hüseyin oğlu Ali o adama: " Sen hiç Kur'an okudun mu? " dedi. Adam da "Evet" dedi. Hz. Hüseyinin oğlu Ali: "Sen Âl-i Hâ Mîm'i (Şûrâ suresini) okudun mu?" dedi.

Adam: "Ben Kur'anı okudum fakat âl-i Hâ Mîm'i okumadım. " dedi. Hz. Hüseyinin oğlu Ali: "Sen; Ben sizden buna karşı hiçbir mükafaat istemiyorum. Ben sizden sadece yakınlara sevgi istyorum. "âyetini okumadın mı?" dedi. Adam: "O yakınlar sizler misiniz?" dedi. Hz. Hüseyin'in oğlu Ali de: "Evet biziz." dedi.

Amr b. Şuayb da bu âyet-i kerimeyi bu şekilde izah etmiştir.

يَقُولُونَ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَإِن يَشَإِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾

(11) Ahmed b. Hanbel, Müsned, C1 S. 268

24- Yoksa kâfirler: "Muhammed Allaha karşı yalan uydurdu." mu diyorlar? Ey Muhammed, eğer Allah dileseydi senin kalbini mühürlerdi. Allah, bâtılı silip mahveder. Sözleriyle de hakkı gerçekleştirir. Şüphesiz o, kalblerin özünü çok iyi bilendir.

Ey Muhammed, yoksa müşrikler: "Muhammed, Allaha karşı yalan uydurdu, bize okuyup durduğu bu kitabı kendisi yazdı." mı diyorlar? Ey Muhammed, eğer Allah dilerse senin kalbini mühürleyerek bu Kur'anı sana unutturur. Allah, bâtılı silip götürür ve sana indirmiş olduğu kelimeleriyle hakkı yerleştirir. Allah, yaratıkların kalbinde olanı çok iyi bilendir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede: "Kur'anı Muhammed uydurdu." diyen kâfirlere cevap veriyor ve şayet Hz. Muhammed böyle bir teşebbüste bulunmuş olsaydı ona engel olacağını beyan ediyor.

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾

25- Kullarının tevbelerini kabul eden, günahlarını affeden ve yaptıklarınızı bilen O'dur.

Kulların inkarından sonra onu birlemelerini ve ona itaat etmeye dönmelerini kabul eden ve işlenilen günahlardan tevbe edildiği takdirde onları cezalandırmaktan vazgeçen Alahtır. O, sizlerin ne yaptığınızı bilir. Herkese amelinin karşılığını verecektir. O halde, sizi ceza almaya sürükleyecek amelleri işlemekten kaçının ve Allahtan korkun.

*Hammad b. el-Hâris diyor ki: "Biz bu âyetin manasını sormak için Abdullah b. Mes'ud'a gittik. Onun yanında: "Bir erkek bir kadınla gayri meşru bir ilişki kurar da sonra da o kadınla evlenecek olursa durumu nedir?" diye soran insanları gördük. Abdullah b. Mes'ud onlara: "Kullarının tevbelerini kabul eden, günahlarını affeden ve yaptıklarını bilen O'dur." âyetini okudu.

وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ

عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾

26- O, iman edip salih ameller işleyenlerin dualarını kabul eder. Ve lütfundan onlara (İstediklerinden) daha fazlasını verir. Kâfirler için de şiddetli bir azap vardır.

*Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir: Bunlardan birisi mealde zikredildiği gibidir. Taberi bu izah şeklini kabul etmiş ve âyeti şöyle açıklamıştır: Allah, kendisine ve peygamberine iman eden, emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak salih amel işleyen müminlerin, bizzat kendileri için ve mümin kardeşleri için yapmış oldukları dualarını kabul eder ve onlara bir lütuf olarak, dua sırasında istemedikleri şeyleri de fazladan verir. Kâfirler için ise, inkarlarına karşılık kıyamet gününde şiddetli bir azap vardır.

Muaz b. Cebel de bu âyeti bu şekilde izah etmiştir. Seleme b. Sebre diyor ki: "Muaz Şam'da bize bir hube okudu ve şöyle dedi: "Ey Müminler, sizler iman edenlersiniz ve cennet ehlisiniz. Allaha yemin olsun ki ben sizlerin, Fars ve Rumlardan aldığınız köle ve cariyelerin de cennete gireceğini ümit ediyorum. Zira onlardan biri size bir iş gördüğünde siz ona: "Allah sana rahmet ihsan eylesin iyi iş yaptın." dersiniz ve onlara dua edersiniz." Sonra Muaz: "Allah, iman edip salih amel işleyenlerin dualarını kabul eder ve lütfundan onların sevaplarını artırır. Kâfirler için de şiddetli bir azap vardır." âyetini okudu.

Âyette zikredilen: "Allah onlara (istediklerinden) daha fazlasını verir." ifadesinden maksat, "Allah onlara dualarında istemedikleri şeyleri de verir." demektir.

İbrahim en-Nehaî'ye göre de: "Allah onlara (istediklerinden) daha fazlasını verir." ifadesinden maksat: "Allah onların mümin kardeşlerine şefaatçi olmalarını kabul ettiği gibi, şefaatçi oldukları kimselerin kardeşlerini de affeder." demektir.

Âyet-i kerimenin ikinci izah tarzı ise şöyledir: "İman edip salih amel işleyenler, rablerinin, kendilerini iman ve itaate davetini kabul ederler.Allah da onlara lütfundan fazlasıyla mükafaat verir." şeklindedir.

وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَلَٰكِن يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَاءُ

إِنَّهُۥ بِعِبَادِهِۦ خَبِيرٌۢ بَصِيرٌ ﴿٢٧﴾

27- Eğer Allah, kullarına rızkı bolca vermiş olsaydı yeryüzünde azgınlık çakırırlardı. Fakat o, rızkı dilediği ölçüde indirir. Şüphesiz o, kullarından haberdardır ve çok iyi görendir.

*Katade bu âyet-i kerimeyi izah ederken bu hususta şöyle dendiğini rivayet etmiştir: "Rızkın hayırlısı seni azdırmayan ve seni meşgul etmeyendir."

Ebu Said el-Hudrî diyor ki:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ اَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَامَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ اِنَّمَا اَخْشَىٰ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِى مَا يُفْتَحُ عَلَيْكُمْ مِنْ بَرَكَاتِ الاَرْضِ ثُمَّ ذَكَرَ زَهْرَةَ الدُّنْيَا فَبَدَأَ بِاَحَدِاهُمَا وَثَنَّى بِالأُخْرَىٰ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ اَوَ يَأْتِى الْخَيْرُ بِالشَّرِّ فَسَكَتَ عَنْهُ النَّبِيُّ (ﷺ) قُلْنَا يُوحَىٰ اِلَيْهِ وَسَكَتَ النَّاسُ كَأَنَّ عَلَىٰ رُؤُسِهِمْ الطَّيْرَ ثُمَّ اَنَّهُ مَسَحَ عَنْ وَجْهِهِ الرُّحَضَاءَ فَقَالَ اَيْنَ السَّائِلُ آنِفاً اَوَ خَيْرٌ هُوَ ثَلاَثاً اَنَّ الْخَيْرَ لاَ يَأْتِى الاَّ بِالْخَيْرِ وَاَنَّهُ كُلَّمَا يُنْبِتُ الرَّبِيعُ مَا يَقْتُلُ حَبَطاً اَوْ يُلِمُّ كُلَّمَا اَكَلَتْ الاَّ آكِلَةَ الْخَضِرِ حَتَّى اِذَا امْتَلأَتْ خَاصِرَتَاهَا اسْتَقْبَلَتْ الشَّمْسَ فَثَلَطَتْ وَبَالَتْ ثُمَّ رَتَعَتْ وَاِنَّ هَذَا الْمَالَ خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ وَنِعْمَ صَاحِبُ الْمُسْلِمِ لِمَنْ اَخَذَهُ بِحَقِّهِ فَجَعَلَهُ فِى سَبِيلِ اللهِ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَمَنْ لَمْ يَأْخُذْهُ بِحَقِّهِ فَهُوَ كَالآكِلِ الَّذِى لاَ يَشْبَعُ وَيَكُونُ عَلَيْهِ شَهِيداً يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Birgün Resulullah minberde ayağa kalktı ve şöyle buyurdu: "Ben, benden sonra sizin için, yeryüzünün bereketlerinin sizlere nasibolmasından korkuyorum." Resulullah sonra dünyanın güzelliklerini birer birer zikretti. Bunun üzerine bir adam ayağa kalktı ve: "Ey Allahın Resulü, hayır şer meydana getirir mi? (Yani yeryüzünün bereketleri şerre sebep olur mu?) dedi. Resulullah sustu. Biz "Ona vahiy geliyor." dedik. Diğer insanlar da sanki başlarının üzerinde kuş-

lar varmışçasına başlarını yere eğip sustular. Sonra Resulullah yüzünden akan terleri sildi ve şöyle buyurdu: "Biraz evvel soru soran nerede? Bu dünya malı hayır mıdır? Bu hayır mıdır? Bu hayır mıdır? Elbette ki gerçek hayır, hayırdan başka birşey getirmez. İlkbaharda biten otların tümü, onları yiyen hayvanları şişkinlikten patlatır veya patlayacak hale getirir. (12) Ancak olgunlaşmış otları yiyen hayvanlar müstesnadır. Bunları yiyen bir hayvanın iki yanı (işkembesi) dolduğunda güneşe doğru yatar ve ishal şeklinde dışkınsını çıkarır, idrarını yapar ve geviş getirir. Sonra dönüp tekrar otlar. (13)

Şüphesiz ki dünya malı yeşildir, tatlıdır. Bu mal, müslüman olan sahibi için ne güzeldir. O, bu malı helal yoldan kazanır. Onu Allah yolunda yetimlere ve yoksullara harcar. Kim de malını helal yoldan kazanmazsa işte o, hiç doymadan yiyen kimse gibidir. Bu malı, kıyamet gününde onun aleyhine şahitlik edecektir." (14)

وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ ۚ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾

28- İnsanlar, ümitlerini kestikten sonra yağmur indiren ve rahmetini yayan O'dur. O, dosttur, övülmeye layıktır.

İnsanlar, kuraklık zamanında yağmurun yağmasından ümitlerini kestikleri bir zamanda, gökten yağmuru indiren ve bu rahmetini her yere yayan Allahtır. Size lütuf ve ihsanda veliniz O'dur. Size olan nimetlerinden dolayı övülmeye layık olan da O'dur.

*Katade diyor ki: "Bize anlatıldığına göre bir adam, Ömer b. el-Hattab'a gelmiş ve ona: "Ey müminlerin emiri, yağmur yağmaz oldu, insanlar ümitsizliğe kapıldı." demişti.r. Ömer (r.a.) da ona şu cevabı vermiştir: "İşte şimdi size yağmur yağdırılır." Sonra da bu âyeti okumuştur. "İnsanlar ümitlerini kestikten sonra yağmur indiren ve rahmetini yayan O'dur."

12- Buradaki ifade, dünya malına aşırı şekilde düşkün olan ve onu, haksız yollardan elde etmeye çalışan aç gözlülere bir misaldir. İlkbaharda biten bazı otları yiyen hayvanlar nasıl şişerek patlar veya patlayacak hale gelirse, dünya malını helal olmayan yollardan biriktiren ve onları layık olan yerlere harcamayanlar da bu malları yüzünden, kendilerini âhirette cehenneme sokmuş olurlar. Dünyada ise insanların çeşitli eziyetlerine maruz kalırlar. Bu tür insanlar başkaları tarafından kıskanılır, malları gaspedilir ve çeşitli işkencelere uğrarlar.

13-Hadis-i şerifin bu kısmında da dünya malı hususunda kanaatkâr olana misal getirilmiştir. Yetişkin otları yiyen hayvanlar nasıl normal olarak onların posalarını dışarı atar ve geviş getirerek onu sindirirse, dünya malını, alınının teriyle helal yoldan kazanan ve mallarında Allahın hakkını gözetenler de, kazanmış oldukları mallarından dolayı herhangi bir sıkıntı çekmezler. Bilakis, hayvanların otlardan beslendiği gibi onlar da bu mallardan sevap ve mükafaat kazanırlar.

14- Buhari, K.el-Cihad, bab: 37 / Müslim, K.ez-Zekât, bab: 121-123, Hadisno: 1052

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦ خَلْقُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِن دَآبَّةٍ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ
إِذَا يَشَآءُ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾

29- Gökleri ve yeri yaratması ve oralarda da canlıları yayması, onun varlığını gösteren delillerindendir. O, dilediği zaman onları bir araya toplamaya kadirdir.

Ey insanlar, Allahın, gökleri ve yeri yaratması, oralarda insanlar ve melekler gibi canlıları yayması, sizleri, öldükten sonra diriltmeye kadir olduğunu gösteren delillerindendir. Allah, göklerde ve yerde yaydığı canlıları, kıyamet gününde tekrar bir araya toplamaya kadirdir.

وَمَآ أَصَٰبَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا۟ عَن كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾

30- Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle kazandığınız günahlar yüzündendir. O, işlenenlerin bir çoğunu da affeder.

Ey insanlar, dünyada iken, canınıza, ailenize ve malınıza gelen herhangi bir musibet, rabbinize karşı işlemiş olduğunz günahlar yüzündendir. O, rabbinizin size vermiş olduğu bir cezadır.Aslında rabbiniz, sizin işlediğiniz suçların bir çoğunu cezalandırmaktan da vazgeçer.

*Hz. Aişe (r.a.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) مَا
مِنْ مُصِيبَةٍ تُصِيبُ الْمُسْلِمَ إِلاَّ كَفَّرَ اللهُ بِهَا عَنْهُ حَتَّى الشَّوْكَةُ يُشَاكُهَا.

"Resullulah: Müslümana isabet eden hiçbir musibet yoktur ki Allah onunla müslümanın bir günahını affetmiş olmasın. Hatta ona bir diken dahi batsa. (O da bir günahının affına sebeptir) (15) buyurdu.

Ebu Said el-Hudrî ve Ebu Hureyre (r.a.) Resulullahın şöyle buyurduğunu söylemişlerdir:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ وَلاَ وَصَبٍ وَلاَ هَمٍّ وَلاَ حَزَنٍ وَلاَ أَذًى وَلاَ غَمٍّ حَتَّى الشَّوْكَةِ يُشَاكُهَا إِلاَّ كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ

"Müslümana isabet eden herhangi bir yorgunluk, acı, üzüntü, eziyet ve gam yoktur ki Allah bununla onun hatalarından birini affetmiş olmasın. Hatta ona batan bir diken dahi olsa." (16)

Hz. Aişe (r.anh.) buyuruyor ki:

عن عائشة قالت قال رسول الله (ﷺ) إذا كثرت ذنوب العبد ولم يكن له ما يكفرها من العمل ابتلاه الله عز وجل بالحزن ليكفرها عنه.

"Kulun günahları çok olup ta onları affetriecek kadar ameli olmazsa Allah, o kulun günahlarını affetmek için onu üzüntüye düşürür ve bu yolla onun günahlarını affeder." (17)

Abdullah b. Abbas bu âyet-i kerimeyi açıklarken şöyle demiştir: "Müminlere, işledikleri günahlarının cezası dünyada iken verilir ve onlar bu günahlarından dolayı âhirette hesaba çekilmezler.

Hasan-ı Basrî ise bu âyeti şöyle izah etmiştir: "Sizin, dünyada iken işlemiş olduğunuz günahların bazılarına karşı ceza konulmuştur. Diğer birçoğunun ise dünyada cezası konulmamıştır."

15- Buhari, K.el-Mardâ, bab:1
16- Buhari, K.el-Mardâ, bab: 1/ Müslim, K.el-Birr, bab: 52, Hadis no: 2573
17- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.6, S.157.

وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِن وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٣١﴾

31- Siz, yeryüzünde hiçbir zaman Allahı âciz bırakamazsınız. Sizin Allahtan başka ne bir dostunuz ne de bir yardımcınız vardır.

Ey insanlar, işlemiş olduğunuz günahlardan dolayı, rabbinizin sizi cezalandırmayı istemesi halinde siz onu âciz bırakarak elinden asla kurtulamazsınız. Siz nerede bulunursanız bulunun onun saltanatı ve tasarrufu altındasınız. Sizin, Allaha karşı sizi savunacak, Allahın dışında herhangi bir dostunuz yoktur. O sizi cezalandırmak istediğinde de ona karşı size yardım edecek hiçbir yardımcınız yoktur. O halde ey insanlar, ona karşı gelmekten kaçının, emirlerini tutun ve yasaklarından uzak durun.

وَمِنْ ءَايَـٰتِهِ ٱلْجَوَارِ فِى ٱلْبَحْرِ كَٱلْأَعْلَـٰمِ ﴿٣٢﴾

إِن يَشَأْ يُسْكِنِ ٱلرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَىٰ ظَهْرِهِۦٓ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَـٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣٣﴾

أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا۟ وَيَعْفُ عَن كَثِيرٍ ﴿٣٤﴾

وَيَعْلَمَ ٱلَّذِينَ يُجَـٰدِلُونَ فِىٓ ءَايَـٰتِنَا ۚ مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ ﴿٣٥﴾

32- Denizde akıp giden dağlar gibi gemiler de onun kudretinin delillerindendir.

33- Eğer o dilerse rüzgarı keser de, rüzgarla seyreden gemiler suyun üzerinde kalıverir. Şüphesiz ki bunda, her sabreden ve şükreden için nice deliller vardır.

34- Yahut Allah, gemidekilerin işledikleri günahlar yüzünden gemi-

leri yok eder. O, daha birçoğunu da affeder.

35- Hem de âyetlerimiz hakkında münakaşa edenler, kendileri için kaçacak bir yer olmadığını bilsinler.

Ey insanlar, denizlerde akıp giden dağlar gibi gemiler, Allahın, dilediğini yapmaya kadir olduğunu gösteren delillerindendir. Eğer Allah, bu gemilerin yürümemelerini dileyecek olsa, rüzgarları keser de onlarla yürüyen gemiler oldukları yerde durup kalırlar. Şüphesiz ki bu gemilerin denizlerde seyretmelerinde, Allaha itaatte sabreden ve Allahın nimetlerine karşı şükreden her insan için delil ve ibretler vardır. Veya Allah dileyecek olsa, gemilerin taşıdakları insanların günahları yüzünden o gemileri batırarak yok eder. Böylece onların yürüdüklerini göremez olursunuz.. Fakat Allah bunu yapmaz. Zira o, işlediğiniz günahların çoğunu affeder. Allah dilerse, gemilerin içinde bulunanların günahlarından dolayı o gemileri helak eder ki onlar cezalandırmış olsun ve âyetlerimiz hakkında Muhammed ile tartışanlar, bizim cezalandırmamızdan kurtulmak için herhangi bir çareleri olmadığını bilsinler.

فَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ
ءَامَنُوا۟ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٦﴾
وَٱلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٰٓئِرَ ٱلْإِثْمِ وَٱلْفَوَٰحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا۟ هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾
وَٱلَّذِينَ ٱسْتَجَابُوا۟ لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ ۖ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ ۖ وَمِمَّا
رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٨﴾
وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَابَهُمُ ٱلْبَغْىُ هُمْ يَنتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾

36-39- Size verilen herşey, dünya hayatının geçimliğinden başka birşey değildir. İman edip rablerine güvenenler, büyük günahlardan ve hayasızlıklardan sakınanlar, öfkelendikleri zaman affedenler, rablerinin davetine uyanlar, namazlarını dosdoğru kılanlar, işlerini aralarında müşavere ile yürütenler, kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda infak edenler ve zulme uğradıkları zaman yardımlaşarak karşı koyanlar için Allah nez-

dindeki nimetler ise daha hayırlı ve daha devamlıdır.

Ey insanlar, size dünyada verilen mal ve evlat gibi şeyler ancak dünya hayatının geçimlikleridir. Siz bunlardan ancak dünyada faydalanırsınız. Âhiret yurdunda bunların size herhangi bir faydası yoktur. Allahın katında bulunan ve kendisine iman edip itaat edenlere verileceği vaadedilen nimetler ise dünyada size verilenlerden daha hayırlı ve daha devamlıdır. Allah katındaki bu nimetler, iman edenlere, işlerinde rablerine tevekkül edenlere, Allaha ortak koşmak gibi büyük günahlardan ve zina etmek gibi hayasızlıklardan kaçınanlara, kendilerini öfkelendiren mümin kardeşlerini affedenlere, rablerinin, kendilerini tevhid inancına davetini kabul edenlere, kendilerine farz kılınan namazları gereği gibi kılanlara, işlerini aralarında istişare ederek yürütenlere, kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcaya ve zekat gibi mali borçlarını ödeyenlere ve kendilerine yapılan zulme karşı koyanlara verilecektir.

*Âyet-i kerimenin son bölümünde, uğradıkları zulme karşı koyanlar övülmektedir. Zira zalime haddini bildirip onu cezalandırmak, onun yaptığı zulme engel olarak onu düzeltmek demektir. Bu ise övgüye değer bir davranıştır.

وَجَزَٰٓؤُا۟ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ۖ فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٠﴾

40- Kötülüğün cezası onun gibi bir kötülüktür. Kim kendine yapılan kötülüğü affedip barışırsa onun mükafaatı Allaha aittir. Şüphesiz ki Allah, zalimleri sevmez.

Kötülük yapanın cezası, Allahın, o kötülük için bildirdiği cezayı aynen uygulamaktır. Zira Allahın takdir ettiği ceza o kötülüğe denktir. Kim de cezalandırmaya kadir olduğu halde, Allah rızası için, kötülük yapanı affeder ve arayı düzeltirse onun mükafaatı Allaha aittir. Zira kötülük yapana aynen mukabele etmek, adaleti yerine getirmektir. Cezalandırmaya gücü yettiği halde affetmek ise bir lütuftur. Bu itibarla daha makbul bir davranıştır. Şüphesiz ki Allah, kötülüğü başlatan zalimleri sevmez.

*Ebu Necih ve Süddî, "Kötülüğün cezası onun gibi bir kötülüktür." ifadesini şu şekilde izah etmişlerdir: "Kendisine sövülen kimse, söven kişiye aynen mukabele edebilir. Aleyhine beddua eden kimseye aynen beddua edebilir."

İbn-i Zeyd, bu âyet-i kerimenin, müşrikleri kasdettiğini ve cihad etmeyi

emreden âyetlerle neshedildiğini, bu itibarla kâfirlerin,yaptıkları kötülüklerden dolayı affedilmeyeceklerini söylemiş ancak Taberî, âyetin genel manada alınmasını ve neshine dair kesin bir delil de bulunmadığından, âyetin "Muhkem" olduğunu söyleyenlerin daha isabetli olacaklarını beyan etmiştir.

وَلَمَنِ انتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِۦ فَأُو۟لَٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِم مِّن سَبِيلٍ ﴿٤١﴾

41- Kim de zulme uğradıktan sonra hakkını alacak olursa işte onlar için bir kınama ve cezalandırma yoktur.

*Âyet-i kerime, haksızlığa uğrayan kişinin, hakkını bizzat kendi eliyle aldığı takdirde cezalandırılmayacağını ve bundan dolayı suçlanamayacağını beyan etmektedir.

Müfessirler bu âyet-i kerimenin izahında şunları söylemişlerdir: İbn-i Zeyd bu âyet-i kerimenin, müşrikleri kasdettiğini, müminlerin birbirlerine karşı ihkak-ı hak'da bulunmalarının ise neshedildiğini,yani, haksızlığa uğrayan bir müminin, kendisine haksızlık yapan müşrikten, hakkını bizzat kendisi alabileceği halde, kendisine haksızlık yapan bir müminden hakkını bizzat alamayacağını, ancak hakim kararıyla alabileceğini söylemiştir.

Ali b. Zeyd b. Ced'an ise, haksızlığa uğrayan bir müminin, hakkını bizzat alabileceğini, haksızlık yapanın müslüman veya kâfir olmasının farketmeyeceğini söylemiştir. Taberi bu görüşü tercih etmiş ve âyet-i kerimenin mensuh olmadığını söylemiştir.

Katade ise bu âyet-i kerimenin, insanlar arasında cereyan eden kısaslarda geçerli olduğunu, buna mukabil zulmeden kişiye aynen zulmetmenin helal olmayacağını söylemiştir.

إِنَّمَا ٱلسَّبِيلُ عَلَى ٱلَّذِينَ يَظْلِمُونَ ٱلنَّاسَ وَيَبْغُونَ فِى ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٢﴾

42- Kınama ve cezalandırma, ancak insanlara zulmedenler ve yeryüzünde haksız yere bozgunculuk çıkaranlar içindir. İşte bunlar için can yakıcı bir azap vardır.

Ey insanlar, hakkınızı bizzat almanızın yolu, insanlara zulmeden ve Allahın koymuş olduğu sınırları aşan kimselere karşı açıktır. Bu tür insanlara kıyamet gününde, cehennemde can yakıcı bir azap vardır.

وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿٤٣﴾

43- Kim sabredip affederse, şüphesiz ki bu, mutlaka azmedilen işlerdendir.

Kim, kendine kötülük yapana karşı sabreder ve onun kusurunu affedip gücü yettiği halde ondan, Allah rızası için intikam almaktan vzageçerse, onun bu davranışı, işlerin azimetli olanlarındandır. Yani, karşılığında bol sevap verilen ve övgüye layık olan işlerdendir.

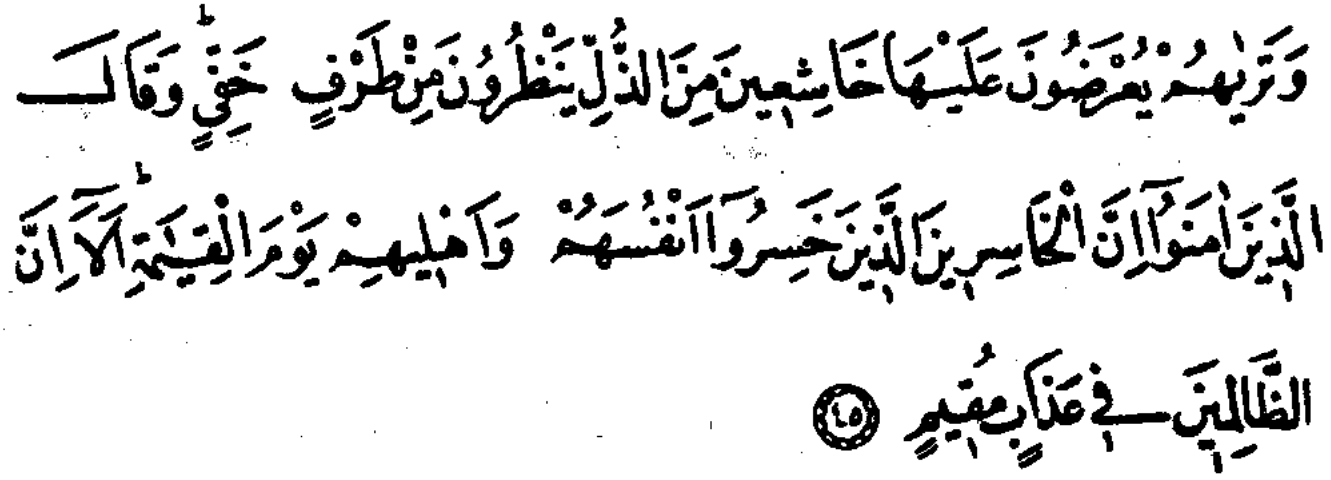
وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن وَلِيٍّ مِّن بَعْدِهِ ۗ وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِّن سَبِيلٍ ﴿٤٤﴾

44- Allah kimi saptırırsa, artık onun, Allahtan başka, kendisini doğru yola getirecek bir dostu yoktur. Ey Muhammed, zalimlerin, âhirette azabı görünce: "Dünyaya geri dönmek için bir yol yok mu?" dediklerini görürsün.

Allah, samimi kullarını, intikam almaktan vazgeçip affetme gibi işler yapmaya davet etmiş ve bunları yapmalarını istemiştir. Allah kimi de doğru yoldan saptırır ve onu yardımsız bırakacak olursa onun için, Allahtan başka, doğru yolu gösterecek hiçbir dost yoktur. Ey Muhammed, sen, kıyamet gününde, Allahın azabını bizzat gözleriyle görünce, kendilerine zulmeden kâfirlerin, Allaha şunları söylediklerini göreceksin. "Dünyaya dönmek için herhangi bir yol yok mu?"

*Bu hususta başka bir âyet-i kerimede de şöyle buyurulmaktadır: "Suçluların, rablerinin huzurunda başlarını eğerek "Rabbimiz, gördük, işittik. Bizi tek-

rar dünyaya gönder de salih ameller işleyelim. Artık kesin olarak iman ettik." dediklerini bir görsen." (18)

45- Göz ucuyla gizli gizli bakarak, zilletten boyunları eğilmiş bir halde ateşe sunulduklarını görürsün. Müminler de şöyle derler: "Gerçek hüsranda olanlar, kıyamet günü kendilerini ve ailelerini hüsrana uğratanlardır." İyi bilinmelidir ki, zalimler, şüphesiz devamlı bir azap içindedirler.

Ey Muhammed, sen, zalimlerin, zilleten dolayı boyun eğerek ve âcizlikten dolayı göz ucuyla bakarak cehennem azabına arzedildiklerini görürsün. İman edenler ise, kıyamet gününde bunlar için şöyle diyeceklerdir. "Gerçekten zarar edenler, kıyamet gününde kendilerini ve ailelerini zarara uğratanlar ve cenneti kaybedenlerdir."

İyi bilin ki kıyamet gününde kâfirler, devamlı olan cehennem azabı içinde bulunacaklardır.

*Âyet-i kerimede zikredilen "Gizli gizli göz ucuyla bakma" ifadesinden maksat, Abdullah b. Abbas ve Mücahid'e göre, zilletten dolayı göz ucuyla bakmaktır. Yani Kâfirler âhirette zelil bakışlarla bakacaklardır.

Taberi de âyet-i kerimeyi bu şekilde izah etmiş, kâfirlerin, perişanlıktan dolayı gözlerinin adeta içeriye çekilmiş olacağını söylemiştir.

Katade ve Süddî'ye göre ise bundan maksat, göz hırsızlığı yapmalarıdır. Yani, zalimler ceheneme gösterildikleri zaman, korkularından dolayı cehenneme doğrudan açıkça bakamayacaklar ve başkalarına hissettirmeyecek bir şekilde bakacaklardır.

18- Secde Suresi, âyet: 32.

Diğer bazı âlimlere göre ise: "Gizli gizli göz ucuyla bakmak"tan maksat, cehennemi kalbleriyle hissetmeleridir. Zira onlar, gözleri kör olarak haşredileceklerdir.

وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ أَوْلِيَاءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾

46- Onların, Allahtan başka kendilerine yardım edecek hiçbir dostları yoktur. Allahın saptırdığı kimse için de hiçbir kurtuluş yolu yoktur.

Allah, kıyamet gününde bu kafirlere azap ettiği zaman onların, kendilerini Allahın azabından kurtarıp yardım edecek herhangi bir dostları olamaycaktır. Allah, kimi hak yola ulaşmaya muvaffak kılmazsa o kişinin hak yola ulaşması için hiçbir çaresi yoktur.

اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ ﴿٤٧﴾

47- Allah tarafından gelecek olan ve kimsenin de karış çıkamayacağı o gün gelmeden önce, rabbinizin davetine uyun. O gün ne bir sığınacak yeriniz ne de inkara çareniz olacaktır.

Ey insanlar , Allah tarafından gönderilecek ve onun dışında kimsenin reddedemeyeceği kıyamet günüü gelmeden önce rabbinizin davetçilerinin davetini kabul edin. Ona iman edip onun getirdiklerine uyun. Sizin için o günde, kaçıp sığıacağınız hiç bir sığınak yoktur ve Allahın size vereceği cezaya karşı çıkacak hiçbir gücünüz olmayacaktır. Bu hususta hiçbir yardımcınız da bulunmayacaktır.

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ ۗ وَإِنَّا إِذَا
أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا ۖ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ
أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾

48- Ey Muhammed, eğer onlar yüz çevirirlerse, biz seni onlar için koruyucu göndermedik. Sana düşen, sadece tebliğ etmektir. Biz, insana, nezdimizden bir ramet tattırdığımız zman hemen onunla sevinip şımarır. Şayet elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir musibet gelirse şüphesiz insan çok nankördür.

Ey Muhammed, şayet o müşrikler, senin getirdiğin haktan ve davet ettiğin mükemmel dinden yüz çevirir ve seni dinleyecek olurlarsa, sen onları kendi başlarına bırak. Zira biz seni, onları denetleyici olarak göndermedik ki yaptıkları amelleri sayıp hesaplayasın. Sana düşen ancak, gönderdiğimiz şeyleri onlara tebliğ etmendir. Sen, tebliğini yapınca vazifeni ifa etmiş olursun. Biz, insanoğluna, tarafımızdan zenginlik gibi nimetleri tattırınca o, verdiğimiz zenginlik ve bolluk gibi nimetler karşısında sevinir. Şayet insanlara işledikleri günahların cezası olarak fakirlik, kıtlık gibi bir kötülük dokunacak olursa, Allahın kendisine verdiği nimetleri unutur ve hayırın kendisine ulaşacağından ümidini keser. Zira insan rabbinin nimetlerine karşı pek nankördür. Halbuki mümin, kendisine verilen nimetlere karşı rabbine şükretmeli ve başına gelen feleketlere karşı da sabretmelidir.

* Süheyb b. Sinan, Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) «عَجَباً لأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ. وَلَيْسَ ذَاكَ لأَحَدٍ إِلاَّ لِلْمُؤْمِنِ. إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ. فَكَانَ خَيْراً لَهُ. وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءُ صَبَرَ، فَكَانَ خَيْراً لَهُ».

"Şaşarım müminin haline, onun her hali hayırdır. Bu hal, müminden başka hiçbir kimsede yoktur. Ona sevindirecek bir şey isabet ettiğinde şükreder. Bu da onun için hayırdır. Ona bir zarar geldiğinde ise sabreder. Bu da onun için hayırdır."(19)

لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثًا
وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ ﴿٤٩﴾
أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا ۖ وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ
قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

49- Göklerin ve yerin mülkü Allahındır. O, dilediğini yaratır. Dilediğine kız çocukları hediye eder dilediğine de erkek çocukları bahşeder.

50- Yahut onları erkekli dişili, çift çift verir. Dilediğini de kısır yapar. Şüphesiz o herşeyi çok iyi bilendir, herşeye kadirdir.

Göklerin ve yerin mülkü ve hükümranlığı Allaha aittir. O, mülkünde dilediğini yapar ve istediğini yaratır. Yaratıklarından dilediğine sadece kız çocukları bahşeder yahut da hem erkek hem de kız çocuğu verir .Dilediği kimseyi ise kısır yaratır, kendisine çocuk vermez. O, ne yaptığını çok iyi bilendir ve herşeye gücü yetendir.

*Ayet-i kerime, evlat sahibi olma bakımından insanların dört kısma ayrıldığını beyan etmektedir. Bazılarının sadece kız çocuğu, bazılarının sadece erkek çocuğu, bazılarının da hem kız hem erkek çocuğu olur. Bazılarının ise hiç çocuğu olmaz. Bu, tamamen Allahın iradesine bağlıdır. Kulların, bu hususta herhangi bir fonksiyonları yoktur. Bu çocuklar, Allah tarafından tamamen bir hibedir.

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ

(19) Müslim, K. ez-Zühd, bab: 64, Hadis No: 2999/Ahmed b. Hanbel Müsned, C.4 S.32,33, C.. 6 S. 16

أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾

51- Allah, bir insanla ancak vahiyle veya perde arkasından konuşur. Yuhut bir elçi gönderir de, izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz o, yüceler yücesidir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Allah bir insanla ancak ona vahiy göndererek, yani Peygamberlikte olduğu gibi kalbine doğdurmak suretiye konuşur. Veya Hz. Musa ile Sina dağında konuştuğu gibi arkasından konuşur. Yahut Cebrail gibi bir meleği elçi olarak gönderir ve dilediği hükümleri Peygamberlerine vahyeder. Şüphesiz ki Allah, herşeyden yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Peygamberlerine vahyi üç şekilden biriyle gönderdiğini beyan ediyor. Bunlar da: Vahyin, vasıtasız bir şekilde Peygamberin kalbine doğması veya Allahın, Peygamberiyle perde arkasından konuşması yahut, melekle Peygamberine vahiy göndermesi şekilleridir.

وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۚ مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِن

جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا ۚ وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾

صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ ﴿٥٣﴾

52- Ey Muhammed, böylece biz sana, emrimizle bir ruh (insanlar için bir hayat olan Kur'anı) vahyettik. Sen önceleri, kitap nedir, iman nedir bilmezdir. Fakat biz onu bir nur kıldık. Kullarımızdan dilediğimizi onunla hidayete erdiririz. Şüphesiz ki sen, dosdoğru bir yolu gösteriyorsun.

53- O yol, göklerin ve yerin sahibi olan Allahın yoludur. İyi bilin ki bütün işler Allaha döner.

Âyet-i kerimede, Resulullaha gönderildiği beyan edilen "Ruh" tan maksat Hasan-ı Basrî'ye göre "Rahmet", Süddî'ye göre ise "Vahiy"dir. Diğer bazı âlimlere göre "Kur'an", bazılarına göre de "Cebrail"dir. Mealde "Kur'an"dır diyen görüş tercih edilmiştir.

ZUHRUF SURESİ

Zuhruf Suresi, seksen dokuz âeyttir. 54. âyeti Medine'de, diğerleri Mekke'de nâzıl olmuştur.

Bu Sure-i celile: "Apaçık kitaba yemin olsun ki, şüphesiz biz onu, düşünüp anlayasınız diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik. Şüphesiz ki o, nezdimizdeki ana kitapta mevcuttur. Çok yücedir, hüküm ve hikmetlerle doludur." [1] âyetleriyle başlamakta ve devamla, haddi aşan bir kavmin karşı çıkmasıyla Kur'anı kerimin vahyinin durdurulamayacağı beyan edilmektedir.

Peygamber efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)den önce de peygamberler gönderildiği ve hak yoldan çıkmış sapıkların, onlarla da alay ettikleri, şimdi Kur'anla alay edenlerden daha kuvvetli olan kâfirlerin, alayları sebebiyle helak edildikleri beyan edilmektedir.

Sure-i celilede bundan sonra da şu hususlar beyan edilmektedir: Allah, yeryüzünü sizin için bir beşik yaptı, size orada yollar var etti. Gökten suyu belli bir ölçüde indirdi ve onunla ölü bir ülkeye hayat verdi. O, var ettiği mahlukatı, erkekli dişili yarattı..

Allaha eş koşan müşriklerin, Allaha çocuk isnad ettikleri, bu çocuklardan kız olanların Allahın, erkek olanlarının da kendilerinin olduğunu iddia ettikleri beyan ediliyor ve kız çocuklarının doğduğu, kendilerine haber verilince öfkelendikleri beyan ediliyor.

Daha önce hangi ülkeye bir peygamber gönderildiyse o ülkenin varlıklı şımarık ileri gelenlerinin, peygamberlere karşı çıktıkları ve peygamberlerin tebliğ ettikleri esasları inkar ettikleri ve sonunda da Allahın cezasına çarpıldıkları haber veriliyor.

Hz. İbrahimin, babasını ve kavmini, tapmakta oldukları putları bırakarak bir tek Allaha ibadet etmeye davet ettiği beyan ediliyor.

1- Zuhruf Suresi, âyet: 1-4.

Müşriklerin, peygamberliğin Hz. Muhammed'e değil de iki şehirin birinde bulunan bir büyük adama inmesini istediklerini, insanların tek bir ümmet halinde bulunmadığı, onlara dünyanın geçici nimetlerinin verildiği, Allahı anmaktan yüzçevirene, şeytanın musallat edileceği beyan edildikten sonra, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)e buyuruluyor ki: "Ey Muhammed, sen, sana vahyolunana sımsıkı sarıl. Muhakkak ki sen, dosdoğru bir yol üzerindesin. Şüphesiz ki bu Kur'an, sana ve ümmetine bir öğüttür. Yakında hesaba çekileceksiniz." (2)

Sure-i celilede bundan sonra, Hz. Musa'nın, Firavun ve kavmine peygamber olarak gönderildiği fakat onların, başlangıçta Hz. Muas'nın mucizelerine güldükleri, ama başlarına çeşitli belalar gelince de Hz. Musa'ya yalvararak, rabbinden, bu belaları kaldırmasını talep etmesini istedikleri fakat azap kaldırılınca yine sözlerinden döndükleri, sonunda da ceza olarak suda boğulmak suretiyle helak edildikleri beyan ediliyor.

Bundan sonra Hz. İsa'nın kıssasına da kısaca temas ediliyor ve Hz. İsa'nın, kendisine peygamberlik verilen bir kuldan başka birşey olmadığı ve dolayısıyla Hıristiyanların iddia ettikleri gibi tanrının oğlu olamayacağı beyan ediliyor.

Sure-i celilede bundan sonra, kıyametin ansızın geleceği haber veriliyor ve âhiret gününde müttakilere verilecek nimetler beyan ediliyor. Suçluların ise cehennem azabında ebedi olarak kalacakları ve azaplarının hiçbir zaman hafiflemeyeceği ve bu halleriyle onlarının, kendi kendilerine zulmetmiş oldukları haber veriliyor.

Sure-i celilede bundan sonra daha birçok hususa temas ediliyor ve şu âyet-i kerime ile sona eriyor: "Ey Muhammed, sen onların kusurlarına bakma. "Selam" de. Yakında bileceklerdir." (3)

2- Zuhruf Suresi, âyet: 43-44.

3- Zuhruf Suresi, âyet: 89.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allahın adıyla.

حٰمٓ ﴿١﴾

1- Hâ, Mim.

*Mukatta'a harfleri hakkında Bakara suresinin başında gerekli açıklamalar yapılmıştır.

وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾

إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٣﴾

2-3- Apaçık kitaba yemin olsun ki şüphesiz biz onu, düşünüp anlayasınız diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik.

Muhammed'e indirdiğimiz ve hükümleri açık olan kitaba yemin olsun ki, biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik ki sizler onun manalarını düşünüp öğüt alasınız. Ey Muhammed'i yalanlayan Kureyş müşrikleri, şayet biz onu, Arapça dışında bir lisanla indirecek olsaydık o zaman da "Biz Arabız onu nasıl anlayalım?" derdiniz.

وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٤﴾

4- Şüphesiz ki o, nezdimizdeki ana kitapta mevcuttur. Çok yücedir, hüküm ve hikmetlerle doludur.

Şüphesiz ki bu Kur'an, katımızdaki Levh-i Mahfuzda mevcuttur. Mertebesi yüksektir ve hikmetlerle doludur, sağlam bir kitaptır.

*Bu âyet-i celile, Kur'an-ı kerimin, aslı Levh-i Mahfuzda bulunan kitaptan gönderildiğini, onun şanının yüce olduğunu ve onun, herhangi bir tutarsızlığı bulunmayan sağlam bir kitap olduğunu beyan etmektedir.

Âyet-i kerimede zikredilen "Ana kitap" ifadesinden maksat, "Levh-i Mahfuz" veya "Allah tealanın ezelî ilmi" yahut "Kur'an-ı Kerimin toplu halde bulunduğu yer." dir.

أَفَنَضْرِبُ عَنكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَن كُنتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ ﴿٥﴾

5- Siz, haddi aşan bir kavimsiniz diye size uyarıyı indirmekten vaz mı geçeceğiz?

*Âyet-i kerimede zikredilen "Uyarı"dan maksat, Abdullah b. Abbas, Mücahid, Süddî ve Ebu Salih'e göre "Azap"tır. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir. Buna göre âyetin izahı şöyledir: Ey müşrikler, sizler Allahın emrini tutmayarak, koyduğu sınırları aşan bir kavim olduğunuz halde, sizi başıboş bırakacağımızı ve cezalandırmayacağımızı mı zannediyorsunuz?"

Katade'ye göre ise âyette zikredilen "Uyarı"dan maksat, "Kur'an-ı kerimdir." Buna göre âyetin izahı şöyledir: Siz, haddi aşan bir kavimsiniz diye size Kur'anı indirmekten vaz mı geçeceğiz? Yani, bir lütuf olarak Kur'an-ı Kerim indirilmiş ve böylece iman edecekler için zemin müsait hale getirilmiştir.

وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِن نَّبِيٍّ فِي الْأَوَّلِينَ ﴿٦﴾

وَمَا يَأْتِيهِم مِّن نَّبِيٍّ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٧﴾

فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُم بَطْشًا وَمَضَىٰ مَثَلُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾

6- Biz, daha öncekilere de nice peygamberler gönderdik.

7- Onlara hiçbir peygamber gelmedi ki, onu alaya almış olmasınlar.

8- Biz, bunlardan daha kuvvetli olan o kâfirleri helak etmişizdir. Nitekim öncekilere dair nice misaller geçmiştir.

Ey Muhammed, senden önce geçmiş olan kavimlere, kendilerini hak yola davet eden hiçbir peygamber gelmedi ki onlar, kendilerine gönderilen o peygamberlerle alay etmiş olmasınlar. O halde sen de kavminin, seninle alay etmesine üzülme. Zira onlar, geçmişteki kâfir kavimlerin izlerini takibetmektedirler. Biz, peygamberlerle alay eden o kavimlerden daha beterlerini şiddetle cezalandırmış ve onları helak etmişizdir. Onlar, kendilerine azabımız geldiğinde güç ve kuvvetleriyle kendilerini kurtaramamışlardır. Nitekim seninle alay eden bu müşrikler için ve senden önce peygamberlerini yalanlayan kavimler için, geçmiş ümmetlere ait çeşitli misaller zikredilmiştir.

Ey Muhammed, seni yalanlayan bu müşrikler, geçmiş ümmetlerin başlarına gelen felaketlerin, kendi başlarına da geleceğinden sakınsınlar.

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٩﴾

9- Ey Muhammed, yemin olsun ki, onlara "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, elbette "Herşeye galip olan ve herşeyi bilen Allah yarattı." diyeceklerdir.

Ey Muhammed, yemin olsun ki, kavminin müşriklerine "Yedi göğü ve yeri kim yarattı?" diye soracak olsan, onlar şöyle diyeceklerdir: "Gökleri ve yeri, herşeye galip olan ve herşeyi bilen Allah yarattı." Böylece onlar, Allahın yaratıcı olduğunu kabul etmek zorunda kalacaklardır. Bununla beraber onlar, birtakım putları Allaha ortak koşarlar. İşte bu, çelişkinin ve tutarsızlığın ta kendisidir.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾

10- O, sizin için yeryüzünü bir beşik yaptı. Sizin için orada, doğru gidesiniz diye yollar var etti.

Herşeye galip olan ve herşeyi bilen Allah, yeryüzünü sizin için adeta bir döşek haline getirmiş ve dilediğiniz yere gidebilmeniz için size orada yollar yaratmıştır. Rızkınızı aramanız için o yollardan gider gelirsiniz.

وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا كَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾

11- O, gökten suyu belli bir ölçüde indirdi. Biz, gökten indirdiğimiz su ile ölü bir ülkeye hayat verdik. İşte siz de kabirlerinizden böyle diriltilip çıkarılacaksınız.

Allah, gökten, sizin ihtiyacınız olduğu kadar su indirdi. O, ne Nuh'un tufanı gibi bol yağmur yağdırıp sizi boğdu ne de az yağmur verip sizi kıtlığa düşürdü.

Evet, biz , yağmurla, adeta ölmüş olan bir beldeye hayat veririz. Onun bitkilerini yerden bitiririz. Ey insanlar, sizler de ölüp toprak olduktan sonra tekrar diriltilip kabirlerinizden bu bitkiler gibi çıkarılacaksınız.

وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾

12- O, (erkekli dişili) bütün çiftleri yarattı ve size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar verdi.

Allah sizin için çiftleri yarattı. Erkekleri dişilere, dişileri de erkeklere eş yaptı. Böylece herşeyin çoğalmasını gerçekleştirdi. Binmeniz için de denizde gemileri, karada hayvanları yarattı.

لِتَسْتَوُۥا عَلَىٰ ظُهُورِهِۦ ثُمَّ تَذْكُرُوا۟ نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا ٱسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا۟ سُبْحَٰنَ
ٱلَّذِى سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُۥ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾
وَإِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ ﴿١٤﴾

13-14- Bu, onların üzerinde durabilmeniz, durduktan sonra da rabbinizin nimetini hatırlamanız ve "Bunları hizmetinize veren Allahı tenzih ve tesbih ederiz. Yoksa biz bunlara güç yetiremezdik. Mutlaka yine rabbimize döneceğiz." demeniz içindir.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, bineklere binerken nasıl dua edeceğimizi bizlere öğretmektedir. Abdulah b. Ömer diyor ki:

أَنَّ ابْنَ عُمَرَ عَلَّمَهُمْ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) كَانَ إِذَا اسْتَوَىٰ عَلَىٰ بَعِيرِهِ خَارِجاً إِلَىٰ سَفَرٍ، كَبَّرَ ثَلَاثاً، ثُمَّ قَالَ «سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ. اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوَىٰ وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَىٰ اللَّهُمَّ! هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هَذَا وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ. اللَّهُمَّ! أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ. اللَّهُمَّ! إِنِّي أَعُوذُ بِكَ فِي وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ الْمَنْظَرِ، وَسُوءِ الْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ». وَإِذَا رَجَعَ قَالَهُنَّ. وَزَادَ فِيهِنَّ «آيِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ، لِرَبِّنَا حَامِدُونَ».

"Resululah bir yolculuğa çrkarken, devesinin üzerine oturup tam yerleşince üç kere tekbir getirip sonra şu ayeti okurdu: "Bunları hizmetimize veren Allahı tenzih ve tesbih ederiz. Yoksa biz bunlara güç yetiremezdik. Mutlaka yine rabbimize döneceğiz. Sonra şöyle dua ederdi: Allahım, bu yolculuğumuzda senden iyilik ve takva isteriz. Amellerimizden razı olacağını dileriz. Allahım, bu

yolculuğumuzu bize kolaylaştır. Onun uzaklığını dileriz. Allahım, bu yolculuğumuzu bize kolaylaştır. Onun uzaklığını bize yakın kıl. Allahım, yolculukta arkadaş sen, geride kalan aileye bakan yine sensin. Allahım, yolculuğun meşakatlerinden, manzarının kötülüğünden, mal ve ailemiz hakkında kötü dönüşten sana sığınırım."

Resulullah yolculuktan dönünce de bu duayı okur şunları da ilave ederdi. "Dönenleriz, tevbe edenleriz, kulluk edenleriz, rabbimize hamdedenleriz." (4)

Katade diyor ki: "Rabbiniz sizlere, gemiye bindiğinizde ne söyeyeceğinizi öğretiyor. Gemiye binerken şöyle dersiniz: "Onun yürümesi de durması da Allahın ismiyledir. Şüphesiz ki rabbim çok affeden ve çok merhamet edendir. (5) Develere bindiğinizde de: "Bunları hizmetimize veren Allahı tenzih ve tesbih ederiz. Yoksa biz bunlara güç yetiremezdik. Muhakkak yine rabbimize döneceğiz. " dersiniz. Gemi ve develelerden indiğinizde ise: "Rabbim, beni, hayırlı bir yere kondur. Sen, konuklayanların en hayırlısısın." (6) dersiniz.

Hz. Hüseyin ise bu ayetten önce şu duanın okunmasını ve ondan sonra da bu ayetin okunmasını tavsiye etiştir. Ebu Miclez diyor ki:

"Ben hayvana bindim ve : "Bunları hizmetimize veren Allahı tenzih ve tesbih ederiz. Yoksa biz bunlara güç yetiremezdik. Mutlaka yine rabbimize döneceğiz. "ayetini okudum. Ali b. ebi Talib (r.a.)'nın oğlu Haseyin(r.a.) dedi ki: "Sen böyle mi emrolundun?"dedim ki: "Nasıl diyeyim?" Deki ki: "Şöyle de: "Bizi İslama erdiren Allaha hamdolun. Bizi insanlık için ortaya çıkaran, ümmetlerin en hayırlısı kılan Allaha hamdolsun. " Sen, bu büyük nimetleri zikrettikten sonra "Bunları bizim himayemize veren Allahı tenzih ve tesbih ederiz. Yoksa biz bunlara güç yetiremezdik. Mutlaka yine rabbimize döneceğiz." de.

وَجَعَلُوا لَهُۥ مِنْ عِبَادِهِۦ جُزْءًا ۚ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَكَفُورٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾

أَمِ ٱتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَىٰكُم بِٱلْبَنِينَ ﴿١٦﴾

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُۥ مُسْوَدًّا

(4) Müslim, K. el-Hacc, bab: 425, Hadis No: 1342/Ebu Davud, K. el-Cihad bab:72, Hadis No: 2599/Tirmizi, K. ed-Dua, bab: 45/46, Hadis No: 3447

5- Hud süresi, âyet:41

6- Müminun suresi, âyet: 29

وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿١٧﴾

15- Müşrikler, Allahın kullarından bazısını onun bir parçası sayarak ona çocuk isnad ettiler. Şüphesiz insan apaçık bir nankördür.

16- Yoksa Allah, yarattığı varlıklardan kızları kendisine aldı da size de oğulları mı seçip verdi?

17- Onlardan birine, rahman olan Allaha isnad ettikleri bir kız evlat mjdelense, içi öfkeyle dolarak yüzü simsiyah kesilir.

Allaha ortak koşanlar: "Melekler Allahın kızlarıdır. " diyerek Allahın kullarından bazılarını, onun bir parçası saydılar. Şüphesiz ki insan, rabbinin, kendisine vermiş olduğu nimetlere karşı açık bir şekilde ve çokça nankörlük edendir. Ey, meleklerin, Allahın kızları olduğunu iddia eden cahiller, rabbiniz, yaratıktıklarından kızçları kendisi evlat edindi de sizin için erkek çocuklarını mı seçti? Halbuki sizden biriniz, rahman olan Allha isnad ettiğiniz bu sözle müjdelenecek olsanız, yani, size kızınız olduğu müjdelense, bundan dolayı içiniz öfkeyle dolar yüzünüz simsiyh kesilir Kendinize yakıştıramadığınızı Allaha nasıl yakıştırırsınız?

أَوَمَن يُنَشَّؤُا۟ فِى ٱلْحِلْيَةِ وَهُوَ فِى ٱلْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾

18- Süs ve zinet içinde büyütülmüş, mücadele gücünden yoksun olanı mı Allaha isnad ediyorsunuz.

*Ayette sıfatları belirtilen bu insanlardan kimlerin kastedildiği hakkında iki görüş zikredilmiştir.

Abdullah b. Abbas, Mücahid, Katade ve Süddiye göre, ziynetler içiresinde büyütülen ve tartışmalarda deliller ileri sürmeyen bu insanlardan maksat, kadınları ve cariyelerdir, Zira bunlar, lehlerine delil zikrederken, aleyhlerine olacak delileri de karşı tarafa verebilirler. Müşrikler, oğulların kendilerine ait olduğunu, kızların ise Allaha ait olduğunu iddia etmişler bu sebeple d ayet-i kerimenin kınamasına muhatap olmuşlardır. Taberi âyetin bu şekilde tefsirini tercih etmiştir.

İbni-i Zeyd'e göre ise âyette zikredilen, süs eşyaları içinde yetiştirilen ve mücadele gücü olmayan'dan maksat, Allaha ortak konuşanların tapmış oldukları putlardır. Zira müşriker, altın ve gümüşten putlar yapar ve onlara taparlardı. Buna göre ayetin manası şöyledir: "Süs eşyalarından yapılan ve hiçbir mücadele

gücü olmayan putları mı Allaha ortak koşuyorsunuz?"

وَجَعَلُوا الْمَلَٰٓئِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَٰدُ الرَّحْمَٰنِ إِنَٰثًا ۚ أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ ۚ
سَتُكْتَبُ شَهَٰدَتُهُمْ وَيُسْـَٔلُونَ ﴿١٩﴾

19- Onlar, rahman olan Allahın kulları melekleri dişi saydılar. Onlar, meleklerin yaratılışını mı gördüler? Onların bu yalan şahitlikleri yazılacak ve kıyamet günü hesaba çekileceklerdir.

Müşrikler, rahman olan Allahın yarattığı ve kulları olan melekleri kızlar kabul edip Allahın çocukları olduklarını iddia etmeye kalktılar. Meleklerin dişi oldukarın iddia eden bu müşrikler onların yaratılışlarını mı gördüler de bu iddiada bulunuyorlar? Yoksa sadece bir iftirada mı bulunuyorlar? Müşriklerin bu tür yalancı şahitlikleri, melekler tarafında yazılacak ve onlar bu şahitliklerinden dolayı hesaba çekilecekler, kendilerinden, ispat etmeleri istenecektir. İşte o zaman halleri çok fena olacaktır.

وَقَالُوا لَوْ شَآءَ الرَّحْمَٰنُ مَا عَبَدْنَٰهُم ۗ مَّا لَهُم بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا
يَخْرُصُونَ ﴿٢٠﴾

20- Onlar: "Eğer rahman olan Allah dileseydi kendisine ortak koştuklarımıza ibadet etmezdik." derler. Onlar bunu söylerken hiçbir bilgiye dayanmıyorlar. Onar sadece yalan söylüyorlar.

Putlara tapanlar şöyle dediler: "Eğer rahman olan Allah, bizim putlara tapmamamızı dileseydi biz onlara tapmazdık. O, bizim putlara tammıza razı ki, tapmamıza engel olmuyor." onların, konuştukları sözler hakkında gerçek bir bilgileri yoktur. Onlar bu sözlerini sadece bir yalan ve tahmin olarak söylerler.

أَمْ ءَاتَيْنَٰهُمْ كِتَٰبًا مِّن قَبْلِهِۦ فَهُم بِهِۦ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾

21- Yoksa onlara, Kur'andan önce bir kitap indirdik te ona mı sarılıyorlar?

Yoksa biz, "Şayet rahman olan Allah bize izin vermeseydi biz bu putlara tapmazdık." diyen yalancılara, Kur'andan evvel bir kitap mı indirdik te onlar, kendilerine gelen bu özel kitaba bağlanıp kaldılar.? Ona dayanarak Kur'anın ve seni aleyhine konuşur oldular.? Elbette böyle bir şey olmamıştır.

بَلْ قَالُوٓا۟ إِنَّا وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا عَلَىٰٓ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم مُّهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾

22- Bilakis onlar: "Biz, atalarımızı bir din üzerinde bulduk. Biz de onların izinde doğru yolda gidiyoruz. " dediler.

Biz onlara, Kur'andan önce bir kitap indirmedik. Fakat onlar atalarından kalan fasit örflerine bağlı kaldılar ve şöyle dediler: "Biz, atalarımızı, putlara tapma dini üzerinde bulduk. Bizler onların izlerinden gidiyor ve doğru yolda devam ediyoruz.

وَكَذَٰلِكَ مَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ فِى قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَآ ۙ إِنَّا وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا عَلَىٰٓ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم مُّقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾

23- Böylece senden önce ne zaman bir ülkeye bir uyarıcı göndermişsek mutlaka o ülkenin varlıklı şımarık kimseleri şöyle demişlerdir:" Biz, atalarımızı bir din üzerinde bulduk. Biz de onların izlerini takibediyoruz."

Ey Muhammed, bu Kureyş müşrikleri ne yapıyorsa, bunlardan önce kendilerine Peygamber gönderilen kafir kavimler de aynı şöyleri yapmış, bunların söyledikleri gibi sözler söylemişlerdir. Biz senden önce hiçbir ülke halkına,

kendilerini azabımızla uyaran bir Peygamber göndermedik ki o ülkenin ileri gelen varlıklı kişileri, kendilerini uyaran Peygamberlere karşı gelmemiş olsunlar. Onlar, kendilerini uyaran Peygamberlere şöyle demişlerdir: "Biz ,atalarımızı bir din üzerinde bulduk, Biz, onların izlerini takibetmekteyiz. onların yaptıklarını yapar, onların taptıklarına taparız."

قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ ۖ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ
كَافِرُونَ ﴿٢٤﴾

24- Gönderilen uyarıcı onlara: "Ben size, atalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusuu getirmiş olsam da mı?" dedi. Onlar da: "Biz sizinle gönderilen şeyleri kesinlikle inkar ediyoruz." dediler.

*Bu ayet-i kerimenin birinci kelimesi iki şekilde okunmuştur: Bunlardan biri "Dedi" anlamına gelen " قَالَ "dir. Meal bu kıraat şekline göre hazırlanmıştır. İkinci kıraat şekli ise "De" anlamına gelen " قُلْ "dür. Taberi ve İbn-i Kesir ayeti bu kıraat şekline göre izah etmişlerdir. Buna göre ayetin manası şöyledir: "Ey Muhammed, kavminin, "Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk. Biz de onların izlerini takibediyoruz." diyen müşriklerine şöyle de: "Ey Kavmim, ben sizlere, rabbiniz tarafından, atalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğru yola ileten bir din getirsem de yine böyle mi söyleyeceksiniz?" Peygamber onlara böyle deyince onlar da, geçmişte Peygamberlerini yalanlayan kavimler gibi: "Ey kavim, size gönderildiği iddia edilen şeyleri biz inkar ediyoruz." demişlerdir.

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ ۖ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾

25- Bunun üzerine biz de Peygamberlerini yalanlayanlara layık oldukları cezayı verdik. Yalanlayanların akibeti nasılmış bir bak.

Biz de rablerini inkar eden kavimler içinden, Peygamberlerini yalanlayan kafirlere layık oldukları cezalarını vererek onlardan intikam aldık. Ey Muhammed, Allahın ayetlerini yalanlayanların akıbetlerinin nasıl olduğuna bir bak. Biz, onları helak edip, kendilerinden sonra gelenlere ibret yaptık.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦٓ إِنَّنِى بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾

26- Bir zaman İbbrahim, babasına ve kavmine şöyle demişti:" Ben, sizin tapmakta olduğunuz ilahlardan kesinlikle uzağım."

إِلَّا ٱلَّذِى فَطَرَنِى فَإِنَّهُۥ سَيَهْدِينِ ﴿٢٧﴾

27- Ancak beni yaratana kulluk ederim. Zira o, beni hidayete ulaştıracaktır.

Ey Muhammed, bir zaman İbrahim, babasına ve senin kavmin gibi Allaha ortak koşan kavmine şöyle demişti: "Şüphesiz ki ben, sizin, Allahın dışında taptıklarınızdan beriyim Ancak beni yaratan müstesnadır. Ben ondan beri değilim. O, yakında beni hak dinde sabit kılacak ve doğru yola uymaya muvaffak kılacaktır.

وَجَعَلَهَا كَلِمَةًۢ بَاقِيَةً فِى عَقِبِهِۦ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

28- İbrahim bu (Tevhid) kelimesini, kendisinden sonra gelecek olanlara, devamlı kalacak bir söz olarak bıraktı ki böylece hakka dönsünler.

İbrahim: "Lailahe illallah" "Allahtan başka hiçbir ilah yoktur." sözünü, kendisinden sonra gelen soyunda devam eden bir söz kıldı ki onlar, rablerine itaata ve ona ibadete dönmüş olsunlar. Kafirlikten vazgeçsinler ve günahlarından tevbe etsinler.

Hz. İbrahimin, kendisinden sonra gelenlere miras bıraktığı sözden maksat, Mücahide göre, Lailahe İllallahKatedeye göre "Eşhedü ellailahe İllallah" yani, Allahı birlemek ve ona karşı samimi olmaktır. İbn-i Zeyde gröe ise "Geriden gelenlere bıraktığı miras"tan maksat, "İslam"dır. İbn-i Zeyd bu görünüşü

te'yid den şu ayetleri zikretmiştir:" Bir zaman rabbi ona'İslam ol' dediğinde, İbrahim: Alemlerin rabbi olan Allaha teslim oldum (Müslüman oldum) demişti:(7) "... Daha önce de bu Kur'anda sizi "Müslümanlar" diye isimlendirdim." (8)

بَلْ مَتَّعْتُ هَٰؤُلَاءِ وَآبَاءَهُمْ حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿٢٩﴾

وَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِ كَافِرُونَ ﴿٣٠﴾

29- Doğrusu ben, bunları ve babalarını hak (Kur'an) ve gerçekleri açıklayan Peygamber gelinceye kadar yaşattım.

30- Kendilerine hak (Kur'an) gelince de onlar: "Bu bir sihirdir. Biz bunu inkar ediyoruz." dediler.

Ey Muhammed, kavminin bu müşrikleri ve bunlardan önce gelen atalarını peşinen cezalandırmayıp, dünya hayatında yaşattık. Nihayet onlara Kur'an gedi ve biz onlar, Kur'anın Allah tarafından gönderildiğini ispatlayan Peygamber gönderdik. Bu, bizden onlara bir lütuftu. Fakat onlara hak olan Kur'an ve Peygamber gelince "Bunun bize getrdiği şey bir büyüdür. Bu, onunla bizi büyülemek istiyor. Biz bunun, Allah katından olduğunu inkar ediyoruz. " dediler.

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَٰذَا الْقُرْآنُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿٣١﴾

31- Müşrikler: "Şu Kur'an, iki şehrin birinde bulunan bir büyük adama indirilseydi ya. " dediler.

Allah katından kendilerine Kur'an gelince onun bir büyü olduğunu iddia eden Kureyş müşrikleri şöyle dediler: "Bu Kur'an şayet hak bir kitap ise şu iki şehirdeki büyük bir adama indirilseydi ya."

* Müfessirler ayette zikredilen iki şehirin Mekke ve Taif Şehirleri olduğunu söylemişlerdir. Bu şehirlerin herbirindeki büyük adamlardan kimin kasdedildiği hakkında ise farklı görüşler zikredilmiştir.

---

(7) Bakara suresi, ayet : 131

(8) Hac suresi, ayet: 78

Abdullah b. Abbastan nakledilen bir görüşe göre bu iki kişi, Mekkeli Velid b. Muğire el- Mahzumi ile Taifli Haib b. Amr es Sakafi'dir.

Süddiye göre ise bunlar, Velid b. Muğire ve Kenane b. Abd b. amr es-Sakafi'dir.

Mücahide göre ise bunlar Mekkeli Utbe b. Rebia ve Taifli İbn-i Abd-i Yaleyl'dir.

أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا
وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَٰتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا
وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾

32- Ey Muhammed, onlar, rabbinin rahmetini mi paylaştırıyorlar? Onların dünya hayatındaki geçimliklerini aralarında biz taksim ettik. Birbirlerinden faydalansınlar diye, derece bakımından biz onların bazısını bazısına üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların dünyada topladıklarından daha hayırlıdır.

Ey Muhammed, "Bu Kur'an iki şehirin birinde bulunan bir büyük adama indirilseydi ya " diyen bu müşrikler mi Allahın rahmetini, yarattıkları arasında bölüştürecekler ve onun lütfunu diledikleri kimselere verecekler? Yoksa Allah mı dilediğine lütufta bulunup dilediğine birşey vermeyecektir? Biz nasıl ki dünya hayatındayden, birbirlerini istihdam etsinler diye onların aralarında rızıklarını paylaştırmışsak, lisansen aciz, bedenen zayıf olanları zengin kılıp, derdini güzel anlatan ve vücut bakımından da sağlam olanları fakir kılmışsak, rahmet ve lütuflarımızı da öylece dilediğimize veririz. Ey Muhammed, rabbinin, insanları cennete koyma gibi rahmeti, onların, dünyada iken biriktirdikleri her şeyden daha hayırlıdır.

وَلَوْلَآ أَن يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَن يَكْفُرُ بِالرَّحْمَٰنِ لِبُيُوتِهِمْ
سُقُفًا مِّن فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾

وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِئُونَ ﴿٣٤﴾

وَزُخْرُفًا ۚ وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۚ وَالْآخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾

33- Eğer insanlar tek bir (inkarcı) ümmet haline gelmeyecek olsalardı, rahman olan Allahı inkar edenlerin evlerinin tavanlarını, üzerine çıktıkları merdivenlerini,

34- Evlerinin kapılarını ve üzerine yaslandıkları koltuklarını gümüşten yapardık.

35- Ayrıca onlara ziynetler verirdik. İşte bütün bunlar, dünya hayatının geçici malından başka bir şey değildir. Rabbinin mezdinde ahiret mükafaatı ise, müttakilerindir.

Şayet insanlar, kendilerine mal verdiğimiz kâfirleri, sevdiğimiz kimseler kabul ederek inkârcılıkta birleşip tek bir ümmet haline gelmeyecek olsalardı, rahman olan Allahı inkar edenlerin evlerinin tavanlarını, üzerinden yukarı çıktıkları merdivenlerini, evlerinin kapılarını ve üzerlerine yaslanarak oturdukları koltuklarını gümüşten yapardık ve onlara altın vb. nice süs eşyaları verirdik. Fakat bütün bunlar, dünya hayatının geçici metaından başka bir şey değildir. Rabbinin nezdinde âhiret yurdu ise, onun cezalandırmasından korkup ona titizlikle kulluk eden takva sahipleri için daha süslü ve daha değerlidir.

*Burada geçen birinci âyetteki, "Eğer insanlar tek bir ümmet haline gelmeyecek olsalardı ifadesinden maksat, Abdullah b. Abbas, Hasan el-Basrî, Katade ve Süddî'ye göre, insanların, inkarcılıkta birleşerek tek ümmet haline gelmeleridir. Yani, Allah teala, inkarcıları dünyada zengin kılarsa diğer insanlar onlara özenerek inkara düşerler. Böylece inkarcı tek bir ümmet haline gelmiş olurlar. İşte Allah bu sebeple bütün inkarcıları zengin kılmaz. Yoksa onların bir kısmına mal vermesi, müşriklerin zannettikleri gibi onları sevdiğinden değildir.

İbn-i Zeyd'e göre ise bu ifadeden maksat, "Şayet insanlar âhireti bırakıp sadece dünyayı isteyen bir ümmet haline gelmeyecek olsalardı." demektir. Yani, Allah dünyaya her düşkün olanı zengin kılacak olsaydı bütün insanlar, dünyayı âhirete tercih eden kimseler haline gelirlerdi.

Âyet-i kerimede geçen "Ziynetler" kelimesinden maksat, Abdullah b. Abbas, Katade, Hasan-ı Basrî, Süddî ve Dehhak'a göre "Altın"dır, İbn-i Zeyd'e gö-

re, bu insanların, evlerinde kullandıkları çeşitli eşyalarıdır.

Son âyet-i kerimede "İşte bütün bunlar, dünya hayatının geçici malından başka bir şey değildir." buyurulmaktadır. Bu hususta peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmaktadır:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) لَوْ كَانَتْ الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى كَافِراً مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ.

"Şayet dünya, Allah katında bir sivrisineğin kanadı kadar değer taşıyacak olsaydı Allah, dünyadan kâfire bir yudum su dahi içirtmezdi." (9)

وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾

وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾

وَلَن يَنفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذ ظَّلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾

36- Kim rahman olan Allahı anmaktan yüzçevirirse, biz ona, bir şeytan musallat ederiz. Artık o şeytan her zaman onun arkadaşıdır.

37- Şüphesiz ki bu şeytanlar, onları doğru yoldan alıkoyar. Onlar da kendilerinin hidayette olduğunu sanırlar.

38- Kıyamet günü bize geldiği zaman arkadaşı, şeytana "Keşke seninle benim aramda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı. Ne kötü arkadaşmışsın." der.

39- (O gün onlara şöyle denecektir) "Bugünkü pişmanlık size hiç bir fayda sağlamayacaktır. Çünkü siz, zulmedenler oldunuz. Bu sebeple azapta ortaksınız."

9- Tirmizî, K.ez-Zühd, bab: 13, Hadis no: 2320 / İbn-i Mâce, K.ez-Zühd, bab: 3, Hadis no: 4110.

Kim Allahı anmaktan yüzçevirir ve onun gazap ve azabından korkmayacak olursa, biz ona şeytanı musallat kılarız da şeytan ona devamlı vesvese veren bir arkadaş olur. Şüphesiz ki şeytanlar, Allahı anmaktan yüzçevirenleri hak yoldan alıkoyarlar. Allaha iman etmeyi ve salih ameller işlemeyi onlara çirkin, sapıklığı ise süslü gösterirler. Allahın zikrinden uzak duranlar ise, kendilerini şeytanın kandırmasıyla doğru yolda olduklarını zannederler. Kıyamet günü, rahman olan Allahın zikrinden yüzçeviren, huzurumuza çıkınca da, dünyada iken kendisine devamlı arkadaş olan şeytana "Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar bir uzaklık olsaydı. Sen ne kötü bir arkadaşmışsın." der.

O gün, Allah onlara şöyle diyecektir: "Ey dünyada iken Allahı anmaktan yüzçevirenler, bugün hepinizin beraberce ateşte olmanız size hiçbir menfaat sağlamayacaktır. Zira herkes ateşten kendisi için ayrılan bölümde yanacaktır. Çünkü siz dünyada iken, Allahı anmaktan uzak durarak kendinize zulmedenler oldunuz.

أَفَأَنتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَن كَانَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٤٠﴾

40- Ey Muhammed, sen, sağırlara mı duyuracaksın? Yahut körleri ve apaçık bir sapıklık içinde olanı mı doğru yola getireceksin?

Ey Muhammed, Allahın Kur'anda zikrettiği delillerine karşı sağır olanlara sen mi işittireceksin? Veya kendisini şeytan kapladığı için gerçeklere karşı Allahın kör kıldığı kimseyi ve apaçık bir sapıklıkta bulunan kişiyi hidayete sen mi erdireceksin? Bu senin işin değildir. Bu, yaratıklarının kalblerini dilediği yöne çevirme gücünde olan Allaha aittir. Sana düşen sadece tebliğdir. Sen tebliğine devam et.

فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُم مُّنتَقِمُونَ ﴿٤١﴾

أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِم مُّقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾

41-42- Seni onların içinden alıp götürsek (ruhunu alsak) bile biz, mutlaka onlara layık oldukları cezayı vereceğiz. Veya onlara vaadettiğimiz azabı (vefatından önce) sana göstereceğiz. Şüphesiz biz, onlara istediğimizi

yapmaya kadiriz.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, bazı insanları tehdit etmektedir.. Bu insanlardan kimlerin kasdedildiği hakkında farklı görüşler zikredilmiştir.

Hasan-ı Basrî ve Katade'ye göre bu insanlardan maksat, Hz. Muhammed'in bütün ümmetidir. Allah teala, göndermiş olduğu her peygambere hayatta iken, kavminin hak yoldan sapanlarını nasıl helak ettiğini göstermiş fakat Hz. Muhammed (s.a.v.)e bir lütuf olarak, hayatta iken ümmetini helak ettiğini göstermemiştir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

فَقَالَ «النُّجُومُ أَمَنَةٌ لِلسَّمَاءِ. فَإِذَا ذَهَبَتِ النُّجُومُ أَتَى السَّمَاءَ مَا تُوعَدُ. وَأَنَا أَمَنَةٌ لأَصْحَابِي. فَإِذَا ذَهَبْتُ أَتَى أَصْحَابِي مَا يُوعَدُونَ. وَأَصْحَابِي أَمَنَةٌ لأُمَّتِي. فَإِذَا ذَهَبَ أَصْحَابِي أَتَى أُمَّتِي مَا يُوعَدُونَ».

"Yıldızlar, göklerin güvencesidir. Yıldızlar gidince vaadedilenler göklerin başına gelecektir. Ben de ashabımın güvencesiyim. Ben gidince onlara vaadedilenler başlarına gelecektir." (10)

Süddî'ye göre ise bu âyetlerde tehdit edilen insanlardan maksat, Kureyş müşrikleridir. Allah teala, Hz. Muhammed (s.a.v.)e müşriklerden intikam alacağını bildirmektedir. Allah teala, Resulullah hayattayken müşrikleri ona mağlup düşürmüş ve intikamını göstermiştir. Taberi bu son görüşü tercih etmiş, bunlardan önceki âyetlerin müşrikler hakkında olmasını delil göstermiştir.

فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾

وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ ۖ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ ﴿٤٤﴾

43- Ey Muhammed, sen, sana vahyolunana sımsıkı sarıl. Muhakkak ki sen, dosdoğru bir yol üzerindesin.

10- Müslim, Kel-Fadail es-Sahabe, bab: 207, Hadis no: 2531 / Ahmed b. Hanbel, C.4, S.399.

44- Şüphesiz ki bu Kur'an, sana ve ümmetine bir şereftir. Yakında hesaba çekileceksiniz.

Ey Muhammed, rabbinin sana indirdiği bu Kur'anın, sana emrettiği hususlara sımsıkı sarıl. Zira sen, dosdoğru bir yol olan İslam dini üzeresin. Ey Muhammed, şüphesiz ki sımsıkı sarılmanı emrettiğimiz bu Kur'an, senin için ve kavmin için bir şereftir. Yakında rabbin sana da onlara da Kur'an hakkında yaptıklarınızdan soracaktır.Onun emir ve yasaklarına uyup uymadığınızdan hesaba çekecektir.

وَسْـَٔلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رُّسُلِنَآ أَجَعَلْنَا مِن دُونِ ٱلرَّحْمَٰنِ ءَالِهَةً يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾

45- Ey Muhammed, senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimize sor, biz, rahman olan Allahtan başka ibadet edilecek ilahlar yapmış mıyız?

*Âyet-i kerimede, peygamberimize, kendisinden önce geçen peygamberlerden tevhid inancını sormasını isteniyor.

İbn-i Zeyd, bu soruyu İsra ve Mirac gecesinde, Resulullahın bütün peygamberlerin ruhlarına imamlık yaptığı sırada sormasının istendiğini fakat Resulullahın, Allahın kendisine bildirdiği şeylere kesin olarak inanmasından dolayı böyle bir soruyu sormadığını beyan etmiştir. Şu âyet-i kerimede de durumun böyle olduğunu söylemiştir. "Ey Muhammed, eğer sana indirdiğimizden şüphe ediyorsan, senden önce kitap okuyanlara sor. Şüphesiz ki sana, rabbin tarafından hak gelmiştir. O halde asla şüphe edenlerden olma." (11) Çünkü Resulullah kendisine indirilenlerden ne şüphe etmiş ne de bu durumu peygamberlere ve ehl-i kitaba sormuştur.

Mücahid, Süddî, Katade ve Dehhak'a göre ise Allah teala bu âyette Resulullaha ehl-i kitabın mümimlerine, tevhid inancını sormasını emretmiştir. Her ne kadar âyette peygamerlerden sorulması emredilmişse de peygamberler, Resullahın döneminde hayatta olmadıklarından ve onlara gönderilen kitaplar, kendilerine inanan ehl-i kitabın elinde bulunduğundan, meselenin onlardan sorulması kasdedilmiştir. Taberi de bu görüşü tercih etmiş ve şu âyetten de meselenin böyle anlaşıldığını söylemiştir. "Ey iman edenler, Allaha itaat edin, peygambere ve sizden olan idarecilere de itaat edin. Eğer, Allaha ve âhiret gününe iman edi-

11- Yunus Suresi, âyet: 94

yorsanız, aranızda herhangi bir şeyde anlaşmazlığa düştüğünüz zaman onun hükmünü Allaha ve peygambere havale edin. Bu, daha hayırlıdır. Ve netice bakımından daha güzeldir." (12)

Âyet-i kerimede, hakkında anlaşmazlığa düştüğümüz meselenin hükmünün, Allah ve Resulüne havala edilmesi emredilmektedir. meselenin hükmü bizzat Allaha ve Resulüne havale edilemeyeceğine göre burda meselenin, Allahın kitabı ve Resulullahın sünnetine havale edilmesinin emredildiği anlaşılmaktadır.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ
رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٦﴾
فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِآيَاتِنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾

46- Şüphesiz biz Musa'yı mucizelerimizle Firavuna ve kavmine göndermiştik de, Musa: "Ben âlemlerin rabbi olan Allahın peygamberiyim." demişti.

47- Musa onlara mucizelerimizi getirince, hemen onlara güldüler.

Ey Muhammed, biz seni, kavminin müşriklerine peygamber olarak gönderdiğimiz gibi şüphesiz ki Musa'yı da Firavun ve topluluğuna, delillerimizle peygamber olarak gönderdik. Sen kavmine "Şüphesiz ki ben Allahın gönderdiği bir elçiyim." dediğin gibi Musa da onlara "Şüphesiz ki ben, âlemlerin rabbi olan Allahın elçisiyim." demişti. Senin kavmin, senin getirdiğin âyet ve mucizelere karşı seninle alay ettikleri gibi Musa da Firavun ve topluluğuna, davasının doğruluğunu gösteren delil ve mucizelerle gidince onlar, bunlara karşı güldüler. Bunlardan ibret almadılar.

Allah teala bu âyet-i kerimede Resulullahı teselli etmekte, ilk yalanlanan peygamberin kendisi olmadığını bildirmekte ve Resulullahı azimet sahibi olan peygamberler gibi, kâfirlerin eziyetlerine karşı sabretmeye davet etmektedir.

وَمَا نُرِيهِم مِّنْ آيَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا وَأَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾

48- Firavun ve kavmine göstermekte olduğumuz her mucize mutlaka bir öncekinden daha büyüktü. İnkarlarından dönsünler diye başlarına türlü azaplar indirdik.

12- Nisa Suresi, âyet: 59.

*Bu âyette, Firavun ve topluluğuna, daha dünyada iken verildiği belirtilen cezalar şu âyette zikredilmiştir: "Firavun kavmi Musa'ya "Bizi büyülemek için ne kadar mucize getirirsen getir sana inanacak değiliz." dediler." "Bunun üzerine onlara, açık mucizeler olarak tufan, çekirge, haşerat, kurbağa ve kan gönderdik. Yine de büyüklük tasladılar ve suçlu bir kavim oldular." (13)

وَقَالُوا يَا أَيُّهَ السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِندَكَ إِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ ﴿٥٠﴾

49- (Başlarına azap inince) Musa'ya şöyle dediler: "Ey sihirbaz, rabbinin sana olan vaadine dayanarak, bizden azabı kaldırması için ona dua et. Şüphesiz ki biz, hakka dönüyoruz."

50- Biz, Musa'nın duası üzerine onlardan azabı kaldırınca, hemen sözlerinden dönüverdiler.

Firavun ve topluluğuna azabımız gelince onlar, Musa'ya başvurarak şöyle dediler: "Ey sihirbaz, rabbinin, sana iman ettiğimiz takdirde bize olan azabını kaldıracağı vaadine binaen, bizim için ona yalvar da bizden bu azabı kaldırsın. Şüphesiz ki bizler, sana tabi olacak, senin getirdiklerini doğrulayacak, Allahı birleyecek ve doğru yolu göreceğiz. Biz onlardan azabı kaldırınca da verdikleri sözü derhal bozdular. Sapıklıklarında ısrar ettiler.

*Firavun ve topluluğu, Hz. Musa'nın, Allaha yalvararak, başlarına gelen azabı kaldırmasını isterken Musa'ya "Sihirbaz" diye hitab etmişlerdir. Bu, o gün için büyük bilginlere verilen bir ünvan idi. Bu bir hakaret ifade etmiyordu. Bu itibarla Musa'dan, kendilerine gelen azabın kaldırılmasını istemelerinde samimi idiler. Yoksa onlar bu sözleriyle alay etmiş değillerdi. Çünkü o anda büyük bir sıkıntı içindeydiler. Bu husus diğer âyetlerde de şöyle ifade edilmektedir. "Üzerlerine azap inince şöyle dediler "Ey Musa, sana verdiği ahde binaen bizim için rabbine dua et. Eğer bu azabı bizden kaldırırsan yemin olsun ki, sana iman eder ve İsrailoğullarını seninle beraber göndeririz." "Ne zaman ki erişecekleri bir süreye kadar üzerlerinden azabı kaldırdık. Hemen yeminlerini bozdular." (14)

13- A'raf Suresi, 132-133.
14- A'raf Suresi, 134-135.

وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَٰذِهِ
الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي ۖ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾

51- Firavun, kavmine seslenerek şöyle dedi: "Ey kavmim, Mısır'ın mülkü ve memleketimden akan şu nehirler benim değil mi görmüyor musunuz?"

Firavun, kavmi olan Kıptilere seslendi ve böbürlenerek onlara şöyle dedi: "Mısır topraklarının mülkü, bağ ve bahçelerinden akan şu ırmaklar bana ait değil mi, bunu görmüyor musunuz? Benim nasıl zengin ve hatip olduğumu, Musa'nın ise nasıl fakir ve konuşmaktan âciz olduğunu müşahade etmiyor musunuz?

*Firavun, Allahın kendisine verdiği nimetlere karşı onu tanıyıp ona şükretmesi yerine o nimetleri kendisi için bir böbürlenme vasıtası edinmiş ve bunların kendisine, azabın artırılması için verildiğini anlamamıştır.

أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ ﴿٥٢﴾

فَلَوْلَا أُلْقِيَ عَلَيْهِ أَسْوِرَةٌ مِّن ذَهَبٍ أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلَائِكَةُ مُقْتَرِنِينَ ﴿٥٣﴾

52- Yahut ben, hakir ve neredeyse meramını ifade edemeyecek olan şundan daha hayırlı değil miyim?

53- Ona altın bilezikler atılsa veya beraberinde melekler gelip onu deste kleseler ya.

*Firavun, kavmine karşı saltanatı ve hatipliği ile övündükten sonra Hz. Musa'yı tahkire kalkışmış, onun hor ve hakir biri olduğunu, kekemeliğinden dolayı, konuştuğunu anlatamayacak durumda olduğunu, şayet iddiasında doğru ise, kendisine gökten altın bilezikler yağdırılarak zenginleştirilmesi gerektiğini veya yanına melekler gönderilerek maddeten desteklenmesi icabettiğini söylemiştir. Şüphesiz ki Firavun bu iddialarında yalancı ve iftiracıdır. Firavunu buna sevkeden şey ise, onun inkarcılığı ve inatçılığıdır.

Aslında Hz. Musa, gözleri kamaştıracak kadar yakışıklı, vakarlı ve güçlü

kuvvetli biri idi. Küçükken dilini yaktığından dolayı meydana gelen kekemeliğe gelince, kendisine peygamberlik geldiğinde, Allahtan, bu hali kendisinden gidermesini istemiş Allah teala da "Ey Musa, istediğin sana verildi." (15) buyurmuş ve bu hali ondan gidermiştir.

فَٱسْتَخَفَّ قَوْمَهُۥ فَأَطَاعُوهُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿٥٤﴾

54- Firavun, kavmini küçümsedi. Buna rağmen onlar ona itaat ettiler. Doğrusu onlar yoldan çıkmış bir kavim idi.

Firavun,kavmini sapıklıkla itham ederek küçümsedi. Hafife aldı onlar da küçünsenmemek için Musa'yı yalanlayıp Firavuna itaat ettiler. Zira onlar, yoldan çıkmış bir topluluktu.

فَلَمَّآ ءَاسَفُونَا ٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَٰهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٥﴾

فَجَعَلْنَٰهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِّلْءَاخِرِينَ ﴿٥٦﴾

55- Bizi gazaplandırınca, onlara layık oldukları cezayı verdik. Hepsini suda boğduk.

56- Böylece biz onları, sonradan gelecekler için ibret verici bir geçmiş ve misal yaptık.

Firavun ve kavmi bizi gazaplandırınca, kendilerini derhal cezalandırarak onlardan intikam aldık ve hepsini denizde boğduk. Biz onları sonradan gelecekler için ibret verici bir geçmiş ve kötü bir misal olarak bıraktık.

15- Tâ Hâ Suresi, âyet: 36.

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾

57- Ey Muhammed, Meryemoğlu İsa bir misal olarak zikredilince kavmin, hemen bağırışmaya başladı.

*Müfessirler bu âyeti iki şekilde izah etmişlerdir. mücahid ve Katade'ye göre âyetin izahı şöyledir: "Ey Muhammed, Meryemoğlu İsa'nın, babasız olarak yaratılması, insanlığın atası olan Âdem'in anne ve babasız olarak yaratılmasına benzediği kavmine anlatılınca onlar bağırışmaya başladılar. "Muhammed İsa'yı zikrediyor ki Hıristiyanlar onu ilah edindikleri gibi biz de kendisini ilah edinelim." yaygarasını kopardılar.

Abdullah b. Abbas ise bu âyetin izahında şunları söylemiştir: "Resulullah müşriklere: "Siz de Allahtan başka taptığınız putlar da cehennem odunudur. Siz oraya suya koşarcasına gireceksiniz." (16) âyetini okuyunca müşrikler "Bizim ilahlarımızın İsa, Üzeyir ve meleklerle beraber olmasını isteriz. Zira bunların hepsi de Allahın dışında, kendilerine tapınılan kimselerdir." dediler. Ve Resulullaha, "Meryemoğlu İsa ne olacak?" diye sordular. Resulullah: "O, Allahın kulu ve peygamberidir." dedi. Bunun üzerine müşrikler "Vallahi Muhammed bu sözüyle Hıristiyanların İsa'yı rab edinmeleri gibi bizim de kendisini rab edinmemizi istiyor." dediler Ve böylece bir yaygara kopardılar.

وَقَالُوا ءَأَلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾

58- Bizim ilahlarımız mı daha hayırlı, yoksa o mu? (İsa mı?) dediler. Onlar bunu ancak seninle münakaşa etmek için söylüyorlardı. Doğrusu onlar çekişken bir kavimdir.

Müşrikler, "Bizim tapmakta olduğumuz ilahlarımız mı daha hayırlıdır yoksa o mu?" dediler.

*Katade ve Übeyd b. Kâ'b'a göre müşrikler buradaki "O" kelimesinden Hz. Muhammed'i kasdetmişlerdir.

16- Enbiya Suresi, âyet: 98.

Süddî ve İbn-i Zeyd'e göre ise "O" zamiriyle kasdedilenden maksat, Hz. İsa'dır. Müşrikler, "Bizim ilahlarımız mı daha hayırlı yoksa İsa mı? Ey Muhammed, sen, Allahtan başka kendisine her tapınılan kimsenin cehennem ateşinde olduğunu söylüyorsun. Biz ilahlarımızın İsa, Üzeyir ve meleklerle beraber olmalarını isteriz. Zira bizim ilahlarımız bunlardan daha üstün değildir." demişlerdir.

Allah teala, müşriklere cevap vererek buyuruyor ki: "Ey Muhammed, müşrikler bu misali sana, sadece tartışma olsun diye veriyorlar. Daha doğrusu, onlar seninle tartışmalarıyla gerçeği ortaya çıkarmak istemiyor, bilakis batılı arıyorlar. Doğrusu onlar çekişmeyi seven bir kavimdir.

Ebu Ümame diyor ki: "Resulullah şöyle buyurdu:

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): مَا ضَلَّ قَوْمٌ بَعْدَ هُدًى كَانُوا عَلَيْهِ إِلاَّ أُوتُوا الْجَدَلَ، ثُمَّ تَلاَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) هَذِهِ الآيَةَ: (مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلاَّ جَدَلاً بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ).

"Kendilerine hidayet verildikten sonra sapan hiçbir kavim yoktur ki cedele düşmüş olmasın." Sonra da şu âyetin şu bölümünü okudu: "Onlar bunu ancak, seninle münakaşa etmek için söylüyorlardı." (17)

إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٥٩﴾

59-Meryemoğlu İsa, kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğullarına misal kıldığımız bir kuldan başka bir şey değildir.

Meryemoğlu İsa ancak kendisine iman etme nimetini verdiğimiz ve İsrailoğulları aleyhine delil kıldığımız bir kuldur. O, Hıristiyanların iddia ettikleri gibi, Allahın oğlu değildir.

وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾

60- Eğer biz dilseydik, içinizden bazılarını sizden sonra yerinize geçecek melekler yapardık.

Ey Âdemoğulları, eğer dilersek sizi tamamen helak eder, yerinize, bize kulluk eden melekleri getiririz. Sizin yerinize, yeryüzünü onlar imar ederler.

17- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 43, Hadis no: 3253, İbn-i Mâce, K.el-Mukaddime bab: 7, Hadis no: 48.

*Allah teala, bu hususta başka bir âyet-i kerimede şöyle buyurmaktadır: "Ey insanlar, eğer Allah dilerse sizi yok eder de yerinize başkalarını getirir. Ve Allah buna kadirdir." (18) "Rabbin, hiçbirşeye muhtaç değildir. Merhamet sahibidir. Sizi, başka bir kavmin soyundan getirdiği gibi, dilerse, sizi de yok edip, sizden sonra yerinize dilediğini getirir." (19)

وَإِنَّهُۥ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ ۚ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾

61- Şüphesiz ki o, (İsa) kıyametin bilinmesi için bir alamettir. Kıyametin kopmasından şüphe etmeyin. Bana boyun eğin. İşte dosdoğru yol budur.

*Âyet-i kerimede geçen "O" kelimesinden kimin kasdedildiği hakkında iki görüş zikredilmiştir:

Abdullah b. Abbas, Mücahid, Katade, Süddî, Dehhak ve İbn-i Zeyd'e göre "O" kelimesinden maksat, Hz. İsa'dır. Bu izaha göre Hz. İsa'nın gökten inmesi, kıyamet alametlerindendir.

Hasan-ı Basrî ve Ma'mer'e göre ise âyetteki "O" kelimesinden maksat, Kur'an-ı Kerimdir. Buna göre de âyetin izahı şöyledir: "Şüphesiz ki bu Kur'an, kıyametin kopmasını, alametlerini ve dehşetlerini öğretir."

وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ ۖ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٦٢﴾

62- Sakın şeytan sizi alıkoymasın. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.

Sakın şeytan sizleri, emir ve yasaklarımda bana itaat etmekten çevirmesin. Zira o, sizin için apaçık bir düşmandır. Atanız Âdem'e karşı düşmanlığını açıkça ortaya koymuş ve onun cennetten çıkmasına sebep olmuştur.

وَلَمَّا جَآءَ عِيسَىٰ بِٱلْبَيِّنَٰتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُم بِٱلْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُم

18- Nisa Suresi, âyet: 133.
19- En'am Suresi, âyet: 133.

بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٦٣﴾

63- İsa kavmine apaçık delillerle geldiği zaman onlara şöyle demişti: "Ben size hikmet getirdim. Aynı zamanda ihtilaf ettiğiniz bazı dini hususları açıklamak için geldim. Allahtan korkun ve bana itaat edin.

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦٤﴾

64- Şüphesiz benim de rabbim sizin de rabbiniz Allahtır. Ona itaat edin. İşte dosdoğru yol budur.

İsa, İsrailoğullarına apaçık delil ve mucizelerle peygamber olarak gönderilince onlara şöyle demişti: "Ben size, bir hikmet olan peygamberlikle geldim. Bir de sizlere, hakkında ihtilafa düştüğünüz bir kısım hükümlerimi açıklamak için geldim. Ey insanlar, Allaha itaat ederek ve ona karşı günah işlemekten kaçınarak ondan korkun. Size emrettiğim hususlarda bana itaat edin. Benim de sizin de rabbiniz, sadece kendisine kulluk edilmesi gereken Allahtır. O halde yalnızca ona kulluk edin. İbadetinizde herhangi bir şeyi ona ortak koşmayın. İşte dosdoğru yol ve hak din budur.

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِن بَيْنِهِمْ ۖ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٦٥﴾

65- Nihayet fırkalar kendi aralarında ihtilafa düştüler. Can yakıcı günün azabından dolayı vay o zalimlerin haline.

*Âyet-i kerimede zikredilen "Fırkalar"dan maksat, Katade'ye göre, "İsa hakkında tartışmaya girişen hizip ve guruplardır." Zira bir kısım Hıristayanlar, İsa'nın, Allahın kulu ve peygamberi olduğunu söylemiş ve hak yoldan şaşmamışlardır. Buna mukabil diğer bir kısmı da onun, Allahın oğlu olduğunu iddia etmiş, diğer bir kısımları ise onun Allah olduğunu söylemişlerdir.

Süddî'ye göre ise bu fırkalardan maksat, Yahudi ve Hıristayanlardır.

Âyet-i kerimenin sonunda, Hz. İsa hakkında Allah tealanın beyan etiği

gerçekler dışında bir takım iddialarda bulunan fırkaların cehennemdeki "Veyl" deresine düşmeleri ve kıyamet gününün can yakıcı azabına uğramaları isteniyor.

هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾

66- Onlar, kıyamet gününün hiç haberleri olmadan kendilerine ansızın gelip çatmasından başka birşey mi bekliyorlar?

Meryemoğlu İsa hakkında, bâtıl iddialarda bulunan fırkalar, kıyametin, haberleri olmadığı bir zamanda, ansızın gelip kendilerini yakalamasından başka bir şey mi bekliyorlar?

الْأَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾

67- O gün dostlar birbirlerine düşman kesilirler. Ancak, takva sahipleri böyle değildir.

Dünyada iken Allaha isyan etme yolunda birbirlerine dost olanlar, kıyamet gününde birbirlerine düşman olacaklar, herbiri, diğerinden beri olduğunu söyleyecektir. Ancak, Allahtan korkanların, aralarındaki dostluk bu hale gelmekten müstesnadır. Onların dostluğu kıyamette de devam edecektir.

يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾

الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾

68-69- (O gün Allah, müttakilere şöyle der) "Ey benim âyetlerime iman edip hakka teslim olan kullarım. Bugün size korku yoktur. Siz mahzun da olmayacaksınız.

Alah, âhirette takva sahibi kullarına şöyle seslenecektir: "Ey kitabımızdaki âyetlerimize iman eden ve kendilerine tebliğ edilen hakka boyun eğen kullarım, bugün sizlere, azabımdan korkma yoktur. Zira, ben sizlerden azı olarak sizi

güvene kavuşturdum. Sizler için dünyada kaybettiğiniz şeylerden dolayı üzülme de yoktur. Zira ben burada size dünyada bıraktığınız nimetlerden daha hayırlısını verdim.

ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾

يُطَافُ عَلَيْهِم بِصِحَافٍ مِّن ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ ۖ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنفُسُ

وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ ۖ وَأَنتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٧١﴾

70- Siz ve hanımlarınız ağırlanmış olarak g rin cennete."

71- Onların aralarında altın kaplar ve kaseler dolaştırılır. Orada canların çektiği ve gözlerin hoşlandığı her türlü nimet vardır. Siz orada ebediyyen kalacaksınız.

Âyetlerimize iman edip emirlerimize boyun eğen kullarımıza "Sizler ve eşleriniz, kendilerine ikram edilenler olarak cennete girin." denilir. Ve cennette onların aralarında, içi yemek dolu altından tabaklar ve içecek dolu bardaklar dolaştırılır. Cennette insanların arzuladıkları ve gözlerin zevk aldığı çeşitli nimetler vardır. Ey mü'minler, sizler de orada ebedi olarak kalacak ve oradan bir daha çıkarılmayacaksınız.

*Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde cenneti kavsif ederek şöyle buyurmuştur:

قال رسول الله (ﷺ) ان أدنى أهل الجنة منزلة ان له لسبع درجات وهو على السادسة وفوقه السابعة وان له لثلثمائة خادم ويغدى عليه ويراح كل يوم ثلثمائة صحفة ولا أعلمه الا قال من ذهب فى كل صحفة لون ليس في الأخرى وانه ليلذ أوّله كما يلذ آخره وانه ليقول يا رب لو أذنت لي لاطعمت أهل الجنة وسقيتهم لم ينقص مما عندى شئ وان له من الحور العين لاثنين

وسبعين زوجة سوى أزواجه من الدنيا وان الواحدة منهن ليأخذه مقعدها قدر ميل من الارض.

"Cennette mevkii en düşük derecede olan kişinin yedi derecesi vardır. O, altıncı derecenin üzerinde durur. Onun üzerinde de yedinci derece bulunur. Onun, üçyüz hizmetçisi vardır. Ona hergün üçyüz tabak gider gelir. Bu tabaklar altındandır. Her tabağın rengi diğerinden değişiktir. Tabaklarda bulunanlardan yemeye başlarken aldığı lezzeti, yemeğin sonuna kadar aynen muhafaza eder. Ve o kul şöyle der: "Ey rabbim, eğer bana izin verecek olsan, cennetlikleri yedirir içiririm bu da benim nezdimdekilerden bir şey eksiltmez. "Bu kulun, dünya hanımlarının dışında hurilerden yetmiş iki hanımı vardır. Onlardan herbiri yeryüzü mesafesinin bir mili kadar bir yerde oturur." (20)

وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾

لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾

72- Vâris olduğunuz bu cennet, yapmış olduğunuz amellerin karşılığıdır.

73- Sizin için orada bir çok meyeler vardır. Onlardan yersiniz.

Cennetliklere denilecektir. "Sizlere cehennemliklerden miras kalan bu cennet, sizlerin dünyada iken işlediğiniz salih amellere karşılık verilmiştir. Bu cennette sizin için bol bol meyveler vardır. Siz onlardan canınızın çektiğini yersiniz.

*İnsanların cennete girmeleri, dünyada iken işledikleri salih ameller sebebiyle olmayıp sadece Allahın lütfudur. Ancak cennetteki dereceler kulların dünyada işlemiş oldukları salih amellere göre takdir edilir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

20- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.537.

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) لَنْ يُنَجِّيَ أَحَداً مِنْكُمْ عَمَلُهُ قَالُوا وَلاَ أَنْتَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ وَلاَ أَنَا إِلاَّ أَنْ يَتَغَمَّدَنِيَ اللهُ بِرَحْمَةٍ سَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَاغْدُوا وَرُوحُوا وَشَيْءٌ مِنَ الدُّلْجَةِ وَالْقَصْدَ الْقَصْدَ تَبْلُغُوا

"İçinizden herhangi birini yaptığı amel kurtaramayacaktır." Sahabiler;

"Ey Allahın Resulü, seni de mi kurtaramayacaktır?" diye sorunca Resulullah "Beni de kurtaramayacaktır. Ancak Allahın beni rahmetiyle kaplaması hariç. (Ben bu sebeple kurtulmuş olacağım.)" (21) dedi.

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾

لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾

74- Suçlular ise şüphesiz, cehennem azabında ebediyyen kalacaklardır.

75- Hiçbir zaman onların azapları hafifletilmeyecektir. Onlar orada ümitsiz kalacaklardır.

76- Biz, onlara zulmetmedik. Fakat onlar kendileri zalim idiler.

Dünyada iken Allahı inkar etme cinayetini işleyen mücrimler, hahirette ebedi olarak cehennem azabında kalacaklardır. Cehennem azabı onlardan hafifletilmeyecek, onlar da cehennemde tam bir ümitsizlik içinde kalacaklardır. Biz, inkar cinayetini işleyenlere bu cezayı vermekle onlara zulmetmiş olmayız. Fakat onlar dünyada iken tevhid inancını reddedip, ibadete layık olmayan şeylere taparak kendi kendilerine zulmetmişlerdir.

وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُم مَّاكِثُونَ ﴿٧٧﴾

21- Buhari, K.er-Rikak, bab: 18 / Müslim, K.el-Münafikin, bab: 71, Hadis no: 2816.

77- O suçlular, (Cehennem zebanisine) "Ey mâlik, rabbin canımızı alsın" diye bağrışırlar. Mâlik de "Siz bu azapta bekletileceksiniz." der.

*Abdullah b. Abbas diyor ki: "Cehennemlikler Mâlik'e bu şekilde seslendikten sonra Mâlik onlara bin sene sonra cevap verir."

Bu hususta başka âyetlerde de şöyle buyurulmuştur: "İnkar edenlere ise cehennem ateşi vardır. Onların ölümlerine hükmedilmez ki, ölsünler. Onlardan cehennem azabı da hafifletilmez. Biz, her kâfiri işte böyle cezalandırırız." (22) "Rabbimiz, bizi buradan çıkar. Eğer tekrar inkara dönersek, gerçekten zalimler oluruz." "Allah onlara şöyle der: "Kesin sesi, (oturun yerinizde) benimle konuşmayın."(23)

لَقَدْ جِئْنَاكُم بِالْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٨﴾

78- Şüphesiz biz, size (dünyada peygamber vasıtasıyla) hakkı gönderdik. Fakat bir çoğunuz bu hakkı sevmedi."

*Cehennem zebanisinden, Allahın kendilerini öldürmesini isteyen kâfirlere, Allah teala şu cevabı verecektir: Şüphesiz ki ben size dünyada iken, peygamberimiz Muhammed aracılığı ile hak olan dini gönderdim. Fakat sizlerin çoğunuz onun getirdiği haktan nefret etti. Ona karşı buğuz etti ve cehpe aldı. Şimdi ise pişman olmanız size hiçbir fayda sağlamayacaktır.

أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾

79- Yoksa onlar kesinlikle bir işi yapmaya karar, m verdiler? Kesin kararı biz veririz.

Yoksa bu müşrikler, kendilerine gönderdiğimiz hakka karşı tuzak kurmak için kesin bir kararını verdiler? Onları rezil ve rüsvay edecek kesin kararı biz veririz. Onların kesin karar vermeye yetkileri yoktur.

*Mücahid, bu âyet-i kerimeyi şöyle izah etmiştir: "Yoksa müşrikler, fena bir tuzak kurmayı mı dilediler? Biz de onlara tuzak kurarız.

22- Fâtır Suresi, âyet: 36

23- Mü'minûn Suresi, 107-108.

أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ ۚ بَلَىٰ وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾

80- Yoksa onlar bizim, sırlarını ve aralarındaki fısıldaşmaları işitmediğimizi mi zannediyorlar? Hayır, işitiyoruz. Yanlarında bulunan meleklerimiz de onların ne yaptıklarını yazmaktadırlar.

Yoksa müşrikler, insanlardan gizledikleri sırlarını ve birbirleriyle yaptıkları fısıldaşmalarını işitmediğimizi mi ve bunlardan dolayı kendilerini cezalandırmayacağımızı mı sanırlar? Onlar böyle sanmasınlar. Biz onların sırlarını da fısıldaşmalarını da biliriz. Yanlarında bulunan meleklerimiz de onların ne konuştuklarını yazıp zaptederler.

قُلْ إِن كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدٌ ۖ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴿٨١﴾

81- Ey Muhammed, (sen müşriklere) şöyle de: "(Eğer iddia ettiğiniz gibi) rahman olan Allahın bir çocuğu olsaydı ben ona böyle inanarak ibadet edenlerin ilki olurdum.

*Bu âyet-i kerime, müfessirler tarafından çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Bunlardan birisi Süddî'nin görüşüdür ve mealde verildiği gibidir. Bu görüş, Taberi tarafından da tercih edilmektedir. Mücahid'e göre ise diğer bir izah şekli şöyledir: "Ey Muhammed, de ki: "Ey müşrikler, şayet sizin kanaatinize göre rahman olan Allahın çocuğu varsa ben, Allaha ilk kulluk edenlerden ve sizin bu sözünüzü yalanlayanlardanım."

Katade, İbn-i Zeyd ve Zeyd b. Esleme göre ise âyetin izahı şöyledir: "Ey Muhammed, de ki: "Rahman olan Allahın çocuğu olması ona yakışmaz. Onun çocuğu yoktur. Ben, ona, çocuğu olmadığına dair ilk iman edenlerdenim. Ve buna ilk şahit olanlardanım.

Süfyan es-Sevrî ve Buharî ise bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmişlerdir. "Rahman olan Allahın çocuğu yoktur. Ben bunu, ilk inkar edenlerdenim."

سُبْحَانَ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾

82- Göklerin ve yerin rabbi, hem de arş'ın rabbi olan Allah, müşriklerin nisbet ettikleri noksan sıfatlardan beridir.

Ey Muhammed, göklerin ve yerin mâliki ve bunları kuşatan, Arş'ın da hükümranı olan Allah, müşriklerin ona taktıkları eksik sıfatlardan uzaktır. Onun çocuğu yoktur.

فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٨٣﴾

83- Ey Muhammed, sen bırak onları, kendilerine vaadedilen güne kavuşuncaya kadar (bâtıl düşüncelerine) dalsınlar, oynayıp eğlenedursunlar.

Ey Muhammed, Allaha karşı iftirada bulunan bu müşrikleri bırak, kendilerine vaadedilen kıyamet günü gelip çatıncaya kadar batıl düşünceleri çinde bocalasınlar ve dünya hayatlarında oynayıp eğlenedursunlar. Kendilerine vaadedilen gün gelince, âkıbetlerinin ne olacağını göreceklerdir.

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَٰهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَٰهٌ ۚ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٨٤﴾

84- Gökte de ilah, yerde de ilah sadece O'dur. O, hüküm ve hikmet sahibidir. Herşeyi bilendir.

Gökte de kendisine kulluk edilecek o, yerde de kendisine ibadet edilecek ilah O'dur. Onun dışında herhangi bir şey ibadet edilmeye layık değildir. O halde sadece ona kulluk edin. Hiçbir şeyi ona ortak koşmayın. O, yarattıklarını sevk ve idarede hüküm ve hikmet sahibidir. Onlara neyin,yararlı olacağını çok iyi bilendir.

وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ وَعِندَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٥﴾

85- Göklerin, yerin ve aralarındakilerin mülkü kendisine ait olan Allah, herşeyden yücedir. Kıyametin ne zaman kopacağı ilmi ona aittir. Ona döndeceksiniz.

Yedi göğün, yerin ve onların arasında bulunan herşeyin mülkü ve tasarrufu kendisine ait olan Allah, yüceler yücesidir. Hükümranlığı altında bulunan kim ona ortak olabilir? İnsanların, kabirlerinden çıkarılarak, hesap vermek için bir araya toplanacakları kıyametin, ne zaman kopacağı bilgisi ona aittir. Ey insanlar, sizler öldürüldükten sonra işte ona döndürülecek ve yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz. O da iyilikte bulunanı iyilikle, kötülükte bulunanı da kötülükle cezalandıracaktır.

وَلَا يَمْلِكُ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ ٱلشَّفَٰعَةَ إِلَّا مَن شَهِدَ بِٱلْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

86- Onların, Allahtan başka taptıkları ilahlar kimseye şefaatte bulunamayacaktır. Ancak, bilerek hak ile şahitlik edenler bunun dışındadır.

*Müşriklerin, Allahı bırakıp da taptıkları putlardan herhangi biri, Allah katında herhangi bir kimseye şefaatçi olmaya kadir değildir. Ancak hakka şehadet eden, Allahı birleyen ve kesin bir bilgi ile sadece ona kulluk edenler müstesnadır. Bunlar, kendilerine tapınılmış olsalar da, Allahın izin vermesi şartıyla, Allahın dilediği kimseler eşefaatçi olabileckelerdir. Hz. İsa, Hz. Üzeyir ve melekler bunlardandır.

Mücahid bu âyet-i kerimeyi şöyle izah etmiştir: "Allaha ortak koşanların, Allahın dışında taptıkları İsa, Üzeyir ve melekler, Allah katında hiçbir kimseye şefaatçi olamayacaklar ancak, hakka şehadet eden ve Allahın hak olduğuna iman eden müminlere şefaatçi olabileceklerdir.

Katade ise bu âyeti şu şekilde izah etmiştir: "Allatan başka tapınılan hiçbir ilah, Allah katında herhangi bir kimseye şefaatçi olamayacaktır. Ancak Allahın dışında, kendilerine tapınıldığı halde İsa, Üzeyir, melekler vb. hakkı kabul edip ona şehadet getiren ve şehadet getirdiğini bilen kimseler, müminlere şefaatçi olabileceklerdir. Taberi bu görüşü tercih etmiş, Hz. İsa, Hz. Üzeyir ve melekler için, şefaatçi olma imkanları bulunduğunu söylemiştir.

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾

87- Ey Muhammed, yemin olsun ki, eğer onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan, şüphesiz "Allah" derler. Öyleyse nasıl oluyor da döndürülüyorlar?

Ey Muhammed, yemin olsun ki, kavminin müşriklerine, kendilerini kimin yarattığını soracak olsan, elbette ki onlar "Bizi Allah yarattı." derler. O halde ne oluyor da, kendilerini yaratana ibadetten dönrürülüyor ve ibadetlerinde haktan saptırılıyorlar?

وَقِيلِهِ يَا رَبِّ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ قَوْمٌ لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

88- Allah, peygamberin: "Ey rabbim, bunlar iman etmeyen bir kavimdir." sözünü de bilir.

*Bu âyet-i kerime, farklı kıraatlara göre çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Bunlardan biri mealde verildiği gibidir.

Abdullah b. Mes'ud, Mücahid ve Katade'den nakledilen, Taberi'nin de esas aldığı diğer bir zah çeşidi ise şöyledir: Muhammed "Ey rabbim, şüphesiz ki bunlar, iman etmeyen bir kavimdir." sözünü söyledi ve böylece kavmini rabbine şikayet etti.

Diğer bir izah tarzı ise şöyledir: Yoksa müşrikler, bizim onların sırlarını ve fısıldaşmalarını bilip işitmediğimizi ve Muhammed'in "Rabbim, şüphesiz ki bunlar iman etmeyen bir kavimdir." şeklindeki şikayetini duymadığımızı mı sanırlar? Böyle zannetmesinler. Biz herşeyi duyarız.

فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ ۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

89- Ey Muhammed, sen onların kusuruna bakma. "Selam" de, yakında bileceklerdir.

*Allah teala, Resulullahın, kavmini kendisine şikayet etmesi üzerine bu âyette onu teselli etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Ey Muhammed, sen onlara aldırış etme. Onlara "Selam size" de ve bırak. Onlar yakında neyin ne olduğunu bileceklerdir.

Katade bu âyet-i kerimenin, Resulullaha savaş emri gelmeden önce indiğini ve savaşı emreden âyetlerle neshedildiğini söylemiştir.

DUHAN SURESİ

Duhan Suresi elli dokuz âyettir. Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu Sure-i Celile de diğer Mekkî sureler gibi, tevhid inancını telkin etmekte, bir Allaha iman eden ve o imanı istikametinde amel işleyen müminlere mükafaatlar, inkarcılara ise alçaltıcı cezalar verileceğini haber vermektedir.

Sure-i celile, Kur'an-ı Kerimin, mübarek bir gecede indirildiğini beyanla başlamakta ve her hikmetli işin o mübarek gecede, Allah tarafından tesbit ve tayin edildiğini beyan etmekte ve buyurulmaktadır ki: "Eğer kesin olarak idrak ediyorsanız bilin ki göklerin, yerin ve aralarındakilerin rabbi Allahtır. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. Dirilten ve öldüren O'dur. O, sizin de rabbiniz, geçmiş atalarınızın da rabbidir." (1)

Sure-i celilede bundan sonra Allah teala peygamberimize Göğün, insanları çepeçevre saran apaçık bir duman çıkaracağı günü beklemesini emretmekte ve burada geçen ve "Duman" diye tercüme edilen "Duhan kelimesinden dolayı sure-i celile "Duhan" adını almaktadır.

Sure-i celilede, Hz. Musa'nın, Firavun ve kavmine peygamber olarak gönderildiği bir kere daha beyan edilerek onun ibretli hadisesine dikkat çekiliyor ve bu hususta şunlar zikrediliyor: Firavun kavmini, bir Allah inancına davet etti ve Allaha karşı büyüklük taslamamalarını öğütledi. Fakat onlar bu âyetleri kabul etmediler. Bunun üzerine Hz. Musa bu suçlu kavim için beddua etti. Allahın emriyle İsrailoğullarını alarak oradan ayrıldı. Asâsını vurarak denizi yardı. israiloğulları oradan geçti Firavun ve kavmi ise suda boğuldu. Böylece üzerinde yaşadıkları birçok nimetleri kaybederek yok oldular. Onlara ne gök ağladı ne de yer. Onlara mühlet de verilmedi.

Öldükten sonra, dirilmeyi inkar eden kâfirler kınanıyor ve "Sözünüzde samimi iseniz, atalarımızı getirin" diyen şaşkınlara, kendileri gibi daha önce suç işleyen kavimlerin helak edildiği haber veriliyor.

Cehennemliklerin orada yiyeceklerinin zakkum ağacı olduğu, erimiş ma-

---

1- Duhan Suresi, âyet: 7-8.

den gibi olan bu maddenin, cehennemliklerin karnında, suyun kaynaması gibi kaynayacağı beyan ediliyor.

Âhiret gününde, cehennemliklere "Azabı tadın" denileceği,takva sahiplerinin ise bu cennetlerde pınar başlarında olacakları ve orada ipek elbiseler içinde her türlü nimetlerden istifade edecekleri haber veriliyor. Ve sure-i celile "Ey Muhammed, öğüt alsınlar diye biz, Kur'anı senin dilinle indirerek kolaylaştırdık. Sen bekle, onlar da bekliyorlar." [2] âyetleriyle sona ermektedir.

2- Duhan Suresi, âyet: 58-59

DUHAN SURESİNİN FAZİLETİ

Bu surenin fazileti hakkında Tirmizi şu iki hadisi rivayet etmiş ve hadislerin zayıf olduklarını beyan eden ifadeler de zikredilmiştir. Hadislerden birinde Resulullahın şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): مَنْ قَرَأَ حٰمٓ الدُّخَانَ فِي لَيْلَةٍ أَصْبَحَ يَسْتَغْفِرُ لَهُ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ.

"Kim Duhan Hâ, mîm'ini bir gece okuyacak olursa, onun için yetmiş bin melek af diler." (3)

Diğer bir hadiste ise şöyle buyurulduğu rivayet edilmektedir:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): مَنْ قَرَأَ حٰمٓ الدُّخَانَ فِي لَيْلَةِ الْجُمُعَةِ غُفِرَ لَهُ.

"Kim cuma gecesi, Duhan Hâ, Mîm'ini okursa o kimse affolunur." (4)

3- Tirmizî, K.el-Fadail el-Kur'an, bab: 8, Hadis no: 2888
4- Tirmizî, K.el-Fadail el-Kur'an, bab: 8, Hadis no: 2889

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allahın adıyla.

حٰمٓ ﴿١﴾

1- Hâ, Mîm.

*Huruf-ı mukatta'a hakkında Bakara suresinin başında gerekli açıklamalar yapılmıştır.

وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾

إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ ﴿٣﴾

2-3- Apaçık olan o kitaba yemin olsun ki, biz onu mübarek bir gecede indirdik. Şüphesiz ki biz, uyarıcılarız.

Hükümleri apaçık olan Kur'ana yemin olsun ki biz o Kur'anı, mübarek bir gecede indirdik. Şüphesiz ki biz, insanları uyaranlarız. Onlar için neyin zararlı neyin faydalı olduğunu bildiririz.

*Âyette zikredilen ve Kur'an-ı kerimin indirildiği beyan edilen "Gece"den maksat, "Kadir gecesidir." Katade ve İbn-i Zeyd bu görüştedirler. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir. Zira bu husus başka âyetlerde de belirtilmiştir. "Şüphesiz biz Kur'anı kadir gecesinde indirdik." [5] "O sayılı günler, Ramazan ayıdır ki, insanlara doğru yolu gösteren, hidayeti ve hakkı batıldan ayırmayı açıklayan Kur'an bu ayda indirildi..." [6]

5- Kadir Suresi, âyet: 1

6- Bakara Suresi, âyet: 185

İkrime ve Osman b. Muhammed b. el-Muğire ise burada zikredilen mübarek geceden maksadın "Şaban ayının yarısındaki gece olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşün zayıf bir görüş olduğu beyan edilmiştir.

فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٤﴾

أَمْرًا مِّنْ عِندِنَا ۚ إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٥﴾

رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦﴾

4-6- Her hikmetli iş, tarafımızdan emredilerek o gece tesbit ve tayin edilir. Şüphesiz biz, rabbinden bir rahmet olarak peygamberler göndeririz. Muhakkak Allah, herşeyi işitendir ve bilendir.

Mübarek kadir gecesi öyle bir gecedir ki, Allahın o sene içerisinde meydana gelmesini takdir ettiği her iş o gece tayin edilir. Ve levh-i mahfuzdan alınarak meleklere verilir. Bu iş, bizim katımızdan bir emirle olur. Şüphesiz ki biz katımızdan bir rahmet olarak peygamberler göndereniz. Muhammed'i de kavmine böyle gönderdik. Allah herşeyi işitendir, bilendir.

*Bu âyet-i kerimenin ifadesine göre her kadir gecesinde, daha sonra gelecek olan kadir gecesine kadar meydana gelecek olan ilahi emirler ve işler tesbit ve tayin edilir. Eceller, rızıklar, iyi ameller, kötü ameller hep o gecede tayin edilir. Şüphesiz ki Allah, indirdiği kitapları ve gönderdiği peygamberleri hakkında konuşan müşriklerin ve herkesin sözünü çok iyi işiten ve içlerinde gizledikleri şeyleri çok iyi bilendir.

رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ ﴿٧﴾

7- Eğer kesin olarak idrak ediyorsanız, bilin ki göklerin, yerin ve aralarındakilerin rabbi o'dur.

Ey Muhammed, sana bu Kur'anı indiren ve seni, katından bir rahmet olmak üzere insanlara peygamber olarak gönderen rabbin, yedi göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunan şeylerin mâlikidir. Eğer sizler, bildirdiğim şeylerin

gerçeğini hakkıyla idrak edenlerdenseniz, bu böyledir. Bundan şüphe etmeyin. Bir şeyin kesin olduğunu öğrenmek istiyorsanız bilin ki bu, size bildirdiğim gibidir.

لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِۦ وَيُمِيتُ ۖ رَبُّكُمْ وَرَبُّ ءَابَآئِكُمُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾

8- Ondan başka hiçbir ilah yoktur. Dirilten ve öldüren O'dur. O, sizin de rabbiniz, geçmiş atalarınızın da rabbidir.

Ey insanlar, sizin, göklerin ve yerin rabbi olan Allahtan başka kulluk edeceğiniz hiçbir ilahınız yoktur. O halde onun dışında hiçbir şeye kulluk etmeyin. O, dilediğine hayat verir, dilediğini öldürür. O sizin de gerçek sahibiniz, sizden önce geçen atalarınızın da rabbidir. İşte rab, sıfatları ancak bu olandır. O halde sadece ona kulluk edin. Size herhangi bir zarar veya menfaat sağlayamayacak olan ilahlara tapmayın.

بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾

9- Fakat kâfirler, bu kesin gerçek karşısında şüphe içinde eğlenip duruyorlar.

Fakat kâfirler, kendilerine anlatılan bu hususların gerçek yüzünü anlayan kişiler değillerdir. Bilakis onlar, anlatılanlar hakkında şüphe içindedirler. Ve bu şüpheleriyle bocalayıp dururlar.

فَٱرْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِى ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ ﴿١٠﴾

يَغْشَى ٱلنَّاسَ ۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١﴾

رَّبَّنَا ٱكْشِفْ عَنَّا ٱلْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾

10-12- Ey Muhammed, göğün, insanları çepeçevre saran apaçık bir duman çıkaracağı günü bekle. Bu can yakıcı ağır bir azaptır. İnsanlar: "Ey rabbimiz, bizden azabı kaldır. Şüphesiz biz müminleriz." derler.

*Âyet-i kerimede zikredilen bu dumanın ne zaman çıktığı veya çıkacağı ve bu dumanın nasıl bir şey olduğu hakkında iki görüş zikredilmektedir. Abdullah b. Mes'ud, Mücahid ve Dehhak'tan nakledilen birinci görüşe göre bu duman, Resulullah'ın, imana davetine rağmen iman etmemekte direnen Kureyşliler aleyhine beddua etmesi üzerine kıtlığa düşmelerinde, yeryüzünden göğe doğru yükselen manevi bir dumandır. Bu hususta Abdullah b. Mes'ud diyor ki: "Resulullah, Kureyşlilerin, kendisine karşı isyan edip direttiklerini görünce onların aleyhine, Yusuf'un kıtlık yılları gibi senelerin onların da başına gelmesi için beddua etti. Bunun üzerine onlara kıtlık ve sıkıntı isabet etti. Öyle ki kemikleri yemeye başladılar. Kişi göğe doğru bakıyor, sıkıntıdan dolayı yerle gök arasını duman kaplamış gibi görüyordu. Bunun üzerine Allah teala: "Ey Muhammed, göğün, insanları çepeçevre saran apaçık duman çıkaracağı günü bekle. Bu, can yakıcı ağır bir azaptır." âyet-i kerimesini indirdi. Bunun üzerine inananlar, Resulullaha gelip "Ey Allahın Resulü, sen, Allahtan, Mudar kabilesi için yağmur yardırmasını dile. Zira onlar helak oldular." dediler. Resulullah "Mudar için mi? Şüpesiz ki sen çok cür'etlisin." dedi. Sonra yağmur diledi onlara yağmur yağdı. Bunun üzerine "Şüphesiz biz (dünyada) az bir müddet de olsa sizden azabı kaldıracağız. Fakat sonunda yine inkarcılığınıza döneceksiniz." [7] âyeti nâzil oldu. Müşriklere refah gelince onlar, eski hallerine döndüler. Bunun üzerine de Allah teala "Büyük bir kuvvetle kıskıvrak yakaladığımız gün, onlara mutlaka layık oldukları cezayı vereceğiz." [8] âyetini indirdi.

Abdullah b. Mus'ud diyor ki:

الْكُبْرىٰ اِنَّا مُنْتَقِمُونَ. قَالَ يَعْنِى يَوْمَ بَدْرٍ.

"Âyette geçen 'Kıskıvrak yakalandıkları gün." Bedir günüdür." [9]

Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Hasan-ı Basrî, ebu Said el-Hudrî, Huzeyfe b. el-Yeman ve Ebu Mâlik el-Eş'arî'ye göre âyette zikredilen duman, kıyamete yakın bir zamanda gerçekleşecek olan bir kıyamet alametidir. Bu duman, kâfirleri sarhoş edecek,müminlere ise sadece bir nezle şeklinde dokunacaktır.

7- Duhan Suresi, âyet: 15

7- Duhan Suresi, âyet: 16

9- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an Sure: 44, bab: 2 / Müslim, K..el-Münafikîn, bab: 7, Hadis no: 2798

Huzeyfe b. Esid el-Ğifarî diyor ki:

عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ أَسِيدٍ الْغِفَارِيِّ قَالَ: اطَّلَعَ النَّبِيُّ (ﷺ) عَلَيْنَا وَنَحْنُ نَتَذَاكَرُ فَقَالَ «مَا تَذَاكَرُونَ؟» قَالُوا: نَذْكُرُ السَّاعَةَ. قَالَ «إِنَّهَا لَنْ تَقُومَ حَتَّى تَرَوْنَ قَبْلَهَا عَشْرَ آيَاتٍ». فَذَكَرَ الدُّخَانَ، وَالدَّجَّالَ، وَالدَّابَّةَ، وَطُلُوعَ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا، وَنُزُولَ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ (عليه السلام)، وَيَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ. وَثَلَاثَةَ خُسُوفٍ: خَسْفٌ بِالْمَشْرِقِ، وَخَسْفٌ بِالْمَغْرِبِ، وَخَسْفٌ بِجَزِيرَةِ الْعَرَبِ. وَآخِرُ ذَالِكَ نَارٌ تَخْرُجُ مِنَ الْيَمَنِ، تَطْرُدُ النَّاسَ إِلَى مَحْشَرِهِمْ.

"Resulullah (s.a.v.) bize baktı. Biz, kendi aramızda müzakere ediyorduk. Resulullah "Neyi müzakere ediyorsunuz?" diye sordu. Biz "Kıyameti anlatıyoruz." dedik. Resulullah "Siz on alâmeti görmeden kıyamet kopmayacaktır." buyurdu ve dumanı, Deccalı, Dâbbetül Arz'ı, güneşin batıdan doğmasını, Meryemoğlu İsa'nın inmesini, Ye'cü, Me'cücü güneşin üç kere tutulmasını (Doğuda, batıda ve Arap yarımadasında) ve bunların sonuncusu olarak ta Yemen'den çıkacak olan ve insanları mahşere doğru sürecek bir ateşin çıkacağını zikretti." (10) Taberî bu görüşlerden birincisini tercih etmiş, burada zekredilen dumanın, Resulullah döneminde müşriklerin, kıtlık ve sıkıntıdan dolayı hissettikleri bir duman olduğunu söylemiştir. Ancak, kıyamet alameti olan dumanın, burada zikredilen dumandan başka bir duman olabileceğini de zikretmektedir.

أَنَّىٰ لَهُمُ الذِّكْرَىٰ وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿١٣﴾

ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَّجْنُونٌ ﴿١٤﴾

10- Müslim K.el-Fiten, bab: 39-40, Hadis no: 2901.

13-14- Azap kalktıktan sonra nereden öğüt alacaklar? Halbuki kendilerine apaçık delillerle peygamber gelmişti de, sonra ondan yüz çevirip ona "Eğitilmiş bir deli" demişlerdi.

إِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ﴿١٥﴾

15- Şüphesiz biz (Dünyada) az bir müddet de olsa sizden azabı kaldıracağız. Fakat sonunda yine inkarcılığınıza döneceksiniz.

Belaya uğratılan bu müşriklerden bela kaldırıldığı zaman nasıl öğüt alacaklar ki? Onlara, kitabımızı kendilerine açıklayan peygamber gönderdik de onlar öğüt almadılar. Aksine, ondan yüzçevirdiler. Ve onun hakkında "Bu, eğitilmiş bir delidir." dediler. Ey müşrikler, sizden azabı kaldırdığım takdirde iman edeceğinizi söylüyorsunuz ama, ben sizden, içinde bulunduğunuz sıkıntıyı kısa bir müddet için giderecek olsam sizler, verdiğiniz sözü yerine getirmezsiniz. Bilakis daha önceki sapıklığınıza ve azgınlığınıza dönersiniz. Böylece o azabı tekrar hak edersiniz.

يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ إِنَّا مُنتَقِمُونَ ﴿١٦﴾

16- Büyük bir kuvvetle kıskıvrak yakaladığımız gün, onlara mutlaka layık oldukları cezayı vereceğiz.

Ey müşrikler, şayet sizin başınıza gelmiş olan azabı ve içinde bulunduğunuz sıkıntıyı sizden giderecek olursam, sizler de tekrar verdiğiniz sözü bozup inkarcılığınıza dönecek olursanız bu defa da ben sizi büyük bir kuvvetle kıskıvrak yakaladığım gün yakalarım ve sizleri dünyada iken cezalandırıp helak ederim. Zira bizler, intikam alırız. Layık olduğu cezayı veririz.

*Allah teala, bu müşriklerden, içinde bulundukları kıtlık ve darlık sıkıntılarını kaldırmış, onlar da tekrar inkarlarına dönmüşler ve Allah teala onları dehşetli bir şekilde yakalayarak Bedir savaşında öldürtmüştür.

Müfessirler, bu âyette zikredilen "Kıskıvrak yakalamak"tan neyin kasdedildiği hakkında iki görüş zikretmişlerdir:

Abdullah b. Mes'ud, Mesruk, Mücahid, Ebul Âliye, İbn-i Abbas, Ubeyd b. Kâ'b ve Dehhak'tan nakledilen rivayete göre buradaki "Kıskıvrak yakala-

mak"tan maksat, Bedir gününde müşriklerin öldürülmeleridir.

İkrime, Hasan-ı Basrî ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen ikinci bir görüşe göre ise, buradaki "Kıskıvrak yakalamak"tan maksat, Allahın, kıyamet gününde düşmanlarını cezalandırmasıdır.

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾

17- Şüphesiz biz, onlardan önce Firavun kavmini de imtihan etmiştik. Onlara, çok şerefli bir peygamber (Musa) gelmişti.

Ey Muhammed, senin kavminin müşriklerinden önce, Firavunun kavmi olan Kıptîleri de böylece imtihan etmiştik. Biz onlara, tarafımızdan, çok şerefli bir peygamber olan İmran oğlu Musa'yı peygmaber olarak gönderdik.

أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٨﴾

18- Ve şöyle demişti: "Allahın kullarını bana bırakın. Çünkü ben size gönderilmiş emin bir peygamberim.

*Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd, bu âyet-i kerimeyi mealde zikredildiği gibi izah etmişler ve bunun şu âyetin bir benzeri olduğunu söylemişlerdir. "Firavuna varın, ona deyin ki" "Şüphesiz ki biz, rabbinin peygamberleriyiz. Bizimle İsrailoğullarını salıver. Onlara işkence etme. Biz sana, rabbinden bir mucize ile geldik. Selam hidayete uyanlara olsun." (11)

Abdullah b. Abbas ise şöyle izah etmiştir: "Ey Allahın kulları, sizi davet ettiğim hakta bana uyun."

وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ إِنِّي آتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٩﴾

19- Allaha karşı büyüklük taslamayın. Zira ben size apaçık bir mucize getiriyorum.

11- Tâhâ Suresi, âyet: 47.

Yine o şerefli peygamber onlara "Ey kavim, Allaha karşı büyüklük taslamayın. Onu inkar etmeyin ve onun emirlerine karşı gelmeyin. Şüphesiz ki ben size, davetimin hak olduğunu gösteren apaçık bir delil getiriyorum. Her düşünen, bu delilin, söylediklerimin doğruluğunu gösterdiğini anlar.

وَإِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَنْ تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾

20- Şüphesiz beni taşlamanızdan, benim de rabbim sizin de rabbiniz olan Allaha sığınırım.

*Âyette zikredilen "Taşlama"dan maksat, Abdullah b. Abbas ve Ebu Salih'e göre "dil uzatmak" yani Hz. Musa'ya "Sen sihirbazsın vb." sözler söylemektir.

Katade'ye göre, fiilen taşlar atarak taşlamaktır. Diğer bir kısım âlimlere göre ise, canını kasdetmektir. Taberi, âyet-i kerimenin genel ifadesinin bütün bu görüşleri kapsadığını zikretmektedir.

وَإِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾

21- Eğer bana iman etmiyorsanız, benden uzaklaşın."

Musa, Firavun ve kavmine karşı sözlerine devamla şöyle demiştir: "Ey kavmim, rabbimin katından sizlere getirdiğim şeylerde bana inanmıyorsanız, benden uzaklaşın ve beni serbest bırakın.

فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هَٰؤُلَاءِ قَوْمٌ مُجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾

22- Bunun üzerine Musa, rabbine: "Bunlar suçlu bir kavimdir." diye dua etti.

Firavunun kavmi, Musa'yı yalanlayıp ona iman etmeyerek köleleştirmiş oldukları İsrailoğullarını onunla birlikte serbest bırakmayıp bilakis onu öldürmeye girişince Musa, rabbine şöyle dua etti: "Şüphesiz ki şu Firavun ve kavmi, ca-

ni bir kavimdir. Onlar, Allaha ortak koşan ve onu inkar eden bir topluluktur."

فَأَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ ﴿٢٣﴾

23- (Rabbi de ona şöyle demişti) "Geceleyin kullarımı yola çıkar. Siz mutlaka (Firavun ve askerleri tarafından) takip edileceksiniz.

Musa'nın duası üzerine, rabbi ona şu cevabı vermiştir: "Mademki durum öyle, o halde sen, sana iman eden İsrailoğullarını, geceleyin yola çıkar, şüphesiz ki sizler, Firavun ve onun kavmi olan Kıptiler tarafından takibedileceksiniz.

وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا إِنَّهُمْ جُندٌ مُّغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾

24- (Asânı vurarak açtığın) denizi o sakin halinde bırak. Çünkü onlar boğulmaya mahkum bir ordudur."

Ey Musa, sen ve sana tabi olanlar, sizin için yarılan denizden geçtikten sonra, sen o denizi yarılmış halinde bırak. Firavunun, yarılan o denizden geçip sana kavuşacağından korkarak, denizin tekrar kapanmasını isteme. Zira, Firavun ve kavmi, yarılan denizin içine dalınca deniz, onların üzerine kapanacak ve onları boğacaktır.

Musa (a.s.) kavmi ile birlikte denizden geçince kendisi ile Firavun arasında bir engel meydana getirmesi için,asâsıyla denize vurup onun kapanmasını istemiş fakat Allah teala ona bunu yapmamasını emretmiş ve denizin aynen kalmasını istemiştir. Zira Firavun ve orduları o yarılan denize girdikten sonra deniz üzerlerine kapanarak boğulacaklardır. Ve durum böyle olmuş Firavun ve ordusu boğularak helak olmuştur.

كَمْ تَرَكُوا مِن جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾

وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾

وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ ﴿٢٧﴾

كَذَٰلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿٢٨﴾

25-27- Onlar geride nice bahçeler, pınarlar, ekinler, güzel makamlar ve zevk ve sefa ile içinde yaşadıkları nimetler bıraktılar.

28- Böylece biz, (onlara verdiğimiz) bu nimetleri başka bir kavme, miras bıraktık.

Firavun ve onun kavmi Kıptîler, Allahın, kendilerini denizde boğarak helak etmesinden sonra geride nice bağlar bahçeler, onların içinden akan pınarlar, ekinler, şerefli makamlar ve içinde zevkle yaşadıkları nimetleri bıraktılar.

*Firavun topluluğunun geriye bıraktıkları makamların, "Şerefli makamlar" olarak zikredilmelerinin sebebi, bu makamların, kral ve idarecilerin oturdukları yüksek makamlar ve güzel yerler olmasındandır.

Allah teala, Firavun ve kavmini helak ettikten sonra onların geride bıraktığı mal ve makamlara İsrailoğullarını mirasçı kılmıştır. Bu husus başka âyetlerde açıkça zikredilmiştir. "Hor görülen o kavmi de, mübarek kıldığımız yerin doğularına ve batılarına vârisler yaptık. Böylece sabretmelerinden dolayı, rabbinin, İsrailoğullarına olan o pek güzel vaadi yerine geldi. Firavun ve kavminin yapmakta oldukları ve yükselttikleri şeyleri de yerle bir ettik." (12) "İşte böyle yaptık. Onlara, İsrailoğullarını mirasçı kıldık. (13)

فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنظَرِينَ ﴿٢٩﴾

29- Onlar için ne gök ağladı, ne de yer. Onlara mühlet de verilmedi.

Allahın, denizde boğmuş olduğu Firavun ve kavmi için ne gök ağladı ne de yer. Onların cezalandırılması ertelenmedi de.

*Âyet-i kerimede "Göklerin ve yerin ağlaması" bahse konu edilmektedir. Müfessirler, müminler ölünce göklerin ve yerin ağladığını, kâfirler öldüğünde ise böyle bir şeyin olmadığını zikretmişlerdir.

12- A'raf Suresi, âyet: 137

13- Şuara Suresi âyet: 59.

Said b. Cübeyr diyor ki: "Bir adam Abdullah b. Abbas'a geldi ve ona "Ey İbn-i Abbas, Allah tealanın "Onlar için ne gök ağladı ne de yer. Onlara mühlet de verilmedi." kelamı için ne dersin? Gökler ve yer bir kimse için ağlar mı?" Abdullah b. Abbas şöyle dedi: "Evet, hiçbir yaratık yoktur ki onun gökte bir kapısı bulunmuş olmasın. Kişinin rızkı o kapıdan iner ve ameli o kapıdan yukarı çıkar. Mümin kul ölünce, amelinin yukarı çıktığı ve rızkının aşağı indiği, gökteki o kapı kapanır. Bundan dolayı gök onun için ağlar. Yeryüzünde namaz kılmış olduğu ve üzerinde Allahı zikrettiği yerini kaybedince de yeryüzü onun için ağlar. Firavun kavminin ise ne yeryüzünde faydalı bir eseri vardı ne de göklere yüksekelecek salih bir amelleri. Bu sebeple gökler ve yer onların üzerine ağlamadı.

Enes b. Mâlik diyor ki:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلاَّ وَلَهُ بَابَانِ، بَابٌ يَصْعَدُ مِنْهُ عَمَلُهُ، وَبَابٌ يَنْزِلُ مِنْهُ رِزْقُهُ، فَإِذَا مَاتَ بَكَيَا عَلَيْهِ، فَذَالِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: (فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ)

"Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Her müminin iki kapısı vardır. Birinden ameli yukarı çıkar, diğerinden rızkı aşağı iner. Mümin öldüğü zaman bu iki kapı onun için ağlar. Allah tealanın şu kelamı buna işaret etmektedir. "Onlar için (kâfirler için) ne gök ağladı ne de yer. Onlara mühlet de verilmedi." (14)

Abdullah b. Abbas, Mücahid, Said b. Cübeyr ve benzeri âlimlerden bu ağlamanın kırk gün devam ettiği rivayet edilmektedir.

وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿٣٠﴾

مِنْ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾

14- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 44, bab: 2, Hadis no: 3255.

30-31- Şüphesiz biz, İsrailoğullarını o alçaltıcı azaptan, Firavundan kurtardık. Şüphesiz Firavun, haddi aşan azgınlardan biriydi.

*Âyet-i kerimede zikredilen "Alçaltıcı azap"tan maksat Firavunun, İsrailoğullarının erkek çocuklarını öldürüp kadınlarını sağ bırakmasıdır. Kur'an-ı Kerimin çeşitli yerlerinde bu husus zikredilmiştir.

وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَىٰ عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٢﴾

32- Gerçekten biz, İsrailoğullarını, bilerek âlemlere üstün kıldık.

Şüphesiz ki biz, İsrailoğullarını, bilerek, zamanlarındaki insanların hepsinden üstün kıldık.

*Âyet-i kerimede, İsrailoğullarının iman ettikleri dönemlerde, iman etmeleri sebebiyle, zamanlarında yaşayan bütün insanlardan üstün kılındıkları zikredilmiştir. Onların bu üstünlüğü, iman etmeleriyle kaimdir. İmandan ayrılanların, derece bakımından hayvanlardan bile aşağı oldukları, diğer bir âyette beyan edilmekte ve şöyle buyurulmaktadır: "Yemin olsun ki biz, cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık. Onların kalbleri vardır ama onunla gerçeği anlamazlar. Gözleri vardır ama onlarla hakkı görmezler. Kulakları vardır ama onunla hakkı işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidir. Hatta daha da sapıktırlar. İşte onlar gafillerin ta kendileridir." (15)

وَآتَيْنَاهُم مِّنَ الْآيَاتِ مَا فِيهِ بَلَاءٌ مُّبِينٌ ﴿٣٣﴾

33- Onlara, içinde kendilerine apaçık bir imtihan bulunan mucizeler verdik.

*İsrailoğullarına verildiği beyan edilen bu mucizelerden maksat, Allahın, onları düşmanlarından kurtarması, üzerlerini bulutlarla gölgelendirmesi, gökten kudret helvası ve bıldırcın eti indirmesi gibi çeşitli nimetler ile, bolluk ve bereketlerdir. İsrailoğulları bunlarla imtihan edilmişlerdir.

15- A'raf Suresi, âyet: 179.

إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾
إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُنشَرِينَ ﴿٣٥﴾
فَأْتُوا بِآبَائِنَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾

34-36- Doğrusu şu kâfirler şöyle derler: "Dünyadaki ilk ölümümüzden başka bir şey yoktur. Biz, tekrar dirilecek de değiliz. Sözünüzde samimi iseniz, atalarımızı diriltip getirin."

Ey Muhammed, kavminin müşrikleri,öldükten sonra dirilip hesaba çekilmeyi inkar ederek şöyle derler: "Bizim için ilk ölümümüzden başka bir şey yoktur. Bizler öldükten sonra artık diriltilecek değiliz. Eğer sizler, Allahın, bizi öldükten sonra diriltip hesaba çekeceği sözünüzde doğru iseniz, bizden önce ölmüş olan atalarımızı getirin. Onlara, böyle bir şeyin olup olmadığını soralım da ona göre size inanalım."

*Müşrikler bu sözleriyle, meseleyi saptırmak istemişlerdi. Zira, öldükten sonra dirilmek, kıyamet koptuktan sonra gerçekleşecektir. Dünya hayatı devam ederken, atalarının diriltilmesini istemeleri, onların, meseleyi saptırmak isteyişlerindendir.

أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٣٧﴾

37- Bunlar mı daha üstün yoksa Tubba kavmi ve ondan öncekiler mi? Biz onları helak ettik. Çünkü onlar suç işlemiş kimselerdi.

Ey Muhammed, kavminin bu müşrikleri mi güç ve kuvvet bakımından daha üstündür yoksa Tubba kavmi ve onlardan önce gelip geçen ümmetler mi? Biz onları helak ettik. Çünkü onlar suç işlemiş kimselerdi.

*Âyet-i kerimede "Tubba kavmi" zikredilmektedir. Bu kavmin, Yemen'de yaşayan "Sebe'" kavmi olduğu ve kendilerine "Himyeriler" de dendiği

rivayet edilmektedir.

"Tubba" ise Himyer krallarına verilen bir isimdir. Âyette zikredilen bu "Tubba"nın kişiliği ve iktidarı hakkınnda çeşitli kıssalar zikredilmiştir. Ancak Hz. Aişe (r.anh.) ve Katade'nin, bu şahsın salih bir kimse olduğunu söyledikleri rivayet edilmektedir.

Sehl b. Sa'd, Rasulullahın, bu Tubba hakkında şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

عن سهل بن سعد قال سمعت رسول الله (ﷺ) يقول لا تسبوا تُبَّعاً فانه قد كان أسلم.

"Tubba'a sövmeyin. Çünkü o müslüman olmuştu." (16)

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿٣٨﴾

مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

38- Biz, gökleri, yeri ve aralarındakileri eğlenciler olarak yaratmadık.

39- Biz onları ancak (bir hikmete bağlı olarak) yerli yerince yarattık. Fakat çokları bunu bilmezler.

*Allah teala bu âyetlerle, öldükten sonra dirilmenin mutlaka meydana geleceğini beyan etmektedir, Allah teala, yaratıkları emir ve yasaklarla imtihana tabi tutmadan, boşu boşuna yaratmadığını, bilakis onları emir ve yasaklarla imtihan ettiğini, itaat edenleri mükafaatlandırıp, karşı gelenleri de cezalandırdığını bildirmektedir. Fakat Allaha ortak koşanların çoğu, yaratılışın sır ve hikmetlerini bilmezler. Hayatı, sadece bu dünya hayatından ibaret sanırlar.

16- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.5, S.340.

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٠﴾

40- Şüphesiz ki (hak ile batılı) ayırdetme günü, hepsinin bir araya geleceği gündür.

Şüphesiz ki Allahın, yaratıkları arasında, dünyada iken işlemiş oldukları ameller hakkında vereceği kesin hüküm günü, bütün insanların bir araya getirileceği gündür.

يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى عَن مَّوْلًى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٤١﴾

41- O gün, dostun dosta hiçbir faydası olmayacaktır. Onlar yardım da görmeyeceklerdir.

O gün, Allahın vereceği ceza karşısında, dostun dosta hiçbir faydası dokunmayacak, onlar birbirlerine yardım da edemeyeceklerdir.

إِلَّا مَن رَّحِمَ اللَّهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٤٢﴾

42- Ancak Allahın rahmet ettiği kimse bunun dışındadır. Şüphesiz Allah, herşeye galiptir, merhametlidir.

Kıyamet gününde, dostun dosta faydası dokunmayacak, ancak Allahın merhamet ettiği kimseler bunun dışında kalacaktır. Onlar, Allahın izniyle birbirlerine, yani dostlarına şefaatçi olacaklardır. Şüphesiz ki Allah, düşmanlarından intikam alma hususunda herşeye galiptir, kendisine itaat edenlere ise merhametlidir.

إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾

طَعَامُ الْأَثِيمِ ﴿٤٤﴾

كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٤٥﴾

كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾

43-44- Şüphesiz zakkum ağacı, günahkarların, cehennemdeki yiyecekleridir.

45-46- Zakkum ağacı erimiş maden gibidir. İnsanların karnında tıpkı sıcak suyun kaynaması gibi kaynar.

Zakkum ağacı, cehennemin içinde biten ve dalları adeta şeytanın başına benzeyen bir ağaçtır. Onun meyveleri, dünyada iken, inkar suçunu işleyenlerin, cehennemdeki yemeğidir. Zakkum ağacı adeta erimiş bir maden ve tortulaşmış sıvı yağa benzer. Fakat o, hdehşetli bir şekilde kaynadığından, cehennemliklerin karnında sıcak sular gibi kaynayacaktır.

*Ebu Said el-Hudrî'nin rivayetine göre Resulullah (s.a.v.) "Zakkum ağacı, erimiş maden gibidir." âyeti hakkında (âyette geçen zakkum hakkında) şöyle buyurmuştur:

انه قال كالمهل قال كعكر الزيت فاذا قرب اليه سقطت فروة وجهه فيه

"O, zeytin yağının tortusu gibidir. Onu içen kişi onu yüzüne yaklaştırdığında yüzünün derisi kopup onun içine düşecektir."(17)

خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾

ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾

47-48- (O gün, cehennem zebanilerine şöyle denecektir) "Bu günahkarı tutup cehennemin ortasına sürükleyin. Sonra da başının üstüne, azabını artırmak için kaynar su dökün."

17- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.3, S.71.

Kıyamet günü, cehennemi hak eden günahkarlar için, meleklere şöyle dencektir: "Siz bu günahkarı yakalayın. Onu çekip sürükleyerek cehennemin ortasına atın. Sonra kaynar sulardan onun başına dökün. Böylece azabı daha fazla artmış olsun.

*Allah teala, diğer bir âyet-i kerimede, cehennemliklerin üzerine dökülen bu kaynar suyu şöyle vasıflandırmaktadır: "İşte bunlar, rableri hakkında münakaşa eden (mümin ve kâfir) iki hasımdır. İnkar edenlere ateşten elbiseler biçilir, başlarının üstünden kaynar sular dökülür." "Onunla karınlarındakiler ve derileri eritilir." "Ayrıca onlar için, demirden topuzlar vardır." "Onlar, içine düştükleri sıkıntıdan dolayı ne zaman cehennemden çıkmak isteseler, her defasında oldukları yere döndürülürler. Onlara "yakıcı azabı tadın" denilir. (18)

ذُقْ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾

إِنَّ هَٰذَا مَا كُنتُم بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

49-50- O günahkâra da şöyle denecektir: "Azabı tat bakalım. Çünkü sen dünyada, çok kuvvetli ve üstün bir kimseydin. İşte bu, dünyada o şüphe ettiğiniz azaptır."

Kıyamet gününde, o cehennemlik günahkâra şöyle denecektir: "Bugün görmüş olduğun azabı tat. Zira sen, kavmin içinde şerefli ve üstün bir kimse olduğunu sanıyordun. Dünyada iken, varlığından şüphe ettiğiniz ve hakkında tartışmaya girdiğiniz azap işte budur."

*Katade, bu âyetin, Ebu Cehil hakkında indiğini söylemiştir. Resulullahın, Ebu Cehil ile karşılaşıp ona "Belaya uğrayasın belaya. Sonra kahrolasın, kahrolasın." (19) âyetlerini okuyunca Ebu Cehil: "Mekke'nin dağları arasında benden güçlü kuvvetli ve şerefli kimse yoktur." demiş ve bunun üzerine bu âyet-i kerime nâzil olmuştur.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾

18- Hacc Suresi, âyet: 19-22.
19- Kıyamet Suresi, âyet: 34-35.

فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾

يَلْبَسُونَ مِن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾

كَذَٰلِكَ وَزَوَّجْنَاهُم بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾

يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾

فَضْلًا مِّن رَّبِّكَ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾

51-52- Şüphesiz, takva sahipleri (her türlü korkudan) emin bir yerdedirler. Cennetlerde ve pınar başlarındadırlar.

53- İnce ipekten ve parlak atlastan elbiseler giyip karşılıklı otururlar.

54- İşte bu böyledir. Ayrıca biz onları, iri gözlü hurilerle de evlendiririz.

55- Onlar orada emniyet içinde her çeşit meyveyi isterler.

56-57- Onlar orada, (dünyadaki) ilk ölümlerinden başka bir ölüm tatmazlar. Allah onları cehennem azabından da korumuştur. Bunlar, rabbinin bir lütfudur. İşte kurtuluş da budur.

Şüphesiz ki dünyada iken,Allahın emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak ondan korkanlar, âhirette güven içinde bulunacakları bir makamda olacaklardır. Onlar o makamlarda, dünyada iken korkulan belalar, hastalıklar, yorgunluklar ve üzüntülerden emin olacaklardır. O makamlar da cennetler ve pınar başları olacaktır. Onlar o cennette ince ve kalın ipekten elbiseler giyeceklerdir. Ve karşılıklı olarak oturacaklardır. Ayrıca biz onları, iri gözlü ve beyaz tenli hurilerle evlendireceğiz.Takva sahipleri, cennette arzuladıkları her türlü meyveler isteyecekler ve bu meyvelerden güven içinde olacaklardır. O meyvelerin kesileceğinden, tükeneceğinden ve kendilerine herhangi bir zarar vereceğinden korkmayacaklardır. Dünya nimetleri ise bunların aksinedir. Takva sahipleri cennette, dünyada iken birinci ölümlerinden başka bir daha ölüm tatmayacaklardır. Rableri onları, katından bir lütuf olarak, yanıp tutuşan cehennem azabından koruya-

caktır. Onların, dünyada iken işledikleri günahlardan dolayı, kendilerini cezalandırmayacaktır. İşte âhirette takva sahiplerine verdiğimiz bu nimetler, büyük kurtuluşun ta kendisidir.

*Allah teala, burada, elli altıncı âyette cennetliklerin, ölümü bir daha tatmayacaklarını beyan etmektedir. Bu hususta peygamber efendimiz de bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) يُؤْتَىٰ بِالْمَوْتِ كَهَيْئَةِ كَبْشٍ أَمْلَحَ فَيُنَادِي مُنَادٍ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ فَيَشْرَئِبُّونَ وَيَنْظُرُونَ فَيَقُولُ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا فَيَقُولُونَ نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ وَكُلُّهُمْ قَدْ رَآهُ ثُمَّ يُنَادِي يَا أَهْلَ النَّارِ فَيَشْرَئِبُّونَ وَيَنْظُرُونَ فَيَقُولُ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا. فَيَقُولُونَ نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ وَكُلُّهُمْ قَدْ رَآهُ فَيُذْبَحُ ثُمَّ يَقُولُ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ وَيَا أَهْلَ النَّارِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ

"Ölüm, kıyamet gününde beyaz bir koç şeklinde getirilecek ve o zaman bir çağırıcı "Ey cennetlikler" diye seslenecek, cennetlikler başlarını uzatıp bakacaklar, çağırıcı onlara: "Siz bunu tanıyor musunuz?" diyecek. Onalrın hepsi de onu daha önce gördükleri için "Evet tanıyoruz. Bu ölümdür." diyeceklerdir. Sonra çağırıcı, cehennemliklere: "Ey cehennemlikler", diye seslenecek onlar da başlarını uzatıp bakacaklar, çağırıcı onlara, "Sizler bunu tanıyor musunuz?" diyecek onlar da daha önce onu gördükleri için "Evet tanıyoruz, bu ölümdür." diyeceklerdir. Sonra çağırıcı "Ey cennetlikler, artık ebedilik var. Size ölüm yok. Ey cennetlikler artık ebedilik var. Size de ölüm yok." diyecektir. (20)

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾

فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

58- Ey Muhammed, öğüt alsınlar diye biz, Kur'anı senin dilinle indirerek kolaylaştırdık.

20- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 19, bab: 1 / Müslim K.el-Cenne, bab: 40, Hadis no: 2849.

59- Sen bekle. Onlar da bekliyorlar.

Ey Muhammed, seni kendilerine peygamber olarak gönderdiğimiz bu müşrikler, Kur'anı düşünüp ondan öğüt alsınlar ve hakka boyun eğsinler diye Kur'anı sana, senin dilinle indirerek onu kolay bir kitap kıldık. Ey Muhammed, sen rabbinden, bu müşriklere karşı fetih ve zafer bekle. Onlar da bu zaferin kime ait olacağını, dünya ve âhirette kimin sözünün haklı olduğunu bekleyip dursunlar.

CASİYE SURESİ

Casiye Suresi, otuz yedi âyettir. 14. âyeti Medinede, diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur.

Cenaþ-ı Hak, bu mübarek surenin ilk âyetlerinde varlık ve birliğini, güç ve kuvvetinin yüceliğini gösteren deliller beyan ediyor, inkar ve inatllarını sürdüren kâfirlere büyük bir azap takdir edildiğini haber veriyor.

Sure-i celilede bundan sonra, İsrailoğullarının kıssasına özetle temas ediliyor. Onlara kitap, hikmet ve peygamber gönderildiği, güzel rızıklarla rızıklandırıldıkları ve zamanlarındaki diğer ümmetlere üstün kılındıkları belirtiliyor.

Allah teala, gökleri ve yeri yerli yerince ve herkesin, yaptığının karşılığını görmesi için yarattığını ve hiç kimsenin zulme uğratılmadığını beyan ediyor.

Bundan sonra, çok çirkin bir davranış olan, arzu ve emellerine göre davranma ahlakının kötülüğüne dikkat çekilerek, kendi arzu ve heveslerini ilah edinen sapık kimseleri, Allahtan başka hiçbir kimsenin hidayete erdiremeyeceği beyan ediliyor.

Hayatı sadece bu dünya yaşantısından ibaret sanan gafillerin gafletine dikkat çekilerek, Allahın, herkesi, geleceğinde şüphe olmayan kıyamet gününde bir araya toplayacağı haber veriliyor ve şöyle buyuruluyor: "... Siz, dünyada bugüne kavuşmayı nasıl unuttuysanız biz de bugün sizi öylece unutacağız. Sizin yeriniz ateştir. Sizin için yardımcı da yoktur." (1)

Sure-i celilede bundan sonra, Allahın âyelrini alaya alanların, âhirette cehennemden hiç çıkarılmayacakları beyan ediliyor ve şu âyetlerle sona eriyor: "Hamd, göklerin rabbi ve âlemlerin rabbi olan Allaha mahsustur." "Göklerde ve yerde büyüklük ve hakimiyet onundur. O, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir." (2)

1- Casiye Suresi, âyet: 34

2- Casiye Suresi, âyet: 36-37.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allahın adıyla.

حٰمٓ ﴿١﴾

1- Hâ, Mim.

*Huruf-ı mukatta'a hakkında Bakara suresinin başında gerekli açıklamalar yapılmıştır.

تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾

إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾

وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِن دَابَّةٍ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾

وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِن رِّزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾

2- Bu kitap, Aziz ve Hakim olan Allah tarafından indirilmiştir.

3- Şüphesiz, göklerde ve yerde müminler için nice deliller vardır.

4- Allahın sizi yoktan var etmesinde ve çeşitli canlıları yeryüzüne yaymasında, kesin olarak inananlar için nice deliller vardır.

5- Gece ile gündüzün değişmesinde, Allahın gökten indirdiği yağmurla kuru toprağı, ölümünden sonra diriltmesinde ve rüzgarları yönlendirmesinde aklını kullanan bir topluluk için nice deliller vardır.

Bu Kur'an, düşmanlarından intikam alınmasında herşeye galip olan, yara-

ıklarını sevk ve idarede hüküm ve hikmet sahibi olan Allah tarafından indirilen bir kitaptır.

Ey insanlar, şüphesiz ki, kendilerinden yağmur inen yedi göklerde ve kendisinden mahlukatın var edildiği yeryüzünde, rablerinin delillerini düşünüp onlardan öğüt alan müminler için birçok delil ve ibretler vardır.

Ey insanlar, gece ile gündüzün değişmesinde, bunların birbirlerini takibetmelerinde ve Allahın, rızıklarınızı sebep kıldığı ve gökten indirdiği yağmurda, kuruyup adeta ölü hale geldikten sonra yağmurla yeryüzünü diriltmesinde Allahın, doğudan, batıdan, kuzeyden güneyden çeşitli rahmet ve azap rüzgarları estirmesinde Allahın delillerini düşünen bir kavim için nice delil ve ibretler vardır.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, kullarını nimetlerini düşünmeye ve yüce kudretini tefekküre sevketmektedir. O, gökleri ve yeri yaratmış onlarda melekler, cinler, insanlar, yürüyen hayvanlar ve uçan kuşlar var etmiştir. Yeryüzünde, akan sular ve denizler ve bunların içinde çeşitli varlıklar yaratmıştır. Geceyi ve gündüzü, karanlığı ile örten ve ışığı ile aydınlatan iki vasıta kılmıştır. Ayrıca, gökten indirdiği yağmurlarla, yeryüzünde yaşayan canlıların çeşitli gıda maddelerini yaratmış ve yeryüzünde estirdiği rüzgarlarla rahmetini her tarafa yaymış, bitkilerin beslenmelerini sağlamış ve hikmetini bilmediğimiz daha nice şeyleri gerçekleştirmiştir. Bütün bunlar Alah tealanın kudretinin büyüklüğüne delil değil midir?

تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِٱلْحَقِّ ۖ فَبِأَىِّ حَدِيثٍۭ بَعْدَ ٱللَّهِ وَءَايَٰتِهِۦ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

6- Ey Muhammed, işte bunlar sana, "Hak" olarak açıkladığımız Allahın âyet ve delilleridir. Allahın sözünden ve âyetlerinden başka hangi söze inanacaklar?

Ey Muhammed, bu âyet ve deliller, rabbinin, yaratıklarına bildirdiği âyet ve delillerdir. Biz onları sana bir gerçek olarak bildiriyoruz. Ey Muhammed, Allahın sana bildirdiği söz ve âyetlerinden sonra artık bu müşrikler, hangi söze inanacaklar? Allahtan daha doğru söyleyecek birini nasıl bulacaklar?

وَيْلٌ لِّكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٧﴾

يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا ۖ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ
أَلِيمٍ ﴿٨﴾
وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَهَا هُزُوًا ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٩﴾

7- Her iftiracı günahkar kişinin vay haline.

8- O kimse, Allahın kendisine okunan âyetlerini işitir de, sonra sanki hiç işitmemiş gibi kibirlenerek inkarlarında ısrar eder. Ey Muhammed, işte sen onu, can yakıcı bir azapla müjdele.

9- O iftiracı, âyetlerimizden bir şey öğrense onu hemen alaya alır. İşte onlar için rezil ve rüsvay edici bir azap vardır.

Allaha karşı iftirada bulunup günahkar olan her yalancının vay haline. Onlara cehennemliklerin kan ve irinlerinin aktığı veyl deresi vardır. Böyle iftiracı ve günahkar, kendisine okunan Allahın kitabının âyetlerini işittiği zaman hiç işitmemişcesine böbürlenir, inkarında ve günah işlemesinde inat eder. Ey Muhammed, sen, bu gibi iftiracı günahkârları, can yakıcı bir azap olan cehennem ateşiyle müjdele. Bu iftiracı günahkâr, kendisine okunan âyetlerimizden bir şeyi öğrendiği zaman da onları alaya alır. İşte bu gibiler için kıyamet gününde, hor ve hakir düşüren bir azap vardır.

*"Şüphisiz zakkum ağacı, günahkarların cehennemdeki yiyecekleridir." (3) âyetleri inince Ebu Cehil, hurma ve kaymak istemiş ve "Bundan zakkumlanın. Muhammed ise ancak böyle bal gibi şeyleri vaadediyor." demiştir.

Kâfirler, Kur'an-ı Kerim ile istihza ettiklerinden Resulullah (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim'le düşman topraklarına yolculuk yapmayı yasaklamıştır.

Abdullah b. Ömer diyor ki:

عَنْ رَسُولِ اللهِ (ﷺ): أَنَّهُ كَانَ يَنْهَىٰ أَنْ يُسَافَرَ بِالْقُرْآنِ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ.
مَخَافَةَ أَنْ يَنَالَهُ الْعَدُوُّ.

3- Duhan Suresi, âyet: 43-44

"Resulullah (s.a.v.) düşmanın Kur'ana el uzatacağından korkarak onunla düşman topraklarına yolculuk yapmaya yasaklıyor ve buyuruyordu ki: "Kur'anla (düşman topraklarına) yolculuk yapmayın. zira ben, düşmanın ona herhangi bir şey yapmayacağından emin değilim." (4)

مِن وَرَآئِهِمْ جَهَنَّمُ وَلَا يُغْنِي عَنْهُم مَّا كَسَبُوا شَيْـًٔا وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ
أَوْلِيَآءَ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠﴾

10- Onların arkalarında da cehennem vardır. Ne dünyada kazandıkları şeyler, ne de Allahtan başka edindikleri dostlar kendilerine bir fayda sağlayacaktır. Onlar için büyük bir azap vardır.

Allahın âyetleriyle istihza eden iftiracı günahkar için, gelecekte cehennem azabı vardır. Onların, dünyada iken kazandıkları ne mal ve evlat cehennem azabı karşısında onlara ne herhangi bir fayda sağlayabilecek ne de Allahı bırakıp da edindikleri dostları onlara bir fayda sağlayabilecektir. Onlar için kıyamet gününde büyük bir azap vardır.

هَٰذَا هُدًى ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رِّجْزٍ أَلِيمٌ ﴿١١﴾

11- Bu Kur'an, bir hidayet rehberidir. Rablerinin âyetlerini inkar edenlere, can yakıcı, tiksindiren bir azap vardır.

Muhammed'e indirmiş olduğumuz bu Kur'an, hakkı gösteren bir delil, kendisiyle amel edeni doğru yola sevkeden bir rehberdir. Rablerinin âyetlerini inkar eden ve onlarla amel etmeyenlere gelince, onlar için kıyamet gününde pek tiksindirici ve can yakıcı bir azap vardır.

اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ

4- Müslim, K.el-İmara, bab: 92-93-94, Hadis no: 1869 / Ebu Davud, K.el-Cihad, bab: 81, Hadis no: 2610.

تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾

12- Gemilerin, Allahın emriyle seyretmesi, sizin de onun lütfundan rızık aramanız ve şükretmeniz için denizi emrinize veren Allahtır.

Ey insanlar, denizi sizin hizmetinize tahsis eden Allahtır. O bunu emrinize vermiştir ki izniyle o gemiler denizde seyretsinler. Sizler onun lütfuyla rızık arayasınız ve size vermiş olduğu nimetlere karşılık ona şükredesiniz.

وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾

13- O, göklerde ve yerde bulunan herşeyi kendinden bir lütuf olarak sizin hizmetinize vermiştir. Düşünen bir kavim için bunlarda, nice ibret ve deliller vardır.

Sizin için, gökte bulunan güneş, ay ve yıldızlar gibi varlıkları ve yeryüzünde bulunan hayvan, bitki ve cansız varlıkları yaratan ve hizmetinize veren ancak Allahtır. Ey insanlar, şüphesiz ki bütün bunlarda düşünüp ibret alan bir kavim için nice ibret ve deliller vardır. Siz sadece bunları sizin emrinize sunan Allaha kulluk edin ve ona şükredin.

قُل لِّلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

14- Ey Muhammed, iman edenlere söyle. Allahın ceza günlerinin geleceğini ummayanları bağışlasınlar ki, Allah her kavmi kazandığı ile cezalandırsın.

Ey Muhammed, Allaha inanan ve sana tabi olan müminlere de ki: "Kendilerine, Allahın cezalandırma günlerinden korkmayan kâfirler herhangi bir za-

rar verdiklerinde ve bir kötülük yaptıklarında onlara aldırış etmesinler ki Allah âhirette, her kavme, yaptığının karşılığını vermiş olsun. Onların eziyetlerine tahammül eden müminleri mükafaatlandırsın. Eziyet eden kâfirleri ise layık oldukları azaba uğratsın.

*Bu âyet-i kerime, İslamın ilk dönemlerinde nâzil olmuş ve müslümanların zayıf oldukları zamanlarda müşriklere karşılık vermemelerini emretmiştir. Daha sonra İslam güçlenince, müminlerin onlara karşı cihad etmeleri ve onlarla savaşmaları emredilmiş böylece bu âyetin hükmü neshedilmiştir.

Abdullah b. Abbas bu âyeti izah ederken şöyle demiştir: "Müşrikler, Resulullaha eziyet ettiklerinde onların eziyetlerine aldırış etmiyordu. Müşrikler onu alaya alıyor ve onu yalanlıyorlardı. Bunun üzerine Allah teala: "Ey müminler, müşrikler sizinle nasıl topluca savaşıyorlarsa siz de onlarla topluca savaşın." [5] emrini gönderdi ve böylece bu âyet neshedilen âyetlerden oldu.

Katade ise bu âyetin, adı geçen Tevbe suresinin otuz altıncı âyetiyle ve Enfal suresinin: "Eğer savaşta onları yakalarsan arkalarındakileri dağıtacak bir şekilde cezalandır. Belki ibret alırlar." [6] âyetiyle neshedildiğini söylemiş, Dehhak bu âyetin, Tevbe suresinde, müşriklerle savaşmayı emreden âyetle neshedildiğini, Ebu Salih ise yine bu âyetin, Hacc suresinin: "Kendileriyle savaşılan müminlere, zulmedildikleri için cihad etme izni verildi. Şüphesiz ki Allah, onlara yardım etmeye elbette kadirdir." [7] âyetiyle neshedildiğini söylemiştir. İbn-i Zeyd de bu âyetin, cihadın farz olduğunu belirten âyetlerle neshedildiğini söylemiştir.

مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا فَلِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَنْ أَسَآءَ فَعَلَيْهَا ۖ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

15- Kim salih amel işlerse, (Onun mükafaatı) kendinedir. Kim de kötü amel işlerse, (Onun zararı)yine kendinedir. Sonra rabbinize döndürüleceksiniz.

Allahın kullarından kim, onun emirlerine itaat edip yasaklarından kaçınarak salih amel işleyecek olursa bunun faydası kendisine aittir. Zira Allahın hiç-

5- Tevbe Suresi, âyet: 36
6- Enfal Suresi, âyet: 57
7- Hacc Suresi, âyet: 39

bir amele ihtiyacı yoktur. Kim de Allahın emirlerine karşı gelerek ve yasaklarını işleyerek kötü bir amel yapacak olursa o kimse kendi aleyhine hareket etmiş olur. Zira o kişi bu haliyle kendisini Allahın gazabına ve azabına sürüklemiş olur. Sonra ey insanlar, hepinizin döneceği yer rabbinizdir. O, sizlerden iyilik yapana iyiliğinin, kötülük yapana da kötülüğünün karşılığını verecektir.

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحُكْمَ وَٱلنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ
وَفَضَّلْنَٰهُمْ عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦﴾

16- Şüphesiz biz İsrailoğullarına kitap, hikmet ve peygamberlik vermiştik. Onları güzel nimetlerle rızıklandırmıştık. Ve onları âlemlerden üstün kılmıştık.

Ey Muhammed, şüphesiz ki biz, İsrailoğullarına da önce Tevratı sonra da İncil'i vermiştik. Onlara, kitabı anlama ve sünnetleri idrak etme bilgisini vermiştik. Ve onlardan peygamberler yapmıştık. Onları, kudret helvası ve bıldırcın eti gibi rızıklarla rızıklandırmıştık. Ve onları, zamanlarının insanlarından üstün kılmıştık.

وَءَاتَيْنَٰهُم بَيِّنَٰتٍ مِّنَ ٱلْأَمْرِ ۖ فَمَا ٱخْتَلَفُوٓا۟ إِلَّا مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ ٱلْعِلْمُ بَغْيًۢا
بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ فِيمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٧﴾

17- Din hususunda onlara apaçık deliller vermiştik. Onlar ancak kendilerine ilim geldikten sonra aralarındaki çekememezlik ve düşmanlık yüzünden ihtilafa düşmüşlerdi. Şüphesiz senin rabbin, kıyamet günü, onların ihtilafa düştükleri hususlarda, aralarında hüküm verecektir.

Biz, israiloğullarına, içinde herşeyin açıklaması bulunan Tevrat'ı indirerek, emrimiz hususunda apaçık deliller vermiştik. Onlar, ancak kendilerine ölüm geldikten sonra aralarında ihtilafa düşmüşlerdir. Bu ihtilafın sebebi ise, liderlik kavgası ve birbirlerine karşı haksız davranmalarıdır. Ey Muhammed, şüphesiz ki rabbin, kıyamet gününde İsrailoğullarının aralarında ihtilafa düştükleri konular hakkında kesin kararını verecek ve böylece haklılar haksız olanların-

dan ayırdedilmiş olacaktır.

*Bu âyet-i kerime, Muhammed ümmetini, İsrailoğullarının düştüğü kötü âkıbetlere düşmemeleri için uyarmaktadır.

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾

18- Sonra ey Muhammed, biz seni de din hususunda bir şeriat sahibi kıldık. Sen ona uy. Hakkı bilmeyenlerin heva ve heveslerine uyma.

Ey Muhammed, İsrailoğullarına şeriat verdikten sonra seni de emirlerimiz hususunda bir şeriat sahibi kıldık. Sen bu şeriata uy. Hakkı batıldan ayırdedemeyen cahillerin davetine uyma. Aksi halde helak olursun.

*Âyette zikredilen "Şeriat"tan maksat, Abdullah b. Abbas'a göre "Hidayet ve apaçık bir yol"dur. Katade'ye göre "Emirler, yasaklar, farz ve cezalar"dır. İbn-i Zeyd'e göre ise "din"dir.

إِنَّهُمْ لَن يُغْنُوا عَنكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا ۚ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۖ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩﴾

19- Onlar, Allahtan gelen hiçbir şeyi senden uzaklaştıramazlar. Şüphesiz zalimler, birbirlerinin dostudurlar. Müttakilerin dostu ise Allahtır.

Ey Muhammed, rablerini tanımayan ve seni heva ve heveslerine uymaya çağıran bu cahiller, rabbinin şeriatını bırakıp onlara uyduğun takdirde, rabbinin, seni cezalandırmasına karşı seni müdafaa edemezler. Zalimler, Allaha iman etme ve ona itaatte bulunmaya karşı birbirlerinin yardımcıları ve dostlarıdır. Allah ise emirlerini tutup yasaklarından kaçınan takva sahiplerinin dostudur. O halde sen, Allahtan kork. O zalimlere karşı senin için kâfidir. Sayıları çok da olsa onlar sana bir şey yapamayacaklardır.

هَٰذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾

20- Bu Kur'an, insanlar için kalb gözleridir. Kesin olarak inanan bir topluluk için de bir hidayet rehberi ve bir rahmet kaynağıdır.

Ey Muhammed, sana indirdiğimiz bu kitap, insanların kalb gözlerini açan bir nurdur. İnsanlar, onun vasıtasıyla hakkı batıldan ayırdederler ve doğru yolu tanımış olurlar. Bu kitap, kendisinin hak bir kitap olduğunu kesin bir şekilde idrak eden bir topluluk için bir rehber ve bir rahmettir. Zira, Kur'andan ancak onlar faydalanırlar. O Kur'an, kendisini yalanlayan kâfirlerin ise kötülüğünü artırır. O, onlar için bir üzüntü kaynağıdır.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَن نَّجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَّحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ ۚ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾

21- Yoksa kötülükleri işleyenler, hayatlarında ve ölümlerinde, iman edip salih ameller işleyenlerle kendilerini bir tutacağımızı mı sanırlar? Ne kötü hüküm veriyorlar!

*Bu âyet-i kerime, çeşitli kıraatlar sebebiyle farklı şekillerde izah edilmiştir. Bunlardan biri mealde verildiği gibidir. Buna göre âyetin izahı şöyledir: "Dünyada iken Allahın peygamberlerini yalanlayarak, Allahtan başka şeylere taparak ve onun emirlerine karşı gelerek kötü amel işleyenleri hiçbir zaman, iman edip salih amel işleyenlerle bir tutamayız. Onların hayatları da ölümleri de birbirlerinden farklıdır. Çünkü salih amel işleyenler Allaha itaat ederek yaşamışlar, âhirette nimetlere erişecekleri müjdesiyle ölmüşlerdir. Kötü amel işleyenler ise hayatta iken Allaha karşı gelmişler ve cehennemde yanacakları ihtarıyla ölmüşlerdir. Elbette ki bunlar hayatlarında ve ölümlerinde farklıdırlar.

Diğer bir izah tarzına göre, âyetin manası şöyledir: "Kötü amel işleyenler, dünya hayatında, iman edip salih amel işleyenlerle eşit oldukları gibi öldükten sonra da onlarla eşit olacaklarını mı sanıyorlar? Dünya hayatındayken sıhhat ve rızık bakımından farksız olsalar da âhirette, müminler cennete sevkedilecekler kâfirler ise cehenneme sürüleceklerdir. Böylece birbirlerinden tamamen ayrı-

lacaklardır. dünya hayatlarıyla ölümlerden sonraki yaşantıları bir olmayacaktır.

Başka bir izah tarzına göre ise âyetin manası şöyledir: "Kötü amel işleyenler, kendilerini, iman edip salih amel işleyenlerle bir tutacağımızı mı sanırlar? Müminler, hayatta iken de öldüklerinde de mümindirler. Kâfirler ise, hayatta iken de öldükten sonra da kâfirdirler. Bunlar asla eşit olamazlar. Bunların, iman edenlerle eşit olacaklarına dair vermiş oldukları hüküm ise ne kötü bir hükümdür!

وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

22- Allah, gökleri ve yeri yerli yerince hem de herkes yaptığının karşılığını görsün diye yarattı. Onlar zulma uğratılmaz.

Allah, gökleri ve yeri, yaratıklarına zulmetmek için değil, hak ve adaleti icra etmek için yarattı. Bu itibarla herkes yaptığının karşılığını görecek ve hiçbir kimseye zulmedilmeyecektir. İyilik yapan mükafaatlandırılacak kötülük yapan ise cezalandırılacaktır.

أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَىٰ سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَىٰ بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَن يَهْدِيهِ مِن بَعْدِ اللَّهِ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾

23- Ey Muhammed, heva ve hevesini kendine ilah edinen, Allahın da (dalaleti hak ettiğini) bilerek saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği ve gözüne perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allahtan başka kim hidayete erdirebilir? Düşünmez misiniz?

*Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir. Taberi'nin de tercih ettiği birinci izah şeklinde şöyle denilmiştir: "Ey Muhammed, heva ve hevesini kendisine ilah edineni gördün mü? O, ilahlık sadece kendisine ait olan Allahı ilah edinmez. Bilakis, heva ve hevesine uygun olan şeyleri ilah edinir ve onlara tapar.

Said b. el-Müseyyeb diyor ki: "Kureyşliler bir zaman beyaz bir taştan ibaret olan "Uzza" putuna tapıyorlardı. Daha sonra ondan daha güzelini bulunca da ona tapıyorlardı. İşte bunun üzerine Allah teala: "Ey Muhammed, heva ve hevesini ilah edineni gördün mü? âyetini indirdi.

İkinci izah tarzı ise şöyledir: "Ey Muhammed, heva ve hevesini kendisine din edineni gördün mü? O, Allaha iman etmediği için nefsinin hoşuna giden şekilde amel eder. O, Allahın haram kıldığını haram saymaz, helal kıldığını da helal kabul etmez."

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Bu âyetin zikrettiği insandan maksat, kâfir kimsedir. Zira o, Allah tarafından herhangi bir delile dayanmaksızın heva ve hevesini din edinir.

Âyet-i kerimenin devamında: "Allahın bilerek saptırdığı" ifadesi geçmektedir. Bundan maksat, "Allah, böyle bir insana her türlü delil gelse dahi hidayete ermeyeceğini, ezeli ilmiyle bildiği için onu saptırmıştır." demektir.

Âyet-i kerimenin devamında: Allahın, heva ve hevesini kendisine ilah edinen kişinin kulağını ve kalbini mühürlediği ve gözüne perde çektiği" zikredilmektedir. Bundan maksat, Allahın, böyle kişilerin kulaklarını ve kalblerini manevi bir mühürle mühürlemesi ve gözlerini manevi olarak kör etmesidir." Öyle ki bu tür insanlar, Allahın gönderdiği kitabın âyetlerini dinleyip onlardan öğüt almazlar. Akıllarıyla hakkı düşünmezler, gözleriyle, Allahın varlığını ve birliğini gösteren delilleri görmezler. İşte bu tür insanları, Allahın dışında kim hidayete erdirebilir? Ey insanlar hiç düşünmez misiniz? Allahın, kendisine böyle yaptığı bir kimsenin hidayete eremeyeceğini anlamaz mısınız?

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ ۚ وَمَا لَهُمْ
بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾

24- Onlar, "Hayat ancak bu dünyadaki hayatımızdır. Ölenlerimiz ölür yaşayanlarımız yaşar. Bizi, ancak geçen zaman öldürür." derler. Onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece tahmin ederler.

Heva ve heveslerini ilah edinen müşrikler, öldükten sonra dirileceklerini inkar ederek şöyle derler: "Hayat ancak dünya hayatıdır. Bizler ölürüz çocuklarımız yaşar. Onlar da belli bir müddet yaşar sonra ölürler. Bizi ancak zamanın devam etmesi helak eder." Böyle diyen müşriklerin, iddialarına dair kesin bir

bilgileri yoktur. Onlar sadece bâtıl bir zanda bulunurlar.

*Müşrikler, kendilerini ancak zamanın helak ettiğini, onları bunun dışında öldüren bir gücün olmadığını iddia ediyorlar. Sonra da çeşitli sebeplerle zamana sövüyor ve onu kötülüyorlardı. Allah teala bu hususta müşrikleri uyardı ve onları helak edenin kendisi olduğunu beyan etti. Bununla birlikte kendilerini yok eden Allaha dil uzatmış olduklarını beyan etti ve zamana sövmemelerini emretti.

Bu hususta peygamber efendimiz (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ يُؤْذِينِي ابْنُ آدَمَ يَسُبُّ الدَّهْرَ وَأَنَا الدَّهْرُ بِيَدِي الأَمْرُ أُقَلِّبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ.

"Aziz ve celil olan Allah şöyle buyurdu: "Âdemoğlu zamana söverek bana eziyet eder. Zaman ben'im. (Zira) emir benim elimdedir. Gece ve gündüzü evirip çeviren ben'im." (8)

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَّا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّا أَن قَالُوا ائْتُوا بِآبَائِنَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾

25- Onlara âyetlerimiz açıkça okunduğu zaman: "Sözünüzde samimi iseniz atalarımızı diriltip getirin." demelerinden başka delilleri yoktur.

Öldükten sonra dirilmeyi yalanlayan bu müşriklere, Allahın, öldükten sonra yaratıkları tekrar dirilteceğini beyan eden âyetleri okunduğu zaman, onların delilleri sadece şu sözleridir: "Bize okuduğunuz âyetlerde doğru iseniz daha önce ölmüş olan atalarımızı diriltip önümüze getirin. Böylece bizler de, Allahın, ölüleri tekrar dirilteceğine inanalım."

8- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 45, hab: 1.

قُلِ اللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

26- De ki: "Size Allah can verir sonra öldürür, daha sonra gelecekte şüphe olmayan kıyamet gününde bir araya toplar. Fakat insanların çoğu bilmezler."

Ey Muhammed, öldükten sonra dirilmeyi yalanlayan ve "Eğer iddialarında doğru isen ölen atalarımızı dirilt ve bize getir." diyen o müşriklere cevaben de ki: "Ey müşrikler, Allah sizleri dünyada dilediği kadar yaşatır sonra dilediği zaman öldürür. Sonra da kendisinden şüphe edilmeyecek olan kıyamet gününde geçmiş, gelecek hepinizi bir araya toplayacaktır. Fakat sizin gibi bir çokları bu hakikatı bilmezler. Bunu öğrenmeleri gerekirken, cahilliklerinde ısrar ederler.

وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾

27- Göklerin ve yerin mülkü sadece Allahındır. Kıamet koptuğu gün, işte o gün, batıla uyanlar hüsrana uğrayacaklardır.

Göklerin ve yerin hükümranlığı müşriklerin taptıkları ilahların değil sadece Allahındır. O halde, nasıl olur da herşeyin maliki olan Allahı bırakarak onun hükümranlığı altında bulunan bazı varlıklara taparlar? Ölülerin diriltilerek kabirlerinden çıkarılacakları kıyamet günü gelince dünyada iken, Allaha ortak koşma gibi batıl düşünceler içinde bulunanlar, hüsrana uğrayacaklar, cennetteki makamlarını kaybedip cehenneme gireceklerdir.

وَتَرَىٰ كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةً ۚ كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَىٰ إِلَىٰ كِتَابِهَا ۖ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾

28- Sen (O günün şiddetinden) bütün ümmetlerin diz üstü çöktüklerini görürsün. O gün her ümmet amel defterinin başına çağırılacak ve onlara şöyle denilecektir: "Bugün, dünyada yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz."

Ey Muhammed sen kıyamet koptuğu zaman o günün dehşetinden dolayı bütün ümmetlerin diz üstü çöktüklerini görürsün. İşte o gün her ümmet, dünyada iken işledikleri ve melekler tarafından zaptedilen amel defterlerini almaya çağırılırlar. Ve herkese "Bugün, dünyada iken işlediğiniz amellerin karşılığını görüyorsunuz. İyilik edene nimet, kötülük edene ise ceza verilecektir." denilir.

*Âyet-i kerimede, kıyamet gününün dehşetinden dolayı her ümmetin, dizüstü çökerek korku içinde, haklarında verilecek kararı bekleyecekleri ve herkesin amel defterinin dağıtılarak ameline göre hesaba çekileceği ifade edilmektedir.

Peygamber efendimiz, kıyamet gününün bu dehşetli halini bizlere şöyle açıklamaktadır:

اَنَّ النَّاسَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ هَلْ نَرَىٰ رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): هَلْ تُضَارُّونَ فِي الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ قَالُوا لاَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ فَهَلْ تُضَارُّونَ فِي الشَّمْسِ لَيْسَ دُونَهَا سَحَابٌ قَالُوا لاَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ فَاِنَّكُمْ تَرَوْنَهُ كَذَلِكَ يَجْمَعُ اللهُ النَّاسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقُولُ مَنْ كَانَ يَعْبُدُ شَيْئًا فَلْيَتْبَعْهُ فَيَتْبَعُ مَنْ كَانَ يَعْبُدُ الشَّمْسَ الشَّمْسَ وَيَتْبَعُ مَنْ كَانَ يَعْبُدُ الْقَمَرَ الْقَمَرَ وَيَتْبَعُ مَنْ كَانَ يَعْبُدُ الطَّوَاغِيتَ الطَّوَاغِيتَ وَتَبْقَىٰ هَذِهِ الأُمَّةُ فِيهَا شَافِعُوهَا اَوْ مُنَافِقُوهَا شَكَّ اِبْرَاهِيمُ فَيَأْتِيهِمُ اللهُ فَيَقُولُ اَنَا رَبُّكُمْ فَيَقُولُونَ هَذَا مَكَانُنَا حَتَّى يَأْتِيَنَا رَبُّنَا فَاِذَا جَاءَنَا رَبُّنَا عَرَفْنَاهُ فَيَأْتِيهِمُ اللهُ فِي صُورَتِهِ الَّتِي يَعْرِفُونَ فَيَقُولُ اَنَا رَبُّكُمْ فَيَقُولُونَ اَنْتَ رَبُّنَا فَيَتْبَعُونَهُ وَيُضْرَبُ الصِّرَاطُ بَيْنَ ظَهْرَىْ جَهَنَّمَ فَاَكُونُ اَنَا وَاُمَّتِي اَوَّلَ مَنْ يُجِيزُهَا وَلاَ يَتَكَلَّمُ يَوْمَئِذٍ اِلاَّ الرُّسُلُ وَدَعْوَى الرُّسُلِ يَوْمَئِذٍ اللَّهُمَّ سَلِّمْ سَلِّمْ وَفِي جَهَنَّمَ كَلاَلِيبُ مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ هَلْ رَاَيْتُمُ السَّعْدَانَ قَالُوا نَعَمْ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ فَاِنَّهَا مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ غَيْرَ اَنَّهُ لاَ يَعْلَمُ قَدْرَ عِظَمِهَا اِلاَّ اللهُ تَخْطَفُ النَّاسَ بِاَعْمَالِهِمْ فَمِنْهُمُ الْمُوبَقُ بِعَمَلِهِ وَمِنْهُمُ الْمُخَرْدَلُ اَوِ الْمُجَازَىٰ

"Bir kısım insanlar "Ey Allahın Resulü, kıyamet gününde biz, rabbimizi görecek miyiz?" diye sormuşlar, Resulullah da onlara şu cevabı vermiştir. "Siz,

ay'ın ondördünde onu görmek için zorluk çeker misiniz?" Sahabiler: "Hayır ey Allahın Resilü." dediler. Resulullah: "Bulutsuz bir günde güneşi görmek için sıkıntı çeker misiniz?" dedi. Sahabiler: "Hayır ey Allahın Resulü." dediler. Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: "İşte sizler Allahı da biyle göreceksiniz. Kıyamet gününde Allah insaları bir araya toplayacak ve onlara "Kim neye tapıyor idiyse şimdi de ona tabi olsun." diyecektir. Bunun üzerine, güneşe tapan güneşe tabi olacak, ay'a tapan ay'a tabi olacak ve Tağutlara tapanlar da Tağutlara tabi olacaklardır. Bu ümmet ise, içinde münafıkları da bulunduğu halde (Diğer bir rivayette, şefaatçileri bulunduğu halde) Rableri gelip "Ben sizin rabbinizim" deyinceye kadar bunların dışında kalacaktır. Bunlar, kendi kendilerine: "Rabbimiz gelinceye kadar bizim yerimiz burasıdır. Rabbimiz gelince biz onu tanırız." diyeceklerdir. Rableri bunlara, tanıyacakları bir şekilde gelecek ve "Ben sizin rabbinizim." diyecek onlar da "Sen bizim rabbimizsin." deyip ona tabi olacaklardır. Cehennem'in tam ortasına sırat köprüsü kurulacak,ondan ilk geçen ben ve ümmetim olacağız. O gün, peygamberlerden başka kimse konuşamayacaktır. O gün, peygamberlerin duaları ise "Ey Allahım, kurtar, kurtar." olacaktır. Cehennemde sa'dan dikenine benzeyen kancalar bulunmaktadır. Resulullah: "Sizler sa'dan dikenini gördünüz mü?" diye sordu. Sahabiler, "Evet ey Allahın Resulü gördük." dediler. Resulullah da "İşte o kancalar, sa'dan dikeni gibidirler. Ancak onların ne kadar büyük olduklarını sadece Allah bilir. İnsanlar, amellerine göre bu kancalara çekileceklerdir. Bazıları ameli yüzünden helak olacak, bazıları ise zerrecikler haline geleceklerdir." buyurdu. (9)

هَٰذَا كِتَٰبُنَا يَنطِقُ عَلَيْكُم بِالْحَقِّ ۚ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنسِخُ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾

29- İşte kitabımız size gerçekleri söylüyor. Şüphesiz biz, dünyadayken yaptıklarınızı yazıyorduk.

Kıyamet gününde herkese, melekler tarafından tesbit edilen amel defterleri verildiği zaman, herkes yaptığının karşılığını görecektir. Ey inananlar, herkese yaptığının karşılığı verilirken, sızlanmayın. Zira, bizim, meleklere yazdırmış olduğumuz amel defterleri gerçeği söyler. Çünkü biz, dünyada iken yaptığınız amelleri meleklere zaptettiriyorduk.

*Hz. Ali (r.a.)ın şöyle dediği rivayet edilir: "Allahın, her gün yeryüzüne bir kısım şeylerle inen melekleri vardır. Melekler, insanoğlunun amellerini o şeylere yazarlar."

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّٰلِحَٰتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٣٠﴾

30- İman edip salih ameller işleyenlere gelince, rableri onları rahmetine koyacaktır. İşte apaçık kurtuluş budur.

Dünyada iken, Allaha iman edip onu birleyen, ona herhang ibir şeyi ortak koşmayan,Allahın emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak salih amel işleyenleri, rableri rahmetiyle cennetine koyacaktır. İşte bu apaçık bir kurtuluştur. Zira müminlerin, dünyada iken çalışıp elde etmek istedikleri son gayeleri budur.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٣١﴾

31- Kâfirlere ise şöyle denir: "Size âyetlerim okunmadı mı? Siz, büyüklük tasladınız ve suçlu bir kavim oldunuz değil mi?"

Dünyada iken Allahın birliğini inkar eden ve ilahlığın sadece ona ait olduğunu kabul etmeyen kâfirlere gelince, kıyamet günü onlara şöyle denilecektir. "Dünyada iken sizlere âyetlerim okunmadı mı? Evet okunmuştu fakat sizler onları dinlemeyi gururlarınıza yediremediniz. Ve sizler suçlu bir kavim oldunuz. Allahı inkar ediyor, öldükten sonra dirilmeye inanmıyor ve çeşitli günahlar işliyordunuz.

وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنْ نَظُنُّ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿٣٢﴾

32- Şüphesiz ki, Allahın vaadi haktır. "Kıyametin kopmasında hiçbir şüphe yoktur." denildiği zaman: "Kıyamet nedir bilmiyoruz, sadece zan ve tahminde bulunuyoruz. Bu hususta kesin bir bilgimiz yok." derdiniz.

Ey kâfirler, size, "Allahın, ölüleri diriltip hesaba çekeceği vaadi haktır. İnsanların, bir araya toplanarak yaptıklarının karşılığını örecekleri kıyamet gününün gelmesinde şüphe yoktur. O halde Allahtan korkun. Allaha ve peygamberine iman edip, sizi Allahın cezalandırmasından kurtaracak salih ameller işleyin." dendiği zaman siz şöyle diyordunuz: "Biz, kıyametin ne olduğunu bilmi-

yoruz. Onun hakkında sadece bir tahmin yürütüyoruz. Biz onun geleceği hususunda kesin bir kanaata sahip değiliz."

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٣﴾

33- Kâfirlerin işledikleri amellerin kötülüğü, gözlerinin önüne serildi. Alaya aldıkları hususlar, onları çepeçevre kuşatıverdi.

Dünyada iken, Allahın âyetlerini inkar eden kâfirlerin işledikleri amellerin kötü olduğu, âhirette açıkça ortaya çıkt. Çünkü onlar, amel defterlerini kaydeden meleklerin tesbit ettikleri amellerini bizzat gördüler. Ve onları, dünyada iken alaya aldıkları azap kuşatıverdi.

وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنسَاكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٣٤﴾

34- O gün kâfirlere şöyle denilir: "Siz, dünyada bugüne kavuşmayı nasıl unuttuysanız, biz de, sizi bugün öylece unutacağız. Sizin yeriniz ateştir. Sizin için yardımcılar da yoktur.

Kıyamet gününde kâfirlere şöyle denecektir: "Sizler dünyada, rabbinizin huzuruna çıkıp hesap vereceğinize dair amelleri işlemeyi nasıl unuttuysanız bugün de biz sizleri cehennem azabında unuturuz. Sizin sığınacağınız sığınağınız, cehennem ateşidir. Sizi, bugün Allahın azabından kurtaracak herhangi bir yardımcınız da yoktur.

ذَٰلِكُم بِأَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا ۚ فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٣٥﴾

35- Bu, Allahın âyetlerini alaya almanızın ve dünya hayatının sizi al-

datmasının neticesidir. "Artık bugün onlar, ne cehennemden çıkarılacak ne de özür beyan etmeleri istenecektir.

Bugün sizin uğratıldığınız bu cehennem azabının sebebi, sizin, dünyada iken Allahın delillerini ve kitabının âyetlerini alaya almanız bir de dünya hayatının geçici süslerine aldanıp onları âhiret hayatına tercih etmenizdir. Bugün o kâfirler ne cehennem ateşinden çıkarılırlar ne de "Dünyaya döndürün de salih ameller işleyelim." şeklindeki mazeretleri dinlenir.

فَلِلَّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾

وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

36- Hamd gklerin rabbi, yerin rabbi ve âlemlerin rabbi olan Allaha mahsustur.

37- Göklerde ve yerde büyüklük ve hakimiyet onundur . O herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Ey insanlar, yaratıklarına verdiği nimetlerine karşı, hamd sadece Allaha mahsustur. O halde sadece ona hamd edin. Zira sizde bulunan bütün nimetler yalnızca onun tarafındandır. O, yedi göklerin rabbi, yerin rabbi ve bütün âlemlerin rabbidir. Göklerde ve yerde ululuk sadece ona mahsustur. O herşeye galiptir. Emirlerine karşı gelenleri kahreder. Yaratıklarının işlerini sevk ve idare etmede hikmet ve söz sahibi yalnızca O'dur.

AHKAF SURESİ

Ahkaf suresi otuz beş âyettir. 10, 15 ve 35. âyetleri Medine'de diğerleri de Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu sure-i celile de diğer Mekkî sureler gibi inanç konusunu işlemekte, Allahın bir olduğu, onun, kainatta mevcut olan herşeyin yaratıcısı ve rabbi olduğu inancını telkin etmektedir.

Sure-i celilede, Kur'anın, Allah katından gönderilmiş bir vahiy olduğu beyan edilmekte, Kur'ana ve İslama karşı çıkan müşriklerin, hiçbir bilgiye ve hiçbir haklı gerekçeye dayanmaksızın Allaha eş koştukları, bu halleriyle de sapıklığa düştükleri haber verilmekte Allaha eş koşulan putların, âhirette, kendilerine tapanlara hiçbir fayda sağlayamayacakları açıklanmaktadır.

Bu mübarek surede devamla, inançlı ve doğru yolda olanla, inançsız ve sapık olan insana örnek gösterilmektedir. Bunlardan inançlı olan kişinin, Allahın nimetlerine şükrederek anne ve babasına karşı iyi davrandığı ve böylece şükür borcunu yerine getirdiği, inançsız ve isyankâr olan kişinin de rabbine âsi olduğu, anne ve babasına da iyi muamelede bulunmadığı ve böylece âhirette cezayı hak ettiği haber verilmektedir.

Sure-i celilede daha sonra Âd kavminin kıssasına kısaca temas edilmekte ve Allaha isyan eden, peygamberlerinin tebliğatını dinlemeyen bu kavmin, kendisinden gölge ve yağmur bekledikleri bir bulûttan inen ateşle helak olup gittikleri haber verilmektedir.

Devamla, daha birçok hususa temas edildikten sonra, inkarcıların âhirette cehennem azabıyla cezalandırılacakları beyan edilmekte, o gün azabı görenlerin, gerçeği kabullenecekleri fakat artık oradaki pişmanlığın fayda vermeyeceği ve fâsıklar güruhundan başka kimsenin de helak edilmeyeceği beyan edilerek sure-i celile sona ermektedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allahın adıyla.

حٰمٓ ﴿١﴾

1-Hâ, Mim.

*Mukatta'a harfleri hakkında, Bakara suresini başında gerekli açıklamalar yapılmıştır.

تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾

2- Bu kitabın indirilmesi, herşeye galip, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah tarafındandır.

*Allah teala, bu âyet-i kerimede, Kur'an-ı kerimin, Hz. Muhammed (s.a.v.)e kendisi tarafından indirildiğini bildiriyor ve sıfatlarından "Aziz" ve "Hakim" sıfatlarını zikrediyor. Böylece, onun kitap indirmesine kimsenin engel olamayacağına ve kitabında söylediği sözlerin hikmetli sözler olduğuna, kitabı indirmesinin de hikmetli bir iş olduğuna işaret etmektedir.

مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾

3- Biz gökleri yeri ve aralarındakileri ancak yerli yerince ve belli bir müddet içi yarattık. Fakat kâfirler, uyarıldıkları şeylerden yüzçevirirler.

Biz, gökleri ve yeri ve oralarda bulunan yaratıkları ancak hakkı ayakta tutmak ve o yaratıklara karşı adaletli davranmak için yarattık. Onlar, ancak belli bir süreye kadar devam edeceklerdir. O süreler dolunca Allah onları yok edecektir. Allahın birliğini inkar edenler ise, Allahın, kendilerini uyarmasından yüzçevirirler, onu düşünüp ibret almazlar.

قُلْ أَرَءَيْتُم مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَرُونِى مَاذَا خَلَقُوا۟ مِنَ ٱلْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِى
ٱلسَّمَٰوَٰتِ ۖ ٱئْتُونِى بِكِتَٰبٍ مِّن قَبْلِ هَٰذَآ أَوْ أَثَٰرَةٍ مِّنْ عِلْمٍ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٤﴾

4- Ey Muhammed, de ki: "Söyleyin bana, Allahtan başka taptıklarınız, yeryüzünde neyi yarattı? Gösterin bana. Yoksa göklerde bir ortaklıkları mı vardır? Eğer sözünüzde samimi iseniz, bu Kur'andan önce bir kitap veya geçmişlerin ilminden bir eser getirin bana."

Ey Muhammed, kavminin, Allaha ortak koşan müşriklerine de ki: "Ey kavim, gösterin bana, Allahı bırakıp da tapmış olduğunuz putlar, yeryüzünde ne yarattı? Gösterin bana göreyim. Çünkü benim rabbim, yeryüzünü yoktan var etti. Bu, benim için onun tek ilah olduğunu gösteren bir delildir. Sizin, putlarınıza tapmaktaki gerekçeniz nedir? Yoksa sizin putlarınızın yedi göklerde Allah ile birlikte ortaklıkları mı vardır? Sizler de buna dayanarak mı onlara tapıyorsunuz? Ben, rabbimin göklerde ve yerde herhangi bir ortağı olmadığına inanarak sadece ona kulluk ediyorum. Şayet sizler, taptığınız putların, yeryüzünde herhangi bir şeyi yarattığı veya göklerde Allah ile herhangi bir ortaklıkları bulunduğu iddialarınızda doğru iseniz, buna dair bana, Kur'andan önce, Alalh katından gönderilmiş bir kitap getirin. Veya eskilerden kalma bir ilim getirin de sizin dediklerinizi doğrulasın. Eğer böyle bir şey getiremiyorsanız, iddialarınızda batıla saplandığınız açıktr. Bundan vazgeçin ve sadece Allaha kulluk edin.

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا مِن دُونِ ٱللَّهِ مَن لَّا يَسْتَجِيبُ لَهُۥٓ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ وَهُمْ عَن
دُعَآئِهِمْ غَٰفِلُونَ ﴿٥﴾

5- Allahı bırakıp da kendilerine kıyamet gününe kadar hiçbir cevap veremeyecek şeylere tapanlardan daha sapık kimdir? Halbuki tapındıkları şeyler, onların yalvarmalarından habersizdirler.

*Allah teala,u bu âyet-i kerimede, kendisini bırakıp da, kıyamet gününde, Allahın, kendilerini konuşturmasına kadar hiçibir cevap veremeyen ağaç, taş ve maden gibi âciz varlıklara tapanları kınamakta ve bunların, akıl ve izanlarının kıt olduğunu beyan etmektedir. Zira bu müşrikler, kendilerinden tamamen habersiz olan bir takım varlıklara boyun eğerler, mallarını ve canlarını onların uğrunda feda ederler. Bundan daha büyük ahmaklık olur mu?

وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ﴿٦﴾

6- Kıyamet günü insanlar (hesap vermek üzere) toplandıkları zaman dünyada tapındıkları şeyler kendilerine düşman kesilir ve onların, kendilerine yaptıkları ibadeti tanımazlar.

Kıyamet gününde, Allahın insanları diriltip bir araya topladığı ve onları hesaba çektiği anda, dünyada iken insanların taptıkları putlar, kendilerine tapanlara karşı düşman kesilecekler ve onların tapmalarını reddedeceklerdir. Putlar: "Ey rabbimiz, biz onlara: "Bize tapın." demedik. Onların bize taptıklarını hissetmedik. Biz onlardan beriyiz." diyeceklerdir.

Bu hususta başka bir âyet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır: "Kâfirler, kendilerine destek olmaları için Allahtan başka ilahlar edindiler." "Hayır. Bilakis, tapındıkları ilahlar, ibadetlerini inkar edecekler ve aleyhlerine dönüp düşman olacaklardır." (1)

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ هَٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾

7- Onlara âyetlerimiz açıkça okunduğu zaman, kendilerine gelen hakkı inkar eden kâfirler: "Bu apaçık bir sihirdir." derler.

1- Meryem Suresi, âyet: 81-82.

Allaha ortak koşan kâfirlere: "Muhammed'e indirdiğimiz Kur'andaki apaçık âyet ve delillerimiz okunduğu zaman, Allahın birliğini inkar eden ve kendilerine Allah tarafından gerçekleri getirmiş olan peygamberi yalanlayan kâfirler bu âyetler hakkında: "Bu apaçık bir sihirdir." dediler.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَىٰهُ ۖ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا ۖ هُوَ أَعْلَمُ بِمَا
تُفِيضُونَ فِيهِ ۖ كَفَىٰ بِهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۖ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٨﴾

8-Yoksa: Onu Muhammed kendi uydurdu mu diyorlar? Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Şayet onu ben uydurmuşsam, Allahtan gelecek cezaya karşı beni savunamazsınız. O, âyetleri üzerinde yaptığınız taşkınlıkları çok iyi bilir. Benimle sizin aranızda şahit olarak o yeter. O, çok affeden ve çok merhamet edendir.

Yoksa Allaha ortak koşan müşrikler: "Bu Kur'anı Muhammed uydurdu mu diyorlar? Ey Muhammed, onlara de ki: "Şayet ben bunu uydurduysam ve Allaha karşı yalan isnad ettiysem o beni cezalandırır ve onun beni cezalandırması halinde de sizlerin bana yapacağınız herhangi bir şey yoktur. Allah, Kur'an hakkında nasıl dedikodu yaptığınızı daha iyi bilmektedir. Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. Ben mi yalan uyduruyorum yoksa sizler mi hakkı yalanlıyorsunuz. Allah bunu görmekte ve bilmektedir. Allah çok affeden ve çok merhamet edendir. Tevbe edenleri bağışlar ve onlara merhametli davranır. O halde siz de tevbe edip onun affına ve merhametine sığının.

قُلْ مَا كُنتُ بِدْعًا مِّنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ ۖ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ
إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٩﴾

9- Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Ben, Allah tarafından gönderilen ilk peygamber değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmiyorum. Ben ancak bana vahyolunana uymaktayım. Ben, apaçık uyarıcıdan başka birşey değilim."

Ey Muhammed, kavminin müşriklerine de ki: "Ben, Allah tarafından

gönderilen ilk peygamber değilim. Benden önce nice kavimlere peygamberler gönderilmiştir. O halde benim peygamberliğimi niçin yadırgıyorsunuz? Ey müşrikler, dünyada iken Allahın bana ve sizlere ne yapacağını bilemem. Ben, size uymayı emrettiğim şeylerde ancak bana vahyolunanlara tabi oluyorum. Ve ben ancak Allahı inkarınız karşısında sizi cezalandıracağına dair apaçık bir uyarıcıyım."

*Âyet-i kerimede: "Bana ve size ne yapacağını da bilmiyorum." ifadesi zikredilmektedir. Bu ifade çeşitli şekillerde izah edilmiştir:

Hasan-ı Basrî'den nakledilen ve Taberi'nin de tercih ettiği bir izah şekli şöyledir: "Ey Muhammed, sen kavminin müşriklerine de ki: "Dünyada iken benimle sizin durumunuzun neye varacağını bilmiyorum. Bundan önceki peygamberlere olduğu gibi ben de yurdumdan mı çıkarılacağım yoksa öldürülecek miyim? Veya sizler inkarınız yüzünden helak mi edileceksiniz? Yoksa hakka yönelip bana iman mı edeceksiniz?

Sonra Allah teala: "Ey Peygamber hani bir zaman sana şöyle demiştik "Şüphesiz ki rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır. Biz, Mirac gecesi o manzaraları sana ancak insanları imtihan etmek için gösterdik. Kur'anda lanetlenen ağaç ile de imtihan ettik. Biz, kâfirleri korkuturuz. Fakat bu ancak onların aşırı taşkınlıklarını artırır." (2) âyetini indirdi. Resulullahın, kavmi tarafından öldürülemeyeceğini beyan etti.

Allah teala sonra: "Dinini bütün dinlerden üstün kılmak için peygamberini hidayet ve hak bir din ile gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter." (3) âyetini indirdi. İslam dininin diğer bütün dinlere galip geleceğini bildirdi. Sonra: "Halbuki sen onların içlerindeyken Allah onlara azap edecek değildi. Affedilmelerini dilerlerken de Allah onlara azap edecek değildir." (4) âyetini indirdi ve Resulullah hayattayken Allahın, onun ümmetini helak etmeyeceğini beyan etti. Böylece, Allah tealanın, dünyadayken Resululaha ve müşriklere ne yapacağını açıklamış oldu. Allah tealanın, âhirette Resulullaha ve müşriklere ne yapacağı daha önce inen âyetlerde belli edildiği için bu âyeti: "Âhirette ne yapacağını bilmiyorum." şeklinde izah etmek doğru görülmemiştir.

Bu âyetin, Abdullah b. Abas ve Katade'den nakledilen, Hasan-ı Basrî'den de ikinci bir görüş olarak nakledilen diğer bir izah şekli ise şöyledir: "Ey Muhammed, sana iman edenlere de ki: "Kıyamet gününde Allahın, bana ve sizlere ne yapacağını bilmiyorum. "Sonra Allah teala, Resulullaha ve müminlere ne yapacağını beyan ederek şu âyetleri indirdi ve bu âyete bir açıklık getirdi. "Allah

2- İsra Suresi, âyet: 60.
3- Fetih Suresi, âyet: 28
4- Enfal Suresi, âyet: 33

bu fethi sana, geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamak, üzerine olan nimetini tamamlamak, seni dosdoğru bir yola iletmek ve seni şanlı bir zaferle muzaffer kılmak için ihsan etti." "Allah bu fethi sana, iman eden erkeklerle kadınları, içinde ebedi kalacakları, altından ırmaklar akan cennetlere koymak ve yaptıkları kötülükleri silmek için ihsan etti. İşte bu, Allah nezdinde büyük bir kurtuluştur." (5)

Âyet--i kerimenin diğer bir izah şekli ise şöyledir: Ey Muhammed, de ki: "Bana ve sizlere ne gibi hükümlerin ineceğini ve nelerin farz kılınacağını bilmiyorum. Ben, ancak bana vahyolunanlara tabi oluroyurm. Ne vahyedilirse onu yapmakla mükellefim." Bu izah tarzına göre, âyetin bu bölümünün, herhangi bir cezalandırmayı beklemekle bir ilgisi yoktur.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِن كَانَ مِنْ عِندِ اللَّهِ وَكَفَرْتُم بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّن بَنِي إِسْرَائِيلَ
عَلَىٰ مِثْلِهِ فَآمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾

10- Ey Muhammed, onlara de ki: "Söyleyin bana, eğer bu Kur'an Allah tarafından gönderilmiş olup da, siz de onu inkar etmişseniz, İsrailoğullarından bir şahit de bu Kur'anın benzerine şahitlik edip iman etmişse ve siz de iman etmeyi kibirinize yedirememişseniz, kendi kendinize zulmetmiş olmaz mısınız? Şüphesiz Allah, zalim bir kavmi hidayete erdirmez."

Ey Muhammed, Kur'ana, "Apaçık bir sihirdir." diyen kavminin müşriklerine de ki: "Eğer Allah, bu Kur'anı kendi nezdinden indirdi siz de onu yalanladınız, İsrailoğullarından bir şahit de bu Kur'anın bir benzeri olan Tevratı delil göstererek Kur'ana iman etteyse siz de Kur'ana iman etmeyi gururunuza yedirmediniz ise sizler insanların en zalimi ve en sapığı olmaz mısınız? Şüphesiz ki Allah, zalim bir kavmi hidayete erdirmez.

*Âyet-i kerimede, İsrailoğullarından birinin, Kur'anın bir benzeri olan kitabın doğruluğuna şahitlik ettiğini, böylece Kur'anın da doğruluğuna şahitlik etmiş olacağı zikredilmektedir. Bu kişiden maksat, bazı müfessirlere göre Hz. Musa, diğerlerine göre ise Abdullah b. Selam'dır. Kur'anın benzerinden maksat ise Tevrattır.

Mesruk ve Şa'bî, âyette zikredilen "İsrailoğullarından olan bir şahit."den maksadın Hz. Musa olduğunu, Hz.Musa'nın Tevratın hak bir kitap olduğuna dair şahitlik ettiğini, böylece Tevratın benzeri olan Kur'anın da hak kitap olduğunu tasdik ettiğini söylemişler, görüşlerine delil olarak da bu surenin Mekke'de nâzil olduğunu zikretmişlerdir. Zira, Mekke döneminde Yahudilerle muhatap olunmamıştır.

5- Fetih Suresi, Âyet: 2-3-5

Sa'd b. ebi Vakkas, Abdullah b.Abbas, Mâlik b. Enes, Mücahid,Dehhak, Katade, İkrime ve Yusuf b. Abdullah b. Selam'a göre ise âyette zikredilen "İsrailoğullarından bir şahit" ifadesinden maksat, Medine'de ilk müslüman olan Yahudilerden Abdullah b. Selam'dır.

Sa'd b. Ebi Vakkas diyor ki:

عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ مَا سَمِعْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) يَقُولُ لِأَحَدٍ يَمْشِي عَلَى الْأَرْضِ إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ إِلَّا لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ قَالَ وَفِيهِ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ

"Ben Resulullahın yeryüzünde yürüyen herhangi bir kimse için "Bu cennetliktir." dediğini duymadım. Ancak, Abdullah b. Selam için dediğini duydum. "İsrailoğullarından bir şahit de bu Kur'anın benzerine şahitlik etmiş" âyeti de onun hakkında nâzil olmuştur." (6)

Abdullah b. Selam'ın kardeşinin oğlu diyor ki:

عَنِ ابْنِ أَخِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ لَمَّا أُرِيدَ عُثْمَانُ جَاءَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ، فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ مَا جَاءَ بِكَ؟ قَالَ: جِئْتُ فِي نَصْرِكَ، قَالَ: اخْرُجْ إِلَى النَّاسِ فَاطْرُدْهُمْ عَنِّي، فَإِنَّكَ خَارِجٌ خَيْرٌ لِي مِنْكَ دَاخِلٌ، فَخَرَجَ عَبْدُ اللَّهِ إِلَى النَّاسِ فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّهُ كَانَ اسْمِي فِي الْجَاهِلِيَّةِ فُلَانٌ فَسَمَّانِي رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَبْدَ اللَّهِ وَنَزَلَ فِيَّ آيَاتٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ نَزَلَتْ فِيَّ (وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ فَآمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ) وَنَزَلَتْ فِيَّ (قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ) إِنَّ لِلَّهِ سَيْفًا مَغْمُودًا عَنْكُمْ، وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ قَدْ جَاوَرَتْكُمْ فِي بَلَدِكُمْ هَذَا الَّذِي نَزَلَ فِيهِ نَبِيُّكُمْ، فَاللَّهَ اللَّهَ فِي هَذَا الرَّجُلِ أَنْ تَقْتُلُوهُ فَوَ اللَّهِ إِنْ قَتَلْتُمُوهُ لَتَطْرُدُنَّ جِيرَانَكُمُ الْمَلَائِكَةَ وَلَتَسْأَلُنَّ سَيْفَ اللَّهِ الْمَغْمُودَ عَنْكُمْ فَلَا يُغْمَدُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، قَالَ فَقَالُوا اقْتُلُوا الْيَهُودِيَّ وَاقْتُلُوا عُثْمَانَ.

6- Buhari, K.Menakıbü'l-Ensar. bab: 19

"Osman'ı muhasaraya alanlar onu öldürme teşebbüsüne geçince, Abdullah b. Selam, Osman'ın yanına varmıştır. Osman (r.a.) ona: "Niçin buraya geldin?" diye sormuş Abdullah: "Sana yardım etmek için geldim." demiştir. Osman (r.a.) ona "Dışarı çık ve onları benden uzaklaştır. Zira senin dışarad olman, benim için içeride olmandan daha faydalıdır." demiştir. Bunun üzerine Abdullah b. Selam insanların karşısına çıktı ve şöyle dedi: "Ey insanlar, benim ismim cahiliye döneminde falandı. Resulullah (s.a.v.) bana "Abdullah" adını verdi. Ve Allahın kitabında benim hakkımda âyetler indi." (... İsrailoğullarından bir şahit de bu Kur'anın benzerine şahitlik edip iman etmişse ve siz de iman etmeyi kibirinize yedirememişseniz, kendi kendinize zulmetmiş olmaz mısınız? Şüphesiz Allah, zalim bir kavmi hidayete erdirmez." âyeti benim hakkımda nâzil oldu ve: "Kâfirler: "Sen, Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber değilsin." derler. Onlara de ki; "Benimle sizin aranızda Allahın ve kitabı bilen âlimlerin, şahit olmaları yeter. (7) âyeti de benim hakkımda nâzil oldu. Ey insanlar, Allahın, kınları içinde sizden uzaklaştırdığı kılıçları mevcuttur. Peygamberinin yerleştiği bu şehirde sizlere melekler komşuluk etmektedir. Bu adamı öldürme hususunda Allahtan korkun, Allahtan. Allaha yemin olsun ki şayet bunu öldürecek olursanız komşularınız olan melekleri kovmuş olursunuz ve kınlar içinde sizden uzaklaşan kılıçları istemiş olursunuz. Onlar kıyamete kadar bir daha kınlarına girmezler."

Abdullah b. Selam'ın kardeşinin oğlu diyor ki: "Osman'ı kuşatan insanlar şu cevabı verdiler: "Öldürün bu Yahudiyi, öldürün Osman'ı. (8)

Resulullah (s.a.v.) Medine'ye hicret edince Abdullah b. Selam Resulullaha bazı sorular sormuş, Resulullah sorularını cevaplandırınca Abdullah:

قَالَ اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَاَنَّكَ رَسُولُ اللّٰهِ قَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ اِنَّ الْيَهُودَ قَوْمٌ بُهُتٌ فَاسْأَلْهُمْ عَنِّى قَبْلَ اَنْ يَعْلَمُوا بِاِسْلاَمِى فَجَاءَتِ الْيَهُودُ فَقَالَ النَّبِىُّ (ﷺ) اَيُّ رَجُلٍ عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ سَلاَمٍ فِيكُمْ قَالُوا خَيْرُنَا وَابْنُ خَيْرِنَا وَاَفْضَلُنَا وَابْنُ اَفْضَلِنَا فَقَالَ النَّبِىُّ (ﷺ) اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَسْلَمَ عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ سَلاَمٍ قَالُوا اَعَاذَهُ اللّٰهُ مِنْ ذٰلِكَ فَاَعَادَ عَلَيْهِمْ فَقَالُوا مِثْلَ ذٰلِكَ فَخَرَجَ اِلَيْهِمْ عَبْدُ اللّٰهِ فَقَالَ اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلَهَ

7- Ra'd Suresi, âyet: 43

8- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 46, bab: 1, Hadis no: 3256

أَلَا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ قَالُوا شَرُّنَا وَابْنُ شَرِّنَا وَتَنَقَّصُوهُ قَالَ هَذَا كُنْتُ أَخَافُ يَا رَسُولَ اللَّهِ

"Ben şehadet ederim ki, Allahtan başka ilah yoktur. Sen de Allahın peygamberisin." diyerek kelime-i şehadet getirmiş ve iman etmiştir. Sonra da Resulullaha şöyle demiştir: "Ey Allahın Resulü, Yahudiler, insanı şaşırtan bir topluluktur. Benim müslüman olduğumu öğrenmelerinden önce sen onlara beni sor."

Bundan sonra Yahudiler, Resulullaha gelmişler, Resulullah onlara "İçinizde Abdullah b. Selam nasıl bir adamdır?" diye sormuş onlar "En hayırlımız ve en hayırlımızın oğlu, en üstünümüz ve en üstünümüzün oğludur." demişlerdir. Bunun üzerine Resulullah: "Abdullah b. Selam'ın müslüman olmasına ne dersiniz?" demiş onlar da "Allah korusun." cevabını vermişlerdir. Resulullah aynı soruyu tekrar sormuş onlar da aynı cevabı vermişlerdir. Bunun üzerine Abdullah b. Selam ortaya çıkmış ve "Ben şehadet ederim ki Allahtan başka ilah yoktur. Ve Muhammed Allahın peygamberidir." demiştir. Bunun üzerine Yahudiler "Bu en şerlimizdir ve en şerlimizin oğludur." dediler ve onu kötülemeye başladılar. Abdullah: "Ey Allahın Resulü, işte ben onların böyle yapacaklarından korkuyordum." dedi. (9)

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَذَا إِفْكٌ قَدِيمٌ ﴿١١﴾

11- Kâfirler, müminler için şöyle derler: "Eğer Muhammed'in getirdiği şeylerde bir hayır olsaydı onlara önce biz iman ederdik de önümüze geçemezlerdi." Kâfirler, bununla hidayete ermedikleri için: "Bu, eski bir yalandır." diyeceklerdir.

Kureyş müşriklerinden ve İsrailoğullarından Muhammed'e iman etmeyenler, ona iman eden müminlere şöyle demişlerdir: "Muhammed'e, getirdiği şeylerden dolayı iman etmekte bir fayda olsaydı sizler bizden önce onu tasdik etmiş olamazdınız. Biz onu sizden daha önce tasdik etmiş olurduk. Onlar, Muhammed'e ve Muhammed'in getirdiklerine inanarak doğru yola erişmedikleri

9- Buhari, K.Menakıbulensar, bab: 51.

için Muhammed'in getirdiği Kur'ana "Bu Kur'an, öncekilerin uydurdukları efsanelerdir." derler.

*Müşriklerin bu iddiaları başka bir âyet-i kerimede şöyle ifade edilmiştir: "Kur'an, öncekilerin efsaneleridir. Muhammed onu başkalarına yazdırmış da, sabah akşam kendisine tekrarlanıp okunuyor." dediler. (10)

وَمِن قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ وَهَٰذَا كِتَابٌ مُّصَدِّقٌ لِّسَانًا عَرَبِيًّا
لِّيُنذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَىٰ لِلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢﴾

12- Kur'andan önce de, Musa'nın kitabı Tevrat, bir rehber ve rahmet olarak gönderilmiştir. İşte bu Kur'an da zulmedenleri uyarmak ve iyilikte bulunanları müjdelemek için Arap diliyle gönderilmiş, öncekileri tasdik eden bir kitaptır.

Bu Kur'andan önce de Musa'ya Tevratı indirdik. O Tevrat İsrailoğulları için bir önder ve bir rahmetti. Bu Kur'anı da Arapça bir dil ile daha önce indirilen kitapları tasdik eden bir kitap olarak indirdik ki Kur'an, zalimleri uyarsın, zulümlerinden vazgeçsinler. İyilikte bulunanları da güzel mükafaatlarla müjdelesin.

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾
أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

13- "Rabbimiz sadece Allahtır." deyip de dosdoğru yolda yürüyenler için şüphesiz korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır.

14- İşte onlar, cennetliklerdir. Yaptıklarının mükafaatı olarak orada ebediyyen kalacaklardır.

10- Furkan Suresi, âyet: 5

"Rabbimiz, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allahtır." deyip de sonra söyledileri bu söze bağlı kalanlar, doğru yoldan ayrılmayanlar, imanlarına şirki katmayanlar ve Allahın emir ve yasaklarına karşı gelmeyenler için kıyamet gününün dehşetinden dolayı bir korku yoktur. Onlar, geçmişteki yaptıklarından dolayı da üzülmeyeceklerdir. İşte bunlar, cennetliklerdir ve dünyada iken yaptıkları salih amellerin karşılığı olarak orada ebediyyen kalacaklardır.

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا ۖ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا ۖ وَحَمْلُهُ
وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا ۚ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً ۖ قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي
أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ
لِي فِي ذُرِّيَّتِي ۖ إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٥﴾

15- Biz insana, anne ve babasına iyilikte bulunmasını emrettik. Annesi onu zahmetle karnında taşıdı ve zahmetle doğurdu. Onun, ana karnında taşınma ve sütten kesilme müddeti otuz aydır. O, kemale erip kırkına basınca şöyle der: "Rabbim, bana ve anne babama ihsan ettiğin nimetlerine şükretmeyi, razı olacağın salih ameller işlemeyi bana ilham et. Zürriyetimi de ıslah et. Sana tevbe ettim ve ben müslümanlardanım."

*Allah teala, bundan öncekî âyetlerde kendisini birlemeyi, ona ibadette samimi olmayı ve doğruluktan ayrılmamayı emrettikten sonra bu âyet-i kerimede de anneye babaya itaat etmeyi emretmiştir. Bu da,anne babaya itaatin, çok önemli bir vazife olduğunu göstermektedir.

Âyet-i kerimede, annenin çocuğu karnında taşırken ve doğururken çeşitli sıkıntılar çektiği zikredildikten sonra, çocuğun sütten kesilmesinin otuz ayda gerçekleşeceği beyan edilmiştir. Hz. Ali (r.a.) bu âyetle, Bakara suresindeki "Anneler çocuklarını tam iki yıl emzirirler." [11] âyetini göz önünde bulundurarak kadının hamilelik müddetinin en az altı ay olabileceğine hüküm vermiş ve altı ay içinde doğum yapan evli kadından zina cezasını düşürmüştür.

11- Bakara Suresi, âyet: 233

Âyet-i kerimede, insanın kemale ermesinden söz edilmektedir. Mücahid, Abdullah b. Abbas ve Katade'ye göre, insanın kemale ermesi otuz üç yaşına ermesiyle gerçekleşir. Taberi de "Kemale erme" ifadesinden sonra "Kırk yaşın" zikredilmesi sebebiyle bu görüşün daha uygun olduğunu sylemiştir.

Şa'bî ise, buradaki "Kemale erme" ifadesinden maksadın, kişinin yükümlülüğünün başladığı ergenlik çağı olduğunu söylemiştir.

Âyet-i kerimede, kırk yaşına basan kişinin artık olgunluk çağına ereceği, şehvani arzuların baskılarından kurtularak akl-ı selim ile düşüneceği, rabbine şükretme ve salih amel işleme yollarını araştıracağı, yaptığı günahlardan tevbe edeceği ifade edilmektedir.

Taberi bu âyet-i kerimenin, Hz. Ebubekir es-Sıddiyk hakkında nâzil olduğunu zikretmiştir.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَن سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ
الْجَنَّةِ ۖ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٦﴾

16- Bunlar, en güzel amellerini kabul ettiğimiz ve günahlarından vazgeçtiğimiz cennetliklerdendir. İşte bu, dünyada vaadedildikleri doğru vaaddir.

İşte bu şefaatlara sahibolan kişilerin, dünyada iken yaptıkları amellerin en güzellerini kabul eder mükafaatlarını ona göre veririz. Ve yaptıkları kötülükleri bağışlayıp onlardan dolayı kendilerini cezalandırmayız. Bunlara, cennetliklere davrandığımız gibi davranırız. Bu, Allahın onlara, dünyada iken vaadedilen doğru bir vaaddir.

*Muhammed b.Hatib diyor ki: "Hz. Ali Basralılara galip geldiğinde onun yanında Hz. Osman'ın aleyhinde konuşuluyordu. Bu konuşanlardan biri: "Aramızda doğru hüküm verecek biri var. Meseleyi ona arzedelim." dedi. Meseleyi Hz. Ali'ye arzettiler. Hz. Ali (r.a.) şöyle dedi: "Osman (r.a.) Allahın, hakkında şöyle buyurduğu kimselerdendir: "Bunlar, en güzel amellerini kabul ettiğimiz ve günahlarından vazgeçtiğimiz cennetliklerdendir. İşte bu, dünyada vaadedildikleri doğru vaaddir."

Mücahid diyor ki: "Ebubekir (r.a.) Ömer (r.a.)ı çağırdı ve ona: "Ben sana bir vasiyette bulunacağım. Sen onu muhafaza et." dedi ve şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki Allahın, gecede yerine getirilecek bir kısım hakları vardır ki onları gün-

düzün kabul etmez. Ve gündüzün yerine getirilecek bir kısım hakları vardır ki onları geceleyin kabul etmez. Hiçbir kimsenin, farzları eda etmeden nafileyi yapmaya hakkı yoktur. Kıyamet gününde terazisi ağır gelen kimsenin terazisinin ağır gelme sebebi, dünyada iken hakka uyması ve hakka uymanın zorluğuna katlanmasıdır. Kendisine haktan, hayırdan başka bir şey konmayan terazinin ağır gelmesi muhakkaktır.

Kıyamet gününde terasizi hafif gelenlerin terazilerinin hafif olma sebebi ise, onların dünyada iken batıla uymaları ve batılın kendilerine kolay gelmesidir. Kendisine batıldan başka bir şey konulmayan bir terazinin hafif gelmesi muhakkaktır. Görmez misin ki Allah, cennetlikleri en güzel amelleriyle zikrediyor. Öyle ki bir insan "Benim amelim nerde bunların ameline ulaşacak?" der. Bunun sebebi ise Allahın, onların en kötü amellerini affetmesi ve onları ortaya çıkarmamasıdır. Yine görmez misin ki Allah, cehennemlikleri en kötü amelleriyle anıyor. Öyle ki insan, "Benim amelim bunların amelinden daha hayırlıdır." der. Bunun sebebi ise, Allahın, onların en güzel amellerini reddetmesidir. Yine görmez misin ki Allah zorluk ifade eden âyetlerini kolaylık ifade eden âyetleriyle kolaylık ifade eden âyetlerini de zorluk ifade eden âyetleriyle birlikte birlikte indirmiştir ki, mümin hem ümit hem de korku içinde bulunsun. Böylece kendisini eliyle tehlikeye atmasın ve Allahtan, hak dışında bir temennide bulunmasın.

وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَّكُمَا أَتَعِدَانِنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِن قَبْلِي
وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ وَيْلَكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَٰذَا إِلَّا
أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٧﴾
أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنَّهُمْ
كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿١٨﴾

17-18- Fakat o kimse ki, anne ve babasına: "Öf size, benden önce birçok nesiller gelip geçti (Hiçbiri dirilmedi) Şimdi bana tekrar dirilip kabirden çıkacağımı mı vaadediyorsunuz?" der. Anne ve babası ise Allahtan ona yardım dilerler: "Yazık sana, iman et. Allahın, tekrar dirilme hususundaki vaadi mutlaka gerçekleşecektir." derler. O da: "Bu söylediklerniz

eskilerin masallarından başka bir şey değildir." der. Evet, işte böyle olanlar, kendilerinden önce gelmiş geçmiş insan ve cinden ümmetlerle beraber azabı hak eden kimselerdir. Şüphesiz onlar, hüsrana uğrayanlardır.

Kendisini, iman etmeye, öldükten sonra dirilip hesaba çekileceğini kabul etmeye davet eden baba ve annesine karşı, bezginliğini ifade ederek: "Öf size, öldükten sonra tekrar dirileceğimi mi bana vaadediyorsunuz? Halbuki benden önce nice ümmetler gelip geçti. Onlar tekrar dirilmediler." diyen kişiye babası ve annesi, Allahtan yardım ve inayet dilerler ve İslamı kabul etmesini isterler ve ona derler ki: "Vay senin haline, Allaha iman et. Şüphesiz ki Allahın, öldükten sonra insanları diriltme vaadi haktır." Baba ve annesini dinlemeyen bu isyankâr kişi ise şöyle der: "Sizin bu söylediklerıniz geçmişlerin efsanelerinden başka bir şey değildir. "İşte böyle insanlar için Allahın azap sözü hak olmuştur. Bu insanlar, kendilerinden önce geçen cin ve insanlardan meydana gelen kâfir ümmetlerle birlikte Allahın azabını tadacaklardır. Şüphesiz ki onlar, hüsrana uğrayanlardır.

*Hasan-ı Basrî, bu âyette zikredilen kişiden maksadın, öldükten sonra dirilmeyi yalanlayan, anne ve babasına kötülük eden, günah işleyen her kâfir kişi olduğunu söylemektedir.

Bu âyet-i kerimenin, Hz. Ebubekir'in oğlu Abdurrahman'ın hakkında, müslüman olmadan önce nâzil olduğunu söyleyenler olmuşsa da Hz. Aişe bunun doğru olmadığını söylemiştir.

Yusuf b. Mâhek diyor ki:

عَنْ يُوسُفَ بْنِ مَاهَكَ قَالَ كَانَ مَرْوَانُ عَلَى الْحِجَازِ اسْتَعْمَلَهُ مُعَاوِيَةُ فَخَطَبَ فَجَعَلَ يَذْكُرُ يَزِيدَ بْنَ مُعَاوِيَةَ لِكَيْ يُبَايِعَ لَهُ بَعْدَ أَبِيهِ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ شَيْئًا فَقَالَ خُذُوهُ فَدَخَلَ بَيْتَ عَائِشَةَ فَلَمْ يَقْدِرُوا عَلَيْهِ فَقَالَ مَرْوَانُ إِنَّ هٰذَا الَّذِي أَنْزَلَ اللّٰهُ فِيهِ وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَكُمَا أَتَعِدَانِنِي فَقَالَتْ عَائِشَةُ مِنْ وَرَاءِ الْحِجَابِ مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ فِينَا شَيْئًا مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا أَنَّ اللّٰهَ أَنْزَلَ عُذْرِي

"Muaviye, Mervan b. Hakemi Hicaz'a vali tayin etmişti. Mervan bir hutbe okudu ve hutbesinde Muaviye'nin oğlu Yezid hakkında konuştu. Babası Muaviye'den sonra halife olarak Yezid'e biat edilmesini telkin ediyordu. Bunun üzerine Hz. Ebibekir'in oğlu Abdurrahman, Mervan'ın bu sözlerine karşı çıktı ve

ona birşeyler söyledi. Bunun üzerine Mervan: "Onu yakalayın." dedi. Abdurrahman Hz. Aişe'nin evine sığındı. Onu oradan çıkarmaya güçleri yetmedi. Bunun üzerine Mervan şöyle dedi: "Allah, bunun hakkında "Fakat o kimse ki anne ve babasına "Öf size, benden önce birçok nesiller gelip geçti (hiçbiri dirilmedi) şimdi bana, tekrar dirilip kabirden çıkacağımı mı vaadediyorsunuz?" âyetini indirdi. Hz. Aişe, perdenin arkasından şu cevabı verdi: "Allah, Kur'anda benim suçsuz olduğumu bildiren âyetlerden başka, bizim hakkımızda birşey indirmemiştir." (12)

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِّمَّا عَمِلُوا ۚ وَلِيُوَفِّيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾

19- Herkese, işledikleri amellere uygun dereceler vardır. Bu, Allahın, amellerinin karşılığını tamemen vermesi içindir. Onlar hiçbir haksızlığa uğramazlar.

Allaha ve âhiret gününe iman eden, baba ve annelerine iyilikte bulunan kimselerin de Allahı ve âhiret günün inkar eden kimselerin de işledikleri amellerin kıyamet gününde Allah katında dereceleri vardır. Müminlerin dereceleri müsbettir. Kâfirlerin derecesi ise menfidir. Allah, herkesin işlediği amele bir derece vermiştir ki yapılan amellerin karşılığını tam vermiş olsun. Müminlere cennette, kâfirlere de cehennemde, amellerinin derecelerine göre yer versin. Onların hiçbirine asla zulmedilmez.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُم بِهَا ۖ فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

20- Kâfirler, cehennem ateşine arzedildikleri gün, onlara şöyle denilecektir: "Sizler dünya hayatında bütün güzel şeylerinizi harcayıp bitirdi-

12- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 46, bab: 1

niz ve onlarla zevk ve sefa içinde yaşadınız. Ama bugün, yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızın ve yoldan çıkmanızın karşılığı olarak hor ve hakir kılan azabı tadın."

*Allah teala bu âyet-i kerimede, dünyada iken zevk ü sefa içerisinde yaşayan, hakka boyun eğmeyi gururlarına yediremeyen ve fısk u fücura düşen insanların, âhirette bu tür nimetlerden payları olmayacağını ve kendilerini hor ve hakir kılan cehennem azabına sürükleneceklerini beyan etmektedir.

Halife Hz. Ömer (r.a.) bir gün Şam'a gitmiş ve orada kendisine daha önce hiç görmediği bir yemek ikram etmişler. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Bize böyle bir yemek ikram ediliyor. Bizden önce arpa ekmeği ile bile karınlarını doyuramadan ölen fakir müslümanlara ne verildi?" diye sordu." Halid b. Velid de: "Onlara cennet verildi." diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer'in gözleri doldu ve şöye dedi: "Yemin olsun ki, bizim payımız gelip geçici nimetler ise, onlar da cenneti kazanmışlarsa onlarla bizim aramazıda çok büyük farklar vardır."

Resulullah (s.a.v.) bir gün fakir müslümanların bir arada bulundukları ashab-ı Suffe'nin yanına vardı. Onların, elbiselerini, yama bulamadıkları için postlarla yamadıklarını gördü ve onlara "Siz bu gün mü daha iyisiniz yoksa sabahleyin bir elbise öğleden sonra başka bir elbise giyeceğiniz ve bir yemekte bir kap, öteki yemekte başka bir kapla yemek yediğiniz ve evlerinize, Kâbe'ye perde asıldığı gibi perde asıldığı gün mü daha iyi olacaksınız?" diye sordu. Ashab-ı Suffe: "Biz o gün daha iyi oluruz." dediler. Resulullah da buyurdu ki: "Bilakis siz, bugün daha iyisiniz."

İbn-i Zeyd, bu âyet-i kerimeyi okuduktan sonra şu âyetleri okumuş: "Kim dünya hayatını ve onun ziynetlerini isterse, biz onlara dünyada yaptıklarının tam karşılığını veririz. Onların orada bir şeyleri de eksiltilmez." (13) "Kim, âhiret menfaatini isterse, onun mükafaatını artırırız. Kim de dünya menfaatini isterse ona dünyada istediğinin bir kısmını veririz. Âhirette ise, hiçbir nasibi yoktur." (14)

"Kim, geçici dünya hayatını isterse, bunlardan istediğimize dilediğimiz kadar veririz. Sonra da ona cehennemi hazırlarız. Oraya perişan bir halde, Allahın rahmetinden kovulmuş olarak girer." (15) ve şöyleder: "İşte dünya hayatındayken bütün güzel şeylerini harcayıp bitirenler bunlardır."

13- Hud Suresi, âyet: 15
14- Şura Suresi, âyet: 20
15- İsra Suresi, âyet: 18

وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ
خَلْفِهِ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٢١﴾

21- Ey Muhammed, Âd'ın kardeşi Hud'u hatırla. Kendisinden önce ve sonra nice uyarıcı peygamberler gelip geçmiş olan Hud, bir zaman "Ahkaf" da oturan kavmini şöyle uyarmıştı. "Sadece Allaha ibadet edin. Ben, sizin için büyük bir günün azabından korkuyorum."

*Allah teala, bu âyet-i kerime ile kavminin kendisine karşı çıkması üzerine Hz. Muhammed (s.a.v.)i teselli ediyor ve "Ahkaf" bölgesinde yaşayan Âd kavmine gönderilen Hz. Hud'un da kavmini Allahı birlemeye davet ettiği zaman kavminin onu yalanladığını beyan ediyor.

"Ahkaf"ın kelime manası "Uzun bir şekilde yığılmış olan kum yığını" demektir.

Âyette zikredilen "Ahkaf"dan nerenin kasdedildiği hakkında farklı görüşler zikredilmiştir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre "Ahkaf", Yemen'de Umman ile Hadramut arasında bir yerdir. İbn-i İshak da bu görüştedir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe ve Dehhak'a göre ise, Şam topraklarında bir dağın adıdır.

Katade'ye göre ise Ahkaf, Yemen'de "Şahr" bölgesinde, deniz kenarında bulunan kumluk bir yerdir.

Mücahid ise Ahkaf'ın, yeryüzü manasına geldiğini söylemiştir.

Taberi, Ahkaf'ın, "Uzunca yığılan kum yığını" demek olduğunu, bunun Şam'da da Yemen'de Şuhr'da da olabileceğini ifade etmiş ve bunun yerini bilmenin farz olmadığını, bilmemenin de herhangi bir sorumluluk getirmediğini söylemiştir.

قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ آلِهَتِنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٢﴾

22- Kavmi ise şöyle dedi: "Sen bize, ilahlarımızdan çevirmek için mi geldin? Eğer sözünde doğru olan kimselerdensen, vaadettiğin şeyi getir bize."

Hud, kavmine "Ancak Allaha ibadet edin. Ben sizin için büyük bir günün azabından korkuyorum." deyince kavmi ona şu cevabı vermiştir. "Ey Hud, sen bize,ilahlarımıza ibadeti bırakıp senin davet ettiğine ibadet etmemiz için mi geldin? Eğer sen konuştuklarında doğru olan bir kimse isen bu ilahlara tapmamız yüzünden azaba uğrayacağımız vaadini gerçekleştir ve o azabı bize getir."

قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِندَ اللَّهِ وَأُبَلِّغُكُم مَّا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلَٰكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾

23- Hud da onlara şöyle dedi: "Azabınızın ne zaman ineceğine dair bilgi sadece Allah katındadır. Ben size, benimle gönderileni tebliğ ediyorum. Ne var ki ben sizi, cahillik yapan bir kavim olarak görüyorum."

Hud, kendisiyle alay eden kavmine şu cevabı verdi: "Allahı inkar etmeniz yüzünden uğrayacağınızı söylediğim azabın gelme vaktini ancak Allah bilir. Bu hususta ben, Allahın bana bildirdiğinden başka birşey bilmem. Ben, ancak Allah tarafından size gönderilmiş bir peygamberim. Onun bana, gönderdiği şeyleri size tebliğ ederim. Fakat ben sizin, cahil bir kavim olduğunuzu görüyorum. İnkarınız yüzünden ne gibi zararlara uğrayacağınızı takdir edemiyorsunuz. Ve Allahın azabının acele gelmesini istiyorsunuz.

فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هَٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا ۚ بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُم بِهِ ۖ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٤﴾

تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا لَا يُرَىٰ إِلَّا مَسَاكِنُهُمْ ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٥﴾

24-25- Onlar, o azabın bir bulut şeklinde vadilerine doğru yayıldığını görünce: "Bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur." dediler. Bunun üzerine Hud, onlara şöyle dedi: "Hayır, o, hemen inmesini istediğiniz şeydir. O, bir rüzgardır. Onun içinde, rabbinin emriyle herşeyi yerle bir edecek can yakıcı bir azap vardır." Bunun üzerine bir anda onlar o hale geldiler ki, evlerinden başka hiçbir şey görülmez oldu. İşte biz, suçlu kavmi böyle cezalandırırız.

*Allah teala, Âd kavmini helak etmek için,yaşamış oldukları vadinin üze-

rine azabını bulut şeklinde göndermiştir. Bunu gören Âd kavmi, kurak bir mevsim yaşadıkları için "Bu bize yağmur yağdıracak birbuluttur." demişler ve kendi kendilerine sevinmişlerdir. Hud (a.s.) ise onlara "Bu, sizin acele olarak istediğiniz azaptır. Bu, içinde can yakıcı azap taşıyan bir fırtınadır." dedi. Bu fırtına, rabbinin emriyle herşeyi harap etmektedir. Böylece Hud kavmi tamamen helak olup gitti. Evlerinden başka ortada hiçbir şey kalmadı. Evet, Allah, zalim kavmi işte böyle cezalandırır.

Resulullahın zevcesi Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَتْ مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) ضَاحِكاً حَتَّى أَرَىٰ مِنْهُ لَهَوَاتِهِ إِنَّمَا كَانَ يَتَبَسَّمُ قَالَتْ وَكَانَ إِذَا رَأَى غَيْماً أَوْ رِيحاً عُرِفَ فِي وَجْهِهِ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ النَّاسُ إِذَا رَأَوُا الْغَيْمَ فَرِحُوا رَجَاءَ أَنْ يَكُونَ فِيهِ الْمَطَرُ وَأَرَاكَ إِذَا رَأَيْتَهُ عُرِفَ فِي وَجْهِكَ الْكَرَاهِيَةُ فَقَالَ يَا عَائِشَةُ مَا يُؤْمِنِّي أَنْ يَكُونَ فِيهِ عَذَابٌ عُذِّبَ قَوْمٌ بِالرِّيحِ وَقَدْ رَأَى قَوْمٌ الْعَذَابَ فَقَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا

"Ben, Resulullahın, küçük dili görünecek şekilde güldüğünü asla görmedim. O, sadece gülümserdi. Bir bulut veya bir rüzgar göründüğünde, yüzünden üzgün olduğu anlaşılırdı. Dedim ki: "Ey Allahın Resulü, insanlar bulutu gördükleri zaman ondan yağmur yağacak ümidiyle seviniyorlar. Fakat bakıyorum ki sen, onu gördüğün zaman, yüzünden onu hoş karşılamadığın anlaşılıyor." Dedi ki: "Ey Aişe, o bulutun içinde bir azap olmadığına ben nasıl emin olayım? Bir kavme rüzgarla azp edilmiştir. Bir kavim de azabı görünce, "İşte bu, bize yağmur yağdıracak bir buluttur." demiştir. (16)

وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَا إِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَأَبْصَارًا وَأَفْئِدَةً فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا أَبْصَارُهُمْ وَلَا أَفْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٢٦﴾

26- Şüphesiz biz, Âd kavmine, sizlere vermediğimiz imkanlar vermiştik. Onlara kulaklar, gözler ve kalbler bahşetmiştik. Ne yazık ki, verdiğimiz kulaklar, gözler ve kalbler onlara hiçbir fayda sağlamadı. Çünkü onlar, Allahın âyetlerini inkar ediyorlardı. Alay edip durdukları azap da onları kıskıvrak kuşatıverdi.

Ey Kureyş kâfirleri, inkarları yüzünden helak ettiğimiz Âd kavmine size dünyada vermediğimiz nimetler vermiştik. Onlar hem mal bakımından güçlü hem de bedenen güçlüydüler. Biz onlara, rablerinin gönderdiği âyetleri dinleyecek kulaklar, delillerini görecek gözler, indirdiği kitapları anlayacak kalbler vermiştik. Fakat ne kulakları ne gözleri ne de kalbleri onlara bir fayda sağladı. Zira onlar, âzâlarını kendilerine faydalı olacak yerlerde değil, kendilerini azaba sürükleyecek yollarda kullandılar. Çünkü onlar, Alahın delilleri olan peygamberleri inkar ediyorlardı. Neticede alaya aldıkları azap kendilerini çepeçevre kuşatıverdi. Sizler de Allahı inkar edip peygamberlerini yalanlayarak onların durumuna düşmeyin. Azap gelmeden önce, yaptıklarınızdan vazgeçin.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُم مِّنَ الْقُرَىٰ وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾

27- Şüphesiz biz, sizin çevrenizde yaşayan bir çok ülkeleri helak etmiştik. İnkarlarından dönerler diye âyetlerimizi çeşitli üsluplarda açıklamıştık.

Ey Kureyş kâfirleri, sizin çevrenizde bulunan Âd kavminin yaşadığı Ahkaf bölgesini, Semud kavminin yaşadığı "Hicr" bölgesini, Sebe' kavminin yaşadığı ve Me'rib seddinin yıkıldığı yeri ve Lut kavminin yere battığı Sodom şehrini helak ettik. Biz onlara, çeşitli âyetlerimizi açıklamışık ki inkarcılıklarından vazgeçsinler. Fakat onlar, inkarlarında ısrar ettiler. Biz de onları tamamen yok ettik. Bize karşı onların hiçbir yardımcısı da bulunmadı.

فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةً ۖ بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ ۚ وَذَٰلِكَ إِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٨﴾

28- O zaman Allaha yaklaştırsın diye, Allahtan başka edindikleri ilahların kendilerine yardım etmesi gerekmez miydi? Aksine, onlardan uzaklaşıp kayboldular. İşte bu, onların yalanları ve uydurdukları iftiralarıdır.

Bizim azabımız gelip kendilerine çatınca, kendilerini Allaha yaklaştırsın diye Allahın dışında taptıkları putları, bu helak edilen kavimlere yardım etmeli

değiller miydi? Bilakis o putlar, kendilerine tapanlardan uzaklaşarak ortadan kayboldular. Çünkü onlara tapanlar ilahî azapla helak oldular. Putlar ise taş, maden gibi cansız varlıklardı. Allahın azabından etkilenmeleri söz konusu olmadı. Puta tapanların: "Bunlar sizi Allaha yaklaştıracaklar." şeklindeki sözleri, kendilerinin yalanları ve uydurdukları iftiralardan başka bir şey değildir.

وَإِذْ صَرَفْنَآ إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ ٱلْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقُرْءَانَ ۖ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوٓا۟ أَنصِتُوا۟ ۖ فَلَمَّا قُضِىَ وَلَّوْا۟ إِلَىٰ قَوْمِهِم مُّنذِرِينَ ﴿٢٩﴾

29- Ey Muhammed, bir zaman Kur'anı dinleyecek bir cin taifesini sana yöneltmiştik. Kur'anın okunuşunda hazır bulununca, birbirlerine: "Susun dinleyin." dediler. Okuma bitince de kavimlerine uyarıcılar olarak döndüler.

*Âyet-i kerimede, cinlerin Resulullaha yöneldikleri, ondan Kur'an dinledikleri, Resulullahın, Kur'an okumayı bitirmesinden sonra da dönüp kavimlerine gittikleri ve onları uyardıkları beyan edilmektedir.

Ancak Resulullahın, cinlerin geleceklerinden haberi bulunup bulunmadığı, cinlerle görüşürken yanında sahabilerden herhangi birinin bulunup bulunmadığı, cinlerle sadece Mekke'de "Nahle" veya "Hücun" denen yerde mi yoksa hem Mekke hem de Medine'de mi karşılaştığı, kendisine gelen cinlerin sayısının yedi veya dokuz yahut on beş veya üçyüz ya da on iki bin mi olduğu hakkında farklı rivayetler zikredilmiştir.

Bu rivayetlere bakarak, Resulullahın, cinlerle çeşitli yerlerde, muhtelif zamanlarda, farklı görünümler içerisinde karşılaşıp görüştüğünü söylemek en uygun olan yorumdur.

1- Resulullahın, cinlerin gelmesinden, daha önceden haberi olup olmadığı ve cinlerin, kendisini dinlerken onları görüp görmediği meselesi:

a- Abdullah b. Abbas, Resulullahın, cinlere bilerek Kur'an okumadığını ve onları görmediğini söylemiş ve şunları rivayet etmiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِىَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ انْطَلَقَ النَّبِىُّ (ﷺ) فِى طَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَامِدِينَ إِلَى سُوقِ عُكَاظٍ وَقَدْ حِيلَ بَيْنَ الشَّيَاطِينِ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ وَأُرْسِلَتْ

عَلَيْهِمُ الشُّهُبُ فَرَجَعَتِ الشَّيَاطِينُ إِلَى قَوْمِهِمْ فَقَالُوا مَا لَكُمْ فَقَالُوا حِيلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ وَأُرْسِلَتْ عَلَيْنَا الشُّهُبُ قَالُوا مَا حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ إِلَّا شَيْءٌ حَدَثَ فَاضْرِبُوا مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا فَانْظُرُوا مَا هَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ فَانْصَرَفَ أُولَئِكَ الَّذِينَ تَوَجَّهُوا نَحْوَ تِهَامَةَ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) وَهُوَ بِنَخْلَةَ عَامِدِينَ إِلَىٰ سُوقِ عُكَاظٍ وَهُوَ يُصَلِّي بِأَصْحَابِهِ صَلَاةَ الْفَجْرِ فَلَمَّا سَمِعُوا الْقُرْآنَ اسْتَمَعُوا لَهُ فَقَالُوا هَذَا وَاللَّهِ الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ فَهُنَالِكَ حِينَ رَجَعُوا إِلَى قَوْمِهِمْ وَقَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَىٰ نَبِيِّهِ (ﷺ) قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ وَإِنَّمَا أُوحِيَ إِلَيْهِ قَوْلُ الْجِنِّ

"Resulullah, sahabilerinden bir toplulukla birlikte Ukaz panayırına gitmek üzere yola çıkmıştır. Bu sırada şeytanların, gökten haber almalarına engel olunmuş, onların üzerine gökten ateş parçaları gönderilmiş ve onları kavimlerinin yanına geri çevirmiştir. Kavimleri onlara: "Ne oluyor size?" diye sormuşlar onlar da şöyle demişlerdir: "Bizim, gökten haber almamıza engel olundu. Bizim üzerimize ateş parçaları gönderildi." Kavimleri onlara: "Sizin gökten haber almanıza engel olan mutlaka yeni bir şey olmuştur. Siz, yeryüzünün doğu ve batılarını tarayın. Sizin, gökten haber almanıza mani olan şeyin ne olduğunu araştırın." demişlerdir. Bunun üzerine, "Tihame" bölgesine doğru yönelin cinler, "ukaz" panayırına gitmek üzere "Nahle" denilen yerde bulunan Resulullah (s.a.v.)e yöneldiler. Resulullah, sahabilerine sabah namazını kıldırıyordu. Cinler Kur'anı işitince onu dinlediler ve kendi kendilerine: "Vallahi sizin, gökten haber almanıza engel olan işte budur." dediler. İşte cinler oradan dönüp kavimlerine gittiklerinde şu âyetin beyan ettiği sözleri söylediler: "Ey Muhammed, de ki: "Bana şu vahyedildi. Cinlerden bir topluluk Kur'an okumamı dinlemiş ve şöyle demişler: "Gerçekten biz, hayrete düşüren hidayeti gösteren bir Kur'an işitik ve ona iman ettik. Artık rabbimiz olan Allaha hiçbir kimseyi ortak koşmayacağız." (17)

17- Cin Suresi, âyet: 1-2.

Bunun üzerine Allah teala peygamberine "Kul ûhiye" suresini (Cin suresini) indirdi. Böylece Resulullaha, cinlerin konuştukları şeyler Allah teala tarafından vahiyle bildirildi." (18)

b- Abdullah b. Mes'ud ise Resulullahın, cinler tarafından davet edildiğini ve onlara Kur'an okuduğunu söylemiş ve şunları rivayet etmiştir: Alkame diyor ki:

فَقَالَ عَلْقَمَةُ : أَنَا سَأَلْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ. فَقُلْتُ: هَلْ شَهِدَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مَعَ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) لَيْلَةَ الْجِنِّ؟ قَالَ: لاَ وَلَكِنَّا كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) ذَاتَ لَيْلَةٍ. فَفَقَدْنَاهُ. فَأَلْتَمَسْنَاهُ فِي الأَوْدِيَةِ وَالشِّعَابِ. فَقُلْنَا: اسْتُطِيرَ أَوِ اغْتِيلَ قَالَ فَبِتْنَا بِشَرِّ لَيْلَةٍ بَاتَ بِهَا قَوْمٌ. فَلَمَّا أَصْبَحْنَا إِذَا هُوَ جَاءٍ مِنْ قِبَلِ حِرَاءٍ. قَالَ فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ! فَقَدْنَاكَ فَطَلَبْنَاكَ فَلَمْ نَجِدْكَ فَبِتْنَا بِشَرِّ لَيْلَةٍ بَاتَ بِهَا قَوْمٌ فَقَالَ « أَتَانِي دَاعِي الْجِنِّ. فَذَهَبْتُ مَعَهُ. فَقَرَأْتُ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ » قَالَ فَانْطَلَقَ بِنَا فَأَرَانَا آثَارَهُمْ وَآثَارَ نِيرَانِهِمْ وَسَأَلُوهُ الزَّادَ فَقَالَ « لَكُمْ كُلُّ عَظْمٍ ذُكِرَ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ يَقَعُ فِي أَيْدِيكُمْ، أَوْفَرَ مَا يَكُونُ لَحْماً وَكُلُّ بَعْرَةٍ عَلَفٌ لِدَوَابِّكُمْ »فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) « فَلاَ تَسْتَنْجُوا بِهِمَا فَإِنَّهُمَا طَعَامُ إِخْوَانِكُمْ ».

"Ben, İbn-i Mes'ud'a şunu sordum "Sizden herhangi biriniz, Resulullah ile birlikte cinlerin gecesinde hazır bulundu mu?" Abdullah b. Mes'ud da dedi ki: "Hayır. Fakat, bir gece biz Resulullah ile birlikte bulunuyorduk. Onu kaybettik. Vadileri ve yolları aradık, Dedik ki: O, kaçırıldı veya suikasda uğradı. Bizo gece, bir topluluğun geçireceği en kötü geceyi geçirdik. Nihayet sabah oldu. Bir de ne görelim, Resululah Hira tarafından geliyor. Dedik ki: "Ey Allahın Resulü, biz seni kaybettik ve aradık, fakat bulamadık, biz bu geceyi bir topluluğun geçirdiği en kötü gece olarak geçirdik." Resulullah şöyle buyurdu: "Bana cinlerin davetçisi geldi. Ben onunla birlikte gittim. Onlara Kur'an okudum."

Abdullah b. Mes'ud diyor ki: "Biz Resulullah ile beraber aynı yere gittik. O bize, cinlerin ve ateşlerinin kalıntılarını gösterdi. Cinler,Resulllahtan yiyecek istemişler, Resulllah da onlara: "Üzerine Allahın ismi anılan ve elinize geçen her kemik, en etli haliyle birlikte sizin yemeğinizdir. Her hayvan dışkısı da sizin hayvanlarınızın yemeğidir." demiştir. Sonra Resulullah sahabilere: "Siz bu iki

18- Buhari, K.el-Ezan, bab: 105, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 72, bab: 1 / Müslim, K.es-Salah, bab: 149, Hadis no: 449 / Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 72, Hadis no: 3223.

şey ile taharet etmeyin. Çünkü bunlar, kardeşlerinizin yemeğidir. [19] buyurmuştur.

Bu iki ravayetten anlaşıldığı gibi Resulullah bir kere cinlerden habersiz olarak Kur'an okumuş ve onlar da kendisini dinlemişlerdir. Diğer bir defa da cinler Resulullahı davet etmişler o da onlara Kur'an okumuştur.

2- Resulullah cinlerle görüşürken yanında sahabilerden herhangi birinin bulunup bulunmadığı meselesi:

a- Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet edilen ve bundan önce -b- şıkkında zikredilen hadis, Resulullahın, cinlerle görüşürken yanında sahabilerden herhang ibirinin bulunmadığını ifade etmektedir.

b- Yine Abdullah b. Mes'ud'dan rivayete dilen şu hadis-i şerif ise Abdullah b. Mes'ud'un, Resulullahın cinlerle görüştüğü gece onunla beraber olduğunu ifade etmektedir. Abdullah b. Mes'ud diyor ki:

عن عبد الله بن مسعود، أن النبي (ﷺ) قال له ليلة الجن: « ما في إِدَاوَتِكَ؟ » قَال: نبيذ، قال: « تمرَةٌ طيّبةٌ وماء طهور ».

"Cin gecesinde Resulullah bana dedi ki: "Mataranda ne var?" Dedim ki: "Hurmasuyu." Resulullah: "Güzel hurma, temiz su." dedi. [20]

Diğer bir rivayette ise Abdullah b. Mes'ud şöyle diyor:

عن عبد الله بن مسعود قال بينما نحن مع رسول الله (ﷺ) بمكة وهو في نفر من أصحابه اذ قال ليقم معى رجل منكم ولا يقومن معي رجل في قلبه من الغش مثقال ذرة قال فقمت معه وأخذت اداوة ولا أحسبها الاماء فخرجت مع رسول الله (ﷺ) حتى اذا كنا باعلى مكة رأيت اسودة مجتمعة قال فَخَطَّ لى رسول الله (ﷺ) خطا ثم قال قم هنا حتى آتيك قال فقمت ومضى رسول الله (ﷺ) اليهم فرأيتهم يثوّرون اليه قال فسَمَّر معهم رسول الله (ﷺ) ليلا طويلا حتى جاءنى مع الفجر فقال لى مازلت قائما يا ابن مسعود قال فقلت له يا رسول الله أولم تقل لى قم حتى آتيك قال ثم قال لى هل معك من وضوء قال فقلت نعم ففتحت الاداوة فاذا هو نبيذ قال فقلت له

19- Müslim, K.es-Salah, bab: 50, Hadis no: 150/ Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 46, Hadis no:

يا رسول الله والله لقد أخذت الاداوة ولا أحسبها الا ماء فاذا هو نبيذ قال فقال رسول الله (ﷺ) تمرة طيبة وماء طهور قال ثم توضأ منها فلما قام يصلي أدركه شخصان منهم قالا له يا رسول الله انا نحب ان تؤمنا في صلاتنا قال فصفهما رسول الله (ﷺ) خلفه ثم صلى بنا فلما انصرف قلت له من هؤلاء يا رسول الله قال هؤلاء جن نصيبين جاؤا يختصمون الىّ في أمور كانت بينهم وقد سألونى الزاد فزوّدتهم قال فقلت له وهل عندك يا رسول الله من شئ تزوّدهم اياه قال فقال قد زوّدتهم الرجعة وما وجدوا من روث وجدوه شعيرا وما وجدوه من عظم وجدوه كاسيا قال وعند ذلك نهى رسول الله (ﷺ) عن أن يستطاب بالروث والعظم.

"Biz, birgün Resulullahın bazı sahabileriyle birlikte Mekke'de bulunuyorduk. Resulullah, "Sizden biriniz kalkıp benimle gelsin. Fakat kalbinde zerre kadar aldatma hissi taşıyan benimle gelmesin." dedi. Ben kalkıp gittim. İçinde su bulunduğunu zannederek mataramı da aldım. Resulullah ile beraber çıkıp gittik. Mekke'nin üst tarafına varınca orada bir araya toplanmış karaltılar gördüm. Resulullah yere bir çizgi çizdi. Sonra bana: "Ben gelinceye kadar burada ayakta bekle." dedi. Ben orada ayakta durdum. Resulullah (s.a.v.) ise yürüyüp gitti. O karaltıların, Resulullahın üzerine tırmandıklarını gördüm. Resulullah onlarla gece boyunca sohbet etti. Şafak vakti benim yanıma geldi ve bana: "Ey İbn-i Mes'ud, hâlâ ayakta mısın? dedi. Dedim ki: "Ey Allahın Resulü, sen bana, "Ben senin yanına gelinceye kadar ayakta dur." dememiş miydin?" Sonra Resulullah "Yanında abdest suyu var mı?" diye sordu. Ben de "Evet" dedim. Matarayı açtım bir de ne göreyim, hurma suyu. Dedim ki: "Ey Alahın Resulü vallahi ben matarayı aldığımda onun içindekinin su olduğunu sanarak almıştım. Halbuki o, hurma suyu imiş." Bunun üzerine Resulullah: "Güzel hurma,temiz su." dedi. Ondan abdest aldı. Kalkıp namaz kılmaya başlayınca o gördüğüm karaltılardan iki kişi gelip ona: "Ey Allahın Resulü, namazımızda bize imamlık yapmanı istiyoruz." dediler. Resulullah o iki kimseyi arkasında saf tutturdu sonra bize namaz kıldırdı. Namaz bitince dedim ki: "Ey Allahın Resulü, bunlar kimdir?" Resulullah: "Bunlar, Nusaybin cinleridir. Bunlar, aralarında çıkan bazı anlaşmazlıklarda bana başvurmak için gelmişler. Benden yiyecek istediler. Ben de onlara yiyecek verdim." dedi. Dedim ki: "Ey Allahın Resulü, senin yanında onlara yiyecek olarak vereceğin bir şey var mıydı?" Resulullah: "Ben onlara çöpleri yiyecek olarak verdim. Onların buldukları hayvan tersleri onlar için arpaya dönü-

şecek ve buldukları kemikler de etlere bürünmüş olacaktır." İşte Resulullah bu sırada hayvan pislikleriyle ve kemiklerle taharet yapılmasını yasaklamıştır." (21)

3- Resulullahın cinlerle nerelerde görüştüğü meselesine gelince:

Tirmizi'nin şeyhi "Kevkeb ed-Dürrî" adlı kitabın sahibi şöyle diyor: "Resulullah cinlerle altı kere görüşmüştür. Birincisi, sahabenin "Kaçırıldı." veya "Suikaste uğradı" diye endişe ettikleri zamanda Mekke'de olmuştur. Bu görüşmede Abdullah b. Mes'ud, Resulullah ile beraber bulunmamıştır. Nitekim Müslim ve Tirmizî'nin rivayetleri bunu göstermektedir.

İkinci görüşmesi ise yine Mekke'de ve "Hücun" denilen dağda olmuştur. Üçüncü görüşmesi, Mekke'nin üst tarafındaki dağlarda gerçekleşmiştir. Dördüncüsü, Medine'de "Bakî el-Ğarkad" mevkiinde olmuştur. Beşincisi, Zübeyr b. el-Avvam'ın bulunduğu, Medine'nin dışında bir yerde gerçekleşmiştir. Altıncısı ise Bilal b. Hâris'in de bulunduğu, Resulullahın bir yolculuğu esnasında gerçekleşmiştir." Resulullahın, Nusaybin cinlerinin heyetiyle görüştüğü şu hadis-i şerifte zikredilmiştir:

Ebu Hureyre (r.a.)dan rivayet ediliyor ki

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّهُ كَانَ يَحْمِلُ مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) اِدَاوَةً لِوُضُوئِهِ وَحَاجَتِهِ فَبَيْنَمَا هُوَ يَتْبَعُهُ بِهَا فَقَالَ مَنْ هٰذَا فَقَالَ اَنَا اَبُو هُرَيْرَةَ فَقَالَ اِبْغِنِي اَحْجَاراً اَسْتَنْفِضْ بِهَا وَلَا تَأْتِنِي بِعَظْمٍ وَلَا بِرَوْثَةٍ فَأَتَيْتُهُ بِأَحْجَارٍ اَحْمِلُهَا فِي طَرَفِ ثَوْبِي حَتّٰى وَضَعْتُهَا اِلَى جَنْبِهِ ثُمَّ انْصَرَفْتُ حَتّٰى اِذَا فَرَغَ مَشَيْتُ مَعَهُ فَقُلْتُ مَا بَالُ الْعَظْمِ وَالرَّوْثَةِ قَالَ هُمَا مِنْ طَعَامِ الْجِنِّ وَاِنَّهُ اَتَانِي وَفْدُ جِنِّ نَصِيبِينَ وَنِعْمَ الْجِنُّ فَسَأَلُونِي الزَّادَ فَدَعَوْتُ اللّٰهَ لَهُمْ اَنْ لَا يَمُرَّ بِعَظْمٍ وَلَا رَوْثَةٍ اِلَّا وَجَدُوا عَلَيْهَا طَعَاماً

O, Resulullahın abdest alması ve taharette bulunması için yanında bulunduğu zaman matara ile su taşırmış. Bir gün, Ebu Hureyre, Resulullahın arkasından giderken Resulullah "Bu kim?" diye sormuş Ebu Hureyre ise: "Ben Ebu Hureyre'yim." demiştir. Resulullah ona: "Sen bana. taharet için taşlar topla fakat kemik ve hayvan tersi getirme." demiştir. Ebu Hureyre diyor ki: "Ben eteğime taş toplayarak Resulullaha götürdüm. Taşları yanına bırakıp oradan ayrıldım. Resulullah, işini bitirdikten sonra onunla beraber yürüdüm. Ve dedim ki: "Ke-

mik ve hayvan terslerinde ne var ki?" Resulullah: "Onlar cinlerin yemeğidir. Buna Nusaybin cinlerinin heyeti geldi. Onlar ne güzel cinlerdi. Onlar benden yiyecek istediler, ben de onlar için Allaha yalvardım. Buldukları herhangi bir kemik veya hayvan tersinin onlar için yiyecek kılınmasını istedim." (22)

Abdül Aziz b. Ömer diyor ki: "Resulullah ile "Nahle" mevkiinde görüşen cinler "Ninova" cinleridir. Onunla Mekke'de görüşen cinler ise "Nusaybin" cinleridir."

4- Cinlerin sayısı meselesi: Abdullah b. Mes'ud, Resulullah ile görüşen cinlerin sayısının yedi olduğunu ve bunların Nusaybin cinleri olduğunu söylemiş, Zır b. Hubeyş ise bunların sayılarının dokuz olduğunu, içlerinden birinin adının ise "Zevbea" olduğunu söylemiştir. Bu rivayet, Abdullah b. Mes'ud'dan da nakledilmiştir.

Evet, bütün bu rivayetler, Resulullahın cinlerle bir kereden fazla görüştüğünü ifade etmektedir.

قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي
إِلَى الْحَقِّ وَإِلَىٰ طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾

30- Kavimlerine şöyle dediler: "Ey kavmimiz, gerçekten biz, Musa'dan sonra indirilen, kendinden öncekileri tasdik eden, hakkı ve doğru yolu gösteren bir kitap dinledik.

Cinler, Muhammed'in okuduğu Kur'anı dinleyip kavimlerine döndükten sonra onlara şöyle dediler: "Ey kavmimiz, biz, Musa'nın kitabı Tevrat'tan sonra indirilen bir kitap dinledik. Bu kitap, Allahın, daha önce indirdiği kitapları tasdik ediyor.İnsanları hakka, Alahın razı olacağı yöne ve dosdoğru bir yol olan İslama iletiyor."

Cinler Kur'anın, Tevrattan sonra indiğini zikretmişler, Hz. İsa'ya indirilen İncili zikretmemişlerdir. Zira İncil, Tevratın hükümlerini tamamlayan mahiyettedir. Bu itibarla İncil zikredilmemiştir.

22- Buhari, K.Menakıb el-Ensar, bab: 32.

يَٰقَوْمَنَآ أَجِيبُوا۟ دَاعِىَ ٱللَّهِ وَءَامِنُوا۟ بِهِۦ يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾

31- Ey kavmimiz, Allahın davetçisi peygambere uyun ve ona iman edin ki, Allah da sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi can yakıcı bir azaptan korusun.

Ey kavmimiz, Allahın davetçisi olan Muhammed'in çağırısını kabul edin. Ona ve Allah katından getirdiği şeylere iman edin ki, rabbiniz günahlarınızı affetsin. Ve sizi can yakıcı bir azap olan cehennem azabından kurtarsın.

وَمَن لَّا يُجِبْ دَاعِىَ ٱللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُۥ مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءُ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٣٢﴾

32- Allahın davetçisine uymayan kimse yeryüzünde Allahı âciz bırakamaz. Onun, Allahtan başka dostları da yoktur. İşte böyle olanlar, apaçık bir sapıklık içindedirler.

Ey kavim, kim Allaha davet eden peygamberlerin davetine uymazsa, Allahı birleyip salih amel işlemezse şunu iyi bilsin ki o, rabbini yeryüzünde âciz bırakıp onun cezalandırmasından kurtulamaz. Ve onun, rabbinden başka kendisine yardım edecek hiçbir dostu da yoktur. İşte Allahın davetçisinin davetini kabul etmeyen, Allahı birleyip ve salih amel işlemeyen kimseler, apaçık bir sapıklık içindedirler.

أَوَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّ ٱللَّهَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَلَمْ يَعْىَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يُحْۦِىَ ٱلْمَوْتَىٰ ۚ بَلَىٰٓ إِنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٣﴾

33- Gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratmada hiçbir güçlük çekmeyen Allahın, ölüleri tekrar diriltmeye kadir olduğunu görmüyorlar mı? Evet, elbette o, herşeye kadirdir.

Allahın, öldükten sonra canlıları tekrar dirilteceğini inkar eden şu kâfirler görmezler mi ki, gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratırken herhangi bir zorluk çekmeyen Allah, ölüleri diriltmeye de elbette ki kadirdir. Onları,yok olduktan sonra diriltip kabirlerinden tekrar çıkaracaktır. Evet, gökleri ve yeri yaratıp hiç yorgunluk hissetmeyen Allah, herşeye kadirdir. Hiçbir şey onu âciz bırakamaz.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَٰذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا
الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾

34- Kâfirler ateşe arzedildikleri zaman, onlara: "Bu gerçek değil miymiş?" denilir. Onlar da: "Rabbimize yemin ederiz ki, gerçekmiş." derler. Bunun üzerine Allah da onlara: "O halde inkar etmenize karşılık azabı tadın." der.

Öldükten sonra dirilmeyi ve insanların amellerine göre cezelandırılıp veya mükafaatlandırılacaklarını yalanlayan bu kâfirlere, kıyamet gününde cehennem azabı gösterilince şöyle denilecektir: "Dünyada iken yalanlamış olduğunuz bu azap gerçek değil miymiş?" Onlar ise, evet, rabbimize yemin olsun ki bu gerçekmiş." derler. Fakat bu sözleri onlara hiçbir fayda sağlamaz ve Allah onlara: "Dünyada iken yaptığınız inkarlara karşılık, tadın bu azabı." der.

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِل لَّهُمْ ۚ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ
يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّن نَّهَارٍ ۚ بَلَاغٌ ۚ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ
الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

35- Ey Muhammed, sen de, "Azim ve sebat" sahibi peygamberlerin sabrettiği gibi sabret. Kafiler için acele azap isteme.Onlar, kendilerine vaa-

dolunan günün dehşetini gördükleri zaman, dünyada sadece gündüzün bir anı kadar kaldıklarını sanacaklar. Bu apaçık bir tebliğdir. Dinden ayrılan bir topluluktan başka kim helak edilir?

Ey Muuhammed, seni yalayanlayan ve sana eziyet eden kafir ve müşriklere karşı senden önce geçen azimet sahib Peygamberlerin sabrettiği gibi senden önce geçen azimet sahibi Peygamberlerin saberettiği gibi sen de sabret. Rabbinden sana karşı çıkanların derhal cezalandırılmasını isteme. Zira onlar, sonunda mutlaka cezalandırılıcaklardır. Ve onlar, kendilerine vaadedilen azabı gördükleri gün, dünyada geçirdikleri zevkü sefalı hayatlarını çok küçümseyecekler, dünyada sanki gündüzün bir anı kadar bir zaman kaldıklarını zannedeceklerdir. Zira onların karşılaştıkları dehşet, kendilerine dünyadaki hayatlarını unutturacaktır. Bu Kur'an, o kafirler için açık bir tebliğ ve öğüttür. Allah, ancak hak yoldan ayrılan bir kavmi helak eder. Zira Allah adalet edenlerin en adilidir. Hiç kimseyi suçsuz yere cezalandırmaz.

*Ayet-i kerimede Hz. Muhammed (s.a.v.)in "Ulül Azim" Peygamberler gib sabretmesi emredilmektedir. Bu Peygamberlerden maksat, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa Hz. Muhammed (s.a.v.) gibi Allah yolunda imtihan edilen ve her ürlü çileye rağmen gayretleri daha da artan Peygamberlerdir.

İbn-i Zeyd bütün Peygamberlerin "Ülül Azim" olduklarını zira Allahın, böyle olanları Peygamber seçtiğini söylemiştir. Buna göre bütün Peygamberler "Ülül Azim" dir. Yani kendilerine yüklenen vazifeleri ifa etmekte tamamen kararlı ve ciddidirler.

MUHAMMED SURESİ

Muhammed suresi, otuz sekiz âyettir. 13. âyeti Hicret sırasında yolda, diğer âyetleri ise Medine'de nâzil olmuştur.

Bu mübarek sure, Allahı inkar eden ve insanları onun yolundan alıkoyanların amellerinin boşa çıkarıldığını iman edip salih ameller ileyenlerin ise günahlarının affedileceğini ve durumlarının düzeltileceğini beyan ederek başlıyor.

Sure-i celilede bundan sonra, savaşta kâfirlere karşı nasıl davranılacağı belirtiliyor ve onların boyunlarının vurulması, sindirilip perişan edildikten sonra esir alınmaları, çarpışma durduktan sonra da alınan esirlerin, istenirse fidye alınarak yahut da herhangi bir şey alınmadan serbest bırakılacağı ve savaşın sonuna kadar da bu taktiğin uygulanması gerektiği beyan ediliyor.

Allah teala,dilerse düşmanlarından, savaş yapmadan da intikam alabileceğini fakat savaşı emretmekle müminleri imtihan ettiğini açıklıyor. Ve Allah yolunda öldürülenlerin amellerinin hiçbir zaman boşa gitmeyeceğini haber veriyor.

Sure-i celilede, müminlere, Allahın dinine yardım ederlerse Allahın da onlara yardım edeceği ve ayaklarını sabit kılacağı haber veriliyor. İnkar edenlerin ise yüzüstü sürünecekleri ve amellerinin tamamen boşa çıkarılacağı beyan ediliyor. Ve bu inkarcıların, yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önce geçmiş milletlerin âkıbetlerine bakmaları, helak olup giden o inkarcı milletlerin âkıbetine uğramamaları için inkarlarından vazgeçmeleri tavsiye ediliyor.

Bu surede, Resulullah (s.a.v.) hicreti sırasında, müşriklerin yaptıklarına karşı teselli ediliyor ve buyuruluyor ki: "Ey Muhammed, gelmiş geçmiş nice ülkeler vardır ki, onların halkı, seni memleketinden çıkaran kimselerden daha güçlü ve daha kuvvetliydiler. Biz onları helak ettik de hiç yardıma koşanları olmadı." (1)

1- Mümin Suresi, âyet: 13.

Sure-i celilede, takva sahiplerine vaadedilen cennetin vasıfları açıklanmakta, bu cennette yaşayan takva sahipleriyle, cehennemde ebediyyen kalacak ve orada içecekleri kaynar sularla barsakları parçalanacak olan kâfirlerin, elbette bir olmayacakları haber verilmektedir.

Sure-i celilede, Kur'an-ı Kerimin emirlerine karşı kesin ve açık bir teslimiyet içinde bulunmayan müminlerin durumları beyan edilmektedir. Bu müminler "Keşke bir sure inse" diye temennide bulunuyorlar. Fakat içinde cihad emri bulunan bir sure inince de kalblerinde hastalık bulunan bu insanlar, Resulullah (s.a.v.)e, ölüm baygınlığındaki insanların baktığı gibi bakıyorlar. Cihad, zorlu bir iş olduğu, onun uğrunda can ve mal vermek gerektiği için bu onlara ağır geliyor. Halbuki mümine yakışan şey, verdiği sözü mutlaka yerine getirmesi, Kur'anın emirlerine harfiyyen uymasıdır. İşte bize bu surede bunlar da beyan ediliyor.

Sure-i celilede, biz müminlere bir harp stratejisi de çiziliyor. Ve buyuruluyor ki: "Ey iman edenler, üstün loduğunuz halde, düşmanlarınız karşısında gevşek davranıp da barış istemek zorunda kalmayın. Allah sizinle beraberdir. O, amellerinizin mükafaatını asla eksiltmez." (2) Düşmana karşı üstün olmak, ona üstün ve galip gelecek silahları hazırlamak esastır. Bu husus hiçbir zaman ihmal edilemez. Fakat düşman karşısında üstünlüğü elde etmişken gevşek davranmak, onu küçümsemek ve bazı hususları ihmal etmek gibi sebeplerle durumu aleyhe çevirip barış istemek zorunda kalmak ise çok büyük bir taktik hatasıdır. Bu hataya da asla düşmememiz emredilmektedir.

Sure-i celile, müminlerin, Allah yolunda harcamada bulunmaları gerektiğini, bunu yapmadıkları ve bazı emirlerden yüzçevirdikleri takdirde başlarına gelecek olanı beyan eden şu âyet-i kerime ile sona ermektedir: "İşte sizler, Allah yolunda mallarınızı harcamaya davet ediliyorsunuz. Ama içinizden kimisi cimrilik ediyor. Kim cimrilik ederse kendisine cimrilik etmiş olur. Allah hiçbir şeye muhtaç değildir. Ama sizler muhtaçsınız. Eğer haktan yüzçevirirseniz, Allah, yerinize başka bir kavim getirir de sonra onlar sizin gibi olmazlar." (3)

2- Mümin Suresi, âyet: 36
3- Mümin Suresi, âyet: 38

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿١﴾

1- Allah, inkar edenlere ve yolundan alıkoyanların amellerini boşa çıkarmıştır.

Allah, kendisinin birliğini inkar eden, kendisini bırakıp başkasına kulluk eden ve kendisine ibadet etmek isteyenleri yolundan alıkoyanların, dünyada iken yaptıkları amellerini boşa çıkarmıştır. Onlar, bu amellerinin karşılığında herhangi bir mükafaat alamayacaklardır.

*Abdullah b. Abbas, bu âyet-i kerimenin Mekkeliler hakkında nâzil olduğunu ifade etmiş ve onların, akrabaları ziyaret, fakirlere yardım gibi amellerinin kendilerine hiçbir fayda vermeyeceğini söylemiştir.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿٢﴾

2- Allah, iman edip salih ameller işleyenlerin ve rableri tarafından bir gerçek olarak Muhammed'e indirileni tasdik edenlerin günahlarını affetmiş ve durumlarını düzeltmiştir.

Allah, kendisine iman eden, emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak salih ameller işleyen ve Muhammed'e, rableri tarafından indirilen hak kitaba iman eden müminlerin günahlarını siler, onları bu günahlarından dolayı hesaba çekmez. Onların dünyada da âhirette de durumlarını düzeltir. Dünyada onları dostlarıyla birlikte bulundurur. Âhirette ise ebedi olarak kalacakları cennetlere koyar.

*Abdullah b. Abbas, bu âyet-i kerimenin Ensar hakkında nâzil olduğunu söylemiştir.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِن رَّبِّهِمْ ۚ كَذَٰلِكَ
يَضْرِبُ اللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ ﴿٣﴾

3- Bunun sebebi şudur: İnkar edenler bâtıl'a uymuşlar, iman edenler ise rablerinden gelen "Hak"ka uymuşlardır. İşte Allah, insanlara durumlarını böyle açıklar.

Kâfirlerin yaptıkları amelleri boşa çıkarıp, müminlerin kusurlarını affetmemizin sebebi: Kâfirlerin bâtıl yola götüren şeytana uymaları, iman edenlerin ise rableri tarafından kendilerine peygamber olarak gönderilen Muhammed'e ve ona indirilen Kur'ana uymalarıdır. Allah insanlara işte böylece misaller verir ve durumlarını açığa kavuşturur. Ve âkıbetlerinin ne olacağını onlara bildirir.

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا
بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ۚ ذَٰلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانتَصَرَ مِنْهُمْ
وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ ۗ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾

4- (Savaşta) kâfirlerle karşılaştığınızda boyunlarını vurun. Onları sindirip perişan edince de esir alıp bağlayın. Sonra ya bir lütuf olarak karşılıksız serbest bırakın veya (teslim karşılığı) "Fidye" alın. Harp, ağırlığını kaybedip sona erinceye kadar, (kâfirlere karşı böyle davranın.) İşte kâfirler hakkında, Allahın hükmü budur. Eğer Allah dilseydi onlardan savaş yapmadan da intikamı alırdı. Fakat Allah (savaşı emretmekle) sizi birbirinizle imtihan ediyor. Allah kendi yolunda öldürülenlerin amellerini hiçbir zaman boşa çıkarmayacaktır.

Ey iman edenler, Allahı v epeygamberini inkar eden kâfirlerle savaş meydanında karşılaştığınız zaman onların boyunlarını vurun. Onlara tam galip gelip sindirdiğinizde de elinize esir düşenleri sıkıca bağlayın. Size karşı savaşma veya kaçıp kurtulma imkanı bulamasınlar. Bu esirleri ya bir lütuf olarak para almadan serbest bırakın veya serbest bırakma karşılığında fidye alarak onları teslim edin. Harp, ağırlığını ve dehşetini kaybedinceye kadar kâfirlere karşı böyle davranın. Eğer Allah dilerse sizler olmadan da kâfirlere galip gelir ve onlardan intikam alır. Fakat o size cihadı emretti ki sizi birbirinizle imtihan etsin. Kimlerin cihad ettiğini kimlerin de cihaddan geri durduğunu ortaya çıkarsın. İyi bilin ki Allah, kendi yolunda öldürülenlerin amellerini asla zayi etmeyecek ve onların karşılığını verecektir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, müminlere, savaş meydanında kâfirlerle savaşmalarını, onların boyunlarını vurmalarını ve onlara acımamalarını emretmektedir. Zira, böyle yapmadıkları takdirde kâfirler onların boyunlarını vurup onları ezeceklerdir.

Âyet-i kerimede yine, düşmana ağır kayıplar verdirildikten sonra düşmanın askerlerinin esir alınabileceği, esirlerin ise yerine göre karşılıksız yahut da fidye alınarak serbest bırakılabileceği ifade ediliyor. Âyet-i kerimenin, esirler hakkındaki bu hükmünün neshedilip edilmediği hakkında ihtilaf vardır.

İbn-i Cüreyc, Süddî, Katade, Dehhak ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre, âyet-i kerimenin esirlerle ilgili bu hükmü "Mukaddes olan haram aylar çıkınca müşrikleri nerede bulursanız öldürün."[4] âyetiyle neshedilmiş, artık müşriklerden esir alınmayacağı, onların savaşçılarının öldürüleceği ifade edilmiştir.

Abdullah b. Ömer, Atâ, Hasan-ı Basrî, Ömer b. Abdülaziz ve Hz. Ömer (r.a.)dan nakledilen bazı görüş ve uygulamalara göre âyet-i kerimenin, esirlerle ilgil olan bu bölümü neshedilmemiştir. Hükmü yürürlüktedir. Müminlerin emiri, düşmana ağır kayıplar verdirdikten sonra onun bazı askerlerini esir edebilir. Bu esirlerden dilediğini karşılıksız serbest bırakır dilediğini de fidye alarak serbest bırakabilir. Bu esirleri öldürüp öldüremeyeceği hususu ise ihtilaflıdır.

Taberi, bu âyet-i kerimenin neshedilmediğini, emirin, düşmanın ordusundan asker esir alabileceğini ve bu esirleri dilerse öldürebileceğini dilerse karşılık veya fidye alarak serbest bırakacağını söylemiştir. Zira Resulullah (s.a.v.) Bedir savaşından sonra bazı düşman askerlerini esir almış, Nadr b. el-Hâris ve Ukbe b. Ebi Muayt gibi bazılarını da öldürmüştür. Hanif oğullarının heyetinden olan ve müslümanlara esir düşen Sümame b. Usal gibi bazılarını da fidye almadan

4- Tevbe Suresi, âyet: 5

serbest bırakmış diğer bir kısım esirleri ise fidye alarak serbest bırakmıştır. Bu âyette üç şıktan sadece ikisi zikredilmiştir. Öldürme zikredilmemiştir. Zira müşrik esirlerin öldürülebilecekleri başka âyetlerde zikredilmiştir.

Âyet-i kerimede "Harp, ağırlığını kaybedip sona erinceye kadar kâfirlere karşı böyle davranın." buyurulmaktadır. Burada ifade edilen "Harbin, ağırlığını kaybetmesi"nden maksat, müslümanlara karşı savaşan müşriklerin, Allaha ortak koşmaktan vazgeçmeleri,, iman ederek İslama boyun eğmeleridir. Müşriklerle ancak boyun eğdikleri ve iman ettikleri takdirde savaşılmaz.

Mücahid, "Harp, ağırlığını kaybedinceye kadar" ifadesini "Hz. İsa'nın gökten inip İslamı hakim kılması zamanına kadar" şeklinde yorumlamıştır. Katade ise bu ifadeyi "Allaha eş koşma ortadan kalkıncaya kadar onlara böyle davranın."şeklinde yorumlamıştır.

Âyet-i kerimenin son bölümünde "Allah, kendi yolunda öldürülenlerin amellerini hiçbir zaman boşa çıkarmayacaktır." buyurulmaktadır. Katade'ye göre bu âyet-i kerime Uhut savaşı bittikten sonra Resulullah Uhud vadisinde iken nâzil olmuş, öldürülen müminlerin üstün dereceler elde etiklerini beyan etmiştir.

Uhud savaşında müminlerden bir kısmı öldürülmüş bir kısmı ise yaralanmıştır. İşte bunun üzerine müşrikler: "Ey Hübel putu, yücel." diye bağırmışlardır. Müslümanlar da onlara cevaben: "Allah daha yüce daha büyüktür." diye cevap vermişlerdir. Müşrikler tekrar: "Bir güne karşılık bir gün (Bedir'e karşı Uhud) savaş nöbetleşedir. Bizim "Uzza" putumuz da vardır. Sizin ise "Uzza"nız yoktur." diye bağırmışlardır. Bunun üzerine Resulullah: "Bizim dostumuz Allahtır. Sizin ise hiçbir dostunuz yoktur. İki taraftan öldürülenler farklıdır. Bizden öldürülenler diridirler ve rableri tarafından rızıklandırılmaktadırlar. Sizden öldürülenler ise cehennem ateşi içinde azap görmektedirler." diye cevap verdi.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) şehidliğin fazileti ile ilgili çeşitli hadis-i şerifler irad etmiştir. Bu hususdaki hadis-i şeriflerinin birinde şöyle buyurmaktadır:

قَالَ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) : لِلشَّهِيدِ عِنْدَ اللهِ: سِتُّ خِصَالٍ: يُغْفَرُ لَهُ فِي أَوَّلِ دَفْعَةٍ، وَيَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَيُجَارُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَيَأْمَنُ مِنَ الْفَزَعِ الأَكْبَرِ، وَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ تَاجُ الْوَقَارِ الْيَاقُوتَةُ مِنْهَا خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا،

وَيُزَوَّجُ اثْنَتَيْنِ وَسَبْعِينَ زَوْجَةً مِنَ الْحُورِ [الْعِينِ] وَيُشَفَّعُ فِي سَبْعِينَ مِنْ أَقَارِبِهِ.

"Şehidin Allah katında altı özelliği vardır. Kanının ilk damlası ile günahları affedilir. Cennetteki yerini görür. Kabir azabından kurtulmuş olur. Büyük korkudan (Kıyametin dehşetinden) emin olur. Başına vakar tacı giydirilir. Bu tacın yakutlarından her biri dünyadan ve ondaki şeylerden daha hayırlıdır. Şehit, yetmiş iki huri ile evlenir ve akrabalarından yetmiş kişiye şefaati kabul edilir." (5)

سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾

وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾

5-6- Allah onları ilerde doğru yola erdirecek, durumlarını düzeltecek ve onları, kendilerine tarif ettiği cennete koyacaktır.

Allah, kendi yolunda savaşanları, razı olacağı amellere muvaffak kılar. Dünya ve âhirette durumlarını düzeltir. Ve onları, tanıtmış olduğu cennetlerine koyar. Cennetliklerden herbiri cennetteki yerine gidince, orayı dünyadaki evi gibi tanıyacaktır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾

7- Ey iman edenler, eğer siz, Allahın dinine yardım ederseniz, Allah da size yardım eder ve ayaklarınızı sabit kılar.

Ey iman edenler, eğer siz, kâfirlere karşı savaşarak, Allahın peygamberi olan Muhammed'e yardım eder ve böylece Allahın dinine yardım etmiş olursanız Allah da kâfirlere karşı size yardım eder ve sizi onlara galip getirir. Zira o, dinine yardım eden dostlarına çokça yardım edendir. Allah, sizin ayaklarınızı yerinde sağlamlaştırır. Düşmanlarınıza karşı size cesaret verir ve dönüp geri kaçmazsınız.

5- Tirmizî, K.Fadail el-Cihad bab: 25, Hadis no: 1663 / İbn-i Mâce, K.el-Cihad, bab: 16, Hadis no: 2799.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَّهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾

8- İnkar edenlere gelince: Yüzüstü sürünsün onlar. Allah, onların amellerini de boşa çıkarmıştır.

9- Bunun sebebi: Onların, Allahın indirdiklerini beğenmeyip çirkin bulmalarıdır. Dolayısıyla da Allah, onların amellerini heder etmiştir.

Allahın varlığını ve birliğini inkar eden kâfirler ise kahrolsun, rüsvay olsunlar. Allah onların amellerini iptal etmiştir. Çünkü onlar o amellerini şeytana itaat ederek işlemişlerdir. Kâfirlerin amellerinin boşa çıkarılmasının sebebi, Allahın Muhammed'e indirdiği Kur'anı kabul etmemeleri, ondan nefret etmeleri ve onu yalanlamalarıdır. Bu yüzden de Allah, onların dünyada iken yaptıkları amellerini iptal etmiştir.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۖ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ۖ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا ﴿١٠﴾

10- Onlar yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önce geçmiş ümmetlerin âkıbetlerinin nasıl olduğuna bakmazlar mı? Allah onları helak etmiştir. Kâfirler için de aynı âkıbet vardır.

Muhammed'i yalanlayan ve ona indirilen Kur'anı reddeden kâfirler, Şam ve Yemen gibi ülkelere yolculuk yapıp oralarda yaşamış olan "Semud" ve "Sebe'" kavimleri gibi inkarcı kavimlerin âkıbetlerinin ne olduğunu hiç görmezler mi? Allah onları, peygamberlerini inkar etmeleri sebebiyle yok etmiştir. Onların durumuna düşen kâfirlere de aynen onların cezası vardır. O halde ey Kureyş müşrikleri, onlardan ibret alıp inkarcılığınızdan ve ortak koşmaktan vazgeçin.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿١١﴾

11- Çünkü iman edenlerin dostu Allahtır. Kâfirlerin ise, hiçbir dostu yoktur.

Kâfirleri cezalandırmamızın, müminleri ise mükafaatlandırmamızın sebebi ise, bizim, müminlerin dostu olmamız kâfirlerin ise herhangi bir dostunun bulunmamasıdır.

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ ﴿١٢﴾

12- Şüphesiz ki Allah, iman edip salih ameller işleyenleri, altından ırmaklar akan cennetlere koyar. İnkar edenler ise, dünyada zevk ve sefa içinde yaşarlar ve hayvanlar gibi yerler. Onların varıp kalacakları yer ise cehennem ateşidir.

Şüphesiz ki Allah, kendisine ve peygamberine iman eden ve salih amel işleyen müminleri, ağaçlarının altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Bu onun, müminlere iman etmelerine karşılık bir ikramıdır. Kâfirler ise dünyanın geçici nimet ve ziynetleriyle eğlenip dururlar. Hiçbir şeyi düşünmeden yeyip içerler. Böylece hayvanların derecesine düşerler. Fakat bunların, hayvanlardan farkı, varıp kalacakları yerin cehennem ateşi olmasıdır.

وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِّن قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ ۚ أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾

13- Ey Muhammed, nice ülkeler vardı ki, seni içinden çıkardıkları ülkeden daha güçlü ve daha kuvvetliydiler. Biz onları, helak ettik de hiç yardıma koşanları olmadı.

*Abdullah b. Abbas diyor ki: "Resulullah Mekke'den çıkıp Sevr dağındaki mağaraya gelince Mekke'ye doğru döndü ve şöyle dedi: "Sen bana, Allahın memleketlerinin en sevimli olanısın. Eğer müşrikler beni senden çıkarmamış olsalardı ben senden hiç çıkmazdım. Düşmanların en beteri, mukaddes topraklarında Allaha karşı düşmanlık edendir. Veya katilden başkasını öldürendir. Yahut cahiliye intikamı ile bir kimseyi öldürendir." Bunun üzerine Allah teala, peygamberine bu âyeti indirdi.

Görüldüğü gibi âyet-i kerime, Mekkelileri tehdit etmekte ve onların da, geçmiş ümmetlerdeki kâfirlerin âkıbetlerine uğrayacaklarını haber vermektedir.

أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِ كَمَن زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُم ﴿١٤﴾

14- Rabbinin gönderdiği apaçık bir "Delil"e dayananla, kötü ameli kendisine güzel gösterilen, bir olur mu? Bunlar, heva ve heveslerine uymuşlardır.

Hiç rabbi tarafından açık bir delili olan, rabbinin birliğini bilip ona, bile bile kulluk eden, itaat ettiği takdirde cennetle mükafaatlandırılacağını, isyan ettiği takdirde ise cehennem azabına sürükleneceğini idrak eden bir insanla, şeytanın kendisine çirkin amellerini süslü gösterdiği insan bir olur mu? Şeytanın, amellerini kendilerine süslü gösterdiği kimseler, herhangi bir bilgiye değil sadece heva ve heveslerine ve şeytanın arzularına tabi olurlar. Elbette ki bunlar Allah tarafından gönderilmiş bir ilme tabi olan müminler gibi olamazlar.

*Âyet-i kerimede zikredilen "Rabbinin gönderdiği delile dayanan" kimseden maksadın Hz. Muhammed (s.a.v.) olduğu "Kötü ameli kendisine süslü gösterilen kimse"den maksadın ise Allaha ortak koşan müşrikler olduğu rivayet edilmiştir.

مَّثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ فِيهَا أَنْهَارٌ مِّن مَّاءٍ غَيْرِ آسِنٍ ۖ وَأَنْهَارٌ مِّن لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ
طَعْمُهُ ۚ وَأَنْهَارٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ ۚ وَأَنْهَارٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى ۖ وَلَهُمْ فِيهَا
مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ ۖ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا

فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ﴿١٥﴾

15- Takva sahiplerine vaadedilen cennetin vasfı şudur: Orada hiç bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere zevk veren meşrubat nehirleri ve süzülmüş bal nehirleri vardır. Ayrıca onlar için orada her çeşit meyveler ve rableri tarafından mağfiret vardır. Şimdi cennette yaşayan bu müttakiler, cehennemde ebediyyen kalan, çok kaynar su içirilerek bağırsakları paramparça olan kimseler gibi midir?

Dünyada iken, Allahın emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak ondan korkan takva sahiplerine, âhirette verileceği vaadedilen cennetin vasıfları şöyledir: O cennette, değişip bozulmayan su ırmakları, herhangi bir hayvanın memesinden çıkmadığı için tadı bozulmayan süt ırmakları, sıkılarak yapılmadığı için içenlere zevk veren meşrubat ırmakları ve süzülmüş baldan ırmaklar vardır. Ayrıca cennetlikler için cennette hesaba çekilmeyeceklerdir. Hiç böyle olan bir takva sahibi kimse, ebedi olarak cehennem ateşinde kalan, kendilerine kaynar sular içirilen ve bu sularla barsakları parçalanan kimse gibi olur mu?

*Cehennemliklerin içtikleri su, başka bir âyet-i kerimede şöyle vasıflandırılmaktadır: "Zalimler, susuzluktan kavrulup yardım istediklerinde onlara, erimiş maden gibi bir su verilir ki yüzleri haşlar. O, ne kötü bir içecektir." (6)

وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّىٰ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِندِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ
مَاذَا قَالَ آنِفًا ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٦﴾

16- Ey Muhammed, kâfirlerden bir cemaat seni dinlerler. Yanından ayrıldıkları zaman da, kendilerine ilim verilenlere: "Muhammed demin ne söylediydi?" derler. Allah, işte bunların kalblerini mühürlemiştir. Onlar heva ve heveslerine uymuşlardır.

6- Kehf Suresi, âyet: 29

*Münafıklar, Resulullahın yanına geliyor ve konuştuklarını gizliyormuş gibi davranıyor fakat onu hafife alarak dinlemiyorlardı. Onun yanından ayrıldıktan sonra da, onu dinleyen sahabilere: "Şimdi Muhammed ne konuştu?" diye soruyorlardı. Âyet-i kerime, münafıkların bu hallerini tasvir ediyor, onların kalblerinin Allah tarafından mühürlendiğini, kendilerine konuşulan sözleri anlamayacaklarını çünkü onların, heva ve heveslerine köle olduklarını beyan ediyor.

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ﴿١٧﴾

17- Doğru yolu bulanlara gelince, Allah onların hidayetini artırır ve onlara "Takva" bahşeder.

Ey Muhammed, Allahın, hakka uymaya muvaffak kıldığı, iman etmeye kalblerini açtığı kimselere gelince, Allah onların, imanlarını ve hidayetlerini daha da artırır. Ayrıca onlara, kendisinden korkmayı ilham eder.

*Abdullah b. Abbas diyor ki: "Allah teala, Kur'anı kerimi indirince müminler ona iman ettiler. Böylece Kur'an onlar için doğru yolu gösteren bir rehber oldu. Daha sonra Allah, Kur'anın hükümleri arasında nasih ve mensuh'u beyane dince de müminlerin doğru yolu görmeleri iyice kuvvetlendi. İşte Allahın, onların hidayetlerini artırması budur."

فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً ۖ فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا ۚ فَأَنَّىٰ لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ ﴿١٨﴾

18- Onlar, kıyamet gününün, kendilerine ansızın gelip çatmasından başka bir şey mi beklerler? Bunun alametleri gelmiştir. Kıyamet ansızın kopunca ibret almaları neye yarar?

Allahın âyetlerini yalanlayan kâfir ve münafıklar, kıyametin aniden kopup, kendilerinin diriltilmesinden başka neyi beklerler? Onlar, kıyamet kopuncaya kadar, yaptıkları fenalıklardan vazgeçmezler. Kıyametin alametleri ise gerçekleşmiştir. Muhammed'in, peygamber olarak gönderilmesi, kıyamet alametlerinden biridir. Kıyamet ani olarak kopunca, Allahın âyetlerin yalanlayan bu

kâfirlerin, yaptıkları kötülükleri hatırlayıp onlardan ibret almaları kendilerine ne fayda sağlayacaktır? Onların o anda tevbe etmeleri, kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaktır.

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ
مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ ﴿١٩﴾

19- Ey Muhammed, bil ki, Allahtan başka ilah yoktur. Hem kendi günahlarının hem de mümin erkekler ve mümin kadınların günahları için Allahtan mağfiret dile. Allah, dolaştığınız yeri de, kalacağınız yeri de çok iyi bilir.

Ey Muhammed bil ki, Allahtan başka kendisine hakkıyla ibadet edilecek hiçbir ilah yoktur. Herşeyi yaratan ve herşeyin sahibi olan O'dur. Sen, rabbinden, geçmişteki günahlarının ve ona iman eden müminlerin günahlarının affını dile. Zira Allah, uyanıkken nerelerde ve nasıl hareket ettiğinizi de, yatıp dinlendiğiniz yeri de kaldığınız yeri de orada işlediğiniz amelleri de bilir.

*Ebu Hüreyre (r.a.) diyor ki:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ (وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ) فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي الْيَوْمِ سَبْعِينَ مَرَّةً.

"Resulullah bu âyet-i kerimeyi okuduktan sonra şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki ben, günde yetmiş kere Allahtan mağfiret diliyorum."[7]

Abdullah b. Ömer, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayete diyor.

يُحَدِّثُ ابْنَ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) «يَا أَيُّهَا النَّاسُ! تُوبُوا إِلَى اللَّهِ، فَإِنِّي أَتُوبُ، فِي الْيَوْمِ إِلَيْهِ مِائَةَ مَرَّةٍ».

7- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'un, Sure: 47, Hadis no: 3259

"Ey insanlar, Allaha tevbe edin. Zira ben, Allaha günde yüz kere tevbe ediyorum." (8)

Abdullah b. Sercis diyor ki:

سمعت عبد الله بن سرجس قال أتيت رسول الله (ﷺ) فاكلت معه من طعامه فقلت غفر الله لك يا رسول الله فقلت استغفر لك قال شعبة أو قال له رجل قال نعم ولكم وقرأ واستغفر لذنبك وللمؤمنين والمؤمنات.

"Ben Resulullahın yanına vardım ve onunla birlikte onun yemeğinden yemek yedim. Sonra ona: "Ey Allahın Resulü, Allah seni affetsin." dedim. Bir adam: "Bu senin için af diledi ey Allahın Resulü." dedi. Resulullah: "Evet, bana da dilesin size de dilesin." dedi ve: "Hem kendi günahları hem de mümin erkekler ve mümin kadınların günahları için Allahtan mağfiret dile." âyetini okudu. (9)

Ebu Musa el-Eş'ari diyor ki:

عَنْ ابْنِ أَبِى مُوسىٰ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِىِّ (ﷺ) أَنَّهُ كَانَ يَدْعُو بِهٰذَا الدُّعَاءِ رَبِّ اغْفِرْ لِى خَطِيئَتِى وَجَهْلِى وَاسْرَافِى فِى أَمْرِى كُلِّهِ وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّى اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِى خَطَايَاىَ وَعَمْدِى وَجَهْلِى وَهَزْلِى وَكُلُّ ذٰلِكَ عِنْدِى اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِى مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ وَأَنْتَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

"Resulullah şöyle dua ederdi: "Ey rabbim, sen benim hatamı, cehaletimi, bütün işlerimdeki ileri gitmemi ve senin benden daha iyi bildiğin kusurlarımı affet. Allahım, sen benim hatalarımı da, kasten yaptıklarımı da, cehaletimi de şakamı da affet. Bütün bunlar bende mevcuttu. Allahım, sen benim geçmişte yaptıklarımı da gelecekte yapacaklarımı da, gizlediklerimi de açığa vurduklarımı da affet. Yarattıklarından dilediğini öne geçirecek dilediğini de geride bırakacak olan sensin. Sen herşeye kadirsin." (10)

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا

8- Müslim, K.ez-Zikr, bab: 42, Hadis no: 2702
9- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.5, S.82
10- Buhari, K.ed-Daveât, bab: 62 / Müslim, K.ez-Zikr, bab: 70, Hadis no: 2719

أَلِيمٌ ۝٢٠ وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأَوْلَىٰ لَهُمْ ۝٢١ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ۝٢٢

20-21- İman edenler: "Keşke bir sure indirilseydi." derler. İçinde cihad emri geçen, hükmü açık, kesin bir sure indirilince de kalblerinde hastalık bulunanların sana ölüm baygınlığındaki kimsenin başkı gibi baktıklarını görürsün. Aslında itaat etmek ve güzel söz söylemek onlar için daha iyidir. Onlar, iş ciddiye binince Allaha verdikleri sözü hemen yerine getirselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu.

Allah ve peygamberine iman edenler, "Allah tarafından bir sure indirirse de Allahın düşmanı olan kâfirlerle cihad etmemizi emretse" derler. Hükümleri açık seçik, emirleri kesin olan bir sure indirilip o anda müşriklerle savaşılması emredilince de, kalblerinde nifak ve şüphecilik hastalığı bulunan münafıklar bundan hoşlanmazlar. Onlar sana, kendilerini cihada göndermenden korktukları için ölüm baygınlığındaki kimsenin bakışı gibi bakarlar. Kalblerinde hastalık bulunan bu insanların, senin verdiğin emirlere itaat etmeleri ve güzel söz söyylemeleri kendileri için elbette ki daha iyi olurdu. İş ciddiye binip kâfirlerle savaşına emredilince, daha önce "Kâfirlerle savaşınız." şeklinde Allaha vermiş oldukları sözde durmaları kendileri için daha hayırlı olurdu.

*Taberi bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmiştir: İman eden müminler, Allah tarafından, cihadı emreden bir surenin indirilmesini ve böylece kâfirlerle cihad etmeyi dilerler. Bu hususta hükümleri değişmeyen bir sure indirilince, "İman ettik." diyenler, birbirlerinden ayrılırlar. Gerçek müminler bunu hoş karşılar,kalblerinde münafıklık hastalığı bulunan münafıklar ise korku içinde kalırlar. Öyle ki, sureyi okuyan Muhammed'e, âdeta ölüm baygınlığı içindeki kimsenin bakışı gibi bakarlar. İşte onların, korktukları başlarına gelsin. Halbuki bu münafıklar, sure inmeden önce: "Allah bize cihadı farz kılarsa biz onu dinler ve itaat ederiz." diyorlardı. İş ciddileşince, cihad etmeyi emreden surenin inmesi gerçekleşince de bocalamaya başladılar. Bu onların hoşlarına gitmedi. Onlar, sure inmeden önce Allaha verdikleri söze bağlı kalmış olsalardı elbette ki kendileri için dünyada da âhirette de daha hayırlı olurdu.

Katade diyor ki: "İçinde cihad zikredilen her sure muhkemdir ve neshedilmemiştir. Kur'anın, münafıklara en ağır gelen tarafı da burasıdır.

فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾

22- Demek, idareyi elinize geçirdiğinizde yeryüzünde fesat çıkarmayı ve akrabalık bağlarını parçalamayı arzu ediyorsunuz?

*Taberi bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmektedir: Cihad âyeti inince, korkudan ölüm baygınlığı geçiren ey münafıklar, belki de sizler, Allahın indirdiği şeylerden yüzçevirir, kitabının hükümlerinden ayrılır ve Muhammed'in emirlerine sırt çevirirsiniz, yeryüzünde bozgunculuk çıkarırsınız. Orada inkara düşer haksız yere kan akıtırsınız. Ve cahiliye döneminde de olduğu gibi, akrabalık bağlarını koparırsınız. Halbuki Allah, İslamı göndererek sizleri birbirinize kaynaştırmış ve kalblerinizi birbirine ısındırmıştır.

Taberi ayrıca bu âyet-i kerimeyi, mealde verildiği şekilde izah edenlerin bulunduğunu da söylemiştir.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَىٰ أَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾

23- İşte onlar, Allahın lanetlediği (rahmetinden kovduğu), kulaklarını sağır, gözlerini kör ettiği kimselerdir.

İşte yeryzünde bozgunculuk çıkaran ve akrabalık bağını koparan bu insanlar, Allahın, lanetine uğratarak rahmetinden uzaklaştırdığı ve öğütlerine karşı kulaklarını sağırlaştırdığı, delillerine karşı gözlerini kör ettiği kemselerdir. Bunlar, çevrelerinde bulunan delilleri görüp ibret almazlar.

*Bu âyet-i kerime, yeryüzünde bozgunculuk çıkaranların ve akrabalık bağlarını koparanların, Allahın lanetine uğradıklarını, gözlerinin kör, kulaklarının sağır edildiğini beyan etmektedir. Bu da, bu günahların, büyük günahlardan olduğunu göstermektedir.

Peygamber efendimiz, bozgunculuk çıkarma ve akrabalık bağını koparma günahları hakkında şöyle buyuruyor:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) : «مَا مِنْ ذَنْبٍ أَجْدَرُ أَنْ يُعَجِّلَ اللهُ تَعَالَى لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الآخِرَةِ مِثْلُ الْبَغْيِ وَقَطِيعَةِ الرَّحِمِ

"Hiçbir günah yoktur ki, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak ve akrabalık bağını koparmak kadar, Allah tarafından âhiretteki cezası ertelenmesine rağmen dünyadaki cezasının derhal verilmesine daha layık olsun." (11)

11- Ebu Davud, Kel-Edeb, bab: 43, Hadis no: 4902 / Tirmizî, Kel-Kıyame, bab: 57, Hadis no: 2511

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾

24- Onlar, Kur'anı hiç düşünmüyorlar mı? Yoksa kalblerinde kilitler mi var?

Bu münafıklar, Allahın, Muhammed'e indirdiği Kur'anda kendilerine bildirmiş olduğu âyetleri hiç düşünüp ibret almazlar mı? Kendilerinin yanlış yolda olduklarını idrak etmezler mi? Yoksa onların kalbleri, Allah tarafından kilitlenmiş de kendilerine söylenenleri anlamaz mı olmuşlar?

*Halid b. Madan diyor ki: "İnsanın aslında dört gözü vardır. İki gözü, kafasında bulunan ve herkes tarafından görünen gözleridir. Bunlar, dünya maişetini sağlamak içindir. Diğer iki gözü ise kalbindedir. Bunlar da dini ve Allahın vaad ettiği gaip âlemi içindir. Allah bir kulu için hayır dilediği zaman, kalbinde bulunan o iki gözü görür hale getirir. Hayırın dışında başka bir şey dilediği zaman ise kalbindeki bu iki gözünü silme kör eder. İşte Allah tealanın "Yoksa kalblerinde kilitler mi var?" kelamı buna işaret etmektedir.

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِم مِّن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٥﴾

25- Kendilerine doğru yol açıkça belli olduktan sonra tekrar eski inkarlarına dönenlerin yaptıklarını şeytan, kendilerine hoş göstermiştir. Ve hayallerle aldatmıştır.

Doğru yol kendilerine açığa çıktıktan ve gerçeği gördükten sonra sapıklığı tercih ederek, gerisin geri dönerek dinden çıkıp tekrar kâfir olanlara, şeytan bu yaptıklarını süslü göstermiş ve onları sapıklığa sürüklemiştir. Allah da onlara, dünyada mühlet vermiştir.

*Katade'ye göre,bu âyette sıfatları zikredilen insanlardan maksat, ehl-i kitaptır. Zira onlar, Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderileceğini bildikleri halde onu kabul etmemiş, inkar etmişlerdir. Böylece inkarcılığa düşmüşlerdir.

Abdullah b. Abbas ve Dehhak'a göre ise burada ifade edilen "Dinden dö-

nen insanlar"dan maksat, münafıklardır.

Taberi bu son görüşü tercih etmiş ve buna delil olarak bundan sonra gelen âyeti göstermiştir.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ
الْأَمْرِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾

26- Çünkü onlar, Allahın indirdiklerini beğenmeyenlere: "Biz size, ilerde bazı hususlarda itaat edeceğiz." dediler. Halbuki Allah, onların gizlediklerini biliyor.

Şeytanın bunlara yaptıklarını süslü göstermesinin ve Allahın bunlara mühlet vermesinin sebebi, bu insanların Allahın, kâfirlerle savaşmayı emreden hükümlerini sevmeyen kimselere "Biz size, Allahın emirlerine karşı gelecek bazı hususlarda itaat edeceğiz." demeleridir. Allah, bu iki münafık güruhun da gizlediklerini çok iyi bilmektedir.

*Âyet-i kerime, cihad etmeyi sevmeyen münafıklara, diğer bir kısım münafıkların gelerek, cihad etmemekte onlarla beraber olacaklarını söylediklerini beyan ediyor ve bu davranışlarıyla şeytanın aldatmalarına kapıldıklarını bildiriyor.

فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾

27- Ya melekler, yüzlerine ve arkalarına vura vura, canlarını alırken halleri nice olacak?

*Allah teala bu âyet-i kerimede meleklerin, kâfir ve münafıkların canlarını dehşetli bir şekilde alacaklarını, öyle ki canlarını alırken yüzlerine ve arkalarına vuracaklarını beyan ediyor.

Kur'an-ı Kerimede bu âyet-i kerimeye benzeyen diğer bir âyette şöyle bu-

yurulmaktadır. "Melekler "Tadın yakıcı azabı" diyerek kâfirlerin yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alırken bir görseydin." (12)

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ
أَعْمَالَهُمْ ﴿٢٨﴾

28- Çünkü onlar, Allahı gazaplandıracak şeylere uydular ve onun rızasını karşılamadılar. Bunun üzerine Allah da onların amellerini boşa çıkarıverdi.

Kâfir ve münafıkların, can verirken melekler tarafından dövülmelerinin sebebi, onların, Allahı gazaplandıran şeytana uymaları ve Allahın razı olacağı cihadı sevmemeleridir. Allah da onların amellerini boşa çıkarmıştır. Çünkü onlar, Allahı razı edecek ameller işlememişlerdir.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ أَن لَّن يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾
وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُم بِسِيمَاهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللَّهُ
يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾

29- Yoksa, kalblerinde hastalık olanlar, Allahın, kalblerindeki kinlerini ortaya çıkarmayacağını mı sandılar?

30- Ey Muhammed, eğer dilesseydik o münafıkları sana gösterirdik. Sen de onları simalarından tanırdın. Şüphesiz sen, onları sözlerinin edasından tanırsın. Allah, yaptıklarınızı çok iyi bilir.

*Yoksa münafıklar, Allahın kendilerini müminlere tanıtmayacağını mı

12- Enfal Suresi, âyet: 50

sanıyorlar? Bilakis, Allah teala onların durumlarını ortaya koyacak ve onları rüsvay edecektir. Eğer Allah dilemiş olsaydı münafıkları Resulullaha gösterirdi. O da onları tanımış olurdu. Fakat Allah, münafıkları, peygamberine, ağızlarından akan laflarıyla ve İslama ters olan davranışlarıyla tanıttı. Nitekim Allah teala Tevbe suresini indirmiş, münafıkların yaptıkları kötülükleri zikretmiş ve onları rüsvay etmiştir. Bu sebeple Tevbe suresine "Rüsvay eden sure" adı da verilmiştir.

Tevbe suresinin bir âyetinde Allah teala peygamberine, münafıkların cenaze namazını kıldırmamasını emretmiş ve şöyle buyurmuştur: "O münafıklardan biri ölürse, sakın cenaze namazını kılma. Kabrinin başında durma. Çünkü bunlar, Allah ve peygamberini inkar etmişler ve dinden çıkmış olarak ölmüşlerdir." (13) Diğer bir âyetinde ise, Resulullahın, münafıkları cihada götürmemesi emredilmekte ve şöyle buyurulmaktadır: "Eğer Allah, bu cihaddan sonra tekrar seni, geri kalan bu topluluğa döndürür de, onlar da seninle cihada çıkmak için izin isterlerse, onlara şöyle de: "Benimle beraber bir daha çıkmayacaksınız. Düşmana karşı benimle beraber savaşmayacaksınız. Çünkü daha önce savaşa çıkmayıp oturmayı istediniz. O halde geriye kalanlarla beraber oturun." (14)

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾

31- İçinizden mücahidleri ve sabredenleri belirtelim diye, sizleri mutlaka imtihan ederiz. Haberlerinizi de denetleriz.

Ey müminler, biz sizleri, savaşmakla ve Allahın düşmanlarına karşı cihad etmekle imtihan ederiz ki, içinizden mücahid olanları ve düşmana karşı savaşmakta sabredenleri dostlarına tanıtalım. İçinizde, basiret sahibi olan müminler, bunları münafıklardan ayırdetmiş olsunlar. Sizlerin haberlerinizi de denetleriz ki doğru söyleyeninizi yalan söyleyeninizden ayırdetmiş olalım.

*Abdullah b. Abbas diyor ki: Allah teala, bu âyet-i kerime ve buna benzeyen: "Şüphesiz ki biz sizi, biraz korku, açlık, mal, can ve ürün eksikliğiyle imtihan edeceğiz.." (15) âyetinde dünyanın imtihan yurdu oluğunu müminlere

13- Tevbe Suresi, âyet: 84

14- Tevbe Suresi, âyet: 83

bildirmekte, onları, dünyadayken imtihan edeceğini haber vermekte ve onlara, sabretmelerini emretmektedir.

Sonra Allah teala, müminlerin gönlünü hoşnut etmek için, peygamberlerini ve seçkin kullarını da bu dünyada imtihan ettiğini beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Sizden öncekilerin başına gelenlerin benzeri sizin de başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi zannediyorsunuz? Onlara yoksulluk ve sıkıntılar dokunmuştu ve şiddetle sarsılmışlardı. Öyle ki, peygamber ve onunla beraber iman edenler: "Allahın yardımı ne zaman gelecek?" demişlerdi. Bilin ki, Allahın yardımı çok yakındır."(16)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ
الْهُدَىٰ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾

32- Şüphesiz inkar edenler, insanları Allahın yolundan alıkoyanlar ve kendilerine hidayet yolu belli olduktan sonra peygambere karşı gelenler, Allaha hiçbir zarar veremeyeceklerdir. Allah, onların amellerini boşa çıkaracaktır.

Allahın birliğini inkar edenler ve peygamberleriyle göndermiş olduğu hak dinden insanları alıkoyanlar, Muhammed'in hak peygamber olduğu ortaya çıktıktan sonra ona karşı savaşanlar ve ona eziyet edenler, iyi bilsinler ki, Allaha hiçbir zarar veremezler. Allah, emrini mutlaka yerine getirir. Peygamberine yardım eder, onu muzaffer kılar. Ona karşı gelenlerin dünyada yapmış oldukları amellerini ise boşa çıkarır. Yaptıkları ameller âhirette kendilerine hiçibir fayda vermez olur.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾

33- Ey iman edenler, Allaha itaat edin. Peygambere itaat edin. Sakın amellerinizi heder etmeyin.

Ey, Allaha ve peygamberine iman edenler, emir ve yasaklarında Allaha itaat edin ve peygambere itaat edin. Allahın ve peygamberin emir ve yasakları-

15- Bakara Suresi, âyet: 155
16- Bakara Suresi, âyet: 214

na karşı gelerek işlediğiniz salih amelleri iptal ettirmeyin.

*Katade diyor ki: "Sizden kim, yapmış olduğu salih ameli, işleyeceği kötü bir amelle iptal ettirmemeye gücü yeterse iptal ettirmesin. Zira hayırlar şerleri giderdiği gibi şerler de hayırları giderir. Amellerin durumu neticelerine göredir.

Abdullah b. Ömer'den nakledilen bir görüşe göre, müminlerin yaptıkları salih amellerin iptal edilmesi, dinden çıkmalarıyla olur.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾

34- İnkar edip insanları Allahın yolundan uzaklaştıranları ve sonra da kâfir olarak ölenleri Allah asla affetmeyecektir.

Allahın birliğini inkar eden, Allaha ve peygamberine iman etmek isteyenleri yoldan çıkarıp iman etmelerine engel olan sonra da kâfir olarak ölenleri Allah asla affetmeyecektir. Allah, onları âhirette mutlaka cezalandıracak ve yarattıkları, huzurunda rüsvay edecektir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, kâfirlerin ilahi affa mazhar olamayacaklarını beyan etmektedir.

فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾

35- Ey iman edenler, üstün olduğunuz halde düşmanlarınızın karşısında gevşek davranıp da barış istemek zorunda kalmayın. Allah sizinle beraberdir. O, amellerinizin mükafaatını asla eksiltmez.

Ey iman edenler, sizler daha güçlü kuvvetli iken, müşriklerle cihad etmekte gevşemeyin. Onlarla savaşmaktan çekinmeyin. Onları barış yapmaya davet etmeyin. Zira Allah, sizinle beraberdir. O, düşmanlarınıza karşı size yardım eder ve yapmış olduğunuz amellerinizde size haksızlık yapmaz. Mükafaatlarınızı tam olarak verir.

*Katade bu âyet-i kerimeyi şöyle izah etmiştir: "Ey iman edenler, sizler Allaha daha yakın iken düşmanlarınız ile savaşmakta gevşeyip onları barış yapmaya davet etmeyin"

İbn-i Zeyd ise kâfirlerle cihad etmeyi ve savşamayı emreden âyet-i kerimeler indikten sonra bu âyetin neshedildiğini, artık müminlerin kâfirlerle barış yapmalarına ihtiyaç kalmadığını söylemiştir.

إِنَّمَا الْحَيَوٰةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَإِن تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ وَلَا
يَسْـَٔلْكُمْ أَمْوَٰلَكُمْ ﴿٣٦﴾
إِن يَسْـَٔلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ أَضْغَٰنَكُمْ ﴿٣٧﴾

36- Dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlenceden ibarettir. Eğer iman eder ve Allaha karşı gelmekten sakınırsanız, Allah size mükafaatlarınızı eksiksiz verir. O, sizden, mallarınızın tamamını sarfetmenizi de istemez.

37- Eğer Alah, mallarınızın tamamını isteyip sizi sıkıştırsaydı cimrileşirdiniz, Allah da kinlerinizi ortaya çıkarırdı.

*Taberi diyor ki: "Allah teala, mümin kullarını, düşmanlarına karşı cihad etmeye, mallarını ve canlarını, küfür ehli ile savaşta harcamaya teşvik ederek buyuruyor ki: "Ey iman edenler, Allahın ve sizin düşmanlarınız olan kâfirlere karşı savaşın. Dünya sevginiz sizi savaştan alıkoymasın. Zira dünya hayatı ancak bir oyuncak ve bir eğlenceden ibarettir. Dünya hayatı sararıp solar , kırılıp dökülür. Onun vebali ise dünyada yaşayanın alnında bir ar ve boynunda bir yük olarak kalır. Dünya hayatının kula faydalı olacak yönü, ondan, Allahın yolunda ve Allahın rızasını talep için yapılan amellerdir. Eğer sizler dünyada iman ederek Allahın rızasını talep için amel eder, onun emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak ondan korkacak olursanız işte dünyadan elinizde kalan bu olur. Zira Allah, bu amellerinizin mükafaatlarını eksiksiz verir. Hiçbir şeyin fayda vermediği bir günde sizler bu amnellerinizden faydalanmış olursunuz. Rabbiniz sizden, kendisini birlemenizi, ona ortak koşmamanızı ve sadece ona itaat etmenizi ister. O, sizlerden, kazandığınız mallarınızı ona vermenizi istemez. Şayet bunu isteyecek olsa sizi sıkıştırır ve yorar. Sizler de ona karşı cimri davranırsınız ve böylece Allah, kinlerinizi ortaya çıkarmış olur.

هَا أَنتُمْ هَٰؤُلَاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِنكُم مَّن يَبْخَلُ ۖ وَمَن يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَن نَّفْسِهِ ۚ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنتُمُ الْفُقَرَاءُ ۚ وَإِن تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُم ﴿٣٨﴾

38- İşte sizler, Allah yolunda mallarınızı harcamaya davet ediliyorsunuz. Ama içinizden kimisi cimrilik ediyor. Kim cimrilik ederse, kendine cimrilik etmiş olur. Allah, hiçbir şeye muhtaç değildir, ama sizler muhtaçsınız. Eğer haktan yüzçevirirseniz, Allah, yerinize başka bir kavim getirir de sonra onlar sizin gibi olmazlar.

Ey müminler, sizler öyle kimselersiniz ki, Allahın düşmanlarına karşı cihad etme yolunda mallarınızı harcamaya çağırılıyorsunuz, fakat içinizden bazılarınız bu hususta cimrilik ediyor. Cimrilik eden, kendi aleyhine cimrilik etmiş olur ve o kimsenin cimriliği kendi nefsinden kaynaklanmıştır. Şunu da iyi bilin ki Allah zengindir. Hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Sizler ise devamlı olarak ona muhtaç olan kullarısınız. Size, mallarınızı kendi yolunda harcamanızı emretmesi, onun karşılığında sizi mükafaatlandırmak istemesindendir. Yoksa onlara ihtiyacı olduğundan değildir. Ey insanlar, şayet sizler, Muhammed'n getirdiği dinden döner ve mürted olursanız, Allah sizi helak eder, yerinize şeriatını ayakta tutan başka bir kavim getirir. Sonra onlar da mallarını Allah yolunda harcamakta cimrilik yaparak sizin gibi olmazlar. Bilakis Allahın emirlerine uyarlar.

Âyet-i kerimede, insanların, mallarını Allah yolunda cihad etmeye harcamadıkları ve İslam dininden dönüp irtidat etmeleri halinde yerlerine, Allahın dinini ayakta tutan başka bir kavmin getirileceği beyan edilmektedir. Bu kavmin hangi milletten olacağı hakkında iki görüş zikredilmiştir.

Bu görüşlerden birincisi, bu kavmin Farslardan olacağı şeklindedir. Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ: قَالَ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) : يَا رَسُولَ اللهِ مَنْ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ ذَكَرَ اللهُ إِنْ تَوَلَّيْنَا اسْتَبْدَلُوا بِنَا ثُمَّ لَمْ يَكُونُوا أَمْثَالَنَا؟ قَالَ:

وَكَانَ سَلْمَانُ بِجَنْبِ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) قَالَ: فَضَرَبَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) فَخِذَ سَلْمَانَ قَالَ: هَذَا وَأَصْحَابُهُ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ كَانَ الإِيمَانُ مَنُوطاً بِالثُّرَيَّا لَتَنَاوَلَهُ رِجَالٌ مِنْ فَارِسَ.

"Resulullahın sahabilerinden bazı kimseler şöyle dediler: "Ey Allahın Resulü, Allahın, biz dinden döndüğümüz takdirde yerimize getireceğini bildirdiği ve onların da bizim gibi olmayacaklarını haber verdiği insanlar kimlerdir?" Bu sırada Selman, Resulullahın yanında bulunuyordu. Resulullah Selman'ın dizine vurdu ve buyurdu ki: "Bu ve bunun arkadaşlarıdır. Ruhum, kudret elinde olan Allaha yemin olsun ki, iman Süreyya yıldızına asılacak olsa Farsdan bir kısım kişiler ona ulaşacaklardır." (17)

Diğer bir kısım âlimlere göre ise Allahın dinini ayakta tutacak olan bu kavim, Yemen'den çıkacaktır.Raşid b. Sa'd, Abdurrahman b. Cübeyr ve Şüreyh b. Ubeyd bu görüştedirler.

17- Tirmizi, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 47, bab: 3, Hadis no: 3261.

FETİH SURESİ

Fetih suresi, yirmi dokuz âyettir ve Medine'de nâzil olmuştur.

Bu sure-i celile, Resulullah (s.a.v.)e müjde ile başlıyor ve buyuruluyor ki: "Ey Muhammed, biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik." (1)

Bu fetih müjdesi Resulullaha, Hudeybiye musalahasını yaptıktan sonra Medine'ye dönerken veriliyor ve yapılan anlaşmanın sonunda fetih ve zaferin muhakkak olduğu beyan ediliyor.

Allah teala bu surede müminlere, gökten askerleriyle yardım edeceğini haber veriyor ve buyuruyor ki: "Göklerin ve yerin askerleri Allahındır." (2) Allahın bu askerleri, kendi yolunda çarpışan mümin kullarına yardım edecektir.

Sure-i celilede, müminler Resulullaha biat etmeye çağırılıyor ve bu biatın aynı zamanda Allaha biat demek olacağı beyan ediliyor ve buyuruluyor ki: "Muhakkak sana biat edenler, ancak Allaha biat etmişlerdir..." (3)

Sure-i celilede bundan sonra, Resulullah ile birlikte savaşa çıkmayan Bedevilerin durumu beyan ediliyor ve onların, zihinlerinde Allaha karşı beslendikleri kötü zanları ortaya çıkarılıyor.

Yine sure-i celilede, özürleri sebebiyle savaşa katılamayanların durumu anlatılıyor ve bu özürlerinden dolayı affedildikleri haber veriliyor.

Allah teala, Hudeybiyede bir ağacın altında, sahabenin Resulullaha yaptıkları biattan ve onu yapanlardan razı ıolduğunu haber vererek buyuruyor ki: "Şüphesiz Allah, o ağacın altında sana biat eden müminlerden razı oldu.. (4)

Sure-i celile, Muhammed ümmetinin üstün vasıflarını beyan ederek sona eriyor.

1- Fetih Suresi, âyet: 1
2- Fetih Suresi, âyet: 4
3- Fetih Suresi, âyet: 10
4- Fetih Suresi, âyet: 18

SURENİN FAZİLETİ

Ömer b. el-Hattab'dan şu hadis rivayet edilmektedir: Eslem diyor ki:

اَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) كَانَ يسيرُ فِي بَعْضِ اَسْفَارِهِ وعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَسِيرُ مَعَهُ لَيْلاً فَسَأَلَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عَنْ شَيْءٍ فَلَمْ يُجِبْهُ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) ثُمَّ سَأَلَهُ فَلَمْ يُجِبْهُ ثُمَّ سَأَلَهُ فَلَمْ يُجِبْهُ فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ثَكِلَتْ اُمُّ عُمَرَ نَزَرْتَ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) ثَلاَثَ مَرَّاتٍ كُلُّ ذَلِكَ لاَ يُجِيبُكَ قَالَ عُمَرُ فَحَرَّكْتُ بَعِيرِى ثُمَّ تَقَدَّمْتُ اَمَامَ النَّاسِ وَخَشِيتُ اَنْ يُنْزَلَ فِيَّ الْقُرْآنُ فَمَا نَشِبْتُ اَنْ سَمِعْتُ صَارِخاً يَصْرُخُ بِى فَقُلْتُ لَقَدْ خَشِيتُ اَنْ يَكُونَ نَزَلَ فِيَّ قُرْآنٌ فَجِئْتُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ لَقَدْ اُنْزِلَتْ عَلَيَّ اللَّيْلَةَ سُورَةٌ لَهِيَ اَحَبُّ اَلَيَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ ثُمَّ قَرَأَ اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحاً مُبِيناً

"Resulullah, bir yolculuğu sırasında yürürken, geceleyin Ömer de onunla birlikte yürüyordu. Ömer b.el-Hattab ondan bir şey sordu. Resulullah ona cevap vermedi. Tekrar sordu Resulullah yine cevap vermedi. Tekrar sorud Resulullah yine cevap vermedi. Bunun üzerine Ömer kendi kendine şöyle dedi: "Ey Ömer, annen seni kaybetsin. Resulullaha üç kere ısrar ettin o hiç birinde sana cevap vermedi." Ömer b. el-Hattab diyor ki: "Sonra devemi sürdüm insanların önüne geçtim. Hakkımda âyet ineceğinden korktum. Çok geçmedi ki bir kişinin beni çağırdığını duydum. Korktum ki hakkında bir âyet indi. sonra Resulullahın yanına vardım ve ona selam verdim. Resulullah bana şöyle dedi: "Bu gece bana bir sure indirildi. O benim için, güneşin, üzerine doğduğu her şeyden daha sevimlidir. Sonra Resulullah Fetih suresini okudu. (5)

5- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 48, bab: 1.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ﴿١﴾

لِّيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا

مُّسْتَقِيمًا ﴿٢﴾

وَيَنصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا عَزِيزًا ﴿٣﴾

1- Ey Muhammed, biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik.

2-3- Allah, bu fethi sana, geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamak, üzerine olan nimetini tamamlamak, seni dosdoğru bir yola iletmek ve seni şanlı bir zaferle muzaffer kılmak için ihsan etti.

Ey Muhammed, şüphesiz ki biz sana, kavminin kâfirlerinden, sana karşı gelen ve sana düşmanlık besleyenlere karşı ve dinleyen ve kendisine ulaşan için apaçık olan bir hüküm verdik. Senin onlara galip gelmene ve onlara karşı muzaffer olmana karar verdik. Böylece rabbinin senin lehine vermiş olduğu ve sana fetih bahşetmesinden dolayı rabbine şükredesin, ona hamdedesin ve onu tesbih edesin ve ondan, günahlarının affını dileyesin. O da senin şükretmene ve af dilemene karşılık Mekke'nin fethinden önce ve sonra işlediğin günahları affetsin. Seni düşmanlarına galip getirerek, ünyada şanını yükselterek ve günahlarını affederek sana bahşettiği nimetlerini tamamlasın. Seni, dosdoğru bir yol olan İslam dinine iletsin. Ve sana, diğer düşmanlarına karşı da şanlı bir zafer versin.

*Taberi, bu âyet-i kerimeleri izah ederken Nasr suresini göz önünde bulundurarak izah ettiğini söylemekte ve Resulullahın affedilme sebebinin, fetihten sonra onun Allahtan af dilemesi ve verdiği nimetlere şükretmesi olduğunu söylemektedir.

Burada zikredilen "Fetih"ten maksat, Mekke'nin fethi olmayıp onun fethine zemin hazırlayan Hudeybiye musalahasıdır.

Resulullah, hicretin altıncı yılında Zilkade ayında Umre yapmak üzere Medine'den hareket edip Mekke'nin yakınlarında bulunan Hudeybiye'ye kadar gitmiştir. Resulullahın geldiğini haber alan Mekkeli müşrikler, küçük düşeceklerini ileri sürerek onun ve arkadaşlarının Kâbeyi ziyaret edip Umre yapmalarına engel olmuşlar ve Resulullah ile on yıllık bir barış antlaşması yapmayı teklif etmişler ve bir yıl sonra da Umre yapılmasına müsaade edeceklerini vaadetmişlerdir. Resulullah, dış görünüşüyle çok ağır şartlar taşıyan bu barış teklifini, gelecekte müslümanların lehine olacağı için kabul etmiş ve Hudeybiye musalahasını imzalamıştır. Böylece Umre için götürdükleri kurbanlarını Hudeybiye'de keserek anlaşma gereği geri dönmüşlerdir. İşte Hudeybiye'den Medine'ye dönerken bu sure nâzil olmuş ve Hudeybiye anlaşmasını bir fetih olarak vasıflandırmıştır.

Bera b. Âzib (r.a.) diyor ki:

عَنِ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ تَعُدُّونَ اَنْتُمُ الْفَتْحَ فَتْحَ مَكَّةَ وَقَدْ كَانَ فَتْحُ مَكَّةَ فَتْحاً وَنَحْنُ نَعُدُّ الْفَتْحَ بَيْعَةَ الرِّضْوَانِ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ

"Siz bu fethi, Mekke'nin fethi olarak mı kabul ediyorsunuz? Evet, Mekke'nin fethi bir fetihtir fakat bizler, Hudeybiye günü yapılan "Bey'at-ı Rıdvan"ı fetih kabul ediyorduk." (6)

Abdullah b. Mes'ud ve Cabir b. Abdullah da âyette zikredilen "Fetih"ten maksaın Hudeybiye musalahası olduğunu söylemişlerdir.

Âyet-i kerimede, Allah tealanın, Hz. Muhammed (s.a.v.)in geçmiş ve gelecek günahlarını affettiği beyan edilmektedir. Buna rağmen Resulullah bütün ibadetlerini diğer müminlerden daha fazla olarak eda etmiş ve böylece rabbine şükrünü ifa etmiştir.

Muğire b. Şube diyor ki:

سَمِعَ الْمُغِيرَةَ يَقُولُ قَامَ النَّبِيُّ (ﷺ) حَتَّى تَوَرَّمَتْ قَدَمَاهُ فَقِيلَ لَهُ غَفَرَ اللّٰهُ لَكَ

6- Buhari, K.el-Magazi,bab: 35

مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ قَالَ اَفَلَا اَكُونُ عَبْداً شَكُوراً

"Resulullah ayağa kalkıp namaz kılardı. Öyle ki ayakları şişerdi. Bir gün ona denildi ki: "Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını affetmiştir. (Neden bu kadar çok namaz kılıyorsun?) Resuullah şöyle cevap vermiştir: "Ben, şükreden bir kul olmayayım mı?" (7)

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا اَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) كَانَ يَقُومُ مِنَ اللَّيْلِ حَتَّى تَتَفَطَّرَ قَدَمَاهُ فَقَالَتْ عَائِشَةُ لِمَ تَصْنَعُ هٰذَا يَا رَسُولَ اللهِ وَقَدْ غَفَرَ اللهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ قَالَ اَفَلَا اُحِبُّ اَنْ اَكُونَ عَبْداً شَكُوراً

"Resulullah (s.a.v.) geceleri namaz kılardı. Öyle ki ayakları yarılırdı." Dedim ki: "Ey Allahın Resulü, bunu neden yapıyorsun? Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını affetmiştir." Resulullah şu cevabı verdi: "Ben, şükreden bir kul olmayı istemiyeyim mi?" (8)

هُوَ الَّذِيٓ أَنزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوٓا إِيمَٰنًا مَّعَ إِيمَٰنِهِمْ ۗ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝٤

4- İmanlarına iman katmak için, müminlerin kalblerine huzur ve sükunet indiren O'dur. Göklerin ve yerin askerleri Allahındır. Allah, herşeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Allaha ve Resulüne iman eden müminlerin kalblerine sükunet ve güveni sindiren Allahtır. Böylece daha önce iman ettikleri farzların yanında yeni farz kılınan hükümlere de iman etsinler. Böylece imanları artmış olsun.

7- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 48, bab: 2

8- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure, 48, bab: 2

*Abdullah b. Abbas diyor ki: "Burada müminlerin kalbine indirildiği beyan edilen sükunetten maksat, Allahın rahmetidir. "İmanlarına iman katmak."tan maksat ise şudur: Allah (c.c.) peygamberi Muhammed (s.a.v.)i Allahtan başka hiçbir ilah olmadığına şahadet getirme emriyle gönderdi. Müminler bunu kabul edince namaz farz kılındı. Ona da iman ettiler. Sonra buna ilaveten oruç farz kılındı ona da iman ettiler. Daha sonra buna ilave olarak zekât farz kılındı ona da iman ettiler. Daha sonra buna ilaveten Hac farz kılındı ona da iman ettiler. Sonra Allah onların dinlerini tamamladı ve buyurdu ki: "Bugün dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve din olarak size İslamı seçtim.." (9)

İşte Abdullah b. Abbas, müminlerin imanlarının artmasını bu şekilde izah etmiştir. Allah teala, âyet-i kerimede, göklerin ve yerin askerlerinin kendisine ait olduğunu beyan etmektedir. Böylece Hudeybiye sulhünden sonra kalblerine sükunet indirilen müminlerin maneviyatlarını yükseltmektedir. Zira Allah teala tek bir melekle, kâfirlerin tümünü yok ettirebilir.

لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ
سَيِّئَاتِهِمْ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عِنْدَ اللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٥﴾

5- Allah, bu fethi sana, iman eden erkeklerle kadınları, içinde ebedi kalacakları, altından ırmaklar akan cennetlere koymak ve yaptıkları kötülükleri silmek için ihsan etti. İşte bu, Allah nezdinde büyük bir kurtuluştur.

Ey Muhammed, Allah sana apaçık bir zafer ihsan etti ki sen rabbine, bu zafere karşılık şükredesin ve ona hamdedesin. O da senin bu şükür ve hamdine karşılık geçmiş ve gelecek günahlarını affetmiş olsun. Yine Alah sana bu apaçık fethi ihsan etti ki, mümin erkek ve kadınlar, rablerinin kendilerine lutfettiği bu fethe ve müşriklere galip gelmeye karşılık rablerine şükredip hamdetsinler. Rableri de onları altından ırmaklar akan ve içinde ebedi kalacakları cennetlere koysun. Salih amellerine karşılık kötü amellerini affetsin. İşte Allahın müminlere vaadettiği bu nimetlere erişmek, Allah katında en büyük kurtuluştur.

*Bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi hakkında Enes b. Mâlik'ten şunlar rivayet edilmektedir. Enes diyor ki: "Şüphesiz ki biz sana apaçık bir fetih verdik." âyetindeki fetihten maksat, Hudeybiye musalahasıdır. Bu âyet inince Resululla-

9- Mâide Suresi, âyet: 3

hın sahabileri kendisine şöyle dediler: "Fethin sana ihsan edilmesi ve geçmiş ve gelecek günahlarının bağışlanması sana mübarek olsun. Ya bizim için ne var?" Bunun üzerine Allah teala: "Allah bu fethi sana, iman eden erkeklerle kadınları içinde ebedi kalacakları, altından ırmaklar akan cennetlere koymak ve yaptıkları kötülükleri silmek için ihsan etti." âyetini indirdi.

وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّانِّينَ بِاللَّهِ
ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ
جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٦﴾

6- Ayrıca Allah bu fethi sana, Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkeklerle müşrik kadınları azaba uğratmak için ihsan etti. Onların, müminler hakkında temenni ettikleri kötülükler kendi başlarına gelsin. Allah, onlara gazap etmiş, lanetlemiş ve onlara cehennemi hazırlamıştır. O ne kötü varılacak bir yerdir.

Ey Muhammed, Allah sana apaçık bir fethi ihsan etti ki bu fetih sayesinde seni affetsin, mümin erkek ve mümin kadınları cennetlere koysun. Münafık erkek ve münafık kadınlara azap etsin. Zira Allah, sana fethi ihsan ederek münafıkları ve müşrikleri susturmuş olur. Sizin mağlup olacağınız şeklindeki beklentilerini ortadan kaldırmıştır. Âhirette de onları, içinde ebedi olarak kalacakları cehenneme koyacaktır. Onları felaketler beklemekterir. Allah onlara gazap etmiş ve lanetine uğratmıştır. Onlar için cehennemi hazırlamıştır. Cehennem ne kötü varılacak bir yerdir.

Ey Muhammed, Allah sana apaçık bir fethi ihsan etti ki bu fetih sayesinde seni affetsin, mümin erkek ve mümin kadınları cennetlere koysun. Münafık erkek ve münafık kadınlara ve Allaha karşı kötü zan besleyen müşrik erkek ve müşrik kadınlara azap etsin. Zira Allah, sana fethi ihsan ederek münafıkları ve müşrikleri susturmuş olur. Sizin mağlup olacağınız şeklindeki beklentilerini ortadan kaldırmıştır. Âhirette de onları, içinde ebedi olarak kalacakları cehenneme koyacaktır. Onları felaketler beklemektedir. Allah onlara gazap etmiş ve lanetine uğratmıştır. Onlar için cehennemi hazırlamıştır. Cehennem ne kötü varılacak bir yerdir.

وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾

7- Göklerin ve yerin askerleri ancak Allahındır. Allah, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Göklerin ve yerin askerleri Allaha aittir. Allahın düşmanlarına karşı bunlar, hazır beklemektedirler. Allah bu askerlere, düşmanlarını helak etmeyi emrettiği zaman onun emrine itaat ederek o emri yerine getirirler. Allah herşeye galiptir. Hiçbir şey ona galip gelemez. Yaptıklarında hüküm ve hikmet sahibidir.

إِنَّآ أَرْسَلْنَٰكَ شَٰهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾

8- Ey Muhammed, biz seni, bir şahit, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik.

Ey Muhammed, şüphesiz ki biz seni, senin davet ettiğin şeyleri kabul etiklerine dair ümmetine bir şahit ve onları cennetle müjdeleyen, davet ettiğin şeyleri kabul etmedikleri takdirde ise onları cehennem azabı ile uyaran bir peygamber olarak gönderdik.

*Abdullah b. Amr b. el-As diyor ki:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِي رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا اَنَّ هَذِهِ الآيَةَ الَّتِي فِي الْقُرْآنِ يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ شَاهِداً وَمُبَشِّراً وَنَذِيراً قَالَ فِي التَّوْرَاةِ يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ شَاهِداً وَمُبَشِّراً وَنَذِيراً وَحِرْزاً لِلأُمِّيِّينَ اَنْتَ عَبْدِي وَرَسُولِي سَمَّيْتُكَ الْمُتَوَكِّلَ لَيْسَ بِفَظٍّ وَلاَ غَلِيظٍ وَلاَ سَخَّابٍ بِالاَسْوَاقِ وَلاَ يَدْفَعُ السَّيِّئَةَ بِالسَّيِّئَةِ وَلَكِنْ يَعْفُو وَيَصْفَحُ وَلَنْ يَقْبِضَهُ حَتَّى يُقِيمَ بِهِ الْمِلَّةَ الْعَوْجَاءَ بِأَنْ يَقُولُوا لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ فَيَفْتَحَ بِهَا اَعْيُناً عُمْياً وَآذَاناً صُمّاً وَقُلُوباً غُلْفاً

"Kur'anda Resulullahın sıfatını belirten bu âyetin Tevrat'taki benzeri şöyledir: Ey Peygamber, şüphesiz ki biz seni bir şahit, bir müjdeci, bir uyarıcı ve okur yazarlığı olmayanlara bir sığınak olarak gönderdik. Sen benim kulum ve peygamberimsin. Seni, "Tevekkül eden" diye isilendirdim. Sen katı kalbli, kaba, çarşılarda bağırıp çağıran biri değilsin. Sen, kötülüğü kötülükle önleyen değil fakat affeden ve hoş görülü olan birisin. Allah, seninle bu çarpık ümmeti "Lailahe İllalllah" diyerek düzeltmedikçe ve bu kelimeyi tevhid ile kör olan gözleri, sağır olan kulakları ve perdeli olan kalpleri açmadıkça senin ruhunu almayacaktır. "(10)

10- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 48, bab: 3

لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٩﴾

9- Böylece ey insanlar, siz de, Allah ve Resulüne iman edesiniz, Allahın dinine yardımda bulunasınız, ona tazim edesiniz ve onu, layık olmadığı şeylerden sabah akşam tenzih edesiniz.

Böylece ümmetin, Allaha ve peygamberine iman etsinler. Allahın dinine, onun düşmanlarına karşı savaşarak yardım etsinler. Allaha tazim etsinler ve sabah akşam onu, layık olmadığı sıfatlardan uzaklaştırsınlar.

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللَّهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾

10- Ey Muhammed, şüphesiz ki, sana biat edenler, ancak Allaha biat etmişlerdir. Allahın kudreti, onların kuvvetinin üstündedir. Kim ahdini bozarsa ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allaha olan ahdini yerine getirirse, Allah ona büyük bir mükafaat verecektir.

Ey Muhammed, Hudeybiye'de düşmana karşı savaşacaklarına ve düşmanın önünden kaçmayacaklarına dair sana biat eden arkadaşların şüphesiz ki Allaha biat etmişlerdir. Zira Allah onlara bu biatları karşılığında cenneti garanti etmiştir. Onlar, Allahın peygmaberine yardım etmek üzere biat ettiler. Allah dilerse, onların biatı olmadan da peygamberine yardım eder. Zira Allahın gücü ve kuvveti onların güç ve güç ve kuvvetinden daha üstündür. fakat Allah onların biatı ile kendilerininçerçek mümin olduklarını ortaya çıkarmış oldu. Ey Muhammed, artık bundan sonra kim, sana yaptığı biatı bozacak olursa kendi aleyhine bozmuş olur. Çünkü o, kendisini, Allahın, biat edenlere vaadettiği cennetten mahrum eder. Peygambere de Allahın yardımı yeterlidir. Kim de düşmanlarla karşı karşıya geliğinde sabır ve metanet göstereceğine ve Allahın peygamberine yardım edeceğine dair Allaha verdiği sözü yerine getirecek olursa Allah ona, büyük bir mükafaat olan cenneti verecektir.

HUDEYBİYE MUSALAHASI

Hudeybiye, Mekke yakınlarında bulunan bir vadinin adıdır. Resulullah (s.a.v.) Hicretin altıncı yılında, ashabıyla birlikte, Kâbe'yi tavaf edip Umre yapmak için gittiğinde bu vadide konakladı ve kendisini Mekke'ye sokmak istemeyen müşriklerle bir antlaşma yaptı. İşte bu çok mühim olay şöyle cereyan etmiştir:

Misver b. Mahreme ile Mervan'dan, birbirlerinin sözlerini tasdik ederek şöyle dedikleri rivayet edilmiştir.

عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ وَمَرْوَانَ يُصَدِّقُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا حَدِيثَ صَاحِبِهِ قَالاَ خَرَجَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) زَمَنَ الْحُدَيْبِيَةِ حَتَّى كَانُوا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) اِنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ بِالْغَمِيمِ فِي خَيْلٍ لِقُرَيْشٍ طَلِيعَةً فَخُذُوا ذَاتَ الْيَمِينِ فَوَ اللهِ مَا شَعَرَ بِهِمْ خَالِدٌ حَتَّى اِذَا هُمْ بِقَتَرَةِ الْجَيْشِ فَانْطَلَقَ يَرْكُضُ نَذِيراً لِقُرَيْشٍ وَسَارَ النَّبِيُّ (ﷺ) حَتَّى اِذَا كَانَ بِالثَّنِيَّةِ الَّتِي يُهْبَطُ عَلَيْهِمْ مِنْهَا بَرَكَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ فَقَالَ النَّاسُ حَلْ حَلْ فَأَلَحَّتْ فَقَالُوا خَلأَتِ الْقَصْوَاءُ خَلأَتِ الْقَصْوَاءُ فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) مَا خَلأَتِ الْقَصْوَاءُ وَمَا ذَاكَ لَهَا بِخُلُقٍ وَلَكِنْ حَبَسَهَا حَابِسُ الْفِيلِ ثُمَّ قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لاَ يَسْأَلُونِي خُطَّةً يُعَظِّمُونَ فِيهَا حُرُمَاتِ اللهِ اِلاَّ اَعْطَيْتُهُمْ اِيَّاهَا ثُمَّ زَجَرَهَا فَوَثَبَتْ قَالَ فَعَدَلَ عَنْهُمْ حَتَّى نَزَلَ بِأَقْصَى الْحُدَيْبِيَةِ عَلَى ثَمَدٍ قَلِيلِ الْمَاءِ يَتَبَرَّضُهُ النَّاسُ تَبَرُّضاً فَلَمْ يُلْبِثْهُ النَّاسُ حَتَّى نَزَحُوهُ وَشُكِيَ اِلَى رَسُولِ اللهِ (ﷺ) الْعَطَشُ فَانْتَزَعَ سَهْماً مِنْ كِنَانَتِهِ ثُمَّ

اَمْرَهُمْ اَنْ يَجْعَلُوهُ فيه فَوَاللّٰه مَا زَالَ يَجِيشُ لَهُمْ بالرِّىِّ حَتّٰى صَدَرُوا عَنْهُ فَبَيْنَمَا هُمْ كَذٰلِكَ اذْ جَاءَ بُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءَ الْخُزَاعِىُّ فِى نَفَرٍ مِنْ قَوْمِهِ مِنْ خُزَاعَةَ وَكَانُوا عَيْبَةَ نُصْحِ رَسُولِ اللّٰه (ﷺ) مِنْ اَهْلِ تِهَامَةَ فَقَالَ اِنِّى تَرَكْتُ كَعْبَ بْنَ لُؤَىٍّ وَعَامِرَ بْنَ لُؤَىٍّ نَزَلُوا اَعْدَاداً مِيَاهِ الْحُدَيْبِيَةِ وَمَعَهُمْ الْعُوذُ الْمَطَافِيلُ وَهُمْ مُقَاتِلُوكَ وَصَادُّوكَ عَنِ الْبَيْتِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰه (ﷺ) اِنَّا لَمْ نَجِئْ لِقِتَالِ اَحَدٍ وَلٰكِنَّا جِئْنَا مُعْتَمِرِينَ وَاِنَّ قُرَيْشاً قَدْ نَهَكَتْهُمُ الْحَرْبُ وَاَضَرَّتْ بِهِمْ فَاِنْ شَاؤُا مَادَدْتُهُمْ مُدَّةً وَيُخَلُّوا بَيْنِى وَبَيْنَ النَّاسِ فَاِنْ اَظْهَرْ فَاِنْ شَاؤُا اَنْ يَدْخُلُوا فِيمَا دَخَلَ فِيهِ النَّاسُ فَعَلُوا وَاِلاَّ فَقَدْ جَمُّوا وَاِنْ هُمْ اَبَوْا فَوَ الَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لاُقَاتِلَنَّهُمْ عَلَىٰ اَمْرِى هٰذَا حَتّٰى تَنْفَرِدَ سَالِفَتِى وَلَيُنْفِذَنَّ اللّٰهُ اَمْرَهُ فَقَالَ بُدَيْلٌ سَاُبَلِّغُهُمْ مَا تَقُولُ قَالَ فَانْطَلَقَ حَتّٰى اَتَى قُرَيْشاً قَالَ اِنَّا قَدْ جِئْنَاكُمْ مِنْ هٰذَا الرَّجُلِ وَسَمِعْنَاهُ يَقُولُ قَوْلاً فَاِنْ شِئْتُمْ اَنْ نَعْرِضَهُ عَلَيْكُمْ فَعَلْنَا فَقَالَ سُفَهَاؤُهُمْ لاَ حَاجَةَ لَنَا اَنْ تُخْبِرَنَا عَنْهُ بِشَىْءٍ وَقَالَ ذُو الرَّأْىِ مِنْهُمْ هَاتِ مَا سَمِعْتَهُ يَقُولُ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ كَذَا وَكَذَا فَحَدَّثَهُمْ بِمَا قَالَ النَّبِىُّ (ﷺ) فَقَامَ عُرْوَةُ بْنُ مَسْعُودٍ فَقَالَ اَىْ قَوْمِ اَلَسْتُمْ بِالْوَالِدِ قَالُوا بَلَىٰ قَالَ اَوَلَسْتُمْ بِالْوَلَدِ قَالُوا بَلَىٰ قَالَ فَهَلْ تَتَّهِمُونِى قَالُوا لاَ قَالَ اَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ اَنِّى اسْتَنْفَرْتُ اَهْلَ عُكَاظٍ فَلَمَّا بَلَّحُوا عَلَىَّ جِئْتُكُمْ بِاَهْلِى وَوَلَدِى وَمَنْ اَطَاعَنِى قَالُوا بَلَىٰ قَالَ فَاِنَّ هٰذَا قَدْ عَرَضَ لَكُمْ خُطَّةَ رُشْدٍ اقْبَلُوهَا وَدَعُونِى آتِيهِ قَالُوا ائْتِهِ فَاَتَاهُ فَجَعَلَ يُكَلِّمُ النَّبِىَّ (ﷺ) فَقَالَ النَّبِىُّ (ﷺ) نَحْواً مِنْ قَوْلِهِ لِبُدَيْلٍ فَقَالَ عُرْوَةُ عِنْدَ ذٰلِكَ اَىْ مُحَمَّدُ اَرَاَيْتَ اِنِ اسْتَاْصَلْتَ اَمْرَ قَوْمِكَ هَلْ سَمِعْتَ بِاَحَدٍ مِنَ الْعَرَبِ اجْتَاحَ اَهْلَهُ قَبْلَكَ وَاِنْ تَكُنِ الاُخْرَىٰ فَاِنِّى وَاللّٰهِ لاَ اَرَى وُجُوهاً وَاِنِّى لاَرَى اَشْوَاباً مِنَ النَّاسِ خَلِيقاً اَنْ يَفِرُّوا وَيَدَعُوكَ فَقَالَ لَهُ اَبُو بَكْرٍ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ امْصُصْ بِبَظْرِ

اللاّت انَحْنُ نَفِرُّ عَنْهُ وَنَدَعُهُ فَقَالَ مَنْ ذَا قَالُوا اَبُو بَكْرٍ قَالَ اَمَا وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِه لَوْلاَ يَدٌ كَانَتْ لَكَ عِنْدِى لَمْ اَجْزِكَ بِهَا لاَجَبَبْتُكَ قَالَ وَجَعَلَ يُكَلِّمُ النَّبِىَّ (ﷺ) فَكُلَّمَا تَكَلَّمَ اَخَذَ بِلِحْيَتِه وَالْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ قَائِمٌ عَلَىٰ رَأْسِ النَّبِىِّ (ﷺ) وَمَعَهُ السَّيْفُ وَعَلَيْهِ الْمِغْفَرُ فَكُلَّمَا اَهْوَى عُرْوَةُ بِيَدِه اِلَى لِحْيَةِ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) ضَرَبَ يَدَهُ بِنَعْلِ السَّيْفِ وَقَالَ لَهُ اَخِّرْ يَدَكَ عَنْ لحية رسول اللهِ ﷺ فَرَفَعَ عُرْوَةُ رَأْسَهُ فَقَالَ مَنْ هَذَا قَالُوا الْمُغِرَةُ ابْنُ شُعْبَةَ فَقَالَ اَىْ غُدَرُ اَلَسْتُ اَسْعَىٰ فِى غَدْرَتِكَ وَكَانَ الْمُغِيرَةُ صَحِبَ قَوْماً فِى الْجَاهِلِيَّةِ فَقَتَلَهُمْ وَاَخَذَ اَمْوَالَهُمْ ثُمَّ جَاءَ فَاَسْلَمَ فَقَالَ النَّبِىُّ (ﷺ) اَمَّا الإِسْلاَمُ فَأَقْبَلُ وَاَمَّا الْمَالُ فَلَسْتُ مِنْهُ فِى شَىْءٍ ثُمَّ اِنَّ عُرْوَةَ جَعَلَ يَرْمُقُ اَصْحَابَ النَّبِىِّ (ﷺ) بِعَيْنِه قَالَ فَوَاللهِ مَا تَنَخَّمَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) نُخَامَةً اِلاَّ وَقَعَتْ فِى كَفِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ فَدَلَكَ بِهَا وَجْهَهُ وَجِلْدَهُ وَاِذَا اَمَرَهُمْ ابْتَدَرُوا اَمْرَهُ وَاِذَا تَوَضَّأَ كَادُوا يَقْتَتِلُونَ عَلَىٰ وَضُوئِه وَاِذَا تَكَلَّمَ خَفَضُوا اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَهُ وَمَا يُحِدُّونَ اِلَيْهِ النَّظَرَ تَعْظِيماً لَهُ فَرَجَعَ عُرْوَةُ اِلَى اَصْحَابِه فَقَالَ اَىْ قَوْمِ وَاللهِ لَقَدْ وَفَدْتُ عَلَى الْمُلُوكِ وَوَفَدْتُ عَلَى قَيْصَرَ وَكِسْرَىٰ وَالنَّجَاشِىِّ وَاللهِ اِنْ رَأَيْتُ مَلِكاً قَطُّ يُعَظِّمُهُ اَصْحَابُهُ مَا يُعَظِّمُ اَصْحَابُ مُحَمَّدٍ مُحَمَّداً وَاللهِ اِنْ تَنَخَّمَ نُخَامَةً اِلاَّ وَقَعَتْ فِى كَفِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ فَدَلَكَ بِهَا وَجْهَهُ وَجِلْدَهُ وَاِذَا اَمَرَهُمْ ابْتَدَرُوا اَمْرَهُ وَاِذَا تَوَضَّأَ كَادُوا يَقْتَتِلُونَ عَلَىٰ وَضُوئِه وَاِذَا تَكَلَّمَ خَفَضُوا اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَهُ وَمَا يُحِدُّونَ النَّظَرَ اِلَيْهِ تَعْظِيماً لَهُ وَاِنَّهُ قَدْ عَرَضَ عَلَيْكُمْ خُطَّةَ رُشْدٍ فَاقْبَلُوهَا فَقَالَ رَجُلٌ من بَنِى كِنَانَةَ دَعُونِى آتِيه فَقَالُوا آتِيه فَلَمَّا اَشْرَفَ عَلَىٰ النَّبِىِّ (ﷺ) وَاَصْحَابِه قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) هَذَا فُلاَنٌ وَهُوَ مِنْ قَوْمٍ يُعَظِّمُونَ الْبُدْنَ فَابْعَثُوهَا لَهُ فَبُعِثَتْ لَهُ وَاسْتَقْبَلَهُ الرِّجَالُ يُلَبُّونَ فَلَمَّا رَأَى ذَالِكَ قَالَ سُبْحَانَ اللهِ مَا يَنْبَغِى لِهَؤُلاَءِ اَنْ يُصَدُّوا عَنِ

الْبَيْتِ فَلَمَّا رَجَعَ اِلَى اَصْحَابِه قَالَ رَأَيْتُ الْبُدْنَ قَدْ قُلِّدَتْ وَأُشْعِرَتْ فَمَا اَرَى اَنْ يُصَدُّوا عَنِ الْبَيْتِ فَقَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ يُقَالُ لَهُ مِكْرَزُ بْنُ حَفْصٍ فَقَالَ دَعُونِى آتِيه فَقَالُوا آئْته فَلَمَّا اَشْرَفَ عَلَيْهِمْ قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) هٰذَا مِكْرَزٌ وَهُوَ رَجُلٌ فَاجِرٌ فَجَعَلَ يُكَلِّمُ النَّبِيَّ (ﷺ) فَبَيْنَمَا هُوَ يُكَلِّمُهُ اِذْ جَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ مَعْمَرٌ فَأَخْبَرَنِى اَيُّوبُ عَنْ عِكْرِمَةَ اَنَّهُ لَمَّا جَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) لَقَدْ سَهُلَ لَكُمْ مِنْ اَمْرِكُمْ قَالَ مَعْمَرٌ قَالَ الزُّهْرِيُّ فِى حَدِيثِه فَجَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو فَقَالَ هَاتِ اُكْتُبْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ كِتَاباً فَدَعَا النَّبِيُّ (ﷺ) الْكَاتِبَ فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) اُكْتُبْ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ قَالَ سُهَيْلٌ اَمَّا الرَّحْمٰنُ فَوَاللّٰهِ مَا اَدْرِى مَا هُوَ وَلٰكِنِ اكْتُبْ بِاسْمِكَ اللّٰهُمَّ كَمَا كُنْتَ تَكْتُبُ فَقَالَ الْمُسْلِمُونَ وَاللّٰهِ لاَ نَكْتُبُهَا اِلاَّ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) اُكْتُبْ بِاسْمِكَ اللّٰهُمَّ ثُمَّ قَالَ هٰذَا مَا قَاضَى عَلَيْه مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ فَقَالَ سُهَيْلٌ وَاللّٰهِ لَوْ كُنَّا نَعْلَمُ اَنَّكَ رَسُولُ اللّٰهِ مَا صَدَدْنَاكَ عَنِ الْبَيْتِ وَلاَ قَاتَلْنَاكَ وَلٰكِنِ اكْتُبْ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) وَاللّٰهِ اِنِّى لَرَسُولُ اللّٰهِ اِنْ كَذَّبْتُمُونِى اُكْتُبْ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ الزُّهْرِيُّ وَذٰلِكَ لِقَوْلِه لاَ يَسْأَلُونِى خُطَّةً يُعَظِّمُونَ فِيهَا حُرُمَاتِ اللّٰهِ اِلاَّ اَعْطَيْتُهُمْ اِيَّاهَا فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (ﷺ) عَلَى اَنْ تُخَلُّوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْبَيْتِ فَنَطُوفَ بِه فَقَالَ سُهَيْلٌ وَاللّٰهِ لاَ تَتَحَدَّثُ الْعَرَبُ اَنَّا اُخِذْنَا ضُغْطَةً وَلٰكِنْ ذٰلِكَ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ فَكَتَبَ فَقَالَ سُهَيْلٌ وَعَلَى اَنَّهُ لاَ يَأْتِيكَ مِنَّا رَجُلٌ وَاِنْ كَانَ عَلَى دِينِكَ اِلاَّ رَدَدْتَهُ اِلَيْنَا قَالَ الْمُسْلِمُونَ سُبْحَانَ اللّٰهِ كَيْفَ يُرَدُّ اِلَى الْمُشْرِكِينَ وَقَدْ جَاءَ مُسْلِماً فَبَيْنَمَا هُمْ كَذٰلِكَ اِذْ دَخَلَ اَبُو جَنْدَلِ بْنُ سُهَيْلِ بْنِ عَمْرٍو يَرْسُفُ فِى قُيُودِه وَقَدْ خَرَجَ مِنْ

اَسْفَلِ مَكَّةَ حَتَّى رَمَى بِنَفْسِهِ بَيْنَ اَظْهُرِ الْمُسْلِمِينَ فَقَالَ سُهَيْلٌ هٰذَا يَا مُحَمَّدُ اَوَّلُ مَا اُقَاضِيكَ عَلَيْهِ اَنْ تَرُدَّهُ اِلَيَّ فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) اِنَّا لَمْ نَقْضِ الْكِتَابَ بَعْدُ قَالَ فَوَاللّٰهِ اِذاً لَمْ اُصَالِحْكَ عَلَىٰ شَيْءٍ اَبَداً قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) فَأَجِزْهُ لِي قَالَ مَا اَنَا بِمُجِيزِهِ لَكَ قَالَ بَلَىٰ فَافْعَلْ قَالَ مَا اَنَا بِفَاعِلٍ قَالَ مِكْرَزٌ بَلْ قَدْ اَجَزْنَاهُ لَكَ قَالَ اَبُو جَنْدَلٍ اَيْ مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ اُرَدُّ اِلَى الْمُشْرِكِينَ وَقَدْ جِئْتُ مُسْلِماً اَلَا تَرَوْنَ مَا قَدْ لَقِيتُ وَكَانَ قَدْ عُذِّبَ عَذَاباً شَدِيداً فِي اللّٰهِ فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَأَتَيْتُ نَبِيَّ اللّٰهِ (ﷺ) فَقُلْتُ اَلَسْتَ نَبِيَّ اللّٰهِ حَقّاً قَالَ بَلَىٰ قُلْتُ اَلَسْنَا عَلَى الْحَقِّ وَعَدُوُّنَا عَلَى الْبَاطِلِ قَالَ بَلَىٰ قُلْتُ فَلِمَ نُعْطِي الدَّنِيَّةَ فِي دِينِنَا اِذاً قَالَ اِنِّي رَسُولُ اللّٰهِ وَلَسْتُ اَعْصِيهِ وَهُوَ نَاصِرِي قُلْتَ اَوَلَيْسَ كُنْتَ تُحَدِّثُنَا اَنَّا سَنَأْتِي الْبَيْتَ فَنَطُوفُ بِهِ قَالَ بَلَىٰ فَأَخْبَرْتُكَ اَنَّا نَأْتِيهِ الْعَامَ قَالَ قُلْتُ لَا قَالَ فَاِنَّكَ آتِيهِ وَمُطَوَّفٌ بِهِ قَالَ فَأَتَيْتُ اَبَا بَكْرٍ فَقُلْتُ يَا اَبَا بَكْرٍ اَلَيْسَ هٰذَا نَبِيَّ اللّٰهِ حَقّاً قَالَ بَلَى قُلْتُ اَلَسْنَا عَلَى الْحَقِّ وَعَدُوُّنَا عَلَى الْبَاطِلِ قَالَ بَلَىٰ قُلْتُ فَلِمَ نُعْطِي الدَّنِيَّةَ فِي دِينِنَا اِذاً قَالَ اَيُّهَا الرَّجُلُ اِنَّهُ لَرَسُولُ اللّٰهِ (ﷺ) وَلَيْسَ يَعْصِي رَبَّهُ وَهُوَ نَاصِرُهُ فَاسْتَمْسِكْ بِغَرْزِهِ فَوَاللّٰهِ اِنَّهُ عَلَى الْحَقِّ قُلْتُ اَلَيْسَ كَانَ يُحَدِّثُنَا اَنَّا سَنَأْتِي الْبَيْتَ وَنَطُوفُ بِهِ قَالَ بَلَىٰ اَفَأَخْبَرَكَ اَنَّكَ تَأْتِيهِ الْعَامَ قُلْتُ لَا قَالَ فَاِنَّكَ آتِيهِ وَمُطَوَّفٌ بِهِ قَالَ الزُّهْرِيُّ قَالَ عُمَرُ فَعَمِلْتُ لِذٰلِكَ اَعْمَالاً قَالَ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ قَضِيَّةِ الْكِتَابِ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ﷺ) لِاَصْحَابِهِ قُومُوا فَانْحَرُوا ثُمَّ احْلِقُوا قَالَ فَوَاللّٰهِ مَا قَامَ مِنْهُمْ رَجُلٌ حَتَّى قَالَ ذٰلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَلَمَّا لَمْ يَقُمْ مِنْهُمْ اَحَدٌ دَخَلَ عَلَى اُمِّ سَلَمَةَ فَذَكَرَ لَهَا مَا لَقِيَ مِنَ النَّاسِ فَقَالَتْ اُمُّ سَلَمَةَ يَا نَبِيَّ اللّٰهِ اَتُحِبُّ ذٰلِكَ اُخْرُجْ ثُمَّ لَا تُكَلِّمْ اَحَداً مِنْهُمْ كَلِمَةً حَتَّى تَنْحَرَ بُدْنَكَ وَتَدْعُوَ حَالِقَكَ

اَحَداً مِنْهُمْ حَتَّى فَعَلَ ذٰلِكَ نَحَرَ بُدْنَهُ وَدَعَا حَالِقَهُ

فَحَلَقَهُ فَلَمَّا رَأَوْا ذَلِكَ قَامُوا فَنَحَرُوا وَجَعَلَ بَعْضُهُمْ يَحْلِقُ بَعْضاً حَتَّى كَادَ بَعْضُهُمْ يَقْتُلُ بَعْضاً غَمّاً ثُمَّ جَاءَهُ نِسْوَةٌ مُؤْمِنَاتٌ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَىٰ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ حَتَّى بَلَغَ بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ فَطَلَّقَ عُمَرُ يَوْمَئِذٍ امْرَأَتَيْنِ كَانَتَا لَهُ فِي الشِّرْكِ فَتَزَوَّجَ اِحْدَاهُمَا مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ وَالأُخْرَى صَفْوَانُ بْنُ اُمَيَّةَ ثُمَّ رَجَعَ النَّبِيُّ (ﷺ) اِلَى الْمَدِينَةِ فَجَاءَهُ اَبُو بَصِيرٍ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ وَهُوَ مُسْلِمٌ فَأَرْسَلُوا فِي طَلَبِهِ رَجُلَيْنِ فَقَالُوا الْعَهْدَ الَّذِي جَعَلْتَ فَدَفَعَهُ اِلَى الرَّجُلَيْنِ فَخَرَجَا بِهِ حَتَّى بَلَغَا ذَا الْحُلَيْفَةِ فَنَزَلُوا يَأْكُلُونَ مِنْ تَمْرٍ لَهُمْ فَقَالَ اَبُو بَصِيرٍ لاَحَدِ الرَّجُلَيْنِ وَاللَّهِ اِنِّي لاَرَى سَيْفَكَ هَذَا يَا نِلاَنُ جَيِّداً فَاسْتَلَّهُ الآخَرُ فَقَالَ اَجَلْ وَاللَّهِ اِنَّهُ لَجَيِّدٌ لَقَدْ جَرَّبْتُ بِهِ ثُمَّ جَرَّبْتُ فَقَالَ اَبُو بَصِيرٍ اَرِنِي اَنْظُرْ اِلَيْهِ فَأَمْكَنَهُ مِنْهُ فَضَرَبَهُ حَتَّى بَرَدَ وَفَرَّ الآخَرُ حَتَّى اَتَى الْمَدِينَةَ فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ يَعْدُو فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) حِينَ رَآهُ لَقَدْ رَأَى هَذَا ذُعْراً فَلَمَّا انْتَهَىٰ اِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ قُتِلَ وَاللَّهِ صَاحِبِي وَاِنِّي لَمَقْتُولٌ فَجَاءَ اَبُو بَصِيرٍ فَقَالَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ قَدْ وَاللَّهِ اَوْفَى اللَّهُ ذِمَّتَكَ قَدْ رَدَدْتَنِي اِلَيْهِمْ ثُمَّ اَنْجَانِي اللَّهُ مِنْهُمْ قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) وَيْلُ اُمِّهِ مِسْعَرُ حَرْبٍ لَوْ كَانَ لَهُ اَحَدٌ فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ عَرَفَ اَنَّهُ سَيَرُدُّهُ اِلَيْهِمْ فَخَرَجَ حَتَّى اَتَى سِيفَ الْبَحْرِ قَالَ وَيَنْفَلِتُ مِنْهُمْ اَبُو جَنْدَلِ بْنُ سُهَيْلٍ فَلَحِقَ بِأَبِي بَصِيرٍ فَجَعَلَ لاَ يَخْرُجُ مِنْ قُرَيْشٍ رَجُلٌ قَدْ اَسْلَمَ اِلاَّ لَحِقَ بِأَبِي بَصِيرٍ حَتَّى اجْتَمَعَتْ مِنْهُمْ عِصَابَةٌ فَوَاللَّهِ مَا يَسْمَعُونَ بِعِيرٍ خَرَجَتْ لِقُرَيْشٍ اِلَى الشَّامِ اِلاَّ اعْتَرَضُوا لَهَا فَقَتَلُوهُمْ وَاَخَذُوا اَمْوَالَهُمْ فَأَرْسَلَتْ قُرَيْشٌ اِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) تُنَاشِدُهُ بِاللَّهِ وَالرَّحِمِ لَمَّا اَرْسَلَ فَمَنْ اَتَاهُ فَهُوَ آمِنٌ فَأَرْسَلَ النَّبِيُّ (ﷺ) اِلَيْهِمْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَىٰ وَهُوَ الَّذِي كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ اَنْ اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ حَتَّى بَلَغَ الْحَمِيَّةَ

Resulullah (s.a.v.) Hudeybiye seferinde Medine'den çıkmıştı. Yolun bir kısmına vardıklarında yanındakilere:

-Halid b. Velid bir takım Kureyş süvarisi ile gözcü olarak Gamim, mevkiindedir. Şimdi siz yolun sağ tarafını tutunuz." buyurdu. Ravi diyor ki: "Vallahi Halid, peygamberle maiyetinin hareketini anlamadı. Nihayet Halid, ordumuzun kaldırdığı kara tozu gördü de hayvanına ayağı ile vurup koşturarak Resul-i Ekrem'in geldiğini Kureyş'e bildirmek üzere süratle gitti. Nebi (s.a.v.) de ordusuyla yürüdü. Nihayet seniyye mevkiine gelmişti ki, oradan Kureyş'in karargâhı üzerine inilirdi. Burada Resulullahın bindiği Kasvâ adlı deve çöktü. insanlar:

-Kasvânın huyu tuttu, Kasvâ'nın huyu tuttu." demeye başladılar. Hayvanı sevk ettilerse de çökmekte ısrar etti. Yine insanlar:

-Kasvânın huyu tuttu. Kasvânın huyu tuttu." dediler. Bunun üzerine Nebi (s.a.v.):

-Kasvânın huyu tutmaz. Onun çökmek huyu da yoktur. Fakat vaktiyle Mekke'ye girmekten fili men eden kudretullah şimdi de Kasvâyı menetti." buyurdu. Bundan sonra Resulullah:

-Hayatım kudret elinde olan Allaha yemin ederim ki Kureyş, Allahın harem dalihinde muhterem kıldığı şeylere saygı kasdederek benden ne kadar zor istekte bulunursa ben onu muhakkak onlara vereceğim." buyurdu. Sonra Kasvâyı sürdü. Hayvan hemen sıçrayıp kalktı. Râvi demiştir ki: "Bu defa Resulullah Kureyş tarafından dönerek nihayet suyu az olan "Semed" kuyusu yolu üzerindeki Hudeybiye mevkiinin sonuna indi. Bu, az suyu, halk, birer parça almış ve halkın orada durabilmesi için su bırakmayıp kuyunun suyunu tamamen çekmişlerdi. Resululah (s.a.v.)e susuzluktan şikayet olundu. Bunun üzerine Resulullah, ok mahfazasından bir ok çıkardı. Sonra onlara bu oku Semed kuyusuna koymalarını emretti. Vallahi o anda kuyunun suyu coşmaya başladı. Suyun bu feveranı, Resululahın arkadaşları dönünceye kadar onları suya kandırmak için devam etti. Onlar, kuyunun kenarında oturarak su kaplarını doldurdu.

Resulullah ile maiyeti bu halde iken Huzaa kabilesinden Büdeyl b. Verka, kendi kabilesi Huzaa'dan bir kaç kişi ile birlikte çıkageldi. Mekke ve havalisindeki Tihame kabileleri arasında Huzaalılar, ötedenberi Resulullah (s.a.v.)in sırdaşı idiler. Müslüman olsun müşrik olsun bütün Hazaalılar Mekke'de olup biten herşeyi Resul-i Ekrem'den saklamazlar, gizlice bildirirlerdi. Büdeyl gelince Resul-i Ekrem'e:

-Haaberiniz olsun, Kureyş'in Kâ'b b. Lüey ile Âmir b. Lüey kabileleri, Hudeybiye sularının en zengin menbaalarına kondular. Sütlü ve yavrulu develeri, kadınları ve çocukları da yanlarında bulunuyor. Maişetleri yolundadır. Şimdi ben onları bu halde bıraktım geliyorum. Onlar muhakkak size karşı harp ede-

cekler. Ve sizi Beyt-i Şerife girmekten men edecekler." dedi. Resulullah da şöyle buyurdu:

-Fakat biz, hiçbir kimse ile harbetmek için gelmedik. Biz yalnız Umre yapmak niyetiyle geldik. Bununla beraber Bedir, Hendek harbi, Kureyş'in maddi ve manevi bütün kuvvetlerini zaafa ve onları hayli zarara uğratmıştır. Eğer Kureyş arzu ederse ben onlarla aramızda bir mütareke müddeti tayin edeyim. Şu şartla ki bu müddet zarfında ben onlarla harp etmeyeyim. Onlar da benimle diğer müşriklerin arasını serbest bıraksınlar, karışmasınlar. Eğer ben, galip gelirsem, Kureyş müşrikleri de halkın girdiği bu itaat yoluna girmek isterlerse kendi arzularıyla girebilirler. Şayet ben, müşriklerin sandıkları gibi galip gelmezsem, bu ihtimale göre de müşrikler benimle harp etmek külfetinden kurtulur rahata ererler.

Eğer Mekkeliler böyle bir mütarekeyi kabul etmez ve diğer Araplarla beni, kendi halimize bırakmayıp müdahale etmek isterse, hayatım kudret elinde olan Allaha yemin ederim ki, şu müdafaa ettiğim müslümanlık uğrunda başım vücudumdan ayrılıncaya kadar Mekkelilere karşı cihad edeceğim, bu muhakkaktır. Şu da kat'idir ki, o zaman Allah, Kur'an-ı mübindeki yardım vaadini yerine getirecektir." Bunun üzerine Büdeyl b. Verka Resulullaha:

-Şimdi bu sözlerinizi ben herhanlde Kureyş'e tebliğ ederim." dedi. Ve ravinin beyanına göre, gidip Kureyş'in karargâhına vardı ve:

-Şimdi ben, yanınıza şu adamın (Hz. Muhammed'in) yanından geliyorum. Şöyle bir söz söylediğini işittim. İrterseniz anlatayım." dedi. İkrime b. Ebi Cehl ve Hakem b. Ebil As gibi Kureyş'in beyinsizleri:

-Senin bize bir şey haber vermene ihtiyacımız yoktur." diye karşıladılar. Fakat içlerinden sağlam görüşlü birisi:

-Haydi işittiğin söz ne ise söyle bakalım." dedi. Büdeyl:

-Onun şöyle şöyle dediğini işittim." diyerek Nebi (s.a.v.)in sözlerini birer birer anlattı. Bunun üzerine Urve b. Mes'ud ayağa kalkıp Kureyş'e karşı bir hutbe irad ederek:

-Ey kavim, siz benim babam yerinde değil misiniz? diye sordu. Kureyşliler.

-Evet, diye tasdik ettiler. Bunun üzerine:

-Ben de sizin oğlunuz mesabesinde değil miyim? dedi. Onlar:

-Evet diye tasdik ettiler. Sonra Urve:

-Beni bir şüphe ile itham eder misiniz? diye sordu. Buna da:

-Hayır diye cevap verdiler. Bu defa Urve:

-Ukaz halkının tamamını yardıma davet ettiğimi ve onların imtina etmeleri üzerine kendim çoluk çocuğumla ve bana itaat eden etrafımla size yardıma koştuğumu pekala bilirsiniz değil mi? dedi. Onlar da:

-Evet biliriz diye tasdik ettiler. Bu teminatı aldıktan sonra Urve:

-Bu adam (Resulullah) size doğru bir teklifte bulunuyor. Onu kabul ediniz ve beni bırakınız ona gideyim. Dedi. Mekkeliler:

-Haydi git diye izin verdiler. Urve geldi ve Resulullaha durumu anlatmaya başladı. Resulullah da Urve'ye Büdeyl'e söylediği sözlere benzer bir surette fikir beyan etti. Bu arada Resul-i Ekrem'in "Bir mütareke kabul etmezlerse Kureyş ile ölünceye kadar harp edeceğim." buyurması üzerine Urve:

-Ey Muhammed, sen, kavminin kökünü kazıyacak olursan bana söyler misin? Senden evvel Araptan kendi kavmini toptan helak eden bir kimse işittin mi- Ya mesele diğer şekilde zuhur ederse? Ya siz yenilirseniz? Vallahi ben aranızda ileri gelen bazı kimseler görüyorum. Bu muhakkak olmakla beraber yine ben bir takım kabilelerden toplanmış karışık bazı kimseler de görüyorum ki, bunlar harp sırasında kaçıp seni yalnız bırakabilecek kabiliyettedirler." dedi. Ebubekir (r.a.) Urve'nin, Peygamberin arkadaşlarını harptan kaçabilecekleri şeklinde göstermesi üzerine Urve'ye:

-Haydi sen, "Lat"ın kıçını yala. Biz mi Resulullahı yalnız bırakıp firar edeceğiz? Hâşâ" diye fena halde çıkıştı. Urve:

-Bu da kimdir? diye sordu. Ashab:

-Ebubekir, dediler. Urve:

-Ah Ebubekir, hayatım kudret elinde olana yemin ederim ki, eğer üzerimde şu ana kadar karşılığını ödeyemediğim bir iyiliğin olmasaydı elbette ben de sana cevap verirdim." diye mukabele etti.

Râvi diyor ki: Urve, Nebi (s.a.v.)e söz söylemeye devam etti ve konuşurken Arap âdeti üzere her söz söyledikçe eliyle Resulullahın sakalını okşayarak saygıda bulunuyordu. Halbuki bu sırada Muğire b. Şube ki, Urve'nin kardeşinin oğludur, başında miğfer ve yalın kılıç bir halde Nebi (s.a.v.)in yanında durup onu muhafaza ediyordu. Ve Urve her ne zaman Resul-i Ekrem'in sakalını okşamaya yeltenirse, Muğire, kılıcının kınının ucuyla Urve'nin eline vuruyor ve Urve'ye:

"-Resulullah (s.a.v.)in sakalından elini çek. İhtarında bulunuyordu. Muğire'nin bu ihtarları üzerine Urve başını kaldırarak:

-Bu da kimdir? diye sordu. Ashab:

-Muğire b. Şube'dir. dediler. Bunun üzerine Urve:

-Ey hain, ben hâlâ senin cahiliyyetteki öldürdüğün adamların diyetini ödemeye çalışmakla meşgul değil miyim? dedi. Muğire,müslüman olmazdan evvel cahiliyette, Mâlik oğullarından bazı kimselerle yol arkadaşlığı etmiş ve yolda bunları öldürüp mallarını almış, sonra Medine'ye gelip müslüman olmuştu. Resul-i Ekrem'e bu malları arzettiğinde Resulullah (s.a..v):

-Müslümanlığın bizce kabuldür. Fakat bu mallar haksız olarak elde edilmiştir. Biz bunlardan hiçbir şeye el sürmeyiz." buyurmuştur.

Sonra Urve, Nebi (s.a.v.)in ashabını iki gözüyle tedkike başladı. Ve arkadaşlarına:

-Bu ne saygıdır. Vallahi Resulullah (s.a.v.) bir şey emredince ashabı derhal emrini yerine getirmeye çalışıyorlar. Abdest aldığı zaman da abdest suyunun fazlasını almak için nerdeyse birbirlerini öldürüyorlar. Peygamber söz söylerken de huzurundaki bütün ashab, seslerini alçaltarak cevap veriyorlar. Ona tazim için yüzüne de dikkatle bakamıyorlar." dedi. Daha sonra Urve, Kureyşin yanına geldi ve gördüklerini şöyle bildirdi:

-Ey ahali, vallahi ben, vaktiyle birçok kralların huzuruna sefir olarak çıktım: Mesela, Rum meliki Kayzer'in, Fars meliki Kırsa'nın, Habeş meliki Necaşi'nin divanlarına elçi olarak girdim. Vallahi bunlardan hiçbir kralin arkadaşlarını, Muhammed'in ashabının Muhammed'e saygı gösterdikleri derecede kralların saygıda bulunur görmedim. Muhammed'in ashabı, onun tükürüğü ile dahi teberrük ediyorlar. O, bir şey emredince ashabı derhal emrini yerine getirmeye koşuyorlar. O abdest aldığı zaman da abdest suyunun fazlasını almak için nerdeyse birbirlerini öldürüyorlar. O, söz söylerken ashabı hafif bir sesle tasdik ve cevap veriyorlar. Muhammed'in ashabı, saygı için onun yüzüne dikkatle bakamıyorlar.

Şimdi Muhammed size güzel ibr anlaşma teklifinde bulundu. Bunu kabul ediniz." dedi.

Bunun üzerine Kinane oğullarından birisi Kureyş'e hitaben:

-Beni bırakınız, bir kere de Muhammed'in yanına ben gideyim." dedi. Onlar da:

-Pekala git. Dediler. Bu Kulnaneli zat, Nebi (s.a.v.) ve ashabına doğru gelirken Resulullah (s.a.v.):

-Bu gelen, filan kimsedir. O, bir kabiledendir ki onlar Hac ve Umre kurbanlarına saygı gösterirler. Gerdanlıklı develeri bu zatın gözü önüne salıveri-

niz." buyurdu. Ashab bütün kurbanlık develeri onun yolunun üzerine salıverdiler. Ve ashab yüksek sesle "Lebbeyk Allahümme Lebbeyk" diyerek Kinaneliyi karşıladılar. Kinaneli zat, kurban develerini ve halkın telbiye ile karşılayışını görünce hayret ederek:

-Sübhanallah, bunları Beyt-i Şerifi ziyaretten men etmek, bunlara karşı layık olmayan bir muameledir." dedi. Kureyş'in yanına döndüğünde de:

-Ben bunların Umre için kesecekleri kurban develerini kıladelenmiş (gerdanlık takılmış) ve belli edilmiş bir halde gördüm. Doğrusu bunları Kâbe'yi ziyaretten men etmeyi muvafık görmem." dedi.

Sonra Kureyşliler arasında Mikrez b. Hafs denilen birisi kalkıp:

-Bana müsaade ediniz de Muhammed'e bir de ben gideyim." dedi. Onlar da:

-Haydi git, dediler. Mikrez, Resul-i Ekrem ile ashabına doğru gelirken, Nebi (s.a.v.):

-Şu gelen Mikrez'dir. Facir bir kimsedir, buyurdu. Mikrez, Nebi (s.a.v.) ile görüşmeye başladı ve Resul-i Ekrem'e durumu anlatmak üzereyken Süheyl b. Amr çıkageldi. Süheyl gelince Nebi (s.a.v.) ümitlenerek ashaba karşı:

-Artık işiniz bir dereceye kadar kolaylaştı, buyurdu. Süheyl b. Amr gelince Resul-i Ekrem'e:

-Haydi hokka, kalem ve kağıt getir; sizinle aramızda, bir antlaşma yaz. dedi. Bunun üzerine Nebi (s.a.v.) kâtibi Ali b. Ebi Talib'i çağırdı ve buyurdu ki: "Bismillahirrahmanirrahim." diye yaz. Bunun üzerine Süheyl Resul-i Ekrem'e:

-İyi amma ben, rahman kelimesinin mahiyeti nedir bilmiyorum. Fakat vaktiyle senin de yazdırdığın gibi "Bismike Allahümme" "Allahım senin isminle" diye yaz dedi. Müslümanlar da hep bir ağızdan:

-Vallahi biz onu yazmayız. Ancak "Bismillahirrahmanirrahim." yazılmasını isteriz." demişlerdi. Nebi (s.a.v.) Hz. Ali'ye hitaben:

-Haydi "Bismike Allahümme." diye yaz. buyurdu. Sonra da: "Bu yazı Muhammed Resulullahın içindekileri kabul ve imza tetiği antlaşmadır." diye yazmasını emretti. Süheyl buna da itiraz ederek:

-Vallahi biz, senin Resulullah olduğunu bilmiş ve tasik etmiş olsak seni Kâbe'yi ziyaretten men etmez ve sana karşı savaşa kalkışmazdık. Şimdi sen, "Muhammed b. Abdullah" diye yaz, dedi. Bu teklif üzerine Resul-i Ekrem: "Vallahi, siz beni yalanlasanız da ben Allahın peygamberiyim." dedi ve:

-Haydi Resulullah lafzını sil de "Muhammed b. Abdulah." yaz diy emretti. Alib. Ebi Talib:

-Vallahi ben senin mübarek Resululah ünvanını katiyyen silemem." dedi. Bunun üzerine, Resul-i Ekrem yazıyı eline alıp "Muhammed b. Abdullah" diye yazdırdı.

Bu hadisin ravilerinden olan Zührî demiştir ki: "Resulullahın gerek besmelenin gerek anltaşmanın ünvanının yazılış şekli hakkında Süheyl b. Amr'ın tekliflerine muvafakat buyurmaları, Resul-i Ekrem'in evvelce: "Kureyş, Allahın haremi dahilinde muhterem kıldığı şeylere saygı kasdederek benden ne kadar müşkül talepte bulunursa bulunsun ben onu muhakkak onlara vereceğim." şeklindeki kararının tecellesidir.

(Antlaşmanın ünvanı: "Ya rab, senin isminle başlarım. Bu yazı Muhammed b. Abdullahın içindekileri imza ettiği bir musalahanamedir." şeklinde kararlaştırılıp yazıldıktan sonra Resul-i Ekrem antlaşma şartlarını teklif ederek Süheyl b. Amr'a:)

-Siz bizimle Beyt-i Şerifin arasını serbest bırakınız da biz de Beyti tavaf edelim, buyurdu. Süheyl bu teklife de itaraz ederek:

-Vallahi sizinle Beytin arasını boş bırakamayız. Çünkü Arap milleti "Cebren ve kahren istila olunduk." diye hakkımızda dedikodu eder. Şu kadar ki, bu serbest bırakma keyfiyeti gelecek seneden itibaren başlasın." dedi. Ve bu suretle kabul olunarak Hz. Ali yazdı. Süheyl b. Amr da şöyle bir madde teklif etti:

-Sana bizden bir erkek gelirse, o gelen kimse senin dininde olsa bile, onu bize geri vereceksin." dedi. Bu teklife müslümanlar hayret ederek:

-Sübhanallah. İslam camiasına iltica eden bir müslüman, müşriklere nasıl iade olunur? dediler. Onlar bu halde iken süheyl b. Amr'ın oğlu Ebu Cendel, ayakları bağlı olara seke seke geldi. Ebu Cendel müslüman olmuştu. Ve bu yüzden Mekke'de hapsolunmuştu. Bu sırada Mekke'de hapis bulunduğu yerden birçok zorlularla kaçmış ve türlü güçlüklerle buraya gelip nihayet kendisini müslümanlar arasına atmıştı. Bunun üzerine Süheyl:

-İşte ey Muhammed, sana karşı imza edeceğim antlaşmanın birinci maddesine tevfikan bunu bana vermelisin." dedi. Nebi (s.a.v.):

-Biz antlaşmayı henüz imza etmedik bile." buyurdu. Süheyl:

-Öyleyse vallahi ben de seninle hiçbir madde üzerinde anlaşma yapmam. ' dedi. Nebi (s.a.v.):

-Haydi bunu bana bağışlayıp imza et." buyurdu. Süheyl:

-Ben bunu sana asla bırakamam." diye reddetti. Resul-i Ekrem:

-Hayır bu işi hatırım için yap." buyurdu. Süheyl ısrar edip:

-Asla yapamam." dedi. Kureyş heyetinden Mikrez b. Hafs da Resul-i Ekrem'e hitaben:

-Haydi bunu sana bağışladık." dedi. Fakat imzaya yetkili olan Süheyl bunu kabul etmedi. Bunun üzerine Ebu Cendel babasının bu katı tutumundan ümitsizliğe kapılarak şöyle dedi:

-Ey cemaat-i müslümin, müslüman olarak geldiğim halde şimdi ben müşriklere geri mi veriliyorum? Benim uğradığım bu felaketi görmüyor musunuz? diye haykırdı. Hakikaten Ebu Cendel, Allah yolunda Kureyş'in en şiddetli işkencelerine maruz kalmıştı.

İbn-İ İshak, hadise şu rivayeti ilave etmiştir. Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

-Ey Ebu Cendel sabret, Allahtan ümidini kesme. Biz müslümanlar mağdur ve mağlup olmayız. Allah teala yakında sana da kurtuluş yolunu bahşedecektir.

Bu durumdan müteessir olan Ömer b. el-Hattab şöyle demiştir: "unun üzerine ben Resulullah (s.a.v.)e varıp:

-Sen, Allahın hak peygamberi değil misin? dedim. Resulullah:

-Evet, hak peygamberiyim." buyurdu. Ben:

-Biz müslümanlar hak, düşmanlarımız bâtıl üzere bulunmuyorlar mı? dedim. Resul-i Ekrem:

-Evet öyledir." buyurdu. Ben:

-O halde dinimiz uğrunda bu zilleti niçin kabul edelim? dedim. Resul-i Ekrem:

-Şüphesiz ki ben Allahın peygamberiyim ve ben, bu antlaşmayı kabul etmekle Allaha isyan etmiş değilim. Allah benim yardımcımdır." buyurdu. Ben yine:

-Vaktiyle sen bize "Yakında Beyt-i şerife varıp Beyti tavaf edeceğiz." diye haber vermez mi idin? dedim. Resulullah:

-Evet vermiştim, fakat bu sene varıp tavaf edeceğiz." diye haber verdim mi?- buyurdu. Ben de:

-Hayır, dedim. Resul-i Ekrem:

-Herhalde sen yakın bir zamanda Beyt'e varıp onu tavaf edeceksin, buyurdu.

Ömer b. el-Hattab demiştir ki: "Bunu müteakiben ben, Ebubekir'e vardım ve:

-Ey Ebubekir, bu Allahın hak peygamberi değil midir? dedim. O da:

-Evet öyledir, diye cevap verdi. Tekrar ben:

-Biz müslümanlar hak, düşmanlarımız bâtıl üzere bulunmuyorlar mı? dedim. Ebubekir: "Evet öyledir." dedi. Ben de dedim ki:

-Öyle ise niçin biz dinimiz uğrunda zilleti kabul edelim? Ebubekir:

-Behey adam. Muhammed, Allahın peygamberidir. O, rabbine âsi değildir. Allah onun yardımcısıdır. Sen hemen onun emrine sarıl. Vallahi Muhammed hak üzeredir." dedi. Ben tekrar:

-O bize, Medine'de: "Beyt-i şerife varacağız, tavaf edeceğiz," demedi mi? diye sordum. Ebubekir;

-Evet öyledir. Fakat sana bu sene varıp tavaf edersin." diye mi haber verdi?" dedi. Ben de:

-Hayır, dedim. Ebubekir:

-Dur bakalım. Yakın bir zamanda sen Beyt'e varıp onu tavaf edeceksin, dedi.

Ömer (r.a.): "Bu itizarlarımdan dolayı keffaret ödeyerek daha sonra birçok salih amelde bulundum." demiştir.

Râvi diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) antlaşmanın yazım ve imzasını bitirdikten sonra ashaba:

-Haydi artık kalkınız. Kurbanlarınızı kesip sonra başlarınızı tıraş ediniz." buyurdu. Râvi diyor ki: "Vallahi ashaptan bir kişi olsun kalkmayınca Resulullah, hanımlarından Ümmü Seleme'nin yanına girdi. Ve: "Şu halkı görüyor musun? Onlara emrediyorum da emirlerimi yerine getirmiyorlar." diye halktan gördüğü kayıtsızlığı ona anlattı. Ümmü Seleme:

-Ey Allahın Peygamberi, emrini yerine getirtmek istiyor musun? O halde şimdi dışarı çık. Sonra tâ kurbanlık develerini kesinceye ve berberini çağırıp o seni tıraş edinceye kadar ashaptan hiçbirisine bir kelime bile söyleme. Dedi. Bunun üzerine Nebi (s.a.v.) Ümmü Seleme'nin yanından çıktı ve ashaptan hiçbirisi ile görüşmeyerek kurbanlık develerini kesti. Ve berberi, Huzaalı Hıraş b. Ümeyye'yi çağırıp tıraş oldu. Ashap, Resul-i Ekrem'i bu halde görünce onlar da hemen kalkarak kurbanlarını kestiler. Birbirlerini tıraş etmeye başladılar. Aceleden birbirlerini öldüreyazdılar.

Resul-i Ekrem tıraş olduktan sonra huzuruna müslüman kadınlar geldi. Bu hususta nasıl hareket edileceğini öğreten Allah teala şöyle buyurdu: "Ey iman edenler, mümin olduklarını söyleyen kadınlar size muhacir olarak geldikleri zaman onları imtihan edin. Onların imanlarını Allah daha iyi bilir. mümin

olduklarını öğrendiğiniz zaman da, onları kâfirlere iade etmeyin. Çünkü ne mümin kadınlar kâfirlere helaldir, ne de kâfir erkekler mümin kadınlara helaldir. Kâfir kocalarının sizlere muhacir olarak gelen mümin kadınlara vermiş oldukları mehirleri geri iade edin. Bu muhacir kadınlara mehirlerini verdiğiniz takdirde kendileriyle evlenmenizde bir mahzur yoktur. Kâfir kadınları nikahınız altında tutmayın. Siz, kâfir kadınlara verdiğiniz mehiri istemeyin. Kâfir erkekler de size gelen muhacir kadınların mehirlerini istemesinler. İşte Allahın sizin hakkınızda hükmü budur. O, aranızda hükmeder. Allah, herşeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."(11)

Bu âyetin nüzulü üzerine Ömer, hâlâ müşrike olan iki karısını boşadı. Bunlardan biri, Muaviye b. Ebi Süfyan ile diğeri de Safvan b. Ümeyye ile evlendi.

Sonra Nebi (s.a.v.) Medine'ye döndü. Onun Medine'ye dönüşünden sonra Kureyşlilerden Ebu Basîr müslüman olarak Medine'ye geldi. Kureyş de onu geri istemek üzere iki kişi gönderdi. Bunlar Resul-i Ekrem'e: "Bize karşı imza ettiğin antlaşmayı hatırlatırız." dediler. Resul-i Ekrem de antlaşma mucibince Ebu Basîr'i bu iki kişiye iade etti. Bunlar Ebu Basîr ile yola çıktılar. Nihayet Zülhuleyfe'ye vardılar. Dağarcıklarındaki hurmadan bir miktarını yemek için oraya indiler. Ebu Basîr, bu iki kişiden birisi olan Huneys'e:

-Ya filan, vallahi şu kılıcını ben, emin ol ki çok güzel görüyorum." dedi. Kılıcın sahibi olan diğeri de kılıcı kınından çekerek:

-Evet vallahi bu kılıç çok iyidir. Ben onu defalarca tecrübe ettim. dedi. Ebu Basîr de:

-Müsaade et de bakayım." dedi ve bir fırsat bulup elinden aldı. Hemen Huneys'e vurdu. Huneys nihayet öldü. Diğer arkadaşı, bir rivayette Hunesy'in kölesi Kevser kaçarak tâ Medine'ye vardı. Mescide koştu, Resulullah (s.a.v.), onun telaşla koşup geldiğini görünce:

-Muhakkak şu adam bir korku görüp geçirmiştir." buyurdu. Kevser, Nebi (s.a.v.)e yaklaşınca Resul-i Ekrem'e:

-Vallahi, efendim öldürüldü. Engel olmazsanız muhakkak ben de öldürüleceğim." dedi. Bu sırada Ebu Basîr de geldi ve:

-Ya Resulullah, vallahi sana Allah ahdini ifa ettirdi. Beni müşriklere iade ettin. Sonra Allah beni onlardan kurtardı." dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) ashaba hitaben:

11- Mümtahine Suresi, âyet: 10

-Anası helak olası Ebu Basîr'e hayret olunur. Bu adam harp gelberisidir. Eğer bunun fikrine yardım eden bulunsa o fırın karıştırır gibi harbi ateşleyecek sulh bozulacak." Ebu Basîr Resul-i Ekrem'in bu sözlerini işitince, kendisini müşriklere hemen iade edeceğini anladı. Resulullahın huzurundan çıktı. Ve deniz sahiline kadar kaçtı." İS" mevkiinde karar kıldı.

Râvi diyor ki: "Süheyl'in oğlu Ebi Cendel de yetmiş süvari müslüman ile birlikte müşrikler arasından kaçarak Ebu Basîr'e iltihak etti. Şimdi artık müslüman olan herkes, Kureyş arasından ayrılarak Ebu Basîr'e katılmaya başladı. Nihayet Ebu Basîr'in etrafında mühim bir kuvvet toplandı. Vallahi bunlar, Kureyş'in Şam'a bir ticaret kafilesinin gittiğini duyunca hemen onları çevirirlerdi. Kendilerini öldürüp mallarını alırlardı.

Kureyş, kendisini tehdit eden bu vaziyet üzerine Resulullah (s.a.v.)e Ebu Süfyanı hususi bir yetki ile gönderdi. Şimdi Kureyş Resul-i Ekrem'den Allah rızası için ve aradaki akrabalığa hürmeten Ebu Basir cemaatinin talanına mani olmasını ricaya başlamıştı. "Artık bundan böyle Mekke'den Medine'ye kim gelirse emindir iade edilmeyecektir." diye haber göndermişlerdi. Nebi (s.a.v.) Ebu Bâsir cemaatine mektup gönderdi. Medine'ye gelmelerini bildirdi. Bunun üzerine Allah teala: "Sizi, onlara muzaffer kıldıktan sonar Mekke'nin göbeğinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çektiren Allahtır. Allah, yaptıklarınızı çok iyi görür." "Onlar, inkar edenler, sizi Mescid-i Haram'ı ziyaretten ve beraberinizde kurbana tahsis ettiğiniz hayvanları yerine kavuşmaktan alıkoyanlardır. Eğer o kâfirler arasında bilmediğiniz mümin erkekler ve mümin kadınlar bulunup da farkında olmayarak, onları tepeleyip vebal altında kalma ihtimaliniz olmasaydı, savaşmanıza izin verirdik. Bütün bu nimetleri Allah size, dilediklerini rahmetine kavuşturmak için vermiştir. Eğer müminlerle kâfirler birbirlerinden seçilip ayrılmış olsalardı, elbette kâfirleri can yakıcı bir azaba uğratırdık." "İnkar edenler, kalblerine taassubu, o cahiliye taassubunu yerleştirirken, Allah da peygamberinin ve müminlerin kalblerine huzur ve sükunet indirdi. Onları takvayı gerektiren sözden ayırmadı. Bunlar ise, buna hakkıyla layık ve ehil kimselerdi. Allah, herşeyi çok iyi bilir." [12] âyetlerini indirdi. [13]

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا

12- Fetih Suresi, âyet: 24-26
13- Buhari, K. eş-Şürut, bab: 15.

يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِم مَّا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ ۚ قُلْ فَمَن يَمْلِكُ لَكُم مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا
إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا ۚ بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١١﴾

11- Savaşa katılmayan bazı Bedeviler sana: "Savaşa katılmaktan bizi mallarımız ve ailelerimiz alıkoydu. Allahtan, bizim bağışlamamızı dile" diyeceklerdir. Onlar dilleriyle kalblerinde bulunmayan şeyi söylerler. Sen onlara şöyle de: "Allah size bir zarar veya fayda vermek isterse, Allaha karşı size kim ne yapabilecektir? Doğrusu Allah, yaptığınız her şeyden haberdardır."

Ey Muhammed, Umre yapmak için Mekke'ye yaptığın yolculukta sana katılmayıp geride kalan bazı Bedevileri, geri döndüğünde kınayınca, onlar senin kınamana karşı şöyle diyeceklerdir: "Seninle beraber gelmeye, mallarımızı ve ailemizi düzeltmekle meşgul olmamız engel oldu. Rabbimizden bizim, geri kalışımızdan dolayı işlediğimiz hatalarımızı affetmesini dile." Bedeviler bu sözlerinde yalancıdırlar. Onlar, kalblerinde olmayan şeyleri dilleriyle söylüyorlar. Aslında yaptıklarına pişman olmadıkları halde senin, kendileri için af dilemeni istiyorlar. Sen bu Bedevilere de ki: "Ben sizin, Allahtan affınızı dilesem bile Alah sizi, mallarınızı ve ailelerinizi helak etmeyi dileyecek olursa veya mallarınızı artırarak ve ailenizi düzelterek size bir fayda sağlayacak olsa Allahın bu dilediğini geri çevirecek kim olabilir? Bu münafıkların zannettiği gibi Allah onların kalblerinde olanları bilmekten gafil değil bilakis onların yaptıklarından haberdardır. Yaratıklarının yaptıklarından hiçbir şey ona gizli değildir. O, bunları zaptettirmektedir ve âhirette kullarına, amellerine göre ceza ve mükafaat verecektir.

*Peygamber efendimiz Mekke'ye giderek Umre yapmak istediği Hudeybiye yılında, Kureyşliler'in kötü davranacaklarından çekinerek Medine'nin çevresinde bulunan Bedevileri de Umre yapmaya davet etmiştir. Tâ ki Kureyşliler yanlış bir kanaata sahip olmasınlar ve kendileriyle savaşa gelinmediğini bilsinler. Hatta Resulullah bu maksatla, beraberinde kurbanlıklar da götürmüştür. Fakat Bedeviler, Resulullah ile birlikte Umre yapmayı reddetmişler ve ona katılmamışlardır. İşte âyet-i kerime bu hususları beyan etmektedir.

بَلْ ظَنَنتُمْ أَن لَّن يَنقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَىٰ أَهْلِيهِمْ أَبَدًا وَزُيِّنَ

ذَٰلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنتُمْ قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾

12- Daha doğrusu siz, peygamber v e müminlerin bir daha ebediyyen ailelerine dönmeyeceklerini sanmıştınız. Bu düşünce kalbinize güzel gösterilmişti. Kötü zanda bulunmuştunuz. Bu yüzden siz, helak edilmeye layık bir kavim oldunuz.

Ey, "Malımız ve ailemiz seninle savaşa gitmemize engel oldu." diyen Bedeviler, aslında sizin savaşa çıkmanıza mani olan, mallarınız ve aileleriniz değildi. Gerçekte engel olan şey sizin, "Resulullahın ve sahabilerinin, düşmanları tarafından imha edilerek tekrar ailelerine dönemeyecekleri" şeklindeki tahmininizdi. Şeytan, bu tahmininizi size yaldızlı göstermişti. Allahın, peygamberine ve müminlere yardım etmeyeceği zannıda bulunmuştunuz. İşte bu, kötü bir tahmindi. Bu sebeple sizler, helak olmayı hak eden, fâsit ve kendilerinden hayır beklenmeyen bir kavim oldunuz.

وَمَن لَّمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا ﴿١٣﴾

13- Kim Allaha ve Resulüne iman etmezse, şüphesiz ki biz, kâfirler için alev alev yanan bir cehennem hazırladık.

Ey münafık Bedeviler, gerek sizden gerek sizin dışınızdan kim, Allaha iman etmez, Allahın peygamberinin getirdiklerini tasdik etmezse bilsin ki biz, o gibi insanlar için kıyamet gününde, alev alev yanan cehennem ateşi hazırlamışızdır.

وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٤﴾

14- Göklerin ve yerin mülkü sadece Allahındır. O, dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Allah, çok affaden ve merhamet edendir.

Ey münafıklar, göklerin ve yerin mülkiyeti sadece Allaha aittir. Size azap etmeyi dilediği takdirde kimse buna mani olamaz. Münafıklığınızdan vazgeçtiğinizde, sizi affetmesine de kimse mani olamaz. Allah, çok affeden ve çok merhamet sahibi olandır.

*Âyet-i kerime, Hudeybiye seferinden geri kalan münafık Bedevileri, yaptıklarından vazgeçmeye ve onları tevbe etmeye davet etmektedir.

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انطَلَقْتُمْ إِلَىٰ مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ ۖ
يُرِيدُونَ أَن يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللَّهِ ۚ قُل لَّن تَتَّبِعُونَا كَذَٰلِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِن قَبْلُ ۖ
فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا ۚ بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾

15- Siz ganimetleri almaya gittiğiniz vakit, savaşa katılmayıp geride kalanlar "Bırakın da biz de size tabi olalım." diyeceklerdir. Onlar bu sözleriyle Allahın kelamını değiştirmek isterler. Ey Muhammed, sen onlara: "Elbette bize tabi olamayacaksınız. Çünkü Allah, daha önce sizin için böyle buyurmuştur." de. Bunun üzerine onlar da: "Hayır, siz bizi çekemiyorsunuz." diyeceklerdir. Doğrusu onlar, pek az anlarlar.

Ey Muhammed, sen ve ashabın, Beytullahı ziyaret edip Umre yapmak için yola çıktığınızda sizin, müşrikler tarafından öldürüleceğinizi ve sağ salim ailenize dönemeyeceğinizi zannederek sizin yolculuğunuza katılmayan münafıklar, sizler, Allahın, Hudeybiye seferinde bulunanlara vaadettiği Hayber ganimetini almaya giderken bu defa "Bize müsaade edin de sizinle beraber gelelim." derler. Onlar bu sözleriyle Allahın, sadece Hudeybiye sulhüne katılanlara vaadettiği ganimetten pay almayı ve Allahın bu vaadini değiştirmeyi isterler. Sen onlara de ki: "Biz, Hayber'e giderken siz bize asla tabi olmayacaksınız. Çünkü Allah, biz Hudeybiye'den dönerken daha sizin yanınıza varmadan önce Hayber ganimetinin sadece bize ait olduğunu bildirdi."

Bunu duyan münafıklar "Hayır, siz bizi kıskanıyorsunuz." diyeceklerdir. Doğrusu onlar, pek az anlayışlıdırlar. Zira onlar, anlayışlı olsalardı Hudeybiye seferinden geri kaldıkları halde Hayber ganimetinden pay istemekten utanırlardı.

*Peygamber efendimiz, Umre yapmak üzere Beytullaha giderken, Mekkeli müşriklerin saldırılarına karşı tedbir almak için Medine ve çevresinde bulunan bütün müslümanların, kendisiyle birlikte bu Umre yolculuğuna katılmalarını istemiştir. Fakat Bedevilerden münafık olanlar, Resulullahın ve sahabilerinin yok edileceklerini ve bir daha geri dönme imkanı bulamayacaklarını zannederek, Resulullahın kafilesine katılmamışlardır. Resulullah, Hudeybiye sulhünü yapıp geri dönünce Allah teala ona Hayber'i fethedeceklerini ve Hayber ganimetlerinin Hudeybiye sulhüne katılanlara ait olacağını bildirmiştir. Bunun üzerine Resulullaha daha önce katılmayan münafıklar bu defa Hayber seferine katılmak istemişler fakat âyet-i kerime inmiş ve onların Hayber seferine katılmayacaklarını beyan etmiştir.

Âyet-i kerimede "Onlar, Allahın kelamını değiştirmek isterler." ifadesi geçmektedir. Mücahid, Katade ve Cüveybir'e göre bu ifadeden maksat, Allah tealanın, Hudeybiye'ye katılan müminlere Hayber ganimetini vaadettiğini bildiren kelamıdır. Münafıklar bu ifadeyi değiştirerek kendilerinin de Hayber ganimetlerinden pay almak istemişlerdir.

İbn-i Zeyd ise demiştir ki: Sefere katılmayan münafıkların, değiştirmek istedikleri ilahi kelamdan maksat şu âyet-i kerimedir: "Eğer Allah, bu cihattan sonra tekrar seni geri kalan bu topluluğa döndürür de, onlar da seninle cihada çıkmak için izin isterlerse onlara şöyle de: "Benimle beraber bir daha asla çıkmayacaksınız vedüşmana karşı benimle beraber savaşamayacaksınız. Çünkü ilk defasında savaşa çıkmayıp oturmayı istediniz. Şimdi de geriye kalanlarlar beraber oturun." (14)

Taberi, birinci görüşü tercih etmiş, ikinci görüşte zikredilen âyet-i kerimenin Tebük seferine katılmak istemeyen münafıklar hakkında nâzil olduğunu, Tebük seferinin ise Mekke'nin fethinden sonra gerçekleştiğini söylemiştir.

قُل لِّلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ إِلَىٰ قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ
يُسْلِمُونَ ۖ فَإِن تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا ۖ وَإِن تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُم مِّن قَبْلُ
يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦﴾

14- Tevbe Suresi, âyet: 83.

16- Ey Muhammed, savaşa katılmayıp geride kalan Bedevilere sen şöyle de: "Yakında güçlü kuvvetli bir kavimle savaşa çağırılacaksınız. Onlarla ya savaşacaksınız veya müslüman olacaklar. Eğer bu davete uyarsanız Allah, size güzel bir mükafaat verecektir. Şayet daha önce yüzçevirdiğiniz gibi yine de yüz çevirecek olursanız sizi, can yakıcı ağır bir azapla cezalandıracaktır."

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Hudeybiye seferine katılmayan münafıklara hitab ediyor ve onlara, yakın bir zamanda kuvvetli bir düşmanla savaşa çağırılacaklarını, bu çağırıya uydukları takdirde Allahın vaadettiği güzel bir mükafaat olan ceneti kazanacaklarını, uymadıkları takdirde ise azaba uğratılacaklarını beyan etmektedir.

Bedevilerden münafık olanların, kendileri ile savaşmaya davet edilecekleri bu güçlü ve kuvvetli kavmin hangi kavim olduğu hususunda farklı görüşler zikredilmiştir.

Atâ b. Ebi Rebah'ın Abdullah b. Abbas'tan naklettiği bir görüşe göre bu kavimden maksat, Farslardır. Atâ, Mücahid ve bir rivayete göre İkrime de bu görüştedirler.

Abdurrahman b. Ebi Leylâ ve Hasan-ı Basrî'den nakledilen bir görüşe göre ise bu kavimden maksat, Farslar ve Rumlardır.

Said b. Cbeyr, Katade ve İkrime'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise bu kavimden maksat, Huneyn savaşında müslümanlara karşı savaşan Hevazin, Sakiyf ve Gatafan oğullarıdır.

Zührî, Cübeyr, bir rivayete göre Sadi b. Cübeyr ve İkrime'ye göre bu kavimden maksat, yalancı peygamberlik iddiâ eden Müseylimetül Kezzab'a uyan Hanif oğullarıdır.

Kâ'bul Ahbar'a göre ise bu kavimden maksat, Rumlardır.

Taberi, âyet-i kerimenin bu kavimlerden herhangi birini açıkça zikretmediğini, bu itibarla âyeti bunlardan herhangi birine tahsis etmenin isabetli olmayacağını söylemiş, âyetni bunlardan herhangi birini kasdedebileceği gibi bunların dışında başka bir kavmi de kasdetmiş olabileceğini söylemiştir.

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ ۗ وَمَنْ يُطِعِ

اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَن يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ
عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٧﴾

17- (Savaşa katılmayıp geride kalan) köre bir günah yoktur. Topala da bir günah yoktur. Hastaya da bir günah yoktur. Kim Allaha ve Resulüne itaat ederse, Allah onu, altından ırmaklar akan cennelere koyar. Kim de yüzçevirirse, Allah onu, can yakıcı bir azaba çarptırır.

Ey insanlar, içinizden kör olanın, müminlerle birlikte cihada gitmemesinde bir günah yoktur. Topal olan için de bir günah yoktur. Hasta olan için de bir günah yoktur. Kim, Allaha ve peygamberine, kâfirlere karşı savaşma emirlerinde itaat eder de müminlerle beraber olursa Allah onu kıyamette, altından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Kim de kâfirlerle savaşmaya davet edildiği zaman savaştan geri durarak Allaha ve Resulüne itaatten yüzçevirecek olursa Allah onu, kıyamet gününde can yakıcı bir azapla cezalandıracaktır.

لَّقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ
فَأَنزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾
وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾

18-19- Şüphesiz Allah, o ağacın altında sana biat ederken müminlerden razı oldu. Kalblerinde olanı bildi ve onlara huzur ve sükunet bahşetti. Onları yakın bir fethi ve elde edecekleri birçok ganimetlerle mükafaatlandırdı. Allah,herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Ey Muhammed, Allah, Hudeybiye sulhünden önce, ağacın altında Kureyşle savaşacaklarına, seni bırakıp kaçmayacaklarına dair sana biat eden müminlerden, sana biat ettikleri sırada razı oldu. Allah, onların kalblerindeki samimiyeti ve vefakarlığı ve sabrı bildi. Onlara sükunet ve vakar bahşetti. Dinlerinde sabit kaldılar. Haktan ayrılmadılar. Yine Allah onlara, Mekke'nin fethinden önce Hayber'in fethini, mükafaat olarak nasibetti. Onlara, Hayber'den ve ondan sonraki fetihlerden alacakları birçok ganimetleri lutfetti. Allah, düşmanlarından

intikam almakta herşeye galiptir. Yaratıklarını sevk ve idare etmekte hüküm ve hikmet sahibidir.

Âyet-i kerime, Hudeybiye sulhünden önce, Resulullahın, sahabilerden Kureyş'e karşı savaşacaklarına dair almış olduğu "Rıdvan bey'atını" beyan etmektedir.

İbn-i İshak bu biata sebep olarak şunları zikretmiştir:

Resulullah (s.a.v.) Kureyş'in ileri gelenlerine, kendisinin Mekke'ye gidiş sebebini bildirmesi için Hz. Ömer'i çağırmış ve onu elçi olarak göndermek istemiştir. Hz. Ömer ise "Ben Kureyşlilerden çekiniyorum. Zira Mekke'de beni Kureyş'e karşı koruyacak kabilem Adiy oğullarından kimse bulunmamaktadır. Kureyşliler, benim kendilerine karşı olan düşmanlığımı ve sertliğimi çok iyi bilmektedirler. Fakat istersen ben sana, Kureyşlilerin benden daha fazla takdir ettikleri birisini göstereyim. Bu, Osman b. Affan'dır. Sen onu Ebu Süfyan'a ve Kureyş'in diğer ileri gelenlerine gönder. O senin, savaş için gelmediğini, Kâbe'nin kutsallığını takdir ederek onu ziyarete geldiğini söylesin." dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) Hz. Osman'ı gönderdi. Hz. Osman Mekke'ye vardı. Eban b. Said ile görüştü. Eban kendi bineğinden inip onu bindirdi ve kendisi de bindi. Resulullahın mektubunu tebliğ edinceye kadar Osman'ı himayesine aldı. Osman (r.a.) Ebu Süfyan ve Kureyş'in ileri gelenleriyle görüştü ve onlara, Resulullahın isteklerini bildirdi. Hz. Osman Resulullahın mektubunu bitirince Kureyşliler ona: "Eğer Kâbeyi tavaf etmek istersen et." dediler. Hz. Osman, "Resulullah onu tavaf etmeden önce ben tavaf etmem." dedi.

Kureyşliler Hz. Osman'ı geri göndermeyip yanlarında alıkoydular. Resulullaha ve müslümanlara, Hz. Osman'ın öldürüldüğü şeklinde bir haber geldi. Bunun üzerine Resulullah: "Biz bu kavimle vuruşmadan önce geri dönmeyeceğiz." dedi. Ve insanları ağacın altında biat etmeye çağırdı. Bütün müslümanlar, Kureyşle vuruşacaklarına ve savaştan kaçmayacaklarına, gerekirse canlarını feda edeceklerine dair biat ettiler. Sadece Ced b. Kays biat etmemiştir.

Cabir b. Abdullah diyor ki: "Ben, Ced b. Kays'ın, insanların gözündensaklanmak için devesinin koltuğuna yapışık bir şekilde durduğunu gördüm." Sonra Resulullaha Hz. Osman hakkında söylenenlerin doğru olmadığı haberi geldi. Bu ağaç altında Resulullaha biat edenlerin sayısının bin dört yüz ile bin beş yüz kişi arasında olduğu rivayet edilmektedir.

وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَٰذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ

النَّاسِ عَنكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿٢٠﴾

20- Allah, size, elde edeceğiniz daha birçok nimetler vaadetmiştir. Şimdi ise müminlere bir delil olsun, sizi de doğru yola sevketsin diye bu ganimetleri (Hayber ganimetini) hemen vermiş ve insanların elini sizden çektirmiştir.

*Âyet-i kerimede, Allah tealanın, müminlere bir kısım ganimetleri derhal verdiği, diğer bir kısım ganimetleri ise daha sonra vereceği beyan edilmektedir. Derhal verilen ganimetlerden maksat, Mücahid'e göre Hudeybiye sulhünden sonra müslümanların elde ettikleri Hayber ganimetleridir. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir. Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise, derhal verilen ganimetlerden maksat, Hudeybiye sulhünün bizzat kendisidir. Bu sulh müminler için bir ganimet mahiyetindedir.

Âyette, daha sonra verileceği ifade edilen ganimetten maksat ise Mücahid'e göre müminlerin, Hayber ganimetinden sonra, kıyamete kadar, kâfirlerden alacakları ganimetlerdir. Huneyn savaşında alınan ganimetler Fars ve Rumlardan alınan ganimetler, Allahın vaadettiği bu ganimetlerdendir.

İbn-i Zeyd'e göre ise bu ganimetlerden maksat, Hayber'de elde edilen ganimetlerdir.

Âyet-i kerimede, Allah tealanın, müminlerden insanların ellerini çektirdiği beyan edilmektedir. Bu insanlardan maksat, Katade'ye göre Yahudilerdir. Zira müminler, Hudeybiye sulhünün yapıldığı yıldaki Umreyi yapmak için yola çıktıklarında Allah müminlerin Medine'de kalan aile ve çocuklarını, orada yaşayan Yahudilerin şerrinden korumuştur. Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

Diğer bir görüşe göre ise, Allahın müminleri şerlerinden koruduğu insanlardan maksat, Mekke müşrikleridir. Zira Allah, müminleri onların şerlerinden korumuştur.

وَأُخْرَىٰ لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾

21- Ayrıca, henüz gücünüzün yetmediği, fakat Allahın ilmi ile kuşattığı ganimetler de vardır. Allah, herşeye kadirdir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, âyetin indiği zamanda henüz müslümanların güçlerinin yetmediği fakat bilahare fethederek ganimetlerini elde edecekleri ülkelerden bahsetmektedir. Bu ülkelerden maksat, Abdullah b. Abbas, İbn-i Ebi Leyla ve Hasan-ı Basrî'ye göre Farslar ve Rumlardır. Mücahid'e göre ise kıyamete kadar fethedilecek ülkelerdir. Dehhak, İbn-i Zeyd ve İbn-i İshak'a göre ise, Hayber'dir. Katade'ye göre de Mekke'dir. Taberi bu görüşü tercih etmiştir. Zira müminlerin, bu âyet indiğinde fethetmeye güç yetiremedikleri şehir Mekke idi.

وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾

22- Eğer kâfirler sizinle savaşacak olsalar, elbette arkalarına dönüp kaçarlar. Sonra da ne bir dost, ne de bir yardımcı bulabilirler.

Ey Rıdvan biatına katılan müminler, Mekke'de yaşayan kâfirler sulh yapmayıp sizinle savaşmaya girişecek olsalardı elbette ki mağlup olacak ve gerisin geri kaçacaklardı. Zira Allah, sizinle beraberdir. Onların ise ne bir dost ne de bir yardımcıları vardır.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, ağacın altında Resulullaha biat eden müminlerin maneviyatını takviye etmekte ve onlara yardım edeceğini bildirmektedir.

سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾

23- Allahın öteden beri devam edegelen kanunu budur. Allahın kanununda hiçbir değişiklik bulamazsın.

Allahın, devamlı olarak süregelen kanunu, kâfirlere karşı dostları olan müminlere yardım etmektir. Allahın bu kanunu asla değişmeyecektir. Zira iyilikte bulunana iyiliğinin karşılığını vermek, kötü amel işleyenleri cezalandırmak, Allahın adaletinin gereğidir.

*Bu âyet-i kerime Hudeybiye sulhü sırasında müşriklerin Resulullaha yapmak istedikleri bir saldırıyı beyan etmektedir.

وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٢٤﴾

24- Sizi, onlara muzaffer kıldıktan sonra Mekke'nin göbeğinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çektiren Allahtır. Allah, yaptıklarınızı çok iyi görendir.

*Enes b. Mâlik bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi hakkında şöyle diyor:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ أَنَّ ثَمَانِينَ رَجُلاً مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ هَبَطُوا عَلَىٰ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) مِنْ جَبَلِ التَّنْعِيمِ مُتَسَلِّحِينَ يُرِيدُونَ غِرَّةَ النَّبِيِّ (ﷺ) وَأَصْحَابِهِ فَأَخَذَهُمْ سِلْمًا فَاسْتَحْيَاهُمْ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ

"Mekkelilerden seksen kişi, Resulullahı ve sahabilerini gafil avlamak maksadıyla Ten'im dağından aşağı silahlarını kuşanmış olarak, Resulullaha doğru iniyorlardı. Resulullah bunları, çatışma olmadan yakaladı. Fakat bunları öldürmeyip affetti. Bunun üzerine Allah teala "Sizi onlara muzaffer kıldıktan sonra, Mekke'nin göbeğinde onların ellerini sizden sizin ellerinizi de onlardan çektiren Allahtır. Allah, yaptıklarınızı çok iyi görendir." âyetini indirdi. (15)

Bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi hakkında başka rivayetler zikredilmiş ise de bunların en sahihinin yukarıda anlatılan sebep olduğu nakledilmektedir.

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ ۚ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَئُوهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ لِيُدْخِلَ اللهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا

15-Müslim, K.el-Cihad, bab: 133, Hadis no: 1808 / Ebu Davud, K.el-Cihad, bab: 120, Hadis no: 2688.

الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٥﴾

25- Onlar,inkar edenler, sizi Mescid-i Haram'ı ziyaretten ve beraberinizde kurbana tahsis ettiğiniz hayvanları yerine kavuşmaktan alıkoyanlardır. Eğer o kâfirler arasında, bilmediğiniz mümin erkekler ve mümin kadınlar bulunup da farkında olmayarak, onları tepeleyip vebal altında kalma ihtimaliniz olmasaydı, savaşmanıza izin verirdik. Bütün bu nimetleri Allah size, dilediklerini rahmetine kavuşturmak için vermiştir. Eğer müminlerle kâfirler, birbirlerinden seçilip ayrılmış olsalardı, elbette kâfirleri can yakıcı bir azaba uğratırdık.

*Allah teala, bu âyet-i kerimede, Resulullahın Umre yapmak için kurbanlıklarla birlikte Kâbeyi ziyarete vardığında onun Kâbeye girmesine engelolan ve kurbanlarının Harem bölgesinde kesilmesine mani olan Mekkeli müşriklerin kâfir olduklarını bildiriyor ve Hudeybilye sulhü yerine bunlarla savaşmaya izin verilmemesinin hikmetini beyan ediyor. Bu da, Mekkeli müşriklerin içinde, korkularından imanlarını açığa vuramayan veya imanlarını açığa vurdukları halde Mekkeli müşriklerin hicret etmelerine engel oldukları bir kısım müminlerin bulunmasıdır. Zira Medine'den gelen Resulullaha ve sahabilere, Mekke müşrikleriyle savaşmaya izin verilecek olsaydı bunların içinde bulunan müminler, müslümanlar tarafından ezilmişolurlardı. İşte bu sebeple Allah, müşriklerle Hudeybiye sulhünün yapılmasına izin verdi ve bu sulh yukarıda zikredildiği şekilde yapıldı.

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَىٰ وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾

26- İnkar edenler, kalblerine taassubu, o cahiliye taassubunu yerleştirirken, Allah da peygamberinin ve müminlerin kalblerine huzur ve sükunet indirdi. Onları,takvaya götüren sözden ayırmadı. Onlar ise buna hakkıyla layık ve ehil kimselerdi. Allah, herşeyi çok iyi bilendir.

*Âyet-i kerimede, kâfirlerin kalblerine cahiliye taassubunun yerleştiği zikredilmektedir. Kâfirlerin cahiliye taassupları, Resulullahın Mekke'ye girmesine engel olmalarıyla ve Hudeybiye sulhünün metni yazılırken "Rahman ve Rahim" kelimelerine itiraz etmeleriyle ve: "Bu, Allahın peygmaberi Muhammed tarafından yapılan bir anlaşmadır." cümlesindeki "Allahın peygamberi" kelimesine itiraz etmeleriyle ve: "Bu Allahın peygamberi Muhammed tarafından yapılan bir anlaşmadır." cümlesindeki "Allahın peygamberi" kelimesine itiraz etmeleriyle ortaya çıkmıştır. Zira onları bu tür davranışlara sevkeden tek sebep, cahiliye taassuplarıdır. İşte âyet-i kerime, müşriklerin böyle bir taassup içinde bulunurken Allahın, müminlerin kalbine sükunut ve vakar verdiğini ve onları takvaya ulaştıran "Lailahe İlalllah" kelimesinden ayırmadığını beyan etmektedir. müminler, kâfirlerin taassuplaları karşısında vakarlarını muhafaza etmişler ve dinlerinden taviz vermemişlerdir.

Âyet-i kerimede müminlerin "Takvaya götüren sözden" ayrılmadıkları zikredilmektedir. Takvaya götüren sözden maksat, Hz. Ali, Abdullah b.Abbas, Amr b. Meymun, Mücahid, Katade, İbn-i Zeyd, Dehhak, İkrime, ve Ata el-Horasani'ye göre "Lailahe İllallah" kelimesidir. Müminler bunu söyleyerek kendilerini cehennem azabından kurtarmış olurlar.

Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise "Takvaya götüren söz"den maksat, İhlastır, Zühri'ye göre ise bu kelimeden maksat, "Bismillahirrahmanirrahim"dir.

Diğer bir görüşe göre ise "Takvaya götüren söz"den maksat, "Lailahe İllallahu Vahdehulaşerikeleh. Lehul Mülkü ve Lehul Hamdü ve Huve Alâ Külli Şey'in kadir." Allahtan başka hiçbir ilah yoktur. O tektir, onun hiçbir ortağı yoktur. Mülk sadece ona aittir. Övülme sadece ona mahsustur. O, herşeye gücü yetendir." sözüdür.

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ
اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا
فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾

27- Şüphesiz ki Allah,peygamberinin rüyasını doğru çıkardı. Ey müminler, elbette ki sizler, Allah dilerse güven içinde saçlarınızı tıraş etmiş

veya kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Harama girecekesiniz. Allah, sizin bilmediklerinizi bildi ve Mescid-i Harama girmeden önce yakın bir fetih ihsan etti.

Şüphesiz ki Allah, peygamberi Muhammed'e, sahabileri ile birlikte Mescid-i Harama güven içinde girip orayı ziyaret edeceklerine dair gösterdiği rüyayı doğru çıkardı. Siz müminler, eğer Allah dilerse güven içinde, bir kısmınız başını tıraş etmiş diğer bir kısmınız da saçını kısaltmış vaziyette, müşriklerden korkmayarak Mescid-i Harama gireceksiniz. Allah sizin bilmediğiniz şeyleri bildi. Bu sebeple sizi Mekke'ye hemen girdirmeyip oraya girişinizi erteledi. Ve Mekke'nin fethinden önce size yakın bir fetih ihsan etti.

*Âyet-i kerimede Hudeybiye sulhünün yapılıp Mekke'ye girilmeyişindeki hikmetin, Allah tarafından bilindiği, müminlerin ise bu hususu bilemedikleri beyan edilmektedir.

Taberi, burada Allahın, bilip de müminlerin bilmediği şeyin, Mekkedemüşriklerin arasında gizlenen veya hicretlerine engel olunan mümin erkek ve kadınların bulunması ve müminlerin Mekke'ye zorla girmeleri halinde bunları da müşriklerle beraber öldürmüş olabileckleri meselesi olduğunu söylemektedir.

Âyet-i kerimede, Allahın, müminlere, Mekke'nin fethinden önce yakın bir fetih ihsan ettiği zikredilmektedir. Mücahid, Zührî ve İbn-i İshak'a göre bu yakın fetihten maksat, Resulullahın, Kureyşli müşriklerle yapmış olduğu Hudeybiye musalahasıdır. Zira sulh yapılınca adeta çevrede bulunan şehirler fethedilmişcesine oralara bir güven hasıl oldu. İnsanlar birbirleriyle rahatça fikir teatisinde bulunabildiler. Böylece İslamı tebliğ etmek de kolaylaştı. Öyle ki Hudeybiye sulhünün devam ettiği iki yıl içinde, o zamana kadar müslüman olan insanların sayısı kadar insan İslamiyeti kabul etti. Bu sebeple Hudeybiye sulhüne "Yakın fetih" adı verildi.

İbn-i Zeyd'e göre ise âyette zikredilen yakın fetihten maksat, Hudeybiye sulhünden döndükten sonra gerçekleştirilen Hayber fethidir. Allah, bu fetihten elde edilen ganimetleri Hudeybiye sulhünde bulunan müslümanlara nasip etmiştir. Sadece Ebu Dücane Hayber'de bulunmadığı için bu ganimetten pay alamamıştır.

Taberi, âyet-i kerimenin genel ifadesine bakarak, Mekke fethinden önce ihsan edilen fethin, hem Hudeybiye sulhü hem de Hayber fethi olduğunu söylemektedir.

هُوَ الَّذِيٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ

وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾

28- Dinini bütün dinlerden üstün kılmak için peygamberini hidayet ve hak bir din ile gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter.

Peygamberi Muhammed'i doğru yola götüren açık seçik hükümlerle ve hak din olan İslam ile gönderen Allahtır. Allah, peygamberini böylece gönderdi ki Hak din olan İslam ile bütün dinleri iptal etsin. Ve böylece yeryüzünde İslamdan başka din kalmasın. Allahın İslam dinini diğerlerine galip getireceğine dair şahit olması yeter. Başka şahitlere ihtiyacı yoktur.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Hudeybiye sulhü yapılırken müşriklere ılımlı davranıldığından dolayı üzülen müminleri teselli etmekte ve onların dinleri olan İslamın, bütün dinlere galip geleceğine, bizzat Allahın kendisinin şahit olduğunu bildirmektedir ki müminler, Mekke'nin ve onun gibi olan birçok yerin daha sonraki tarihlerde mutlaka fethedileceğini bilmiş olsunlar ve maneviyatları güçlensin.

مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ ۚ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ
رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا ۖ سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ
السُّجُودِ ۚ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ ۚ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ
فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ ۗ
وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

29- Muhammed, Allahın Resulüdür. Onun yanında bulunan müminler kâfirlere karşı çok sert, kendi aralarında son derece merhametlidirler. Onların rüku ve secde ettiklerini görürsün. Onlar Allahın lütuf ve rızasını dilerler. Onların yüzlerinde secde izlerinden nişanları vardır. İşte bu onların Tevratta anlatılan vasıflarıdır. İncildeki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, derken kuvvetlenmiş, kalınlaşmış, sapı üzerine dosdoğru dikilmiş bir ekine benzerler ki, bu, çiftçilerin hoşuna gider. İşte Allah, kâfirleri öfkelendirmek için, (müminleri böyle çoğaltıp geliştirir.) Allah onlardan iman edip de salih amel işleyenlere mağfiret ve büyük bir mükafaat vaadetmiştir.

*Allah teala bu âyette Resulullahı ve müminleri vasıflandırarak buyuruyor ki: "Muhammed Allahın peygamberidir. Onun dinine tabi olan sahabileri ise kafirlere arşı pek sert, birbirlerine karşı çok merhametlidirler. Zira onların kızmaları da merhametleri de Allah rızası içindir.

Evet, müminler, kâfirlere karşı katı kalblidirler. Bu hususta başka bir âyette şöyle buyurulmaktadır: "Ey iman edenler, çevrenizde bulunan kâfirlerle savaşın, sizde bir sertlik bulsunlar."(16)

Müminler kendi aralarında ise şefkatli ve merhametli davranırlar. Bu hususta peygamber efendimiz şöyle buyurmaktadır:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) تَرَى الْمُؤْمِنِينَ فِي تَرَاحُمِهِمْ وَتَوَادِّهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ كَمَثَلِ الْجَسَدِ اِذَا اشْتَكَى عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ جَسَدِهِ بِالسَّهْرِ وَالْحُمَّى

"Sen, müminlerinbirbirlerine merhamet etmelerinde, birbirlerini sevmelerinde ve birbirlerine karşı şefkatli davranmalarında tek bir vücut gibi olduklarını görürsün. Vücudun bir organı rahatsız olduğunda diğer organları uykusuz kalarak, ateş ve acıyı paylaşarak rahatsız olan organa ortak olurlar."(17)

Allah teala, Resulullah ile beraber olan müminlerin sıfatlarını beyan etmeye devamla buyuruyor ki: "Ey Muhammed, en, o müminlerin namazlarında rüku ve secde ettiklerini görürsün. Onlar, kâfirlere karşı sert, kendi aralarında merhametli olmaları ve rüku ve secdeleriyle sadece Allahın lütfunu ve rızasını dilerler. Gösteriş yapmak istemezler. Onların yüzlerinde secde izlerinden nişanları vardır.

16- Tevbe Suresi, âyet: 123.

17- Buhari, K.el-Edeb, bab: 27 / Müslim, K.el-Birr, bab: 66, Hadis no: 2586.

Müfessirler müminlerin, secde etmelerinden dolayı yüzlerinde görülen bu nişanların ne olduğu hakkında farklı görüşler zikretmişlerdir.

Abdullah b. Abbas, Halid el-Hanefi, Atiyye, Mukatil ve Hasan-ı Basrî'den nakledilen bir görüşe göre, namazlarında secde eden müminlerin yüzlerindeki alamet, kıyamet gününde ortaya çıkacak bir parlaklık ve bir nurdur. Allah, kıyamet gününde müminlerin yüzüne böyle bir alamet verecek ve onlar bu alametleriyle tanınacaklardır.

Mücahid'den ve Abdullah b.Abbas, Halid el-Hanefi, Atiyye, Mukatil ve Hasan-ı Basrî'den nakledilen bir görüşe göre, namazlarında secde eden müminlerin yüzlerindeki alamet, kıyamet gününde ortaya çıkacak bir parlaklık ve bir nurdur. Allah, kıyamet gününde müminlerin yüzüne böyle bir alamet verecek ve onlar bu alametleriyle tanınacaklardır.

Mücahid'den ve Abdullah b. Abbas'ın diğer bir rivayetinden nakledilen başka bir görüşe göre ise, müminlerin yüzlerinde görülen secde alameti İslami bir sima taşımaları, mütevazi ve huşu içinde olmalarıdır.

Hasan-i Basrî ve İbn-i Atiyye'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise secde edenlerin yüzlerinde görülen alametten maksat, namaz kılanların yüzlerinde görülen yorgunluk, sararma vb. alametlerdir.

Said b. Cübeyr ve İkrime'den nakledilen başka bir görüşe göre ise secde edenlerin yüzlerinde görülen alametlerden maksat, yerden insanların yüzlerine yapışan topraklar ve çiğlerden oluşan ıslaklık vb. şeylerdir.

Taberi, bu görüşleri naklettikten sonra özetle şöyle demektedir: "Allah teala, sıfatlarını zikrettiği bu müminlerin yüzlerinde secde izlerinden alametler olduğunu beyan etmiş ve bu alametlerin dünya ve âhiret gibi herhangi vakitle mukayyet olduğunu veya herhangi bir şekille şekillendiğini bildirmemiştir. Madem ki durum böyledir, o halde bu alamet müminlerin yüzlerinde her zaman mevcuttur. Dünyada müminleri tanıtan bu alamet, İslamın izleridir. Bunlar da, İslamın, mümine bahşettiği, huşu, takva, mütebessim bir sima vb. alametlerdir. Âhirette ise, ümmini tanıtan bu alametler, secde izleri, alnında parlayan abdest izleri vb. alametlerdir. Allah teala, Resulullaha iman eden müminlerin bu şekilde sıfatlanmalarının Hz. Musa'ya verilen Tevratta bulunduğunu, Hz. İsa'ya verilen İncil'de ise Hz. Muhammed (s.a.v.)e imane den müminlerin şu şekilde nitelendirildiklerini beyan ediyor ve buyuruyor ki: "Onlar, filizini yarıp çıkarmış, derken kuvvetlenmiş, kalınlaşmış, sapı üzerine dosdoğru dikilmiş bir ekine benzerler."

Allah teala, müminleri, önce filiz halinde olup daha sonra yetişen ekinlere benzetmiştir. Zira müminler İslamın geldiği ilk zamanlarda sayıları ve güçleri az olarak bu filizlere benzemekteydiler.Daha sonra ise, filizlerin çoğalıp güçlenmesi gibi müminler de çoğalıp güçlenmişler ve mükemmel hale gelmişlerdir.

Yetişen ekinlerin, ziraatçilerin hoşuna gitmesi gibi, müminlerin çoğalması da iman edenlerin hoşuna gitmiştir. Allah, Hz. Muhammed'e tabi olan müminleri, bu şekilde kuvvetlendirmiştir ki, kendisini inkar eden kâfirleri öfkelendirip kederlendirsin. Onlar böylece hüzün içerisinde kalsınlar. Allah, ekin filizlerine benzeyen bu müminlerden, hakkıyla iman edip salih amel işleyenlere, kusurlarını affetmeyi ve onları cennete koymayı vaadetmiştir.

HUCURAT SURESİ

Hucurat Suresi, Medine'den nâzil olmuştur ve on sekiz âyettir.

Bu seri-e celile, âyet sayısı bakımından kısa fakat ihtiva ettiği hükümler ve koyduğu esaslar bakımından büyük hususiyetler taşıyan bir suredir.

İnançta, ferdi ve ictimai hayatta, İslamın eseslarının neler olduğu ve o esaslara nasıl sarılmamız gerektiği beyan edilmekte ve İslam cemiyetinin çatısı ve hayat biçimi ortaya konmaktadır.

Surenin başında bulunan âyet-i kerimenin beyanına göre müminler,dinlerinin hükümlerinden başka hiçbir hükmü, hiçbir çözüm tarzını kabullenemezler. Onların dışına asla çıkamazlar. Müminler için bu temel esas, kabulü ve uyulması zorunlu bir esastır. Bu hususta buyurulmaktadır ki: "Ey iman edenler, Allahın ve Resulünün önüne geçmeyin. Allahtan korkun. Şüphesiz Allah herşeyi hakkıyla işiten ve bilendir." [1] Demek ki mümin, Allah ve Resulünün hükmü ortadayken artık onların önüne geçip onları yok sayarak başka hükümler, başka çözüm şekilleri arayamaz. Hayatını, Allah ve Resulünün hükümlerine göre şekillendirmek zorundadır.

Sure-i celilede müminlerin, Resulullah efendimize karşı nasıl davranacakları, ona karşı nasıl saygılı olacakları çok açık bir biçimde beyan edilmektedir. Tabi ki bu âyetler, onun zamanındaki ashabına hitabettiği gibi günümüzdeki müminlere de hitab etmektedir. Müminler, Peygamberlerinin gıyabında da ona saygı duyacaklardır.

Sure-i celilede, birbirleriyle çatışan iki müslüman topluluğun arasındaki ihtilafın nasıl halledileceği beyan ediliyor, müminlerin, aynı imanı taşımaları sebebiyle kardeş oldukları bildirilerek onların birbirleriyle alay etmeyip birbirlerine lakap takmamaları emrediliyor.

Yine müminlerin birbirleri hakkında tecessüs içinde olmamaları ve zannın bir çoğundan kaçınmaları emrediliyor.

1- Hucurat Suresi, âyet: 1

İnsanlığın hayatı için elzem olan birçok hüküm ve emirleri beyan eden sure-i celile, her mümin tarafından lafız ve manasıyla birlikte ezbere bilinmeli ve hükümleri mutlaka yerine getirilmelidir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ①

1- Ey iman edenler, Allahın ve Resulünün önüne geçmeyin. Allahtan korkun. Şüphesiz Allah, herşeyi hakkıyla işitendir, bilendir.

Ey, Allahın birliğine ve Muhammed'in peygamberliğine iman edenler, gerek dini gerek dünyevî işlerinizde Allahın ve Resulünün hükümlerine başvurmadan önce karar vermeyin. Aksi takdirde Allahın ve Resulünün hükümlerine ters karar vermiş olabilirsiniz. Allahın ve Resulünün izin vermediği bir hususta herhangi bir söz söylemek veya bir iş yapmaktan çekinin ve Allahtan korkun. Zira Allah, söylediklerinizi çok iyi işiten ve yaptıklarınızı çok iyi bilendir.

*Âyet-i kerimede, müminlerin, Allahın ve Resulünün önüne geçmemeleri emredilmektedir. Abdullah b. Abbas'a göre bu ifadeden makat, Allahın kitabına ve Resulullahın sünnetine muhalif olan bir şey söylememektir. Allahın kelamı yanında herhangi bir şey konuşmamaktır.

Mücahid'e göre ise, Allahın ve Resulünün önüne geçmemekten maksat, Allah tealanın bir mesele hakkında peygamberinin lisanıyla hüküm vermesinden önce fetva vermemektir.

Katade ise diyor ki: "Bir kısım insanlar, "Keşke benim hakkımda şöyle şöyle hükümler inse." "Keşke şunlar ve şunlar meşru olsa." diyorlardı. Allah teala bunu hoş görmedi, kendisinin ve peygamberinin önüne geçmelerini yasakladı.

Hasan-ı Basrî ise bu ifadeyi izah ederken şöyle demiştir: "Bir kısım insanlar, kurban bayramında, Resulullah bayram namazını kıldırmadan önce kurban kesmişler Resulullah da onlara,tekrar kurban kesmelerini emretmiştir. İşte bu âyet-i kerime bu hususa işaret etmektedir.

Dehhak ise bu âyeti şöyle izah etmiştir: Âyet- ikerime, müminlerin gerek savaşlarında gerekse diğer işlerinde Allahın ve Resulünün emri olmadan karar vermemelerini emretmektedir.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَرْفَعُوٓا۟ أَصْوَٰتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ ٱلنَّبِىِّ وَلَا تَجْهَرُوا۟ لَهُۥ بِٱلْقَوْلِ
كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَٰلُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾

2- Ey iman edenler, seslerinizi peygamberin sesini bastıracak şekilde yükseltmeyin. Birbirinizle yüksek sesle konuştuğunuz gibi peygamberle de yüksek sesle konuşmayın. Yoksa amelleriniz boşa gider de, farkında bile olmazsınız.

*Allah teala, bu âyet-i kerime ile, müminlere peygamberle konuşma âdâbını öğretmekte ve onun huzurunda konuşurken selerini kısarak konuşmalarını emretmektedir. Bu âyet inmeden önce müminler,Resulullahın huzurunda yüksek sesle konuşuyorlar ve Resulullaha, birbirlerine konuştukları gibi konuşuyorlardı. Allah teala bu âyetle müminlerin, peygambere karşı edepli ve saygılı olmalarını emretti.

Bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi hakkında İbn-i Ebi Müleyke şu hadis-i şerifi rivayet etmiştir:

عَنِ ابْنِ أَبِى مُلَيْكَةَ قَالَ كَادَ الْخَيِّرَانِ أَنْ يَهْلِكَا أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمَا
رَفَعَا أَصْوَاتَهُمَا عِنْدَ النَّبِىِّ (ﷺ) حِينَ قَدِمَ عَلَيْهِ رَكْبُ بَنِى تَمِيمٍ فَأَشَارَ
أَحَدُهُمَا بِالأَقْرَعِ بْنِ حَابِسٍ أَخِى بَنِى مُجَاشِعٍ وَأَشَارَ الآخَرُ بِرَجُلٍ آخَرَ قَالَ
نَافِعٌ لاَ أَحْفَظُ اسْمَهُ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ لِعُمَرَ مَا أَرَدْتَ إِلاَّ خِلاَفِى قَالَ مَا أَرَدْتُ
خِلاَفَكَ فَارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا فِى ذَلِكَ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَرْفَعُوا
أَصْوَاتَكُمْ الآيَةَ قَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ فَمَا كَانَ عُمَرُ يُسْمِعُ رَسُولَ اللّٰهِ (ﷺ) بَعْدَ هَذِهِ

الايَةِ حَتَّى يَسْتَفْهِمَهُ.

"Resulullaha, Temim oğullarının heyeti geldiğinde Ebubekir ve Ömer, Resulullahın yanında konuşurken seslerini yükselttiler. Birisi, (Ömer) Resulullahtan, Temim oğullarına Akra b. Hâbis'i emir tayin etmesini istedi. Bunun üzerine Ebubekir Ömer'e "Sen, bana karşı gelmekten başka birşey istemiyorsun." dedi. Ömer ise, "Ben sana muhalefet etmek istemedim." dedi. Böyle konuşurlarken sesleri yükseldi. Bunun üzerine Allah teala: "Ey iman edenler, seslerinizi, peygamberin sesini bastıracak şekilde yükseltmeyin. Birbirinizle yüksek sesle konuştuğunuz gibi peygamberle de yüksek sesle konuşmayın. Yoksa amelleriniz boşa gider de farkında bile olamazsınız." âyetini indirdi.

Abdullah b. Zübeyr diyor ki: "Bu âyet indikten sonra Ömer, Resulullahı dinlemeden önce ona bir şey konuşmazdı." (2)

Enes b. Mâlik diyor ki:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ اَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) افْتَقَدَ ثَابِتَ بْنَ قَيْسٍ فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللهِ اَنَا اَعْلَمُ لَكَ عِلْمَهُ فَأَتَاهُ فَوَجَدَهُ جَالِساً فِي بَيْتِهِ مُنَكِّساً رَأْسَهُ فَقَالَ لَهُ مَا شَأْنُكَ فَقَالَ شَرٌّ كَانَ يَرْفَعُ صَوْتَهُ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ (ﷺ) فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ مِنْ اَهْلِ النَّارِ فَأَتَى الرَّجُلُ النَّبِيَّ (ﷺ) فَأَخْبَرَهُ اَنَّهُ قَالَ كَذَا وَكَذَا فَقَالَ مُوسَىٰ فَرَجَعَ اِلَيْهِ الْمَرَّةَ الآخِرَةَ بِبِشَارَةٍ عَظِيمَةٍ فَقَالَ اذْهَبْ اِلَيْهِ فَقُلْ لَهُ اِنَّكَ لَسْتَ مِنْ اَهْلِ النَّارِ وَلَكِنَّكَ مِنْ اَهْلِ الْجَنَّةِ

"Resulullah (s.a.v.) bir ara Sabit b. Kays'ı göremez oldu. Sahabilerden biri: "Ey Allahın Resulü, ben ondan sana malumat getiririm." dedi. Gidip Sabit'i buldu. Onu evinde oturup, başını yeri eğmiş bir halde gördü. Ve ona: "Sana ne oldu?" diye sordu. Sâbit: "Çok kötü bir şey oldu." diye cevap verdi. Zira o, Resulullahın yanında sesini yükselterek konuşuyordu. Bu yüzden amelinin boşa

2- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 49, bab: 1 / Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 49, bab: 1, Hadis no: 3266 (Metin Buhari'den alınmıştır.)

gittiğini ve kendisinin cehennemlik olduğunu sanıyordu. Bu kişi Resulullaha geldi ve Sâbit'in söylediklerini ona bildirdi.

Enes'in oğlu Musa diyor ki: "O adam, tekrar Sabit'e büyük bir müjde ile döndü. Zira Resulullah o adama demişti ki: "Git Sâbit'e de ki: "Sen cehennem ehli değilsin. Sen cennet ehlisin." (3)

Enes (r.a.) diyor ki:

قَالَ أنس وكنا نراه يمشي بين أظهرنا ونحن نعلم انه من أهل الجنة فلما كان يوم اليمامة كان فينا بعض الانكشاف فجاء ثابتُ بن قيس بن شماس وقد تحنط ولبس كفنه فقال بئسما تعوّدون أقرانكم فقاتلهم حتى قُتِلَ.

"Biz, onun, aramızda gezdiğini görüyorduk ve onun cennetlik olduğunu biliyorduk. Yemame savaşında (Resulullahın vefatından sonra Hz. Ebubekir'in halifeliği zamanında, zekat vermek istemeyenlerle yapılan savaşta) bizde bazı bozgunlar oldu. Bu sırada Sâbit b. Kays geldi. O, kefenini giymiş buhur kokusunu sürmüştü. Bize şöyle demişti. "Arkadaşlarınızı ne kötü huylara alıştırıyorsunuz." Sâbit, daha sonra savaştı ve öldürüldü. Allah ondan razı olsun. (4)

إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِندَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٣﴾

3- Peygamberin huzurunda seslerini kısanlar, işte onlar, Allahın, kalblerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir. Onlar için affedilme ve büyük mükafaat vardır.

Allah teala bu âyet-i kerimede, bundan önceki âyetin emrine uyarak Resulullahın yanında seslerini kısanların imtihanı başardıklarını, takvaya eriştiklerini, böylece geçmişteki günahlarının bağışlandığını ve kendilerine, büyük bir mükafaat olan cennetin verileceğini beyan etmiştir.

3- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 49, bab: 1

4- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.3, S.137

إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِن وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

4- Ey Muhammed, sana odaların arkasından seslenenlerin çoğu akılları ermeyen kimselerdir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Resulullahın hanımlarının bulunduğu odaların arkasından "Ey Muhammed", diye ona seslenen Bedevîleri kınamaktadır. bu âyet-i kerimenin, yukarıda zikredilen Akrâ b. Hâbis et-Teymî hakkında nâzil olduğu rivayet edilmektedir. Akra diyor ki:

عن الاقرع بن حابس أنه نادى رسول الله (ﷺ) من وراء الحجرات فقال يا رسول الله فلم يجبه رسول الله (ﷺ) فقال يا رسول الله ألا ان حمدى زين وان ذمى شين فقال رسول الله (ﷺ) كما حدث أبو سلمة ذاك الله عز وجل

"Hücrelerin (odaların) arkasından Resulullahı çağırdı. "Ey Allahın Resulü." dedim. Resulullah cevap vermedi. Bunun üzerine dedim ki: "Ey Allahın Resulü, iyi bil ki, bana hamdetmek iyi beni kınamak ise kötü bir şeydir." Bunun üzerine Resulullah: "Senin o dediğin Allahtır." diye cevap verdi. (5) Ve işte bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.

وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّىٰ تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥﴾

5- Eğer onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu. Şüphesiz Allah, çok affeden ve çok bağışlayandır.

Ey Muhammed, seni odaların arkasından çağıran bu insanlar, senin, kendi yanlarına çıkmana kadar sabretmiş olsalardı, Allah katında onlar için daha hayırlı olurdu. Zira Allah onlara, sana saygı göstermelerini emretti. Onlar, seni odaların arkasından çağırmamakla bu emre uymuş olurlardı. Allah, böyle yapan insanların, bu davranışlarından vazgeçmeleri halinde onları affedendir ve bu suçlarına karşılık onları cezalandırmayarak onlara merhamet edendir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ﴿٦﴾

5- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.3, S.488 c.6, S.393 / Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 49, bab: 2, Hadis no: 3267.

6- Ey iman edenler, eğer yoldan çıkmış bir kimse size haber getirirse, onun doğruluk derecesini araştırın. Yoksa bilmeyerek bir kavme eziyet edersiniz de yaptığınıza pişman olursunuz.

*Allah telala bu âyet-i kerimede, herhangi bir fâsıkın bildirmiş olduğu haberde, ihtiyatlı olmayı, haberin doğru olup olmadığını araştırmayı emretmektedir. Böylece, yalan veya yanlış olma ihtimali bulunan haberlerden uzak durulmuş olur ve sağlam haberlere dayanılarak karar verilir.

Bu âyet-i kerimenin, Resulullahın, Mustalik oğullarının zekatını getirmeye gönderdiği Velid b. Ukbe b. Ebi Muyat hakkında nâzil olduğu rivayet edilmektedir. Velid, Mustalik oğullarından zekatı getirmeye gidince onlar, Resulullahın elçisini karşılamak için hazırlanmışlar Velid de kendisinin öldürüleceğini sanarak korkup geri dönmüş ve Resulullaha Mustalik oğullarının zekat vermediklerini, kendisini öldürmek istediklerini söylemiştir. Daha sonra Resulullah da bir müfreze göndermiş ve Velid'in bildirdiği haberin doğru olmadığı anlaşılmış ve bunun üzerine de bu âyet-i kerime nâzil olmuştur.

Huzaa oğullarından Hâris b. Dırar diyor ki:

سمع الحرث بن ضرار الخزاعى قال قدمت على رسول الله (ﷺ) فدعانى الى الاسلام فدخلت فيه وأقررت به فدعانى الى الزكاة فاقررت بها وقلت يا رسل الله ارجع الى قومى فادعوهم الى الاسلام واداء الزكاة فمن استجاب لى جمعت زكاته فيرسل الى رسول الله (ﷺ) رسولا لا بأن كذا وكذا ليأتيك ما جمعت من الزكاة فلما جمع الحرث الزكاة ممن استجاب له وبلغ الا بان الذى أراد رسول الله (ﷺ) ان يبعث اليه احتبس عليه الرسول فلم يأته فظن الحرث انه قد حدث فيه سخطه من الله عز وجل ورسوله فدعا بسروات قومه فقال لهم ان رسول الله (ﷺ) كان وقت لي وقتا يرسل الىّ رسوله ليقبض ما كان عندى من الزكاة وليس من رسول الله (ﷺ) الخلف ولا أرى حبس رسوله الا من سخطه كانت فانطلقوا فَنَاتِى رسول الله (ﷺ) وبعث رسول

الله (ﷺ) الوليد بن عقبة الى الحرث ليقبض ما كان عنده مما جمع من الزكاة فلما ان سار الوليد حتى بلغ بعض الطريق فرق فرجع فأتى رسول الله (ﷺ) وقال يا رسول الله ان الحرث منعنى الزكاة وأراد قتلى فضرب رسول الله (ﷺ) البعث الى الحرث فاقبل الحرث باصحابه اذا استقبل البعث وفصل من المدينة لقيهم الحرث فقالوا هذا الحرث فلما غشيهم قال لهم الى من بعثتم قالوا اليك قال ولم قالوا ان رسول الله (ﷺ) كان بعث اليك الوليد ابن عقبة فزعم انك منعته الزكاة وأردت قتله قال لا والذى بعث محمدا بالحق ما رأيته بتة ولا أتانى فلما دخل الحرث على رسول الله (ﷺ) قال منعت الزكاة وأردت قتل رسولى قال لا والذى بعثك بالحق ما رأيته ولا أتانى وما أقبلت الا حين احتبس على رسول الله (ﷺ) خشيت ان تكون كانت سخطه من الله عز وجل ورسوله قال فنزلت الحجرات يا أيها الذين آمنوا ان جاءكم فاسق بنبأ فتبيّنوا ان تصيبوا قوما بجهالة فتصبحوا على ما فعلتم نادمين الى هذا المكان فضلا من الله ونعمة والله عليم حكيم.

"(Bu kişi, Resulullahın hanımı Meymune'nin babasıdır) Ben Resulullaha geldim. O beni İslama davet etti. Ben onun davetini kabul edip İslama girdim. Beni zekat vermeye davet etti. Ben de kabul ettim ve dedim ki: "Ey Allahın Resulü, kavmime döneyim, onları İslamı kabul etmeye ve zekat vermeye davet edeyim, davetimi kabul edenlerin zekatını toplayayım. Topladığım zekatları sana getirmesi için şu zamanlarda bana bir elçi gönder." Hâris, davetini kabul edenlerden zekatı toplamış ve Resulullahın, elçi göndererek zekatları aldırma vakti gelmiştir. Fakat Resulullahın elçisi zekatları almak için gelmemiştir. Bunun üzerine Hâris, Allahı ve Resulünü gazaplandıracak bir şey yaptığını sanmıştır. Hâris, kavminin ileri gelenlerini toplayarak onlara şöyle demiştir: "Resulullah yanımda bulunan zekatları almak üzere bana elçi göndermek için belli bir vakit tayin etmişti. Resulullah verdiği sözden caymaz. Sanırım ki Resulullahın elçisine engel olan sebep onu, herhangi bir şeyden dolayı kızdırmamızdır.Hep beraber Resulullaha gidelim." Diğer taraftan Resulullah Hâris'in toplamış olduğu zekatı almak üzere ona elçi olarak Velid b. Ukbe'yi göndermişti. Velid, yürüyüp yolun bir kısmını gittikten sonra korkarak geri dönmüş ve tekrar Resululla-

ha gelmişti ve ona: "Ey Allahın Resulü, Hâris bana zekat verilmesine mani oldu ve beni öldürmek istedi." dedi. Bunun üzerine Resulullah, Hâris'e bir müfreze göndermeye karar verdi. Müfreze, Medine'den ayrılırken Medine'ye gelmekte olan Hâris ve arkadaşlarıyla karşılaştı. Müfrezedekiler: "İşte bu Hâris." dediler. Hâris onlara yaklaşınca: "Siz kime gönderildiniz?" dedi. Müfrezedkiler ise: "Sana gönderildik." dediler.Hâris: "Niçin?" dedi. Onlar: "Resulullah sana, Velid b. Ukbe'yi gönderdi. Velid, senin ona zekat vermeye engel olduğunu ve onu öldürmek istediğini sanmış." dediler. Hâris: "Muhammed'i hak peygamber olarak gönderen Allaha yemin olsun ki ben onu ne gördüm ne de o bana geldi." dedi. Hâris Resulullahın yanına varınca Resulullah şöyle buyurdu: "Zekatı vermeye engel oldun, elçimi de öldürmek istedin ha?" Hâris: "Seni hak peygamber olarak gönderen Allaha yemin olsun ki ben, onu ne gördüm ne de o bana geldi. Benim yola çıkmama sebep ise, senin elçinin bana gelmemesi ve Allahı ve Resulünü gazaplandıracak bir şey yaptığımdan dolayı elçinin geri kaldığı korkusudur." Bunun üzerine bu âyet ve bundan sonra gelen iki âyet nâzil oldu. (6)

Taberi bu olayı çeşitli şekillerde rivayet etmiştir. Fakat Ahmed b. Hanbel'in rivayeti tercih edilerek alınmıştır.

وَاعْلَمُوٓا۟ أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ ٱللَّهِ ۚ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِى كَثِيرٍ مِّنَ ٱلْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ
حَبَّبَ إِلَيْكُمُ ٱلْإِيمَٰنَ وَزَيَّنَهُۥ فِى قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ ٱلْكُفْرَ وَٱلْفُسُوقَ وَٱلْعِصْيَانَ ۚ
أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلرَّٰشِدُونَ ﴿٧﴾
فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَنِعْمَةً ۚ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٨﴾

7-8- Bilin ki Allahın Resulü aranızda bulunmaktadır. Eğer o birçok işlerde size uysaydı mutlaka zor duruma düşerdiniz. Ama Allah size imanı sevdirmiş, onu kalblerinize nakşetmiş ve size inkarı, yoldan çıkmayı ve günahı çirkin göstermiştir. Allahın lütuf ve nimetiyle doğru yolda olanlar işte bunlardır. Allah, herşeyi hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Ey, Allaha ve peygambere iman eden müminler, bilin ki Allahın Resulü, sizin içinizde bulunmaktadır. Asılsız ve yalan sözleri söylemekten kaçının. Zira Allah sizin haberlerinizi ona bildirmekte ve ona doğru yolu göstermektedir. Şa-

6- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.4, S.279.

yet Resulullah birçok hususta sizin görüşünüzle amel edecek olsa onun size uymasıyla sıkıntı ve zorluklara düşerdiniz. Zira o da sizin gibi hata ederdi. Mesela, Velid b. Ukbe'nin, Mustalik oğulları hakkındaki görüşü, onu hataya düşürebilirdi. Zira Velid, onların dinden çıktığını söylüyor, onlara karşı savaş yapılmasını istiyordu. Fakat Allah, sizleri, kendisine ve peygambere iman etmeyi sevdirdi. Onu kalbinizde güzel bir şey yaptı. Böylece, Allahın Resulü size değil siz ona uyar oldunuz. O da sizi sıkıntı ve meşakkatlerden kurtardı. Allah sizlere, inkarcılığı, yalan söyleme gibi yoldan çıkmayı, Allahın yasakladığı şeyleri işleme gibi günahları ise size çirkin gösterdi. Böylece iman ve itaatten ayrılmaz oldunuz. İşte hak yolda olanlar, Allahın, kendilerine imanı sevdirdiği, inkarı fısk'ı ve isyanı kötü gösterdiği kimselerdir. Allahın bukullarına böyle yapması onun sadece bir lütfudur. Bu, onun tarafından bir nimettir. Allah, sizlerden kimin iyilikte bulunup kimin kötülükte bulunduğunu ve kimin nimetlerine ve lütfuna layık olduğunu çok iyi bilendir. Yarattıklarını sevk ve idare etmekte hikmet sahibidir.

*Katade bu âyet-i kerimeyi okuduktan sonra, kendisini dinleyenlere şöyle demiştir: "Âyet-i kerimenin zikrettiği bu insanlar, Resulullahın sahabileridir. Şayet Resulullah onların görüşlerine göre hareket edecek olsaydı birçok hususta sıkıntı ve zorluklara düşeceklerdi. Sizlerse, Allaha yemin olsun ki, görüşleri daha basit, akılları daha şaşkın insanlarsınız. Herkes görüşüne kuşku ile baksın. Allahın kitabına samimi bir şekilde sarılsın. Zira Allahın kitabı, onunla amel eden ve onunla yetinenler için bir güvencedir. Allahın kitabının dışındaki şeyler ise aldatıcı şeylerdir.

وَإِن طَآئِفَتَانِ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ٱقْتَتَلُوا۟ فَأَصْلِحُوا۟ بَيْنَهُمَا ۚ فَإِنۢ بَغَتْ إِحْدَىٰهُمَا
عَلَى ٱلْأُخْرَىٰ فَقَٰتِلُوا۟ ٱلَّتِى تَبْغِى حَتَّىٰ تَفِىٓءَ إِلَىٰٓ أَمْرِ ٱللَّهِ ۚ فَإِن فَآءَتْ فَأَصْلِحُوا۟ بَيْنَهُمَا
بِٱلْعَدْلِ وَأَقْسِطُوٓا۟ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ ﴿٩﴾

9- Eğer müminlerden iki gurup birbirleriyle savaşırlarsa, aralarını bulup barıştırın. Eğer onlardan biri, diğerine saldırmaya devam ederse, saldıran taraf Allahın hükmüne dönünceye kadar onlarla savaşın. Eğer Allahın hükmüne dönerse aralarını adaletle bulup barıştırın. Her zaman âdil davranın. Şüphesiz ki Allah âdil olanları sever.

Ey iman edenler, müminlerden iki gurup birbiriyle savaşacak olursa, onları, Allahın kitabındaki hükme çağırarak aralarını bulun. Şayet o guruplardan biri, Allahın kitabındaki hükmü kabul etmeyerek azgınlığa düşerse, Allahın hükmünü kabul etmeyene karşı, onun emrine boyun eğinceye kadar savaşın. Sizin, o gurupla savaşmanızdan sonra Allahın kitabındaki hükmüne dönüp de boyun eğecek olursa siz bu iki gurubun arasında, Allahın kitabındaki hükmü uygulayarak adaletli davranın. Ve onları barıştırın."

*Abdullah b. Abbas, bu âyeti izah ederken şöyle demiştir: "Allah, peygamberine ve müminlere iman eden iki gurubun birbirleriyle savaşmaları halinde onları Allahın hükmüne davet etmelerini ve onlara adaletli davranmalarını emretmiştir. Şayet her ikisi de Allahın kitabındaki hükme boyun eğmeye karşı çıkacak olursa işte o, azgın bir guruptur. Müminlerin emirinin, Allahın hükmüne boyun eğdirinceye kadar onlarla cihad etmesi ve onlarla savaşması gerekir.

Bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi hakkında şu olay zikredilmiştir:

Enes b. Mâlik (r.a.) diyor ki:

اَنَّ اَنَساً رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ قِيلَ لِلنَّبِىِّ (ﷺ) لَوْ اَتَيْتَ عَبْدَ اللّٰهِ بْنَ اُبَىٍّ فَانْطَلَقَ اِلَيْهِ النَّبِىُّ (ﷺ) وَرَكِبَ حِمَاراً فَانْطَلَقَ الْمُسْلِمُونَ يَمْشُونَ مَعَهُ وَهِىَ اَرْضٌ سَبِخَةٌ فَلَمَّا اَتَاهُ النَّبِىُّ (ﷺ) فَقَالَ اِلَيْكَ عَنِّى وَاللّٰهِ لَقَدْ آذَانِى نَتْنُ حِمَارِكَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الاَنْصَارِ مِنْهُمْ وَاللّٰهِ لَحِمَارُ رَسُولِ اللّٰهِ (ﷺ) اَطْيَبُ رِيحاً مِنْكَ فَغَضِبَ لِعَبْدِ اللّٰهِ رَجُلٌ مِنْ قَوْمِهِ فَشَتَمَا فَغَضِبَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا اَصْحَابُهُ فَكَانَ بَيْنَهُمَا ضَرْبٌ بِالْجَرِيدِ وَالنِّعَالِ وَالاَيْدِى فَبَلَغَنَا اَنَّهَا اُنْزِلَتْ وَاِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا.

"Resulullaha "Sen, Abdullah b. Übey'e [7] gitsen nasıl olur?" denildi. Bunun üzerine Resulullah, merkebine binip hareket etti. Müslümanlar da onunla hareket edip yürüyemey başladılar. Üzerinde yürüdükleri arazi çorak bir yerdi. Resulullah, Abdullah b. Übey'in yanına varınca o, Resulullaha "Benden uzak

7- Abdullah b. Übey, Medine'de münafıkların reisi durumundaydı.

dur. Allaha yemin olsun ki senin merkebinin pisliği beni rahatsız etti." dedi. Bunun üzerine Ensar'dan bir kişi "Allaha yemin olsun ki Resulullahın merkebinin kokusu senin kokundan daha güzeldir." dedi. Abdullah b. Übey'in kavminden bir kişi de bu söze kızdı. Bu iki kişi birbirlerine sövdüler. Bunun üzerine bu iki kişiden herbirinin taraftarları da hiddetlendiler. Birbirlerini hurma dallarıyla, elleriyle ve takunyalarla dövmeye başladılar. Bize ulaştığına göre "Eğer müminlerden iki gurup birbirleriyle savaşırlarsa aralarını bulup barıştırın." âyetini işte bunlar hakkında nâzil olmuştur. (8)

Süddî bu âyet-i kerimenin, karısıyla geçimsizliğe düşen bir adam ile karısının taraftarları arasında çıkan anlaşmazlık üzerine nâzil olduğunu söylemiş, Mücahid, Evs ile Hazreç arasındaki bir anlaşmazlık üzerine indiğini söylemiş Katade ise bu âyetin, Ensar'dan, birbirlerinde alacakları bulunan ve anlaşmazlığa düşen iki kişi hakkında nâzil olduğunu söylemişlerdir. Ancak birinci sebep, sahih hadis kitaplarında nakledildiğine göre tercihe şayandır.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾

10- Müminler, ancak kardeştirler. O halde kardeşlerinizin arasını bulup barıştırın. Allahtan korkun ki, merhamet edilesiniz.

Ey iman edenler, iyi bilin ki müminler ancak din kardeşidirler. Onlar birbirleriyle savaştıkları zaman, onları Allahın hükmüne davet ederek aralarını bulun. Birbirleriyle savaşanların arasını bulma vazifenizi ve diğer yükümlülüklerinizi yerine getirerek Allahtan korkun ki o da size merhamet etsin ve geçmişte işlediğiniz günahlarınızı affetsin.

*Âyet-i kerimede, mümilerin ancak kardeş oldukları bildirilmektedir. Peygamber efendimiz bu kardeşliğin nasıl olduğunu ve neler icabettirdiğini çeşitli hadis-i şeriflerinde beyan etmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır.

Abdullah bin Ömer, Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayete diyor:

8- Buhari, K.es-Sulh, bab: 1 / Müslim, K.el-Cihad, bab: 117, Hadis no: 1799

أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لاَ يَظْلِمُهُ وَلاَ يُسْلِمُهُ وَمَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللهُ فِي حَاجَتِهِ وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرُبَاتِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِماً سَتَرَهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

"Müslümna müslümanın kardeşidir. O, kardeşine zulmetmez onu sahipsiz bırakmaz. Kim kardeşinin ihtiyacına koşacak olursa Allah da onun ihtiyacını giderir. Kim müslüman kardeşinin bir sıkıntısını giderecek olursa Allah da onun kıyamet gününün sıkıntılarından bir sıkıntısını gidermiş olur. Kim bir müslümanın kusurunu örterse Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter." (9)

Ebu Hureyre, Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) «مَنْ نَفَّسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ الدُّنْيَا، نَفَّسَ اللهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ يَسَّرَ عَلَىٰ مُعْسِرٍ، يَسَّرَ اللهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ. وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِماً، سَتَرَهُ اللهُ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ. وَاللهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ، وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقاً يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْماً، سَهَّلَ اللهُ لَهُ بِهِ طَرِيقاً إِلَى الْجَنَّةِ. وَمَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللهِ، يَتْلُونَ كِتَابَ اللهِ، وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ، إِلاَّ نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ، وَغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَحَفَّتْهُمُ الْمَلاَئِكَةُ، وَذَكَرَهُمُ اللهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ، وَمَنْ بَطَّأَ بِهِ عَمَلُهُ، لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ».

"Kim bir müminden, dünya sıkıntılarından bir sıkıntı giderecek olursa Allah da onun kıyamet günün sıkıntılarından birini giderir. Kim, darda kalana kolaylık gösterecek olursa Allah da ona dünya ve âhirette kolaylık gösterir Kim bir müslümanın ayıbını örtecek olursa Allah da onun ayıplarını dünya ve

9- Buhari, K.el-Mezalim,bab: 3 / Müslim, K.el-Birr, bab: 58, Hadis no: 2580.

âhirette örter. Kul, mümin kardeşinin yardımında bulunduğu müddetçe Allah da ona yardım eder. Kim ilim talebi için bir yol tutacak olursa Allah onun bu yolunu cennete doğru kolaylaştırır. Herhangi bir kavim, Allahın evlerinden (mescitlerden) birinde toplanıp Allahın kitabını okur ve birbirlerine öğretirlerse onların üzerine mutlaka huzur iner, onları rahmet kaplar. Onların çevresini melekler kuşatır. Allah onları katındâ bulunanlara bildirir. Her kimi işlediği amal yavaşlatacak olursa onun soyu onu hızlandıramaz. (Kim eksik amel işlerse onun soyu onun amelini tamamlayamaz) (10)

Ebu Musa (r.a.) Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضاً وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ.

"Bir mümin diğer bir mümin için birbirine kaynamış binaya benzerler." Resulullah bunu söylerken parmaklarını birbirine geçirdi ve müminlerin birbirleine nasıl kenetlendiklerini gösterdi." (11)

النُّعْمَانُ بْنِ بَشِيرٍ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) « مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ، مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى: لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهْرِ وَالْحُمَّى »

Numan b. Beşir, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: "Müminler birbirlerini sevmede, birbirlerine merhamet etmede ve birbirlerine karşı şefkatli davranmada bir vücut gibidirler. Vücudun organlarından biri rahatsız olduğunda diğer organlar, uykuyu kaybetmede ve acıyı paylaşmada ona ortak olurlar." (12)

Sehl b. Sa'd es-Sâidî, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

قال سمعت سهل بن سعد الساعدى يحدث عن النبى (ﷺ) قال ان المؤمن من أهل الإيمان بمنزلة الرأس من الجسد يألم المؤمن لاهل الإيمان كما يألم الجسد لما في الرأس.

"Müminlerin içinde bir mümin, bir vücut ile ondaki başa benzer. Vücut, baş ağrısından acı duyduğu gibi mümin de iman ehlinin ızdırabından acı duyar." (13)

10- Müslim, K.ez-Zikr, bab: 38, Hadis no: 2699.
11- Buhari, K.el-Mezalim, bab: 5.
12- Müslim, K.el-Birr, bab: 66, Hadis no: 2586 / ahmed b. Hanbel, Müsned, C.4, S.268.
13- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.5, S.340.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ ۖ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ ۖ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ ۚ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾

11- Ey iman edenler, bir kavim diğer bir kavimle alay etmesin. Belki de alay edilen kavim alay edenden daha hayırlıdır. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki alay edilen kadınlar, alay eden kadınlardan daha hayırlıdır. Birbirinizi ayıplamayın. Birbirinize lakaplar takmayın. İman ettikten sonra bir müminin fâsıklıkla anılması ne kötü şeydir. Kim bundan tevbe etmezse işte onlar, zalimlerin ta kendileridir.

Ey, Allahı ve Resulünü tasdik eden müminler, mümin bir kavim, diğer bir mümin kavimle alay etmesin. Belki de alay edilen kavim, alay edenlerden daha hayırlıdır. Mümin kadınlar da diğer mümin kadınlarla alay etmesinler. Belki de alay edilen kadınlar, alay edenlerden daha hayırlıdır. Ey iman edenler, birbirinizi ayıplamayın, birbirinize dil uzatmayın. Birbirinizi, sevmediğiniz lakap ve sıfatlarla çağırmayın. Bunları yaptığınız takdirde, Allahın emirlerinden ayrılan fâsıklar olursunuz. İman ettikten sonra "Fâsıklık" sıfatını almak ne kötü bir şeydir kim bunları yaptıktan sonra tevbe etmeyecek olursa, işte onlar, zalimlerin ta kendileridir.

*Âyet-i kerime, genel bir ifade kullanarak alaya almanın her çeşidini yasaklamıştır. Bu itibarla; bir müminin başka bir mümini, fakirliğinden veya âcizliğinden yahut işlediği bir hatasından dolayı alaya alması caiz değildir.

Âyet-i kerimede, müminlerin birbirlerini ayıplamaları, birbirlerine dil uzatmaları yasaklandığı gibi birbirlerini, asıl isimlerini bırakıp, sevilmeyen lakaplarla çağırmaları yasaklanmaktadır. Zira, bu tür şeyleri yapmak, müminler arasında sevgi ve saygıyı zedeler. Ve İslam kardeşliğini sarsmış olur. Bu nedenle bu tür davranışlara düşen müminlerin fâsık olacakları, fâsıklığın ise müminlere yakışmayan bir sıfat olduğu beyan edilmektedir.

Ebu Cübeyre b. ed-Dehhak diyor ki:

أبو جبيرة بن الضحّاك، قال: فينا نزلت هذه الآية في بني سلمة) ولا تنابزوا

بالألقاب، بئس الإسمُ الفُسوقُ بَعْدَ الإيمان) قالَ: قدم علينا رسول الله (ﷺ) وليس منا رجل إلا وله اسمان أو ثلاثة، فجعل النبى (ﷺ) يقول: « يا فلان » فيقولون: مَهْ يا رسول الله، إنه يغضب من هذا الإسم، فأنزلتْ هذه الاية (ولا تنابزوا بالألقاب).

"Bu âyet, biz Seleme oğulları hakkında nâzil olmuştur. Resulullah, bize geldiğinde bizden her birimizin iki veya üç ismi vardı. Resulullah herhangi birimizi "Ey falan" diye çağırdığında ona "Dur ya Resulllah, o bu isme kızıyor." diyorlardı. İşte bunun üzerine bu âyet-i kerime nâzil oldu. Ve müminlerin, birbirlerini, kızacakları lakaplarla çağırmalarını yasakladı. (14)

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱجْتَنِبُواْ كَثِيرًا مِّنَ ٱلظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ ٱلظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُواْ
وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ
وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ إِنَّ ٱللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾

12- Ey iman edenler, zannın bir çoğundan sakının. Çünkü zannın bazısı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Sizden biri ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Ondan tiksinirsiniz. Allahtan korkun. Şüphesiz ki Allah, tevbeleri daima kabul edendir, çok merhametlidir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede müminlere, kötü zanda bulunmayı, tecessüsü ve gıybet yapmayı yasakamaktadır. Âyet-i kerimede, bütün zanlardan değil bunların birçoğundan kaçınılması emredilmektedir. Bundan da, kötü zanda bulunmanın yasak olduğu, müminler için iyi zanda bulunmanın ise hayırlı bir şey

14- Ebu Davud, K.el-Edeb, bab: 71, Hadis no: 4962 / Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 49, Hadis no: 3268

olduğu anlaşılmaktadır. İyi zanda bulunmanın hayırlı bir şey olduğu hususunda başka bir âyette de şöyle buyurulmaktadır. "İftirayı işittiğiniz zaman, mümin erkeklerin ve mümin kadınların birbirlerine hüsnü zanda bulunup da "Bu apaçık bir iftiradır." demeleri gerekmez miydi? (15)

Âyette, kaçınılması emredilen kötü zandan maksat, kişinin aile efradını veya akrabalarını yahut da herhangi bir insanı itham etmesidir.

Peygamber efendimiz bu konuyla ilgili olarak bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmaktadır:

عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ اِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَاِنَّ الظَّنَّ اَكْذَبُ الْحَدِيثِ وَلاَ تَجَسَّسُوا وَلاَ تَحَسَّسُوا وَلاَ تَبَاغَضُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللهِ اِخْوَاناً وَلاَ يَخْطُبُ الرَّجُلُ عَلَى خِطْبَةِ اَخِيهِ حَتَّى يَنْكِحَ اَوْ يَتْرُكَ.

"Zandan kaçının, zira sözlerin en yalanı zandır. Tecessüsde bulunmayın. Konuşulanları dinleme merakına kapılmayın. Birbirinize buğzetmeyin. Siz, Allahın kulları olarak kardeşler olun. Kişi mümin kardeşinin sözlüsünü, kardeşi onunla evlenineeye veya onu bırakıncaya kadar istemesin." (16)

Tecessüste bulunmaktan maksat ise, kişinin, başkalarının kusurlarını araştırması ve onun gizliliklerini öğrenmeye çalışmasıdır.

Peygamber efendimiz, müslümanların kusurunu örteni övmüş ayıplarını araştıranı ise eleştirmiştir. Bir hadis-i şerifinde:

وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِماً سَتَرَهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"... Kim bir müslümanın bir ayıbını örtecek olursa Allah da kıyamette onun ayıbını örter." (17) buyurmuştur.

Diğer bir hadis-i şerifinde ise şöyle buyurmuştur:

15- Nur Suresi, âyet: 12.
16- Buhari, K.en-Nikah, bab: 45 / Müslim, K.el-Birr, bab: 28, Hadis no: 2563.
17- Buhari, K.el-Mezalim, bab: 3 / Müslim, K.el-Birr, bab: 58, Hadis no: 2580.

سمعت رسول الله (ﷺ) يقول: إنَّكَ إِنْ اتَّبَعْتَ عَوْرَاتِ النَّاسِ أَفسَدْتَهُم أَوْ كدت [أن] تفسدهم

"Şayet sen insanların kusurunu araştıracak olursan ya onları ifsat etmiş olursun veya ifsad etmeye yaklaştırırsın." (18)

Diğer bir hadis-i şerifinde ise:

عن النبى (ﷺ) قال: «إن الأميرَ إذا ابتغى الرِّيبَةَ في النَّاسِ أَفْسَدَهُمْ».

"İdareci, insanlar hakkında şüpheci bir tavır takınırsa onları ifsad eder." (19) buyurmuştur.

Âyet-i kerimenin son bölümünde gıybet etmek yasaklanmakta ve gıybet edenler ölü insanın etini yiyenlere benzetilmektedir.

Resululahtan, gıybetin ne olduğu sorulmuş o da:

أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ «أَتَدْرُونَ مَا الْغِيبَةُ؟» قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ «ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ» قِيلَ: أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ؟ قَالَ «إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ، فَقَدِ اغْتَبْتَهُ. وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ، فَقَدْ بَهَتَّهُ».

"Kardeşini, sevmediği bir şey ile anmandır." buyurmuştur. Bunun üzerine: "Şayet söylediklerim o kardeşimde varsa?" diye sorulmuş Resulullah da şu cevabı vermiştir: "Eğer söylediklerin, kardeşinde varsa işte sen onun gıybetini yapmış olursun. Şayet, söylediklerin onda yoksa sen ona iftirada bulunmuş olursun." (20)

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

18- Ebu Davud, K.el-Edeb, bab: 39, Hadis no: 4888.
19- ebu Davud, K.el-Edeb, bab: 39, Hadis no: 4889.
20- Müslim, K.el-Birr, bab: 70, Hadis no: 2589 / Ebu Davud, K.el-Edeb, bab: 35, Hadis no: 2874.

عن عائشة، قالت: قلت للنبى (ﷺ): حَسْبُكَ، مِنْ صَفِيَّه كَذَا وَكَذَا، قَالَ غير مسدد: تعنى قصيرة، فقال: «لقد قُلْتِ كلمة لو مُزِجَتْ بِمَاءِ البحر لمزجته، قالت: وحكيت له إنسانا، فقال: «ما أَحَبُّ أَنِى حكيت انساناً وأن لى كذا وكذا».

"Ben Resulullaha "Safiye'nin şöyle şöyle olması yeter." dedim. (Hz. Aişe bu sözüyle Hz. Safiye'nin kısa boylu olduğunu söylemek istemiştir) Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: "Öyle bir söz söyledin ki denizin suyuna karışsa orayı bulundırırdı." (21)

Enes b. Mâlik diyor ki:

عن أَنَسَ بن مالك، قال: قال رسول الله (ﷺ): «لَمَّا عُرِجَ بِى مررت بقوم لهم أظفارٌ من نُحَاسٍ يَخْمِشُونَ وُجُوهَهُمْ وصُدُورَهُمْ، فَقُلْتُ: مَنْ هؤلاءِ يَا جِبْرِيلُ؟ قَالَ: هؤلاءِ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ لُحُومَ النَّاسِ وَيَقَعُونَ فِي أَعْرَاضِهِمْ».

"Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Ben, Mirac için yukarı çıkarıldığımda, bakırdan tırnakları bulunan ve o tırnaklarıyla yüzlerini ve göğüslerini tırmalayan bir kavmin yanından geçtim." Ey Cebrail, bunlar kimdir?" diye sordum. Cebrail "Bunlar, insanların etlerini yiyen ve ırzlarına dil uzatanlardır." dedi. (22)

Ebu Berze el-Eslemî diyor ki:

عَنْ أَبِى بَرْزَةَ الأَسلمى، قَالَ: قَالَ رَسُولَ اللهِ (ﷺ): «يَا مَعْشَرَ مَنْ آمَنَ بِلِسَانِه وَلَمْ يَدْخُلِ الإِيمَانُ قَلْبَهُ، لاَ تَغْتَابُوا الْمسلين، وَلاَ تَتَّبِعُوا عَوْرَاتِهِمْ، فَإِنَّهُ مَنِ اتَّبَعَ عَوْرَاتِهِمْ يَتَّبِعِ اللهُ عَوْرَتَهُ، وَمَنْ يَتَّبِعِ اللهُ عَوْرَتَه يَفْضَحْهُ فِى بَيْتِهِ».

21- Ebu Davud, K.el-Edeb, bab: 35, Hadis no: 4875 /Tirmizî, K.el-Kıyamet, bab: 51, Hadis no: 2502

22- Ebu Davud, K.el-Edeb, bab: 35, Hadis no: 4878

"Resulullah şöyle buyurdu: "Ey, dilleriyle iman eden fakat kalblerine iman girmeyen topluluk, müslümanların gıybetini yapmayın. Onların kusurlarını araştırmayın. Zira onların kusurlarını kim araştırırsa Allah da onun kusurunu araştırır. Allah da kimin kusurunu araştırırsa onu, evinin ortasında rezil eder. (23)

Cabir b. Abdullah diyor ki:

عن جابر بن عبد الله قال كنا مع النبى (ﷺ) فارتفعت ريح جيفة منتنة فقال رسول الله (ﷺ) أتدرون ما هذه الريح هذه ريح الذين يغتابون المؤمنين.

"Bir gün biz, Resulullah ile biraber idik. Kokmuş bir leşten kokular geldi. Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: "Bu koku nedir biliyor musunuz? Bu, müminlerin gıybetini yapan kimselerin kokusudur." (24)

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَٰكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَٰكُمْ شُعُوبًا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓا۟ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

13- Ey insanlar muhakkak ki sizi, bir erkekle bir dişiden yarattık. Birbirinizle tanışasınız diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Elbette ki Allah nezdinde en şerefli olanınız, ondan en çok korkanınızdır. Şüphesiz ki Allah, herşeyi çok iyi bilendir, her şeyden haberdardır.

Ey insanlar, şüphesiz ki biz sizi, atanız Âdem ve anneniz Havva'dan meydana getirdik. Onlardan sonra da erkek ve kadının suyundan diğer bütün insanları meydana getirdik. Sizleri aynı soydan yarattık. Bir kısmınızın soyu diğerine uzaktır. Bunlar milletlerdir. Diğer bir kısmınızın soyu ise başka bir kısmınıza yakındır. Bunlar da kabilelerdir. Bizim, sizleri milletlere ve kabilelere ayırmamızın hikmeti, birbirinizle kolayca tanışmanızı sağlamak isteyişimizdendir. Birbirinize üstünlük taslamanız ve birbirinizi ezmeniz için değildir. Zira sizin, Al-

23- Ebu Davud, K.el-Edeb, bab: 35, Hadis no: 4810.
24- Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.3, S.351.

lah katında en üstün olanınız, ondan en çok korkanınızdır, şu veya bu soydan olmanız yahut da mal mülk ve sayıca çok olmanız değildir.

*Bu âyet-i kerime, insanlığın, tek anne ve babadan meydana gelen soy kardeşler olduğunu bildirmekte ve hiçbir milletin diğerine karşı soyca üstünlük taslamasına hakkı olmadığını beyan etmekte ve insanların üstünlüklerinin, ancak kendilerini yaratan rablerinin emir ve yasaklarına uyarak ondan korkmalarıyla gerçekleştiğini bildirmektedir. İşte bu itibarla İslam ırkçılığı, kavmiyetçiliği reddetmektedir.

Bu hususta peygamber efendimiz bir hadis-i şerifinde şöyel buyurmaktadır:

قال رسول الله (ﷺ): «إن الله عز وجل قد أذهب عنكم عُبِّيَّة الجاهلية وفخرها بالآباء، مؤمن تقي، وفاجر شقي، أنتم بنوآدم، وآدم من تراب، لَيَدَعَنَّ رِجَالٌ فَخْرَهُمْ بِأَقْوَامٍ، إِنَّمَا هُمْ فَحْمٌ مِنْ فَحْمِ جهنم، أَوْ لَيَكُونُنَّ أَهْوَنَ عَلَى اللهِ مِنَ الجِعْلاَنِ الَّتِي تَدْفَعُ بِأَنْفِهَا النَّتْنَ».

"Şüphesiz ki Aziz ve Celil olan Allah, sizlerin cahiliye kibirlenmelerinizi ve atalarınızla övünmenizi gidermiştir. İnsanlar ya takva sahibi bir mümin veya isyankar bir fâcirdir. Sizler, Âdem'in oğullarısınız, Âdem ise topraktandır.Artık bir kısım adamlar, kavimleriyle övünmeyi bırakmalıdır. Zira onlar cehennemin kömürlerinden başka bir şey değildirler. Yoksa onlar Allah katında, burnu ile pislikleri yuvarlayan pislik böceklerinden daha âdi olurlar." (25)

Haksızlıkta kavmine destek olan kişi hakkında şöyle buyurulmuştur:

عن عبد الرحمن بن عبدالله بن مسعود، عن أبيه، قَال: مَنْ نَصَرَ قَوْمَه عَلَى غَيْرِ الْحق فهو كالبَعِيرِ الَّذِى رُدِّى فَهو يُنزعُ بذنبه.

25- Ebu Davud, K.el-Edeb, bab: 110, Hadis no: 5116 / Tirmizî, K.el-Menakıb, bab: 75, Hadis no: 3955, 3956 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.361.

"Kim,haksız yere kavmine yardım edecek olursa o kimse kuyuya düşüp ölen bir deveye benzer ki onu kuyruğundan tutarak çıkarmak isterler." (26)

Vâsile b. el-Eska, peygamber efendimize:

واثلة بن الأسقع، أنها سمعت أباها يقول قلت: يا رسول الله، ما العصبية؟ قال: «أنْ تُعِينَ قَوْمَكَ عَلَى الظلم».

"Ey Allahın Resulü, ırkçılık nedir?" diye sorduğunda Resulullah: "Haksızlıkta kavmine yardımcı olmandır." cevabını vermiştir. (27)

Peygamber efendimiz, ırkçılık uğrunda savaşan veya o uğurda ölen kimse hakkında şöyle buyurmuştur:

عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ)؛ أَنَّهُ قَالَ «مَنْ خَرَجَ مِنَ الطَّاعَةِ، وَفَارَقَ الْجَمَاعَةَ، فَمَاتَ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً. وَمَنْ قَاتَلَ تَحْتَ رَايَةٍ عُمِّيَّةٍ يَغْضَبُ لِعَصَبَةٍ أَوْ يَدْعُو إِلَى عَصَبَةٍ أَوْ يَنْصُرُ عَصَبَةً فَقُتِلَ فَقِتْلَةٌ جَاهِلِيَّةٌ.

"Kim, emre itaatten çıkar, cemaattan ayrılır ve ölecek olursa o kimse cahiliye ölümü ile ölmüş olur. Kim, kavmi için gazaplanarak veya kavmiyetçiliğe davet ederek yahut kavmiyetçiliğe yardımda bulunarak kör sancak altında savaşır da öldürülecek olursa o kimse cahiliye ölümüyle öldürülmüş olur." (28)

Peygamber efendimiz diğe bir hadis-i şerifinde şöyle buyuruyor:

ان رسول الله (ﷺ) قال ان أنسابكم هذه ليست بسبابٍ على أحد وانما أنتم ولد آدم طف الصاع لم تملؤه ليس لاحد فضل الا بالدين أو عمل صالح حسب الرجل أن يكون فاحشا بذيا بخيلا جبانا.

26- Ebu Davud, K.el-Edeb, bab: 112, Hadis no: 5117.
27- Ebu Davud, K.el-Edeb, bab: 112, Hadis no: 5119 / İbn-i Mâce, K.el-Fiten, bab: 7, Hadis no: 3949.
28- Müslim, K.el-İmara, bab: 53, Hadis no: 1848.

"Soylarınız, sizden birinize sövmek için sebep değildir. Şüphesiz ki sizler, Âdem'in çocuklarısınız. Ölçek eksik kaldı onu dolduramadınız. (Herkesin bir kusuru vardır, eksiksiz insan yoktur) Bir kimsenin diğerine üstünlüğü ancak dindarlıkla veya salih amel işlemesiyledir. Kişinin, hayasız, âdi, cimri ve korkak olması, aşağılık olarak ona yeter." (29)

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا ۖ قُل لَّمْ تُؤْمِنُوا وَلَٰكِن قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ
فِي قُلُوبِكُمْ ۖ وَإِن تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُم مِّنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا
إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾

14- Ey Muhammed, Bedeviler "İman ettik" derler. Sen onlara şöyle de: "Hayır, iman etmediniz. Siz, ancak "Müslüman olduk." deyin. Çünkü iman henüz kalbinize girmemiştir. Eğer Allah ve Resulüne itaat ederseniz, Allah, amellerinizden hiçbir şey eksiltmez. Şüphesiz Allah, çok affedendir, çok merhamet edendir.

Bedeviler: "Biz, Allahı ve Resulünü tasdik ettik. Bizler müminiz." dediler. Ey Muhammed, sen onlara de ki: "Sizler iman etmediniz. Sizler mümin değilsiniz. Bu itibarla "İman ettik" demeyin. "Teslim olduk" deyin. zira iman gerçekten kalbinize girmemiştir. Henüz onun ne demek olduğunu kavramış değilsiniz. Sizler, Allahın ve Resulünün emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak Allaha ve Resulüne itaat edecek olursanız, Allah, amellerinizin mükafaatından hiçbir şey eksiltmez. Zira Allah, yaptıklarından vazgeçip kendisine itaat edeni affedendir ve ona merhametli davranandır. O halde ona tevbe ediniz ki sizi affedip size merhametli olsun."

*Bu âyet-i kerimenin, Esedoğulları Bedevileri hakkında nâzil olduğu rivayet edilmektedir. Bu Bedeviler hakkında: "Hayır, iman etmediniz. Siz ancak "Müslüman olduk." deyin buyurulmasının sebebi, Zührî ve ibn-i Zeyd'e göre, Bedevilerin, dilleriyle "İman ettik" demelerine rağmen amelleriyle iman etmediklerini göstermeleridir." Bu izaha göre imandan maksat, kişinin, inandığını dil

29- Ahmed b. Hanbel, C.4, S.145, 158.

ile söylemesi, İslamdan maksat ise yaptığı amellerle iman ettiğini ispat etmesidir. Bedeviler bu tür amelleri yapmadıklarından dolayı âyet-i kerimenin muhatabı olmuşlardır.

Katade ve Said b. Cübeyr'e göre ise Bedevilere böyle söylenmesinin sebebi, onların, iman etmelerini Resulullahın başına kakmalarıdır.

Katade diyor ki: "Yemin olsun ki bu âyet bütün Bedevileri kapsamaktadır. Zira Bedevilerden, Allaha ve âhiret gününe iman edenler de vardır. Fakat bu âyet-i kerime, Bedevilerden bir kabile hakkında nâzil olmuştur. O kabile, müslüman oluşlarını Resulullahın başına kakıyor ve şöyle diyorlardı: "Biz, savaşsız müslüman olduk. Falan ve falan oğulları gibi savaşmadık." Bunun üzerine Allah teala buyurdu ki: "Siz, iman ettik" demeyin. Korkudan "Teslim olduk." deyin.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ
وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾

15- Müminler ancak o kimselerdir ki Allaha ve Resulüne iman ederler sonra imanlarında şüpheye düşmzler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad ederler. İşte hakkıyla iman edenler bunlardır.

Ey, dilleriyle "İman ettik" diyen fakat kalblerine imanın gerçeği girmeyen Bedeviler, müminler ancak o kimselerdir ki Allahı ve Resulünü tasdik ederler. Sonra Allahın birliği ve Resulünün peygamberliği hakkında asla şüpheye düşmezler. Allahı ve Resulünü razı edecek ameller işlerler. Müşriklere karşı, mallarını harcayarak ve canlarını feda ederek cihad ederler. Allahın sözü yücelsin, kâfirlerin sözü ise alçalsın. İşte bunları yapanlar "Biz müminleriz." diyen sözlerinde doğru olanlardır. Kılıç korkusuyla "İman ettik" diyenler değil.

قُلْ أَتُعَلِّمُونَ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٦﴾

16- Ey Muhammed, de ki: "Allaha dininizi siz mi öğreteceksiniz?" Halbuki Allah, göklerde ve yerde bulunanı bilir. Allah, herşeyi bilendir.

Ey Muhammed de ki: "Ey Bedeviler, Allaha nasıl itaat edeceğinizi ona siz mi öğreteceksiniz? Halbuki Allah, göklerde ve yerde bulunan herşeyi bilir. Hiçbir şey ona gizli değildir. O halde siz Allaha, dinin ve itaatin ne olduğunu nasıl öğreteceksiniz? Allah, geçmiş ve gelecek olan herşeyi bilendir. O halde kalbinizde bulunanların aksini Allaha karşı söylemekten kaçının. Aksi takdirde gazabına ve cezasına uğratılırsınız.

يَمُنُّونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا ۖ قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ ۖ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ
لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٧﴾

17- Ey Muhammed, onlar, müslüman olmalarını senin başına kakıyorlar. De ki: "Müslümanlığınızı başıma kakmayın. Eğer imanınızda sadık kimselerseniz, imana kavuşturduğu için, asıl sizi Allah minnet altında bırakır.

Ey Muhammed, o Bedeviler, müslüman olmalarını senin başına kakarlar. "Biz seninle savaşmadan iman ettik. Başkaları gibi savaştıktan sonra iman etmedik." derler. Sen onlara de ki: "Müslüman oluşunuzu benim başıma kakmayın. Eğer "İman ettik." sözünüzde samimi iseniz bilin ki sizi Allah hidayete erdirdiği için mümin oluşunuzdan dolayı o sizi minnet altında bırakır.

*Said b. Cübeyr, bu âyet-i kerimenin, Esedoğullarından olan Bedeviler hakkında nâzil olduğunu söylemiştir. Zira onlar, Resulullaha gelerek "Biz savaşmadan iman ettik." diyorlar ve böylece müslüman oluşlarını onun başına kakıyorlardı.

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

18- Şüphesiz Allah, göklerin ve yerin gizliliklerini bilir. Allah, yaptıklarınızı çok iyi görendir.

Ey Bedeviler, sizlerden kimin doğru kimin yalancı olduğu, kimin İslama isteyerek girip kimin de Peygamberin korkusuyla müslüman loduğu Allaha gizli değildir. Zira Allah, göklerin ve yerin gaybını bilir. O, gizli ve âşikâr, itaat veya isyan olan bütün amallerinizi görendir. O, sizleri, amellerinize göre cezalandıracak ve mükafaatlandıracaktır.

KAF SURESİ

Kaf Suresi, kırkbeş âyettir. 38. âyeti Medine'de diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu sure-i celile de diğer Mekkî sureler gibi inanç konusunu işlemekte, öldükten sonra dirilmeyi kabul etmeyen inkarcıların şaşkınlık ve ahmaklıklarına temas edilmektedir. Allahın varlık ve birliğine iman için, göklere,yere ve bütün mevcudata bakılması ve onlardan ibret alınmasını öğütleyen surede: "Biz bütün bunları, Allaha yönelen her kulun kalb gözünü açmak ve ibret almasını sağlamak için yaptık."[1] buyurulmaktadır.

Daha önce gönderilen peygamberleri inkar eden kavimlerin, bu inkarları sebebiyle helak olup gittikleri ve böylece hak ettikleri cezayı buldukları haber verilmektedir.

İnsanın, sıkı bir şekilde ilahi kontrolun altında bulunduğu beyan edilmekkte ve bize şah damarımızdan daha yakın olduğunu beyan eden Allah teala, ayrıca kullarının bütün yaptıklarını, melekleri vasıtasıyla tesbit ettirdiğini beyan etmektedir.

Sur'a üfürülüp bütün insanların mahşer yerine toplanacağı ve suçluların cehenneme atılacakları beyan edilmekte ve cehennemin "Bana atılacak daha başka günahkâr yok mu?" diye günahkârları cezalandırmak için iştiyakla bekleyeceği beyan edilmektedir.

Buna mukabil Allahtan korkan, onun emir ve yasaklarına uyanların ise cennete konulacakları müjdesi verilmektedir. O gün onlara şöyle denilecektir: "Selametle girin cennete. Bu, ebedilik günüdür."[2]

Sure-i celilede Allahın, gökleri ve yeri altı günde yarattığı, diriltmenin de öldürmenin de Allaha ait olduğu, dönüşün de yine ona olacağı beyan edilmekte ve sure-i celile: "Ey Muhammed, biz onların söylediklerini çok iyi biliyoruz. Sen onlara karşı bir zorba değilsin. Sen sadece azabımdan korkan kimseye Kur'anla öğüt ver."[3] âyetiyle sona ermektedir.

1- Kaf Suresi, âyet: 8.
2- Kaf Suresi, âyet: 34.
3- Kaf Suresi, âyet: 45.

SURENİN FAZİLETİ

Sahih olan görüşe göre bu sure "Mufassal" diye adlandırılan surelerin ilkidir. Resulullah (s.a.v.) bu sureyi bayram ve cuma gibi büyük toplantı günlerinde okurdu. Zira bu sure insanın ilk yaratılışından, öldükten sonra diriltilmesinden, mahşerde toplanacağından, hesaba çekileceğinden, sonunda da ceza veya mükafaat göreceğinden bahsetmektedir. Bu surede yine cennet cehennem ve kıyamet sahneleri zikredilmektedir.

أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ سَأَلَ أَبَا وَاقِدٍ اللَّيْثِيَّ: مَا كَانَ يَقْرَأُ بِهِ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) فِي الأَضْحَىٰ وَالْفِطْرِ؟ فَقَالَ: كَانَ يَقْرَأُ فِيهِمَا بِق، وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ، وَاقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ.

Hz.Ömer, Ebu Vâkid el-Leysî'ye, Resulullahın, kurban ve ramazan bayramı namazlarında ne okuduğunu sormuş Ebu Vâkid de Resulullahın bu iki bayramda "Kaf vel-Kur'anil Mecid" ile "İktarebetüssaatü" ve "İnşakkal Kamer" surelerini okuduğunu söylemiştir. (4)

Ümmü Hişam, Bint-i Hâris'e diyor ki:

عن أم هشام بنت حارثة قالت لقد كان تنورنا وتنور النبى (ﷺ) واحدا سنتين أو سنة وبعض سنة وما أخذت ق والقرآن المجيد الاعلى لسان رسول الله (ﷺ) كان يقرأ بها كل يوم وجمعة على المنبر اذا خطب الناس.

"İki veya birbuçuk yıl, bizimle Resulullahın tandırı bir idi. Ben, Kaf suresini Resulullahın lisanından ezberledim. Resululah, her cuma günü insanlara hube okurken bu sureyi okuyordu." (5)

4- Müslim, K.es-Salat el-İydeyn, bab: 14, Hadis no: 891.

5- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.6, S.436.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

قٓ وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ﴿١﴾

1- Kaf. Şanlı ve şerefli Kur'ana yemin olsun ki (Biz seni insanlara uyarıcı olarak gönderdik de onlar inanmadılar.)

*Mukattaa harfleri hakkında Bakara suresinin başında gerekli izahat verilmiştir. Burada ise Kaf kelimesi hakkında özellikle şu görüşler zikredilmiştir.

Abdullah b. Abbas, Kaf, Nun vb. harflerin, Allah tealanın isimlerinden olduklarını ve bu isimleriyle yemin ettiğini söylemişlerdir. Katade ise Kaf kelimesinin, Kur'anın isimlerinden biri olduğunu söylemiştir. Diğer bir kısım âlimler ise "Kaf"ın, yeryüzünü kuşatan bir dağ olduğunu söylemişlerdir.

Âyetin devamında: "Şanlı ve şerefli Kur'ana yemin ederim ki... " buyurulmaktadır. Burada ifade edilen yeminin cevabı, âyet-i kerimede zikredilmemiştir. Bu itibarla müfessirler çeşitle cevaplar takdir etmişlerdir. Basra âlimleri, bunun cevabının: "Şüphesiz biz yerin, onlardan neyi eksiltiğini bilmekteyiz. Nezdimizde herşeyi koruyan bir kitap vardır. [6] âyeti olduğunu söylemişlerdir. Kufeli âlimler ise bu yeminin cevabının: "İş olup bitti." şeklinde olduğunu söylemişler bazı âlimler ise: "Toprak olduktan sonra mutlaka dirileceksiniz." ifadesi olduğunu söylemişlerdir. Mealde zikredilen cevap da bu görüşlerden biridir. Buradaki yeminin cevabının, bundan sonra gelen ikinci âyet olduğunu söyleyenler de vardır.

بَلْ عَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ هَٰذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٢﴾

6- Kaf Suresi, âyet: 4.

ءَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ذَٰلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ ﴿٣﴾

2-3- Bilakis, içlerinden birinin kendilerine uyarıcı olarak gelmesine şaştılar. Kâfirler şöyle dediler: "Bu, hayret edilecek bir şey, ölüp toprak olduktan sonra mı dirileceğiz? Bu dönüş çok uzaktır."

Ey Muhammed, kavminden müşrik olanların seni yalanlamaları, senin doğru söylediğini ve hak peygamber olduğunu bilmediklerinden değil, kendilerinden olan bir insanın, Allah tarafından uyarıcı olarak gönderilmiş olmasına şaşmalarındandır. Onlar, Allahın elçisinin ancak bir melek olacağını zannetmektedirler. Sen onlara peygamber olarak gelince, onlardan kâfir olanlar: "İçimizden bir insanın peygamber olarak gönderilmesi, şaşılacak bir şeydir." dediler. Peygamber onlara, öldükten sonra dirileceklerini ve yalanlamalarının sonucunu göreceklerini bildirince de şu cevabı verdiler. "Bizler ölüp toprak olduktan sonra mı tekrar dirileceğiz? Ve halimizin ne olduğunu bilmiş olacağız? Doğrusu tekrar dünyaya dönmek çok uzak bir ihtimaldir. Hatta imkansızdır. Zira bizler çürüyüp toprağa karışırız. Artık bundan sonra nasıl diriliriz ki?"

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ ۖ وَعِندَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ ﴿٤﴾

4- Şüphesiz biz, yerin onlardan neyi eksilttiğini bilmekteyiz. Nezdimizde herşeyi koruyan bir kitap vardır.

Evet bizler, yeryüzünün, onların vücutlarındaki et ve kemiklerden neyi yeyip eksilttiğini bilmekteyiz. Bizim katımızda, onların vücutlarından eksilen et, kemik, saç gibi şeylerin yazılıp tesbit edildiği bir kitap vardır. Bu kitap asla değişmez. Biz onları yeniden diriltip eski haline getirecğiz..

بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَهُمْ فِي أَمْرٍ مَّرِيجٍ ﴿٥﴾

5- Doğrusu onlar, hak kendilerine gelince onu yalanladılar. Onlar bir karışıklık içindedirler.

"Biz ölüp toprak olduktan sonra tekrar dirilecek miyiz?" diyen müşrikler, gerçeği ifade etmemişler, bilakis kendilerine gelen hak kitap Kur'anı yalanlamışlardır. Bu itibarla onlar, hak ile batılı seçemeyecek karmakarışık bir durum içindedirler.

أَفَلَمْ يَنظُرُوٓا۟ إِلَى ٱلسَّمَآءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَٰهَا وَزَيَّنَّٰهَا وَمَا لَهَا مِن فُرُوجٍ ﴿٦﴾

وَٱلْأَرْضَ مَدَدْنَٰهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَٰسِىَ وَأَنۢبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍۭ بَهِيجٍ ﴿٧﴾

تَبْصِرَةً وَذِكْرَىٰ لِكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ﴿٨﴾

6- Onlar, üstlerindeki göğe hiç bakmazlar mı? Biz onu nasıl bina ettik ve nasıl süsledik. Onun hiçbir ayıp ve kusuru yoktur.

7- Yeri de yaydık. Üzerine ağırlıklı dağlar oturttuk. Orada her sınıftan güzel güzel bitkiler bitirdik.

8- Biz bütün bunları, Allaha yönelen her kulun kalb gözünü açmak ve ibret almasını sağlamak için yaptık.

*Allah teala bu ve bundan sonra gelen âyet-i kerimelerde, kullarını, yüce kudretini görmeye ve onun karşısında boyun eğip kendisine kulluk etmeye davet ediyor ve buyuruyor ki: "Öldükten sonra dirilmeyi yalanlayan ve bizim, ölüleri tekrar diriltmeye kadir olduğumuzu inkar eden kâfirler, hiç üstlerinde bulunan göklere bakmazlar mı? Biz onu nasıl bir tavan gibi yaptık ve onu yıldızlarla süsledik. Onda hiçbir delik ve yarık yoktur. Yeryüzünü nasıl düzgün hale koyduk, oraya salsılmayan dağlar yerleştirdik Ve orada her sınıftan güzel bitkiler bitirdik. Ey insanlar, biz bunları, Allaha yönelen her kula, kudretimizi göstermek ve azametimizi hatırlatmak için yaptık.

وَنَزَّلْنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً مُّبَٰرَكًا فَأَنۢبَتْنَا بِهِۦ جَنَّٰتٍ وَحَبَّ ٱلْحَصِيدِ ﴿٩﴾

وَٱلنَّخْلَ بَاسِقَٰتٍ لَّهَا طَلْعٌ نَّضِيدٌ ﴿١٠﴾

رِزْقًا لِّلْعِبَادِ ۙ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا ۚ كَذَٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾

9-11- Gökten de bereketli bir su indirdik. Kullara rızık olsun diye onunla bahçeler, hasat edilen taneli ekinler, tomurcukları birbirine binmiş yüksek hurma ağaçları bitirdik. Onunla ölü bir toprağa can verdik. İşte dirilip kabirlerden çıkma da böyledir.

Biz, gökten de bereketli bir yağmur indirdik. O yağmurla bahçelerin ağaçlarını, ekinlerin tanelerini, salkımları üst üste yığılı hurma ağaçları bitirdik. Bütün bu bitkileri, kullara rızık olsun diye var ettik. Onlar, bunların bir kısmını yemek diğer bir kısmını da meyve olarak kullanırlar. Onlardan daha başka faydalar da elde ederler. Biz, gökten yağdırdığımız o yağmurla, adeta ölü hale gelen kuru bir beldeye hayat veririz. İşte yeryüzünden çeşitli bitki ve mahsulleri çıkardığımız gibi kıyamet gününde ölüleri de kabirlerinden böylece çıkaracağız.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ﴿١٢﴾

وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَانُ لُوطٍ ﴿١٣﴾

وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ ۚ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ ﴿١٤﴾

12-14- Bunlardan önce Nuh kavmi, Ashab-ı Ress, Semud kavmi, Âd kavmi, Firavun, İhvan-ı Lut, Ashab-ı Eyke ve Tubba' kavmi de yalanlamışlardı. Evet hepsi de peygamberleri yalanlayıp vaadettiğim azabı hak etti.

*Allah teala bu âyetlerde de Kureyş'ten ve diğer kavimlerden olan kâfir ve müşrikleri, kendileri gibi olan diğer kavimleri helak etmesiyle uyarmakta ve bunları, geçmiş kâfirlerin durumuna düşmemeye davet etmektedir.

Nuh kavmi, Semud kavmi, Âd kavmi, Firavun ve Lut kavminin durumları daha önceki surelerde etraflıca izah edilmiştir. Ashab-ı Ress'de Furkan suresinin otuz sekinizinci âyetinde izah edilmiştir.

İkrime, Dehhak ve Mücahid'e göre "Ress" kelimesi, "Kuyu" anlamına gelmektedir. Peygamberlerini kuyuya gömerek öldürenlere "Ashab-ı Ress' denilmiştir. Katade'ye göre ise Ashab-ı Ress ile Ashab-ı Eyke, Allahın, kendilerine bir peygamber gönderdiği iki ayrı kavimdir. Allah bu kavimlerden her birini

belli bir azap ile helak etmiştir. Tubba' kavmi hakkında ise Duhan suresinin otuz yedinci âyetinde açıklamalar yapılmıştır.

Abdullah b. Selam'dan rivayet edilen bir görüşe göre "Tubba" Yemen'de yaşamış olan bir şahsın adıdır. Bu zat, çevresindeki insanlara galip gelmiş, onların içinden seçkin gençleri alıp kendisine yakın insanlar haline getirmiş sonra da onların dinine tabi olmuştur. Kavmi onun hakkında şöyle demiştir: "Bu adam sizin dininizi bıraktı gençlerle biatlaştı." Bu durumu şüyu bulunca Tubba' gençlere meseleyi anlattı. Onlar da: "Bizimle bu insanlar arasında şu ateşi hakem seçeriz. Zira o, yalancıyı yakar, doğru söyleyene dokunmaz." dediler. Ateş tutuşturuldu. Gençler, kitaplarını boyunlarına asarak ateşe doğru yürüdüler. Alev onların yüzüne çarptı onlar da geri döndüler. Bunun üzerine Tübba' "Ateşe mutlaka gireceksiniz" dedi. Gençler de ateşin içine girdiler. Ateş geri çekildi. Öyle ki ateş bıçakla kesilmiş gibi parçalara ayrıldı. Bunun üzerine Tübba' bu defa kavmine: "Siz de girin ateşe." dedi. Onlar da ateşe girerken alev yüzlerine çarptı, geri döndüler. Tübba' onlara: "Ateşe mutlaka gireceksiniz." dedi. Onlar da ateşe girince ateş onlara yol açtı. Fakat tam ortasına geldiklerinde onları çepeçevre kuşattı ve yaktı. İşte bunun üzerine Tübba' gerçekten müslüman oldu. O, salih bir kişiydi. Tübba' kavmi hakkında başka rivayetler de vardır.

أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٥﴾

15- Biz, ilk yaratmadan âciz mi kaldık? Hayır, onlar yeniden yaratılmaktan şüphe ediyorlar.

Ey, öldükten sonra dirilmeyi inkar eden Kureyş müşrikleri, yaratıkları ilk olarak yaratmaktan âciz mi kaldık ki, onlar yok olduktan sonra onları tekrar yaratmaktan da âciz kalmış olalım. Doğrusu onlar, bizim ilk yaratmadan âciz olduğumuzu sanmıyorlar, fakat onlar, ölüp toprak olduktan sonra kendilerini tekrar yaratacağımıza dair şüphe içindedirler.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ ۖ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ﴿١٦﴾

16- Şüphesiz insanı biz yarattık. Nefsinin ona ne fısıldadığını da biliriz. Biz ona, şah damarından daha yakınız.

Şüphesiz ki insanı biz yarattık. Nefsinin ona ne gibi vesveseler verdiğini de biliriz. Onun sırları ve kalbinde olanlar bizden gizli değildir. Zira biz insana şah damarından daha yakınız.

*Âyette geçen "Biz ona şah damarından daha yakınız." ifadesinden maksat: "Biz ona, kendisinden daha fazla sahibiz." veya "Biz ona gelen vesveseleri kendisinden daha iyi biliriz." demektir.

إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٧﴾

مَا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾

17- Onun sağında ve solunda oturan iki alıcı melek, yaptıklarını kaydetmektedir.

18- İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında onu gözetleyici hazır bir melek bulunmasın.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, insanın sağında ve solunda birer melek vazifelendirildiğini, bunların, insanın yaptığı şeyleri kaydettiklerini bildirmektedir. Bunlardan sağ tarafta olanın iyi amelleri kaydettiği, sol tarafta olanın ise kötü amelleri kaydettiği rivayet edilmektedir. Bunlardan, sağ tarafta bulunan meleğin, sol tarafta bulunanın âmiri olduğu, kul günah işleyince sağ taraftaki sol taraftakine: "Hemen yazma belki tevbe eder." diye emrettiği ve günahları hemen yazdırmadığı rivayet edilmektedir.

Hasan-ı Basrî ve Katade, bu meleklerin, insanın konuştuğu her şeyi yazdığını söylemişler, Abdullah b. Abbas ise bunların, sadece sevap ve günah olan şeyleri yazıp, mübah olan şeyleri ise yazmadıklarını söylemiştir. İkrime de bu görüştedir.

Peygamber efendimiz, kulun konuştuğu sözlerin bu melekleri tarafından yazıldığını beyan ederek şöyle buyurmaktadır:

عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ اِنَّ الْعَبْدَ لَيتكلمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللهِ لاَ يُلْقِى لَهَا بَالاً يرفَعُ اللهُ بِهَا دَرَجَاتٍ وَاِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللهِ لاَ يُلْقِى لَهَا بَالاً يَهْوِى بِهَا فِى جَهَنَّمَ.

"Şüphesiz ki kul, Allahın razı olacağı bir sözü söyler, onun nasıl bir söz olduğunun farkında değildir. Fakat Allah o sözle onun derecesini yükseltir. Yine kul, Allahı gazaplandıracak bir söz söyler onun dane olduğunun farkında değildir. Allah o sözle de onu cehenneme sürükler." (7)

وَجَآءَتْ سَكْرَةُ ٱلْمَوْتِ بِٱلْحَقِّ ذَٰلِكَ مَا كُنتَ مِنْهُ تَحِيدُ ﴿١٩﴾

19- Ölüm sarhoşluğu, gerçeği ortaya koyar. Ey insanoğlu, işte bu, senin ötedenberi kaçındığın şeydir.

*Bu âyet-i kerime, iki şekilde izah edilmiştir. Birinci izaha göre âyetin manası şöyledir: "Ey insanoğlu, ölüm sarhoşluğu ve şiddeti senin gözünün önüne, âhirette var olan gerçekleri getirir. Sen onları görür ve anlarsın." Bu izah tarzına göre insana ölüm sarhoşluğu esnasında âhiret âlemi gözükür.

İkinci izah şekli ise şöyledir: "Ölüm sarhoşluğu, mutlaka gerçekleşecek olan ölümü getirir. Ey insan, sen ise devamlı olarak bundan kaçınırsın.

وَنُفِخَ فِى ٱلصُّورِ ذَٰلِكَ يَوْمُ ٱلْوَعِيدِ ﴿٢٠﴾

20- Sur'a üfürülür. İşte bu, vaadolunan gündür.

*"Sur"un ne demek olduğu ve ona kaç defa üfürüleceği hususunda Zümer suresinin altmış sekizinci âyetinde açıklamalar yapılmıştır.

وَجَآءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَآئِقٌ وَشَهِيدٌ ﴿٢١﴾

21- Herkes (mahşer yerine) kendisini bir sevkeden bir de şahitle beraber gelecektir.

7- Buhari, K.er-Rikak, bab: 23 / Müslim, K.ez-Zühd, bab: 49, Hadis no: 2988

"Sur"a üflendiği gün hekes, beraberinde, kendisini sevkeden bir melek ve dünyada iken işlediği amellerine şahit olacak bir şahit ile Allahın huzurûna varacaktır.

*Âyette zikredilen "Sevkedici"den maksat "İnsanı kıyamet gününde mahşer yerine sevkeden melektir." Yine âyette zikredilen "Şahit"den maksat ise, Mücahid, Katade, İbn-i Zeyd ve Osman b. Affan (r.a.)a göre, kulun dünyadayken işlediği amellere şahitlik edecek başka bir melektir. Abdullah b. Abbas ve Dehhak'a göre ise "Şahit"den maksat, insanın yaptığı amellere şahitlik edecek, insanın dili, elleri, ayakları gibi organlarıdır. Bu hususta başka bir âyet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır: "Kıyamet günü onların dilleri, elleri ve ayakları yaptıklarına şahitlik edecektir." (8)

لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴿٢٢﴾

22- (Ey insan) "Şüphesiz sen dünyada bundan gafildin. İşte biz senden perdeni kaldırdık. Artık bugün gözün keskindir.

*Bu âyet-i kerimede hitabın kime yapıldığı hususu ihtilaflıdır. Zeyd b. Eslem ve oğlu, buradaki hitabın Resulullaha yapıldığını söylemişlerdir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Ey Muhammed, sen, cahiliye döneminde kavminle birlikte bu dinden gafildin. Biz, senin gözünden cahiliye perdesini kaldırdık. İman kalbine yerleşti. Böylece gözün, hakkı gören keskin bir göz oldu."

Ali b. Talha'nın, Abdullah b. Abbas'tan naklettiği bir görüşe göre ise buradaki hitap, kâfire yapılmış bir hitaptır. Buna göre âyetih izahı şöyledir: "Kıyamet gününde kâfire şöyle denecektir: "Ey kâfir, sen dünyada iken kıyametten gafildin. Yeniden dirildikten sonra biz senden gaflet perdesini kaldırdık. Artık senin gözün keskindir, herşeyi bizzat gözünle görmektesin." Salih b. Kaysan, Dehhak ve Mücahid de bu görüştedirler.

Hüseyin b. Abdullah'a göre ise buradaki hitap, mümin olsun kâfir olsun bütün insanlara yapılmıştır. Kıyamet gününde insanlara, dünyada iken gafil oldukları, kıyamette ise herşeyi görür oldukları bildirilecektir. Taberi bu görüşü tercih etmektedir. Meal de bu görüşe göre hazırlanmıştır.

8-Nur Suresi, âyet: 24.

وَقَالَ قَرِينُهُۥ هَٰذَا مَا لَدَىَّ عَتِيدٌ ﴿٢٣﴾

23- Yanında bulunan arkadaşı: "İşte elimde bulunan hazırdır." der.

İnsanı, kıyamette mahşer yerine sevkeden melek şöyle der: "Rabbim, işte benim elimde bulunan budur. Muhafaza edilmiştir ve hazır durumdadır."

*Allah teala bu âyet-i kerimede, insanı mahşer yerine götüren meleğin, mahşer yerine varınca Allah tealaya: "Ey rabbim, işte bana teslim edilen insan, ben bunu muhafaza ederek getirdim." diyeceğini beyan etmektedir.

Başka bir izah şekline göre ise, insanı sevkeden meleğe, amelleri teslim edilecek ve o amellerini gösterirken: "Ey rabbim, işte elimde bulunan bu kişinin amelleri hazırdır ve muhafaza edilmiştir." diyecektir.

أَلْقِيَا فِى جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٢٤﴾

مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيبٍ ﴿٢٥﴾

ٱلَّذِى جَعَلَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَأَلْقِيَاهُ فِى ٱلْعَذَابِ ٱلشَّدِيدِ ﴿٢٦﴾

24-25- "Ey iki melek, inatçı, iyiliği men eden, azgın ve şüpheci her kafiri cehenneme atın.

26- O Allahla beraber başka ilah edindi. O halde onu şiddetli bir azaba atın." (denilir)

*Âyette zikredilen "İki melek"ten maksat, insanı mahşere sevkeden melekle, insanın yaptıklarına şahitlik edecek olan melektir. Allah teala bu iki meleğe, cehennemlikleri cehenneme atma vazifesini de verecektir.

Bazı âlimlere göre burada hitap her ne kadar iki şahsa ise de maksat tek şahıstır. O da insanı mahşer yerine sevkeden melektir. Allah ona, cehennemlik olanı cehenneme atmasını emredecektir. Zira Arapçada bir kişiye konuşurken iki kişiye konuşurmuş ifadesini kullanmak yaygın olan bir ifade tarzıdır.

Âyette zikredilen "İnatçı kimse", hakkın karşısında inat eden kimsedir. İyiliğe engel olan kimse, malında bulunan, Allahın ve kulların hakkını vermeyen kimsedir. Azgın kimse, eliyle ve diliyle insanlara saldırandır. Şüpheci olan kimse ise, Allahın birliği ve kudreti hakkında şüpheye düşendir.

Allah teala, işte bu çeşit insanların, melekler tarafından cezalandırılmalarını emredecektir.

قَالَ قَرِينُهُۥ رَبَّنَا مَآ أَطْغَيْتُهُۥ وَلَٰكِن كَانَ فِى ضَلَٰلٍۭ بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾

27- (Dünyada) arkadaşı (olan şeytan) şöyle der: "Ey rabbimiz, onu ben azdırmadım. Aksine o derin bir sapıklık içindeydi."

İnatçı, hayra engel olan, saldırgan ve şüpheci olan kâfir insanların, dünyada iken dost edindikleri yandaşları şeytan, âhirette onlardan uzak duracak ve Allaha şöyle diyecektir: "Rabbimiz, ben onu azdırıp inkarcılığa düşürmedim. O, kendisi doğru yoldan uzaktı. O, derin bir sapıklık içindeydi.

*Bu hususta başka bir âyet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır: "Allahın emri yerine gelince şeytan şöyle der: "Şüphesiz Allah size gerçek bir vaadde bulunmuştu. Ben de size vaadde bulunmuştum. Fakat vaadimi bozdum. Benim, sizin üzerinizde bir nüfuzum yoktur. aFkat sizi sapıklığa çağırdım. Siz de bana uydunuz. O halde beni kınamayın, kendinizi kınayın. Artık ne ben sizi kurtarabilirim ne de siz beni. Daha önce beni Allaha ortak koşmanızı reddediyorum." Elbette zalimlere can yakıcı bir azap vardır." (9)

قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا۟ لَدَىَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُم بِٱلْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾

9- İbrahim Suresi, âyet: 14.

28- Allah şöyle der: "Huzurumda çekişmeyin. Ben size daha önce azap vaadimi bildirmiştim.

Allah, kâfirlere ve onların dost edindikleri şeytanlara şöyle diyecektir. Bugün benim huzurumda çekişmeyin. Siz dünyada iken, peygamberlerim vasıtasıyla, beni inkar edenlerin ve bana isyan edenlerin cezalandırılacağını sizlere bildirmiştim.

مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾

29- Benim nezdimde söz değiştirilmez. Ben hiçbir zaman kullarıma zulmetmem.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, kıyamet gününde birbirlerini suçlayacak olan müşriklerle onların şeytanlarına nasıl cevap vereceğini bildirerek buyuruyor ki: "Dünyada iken size söylediğim" Ben cehennemi bütün cin ve insanlarla dolduracağım." (10) sözü ve hakkınızda verdiğim karar artık değişmez. Ben, vereceğim hükmü verdim. Ben, yaratıklarımdan hiçbir kimseyi başkasının suçundan dolayı cezalandırarak zulmetmem. Herkesi kendi yaptığına göre cezalandırırım.

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَل مِن مَّزِيدٍ ﴿٣٠﴾

30- O gün cehenneme: "Doldun mu?" diyeceğiz. O da: "Daha var mı?" diyecektir.

*Bu âyet iki şekilde izah edilmiştir. Birinci izah şekli şöyledir: "Biz, kıyamet gününde cehenneme: "Artık doldun mu?" diye soracağız. O da: "Daha yer kaldı mı?" diyecektir. Yani, yer kalmadığını söyleyecektir. zira Allah teala, cehennemi cin ve insanlarla dolduracağını söylemiştir. Cehennem boş kalınca da kendi ayağını oraya koyarak cehennemi dolduracak ve ona: "Artık doldun mu?" diye soracak o da "Artık yer kalmadı." diyecektir. Abdullah b. Abbas,

10- Hud Suresi, âyet: 119.

âyeti bu şekilde izah etmiştir. Dehhak ve Mücahid de aynı görüştedirler.

Enes b. Mâlik (r.a.) Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ يُلْقَى فِي النَّارِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ حَتَّى يَضَعَ قَدَمَهُ فَتَقُولُ قَطْ قَطْ.

"Cehennemlikler cehenneme atılır. Cehennem ise "Daha var mı?" der. Nihayet Allah, ayağını ona koyar o da "Yeter, yeter" der. (11)

Âyetin ikinci izah şekli ise şöyledir: "Kıyamet gününde biz cehenneme "Doldun mu?" diye soracağız o da "Daha var mı?" diyecek ve dolmadığını ifade edecektir. Bu izaha göre cehennem bu sözü, Allah tealanın, ayağını onun içine koymasından önce söyleyecektir. Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

Ebu Hureyre (r.a.) Resulullahın, bu hususta şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) تَحَاجَّتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ فَقَالَتْ النَّارُ أُوثِرْتُ بِالْمُتَكَبِّرِينَ وَالْمُتَجَبِّرِينَ وَقَالَتِ الْجَنَّةُ مَالِي لاَ يَدْخُلُنِي الأَ ضُعَفَاءُ النَّاسِ وَسَقَطُهُمْ قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِلْجَنَّةِ أَنْتِ رَحْمَتِي أَرْحَمُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي وَقَالَ لِلنَّارِ إِنَّمَا أَنْتِ عَذَابٌ أُعَذِّبُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا مِلْؤُهَا فَأَمَّا النَّارُ فَلاَ تَمْتَلِئُ حَتَّى يَضَعَ رِجْلَهُ فَتَقُولُ قَطْ قَطْ فَهُنَالِكَ تَمْتَلِئُ وَيُزْوَى بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ وَلاَ يَظْلِمُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ خَلْقِهِ أَحَداً وَأَمَّا الْجَنَّةُ فَإِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ يُنْشِئُ لَهَا خَلْقاً.

11- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 50, bab: 1.

"Cennetle cehennem birbirleriyle cedelleştiler. Cehennem şöyle dedi: "Kibirlenenler ve zorbalar bana ayrıldı." Cennet ise "(Halinden şikayet ederek) Niçin bana, insanların âcizlerinden ve zayıflarından başkası girmiyor?" dedi. Bunun üzerine Allah teala cennete: "Sen benim rahmetimsin. Ben, seninle kullarımdan dilediğime merhamet ederim." Cehenneme de "Sen azapsın. Ben seninle kullarımdan dilediğime azap ederim." dedi. Bunların herbirisinin kendisini dolduracak kadar mensubu vardır. Ancak Allah ayağını cehenneme koymadıkça o dolmayacaktır. Koyduktan sonra ise "Yeter, yeter" diyecek ve dolacak ve büzülecektir. Allah teala, yaratıklarından hiçbir kimseye zulmetmeyecektir. (Yani, sırf cehennemi doldurmak için oraya girmeyi hak etmeyenleri oraya koymayacaktır) Cennet dolmayınca da Allah teala, onun için yeni yaratıklar var edecektir[12]

وَأُزْلِفَتِ ٱلْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾

31- Cennet, Allahtan korkanlara uzakta kalmayacak bir durumda yaklaştırılır.

Kıyamet gününde, Allahın emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak ondan korkan insanlara cennet yaklaştırılacak ve uzakta bırakılmayacaktır.

هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾

مَّنْ خَشِيَ ٱلرَّحْمَٰنَ بِٱلْغَيْبِ وَجَآءَ بِقَلْبٍ مُّنِيبٍ ﴿٣٣﴾

32-33- İşte sizlere vaadolunan cennet budur. Bu vaad, Allaha yönelen, Allahın koyduğu emirleri yerine getiren, görmediği halde rahman olan Allahtan korkan ve kıyamet günü onun huzuruna tevbekâr bir kalb ile gelen herkes içindir.

*Âyet-i kerimede geçen ve "Allaha yönelen" diye tercüme edilen "Evvab" kelimesi, çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas ve Mücahid'den nakledilen bir görüşe göre bunun ma-

12- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 50, bab: 1.

nası: "Allahı çokça tesbih eden" demektir. Hakem b. Uteybe'ye göre ise "Yalnız başına kaldığında Allahı zikreden" demektir.

Mücahid ve Şa'bî'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise bunun manası: Tevbe edinceye kadar günahlarını hatırından çıkarmayan" demektir. Katade'ye göre: "Allaha itaat eden ve çokça namaz kılan" demektir. İbn-i Zeyd'e göre de "Çokça tevbe eden ve Allaha itaata yönelen" demektir. taberi bu kelimeyi izah ederken: "Günah işlemekten vazgeçip Allaha itaate yönelen ve günahlarından tevbe eden." demiştir.

"Allahın koyduğu emirleri yerine getiren" diye tercüme edilen "Hafîz" kelimesi de çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Bazı müfessirlere göre bunun manası "Tevbe edinceye kadar günahlarını hatırından çıkarmayan" demektir. Bazılarına göre de "Allahın kendisine farz kıldığı ve emanet ettiği vazifeleri yerine getiren"dir. Diğer bazılarına göre ise "Kulu rabbine yaklaştıracak herşeyi muhafaza edendir." Taberi de bu görüştedir.

ٱدْخُلُوهَا بِسَلَٰمٍ ذَٰلِكَ يَوْمُ ٱلْخُلُودِ ﴿٣٤﴾

34- Onlara şöyle denilir: "Selametle girin cennete. Bu, ebedilik günüdür."

Allahtan korkan bu gibi takva sahiplerine: "Siz cennete, üzüntü, öfke ve azap gibi şeylerden beri olarak güven içinde girin. İşte bugün ebedilik günüdür. Cennetlikler cennette ebedi olarak kalacaklardır."

لَهُم مَّا يَشَآءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٣٥﴾

35- Orada arzu ettikleri herşeyi bulurlar. Nezdimizden daha fazlası da vardır.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, cennetliklerin, cennette arzuladıkları her güzel ve temiz şeyi bulabileceklerini beyan etmektedir.

Resulullah (s.a.v.) Allah tealanın, bir hadis-i kudsîde şöyle buyurduğunu beyan etmektedir:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) قَالَ اللهُ أَعْدَدْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَالاَ عَيْنٌ رَأَتْ وَلاَ أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلاَ خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ فَاقْرَؤُا إِنْ شِئْتُمْ فَلاَ تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ

"Ben, salih kullarıma öyle nimetler hazırladım ki onları ne bir göz görmüş, ne bir kulak işitmiş ne de bir beşerin hatırından geçmiştir. Dilerseniz şu âyeti okuyun. (13) "Hiçbir kimse onlar için, dünyada yaptıklarının karşılığı olarak saklanmış sevindirici şeylerin ne olduğunu bilemez." (14)

Allah teala, âyet-i kerimenin devamında, cennetliklere istedikleri her nimetin verilmesiyle birlikte kendi nezdinden daha fazla bir şeye de erişeceklerini beyan etmiştir.

Müfessirler, erişilecek bu fazla şeyin, bizzat Allahı görme hadisesi olduğunu söylemişlerdir.

Bu hususta Süheyb-i Rûmî (r.a.) Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عَنْ صُهَيْبٍ، عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ «إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ، قَالَ يَقُولُ اللهُ تَبَارَكَ اللهُ وَتَعَالَى: تُرِيدُونَ شَيْئاً أَزِيدُكُمْ؟ فَيَقُولُونَ: أَلَمْ تُبَيِّضْ وُجُوهَنَا؟ أَلَمْ تُدْخِلْنَا الْجَنَّةَ وَتُنَجِّنَا مِنَ النَّارِ؟ قَالَ فَيَكْشِفُ الْحِجَابَ فَمَا أُعْطُوا شَيْئاً أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنَ النَّظَرِ إِلَى رَبِّهِمْ عَزَّ وَجَلَّ».

"Cennetlikler cennete girdikleri zaman Allah teala onlara "Size daha fazla bir şey vermemi istiyor musunuz?" diyecek onlar ise "Sen bizim yüzümüzü beyazlaştırmadın mı? Bizleri cennete koymadın mı? Cehennem ateşinden kurtarmadın mı? (Bunlardan daha fazla ne olacaktır?) diyeceklerdir. Bunun üzerine Allah, kendisini örten perdeyi açacak, cennetliklere, Allaha bakmaktan daha se-

13- Buhari, K.Bed'ül halk, bab: 8.
14- Secde Suresi, âyet: 17.

vimli bir şey olmayacaktır." (15) Sonra Resulullah şu âyeti okumuştur: "İyilik edenlere en güzel mükafaat ve daha fazlası vardır..." (16)

Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّ نَاساً قَالُوا لِرَسُولِ اللهِ (ﷺ): يَا رَسُولَ اللهِ! هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) «هَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ؟» قَالُوا: لاَ يَا رَسُولَ اللهِ! قَالَ «هَلْ تُضَارُّونَ فِي الشَّمْسِ لَيْسَ دُونَهَا سَحَابٌ؟» قَالُوا: لاَ يَا رَسُولَ اللهِ! قَالَ فَإِنَّكُمْ تَرَوْنَهُ كَذَلِكَ»

"Bazı insanlar "Ey Allahın Resulü, biz, kıyamet gününde rabbimizi görecek miyiz?" diye sordular. Resulullah da şöyle buyurdu: "siz, ayın on dördünde ayı görmede sıkıntı çeker misiniz?" "Hayır ey Allahın Resulü" dediler. Resulullah: "Bulutsuz bir günde güneşi görmede sıkıntı çeker misiniz?" buyurdu. "Hayır, ey Allahın Resulü." dediler. Resulullah: "İşte siz rabbinizi böylece göreceksiniz." buyurdu (17)

Bir kısım âlimler, cennetliklere, arzudalıkları nimetlere ilaveten ikram edilecek fazlalıktan maksadın, "Güzel bir kadın" olduğunu söylemişlerdir.

Ebu Said el-Hudrî diyor ki:

عَنْ أَبِي سَعِيد الخدرى عن رسول الله (ﷺ) قال ان الرجل ليتكئ في الجنة سبعين سنة قبل ان يتحولْ ثم تاتيه امرأته فتضرب على منكبيه فينظر وجهه في خدها أصفى من المرآة وان أدنى لؤلؤة عليها تضئ ما بين المشرق والمغرب فتسلم عليه قال فيرد السلام ويسألها من أنت وتقول أنا من المزيد.

15- Müslim, K.el-İman, bab: 297, Hadis no: 181.
16- Yunus Suresi, âyet: 26.
17- Müslim, K.el-İman, bab: 299, Hadis no: 182

"Resulullah şöyle buyurdu: "Kişi cennete sırtını çevirmeden yetmiş yıl yaslanarak oturur sonra ona hanımı gelir omuzuna vurur. Adam kadının yüzünde kendisini aynadan daha net bir şekilde görür. Kadının, üzerine takındığı en âdi inci, doğu ile batının arasını aydınlatır. Kadın adama selam verir. Adam selamını alır ve ona kim olduğunu sorar. Kadın, "Ben, fazlalık olarak verilen nimetlerdenim." der. (18)

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هُمْ أَشَدُّ مِنْهُم بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ
هَلْ مِن مَّحِيصٍ ﴿٣٦﴾

36- Biz bu inkarcılardan önce, kendilerindenkat kat kuvvetli ve diyar diyar dolaşan nice nesiller helak etmişizdir. Hiç kurtuluş var mıdır?

Bu Kureyş müşriklerinden önce, bunlardan daha güçlü ve kuvvetli, yeryüzünü gezip dolaşan ve orayı delik deşik eden ve orada fesat çıkaran nice kavimleri helak ettik. Onlar için hiçbir kurtuluş oldu mu?

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٣٧﴾

37- Şüphesiz ki bunda (hassas bir) kalbi olan veya hadiseleri can kulağıyla dinleyip ona şahit olan için bir ibret vardır.

Şüphesiz ki Kureyş müşriklerinden önce helak ettiğimiz kâfirlerde, onları düşünüp ibret alacak aklı olan kimselere ibret vardır. Yine onların hadiselerine kulak verip ciddiyetle dinleyenlere ve onların geride bıraktıkları eserleri görüp izleyenlere bir çok öğüt ve ibretler vardır.

18- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.3, S.75

*Âyette geçen "Hadiselere şahit olan" ifadesi, çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Dehhak'a göre bundan maksat, "Kalbi uyanık" demektir. Katade'ye göre ise bundan maksat, "Ehl-i Kitaptır" Zira onlar, kitaplarında okudukları Hz. Muhammed'in sıfatlarının şahitleridir. Ebu salih'e göre ise bundan maksat, mümindir. Zira o, Kur'anı işitir ve onun hak kitap olduğuna dair şahittir.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ﴿٣٨﴾

38- Şüphesiz ki biz, gökleri, yeri ve aralarında bulunanları altı günde yarattık ve hiçbir yorgunluk da duymadık.

*Katade diyor ki: "Allah, Yahudileri, Hıristiyanları ve kendisine karşı iftiraya girişenleri yalanladı. Zira onlar, (Yahudiler) Allahın, gökleri altı günde yaratıp yedinci günde istirahat ettiğini söylerler. Onlara göre bu yedinci gün de cumartesi günüdür. Onlar bu günü, "İstirahat günü" diye adlandırırlar.

Allah teala bu âyet-i kerimede, gökleri ve yeri altı günde yarattığını ve bundan dolayı asla yorulmadığını bildirerek bu tür iddiaların batıl olduğunu beyan etmiştir.

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾

39- Ey Peygamber, sen onların söylediklerine karşı sabırlı ol. Rabbini güneş doğmadan ve batmadan önce hamd ile tesbih et.

Ey Muhammed, sen, Yahudilerin, Allah hakkında yapmış oldukları iftiralara sabret. Rabbini överek, güneş doğmadan ve batmadan önce tesbih et.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, güneş doğmadan ve batmadan önce, kendisinin övülerek tesbih edilmesini emretmektedir. Bu vakitlerde yapılması emredilen tesbih'ten maksat, Katade ve İbn-i Zeyd'e göre, namaz kılmaktır. Bunlara göre âyetin izahı şöyledir: "Ey Muhammed, sen, müşriklerin, Allah hakkında uydurdukları iftiralara karşı sabret. Güneş doğmadan önce, rabbine hamdederek sabah namazını kıl. Güneş batmadan önce de ikindi namazını kıl.

Cerir b. Abdullah diyor ki:

عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ كُنَّا جُلُوساً لَيْلَةً مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) فَنَظَرَ إِلَى الْقَمَرِ لَيْلَةَ أَرْبَعَ عَشْرَةَ فَقَالَ إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرَوْنَ هَذَا لاَ تُضَامُونَ فِي رُؤْيَتِهِ فَإِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ لاَ تُغْلَبُوا عَنْ صَلاَةٍ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا فَافْعَلُوا ثُمَّ قَرَأَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ.

"Biz bir gece Resulullah ile beraber oturuyorduk. Resulullah, on dönrdünde olan aya baktı ve şöyle buyurdu: "Sizler yakında, bunu gördüğünüz gibi rabbinizi göreceksiniz ve onu görmekte güçlük çekmeyeceksiniz. Sizler, güneş doğmadan ve güneş batmadan önceki namazları geçirmemeye gücünüz yettiği müddetçe onları geçirmeyin, kılın. Resulullah sonra: "Rabbini güneş doğmadan ve batmadan önce hamd ile tesbih et." âyetini okudu. (19)

وَمِنَ ٱلَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ ٱلسُّجُودِ ﴿٤٠﴾

40- Gecenin bir bölümünde ve namazlardan sonra da onu layık olmadığı şeylerden tenzih et.

*Allah teala bu âyet-i kerimede Resulullaha: "Gecenin bir bölümünde ve secdelerin arkasından kendisini tesbih etmesini emretmektedir. Gecenin bir bölümünde yapılması emredilen tesbih'ten neyin kasdedildiği hakkında farklı görüşler zikredilmiştir.

İbn-i Zeyd'e göre, gecenin bir bölümündeki tesbihten maksat, yatsı namazıdır. Mücahid'e göre ise geceleyin kılınan herhangi bir namazdır. taberi, âyetin genel ifadesine bakarak Mücahid'in görüşünün daha uygun olduğunu söylemiş ve bu ifadeden maksadın sadece yatsı namazı olmayıp hem akşam hem de yatsı namazı olduğunu söylemenin daha isabetli olacağını bildirmiştir.

"Secdelerin peşinden Allahı tesbih etme" ifadesinden neyin kasdedildiği hakkında da farklı görüşler zikredilmiştir.

19- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 50, bab: 1.

Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Ebu Hureyre, İbn-i Abbas, Şa'bî, Mücahid, Katade, Evzai ve Abdullah b. Muhacir'e göre "Secdeden sonra tesbih"ten maksat, akşam namazının farzından sonra kılınan iki rekat sünnettir. Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

Hz. Aişe (r.anh.) Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عن عائشة قالت: قال رسول الله (ﷺ): «من ثابر على ثنتي عشرة ركعة من السنة بنى الله له بيتاً في الجنة: أربع ركعات قبل الظهر، وركعتين بعدها، وركعتين بعد المغرب، وركعتين بعد العشاء، وركعتين قبل الفجر».

"Kim on iki rekat sünnete devam edecek olursa Allah onun için cennette bir ev yapacaktır. Bunlar öğleden önce dört rekat, öğleden sonra iki rekat, akşamdan sonra iki rekat, yatsınadn sonra iki rekat ve sabah namazından önce iki rekattır." (20)

Mücahid'in Abdullah b. Abbas'tan naklettiği diğer bir görüşe göre ise, secdelerden sonra yapılması emredilen tesbihten maksat, namazdan sonra tesbih çekmektir.

وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾

41- Çağıranın yakın bir yerden (tekrar dirilmeye) çağırdığı gündeki sese kulak ver.

Katade, Kâ'bul Ahbar'ın bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah ettiğini rivayet etmektedir. Allah teala bir meleğe, Kudüs'teki "Hacer-i Muallak"ın üzerine çıkarak şöyle nida etmesini emredecektir: "Ey çürümüş kemikler ve çözülmüş eklemler, Allah, aranızda kesin hüküm verilmesi için bir araya gelmenizi emrediyor." Bu izaha göre insanları tekrar dirilmeye çağıracak olan, bir melektir. Çağıracağı yakın yer ise Kudüs'teki Hacer-i Muallak (Havada boşlukta duran taş)dır.

20- Tirmizî, K.es-Salah, bab: 306, Hadis no: 414.

يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾

42- O gün varlıklar gerçekten (ikinci) sur'a üfleme çığlığını işitecekler dir. İşte o gün, kabirlerden çıkış günüdür.

İşte o gün yaratıklar, kabirlerden dirilme çığlığını gerçek olarak işitecekler ve Allahın, kabirlerden kalkma emrine uyarak kabirlerinden dışarı çıkacaklardır.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾

يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذَٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٤٤﴾

43- Şüphesiz, dirilten de öldüren de biziz biz. Dönüş de ancak bizedir.

44- O gün yer yarılır ve insanlar kabirlerinden süratle çıkarlar. İşte bu, bize göre çok kolay olan bir toplamadır.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde insanları, öldükten sonra tekrar diriltecegini, diriltme işinin Allah için zor bir şey olmadığını, yeryüzü yarılır yarılmaz insanların, kabirlerinden çıkarak mahşere koşacaklarını beyan etmektedir.

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾

45- Ey Muhammed, biz onların söylediklerini çok iyi biliyoruz. Sen onlara karşı bir zorba değilsin. Sen sadece azabımdan korkan kimseye Kur'anla öğüt ver.

Ey Muhammed, biz, müşriklerin sana neler söylediğini çok iyi biliyoruz. Sen onların söylediklerine aldırma. Sen onlara karşı bir zorba değilsin. Sen onlara Kur'anla öğüt vererek rabbinin sana verdiği peygamberliği tebliğ et. Bu tebliğin, Allahın cezalandırmasından korkan kimselere olsun. Zira öğüt alacak olanlar bunlardır.

ZARİYAT SURESİ

Zariyat Suresi Mekke'de nâzil olmuştur ve altmış âyettir.

Bu mübarek surenin esrarlı bir havası vardır. Onu okuyup kendisini ona verenleri, yeryüzünün basitliklerinden ayırarak semanın yüceliklerine yöneltmekte ve ruhlarda derin izler bırakmaktadır.

Bu esrarlı hava daha surenin başında hissedilmekte, Allah teala,

-Esip savuranlara,

-Ağır yük taşıyanlara,

-Kolayca akıp gidenlere ve

-İşi taksim edenlere yemin ederek söze başlamakta ve vaadolunan herşeyin gerçekleşeceğini beyan etmektedir.

Allah teala yine, yörüngeler sahibi göğe yemin ederek, insanların bir takım çelişkiler içinde bulunduklarını bildirmekte ve hakkın dışında yalan haber uyduran kâhinlere ve benzerlerine: "Kahrolsun yalancılar. Onlar, koyu cehalet içine batmış gafillerdir.." buyurmaktadır.

Allahtan korkan müttakilerin, cennetlerde ve pınar başlarında olacakları beyan edilmekte ve müttakilerin mallarında yoksullar ve muhtaçlar için bir hak olduğu açıklanmaktadır.

Sure-i celilede Hz. İbrahim'e gelen misafirler ve Hz. İbrahim'in onlara olan ikramı beyan edilerek Hz. Musa ile Firavun'un kıssasına kısaca temas edilmekte ve Firavununbaşına gelen felaket bu surede bir kere daha gözler önüne serilmektedir.

Âd ve Semud kavimlerinin başlarına gelen felaketler haber verilmektedir.

Allah teala, cinleri ve insanları ancak kendisine ibadet etsinler diye yarattığını haber vermekte, rızkı verenin kendisi olduğunu, kuvvet ve kudret sahibi olarak da ancak kendisinin var olduğunu beyan etmektedir.

Böylece sure-i celile genel havasıyla, insanların kalblerini herşeyden çekip kurtararak Allaha yöneltmekte ve onun dikkatlerini Allahın yüceliğini gösteren semalara yöneltmektedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا ﴿١﴾

فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ﴿٢﴾

فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا ﴿٣﴾

فَالْمُقَسِّمَاتِ أَمْرًا ﴿٤﴾

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾

وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾

1- Esip savuranlara,

2- Ağır yük taşıyanlara,

3- Kolayca akıp gidenlere,

4-6- İşi taksim edenlere yemin olsun ki, size ancak doğru şeyler vaadedilmiştir. Ve hesap günü de mutlaka gerçekleşecektir.

*Hz. Ali (r.a.)den "Esip savuranların" ne olduğu sorulmuş Hz. Ali de onun "Esen rüzgar" olduğunu söylemiş. Yine ondan "Kolayca akıp gidenler" sorulmuş, onların, "Gemiler" olduğunu söylemiş "İşi taksim edenler" sorulmuş onların da "Allahın emirlerini yaratıklarına tevzi eden melekler olduklarını söylemiştir. Bu izaha göre Allah teala, insanlara vaadedilen kıyametin kopması, ölülerin diriltilip hesaba çekilmesi gibi hadiselerin doğru olduğuna ve cezalandırma gününün mutlaka gerçekleşeceğine dair, esen rüzgarlara, yağmur taşıyan bulutlara, denizlerde seyreden gemilere ve Allahın emirlerini yerine getiren meleklere yemin etmektedir.

Aynı izahları Hz. Ömer (r.a.)ın da yaptığı rivayet edilmektedir.

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴿٧﴾

إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ ﴿٨﴾

7-8- Yörüngeler sahibi semaya yemin olsun ki, sizler, çelişkili bir idda içindesiniz.

*Âyette geçen ve "Yörüngeler" diye tercüme edilen "Hubuk" kelimesinin, yollar, süsler, güzellikler vb. manalara geldiği rivayet edilmektedir.

Allah teala, göğe yemin ettikten sonra insanların çelişkili bir iddia içinde olduklarını beyan etmiştir. Bundan maksat, insanların Kur'an hakkındaki ihtilaflarıdır. Bazıları Kur'anın hükümlerini aynen kabul ederken diğerleri kabul etmemektedirler.

يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ ﴿٩﴾

9- Bu tutarsız sözlerden çevirilen çevirilmiş olur.

Bu Kur'ana iman etmekten geri duran kimse bundan alıkonur. Böylece ondan istifade etmekten mahrum olur. Kur'ana iman etme temayülünde olan ise ondan alıkonmaz ve onun hikmetlerinden istifade eder.

قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ﴿١٠﴾

10- Kahrolsun yalancılar.

*"Yalancılar" diye tercüme edilen "Harrasûn" kelimesi hakkında çeşitli izahlar yapılmıştır.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre bundan maksat, şüpheci olanlardır.

Mücahid ve İbn-i Zeyd'e göre bundan maksat, yalan ve asılsız şeyleri uyduran kahinlerdir. Onlar "Öldükten sonra dirilmeyeceğiz." derler fakat buna dair kesin bir bilgileri yoktur.

Diğer bazı âlimlere göre ise bu ifadede anlatılmak istenen insanlar, Resulullaha karşı yalan uyduranlardır.Zira bunlardan bazıları Resulullahın sihirbaz, getirdiği şeylerin de sihir olduğunu söylemişler, diğerleri ise, Resulullahın şair, söylediği şeylerin de şiir olduğunu iddia etmişlerdir. Başka bir gurup ise, Resulullahın kahin, getirdiği şeylerin de kahinlerin verdiği haberlerden olduğunu söylemişlerdir. Bazıları ise Resulullahın getirdiği şeylerin, daha önce geçmiş ümmetlere ait efsaneler olduğunu iddia etmişlerdir.

Taberi, "Harrasûn" kelimesiyle kasdedilenlerin, yalanlarla ve asılsız tahminlerle kahinlik yapan kimseler olduklarını söylemiştir.

الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ﴿١١﴾

11- Onlar, sapıklık içine batmış cahillerdir.

Onlar, sapıklık bataklığında ısrar eden ve haktan haberi olmayan gafillerdir. Allahın kendilerine ne indirdiği ve neleri emrettiğini bilmeyen gaflet erbabıdır.

يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٢﴾

12- O gün onlar, ateşin üzerinde imtihan edilecekledir.

Öldükten sonra dirilmeyi ve hesaba çekilmeyi inkar eden bu yalancılar: "Hesaba çekilme ve cezalandırma günü ne zamandır?" diye sorarlar. Allahın, kullarına amellerinin karşılığını vereceği o gün ne zaman gerçekleşecektir?" diye sorarlar.

يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾

13- Hesap günü, onların ateşe atılıp yakılacakları gündür.

*Âyette geçen "Ateşin üzerinde imtihan edilecekleri" ifadesinden maksat, "Ateşte yakılarak azap göreceklerdir." demektir. Abdullah b. Abbas âyeti bu şekilde izah etmiştir. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

Mücahid ve İkrime'ye göre ise bu ifadeden maksat, altının, ateşin üzerinde eritilerek ölçülmesi gibi bunların da ateşin üzerinde ölçülmeleridir.

Süfyan es-Sevri, İbn- Zeyd ve Mücahid'den nakledilen başka bir görüşe göre ise bu ifadeden maksat: "Onlar, ateşin üzerinde pişirileceklerdir." demektir.

Dehhak'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise bundan maksat, "Onlar, ateşin üzerinde yakılacaklardır." demektir.

ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هَٰذَا الَّذِي كُنتُم بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾

14- Onlara: "Azabınızı tadın. Dünyada acele istediğiniz işte budur." denir.

Âhirette yalancılara şöyle denir: "Dünyada iken derhal gelmesini istediğiniz bu azabı artık tadın." "Yalanlamanızın cezasını görün. Ve cehennem ateşinde yanın." denir.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾

آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾

15-16- Şüphesiz müttakiler, rablerinin kendilerine lutfettiği mükafaatları alarak cennetlerde ve pınar başlarında olacaklardır. Çünkü onlar daha önce iyilikte bulunan kimselerdi.

*Taberi bu âyetleri şöyle izah etmiştir: "Şüphesiz ki dünyada iken Allahın emirlerini tutup yasaklarında kaçınarak ondan korkan insanlar, âhirette cennetlerin içinde ve pınarların başında olacaklardır. Çünkü onlar dünyada iken,

rablerinin kendilerine göndermiş olduğu emirlere sarılmışlardı. Rablerinin emirleri gelmeden önce de iyilikte bulunan kimselerdi.

Görüldüğü gibi Taberi burada, Allah tarafından kullara verilen şeyleri "Dünyadaki emir ve yasaklar" olarak izah etmiştir.

Diğer bazı müfessirler bu görüşe katılmamakta bu nimetlerin âhirette verilen nimetler olduğunu söylemektedirler. Meal bu son görüşe göre hazırlanmıştır..

كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ ٱلَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾

17- Onlar geceleri çok az uyurlar.

*Bu âyet-i kerime, çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Bunlardan biri: Mealde verildiği gibidir. Bu görüş, Hasan-ı Basrî, Ahmed b. Kays, Ma'mer ve Katade'den nakledilmektedir. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir. Bu izah tarzına göre, âhirette cennetlerin içinde ve pınarların başında bulunan takva sahipleri, dünyada iken gecenin az bir bölümünde uyurken çoğunu da ibadetle geçiren kimselerdir. Bu itibarla ilahi methe ve ikrama layık olmuşlardır.

Diğer bir kısım âlimler ise âyeti şöyle izah etmişlerdir: "Bu takva sahipleri gecenin az bir bölümünde uyumazlar, o bölümünü ibadetle geçirirler." Bu az bölümden maksat ise akşam namazı ile yatsı namazının arası veya sahur vakti yahut gecenin herhangi bir bölümüdür. Bu görüş, Enes b. Mâlik, Muhammed b. Ali, Katade, İbn-i Abbas, Ebu Âliye, Rebi' b. Enes, Mutarrif ve Mücahid'den nakledilmektedir.

Katade'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise bu âyetin ifade ettiği mana şudur: "Takva sahipleri yatsı namazını mutlaka kılarlar. Böylece gecenin bir bölümünü asla uyku ile geçirmezler.

Dehhak'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise âyetin manası şöyledir: "Kendilerine ilahi emirler gelmeden önce iyilikte bulunan insanlar pek az idiler ve gecenin bir bölümünde uyumazlardı." Bu izah tarzına göre âyet iki cümleden müteşekkildir.

وَبِٱلْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾

18- Seher vakitlerinde istiğfar ederlerdi.

*Âyette zikredilen, "seher vakitlerinde istiğfar" ifadesinden maksat, Dehhak, Mücahid ve Abdullah b. Ömer'e göre "Namaz kılarlar" demektir. Allah teala bir kısım müslümanların Resulullah ile birlikte gecenin üçte ikisini, bazan yarısını bazan da üçte birini ibadetle geçirdiklerini Müzzemmil suresinde zikretmiş ve müminlere, bunu yapmaya mecbur olmadıklarını beyan etmiştir. Bu da müminlerin, seher vakitlerinde namaz kıldıklarını göstermektedir.

Hasan-ı Basri ve İbn-i Zeyd'e göre "Seher vaktinde istiğfar etme"den maksat, takva sahibi kulların, Allahtan, günahlarının affını seher vaktinde istemeleridir. Hz. Yakub'un oğullarının babalarından kendileri için af dilemesini istedikleri zaman Hz. Yakub'un hemen af dilemediği ve onlara "Yakında sizin için af dileyeceğim." dediği bu yakın zamandan da seher vaktini kasdettiği rivayet edilmektedir.

Bir kısım âlimler, seher vaktinde cennet kapılarının açılacağını söylemişlerdir.

İbn-i Zeyd, gecenin son altıda birinin seher vakti olduğunu söylemiştir.

وَفِىٓ أَمْوَٰلِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّآئِلِ وَٱلْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾

19- Onların mallarında, dilenenin ve yoksulun hakkı vardır.

Gecenin az bir bölümünde uyuyan, seher vakitlerinde affedilmelerini dileyen bu takva sahiplerinin mallarında, dilenen insanların ve yoksulların hakları vardır. Takva sahipleri onların bu haklarını verirler.

*Zeyd b. Eslem, bu âyette zikredilen "Mal"dan maksadın, zekatın dışındaki mal olduğunu söylemiştir. Buna göre âyetin izahı şöyledir: "Takva sahibi insanlar, zekatlarına ilaveten dilenene ve yoksula, mallarından infak ederler."

Âyetteki "Dilenen" ifadesinden maksat, insanlardan, kendisine yardım edilmesini isteyen kimsedir. Dilenen insan boş çevirilmemelidir. Bu hususta Hz. Hüseyin (r.a.) Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

قال رسول الله (ﷺ) : «للسائل حق وإن جاء على فرس».

"Dilenci ata binerek gelmiş olsa bile (Dilendiği kimsede) hakkı vardır." (1)

"Yoksul" ifadesinden neyin kasdedildiği hakkında çeşitli görüşler zikredilmiştir.

Abdullah b. Abbas, Mücahid, Said b. el-Müseyyeb ve Nafi'ye göre "Yoksul" ifadesinden maksat, Beytül Mal'dan pay alamayan, geçimini sağlayacak bir mesleği olmayan ve kazancı olmayandır.

Dehhak'a göre ise "Yoksul" elindeki malını kaybeden kimsedir. Allah teala böyle bir kimseye yardım edilmesini emretmiştir.

Katade ve Zührî'ye göre ise "Yoksul"dan maksat, insanlardan dilenmeyen iffetli fakir kimselerdir.

Zührî, buradaki Yoksul'u şu hadiste zikredilen "Miskin"den saymıştır. Resulullah (s.a.v.) buyurmuştur ki:

قَالَ لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ تَرُدُّهُ اللُّقْمَةُ وَاللُّقْمَتَانِ وَالتَّمْرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ وَلَكِنِ الْمِسْكِينُ الَّذِي لاَ يَجِدُ غِنًى يُغْنِيهِ وَلاَ يَفْطَنُ فَيُتَصَدَّقُ عَلَيْهِ وَلاَ يَقُومُ فَيَسْأَلُ النَّاسَ

"Miskin, insanları (dilenmek için) dolaşan, bir lokma veya iki lokma bir hurma veya iki hurma ile geri dönen değildir. Fakat miskin, kendine yetecek bir şey bulamayan, fakir olduğu anlaşılamayarak kendisine sadaka verilmeyen ve insanlardan dilenmeye kalkışmayan kimsedir." (2)

İbrahim en-Nehaî ve Said b. Cübeyr'e göre ise buradaki yoksul'dan maksat, ganimetten pay alamayandır.

Hasan b. Muhammed diyor ki: "Resulullah bir müfreze gönderdi. Onlar ganimet getirmişlerdi. Resulullahın yanına, ganimet taksim edilirken, orada bulunmayan insanlar geldi. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.

1-Ebu Davud K. ez-Zekat, bab: 33,, Hadis No 1665/Ahmed çB. Hanbel, Müsned.

2- Buhari, K.ez-Zekât,bab: 53 / Ebu Davud, K.ez-Zekat, bab: 24, Hadis no: 1631.

Zeyd b. Eslem'e göre ise buradaki "yoksul" ifadesinden maksat, ekinleri veya meyveleri yahut hayvanları telef olan kimsedir. Bu gibi mallara sahibolanlar, bu tür felaketlere uğrayanlara yardım etmekle emrolunmuşlardır. İbn-i Zeyd, âyet-i kerimeyi bu şekilde izah ettikten sonra şu âyetlerin, bu izah tarzını desteklediğini söylemiştir. "Borçlu duruma düştük daha doğrusu mahrum kaldık." (3) "Bahçeyi görünce şöyle dediler: "Şüphesiz biz yolumuzu şaşırdık." "Daha doğrusu biz mahrum edilmişiz." (4)

Taberi diyor ki: "Burada zikredilen "yoksul" ifadesinden maksat, muhtaç olan ve rızıktan mahrum kılınandır. Bu yoksulluğu, mahsullerinin ve malının yok olmasıyla da olabilir, insanlardan dilenmeyip iffetli olmasından da olabilir.

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾

20- Kesinlikle inananlar için yeryüzünde nice deliller vardır.

Ey insanlar, yeryüzünde gördüklerinin gerçek mahiyetini düşünen ve kesin bilgi sahibi olmak isteyen insanlar için nice ibret ve öğütler vardır.

*Bu deliller, yaratıcının büyüklüğünü ve kudretinin, gözleri kamaştıracak kadar açık olduğunu gösterir. Allah, yeryüzünde, canlılar, bitkiler, dağlar, ovalar, çöller, nehirler ve daha bir çok şeyler yaratmıştır. Ayrıca insanların aynı tür varlıklar olmalarına rağmen dillerinin, renklerinin, iradelerinin, güçlerinin, anlayış kabileyetlerinin, hareket tarzlarının, ahlaklarının farklı olması, bazılarının mümin diğerlerinin de kâfir olması, bunları birbirinden farklı yapan Allahın kudretini göstermektedir.

وَفِي أَنفُسِكُمْ ۚ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾

21- Kendi nefsinizde de görmez misiniz?

Ey insanlar, bizzat kendinizin yaratılışında da nice öğüt ve ibretler vardır, hiç bakıp görmez misiniz?

3- Vakıa Suresi, âyet: 56.
4- Kalem Suresi, âyet: 26-27.

*İnsanın kendisindeki öğüt ve ibretlerin neler olduğu hakkında da Abdullah b. Zübeyr'den şunlar rivayet edilmektedir: "İnsan, gıdasını tek bir yoldan aldığı halde bu gıdanın artıklarını iki yoldan dışarı atmaktadır. Bu, Allahın varlığını gösteren bir delildir. İbn-i Zeyd ise bunu şöyle izah etmiştir: Allah tealanın, insanın vücudunda çeşitli eklemleri ve organları yaratmasında, onun büyüklüğünü ve kudretini gösteren büyük deliller vardır. Ve bizim, Allaha kulluk etmek için yaratıldığımızı göstermektedir."

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾

22- Rızıklarınız da vaadolunduğunuz şeyler de semadadır.

*"Rızıklarınız semadadır" ifadesinden maksat, Dehhak, Said b. Cübeyr, Mücahid ve Süfyan es-Sevrî'ye göre yağmur ve kardır. Zira bunlar vasıtasıyla yeryüzü sulanır ve orada çeşitli rızıklar biter. Bu itibarla rızkın sebebinin gökte olduğu zikredilmiştir.

Bazı müfessirlere göre ise rızkın gökte olmasından maksat, rızkın, Allah tarafından verilmesidir.

"Vaadolunduğunuz şey de semadadır." ifadesinden maksat, Mücahid'e göre "Hayır ve şer"dir. Taberi bu görüştedir.

Dehhak'a göre ise "Vaadolunduğunuz şey'den maksat" cennet ve cehennemdir.

فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ ﴿٢٣﴾

23- Göğün ve yerin rabbine yemin olsun ki bu vaadolunduğunuz şey, konuşmanız kadar gerçektir.

Ey insanlar; göklerin ve yerin rabbi olan Allaha yemin olsun ki rızıklarınız ve vaadolunduğunuz şeyin gökte olduğuna dair verdiğim haber gerçektir. Sizin konuşmanızın bir gerçek oluşu gibidir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, bizzat kendi şahsına yemin etmiştir. Bu hususta Hasan-ı Basrî diyor ki: "Bana, Resulullahın şöyle dediği ulaşmıştır."

Rableri, inanmaları için bizzat şahsına yemin etmesine rağmen yine inanmayanları Allah kahretsin!

هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَٰهِيمَ ٱلْمُكْرَمِينَ ﴿٢٤﴾

إِذْ دَخَلُوا۟ عَلَيْهِ فَقَالُوا۟ سَلَٰمًا ۖ قَالَ سَلَٰمٌ قَوْمٌ مُّنكَرُونَ ﴿٢٥﴾

24- Ey Muhammed, İbrahim'in, ikam edilen misafirlerinin haberi sana ulaştı mı?

25- O melekler İbrahim'in yanına girerek "Selam" demişlerdir. İbrahim de onlara: "Selam size, siz, tanınmayan bir kavimsiniz." demişti.

*Allah teala bu âyetlerde ve bundan sonra gelen âyetlerde Hz. Lut'un kavmini helak etmek için gelen ve Hz. İbrahim'e de bir oğlu olacağını müjdeleyen melekleri ve tebliğ ettikleri ilahi emirleri ebyan etmektedir.

Allah teala bu âyetlerde Kureyş kavmini uyarmakta ve Hz. Muhammed'e uymadıkları takdirde onların da burada zikredilen kavimlerin âkıbetlerine uğrayacaklarına işaret etmektedir.

Melekler gelince Hz. İbrahim'e selam vermişler, Hz. İbrahim onların selamını aldktan sonra kendilerinin, tanınmayan kişiler olduklarını söylemiş ve onlara ikramlarda bulunmuştur.

فَرَاغَ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦ فَجَآءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿٢٦﴾

فَقَرَّبَهُۥٓ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٧﴾

26-27- Hemen gizlice ailesine giderek semiz bir danayı kızartıp getirmiş, önlerine sürmüş ve "Yemez misiniz?" demişti.

*Bu âyetler, Hz. İbrahim'in, misafirlerine nâzik davrandığını bildirmekte ve bizlere misafir ağırlama âdâbını öğretmektedir. Zira Hz. İbrahim, misafirleri-

ne sormadan hemen gidip en değerli mallarından bir buzağıyı kızartıp getirmiş ve onlara ikram etmiş ve nâzikçe "Yemez misiniz?" diye buyur etmiştir.

فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۖ قَالُوا لَا تَخَفْ ۖ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾

28- (Yemediklerini görünce) İbrahim'in içine bir korku düştü. "Korkma" dediler Ve onu, ilerde büyük ilim sahibi olacak bir erkek çocuk ile müjdelediler.

*Hz. İbrahim, misafirlerine, kızartılmış buzağıyı getirince, yeme ve içmeleri olmayan melekler ondan yemediler. Hz. İbrahim onların melek olduklarını bilemediği için, ikramını yemediklerinden dolayı içinden bir korkuya kapıldı. Melekler Hz. İbrahim'in korktuğunu anlayınca ona: "Korkma" dediler. Ve geliş sebeplerini anlattılar. Geliş sebeplerinin, Hz. İbrahim'e, âlim olacak bir oğul müjdelemek bir de Lut kavmini helak etmek olduğunu söylediler.

Mücahid, bu oğulun, Hz. Hacer'den olan Hz. İsmail olduğunu söylemiş ise de tercih edilen görüşe göre bu oğul, Hz. Sare'den doğan Hz. İshak'tır.

فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾

29- Karısı bu müjdeyi duyunca feryad ederek geldi ve ellerini yüzüne vurarak "Ben yaşlı ve kısır bir kadınım." dedi.

*Hz. İbrahim, hanımı Sareye meleklerin, çocuk doğuracağını söylediklerini anlatınca Sare dehşete kapılmış ve feryad ederek ellerini yüzüne kapatmıştır. Ve "Benim nasıl çocuğum olur? Ben hem ihtiyarım hem de kısırım." demiştir.

Hz. İbrahim'in karısının, ellerini yüzüne nasıl vurduğu hususunda farklı rivayetler vardır. Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir rivayete göre, ellerini açarak yüzüne vurmuştur.

Mücahid, Süddî, ibn-i Sâbit ve Süfyan es-Sevri'ye göre ise Hz. İbrahim'in hanımı elini alnına vurmuştur.

قَالُوا كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾

30- Melekler de "Rabbin böyle buyurdu. O, hüküm ve hikmet sahibidir, herşeyi bilendir." dediler.

Melekler, İbrahim'in, şaşkına dönen hanımına "Senin rabbin, bizim sana bildirdiğimizi emretti. O, yaratıklarını sevk ve idarede hüküm ve hikmet sahibidir, onların menfaatlerini kendilerinden daha iyi bilendir. Senin çocuk doğurmanı takdir etmesi senin için daha faydalı olacaktır." dediler.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾

31- İbrahim: "Ey elçiler, asıl meseleniz nedir?" dedi.

İbrahim, tekrar meleklere yönelerek "Sizin asıl geliş sebebiniz nedir?" diye sordu.

قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾

لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ﴿٣٣﴾

مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾

32-34- Melekler şöyle cevap verdiler: "Biz, suçlu bir kavmi cezalandırmak için gönderildik ki, rabbin katında, haddi aşanlar için tayin edil-

miş, çamurdan yapılma taşları onların üzerine yağdıralım."

Melekler, İbrahim'e, geliş sebeplerini anlatarak şöyle dediler: "Biz., Allahı inkar ederek suç işleyen bir kavmin üzerine, rabbin katında, haddi aşanlar için özel bir şekilde balçıktan yapılmış taşları yağdırmak için geldik. Yani her taşın üzerinde, isabet edeceği kişinin ismi yazılıdır.

*Ankebut suresinde, Hz. İbrahim'in meleklerle tekrar şunları konuştuğu zikredilmektedir. "Meleklerimiz İbrahim'e müjde ile geldikleri zaman "Biz bu ülkenin halkını helak edeceğiz çünkü buranın halkı zalimdir." dediler." "İbrahim: "Orada Lut da var" deyince melekler şöyle dediler: "Biz orada kimin bulunduğunu çok iyi biliyoruz. Lut'u da ailesini de mutlaka kurtaracağız. Yalnız helak edilenlerdenolan karısı hariç." (5)

فَأَخْرَجْنَا مَن كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾

فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِّنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾

35- Nihayet o ülkede bulunan müminleri çıkardık.

36- Zaten biz orada bir tek ailenin dışında müslüman bulamadık.

Lut kavminin yaşadığı Sodom şehrinden, mümin olan insanların tümünü çıkardık. Zira biz o yerde Lut ailesinin dışında müslüman bir ev bulamamıştık.

وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً لِّلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٣٧﴾

37- Can yakıcı azaptan korkanlar için, o ülkede bir ibret bıraktık.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Lut kavminin yaşadığı ülkeyi âleme ibret yaptığını beyan etmektedir. Allah teala bu günahkâr kavmi helak ettikten sonra yerlerini, kokuşmuş bir göl haline getirmiştir. Bu göl halen mevcuttur ve adına da "Lut gölü" denmektedir.

5- Ankebut Suresi, âyet: 31-32.

وَفِي مُوسَىٰ إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾

فَتَوَلَّىٰ بِرُكْنِهِ وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾

فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٤٠﴾

38- Musa'nın kıssasında da bir öğüt vardır. Hani bir zaman biz onu apaçık delillerle Firavuna göndermiştik.

39- Firavun da erkanıyla birlikte Musa'ya iman etmekten yüzçevirmiş "O, bir sihirbazdır veya delidir." demişti.

40- Bunun üzerine biz de Firavun ve ordusunu kıskıvrak yakalayıverdik ve Firavun kendini kınatmış bir haldeyken onları denize attık.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, Hz. Musa ile Firavun'un kıssasını şöyle beyan etmektedir: İmran oğlu Firavun'un kıssasında da nice ibretler vardır. Bir zaman biz onu Mısır Firavun'una, konuştuklarının hak olduğunu gösteren apaçık delillerle gönderdik. Fakat Firavun, erkanıyla birlikte Musa'nın davetini kabul etmekten yüzçevirdi ve Musa için şöyle dedi: "O, ya insanların gözünü boyayan bir sihirbazdır veya aklını kaybetmiş bir delidir." Bunun üzerine biz de Firavun ve ordusunu kıskıvrak yakalayıverdik. Firavunu kınanmış bir şekilde ve kavmiyle birlikte denize döküp boğduk.

وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿٤١﴾

مَا تَذَرُ مِن شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾

41-42- Âd kavminin kıssasında da bir öğüt vardır. Hani bir zaman biz onların üzerine hayırsız bir rüzgar göndermiştik. O rüzgar, önüne gelen herşeyi çürümüş gibi yapıyordu.

Âd kavminin kıssasında da nice ibret ve deliller vardır. Onlar, Peygamberlerinin davetini kabûl etmeyince biz onların üzerine uğursuz bir rüzgar salıvererek onları helak ettik. O rüzgar, dokunduğu herşeyi ağaç çürüğü gibi yapıyordu.

*Âd kavmini helak eden rüzgara "Kısır" anlamına gelen "Akim" sıfatı verilmiştr. Zira bu rüzgar ne yağmurun yağacağını müjdeleyen ne de bitkileri aşılayan bir rüzgardır.

Peygamber efendimiz bir hadis-i şerifinde

عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ نُصِرْتُ بِالصَّبَا وَأُهْلِكَتْ عَادٌ بِالدَّبُورِ.

"Ben, (doğudan esen) meltem rüzgarıyla yardım olundum. Âd kavmi ise (batıdan esen) Debur rüzgarıyla helak olmuştur." [6] buyurmaktadır.

وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٤٣﴾

فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنظُرُونَ ﴿٤٤﴾

فَمَا اسْتَطَاعُوا مِن قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنتَصِرِينَ ﴿٤٥﴾

43- Semud kavminin kıssasında da sizin için bir ibret vardır. Onlara: "Belli bir zamana kadar yaşayın." denilmişti.

44- Onlar da rablerinin emrine karşı gelmişlerdi. Bunun üzerine onları, bakıp dururlarken yıldırım çarpıvermişti.

45- Ne ayağa kalkacak güçleri kalmış ne de yardım görebilmişlerdi.

Ey insanlar, Semud kavminin kıssasında da sizin için öğüt ve ibretler vardır. Rableri onlara:"Belli bir zamana kadar yaşayın." demişti. Onlara üç gün mühlet verilmişti. Onlar, rablerinin emrine karşı geldiler. Bunun üzerine verilen

6- Buhari, K.el-Megazi, bab: 29 / Müslim, K.el-istiska, bab: 17, Hadis no: 900.

üç günlük mühlet bitince onları yıldırım çarpıverdi. Onlar ise bakıp duruyorlardı. Kendilerine gelen azabı uzaklaştırmaya güçleri yetmedi. Başka herhangi bir kimsenin yardımı da söz konusu olmadı.

*Semud kavmi, kendilerine peygamber olarak gönderilen salih peygamberin uyarılarına aldırış etmeyip Allahın, kendilerine mucize olarak verdiği deveyi kesince Allah teala onlara üç gün mühlet vermiş ve yaptıklarından vazgeçmelerini emretmiştir. Semud kavmi azgınlığına devam edince, dördüncü günü çığlıkla gelen bir azap onları yakalayıvermiş onlar da oldukları yerde diz üstü çöke kalmışlardır. Allahın azabına karşı herhangi bir şey yapmaktan âciz kalmışlardır.

İşte bu âyet-i kerimelerde bu kavmin durumu bize açıkça beyan edilmektedir.

وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٤٦﴾

46- Onlardan önce Nuh kavmini de helak etmiştik. Çünkü onlar da doğru yoldan ayrılmış bir topluluktu.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Allaha ortak koşan ilk kavim olan Nuh kavmini helak ettiğini bize beyan etmektedir. Kur'an-ı Kerimin çeşitli yerlerinde bu kavmin kıssası anlatılmaktadır. Bu surede ise bu kavmin helak edildiği haber verilmekte fakat nasıl helak edildikleri hususuna değinilmemektedir.

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾

وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾

47- Biz, semayı bir kuvvetle bina ettik. Biz onu genişletmekteyiz.

48- Biz, yeryüzünü yaşamaya uygun bir şekilde döşedik. Ne güzel döşeyiciyiz.

Biz göğü, güç ve kuvvetimizle yükselttik. Şüphesiz ki bizler o göğü genişletenleriz. O, yarattıklarımızı ve yaratacaklarımızı içine alacaktır. Biz, yeryü-

üç günlük mühlet bitince onları yıldırım çarpıverdi. Onlar ise bakıp duruyorlardı. Kendilerine gelen azabı uzaklaştırmaya güçleri yetmedi. Başka herhangi bir kimsenin yardımı da söz konusu olmadı.

*Semud kavmi, kendilerine peygamber olarak gönderilen salih peygamberin uyarılarına aldırış etmeyip Allahın, kendilerine mucize olarak verdiği deveyi kesince Allah teala onlara üç gün mühlet vermiş ve yaptıklarından vazgeçmelerini emretmiştir. Semud kavmi azgınlığına devam edince, dördüncü günü çığlıkla gelen bir azap onları yakalayıvermiş onlar da oldukları yerde diz üstü çöke kalmışlardır. Allahın azabına karşı herhangi bir şey yapmaktan âciz kalmışlardır.

İşte bu âyet-i kerimelerde bu kavmin durumu bize açıkça beyan edilmektedir.

وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٤٦﴾

46- Onlardan önce Nuh kavmini de helak etmiştik. Çünkü onlar da doğru yoldan ayrılmış bir topluluktu.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Allaha ortak koşan ilk kavim olan Nuh kavmini helak ettiğini bize beyan etmektedir. Kur'an-ı Kerimin çeşitli yerlerinde bu kavmin kıssası anlatılmaktadır. Bu surede ise bu kavmin helak edildiği haber verilmekte fakat nasıl helak edildikleri hususuna değinilmemektedir.

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾

وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾

47- Biz, semayı bir kuvvetle bina ettik. Biz onu genişletmekteyiz.

48- Biz, yeryüzünü yaşamaya uygun bir şekilde döşedik. Ne güzel döşeyiciyiz.

Biz göğü, güç ve kuvvetimizle yükselttik. Şüphesiz ki bizler o göğü genişletenleriz. O, yarattıklarımızı ve yaratacaklarımızı içine alacaktır. Biz, yeryüzünü de yaratıklar için bir döşek gibi yaydık. Biz, bu yaratıklar için ne güzel beşik yapanlarız.

وَمِن كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾

49- Düşünüp ibret alasınız diye biz herşeyi çift çift yarattık.

*Âyette zikredilen "çift" "çift" ifadesinden maksat İbn-i Zeyd'e göre canlılar ve bitkiler gibi varlıkların erkek ve dişili olmalarıdır. Allah teala, dünyanın sonuna kadar, cinslerini devam ettirmek için bunları erkekli dişili olarak çift çift yaratmıştır. Bizlere de burada bu nimeti hatırlatmaktadır.

Mücahid'e göre ise buradaki çift çift ifadesinden maksat: "Her şeyin bir karşıtının bulunmasıdır. İman, inkar, saadet, şakavet, hidayet, dalalet, dünya, âhiret, gündüz, gece, yer gök, insan, cin gibi...

Taberi bu görüşü tercih etmiş ve tercih sebebi olarak da özetle şunları söylemiştir: "Bir cinsi erkekli dişili olarak yarattığını zikretmektense, birbirine muhalif farklı cinsleri yarattığını söylemesi, Allahın kudretini daha bariz bir şekilde ortaya koyar.

فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ ۖ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥٠﴾

وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ ۖ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥١﴾

50 Ey insanlar," Allaha koşun. Şüphesiz ben, Allah tarafından sizlere gönderilen apaçık bir uyarıcıyım.

51- Allah ile beraber başkasını ilah edinmeyin. Şüphesiz ben, Allah tarafından size gönderilen apaçık bir uyarıcıyım."

Ey Muhammed, sen insanlara de ki: "Ey insanlar, siz, Allaha iman edip, onun emirlerini tutarak azabından kaçıp rahmetine sığının. Ben, Allah tarafından sizleri uyaran biriyim. Ona iman edip emirlerini tutmadığınız takdirde, geçmişteki inkarcı kavimlerin başına gelenlerin sizin de başınıza geleceğini haber

bi ona da kulluk etmeyin. Zira, Allahtan başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur. Şüphesiz ki ben sizi, Allah tarafından apaçık uyaran biriyim. Eğer yalnızca ona kulluk etmez siniz, diğer kavimlere olduğu gibi sizi de ilahi azap yakalayıverir.

كَذَٰلِكَ مَآ أَتَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا قَالُوا۟ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٥٢﴾

52- Evet işte böyle. Onlardan önceki ümmetlere hiçbir peygamber gelmemiştir ki, ona "Sihirbaz" veya "deli" dememiş olsunlar.

Kureyş kabilesi, Muhammed'i yalanlayıp onu şair, sihirbaz vedeli olduğunu söyledikleri gibi onlardan önce gelen bütün kavimler de peygamberlerinin,sihirbaz veya deli olduğunu söylemişlerdir. Nuh kavmi, Âd kavmi, Semud kavmi ve Firavun bu kavimlerdendir.

أَتَوَاصَوْا۟ بِهِۦ ۖ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾

53- Onlar bunu birbirlerine tavsiye mi etmişlerdir? Hayır, onlar azgın bir kavimdi.

Muhammed'i yalanlayan, onun bir sihirbaz veya deli olduğunu söyleyen Kureyş müşrikleri, peygamberi yalanlamayı, kendilerinden önceki müşriklerden vasiyet olarak mı alıp öğrenmişlerdir? Onlar kendilerine böyle bir vasiyette mi bulunmuşlardır? Hayır, önceki müşrikler sonradan gelen müşriklere böyle bir vasiyette bulunmamışlardır. Fakat müşrikler, rablerinin emirlerine boyun eğmeyen azgın bir kavimdendirler. Bu itibarla peygamberlerini yalanlarlar.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَآ أَنتَ بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾

54- Ey Muhammed, sen onlardan yüzçevir. Artık sen kınanacak değilsin.

Ey Muhammed, Allaha ortak koşan müşriklerden yüzçevir. Allahın onlar hakkında nasıl davranacağına dair emir gelinceye kadar onların inkarlarına aldırış etme. Sen, bu yüzçevirmenle, "Tebliğinde gevşek davranıyorsun." diye rabbin tarafından kınanmazsın. Çünkü sen, sana gönderdiğimiz emirleri tebliğ ettin.

*Katade diyor ki: "Bu âyet-i kerime inince Resulullahın sahabilerinin gücüne gitmiş, onlar, artık vahyin kesildiğini ve Allahın azabının yaklaştığını sanmışlar, bunun üzerine, bundan sonra gelen âyet nâzil olmuş ve sahabiler rahatlamışlardır.

وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَىٰ تَنفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾

55- Sen hatırlat. Çünkü hatırlatma, müminlere mutlaka fayda verir.

Ey Muhammed, sen, kendilerine peygamber olarak gönderildiğin insanlara, gerçekleri hatırlatmaya ve öğütte bulunmaya devam et. Hatırlatma ve öğüt müminlere fayda verir.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerle Resulullahın, kâfirlerden yüzçevirmesini istemekte ve müminlere ise öğütte bulunmasını emretmektedir. Bu da Resulullahın ve onun izinde giden davetçilerin, bütün insanları aynı kefeye koymamaları gerektiğini öğretmektedir.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾

56- Ben, cinleri ve insanları sadece bana kulluk etsinler diye yarattım.

*Abdullah b. Abbas bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmiştir: "Ben cinleri ve insanları isteyerek veya istemeyerek ancak bana kul olduklarını kabul etmeleri için yarattım." Taberi âyetin bu şekildeki izahını tercihe şayan gördükten sonra özetle şunları zikretmiştir. "Allah, cinleri ve insanları, emirlerine boyun eğmeleri için yarattığı halde bunların bir kısmı bu yaratılış gayelerine nasıl ters

davranabilirler ve inkara düşebilirler?" Aslında bunlar, Allahın kaza ve kaderine ister istemez boyun eğerler. Bu itibarla, yaratılış gayeleri tahukku eder. Bunların inkarları ise sadece Allahın emrettiği şeyleri yapmamaları şeklinde ortaya çıkar. Bu da kul olmalarını bertaraf etmez.

Rebi' b. Enes ise bu âyeti şu şekilde izah etmiştir: "Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım." Bunu biraz daha genişçe açıklayan Süddî,, ibadetin faydalı olanı olduğu gibi faydasız olanı da bulunmaktadır. Müşriklerin, "Göklerin ve yerin yaratıcısı ancak Allahtır." şeklindeki sözleri bu çeşit ibadetlere bir örnektir." demiştir. Yani, bütün cinler ve insanlar, Allaha ibadet ederler. Bazılarının ibadetleri kendilerine fayda verir. Bazılarınınki ise inançsızlıklarından dolayı fayda vermez.

İbn-i Cüreyc, bu âyetten maksadın, "Ben cinleri ve insanları ancak beni tanımaları için yarattım." demek olduğunu zikretmiştir.

İbn-i Zeyd ise bu âyetin manasının "Ben, cinlerin ve insanların müminlerini ancak bana kulluk etsinler diye, kâfirlerini ise "Bana isyan etsinler diye yarttım." manasına geldiğini söylemiştir.

مَآ أُرِيدُ مِنْهُم مِّن رِّزْقٍ وَمَآ أُرِيدُ أَن يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾

إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلرَّزَّاقُ ذُو ٱلْقُوَّةِ ٱلْمَتِينُ ﴿٥٨﴾

57- Ben onlardan ne bir rızık diliyorum, ne de beni doyurmalarını istiyorum.

58- Şüphesiz ki rızık veren, mutlak kudret ve kuvvet sahibi olan ancak Allahtır.

*Allah teala bu âyet-i kerimede biz müminlere uyarıda bulunmakta ve buyurmaktadır ki: "Ben, cin ve insanlardan ne yarattıklarımı rızıklandırmalarını ne de beni yedirip doyurmalarını istiyorum. Çünkü rızıkları veren, güç ve kuvvet sahibi olan ancak benim. Bu itibarla ben, kulları sadece bana ibadet etmeleri için yarattım. İtaat edenin mükafaatını isyan ednin ise cezasını veririm. Ben, cin e insanları, kendilerine muhtaç olduğum için yaratmadım. Zira onları rızıklanıran benim. Ben, güç ve kuvvet sahibiyim.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) Allah tealanın, bir kudsi hadiste şöyle buyurduğunu söylüyor:

عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: إِنَّ اللهَ تَعَالَ يَقُولُ: يَا ابْنَ آدَمَ تَفَرَّغْ لِعِبَادَتِي أَمْلأْ صَدْرَكَ غِنًى وَأَسُدُّ فَقْرَكَ، وَإِلاَّ تَفْعَلْ مَلأْتُ يَدَيْكَ شُغْلاً وَلَمْ أَسُدَّ فَقْرَكَ.

"Ey Âdemoğlu, sen kendini bana ibadete ver ki gönlünü zenginlikle doldurayım ve fakirliğini gidereyim. Eğer böyle yapmazsan, ellerini işle doldurunum, fakirliğini de (ihtiyacını) gidermem." (7)

Halid'in oğulları "Habbe ve Seva" diyorlar kı:

عَنْ حَبَّةَ وَسَوَاءٍ، ابْنَىْ خَالِدٍ؛ قَالاَ: دَخَلْنَا عَلَى النَّبِيِّ (ﷺ) وَهُوَ يُعَالِجُ شَيْئًا فَأَعَنَّاهُ عَلَيْهِ. فَقَالَ «لاَ تَيْأَسَا مِنَ الرِّزْقِ مَا تَهَزَّزَتْ رُءُوسُكُمَا فَإِنَّ الإِنْسَانَ تَلِدُهُ أُمُّهُ أَحْمَرَ، لَيْسَ عَلَيْهِ قِشْرٌ. ثُمَّ يَرْزُقُهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ».

"Biz, Resulullahın yanına gittik. O, bir şey yapıyordu. Biz ona yardım ettik. Resulullah şöyle buyurdu: "Başlarınız hareket ettiği sürece (sağ oldukça) rızıktan ümit kesmeyin. Zira insanı annesi kızıl bir et olarak doğurur. Onun üzerinde herhangi bir kabuk yoktur ve Allah onu rızıklandırır." (8)

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِّثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾

فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِن يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

59- Şüphesiz ki zulmedenlerin geçmişteki benzerleri gibi azaptan payları vardır. Onu benden acele istemesinler.

60- Vaadolundukları günün azabından vay o kafirlerin haline.

*Allah teala bu âyetlerde, yaptıkları zulmün, derhal karşılığını görmeyen zalimleri uyarıyor, onların da daha önceki zalimler gibi azaba uğratılacaklarını bildiriyor. Ve bu azabı acele istememelerini emrediyor. Zira o azap mutlaka gerçekleşecektir. Ayrıca kâfirlerin, Allahın azabının geleceği günde perişan olacaklarını, kendilerinin cehennemliklerin kan ve irinlerinin aktığı veyl deresine atılacaklarını bildiriyor ki yaptıklarından vazgeçsinler.

7- Tirmizî, K.el-Kıyame, bab: 3, Hadis no: 2466 / İbn-i Mâce, K.ez-Zühd, bab: 2, Hadis no: 4107.
8- İbn-i Mâce, K.ez-Zühd, bab: 14, Hadis no: 4165 / Ahmed b. Hanbel, C.3, S.46.